

Holy Bible

Aionian Edition®

Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Duya
Idun Duya Bible

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as " The Purple Bible "

Holy Bible Aionian Edition ®

Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dūya
Idun Duya Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 5/7/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
SIL Nigeria, Wycliffe Bible Translators, 2024

Formatted by Speedata Publisher 5.1.7 (Pro) on 5/31/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Düya at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation!* What is an *un-translation?* Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal!* However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Dūya at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
- 05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Umatta	11
Umarku	95
Irhuka	149
Uyohana	239
Abi Itser-Yesu	312
Uroma	403
1 Ukorinti	441
2 Ukorinti	478
Ugarhati	504
Uafisa	518
Ufirhibi	531
Ukorhosi	542
1 Utasorhonika	552
2 Utasorhonika	560
1 Utimoti	565
2 Utimoti	576
Utitu	584
Ufirhimon	589
Uibrani	591
Uyaku	621
1 Ubitru	630
2 Ubitru	640
1 Uyohana	647
2 Uyohana	657
3 Uyohana	659
Uyahuda	661
Irhi Uyohana	664

APPENDIX

- Reader's Guide
- Glossary
- Maps
- Destiny
- Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Uyesu age, "A Ute, utsūwe umbə amərmbə ubinkpi umbə aka akorhe."

Umbə agasha atorhangga nggu itang iseng.

Irhuka 23:34

Ummatta

1 Ubvur unang Uyesu Ukiristo, ungwē Udauda uwuruwi aka awu ungwē Uibrahim. **2** Uibrahim unga awu ute Uishaku, Uishaku unga awu ute Uyakubu, Uyakubu unga awu ute Uyahuda nu angwēmbō, **3** Uyahuda unga awu ute Ufereza nu Uzera, uyisumbō aka awu Utamar, Ufereza unga awu ute Uhezuron, Uhezuron unga awu ute Uaram, **4** Uaram unga awu ute Uamminadab, Uamminadab unga awu ute Unashon Unashon unga awu ute Usarhmon, **5** Usarhmon unga awu ute Ubo'aza. Urahab unga amar Ubo'aza, Ubo'aza unga awu ute Uobida. Urut unga amar Uobida, Uobida unga awu ute Ujesse, **6** Ujesse unga awu ute Uyerhe Udauda. Udauda unga awu ute Usorhomon. Utserha Uriya unga amar Usorhomon, **7** Usorhomon unga awu ute Urhehobowam, Urhehobowam unga awu ute Uabijah, Uabijah unga awu ute Uasa, **8** Uasa unga awu ute Uyehoshafat, Uyehoshafat unga awu ute Uyoram, Uyoram unga awu ute Uazariya, **9** Uazariya unga awu ute Uyotam, Uyotam unga awu ute Uahaz, Uahaz unga awu ute Uhezekiya, **10** Uhezekiya unga awu ute Umanasse, Umanasse unga awu ute Uaman, Uaman unga awu ute Uyosiya, **11** Uyosiya unga awu ute Uyekoniya nu angwēmbō ri ivangye umbō aka akarha umbō azī abī akase ru Ubabirha. **12** Umbō aka akarha umbō azī atsī abī akase ru Ubabirha, Uyekoniya unga awu ute Usheyarhtiyerh, Usheyarhtiyerh unga awu ute Uzerubaberh, **13** Uzerubaberh unga awu ute Uabihudu, Uabihudu unga awu ute Uerhiyakim, Uerhiyakim unga awu ute Uazor, **14** Uazor unga awu ute Uzadak, Uzadak

unga awu utε Uakim, Uakim unga awu utε Uarhiyud,
15 Uarhiyud unga awu utε Uerhiyeza, Uerhiyeza unga
awu utε Umatana, Umatana unga awu utε Uyakubu, **16**
Uyakubu unga awu utε Uyusuf utsaka Ummaryamu, uya
Uyesu, umbø aki iyisa Ukiristo. **17** Kishoo andanna udzur
ri Uibrahim uba utsī Udauda awu usøka na anaa. Udzur nu
Udauda uba utsī ri ivangye umbø aka akarha abi Uisrairha
azī abī akase ru Ubabirha, andanna awu usøka na anaa.
Udzur umø uba utsī Ukiristo, andanna awu usøka na anaa.
18 Imar Uyesu Ukiristo iwe rimine. Uyanga Ummaryamu
awu ukarh Uyusuf. Umbø anasi ipfunumbø, nu umbø
anyā unga awu ra anaa ru ubok Ipfu Isarsatangge. **19**
Ukarhnga Uyusuf arhiku uner asi ibeenga idzowe unga
atsa ra asu anera, unga akaiferhkø iyiki ibore unga ri
iwøk. **20** Bør unga ana akaiferhkø akere ha na arheyirhø
anyā ipfu itser Uteijee kapeeng ru unga ni igør unga igε,
“A Uyusuf ungwē Udauda, niba ugūo iwei iyεi Ummaryamu
unga awu utsēngo, ubinkutsu anaa hā unga aka akø
adzeki Ipfu Isarsatangge. **21** Awuri imar ungwē nu ungo
utare itsoknga igburh Uyesu, ubinkutsu unga awuri iførh
anernga ra arhimmbø.” **22** Kishoo akere ha akorhe rimi
ngge itsufer ubinkpi Uteijee aka arherhe ra angwī uwuku
usøm Arherhu-Num age, **23** “Unakugbīrhī awuri ikø anaa
na amar ungwē umbø ayisi itsoknga Uimmanuwerh,”
agbena agburh “Unum awu nggu umen.” **24** Ivangye
Uyusuf aka azir ru urhø, unga adøsa arherhe ha ipfu
itser Uteijee iki irherhe na ayei Ummaryamu unga awea
utsēnga. **25** Bør asi irhaa nggu unga utsøku unga aka
amar ungwēnga. Uyusuf atare itsoknga igburh Uyesu.

2 Ivangyε umbə aka amar Uyesu ru uteu Ubaitarhami ru Uyahudiya ri ivang Uhiridu aka awu uyərhe, abika ahwəng ídzeer adzeki igõkpee aba Urusharhima. **2** Na arhusa age, “Ungwẽ hā umbə aka amar awe rinεε uyərhe abi Uyahuda? Umən inyāmen idzərnga ri igõkpee nu umən ība idzowe unga igɔng.” **3** Ivangyε Uyerhe Uhiridu aka agū rimi, amənnga adake nu kishoo abi Urusharhima. **4** Ivangyε unga aka akəng kishoo ateiya abika adzowe idəm-Num nu abika amesuve ikpem, unga arhusa umbə anangke umbə aka imar Ukiristo. **5** Umbə agər unga age, “Ru uteu Ubaitarhami ru Uyahudiya. Ubinkpi uwuku usəm Arherhu-Num aka atseng, **6** “Bər ungo, Ubaitarhami ra abī Uyahuda, ungo usi iweo uwuku uci ri iteu Uyahuda. Ubinkutsu awu ru ungo uyərhu uwəo aka idzeka, uwuruwi aka idarh anermum Uisrairha.” **7** Məcə Uhiridu aghōrhā ayisa abika ahwəng ídzeer ha arhusaabee ihwəng ivangyε umbə aka anyā idzeer ha. **8** Məcə unga adene umbə azimbə Ubaitarhami agər umbə age, “Àka azī angwədzən na arhisuwa irheng ungwẽ hā. Ivangyε umbi aka anyāmbi unga, umbi aba asəma umum nu umum igamum izī indzowe unga igɔng.” **9** Umbə aka agū arherhe uyərhe amaa, umbə azimbə udimbə. Idzeer ha umbə aka anyā ri igõkpee ha izərhā ra asumbə, umbə adəsa ngge utsəku ngge iki iba idəē ra anangke ungwẽ hā aka awe. **10** Ivangyε umbə aka anyā idzeer ha, umbə agəm anggəm akarhārhā. **11** Umbə aka atsī ri iya ha, umbə anyā irheng ungwẽ hā nggu uyanga Umaryamu, umbə atararhu ra anangnga adzowe unga igɔng. Məcə umbə agarha akpokambə adzowe ízūwā uzinarhi nu atsei umbə iki

iyisa ufirankisen nu umur. **12** Umbə aka awu ri irheyirhə, Unum adeyika umbə niba ibvui azīmbə ru Uhiridu. Umbə adəsu udř ukpəə azīmbə abīmbə. **13** Umbə aka azīmbə, Uyusuf arheyirhə anyā ipfu itser Uteijee iki igər unga ige, “Usisok, ushupu irheng ungwē hā nu uyanga na atī azīmbi abī Umasar. Àka asei nggəə ha utsəku umum iki indəyiwa umbi. Uhiridu awuri ibeenga irheng ungwē hā na afere unga.” **14** Nggee unga asok ashupu irheng ungwē hā nu uyanga ru untsuuka akū azīā Umasar. **15** Umbə asei nggəə ha utsəku Uhiridu aka akpe. Akərə ha akorhe rimi ngge itsuifer ubinkpi Uteijee aka arherhe ra angwī uner uwuku usəm Arherhu-Num age, “Umum iyisu ungwēmum adzek ru Umasar.” **16** Ivangye Uhiridu aka ahweng uge abika ahweng ídzəer ha arhəm unga, unga agū avəm akarhārhā. Unga atsu umbə afeyiwe irheng awəkatsa kishoo ru Ubaitarhami nu ikāwāngge, udzur ra awəkatsa abi iməka ivaa uba ra andzing. Unga akorha akərə ha ubinkutsu udzur ri ivang hā abika ahweng ídzəer ha aka asəme unga imar ungwē hā iki iwe iməka ivaa. **17** Ivang hā niyə ngge iki itsuifer ubinkpi uner uwuku usəm Arherhu-Num Uirimiyə aka arherhe age, **18** “Agūmbə urhəm ru Urama, ididəng nu ifakpe irheirhə, Urahirha unga adəə iciu akpe angwēnga, na akpəə iyəi idəngamen ru unera, ubinkutsu aka ashembə.” **19** Uhiridu aka akpe, Uyusuf arheyirhə ru Umasar anyā ipfu itser Uteijee iki igər unga ige, **20** “Usok ushupu irheng ungwē hā nu uyanga ukū uzī abī Uisrairha. Abikaabee ifər ungwē hā aka akpembə.” **21** Nggee unga asok, ashupu ungwē nu uyanga akū azīā abī Uisrairha. **22** Bər unga aka agū uge

Uarkirhayu ungwẽ Uhiridu aka anyangu ukam utenga awu uyérhe Uyahudiya, unga agūã iwei izĩ nggœ̄ ha. Bør unga aka arheyirhø umbø agbiite atonga, unga atsĩā ru Ugarhirhi. **23** Azĩ aseisa ru uteu ukpœ̄ umbø iki iyisa Unazarat. Ngge itsuifer ubinkpi abika asom Arherhu-Num aka arherhe age, “Awuri iyisa unga uner Unazarat.”

3 Ivang hã niyø Uyohana Uner Ubötisima aka aba adzowe isarhe ra arhum Uyahudiya, **2** anu igor age, “Àka adzipa, Iyerhe afã iki iyongge!” **3** Uner ha nuwø uwuku usom Arherhu-Num Uishaya aka arherhe ra arherhang age, “Urhem uwøo uyisa ra arhum uge, ‘Àka agbishuwe udĩ Uteijee, àka avii atsñdñā uku urhirhiki ru unga!’” **4** Atorho Uyohana awu igwar urhakumi, abow ikpœ̄ ubvur nu upfurhsinga. Ubinghanga uwu asusu nu utoo arhum. **5** Mœ̄ce aner Urusharhima nu abi Uyahudiya kishoo nu abi akœ̄ ru ugber Azẽ Urdun adzeyi aba ru unga. **6** Adœ̄ asom arhimmbo nu unga asorhuwe umbø ubötisima ra Azẽ Urdun. **7** Bør unga aka anyã abi Ufarisi nu abi Usaduki arherhe aka aba ra anangke unga aka adœ̄ isorhu ubötisima, unga agor umbø age, “Umbi angwẽ ibvui! Ungaa adeyiwa umbi itĩ avom Unum aka iba unuma? **8** Àka atõ itserye iki ideyiwe idzidzipambi. **9** Àka aneke ikaiferhkø ra amenmbi age, ‘Ubrahim unga awu utemén.’ Umum ideyiwa umbi Unum afea ri ijee unga aka itsu atarh akere ake awe awekaci ru Ubrahim. **10** Aka atsumbø anggai ru unang acucii. Üben ucucii uku usi ighwermgbø ikpürhã iyiki ize, awuri igber umgbø atsu ru urha. **11** “Umum ikorhuwa umbi ubötisima nggu amẽ utsar idzidzipambi. Bør uwuruwi aka ananga

umum ijee nggawo awuri iba ru undzingmum, abadaknga umum isi ímëëmum ishipa. Unga awuri isorhuwa umbi ubötisima nggu Ipfo Isarsatangge nu urha. **12** Akpom nggu utaknga, awuri itseki ishaa itsemnga na akarha ngge atsuku ungbanga na akpïïwe uhweenga ru urhakpi uku usi írhimkpø.” **13** Mocé Uyesu aka adzeku Ugarhirhi aba ru Uyohana asorhuwe unga ubötisima ra Azë Urdun. **14** Uyohanaabee ikèn unga, agor age, “Umum ibee ungo usorhuwa umum ubötisima, ungo usok uba ru umum?” **15** Bor Uyesu agor unga age, “Uneke ngge iwe rimi icere. Azea umen ikorhe ri imine ngge itsufer kishoo ubinkpi Unum akaabee.” Mocé Uyohana abemuwe unga. **16** Umbø aka asorhuwe Uyesu ubötisima, unga adzeka ra amë. Kanying afä ayanga, unga anyä Ipfo-Num iki icipuwa ru nyaku unurheu, iba isei nu unga. **17** Mocé urhem udzeka afä ugör uge, “Uwëre unga awu Ungwëmum ukpekü iki ibema. Nggu unga umum igüiben akarhärhä.”

4 Mocé Ipfo-Num idarh Uyesu izïngge ra arhum ru Undenggù adeya unga. **2** Uyesu akpem igha ubin inuma isoka inaa nu utsuu nu atenum. Unga aka amaa, imerh ifer unga. **3** Mocé Undenggù aba agor unga age, “Ungo uba uwu Ungwë Unum, utsu atarh akere awu uborodi.” **4** Uyesu agor unga age, “Itseng Arherhu-Num igor ige, ‘Asi iwea ubingha ukpekü itsu unera abek, bor uben urhem arherhe uku udzeka ra angwí Unum.” **5** Mocé Undenggù ashupa unga azï adëë afafä nu usarkasar uteu ni itsi uvi Iya-Num. **6** Agor unga age, “Ungo uba uwu Ungwë Unum, utersha ugba nu abï. Ubinkutsu itseng Arherhu-Num igorngge uge, “Unga awuri itsu

ípfu itsernga ngge ingwēdzen ni ikaa ungo, ngge iwuri ikpōm ungo ra afafā ra abokngge, utsur ungo ukwero undaidakngo nu utarh.” **7** Uyesu agor unga age, “Itseng Arherhu-Num igɔrn̄gge ikei uge, ‘Ungo niba ivirungo Uteijee Unumngo!” **8** Undenggū ashupa unga ikei aden ni itsi igū iyɔɔ iderdetangge, adeyiwe unga iyerhe upfung nu igɔngngge. **9** Unga agor unga age, “Kishoo abina akere umum iwuri idzaamum ungo, ungo uba utararhu nu udzaango umum igɔng.” **10** Uyesu agor unga age, “Usəkɔ ru umum, Ushaitan! Ubinkutsu itseng Arherhu-Num igɔrn̄gge uge, ‘Udzowe igɔng ru Uteijee Unumngo, nu uwu ugārhānga ukpekū.’” **11** Mɔce Undenggū abɔruka unga, nu ípfu itser-Num iba itɔwe unga itser. **12** Uyesu aka agū uge umbɔ aka atsuke Uyohana ru ugborzī, unga abvui azīñ Ugarhirhi. **13** Abɔruka Unazarat, azī asesa ru Ukafanahum, ukpurukpi uku uwe nggɔɔ ra angwī ukau ukugɔng ra abī Uzeburhun nu Unaftarhi. **14** Ngge itsuifɛr ubinkpi uner uwuku usəm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe age, **15** “Abī Uzeburhun nu abī Unaftarhi, aka awu utsindī ukau ukugɔng, ugar Azē Urdun, Ugarhirhi aka awu atsen abi Uyahuda, **16** umɔ abika asei ru uzī aka anyāmbɔ ngcaa irhirhang. Nu abirabɛ aka asei ra abī aki uzirhzī akpe, irhirhang iki irhangngge ru umbɔ.” **17** Udzur ri ivang hā Uyesu aka atirhi idzowe isarhe, agor age, “Àka adzipa, Iyerhe afā iki iyongge!” **18** Uyesu azērhā nu ubang Ukau Ugarhirhi nukpi, unga anyā inera ivaa angwēyi, Usiman uwuruwi umbɔ aki iyisa Ubitru nu Uandarawu ungwēmbɔ. Anu itang igber ru ukau, ubinkutsu umbɔ awu abika adzui aberh. **19** Uyesu agor

umbə age, “Àka aba adəsa umum, nu umum iwuri itsu umbi awu abika adzui anera.” **20** Ivanga unying umbə aneke igbermbə na adəsa unga. **21** Unga aka abəre anang hā na azī anyā inera ivaa angwēyi ikei, Uyaku ungwē Uzabadi nu Uyohana ungwēmbə. Awu ru ukhukhəo amē nggu utembə Uzabadi, adēē igbishi ígbermbə. Uyesu ayisa umbə. **22** Kanying umbə anekukumbə ukhukhəo ha ru utembə na adəsa unga. **23** Uyesu azērhā amaa Ugarhirhi, amesuwe ra abā ifen-Nummbə, adzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyerhe Unum, na akerhuwe uben irhārhā nu ikpū ighighong anera. **24** Isarhe ri itsinga itērhā imaangge abī Usuriya, anera akū abika agū ighighong akarhārhā na ahwa ayetnum nggu ikpū írhārhā, nu abi ípfu iyiki ibewe, nu abi irhārhī izurh, nu abika afōr uzērhā adambə, unga akerhuwe umbə. **25** Anera arherhe aka adzeku Ugarhirhi, nu iteu usəka umbə iki iyisa Udkaforhi, nu Urusharhima, nu Uyahudiya nu ugar Azē Urdun adəsa unga.

5 Ivangye Uyesu aka anyā ikikong anera arherhe, unga afū asei ni itsi igūa. Angwē imesanga aba ru unga. **2** Unga atirha amesuwe umbə age, **3** “Idorh iwu iyi abirabə aka awe atsūwā ri ipfumbə, ubinkutsu Iyerhe afā iwu iyimbə **4** Idorh iwu iyi abi ighongamen, ubinkutsu awuri idəngukumbə amenmbə. **5** Idorh iwu iyi abika adəor, ubinkutsu ukam upfung uwuri iwe ukpumbə. **6** Idorh iwu iyi abirabə aka agū imerh nu ugō irhirkika, ubinkutsu umbə awuri ishurmbo. **7** Idorh iwu iyi abika acucorhe, ubinkutsu awuri icorhukumbə umbə. **8** Idorh iwu iyi abi amen aka aten, ubinkutsu umbə awuri inyāmbə Unum. **9** Idorh iwu iyi abika atsu ididəor, ubinkutsu awuri iyisa

umbə angwē Unum. **10** Idorh iwu iyi abika ahwa uver ri irhirhika, ubinkutsu Iyérhe afā iwu iyimbə. **11** “Idorh iwu iyimbi ivang anera iki irhena umbi, ayəm umbi, na arherhuwa umbi ikpū iki ibewe ri itsimum. **12** Àka agəm akarhārhā, ubinkutsu umbi awuri ikpo itosa irhēirhe ra afā, ubinkutsu rimi hā umbə aka ayəm abika asəm Arherhu-Num abi inggbashia. **13** “Umbi awu angwā abīā. Bər angwā aba ashike nu itonga ake, awuri ikorha aguse na atsu ake awe angwā ikəi? Awuri ishike ru ugarh, awuri ititare ake na anera azərhā nu ake. **14** “Umbi awu irhirhang upfung. Uteukpi uku udzin nu igū asi idēē awəmbə ukpə. **15** Unera asi ítsu irhirhang na awəka ngge ri ikikii. Nu ngge iki iwe rimi, awuri idene ngge idēē ra anang idēēngge nu ngge irhange uben unera ri iya. **16** Rimi hā, àka aneke irhirhangmbi irhang ra anera, ngge ítsu umbə anyā itser iyiki izembi na akpoi Utəmbi uwu afā. **17** “Niba akaimbi ifərhkə uge umum ība ififərhuwe īkpem Umusa use itseng abika asəm Arherhu-Num. Umum isi ībamum ififərhuwe ngge, bər umum ība itsu ngge itsuifər. **18** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, utseku afā nu abī awuri imaa, uko ishia ra arherhe īkpem Umusa isi ifərhūngge utseku umbə aki itsu abina kishoo atsuafer. **19** Uwuruwi aka azharhuwe ungwērhi ishia unying ri Ikpem na amesuwe anera akorha ngge, awuri iyisa unga uku ucia ri Iyérhe afā, bər uwuruwi aka adəsa ngge na amesuwe ngge, awuri iyisa unga nggaa uner ri Iyérha afā. **20** Umum ideyiwa umbi uge irhirhikambi iba isi inangngge iyi abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, umbi asi ítsimbi ri Iyérhe afā. **21** “Umbi aka agūmbi

umbə aka adeyiwe atokamen isha age, ‘Àka niba afermbi unera, nu uwuruwi aka afer uner awuri itsu uvau nu unga.’ **22** Bər umum ideyiwa umbi uwuruwi aka agū avəm nggu undəkanga awuri itsu uvau nu unga. Iκei uwuruwi aka ayisu undəkanga age, ‘Ibem,’ umbə awuri ikūna unga azī ra anang aka atsu uvau. Bər uwuruwi aka agor undəkanga age, ‘Ugugge!’ unga awuri itsī ri igbaigba idzūū urha. (**Geenna g1067**) **23** “Nggee, ungo uba udēēngo idzowe izūwā nu uyitta uge uwɔɔ awu ra avəm nggu ungo, **24** uneke izūwā hā ra asu ubeu ha kata. Ugbashia uzī umbi agbisha nggu uner ha. Mɔce nu uba adzowe izūwāngō. **25** “Unera aba atsuka arherhe ri itsingo ru udzepurhe uku uvarha arherhe, àka agbisha nu utsindī ifetem, iba ishingge rimi unga awuri igbopuwe ungo nggu uwuku atsu uvau, uwuku utsu uvau atsuke ungo ra abok ambow umbə agbange ungo ru ugborzī. **26** Umum indeyiwa ungo idzidzerhe, ungo usi ídzekə umə utseku ungo iki ifai umaa ukobo ha umbə aka atsu ungo ififai. **27** “Umbi aka agūmbi umbə aka agor age, ‘Niba utomungodak.’ **28** Bər umum ideyiwa umbi uge uben unera aba arhisa ukutserh irhi anyɔna, unga aka atomunga-dak nggu utserh ha ra amennga. **29** Usongo ukpu ubok ugha uba uwuri itsuka ungo ra arhim, uhor ukpə utare. Ugbə ungo ushiɔ ru ugau ukpɔɔ ukpu iyorngo nu umbə aka itare iyorngo kishoo ri idzūū urha. (**Geenna g1067**) **30** Ubok ughango uba itsukakpə arhim ru ungo, uzharha ukpə utare. Ugbə ungo ushiɔ ru ugau ukpɔɔ ri iyorngo nu iyorngo kishoo iki itsī ri idzūū urha. (**Geenna g1067**) **31** “Aka agɔrmbo uge, ‘Uwuruwi aka itsūwe utsɛnغا, awu ufang

unga adzowe ubvur izharhuwe itsərh.’ **32** Bər umum idəyiwa umbi uge ubən unera aka atsūwe utsəŋga ri ida iwe ru uvau itoma-dak, atsuke unga ru utsīndī itoma-dak. Nu uwuruwi aka apfunu utserh uwuku uwuwayi ha, uner ha atoma-dak. **33** “Ikei umbi aka agūmbi umbə aka adəyiwe atokamen age, ‘Àka niba azharhukumbi uyirh, bər imēēngge ungo utsufer ubinkpi ungo uku uyirhe Uteijee.’ **34** Bər umum idəyiwa umbi uge niba ayirhmbi uyirh. Niba ayirhmbi nggu afā, ubinkutsu afā awu anang iseı Unum. **35** Niba ayirhmbi nggu upfung, ubinkutsu awu ubin uku utsorhe andaidaknga, use nggu Urusharhima, ubinkutsu awu uteu Uyerhe Ukugōng. **36** Niba uyirhə nggu itsingo, ubinkutsu ungo usi ídēē utsu igwar unying iwengge iki iterha use iki ifirhā. **37** Imēēngge umbi agər age ‘Íí’ use ‘Í’í’. Ubən ubinkpi uku utəngkpə rimi idzeku uwuku ubewe ha. **38** “Umbi aka agūmbi umbə aka agər age, ‘Unera aba atsūwūka usungo, umbə atsūwe usu ukpunga, nu unera aba atsūwūka unyīīngo, umbə atsūwe unyīī ukpunga.’ **39** Bər umum idəyiwa umbi uge niba afaimbi iyiki ibewe nggu iyiki ibewe. Unera aba akwəra ungo nu utam ubok ugha, udzipuwe utam ukpu uvaa ikei. **40** Unera aba atsuka arherhangə ra anang aka atsu uvau na abeenga ivur atorhangə, udzowe nggu atorho akagōngə ikei. **41** Unera aba atsu ungo uzərhūngə ru ukirhomita unying, uzī nggu unga akirhomita avaa. **42** Udzowe uwuruwi aka aba ibibee ru ungo, niba udzipukə undzing nu uwuruwi aka abee ikəw ru ungo. **43** “Umbi aka agūmbi umbə aka agər age, ‘Ubemu undəkango nu ukpəə uwuku ukpə ungo.’ **44** Bər umum idəyiwa umbi

uge, àka abemu uwuku ukpẽ umbi na afene-Num ru abika adzaa umbi uver. **45** Rimi hã umbi awuri iwe ru nyaka angwẽ idzidzerhe abi Utembì ra afã. Unga atsu unum urhang ra abika aze nu abika abewe, na atsu inai idoi ra abika arhurhika nu abirabé aka asi irhikumbø. **46** Umbi aba abema abirabé aka abema umbi ukpekū, umbi awuri ikpo ikpū ugbedu ukusong? Use abika ayei ikirbi abĩ asi ikorhumbø rimi? **47** Umbi aba akpurha aghwe anermbi, umbi akorhu use anang aboo? Abi uzĩ asi ikorhumbø rimi hã? **48** Àka awe andzumunga ri irhirkika, ru nyaku Utembì uwu afã aka awu undzumunga ri irhirkika.

6 “Àka angwẽdzen utsur itser iyi irhirkikambi iwengge iyi anera aka inyã. Umbi aba akorhe rimi, umbi asi ñkpombi itosa ru Utembì uwu afã. **2** “Ngge itsu ivangye ungo uku uwuri idzowe abika abubee, niba urherhungo ake ra awiya, ru nyaka abi ukpukpeta aki ikorhe ra abã ifen-Num nu atsindĩ ngge itsú anera akpoi umbø. Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umbø aka ayei itosambo niyo. **3** Bør ivangye ungo uku iyike uner uwuku ububee, niba uneke uner uwøø ahwenga ubinkpi ungo uku ikorhe. **4** Ngge ítsu izuwã ungo ima iwe ri iwøk. Mœce Utengo, uwuku unyã ri iwøk, ama adzaa itosango. **5** “Ivang ifen-Nummbi, àka niba awembi ru nyaka abi ukpukpeta, umbø abemi idëë na afen-Num ra abã ifen-Num nu atsindĩ ru anera anyã umbø. Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umbø aka ayeimbø undzumu itosambo. **6** Bør ivangye ungo iki ifen-Num, utsí ru ubängo nu uføme angwí ubää, ufenu Utengo uwuku uwe ri iwøk. Utengo uwuku unyã ri iwøk awuri idzidzaanga itosango. **7** Ivangye umbi aka

ifεn-Num, àka niba adarhumbi ider arherhe ru nyaka abirabε aka asi ihwεngmbø Unum. Umbø akaiferhkø uge arherhe urherhe uwuri itsu umbø agū. **8** Niba awembi ru nyaka umbø. Utεmbi ahwεnga ubinkpi umbi akaabee nu umbi adørha afεna unga. **9** “Àka afεn-Num riminε, “A Utεmen ra afā, atsam itsokngo isarsatake. **10** Iyεrhango iba, ubinkpi ungo uku ubee umbø akorhe ru upfung ru nyaka umbø iki ikorhe ra afā. **11** Uma udzaa ubinghamen ukpu irherc. **12** Uma utsūwe arhimmen, ru nyaka umen iki isaki itsūwe abika ashøng umen. **13** Niba udarh umen uzīo ru undeya, bør uførh umen ri iyiki ibewe.’ **14** Umbi aba atsūwūkumbi anera aka ashøng umbi, Utεmbi uwu afā awuri itsūwāngā umbi. **15** Bør umbi aba asi itsūwūkumbi anera aka ashøng umbi, rimi hā Utεmbi asi ítsūwūka arhimmbi. **16** “Ivangye umbi aka ikpem ighabin, niba asherhumbi unyεεmbi ru nyaka abi ukpukpeta aki ikorhe, umbø aka isaka asherhu unyεεmbø ra anera anyā umbø aka akpem ighabin. Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umbø aka ayεimbø undzumu itosambø. **17** Bør ivangye ungo uku ukpemō ighabin, usorh asungo nu ukpai itsingo nu udzuka atsei, **18** utsur anera ahwεngmbø ungo uku ukpem ighabin, bør Utεngo ukpekū, aka awu ri iwøk. Nu unga, Utεngo aka anyā ri iwøk, awuri idzidzaanga itosango. **19** “Niba akøng abin angwεmbi ru upfung, anangκε adzurh nu ivivøõ iki idakuwe ake, nu aveu aki itsī aveu ivεu. **20** Bør àka atsu amεnmbi ri ikpo ugbeta ra afā, anangκε adzurh nggu ivivøõ asi ídakuke ake, anangκε aveu asi ítsī aveumbø. **21** Ubinkutsu, anangκε abinmbi aka awe, umø amenmbi aka iwe ikεi. **22** “Asu ake awu

irhirhang iyor. Asungo aba akerke, iyorngo kishoo iwuri itōk nggu irhirhang. **23** Bør asungo aba asi ikerke, iyorngo kishoo iwuri iwe ru uzī. Uba irhirhang ru ungo iwu uzī, nggaa uzī hā uwu uguse! **24** “Unera asi idēē atōwūka itsera ateiya avaa. Unga awuri ibema unying na akpēē uwərə, unga awuri idzowe itsinga ru unying na akpēē uwərə. Ungo usi idēē udzowukə itsingo ru Unum nu uhwék. **25** “Nggee umum ideyiwa umbi, niba agūmbi ighong ru ibibekmbi nu ubinkpi umbi aka igha, use ubinkpi umbi aka ihwa, use atorhake umbi aka itsim nu ayormbi. Urhe usi inangmgbə ubingha? Iyor isi inangge atorho? **26** Àka anyā anunu afā. Asi idoike asi igberke asi ikong atsuiker a angban. Bør Utəmbi uwu afā unga adzowe ighigha ake. Umbi asi iwu ru ugarh anangmbi ake? **27** Ungamə ru umbi igū ighongnga idēē itomungge ivanga unying ri inumye unga aka ibék? **28** “Awu use utsu umbi agū ighong atorho? Àka arhi ifur arhum iki iseng. Isi itōngge itser use inuw abin. **29** Bør umum ideyiwa umbi, uyerhe Usorhomon ri igōngnga kishoo unga anasi igbera idzam ru nyaki ifur unying. **30** Unum aba agberuka idzam nu ubii arhum rimi, uku uwe irhere nu udā umbə akpīwe ru urha, asi ígberanga umbi idzam, umbi abi imangmang iyiki ici? **31** Nggee niba agūmbi ighong age, ‘Umen igha usee?’ use ‘Umen ihwa usee?’ use ‘Umen itsim usee?’ **32** Abi uzīabee ikpū abin akere ha. Rimi hā Utəmbi uwu afā ahwenga umbi abeembi abin hā. **33** Bør àka agbaashiaabee Iyerhe Unum nu irhirkang, nu abin hā kishoo awuri idzaambə umbi ikei. **34** Nggee niba agūmbi ighong

iyi udā, ubinkutsu udā uwu nggu ayetnumkpø. Ubøn unuma ayetnum amẽẽke nggu ukpø.

7 “Àka aneke itsu uvau ra anera, utsur umbø atsukambø umbi uvau. **2** Ikpū uvauwi umbi aki itsuke anera, ikpū iyi ha umbø aka itsuka umbi. Ugbuwi umbi aka akū amei, awuri ikū umgbø ha amei adzaa umbi. **3** “Awu use utsu ungo urhi umbumbin ru usu undøkango nu usi inyāõ ungbūngkū uku uwe ru usungo? **4** Ungo ukorhu uguse nu ugør undøkango uge, ‘Uneke umum itsūwā umbumbin ru usungo,’ nggayé ungbūngkūwi uwu ru usu ukpungo? **5** Ungo uner ukpukpeta, utirhu utsūwe ungbūngkū ru usungo, mœce nu urhi utai nu utsūwe umbumbin ru usu undøkango. **6** “Àka niba adzowukumbi íjui abin aka asar. Niba atarkumbi abinarhø aki imang ra arhede. Ake awuri ijang adak na adzipa anayiwa umbi. **7** “Àka aføna awuri idzaambø umbi. Àkaabee umbi awuri ikpikpombi. Àka akwer angwī ubā awuri itsuruwambø umbi. **8** Ubøn unerwi aka aføna awuri iyøisa, unga uwuku ububee awuri ikpoa, nu unga uwuku ukwer angwī ubā awuri itsurukumbø unga. **9** “Awu ungamø ru umbi, ungwënga aba arhusa uborodi, unga awuri idzowe unga utarh? **10** Use unga aba arhusu überh, unga awuri idzowe unga ibvui? **11** Umbi abi amen aka abewe aba ahwengmbi idzowe angwëmbi abin aka aze, iwuri iwe iguse Utèmbi ra afā aka idzowe abin aka aze ra abirabø aka iføna unga! **12** Nggee ubøn ubinkpi umbi akaabee anera akorhuwa umbi, àka akorhuwe umbø rimi hã. Akèrè kishoo ake awu Íkpem Umusa nu abika asøm Arherhu-Num. **13** “Àka atsī ra angwī ubā aka apare. Ubinkutsu anera arherhe abika atsī ra angwī aka

atci nu utsindĩ uwuku uzĩ itsitsĩm, utei. **14** Bør angwĩ ubã akika apare nu utsindĩ uwuku uzĩ ibibek ughong uzärhã. Abika adosa umgbø asi irhembo. **15** “Àka angwẽdzen nggu abika asom Arherhu-Num igberangwĩ. Umbi awuri inyã umbø ru nyaki ídɔi, bør idzidzerhe umbø awu íjui ngebako iyε imerh iki ifεr akarhãrhã. **16** Umbi awuri ihweng umbø ri ikpū itsermbø. Awuri idẽẽ akɔɔrmbo ikpūrhã inebi ru ucucii ididøk, use awuri ikpombø uvorhvo ri ididøk? **17** Rimi hã uben ucucii uwuku uze uku usaku ughwer ikpūrhã iyiki ize, bør ucucii uku ubewe uku usaku ughwer ikpūrhã iyiki ibewe. **18** Ucucii uwuku uze usi ídẽẽ ughwermgbø ikpūrhã iyiki ibewe, rimi hã ucucii uwuku ubewe usi ídẽẽ ughwermgbø ikpūrhã iyiki ize. **19** Uben ucucii uku usi íghwermgbø ikpūrhã iyiki ize, umbø awuri igber atsuku urha. **20** Nggee, awu ikpūrhãke awuri itsu umbi ahweng ake. **21** “Asi iwea uben unera aka igɔr umum age, ‘A Uteijee, a Uteijee,’ awuri itsĩ ri Iyerhe afã, bør awu uwuruwi ukpekũ aka akorhu ubinkpi Ut̄emum uwuku uwu ra afã akaabee. **22** Ru unum hã anera arherhe awuri igɔr umum age, ‘A Uteijee, a Uteijee! Umẽn isi isõmmen Arherhu-Num ri itsokngo, nu ri itsokngo umen iki iwayiwe ípfu iyiki ibewe ri ikorha abin idzeu arherhe?’ **23** Mɔce umum iki igɔr umbø uge, ‘Umum isi ihweng umbi. Àka asombi ru umum, umbi abika akorhe iki ibewe.’ **24** “Nggee uwuku ugū arherhamum na atɔ itser nggu ake, unga awu ru nyaku uner itsoi uwuruwi aka adzin iyanga ni ifa. **25** Mɔce inai idoi, amẽ adzek, ugba uso ukwεr iya ha. Ike isi igbake ubinkutsu, adzin ike ni ifa. **26** Bør uwuku ugū arherhamum na akpẽẽ itɔ itser nggu ake, unga awu

ru nyaku ugugge uwuruwi aka adzin iyanga nu uzuzeu.

27 Inai idoi, amẽ adzek, ugba uso ukwer iya ha, igbigba ike ibewungge.” **28** Ivangye Uyesu aka amaa irherhe abin akere, ikikonga idzedzeu imesanga, **29** ubinkutsu unga amesuwe umbø ru nyaku unerwi aka awe ru ijee, asi iwea ru nyaka abika amesuwe Íkpemmbø.

8 Ivangye Uyesu aka acipuwa ri igū hā, anera arherhe aka adosa unga. **2** Uner ingbim uwøø aba atararhu ra anangnga na agor age, “A uteiya, ungo uba ubemungo, ungo udëë usarango umum.” **3** Uyesu aberu uboknga abanga unga na age, “Umum íbeemum, usar!” Kanying ingbimnga ikerhungge. **4** Mocé Uyesu agor unga age, “Niba udøyiko unera. Bør uzí, udeyiwe itsingo ru uwuku udzowe idem-Num, nu udzowe izuwã ru nyaki Íkpem Umusa iki itsu. Ngge iwe ideka ru umbo uge ungo uku ukerhungo.” **5** Ivangye Uyesu aka atsí ru Ukafanahum, uteiya abi iwa Uroma uwøø aba ashôrhû Uyesu ama ayike unga. **6** Age, “A uteiya, ugärhämum ashai iyor awe ri iya, anu igū ighong akarhârhâ.” **7** Uyesu agor unga age, “Umum iwuri iba ikerhukû unga.” **8** Unggbaashi abi iwa Uroma ha agor age, “A uteiya, umum isi imëëmum ungo iki iba ri iyamum. Bør urherhu urhem ukpekû, ugärhämum hâ awuri ikerhunga. **9** Umum iwe ru ubok ijee, abi iwa aboo awu ru ubokmum. Igõr uwere ingge, ‘Uzí,’ unga aziä, nu uwore ingge, ‘Uba,’ unga abanga. Umum iba igõr ugärhämum ingge, ‘Ukorhe rimine,’ unga akorhe.” **10** Ivangye Uyesu aka agû rimi, unga adzeidzeu na agor abika adosa unga age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, ru Uisrairha kishoo umum inasi ikpomum

uwuku uwe ru imangmang ikerketangge ru nyaki iyεrε ha. **11** Umum igεrε umbi ugε anera arherhε awuri idzeki igεkpee nu udiku urheε, aba asei nggu Ulibrahim, Uishaku nu Uyakubu agha irhowa ri Iyerhe afā. **12** Bεr awuri itare irhe abi Uisrairha ra awiya ru uzī, anangκε umbø aka iciu akpe nggu itāi anyī.” **13** Mocε Uyesu agεrε uteiya abi iwa Uroma hā age, “Uzī! Iwuri ikorhungge ru nyaka ungo uku uwe ru imangmango.” Kanying ugārhāngā akerhunga ri ivang hā. **14** Ivangye Uyesu aka atsī ri iya Ubitru, unga anyā uya utsεrha Ubitru anu nu ukoma iyora imani. **15** Unga abangu uboknga imani iyor ha inekungge unga. Uya ha asok akorhuwe unga ubingha. **16** Urheε uku uwe, umbø akū anera arherhε abika awe ru ípfu iyiki ibewe aba ru unga. Unga akū irhem awayiwe ngge na akerhuwe abi irhārhā kishoo. **17** Akorha akεrε ngge itsuifεr ubinkpi umbø aka arherhe ra angwī uner uwuku usəm Arherhu-Num Uishaya age, “Unga nyanguwe irhārhāmen, unga akerhuwe ighongamen.” **18** Ivangye Uyesu aka anyā nggaa ikikong anera iki idzipa unga, unga atsu umbø agar ukau ha azī ugar ukpərɔ. **19** Mocε uner uwuku umesuwe Ikpem aba agεrε unga age, “A umarhem, umum idəsa ungo izī uben anang ungo iki izī.” **20** Uyesu adzipa agεrε unga age, “Íjui ngbako iyiki ici iwengge ri ingwīngge, anunu ikei aweke ra ashiyake, bεr Ungwε-Ner ashia ra anangκε unga aka itsu itsinga.” **21** Ungwε imesa uwɔɔ agεrε unga age, “A uteiya, uneke umum inggbashia izī ïdzake utεmum.” **22** Bεr Uyesu agεrε unga age, “Udəsa umum, uneke abika akpe adzake abika akpembø.” **23** Mocε unga atsī ukhukhɔɔ amε, angwε imesanga adəsa

unga. **24** Kanying ugba ukerketakpɔ usoyi ru ukau amẽ hã, amẽ asoyi atsīrhã ru ukhukhão ha. Bɔr Uyesu awu ru urhø. **25** Angwẽ imesa azĩ azita unga, agɔr age, “A uteiya, ufɔrha umen! Umen iki iwuri itsīmmen!” **26** Unga agɔr umbɔ age, “Umbi abi imangmang iyiki ici, awu use utsu umbi agū iwei rimi?” Mɔce unga asok atserhu ugba nu ubvun ukau ha. Ukpɔ kishoo udɔør uku utata. **27** Anera adzeidzeu na arhusa age, “Awu ikpū uner uwukusong nuwi? Ugba nu ubvun ukau ikei agūna unga!” **28** Ivangye unga aka atsī ugar ukpɔrɔ ra abĩ abi Ugadara, inera ivaa abi ipfu iyiki ibewe aka adzek ra anang adzak anera agbopa unga. Umbɔ awu ubin iwei akarhãrhã, ngge itsu anera asi idẽ̄ adɔsumbɔ utsīndī hã. **29** Umbɔ atsu ivum age, “A Ungwẽ Unum, ungo uba itser use ru umen? Ungo uba idzaa umen uver ri ivanga idørhi iwe?” **30** Ukhapa ru umbɔ, ukpui arhede arhɛrhe udẽ̄ ughãwã. **31** Ípfu iyiki ibewa ha ishãrhã Uyesu igε, “Ungo uba uwayikɔ umen, utsu umen itsī ru ukpui arhede ukpɔrɔ.” **32** Mɔce unga agɔr ngge age, “Àka azĩ!” Ngge idze izĩ ru ukpui arhede ha, ake asok atĩ acipa nu ughoghor abang ukau ha agba atsī ra amẽ akpeke. **33** Abi ughãwã arhede ha atĩ atsī ru utepa adzowe isarhe ha kishoo, nu ubinkpi uku ukorhe ra abi ipfu iyiki ibewa ha. **34** Mɔce kishoo anera ru utepa adzek agbangu Uyesu. Ivangye umbɔ aka anyã unga, umbɔ ashãrhã unga ama asoka ra abĩmbɔ.

9 Uyesu atsī ukhukhão amẽ, agar azĩ uteunga. **2** Aner aboo akũ uner ishayi iyor aba ru unga, anu nu ufar. Ivangye Uyesu aka anyã imangmangmbɔ, unga agɔr ushayi iyor ha age, “Niba ugõo ighong ungwẽ ha, umbɔ

aka atsūwāmbō arhimngo.” **3** Mōce abō abika amesuwe ikpem agor adōkambō age, “Utsak uwure arhenu Unum!” **4** Bōr Uyesu ahwēnga ubinkpi umbō aka akaifērhkō, unga age, “Awu use utsu umbi akaifērhkō iyiki ibewe ra amenmbi rimi? **5** Akasong asi ighongke irherhe, igor uge, ‘Umbō aka atsūwāmbō arhimngo,’ use igor uge, ‘Usisok uzērhā?’ **6** Bōr umum ibee umbi ahwēng uge Ungwē-Ner awea ri ijee iyiki itsūwe arhim ru upfung.” Mōce unga agor ushayi iyor ha age, “Usisok ufetu ufarngo uzī ri iya.” **7** Nu utsa ha asok azīā ri iyanga. **8** Ivangyē ikikōng anera iki inyā rimi iwei ifēr umbō. Umbō akpoi Unum, aka adzowe anera ikpū ijee ha. **9** Uyesu awu ru azērhā na anyā utsawō agburh Umatiyu asei ra anang aka ayēi ikirbi abī. Uyesu agor unga age, “Udōsa umum.” Mōce Umatiyu asok adōsa unga. **10** Uyesu asei ighabin ri iya Umatiyu, abika ayēi ikirbi abī nu abirabē umbō aka anyanga umbō awu abi arhim arhērhe, aba agha nggu unga nu angwē imesanga. **11** Ivangyē abi Ufarisi aka anyā rimi, umbō arhusa angwē imesanga age, “Awu use utsu umarhemmbi asei igha ubingha nggu abika ayēi ikirbi abī nu abi arhim?” **12** Ivangyē Uyesu aka agū rimi, unga age, “Abika aker asi ibeembō uner agōu, bōr abi irhārhāabee. **13** Àka azī amesa agben itsēng Arherhu-Num akirake aka agor uge, ‘Umum ibee umbi awe ra atorh, isi ìbeemum idēm-Num.’ Umum isi ìbamum iyisa abika akaifērhkō uge umbō arhika, umum ìba iyisa abirabē aka ahwēng uge umbō awu abi arhim.” **14** Mōce angwē imesa Uyohana aba arhusa unga, age, “Umēn nggu abi Ufarisi ikpemmēn ighabin, bōr awu use utsu angwē imesango asi

ikpemmbə?” **15** Mօce Uyesu agօr umbə age, “Awu use itsu awərhu uner utserh uwuku ufa awe ru idamen nu uner ha ana awe nggu umbə? Ivanga niyə ibarə awuri inyānguwe uner utserh uwuku ufa ha na abօre umbə. Ivang hā niyə umbə aka ikpem ighabin. **16** “Unera asi īkū atorho aka afa asər abipa atorho aka agbe. Ubinkutsu, aka afa ha awuri ishīrhā avaate aka agbe ha. Ivivaar ha iwuri inangge iyi inggbaashia. **17** Ikei unera asi ítsuka amə̄ inebi aka afa ra ambā̄ aka agbe. Umbə aba akorhumbə, ambā̄ hā awuri iyar. Amə̄ inebi ha awuri igba, ambā̄ hā awuri iwe ibəm. Í'í, aka isaka atsu amə̄ inebi aka afa ra ambā̄ aka afa, nu ake asi íyarke ra amə̄ inebi adzek agbake.” **18** Uyesu anu isəme umbə akere ha, unggbaashi uwə̄o ru ubā ifen-Nummbə aba atararhu ra anangnga na age, “Unapmum anai ikpe. Bor uba utsorhu ubokngo nu unga awuri ibəka.” **19** Uyesu asok azīā nggu unga, nu angwə̄ imesanga adəsa unga. **20** Mօce utserh uwə̄o aka atsīā iməka usəkdūmən nggu irhārhā umē̄ abra andzing aba abangu ifen atorho Uyesu. **21** Unga agօr ra amennga age, “Umum ìba ìbangumum ifen atorhangum umum iwuri ikerhumum.” **22** Ivangye Uyesu aka adzipa anyā unga. Unga age, “Niba ugūo ighong unapmum. Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.” Kanying utserh ha akerhunga. **23** Ivangye Uyesu aka aba atsī ri iya unggbaashi ha, anyā abika abar aserhwa nu ikikōng anera iki igwarha arherhe. **24** Unga age, “Àka asombi. Una hā anasi ikpea bor awe ru urhə.” Bor umbə anyīrhā unga. **25** Anera aka adzek amaa, unga atsī adzur ubok una hā, una hā asok adē̄. **26** Isarhe arherhe ha itērhā imaangge abī hā. **27** Uyesu aka

azērhā aneke anang hā, abi ibvuta avaa adəsa na atsarhi irhakmbə agər age, “Ucorhuwa umen Ungwē Udauda!” **28** Ivangye Uyesu aka atsī ri iya, abi ibvuta ha aba ru unga, unga arhusa umbə age, “Umbi awembi ri imangmang uge umum idēē ikorhuwamum akere?” Umbə agər unga age, “Ii, Uteijee.” **29** Unga abanga asumbə na age, “Ri imangmangmbi neke ngge ikorhe ru umbi.” **30** Asumbə ayanguke. Uyesu agbiite atombə akarhārhā age, “Niba adeyikumbi unera akere ha.” **31** Bər umbə adzek atērhā arherhe ha amaa kishoo abī hā. **32** Umbə aka adzek ra awiya, umbə akū uner uwōo aka awe ru ipfu iyiki ibewe iki ikēnngge unga arherhe aba ru Uyesu. **33** Ivangye umbə aka awayiwe ipfu iyiki ibewe ha idze, uner igbau ha atirhunga arherhe. Ikikong anera idzedzeu ni igər ige, “Anasi inyāmbə ikpū iferhe rimi ru Uisrairha.” **34** Bər abi Ufarisi age, “Nggu ijee uyərhe ípfu iyiki ibewe unga iki ikū atsusuwe ípfu iyiki ibewe.” **35** Uyesu adəsi iteu iyiki igōng nu iyiki ici kishoo, amesuwe ra abā ifen-Nummbə. Adzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyərhe afā, na akerhuwe anera ru kishoo ikpū irhārhā nu ighighong. **36** Ivangye unga aka anyā anera aka akōng arherhe, unga agū atorh umbə, ubinkutsu, umbə awe ru uver akarhārhā na ashimbə ru uner uwuku uyike. Umbə awe ru nyaki ïdəiyə iki ishingge ru uner idzeu. **37** Mōcə unga agər angwē imesanga age, “Igbəra abin iwe irhəirhe, bər abi itsera awe ukunjiir. **38** Àka ashōrhū Uteijee uwu igbəra abin, unga adene abi itsər ri icang igbəra abinnga.”

10 Unga aka ayisa angwē imesa usəkdūmən aba ru unga, unga adzowe umbə ijee iyiki itsūwe ípfu iyiki ibewe na

akerhuwe uben ikpū irhārhā nu ighighong. **2** Atsok abi itser Uyesu ha ake usokdūmen hā, uwu inbgaashia, Usiman uwu umbō iki iyisa Ubitru, nu Uandarawu ungwēmbō, Uyaku ungwē Uzabadi nu Uyohana ungwēmbō, **3** Ufirhibu, Ubatorhomī, Utoma nu Umatiyu uner uwuku uyεisu ikirbi abī, Uyaku ungwē Uharhfa, Utaddiyu, **4** Usiman uner Ukan'ana nu Uyahuda Uiskariyoti, uwuku ugha adaknga. **5** Uyesu adene usokdūmen hā age, “Niba azimbī ra atsen abi Uyahuda use atsī ru uben uteu Usamariya.

6 Àka azī ri ídōi iyiki igwir iyi Uisrairha. **7** Ri izizimbī, àka adzowe isarhe iyεre age, ‘Iyerhe afā iki iyongge.’ **8** Àka akerhuwe abi irhārhā, àka azituwe abika akpe, àka asare abi ingbim, àka atsusuwe ípfu iyiki ibewe. Umbi ayεi ijee ha izūwā, àka atō itser nggu ngge izūwā. **9** Niba akpōmmbi uzinarhi use uazurhfa use ubinkpi uku uwu ru nyaku uhwék ri ibvukmbi. **10** Niba nyangumbi ukpoka ru uzērhā hā, use atorho avaa, use abadak avaa use igbong, ubinkutsu, uner itser amēē ikpo ubingha. **11** “Uben uteu ukugōng use uku uci umbi aka itsī, àka abee uner uwuku urhurhika umō. Àka asei ri iyanga utséku isisokmbi. **12** Ivangye umbi aka itsī ri iya ha, àka aghwe umbō. **13** Iya ha iba ibemuke umbi, neke ididɔoram̩bi iwe umō, bɔr ike iba isi ibemuke, ididɔoram̩bi ibvui iba ru umbi. **14** Unera aba asi iyεisa umbi use akpea ato ra arherhambi, àka awashuwe uzurhu uwu adakmbi ivangye umbi aka idze ri iya ha use uteu ha. **15** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, uver uteu ha use iya ha uwuri unangkpo ukpu aner Usədəm nu Ugomora ru unum ukpuku uvarha arherhe. **16** “Umum idena umbi adzek ru nyaka ídōi

ra ateu íjui ngbako. Nggee àka awe ru itsói ru nyaki ñvui na ashimbi ri iki ibewe ru nyaka anurheu. **17** “Àka akpóm amenmbí nggu anera, umbó awuri iden umbi ra ateu akakú na akwer umbi ra abá ifén-Nummbó. **18** Ri itsímbi aka adósa umum, umbó awuri ikúna umbi azí ra asu agomna nu ayérhe ru nyaka abi idekamum ru umbó nu atsen abi Uyahuda. **19** Bør ivangye umbó aka idzur umbi, niba agúmbi ighong ubinkpi umbi aka irherhe use umbi irherhe uguse. Ri ivang hā awuri idzaambó ubinkpi umbi aka irherhe. **20** Asi íwea umbi irherhe, bør Ipfu Utémbi ngge irherhe ra angwímbi. **21** “Ungwéyi awuri idzowe ungwémbó umbó afere, utei ikei awuri idzowe ungwénga. Awékaci ikei awuri iwú ri igamtsak nggu ateimbó utsekú umbó aka itsú umbó afere umbó. **22** Anera kishoo awuri ikpéná umbi ri itsokmum. Bør kishoo uwuku ubima utséku imimasha awuri ikpoa ififórh. **23** Umbó aba adzaambó umbi uver ra anang akóo, àka atí azí anang akóo. Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, Ungwé-Ner awuri ibanga nu umbi anasi imaambi itsírhí iteu Uisrairha kishoo. **24** “Ungwé imesa asi inanga umarhemnga, use ugárhá ananga uteiyanga. **25** Ungwé imesa awe ra anggóm unga aka awe ru nyaku umarhemnga nu ugárhá ru nyaku uteiyanga. Umbó aba ayisa umum iki iwe uteiyambi uge Uba'arhzaburh uyérhe ípfu iyiki ibewe, awuri iyisa umbi nggu itsok ha anangmbo umum! **26** “Nggee niba agúmbi iwei umbó. Ubin ushikpó umbó aka afóm, ukpó uku usi ídzekpó, use ri iwék umbó aka asi íhwengmbo. **27** Abinke umum iki isóma umbi ru uzí, àka asóme ake ri irhirhang. Abinke aka akhewa ra atombi, àka adúwá

ake ra atsi uvi. **28** Niba agūmbi iwei abika afere iyor bōr
asi ídēē afərmbo ipfu. Nu ngge iki iwe rimi, aka agū iwei
uwuruwi aka idēē afere iyor nu ipfu kishoo ri idzū urha.

(Geenna g1067) **29** Asi iwea ahwirhgōm avaa umbō aki igoshe
ukobo unying? Nggee unying usi ígbamgbō ra abī Utəmbi
aka asi íhwenga umgbō. **30** Nu uko ígwar itsimbi umbō
aka avuvarha ngge. **31** Nggee niba agūmbi iwei, umbi
anangmbi ahwirhgōm ugarh idiki irheirhe. **32** “Ubēn
unera aka adeyiwe itsinga uge unga awu uwu umum ra
asu anera, umum iwuri ideyikū unga awu uwu umum
ra asu Utəmum ra afā. **33** Bōr ubēn unera aka atseyinga
ihweng umum ra asu anera, umum iwuri itsitseyimum
ihweng unga ra asu Utəmum ra afā. **34** “Niba akaimbi
ifərhkō uge umum ība itsu ididəor ru upfung. Umum isi
ībamum itsu ididəor, bōr ikū ifuw. **35** Ubinkutsu, umum
ība itsu ifuw ru, “ungwē nu utenga, unai nu uyanga, utsen
ungwē nu ukokanga. **36** Anggamtsak unera awuri iwe
abi iyanga.’ **37** “Uwuruwi aka abemu uyanga use utenga
ananga umum asi imēē iwe uwu umum. Uwuruwi aka
abemu ungwēnga use unapunga ananga umum, asi imēē
iwe uwu umum. **38** Ubēn unera aka asi ishupu igārhāmau
ucucianga adəsunga umum, asi imēē iwe uwu umum. **39**
Uwuruwi aka akpo urhenga, unga awuri igwirhe umgbō,
nu uwuruwi aka agwirhuwe urhenga ri itsimum, awuri
ikpoa umgbō. **40** “Uwuruwi aka ayei umbi, ayei umum.
Uwuruwi aka ayei umum ayei uwuku udena umum. **41**
Uwuruwi aka ayei uwuku usəm Arherhu-Num ri itsernga,
awuri iyəisa itosa uner uwuku usəm Arherhu-Num. Nu
ubēn uwuku uyei uner uwuku urhika ri irhirhikanga

awuri iyeisa itosa iyi uner uwuku urhika. **42** Nu uwuruwi aka adzowe uko ukpewa amẽ aka aghenga ru uben unera ra abere aka awe angwẽ imesamum, umum indeyiwa umbi idzidzerhe, awuri ikpoa itosanga.”

11 Uyesu aka amaa imesuwe angwẽ imesanga usokdumen hã, unga adzek umo azĩ amesuwe na adzowe isarhe ra abĩ Ugarhirhi. **2** Ivangye Uyohana ru ugborzĩ aka agū abinke Ukiristo aka akorhe, unga adene angwẽ imesanga **3** azĩ arhusa unga age, “Awu ungo uwu uwuku ububa ha, use umen itsu asumen ru uwœ?” **4** Uyesu adzipa age, “Àka abvui azĩ adeyiwe Uyohana ubinkpi umbi aka agū na anyã. **5** Abi ibvuta anyãmbø, akatarhu az̄rhumbø uz̄rhã, abi ingbim akerhumbø, abi igbau agūmbø, ikom isongge nggu urhe, adzowukumbø Isarhe Iyiki Ize ra atsūwã. **6** Idorh iwu iyi uwu ha aka asi ikpẽ̄ umum ri itsi abinke umum iki ikorhe.” **7** Ivangye awe imesu Uyohana aka az̄imbø, Uyesu atirha arherhe nggu ikikonga ri itsi Uyohana age, “Umbi azĩ izerhu use ra arhum? Ubii uku uder ugba iki ifeu? **8** Iba ishingge rimi, ude umbi adzek azĩ izerhu use? Utsa uwœ aka atsim atorho aka aze? Ì'í, abika atsim atorho aka aze asei ra adzepurhe iyerhe. **9** Ude umbi adzek azĩ izerhu use? Uwuku usõm Arherhu-Num? Ìi, umum ideyiwa umbi, ananga uwuku usõm Arherhu-Num. **10** Unga hã uwi umbø aka atseng ra Arherhu-Num ri itsinga age, “Umum iwuri idene ungwẽ itsernum agbaashia ru ungo. Unga awuri igbishiwa atsindingo.” **11** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, ra abirabé akatserh aka amar asi itsimbø Uyohana Uner Ubötisima. Bør uwuruwi aka awu uku ucia ri Iyerhe afã, ananga unga. **12** Udzur ri

ivang Uyohana Uner Ubɔtisima uba utsĩ irherε, Iyerhe afā iwe ru uver, abika adzowe uver ha umbø abee ivur ngge ri iker. **13** Ubinkutsu kishoo itseng abika asøm Arherhu-Num nu Íkpem Umusa irherhungge arherhe akεrε utseku ivang Uyohana. **14** Umbi aba ibemumbi ubinkpi umum iki irherhe, Uyohana unga awu Uirhiya ha umbø aka arherhe uge unga awuri ibanga. **15** Neke uner uwuku uwu ra ato aka agū, unga agū. **16** “Umum ikpangu udan ukpire nggu use? Awu ru nyaka awεkaci iki ise i ra anang izεε na ayisa abøø age, **17** “Umen ibara umbi aserhuwa, umbi akpεmbi izer. Umεn itsū ubom akpe, umbi akpεmbi iciu akpe.” **18** Uyohana aka aba, asi itsuka amennga ri ighigha nu ihwihwa, umbø age, ‘Unga awe ru ipfu iyiki ibewe.’ **19** Ungwε-Ner aka aba agha na ahwa, umbø age, ‘Àka anyã uner uwuku ubvun igha abin nu ihwihwa akarhärhã, uwεrhε abika ayεi ikirbi abī nu abi arhim!’ Bør awu itser unera iwuri idεyiwe uge unga awea ri itsoi.” **20** Møce Uyesu aka atirhi itsεyi iteuyε unga aka akorhe irhε abin idzeu ri ngge, ubinkutsu, anera asi idzipumbø. **21** “Atorhngo, Ukorazin! Atorhngo Ubetsaida! Age itser idzeu ha umbø aka atð ru umbi, umbø atðmbø ngge ru Utaya nu Usidon, umbø awuri idzipumbø iki ifitem, umbø awuri itsim ashaka atorho, na asei ra atøø. **22** Bør umum idεyiwa umbi, ru unum ukpuku uvarha arherhe, uvermbi uwuri inangkpø ukpu Utaya nu Usidon. **23** Ungo igango, Ukafanahum, ungo ukaiferhkø uge awuri ibera ungo afū afā? Í'í, awuri iküna ungo acipa ra anang ise i abika akpukpe. Itser idzeuyε umbø aka atð ru ungo umbø aba atð ngge ru Usødøm,

ukpø uba uwe umø utsèku irherε. (Hadès g86) **24** Bør umum ideyiwa umbi ru unum ukpuku uvarha arherhe, uvermbi uwuri inangkpo ukpu Usødøm.” **25** Ri ivang hā Uyesu awu ra anggøm ri Ipfu Isarsatangge, agor age, “Umum ikpoi ungo Utε, Uteijee uwu afā nggu abī, ungo uku uwøkø iferhε iyεrε ru abi itsoi nu abi idzursu, nu usøme ake ra awøkaci. **26** A Utε, akεrε ha awu ubinkpi ungo uku ugūibøn ikorha ukpø. **27** “Utømum adzaa abina kishoo ru umum. Unera asi ihwenga amen Ungwε̃, Utε ikiyikanga ahweng. Unera asi ihwengnga amen Utei, Ungwε̃ ukpekū nu uwuruwi Ungwε̃ hā aka isøme unga. **28** “Àka aba ru umum, kishoo umbi abika agū azhe na agū imor, umum iwuri idzaamum umbi iwiwosha. **29** Àka adzowe atsimbi na amesa ru umum, ubinkutsu, umum iwu uner inna nu ididøor ra amennum, nu umbi awuri ikpombi iwiwosha ra amenmbi. **30** Ubinkutsu, idzowe itsimbi ru umum asi iwea ubin uku ughong, abinnum asi imorke.”

12 Ri ivang hā Uyesu azørhā atøng ri ícang uarhkama ru unum ukpuku uwosha. Angwε̃ imesanga agū imerh umbø atirhi igbiu isha arhkama hā atāi. **2** Ivang abi Ufarisi aka anyā rimi, umbø agor unga age, “Unyā! Angwε̃ imesango aka azharhuwe Íkpem unum ukpuku uwosha.” **3** Unga agor umbø age, “Umbi anasi ivarhumbi ubinkpi Udauda aka akorhe ri ivangye unga nggu awerhu uzørhāngä aka agū imerh? **4** Unga aka atsī ru Iya-Num anyangu usarkasar uborodi atāi nggu awerhu uzørhāngä, ukpurukpi ri Íkpem awu abika adzowe idøm-Num ukpekū iki itāi. **5** Use umbi anasi ivarhumbi ri Íkpem Umusa ugø abika adzowe idøm-Num ri itser unum ukpuku uwosha ri

Iya-Num aka adakuwe unum ukpuku uwosha na ishimbɔ
ru uvau? **6** Umum idεyiwa umbi uwuruwi aka ananga Iya-
Num awu nggimi. **7** Umbi aba ahwengmbi agben itsεng
Arherhu-Num hã iki igɔr igε, ‘Umum ibee umbi awe ra
atorh, isi ìbeemum idεm-Num,’ Umbi aba asi itsumbi
uvau ra abika asheru uvau. **8** Ubinkutsu Ungwẽ-Ner awu
Uteijee unum ukpuku uwosha.” **9** Adzeka anang hã unga
atsiã ru ubã ifεn-Nummbɔ. **10** Uner uwɔ̄a uboka uku
ushayi awu umɔ. Umbɔ abee udíkpi umbɔ aka ikpo Uyesu
nggu uvau, umbɔ arhusa unga age, “Ri ikpem imẽngge
umbɔ akerhuwe ru unum ukpuku uwosha?” **11** Unga agɔr
umbɔ age, “Unera ru umbi aba awuri idɔi ngge igba ru
ughwee ru unum ukpuku uwosha, uner idɔi ha asi ídzur
akpɔm ngge atsūwūka? **12** Unera ananga idɔi akarhãrhã!
Nggee asi iwea izharhuwe Ikpem ri ikorhi iyiki ize ru
unum ukpuku uwosha.” **13** Mɔce unga agɔr utsak ha age,
“Unamu ubokngo udzek.” Nggee unga anamu uboknga
udzek, ukpɔ ukerhe uwe ru nyaku ukpu uvaa. **14** Bɔr
abi Ufarisi adzek akeki itsūwã umbɔ aka ifεre Uyesu. **15**
Ivang Uyesu aka ahweng rimi, unga abɔruka anang hã.
Arherhε aka adɔsa unga, unga akerhuwe irhãrhãmbɔ.
16 Unga agbiite atombɔ ugε niba adeyikumbɔ iwiwenga
ru unera. **17** Akεrε ake atsuafer ubinkpi uku urherhe ra
angwĩ uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya age, **18** “Unyã
ugãrhãmum uwi umum iki isεng, uwu umum iki ìbema,
ru unga umum iki igûibεn. Umum iwuri itsuke Ipfumum
nu unga, nu unga atsu abĩa ahweng irhirihi. **19** Asi
ísoyinga isa use itsuyi ivum, asi ígûmbɔ urhemngna nu
atsindĩ. **20** Asi ìbvñã ugamwi uku uwuri ibvñ, utøngviwi

uku uwuri irhim, unga asi írhíwūka. Unga awuri ikorha akere utseku unga aka itsu irhirkika igha inggbaashi. **21** Abīā awuri ifosa ri itsoknga.” **22** Mōce umbō akū uner ibvuta aka afor arherhe adaka awe ru ipfu iyiki ibewe aba. Uyesu akerhuwe unga, ngge itsu unga arherha arherhe na anyā ikei. **23** Anera kishoo adzeidzeu na age, “Awu Ungwē Udauda nuwi?” **24** Bor abi Ufarisi aka agū akere ha, umbō age, “Nggū ijee Uba'arhzaburh uyérhe ípfu iyiki ibewe utsak uwure aka isaka akū atsusuwe ípfu iyiki ibewe ha.” **25** Uyesu ahwenga iferhkombō unga agor umbō age, “Uben iyérhe iki igau agbera avaa iwuri itsim, nu uben uteu use iya iki igau nggu adokake isi idēēke. **26** Ushaitan aba atsūwūka Ushaitan, awe ri ifuw nggu itsikamnga. Iyerhanga idēē iguse? **27** Umum iba ikū ijee Uba'arhzaburh itsusuwe ípfu iyiki ibewe, abimbi akū ijee iyikisong atsusuwe? Angwē imesambi awuri itsuka umbi uvau ra arherhe akere. **28** Umum ība ikū ijee Ipfu-Num itsusuwe ípfu iyiki ibewe, mōce Iyerhe Unum iki ibangge ru umbi. **29** “Use ikei, unera awuri ikorha aguse na adēē atsī ri iya uner uwuku uker avur abinnga? Awuri igbaashia abow unga kata na adēē akarha abin iyanga. **30** “Uwuruwi aka asi iwea nggu umum, akpēē umum. Uwuruwi aka asi ikōnga nggu umum, asusituwe. **31** Nggee umum īdeyiwa umbi, awuri itsūwūkumbō anera ru kishoo ikpū arhim nu urhena ru Unum, bōr uwuruwi aka arhenu Ipfu-Num, asi ítsūwūkumbō arhimnga. **32** Uben unera aba arherhunga urhem uku ubewe ri itsi Ungwē-Ner, awuri itsūwūkumbō unga, bōr uwuruwi aka arheni Ipfu Isarsatangge, asi ítsūwūkumbō unga icere use

ivang iyiki ibiba. (aiōn g165) 33 “Ucucii uku uze uku isaku ughwér ikpūrhā iyiki ize, ucucii uku ubewe uku isaku ughwér ikpūrhā iyiki ibewe. Aka isaka ahwéng ucucii ri ikpūrhāngge. 34 Umbi abi amen íbvui, umbi awuri ikorha uguse na adéé arherhe iyiki ize nggu amen aka abewambi? Ubinkpi uku uwe ra amen, ukpø uku idzeyiwa ra angwī. 35 Uner uwuku uze aka isaka akū abin aka aze adzeka ra anang aka aze unga aka angwē ru unga. Uner uwuku ubewe aka isaka akū abin aka abewe adzeka ra anang aka abewe unga aka angwē ru unga. 36 Umum ideyiwa umbi uge ru unum ukpuku uvarha arherhe, awuri ivarhukumbo uben unera ra arherhe akatārhāké unga aka arherhe. 37 Ubinkutsu, irhem arherhangó ake itsu ungo ushōor, ake itsu ungo utsim.” 38 Mœce abi Ufarisi abo nu abika amesuwe Ikpem agor unga age, “A umarhem, umen ibee inyā utsar idzeu ru ungo.” 39 Unga agor umbø age, “Abika abewe, abika asheru Unum, abi undan ukpire arhusu utsar idzeu! Bør asi ídeyikumbo umbø utsar, akpurha adeyiwe utsar ukpu uwuku usom Arherhu-Num Uyunana. 40 Ru nyaku Uyunana aka amaa inuma itaar utsuu nu atenum ra anaa überh ukugong, rimi hā Ungwē-Ner aka imaa inuma itaar utsuu nu atenum awe ru anonor abi. 41 Aner Unineba awuri iso adéémbø ru unum ukpuku uvarha arherhe nggu udan ukpire na awuri itsu uvau ru ukpø, ubinkutsu, umbø adzipumbø ri udūwā Uyunana. Iceré uwuku unang Uyunana uwi nggimi. 42 Ru unum ukpuku uvarha arherhe Usarauniya uwu Unor awuri iso adéé nggu undan ukpire na atsuke uvau ru ukpø, ubinkutsu unga adzeka anang akika ader

aba igū itsoi Usorhomon. Nggayε uwuruwi aka anangnga Usorhomon awu nggimi. **43** “Ivangyε ipfu iyiki ibewe iba idzek ru unera, iki isaki iyarhe ri inang iyiki ikoi ibee ikpo iwiwosha ni isi ikpongge. **44** Ngge igor igε, ‘Umum ibvui izī ri iyake umum iki idzek.’ Ngge iba ikpo unera ashia umo ri iya ha, ngge inyā umbō aka ayar na agbishumbō iya ha. **45** Mocε ngge ibvui izī ikarhe ípfu iyiki ibewe iyoo utəəva, iyiriye iki ibewe inangngge ngge, ngge kishoo iba isei umo. Isisei utsa ha iyi imaataka iwuri ibewe inangge iyi inggbashia. Iwuri iwe rimi nggu undan ukpuku ubewe ukpire.” **46** Uyesu aka awe ra arherhe nggu ikikong, uyanga nu angwẽmbō aba adēē ra awiya,abee arherha arherhe nggu unga. **47** Uwo agor unga age, “Uyango nu angwẽmbi adēē ra awiya,abee irherha arherhe nggu ungo.” **48** Unga agor unga age, “Uwukusong awu uyamum, nu abikasong awu angwẽmen?” **49** Ayottu uboknga ra angwẽ imesanga age, “Unyā uyamum uwi nu angwẽmen. **50** Ubən unerwi aka akorhu ubinkpi Utəmum ra afā aka abema, unga awu ungwẽmen nu unapumēn nu uyamum.”

13 Ru unum hā Uyesu adzeki iya azī aseisa ru ubang ukau. **2** Ikikong anera irheirhe iki ikong idziranga, itsu unga atsī ru ukhukhō amē asei umo. Ikikonga idēē ru ubang ukau ha. **3** Mocε unga adeyiwe umbō abina arherhe ru unyaka arherhe age, “Uner irham azī inna ikpūngā. **4** Unga adēē inna ikpū hā, ikpū iyoo igbei nu utsindī anunu aba akpouke iyi ha kanying. **5** Iyoo igbei ru ukporha, abī asi iweke akarhārhā. Ngge imer kanying ubinkutsu, abī anang hā asi ighorke. **6** Bor

ivangye unum uku umani iyi ha ikoingge, ubinkutsu, ngge iki ishingge ra anūnang. **7** Ikpū iyōo igbei ri ididōk, ngge iseng itong ngge iyi ha. **8** Ikpū iyōo igba ra abī aka aze, anangke ngge iki ighwer ikpūrhā ananaka, iyōo isōka utōtōjī use isōka itaitaar. **9** Unga uwuku awe ra ato, neke unga agū.” **10** Angwē imesa ha aba arhusa unga age, “Awu use utsu ungo urherhuwe anera arherhe ru unyaka arherhe?” **11** Unga agor umbō age, “Ihweng abinke aka awōk aki Iyerhe afā aka adzaa ru umbi, bōr asi iwea umbō. **12** Uwuruwi aka awe ru ihwihweng awuri itomuwe unga akpo arherhe. Uwuruwi aka ashia, awuri iyese ungwērhī ihwihweng ha unga aka awerangge. **13** Umum irherhuwe umbō arherhe nggu unyaka arherhe ubinkutsu, “Umbō awuri irhimbō, bōr asi ínyāmbō, na awuri igūmbō, bōr asi íhwengmbō. **14** Irhem uwuku usōm Arherhu-Num Uishaya iki itsuiferngge ra atsimbō. Iki igor ige, “Umbi awuri igūmbi na asi íhwengmbi, umbi awuri irhimbi na asi ínyāmbi. **15** Ubinkutsu, amen anera abere awe akerketake, aghong umbō agū nggu atombō, aka abvurkumbō asumbō. Iba isi iwengge rimi, umbō awuri anyāmbō nggu asumbō, umbō awuri igūmbō nggu atombō, na ahwengmbō nggu amenmbō, na adzipa aba ru umum ikerhuwe umbō.” **16** Bōr idorh iwe iyi asumbi ubinkutsu, ake adēē anyāke, nu atombi ubinkutsu ake adēē agūke. **17** Umum indeyiwa umbi idzidzérhe, abika asōm Arherhu-Num nu abika arhurhika arherhe akaabee inyā ubinkpi umbi aka anyā bōr asi inyāmbō, use agū ubinkpi umbi aka agū, bōr asi igūmbō. **18** “Àka akpeto na agū agben unyaka arherhe uner uwuku unna ikpū abin

hā. **19** Ivangye uben unera aka agū arherhe Iyεrhe afā na asi ihwenga ake, Undenggū unga aka isaka aba avur ubinkpi umbō aka adoi ra amennga. Iwu ikpū iyiki igba ru utsīndī. **20** Iyiriye iki igba ra ukpørha, iwe ru nyaku uwuku ugū arherhe ha na ayei nggu anggom. **21** Bør unga aka ashia ra anūnang, asi idārhūngā. Ivang arherhe ha aki ikū uver nggu ayetnum uba, unga awuri izī ra andzing. **22** Iyiriye iki igba ra anang ididēk ngge iwe ru nyaku uwuku ugū arherhe ha, bør iwārhāna abin upfung ri ibee iwe ru ubin ibērh ni ikennngge arherhe ha ighwer ikpūrhā. (**aiōn g165**) **23** Bør iyiriye iki igba ra abī aka aze iwe ru nyaku uwuku ugū arherha ha na ahwenga ake. Unga aghwer ikpūrhā, ananaka, isoka utōtōī, use isoka itaitaar idikunga nggu ubinkpi umbō aka adoi.” **24** Uyesu abvui adzowe umbō unyaka arherhe akō age, “Iyεrhe afā iwu ru nyaku unerwi aka anna ikpū iyiki ize ri icangnga. **25** Bør ivangye anera kishoo aka awu ru urhō, unggamtsaknga azī adoi ikpū ubī ri icang itsem hā na aziā. **26** Ivangye ikpū abin hā iki imer, umō ubī igakpō umer. **27** “Agārhū uner icang hā aba agor unga age, ‘A uteiya, ungo usi idoso ikpū iyiki ize ri icangngo? Ubī udzekē ukpō?’ **28** “Unga age, ‘Awu unggamtsakmum unga akorha aki ha.’ “Agārhā ha age, ‘Ungo ubeengo umen izī izōnge ubīā hā?’ **29** “Unga age, ū, ubinkutsu, umbi aba awuri izōngmbi ubī ri itsem hā, umbi adēē abvurhkumbi itsema nggu ubīā hā. **30** Àka aneke ake aseng urhōnga utseku ivang iyiki ititeng. Ri ivang hā umum iwuri ūdēyikū abi aka ateng hā, umbō agbaashia ateng ubīā hā apfuma, aboyi atsā atsā, umbō akpīiwe, bør akarhi itsema aba atsuku ungbannum.””

31 Unga abvui adeyiwe umbø unyaka arherhe akøø age, “Iyerhe afā iwe ru nyaki ishaa ikpū iyiki ici, utsa uwøø aka anyanga adoi ri icangnga. **32** Ngge iwu iyiki icia ri ikpū abin, bør ngge iki imer iseng, ngge iwu ucucii uwuku ugøng, anunu akang ashiyake ra aboka.” **33** Unga abvui adzowe umbø unyaka arherhe akøø age, “Iyerhe afā iwu ru nyaku ungwērhū uga ukutserh aka akayi nggu agbiu isøka ivaa aki akð abvurh, umgbø ufuyiwe kishoo agbiu ha.” **34** Uyesu adeyiwe ikikøng anera kishoo abin akere nggu unyaka arherhe. Unga asi irherhunga ubin ukpøø umo uku usi iwekpo unyaka arherhe. **35** Ngge itsuifer ubin uwuku usøm Arherhu-Num aka arherhe age, “Umum irherha arherhe nggu unyaka arherhe, abinke aka awøk utirhi ri imimunu upfung.” **36** Møce unga abøre ikikøng anera na atsøø ri iya. Angwë imesanga aba agør unga age, “Udeyiwa umen agben unyaka arherhe ubññ ri icang itsem.” **37** Unga age, “Uwuruwi aka adoi ikpū iyiki ize awu Ungwë-Ner. **38** Icang hñ ngge iwe upfung, ikpū iyiki ize ha iwe angwë Iyerhe afā. Ubññ uwe angwë Undenggù. **39** Nu unggamtsak uwuku udoi ubññ hñ, awu Undenggù. Ivang iyiki iteng hñ, awe imimaa upfung, abika atuteng hñ awe ípfu itser-Num. (aiøn g165) **40** “Ru nyaka umbø iki ikarhu ubññ akpññwe ru urha, iwuri iwe rimi ri imimaa upfung. (aiøn g165) **41** Ungwë-Ner awuri idene ípfu itsernga ngge idze, iwuri ikpotuwe Iyerhe afänga uben ubin uku utsu igba ra arhim nu kishoo abika akorhi iyiki ibewe. **42** Umbø awuri itare abika abewunga ri ikon urha, ra anangke umbø aka iciu akpe na atñ anyñ. **43** Møce abika arhika awuri irhang ru nyaki ishaa unum

ri Iyerhe Utembø. Unga uwuku awe ra ato, neke unga agū. **44** “Iyerhe afā iwu ru nyaka abin ugarh aka awōk ri icang. Ivangye unera aka akpo ake, unga awoke ake ikei, agōm na azī agoshe kishoo abinnga na agoi icang hā. **45** “Iyerhe afā iwu ru nyaku uner igoi uwuku ubee atarhke aka awu ru ugarh. **46** Ivangye unga aka akpo utarh ugarh ha akarhārhā, unga azī agoshuka kishoo abinke unga aka awe ra ake na agoi utarh ugarh ha. **47** “Iyerhe afā iwe ru nyaki itang igber iyiki idzui aberh. Umbø iki itang ru ukau ukugōng ngge idzui kishoo ikpū aberh. **48** Ivangye ngge iki itōk, abi udem agbiir azī ru ubang ukau ukugōng hā. Mōce umbø asei na ateng aberh aka azea atsuku uzing na atare akika abewe. **49** Iwuri iwe rimi ri imimashu upfung. Ípfu itser-Num iwuri iba igashuwe abika abewe nggu abika arhurhika. (**aiōn g165**)

50 Umbø awuri itare abika abewunga ri ikon urha, ra anangke umbø aka iciu akpe na atāi anyī.” **51** Uyesu arhusa age, “Umbi ahwēngmbi akere ha kishoo?” Umbø age, “Íí.” **52** Unga agor umbø age, “Nggee uben uwuku umesuwe Ikpem umbo aka adeyiwe unga Iyerhe afā, awe ru nyaku utei iya aka akū abin adzeka ru angbannga aka afa nu aka agbe.” **53** Ivangye Uyesu aka amaa unyaka arherhe akere, unga aboruka anang hā. **54** Ivangye unga aka aba utepunga, unga atirhi imesuwe anera ru ubā ifen-Nummbø. Umbø adzeidzeu na arhusa age, “Utsak uwure akpo itsoi iyere rinee rimi nu ijee iyiki ikorha abin idzeu?

55 Asi iwea uwere ha awu ungwē ukapinta ha? Asi iwea uyanga umbø iki iyisa Umaryamu? Asi iwea angwēmbø rabē, umbø Uyaku nu Uyusuf nu Usiman nu Uyahuda? **56**

Asi iwea kishoo anapumbə rabə nggu umen? Awu rine
unga aka akpo kishoo abin akere ha?” **57** Mocə umbə
agū avəm nggu unga. Bor Uyesu agor umbə age, “Awu ru
uben unera aka adzowe uner uwuku usəm Arherhu-Num
igong, bor asi iwea abi utepunga, nu abi iyanga.” **58** Awu
ida imangmangmbə itsu unga asi ikorhunga abin idzeu
arherhe nggo ha.

14 Ri ivang hā Uyerhe Uhridu aka agū arherhe ri itsi
Uyesu. **2** Unga agor abika atōwe unga itser age, “Awu
Uyohana Uner Ubətisima unga asok ra akpe! Ngge itsu
unga awuri ijee iyiki ikorha abin idzeu akere.” **3** Ubinkutsu
Uhridu aka adzur Uyohana agbang ru ugborzī ri itsi
Uhridiya utserha ungwēmbə Ufirhibu. **4** Ubinkutsu
Uyohana adeyiwe Uhridu age, “Isi imēngge ungo uku
upfunu Uhridiya!” **5** Uhriduabee ifere Uyohana, bor
agū iwei anera, ubinkutsu umbə aka anyangu Uyohana
awu uwuku usəm Arherhu-Num. **6** Unum imar Uhridu
uku uba uwe, unapa Uhridiya azer azer ri irhowa ha
atsu Uhridu agūben akarhārhā. **7** Nggee unga ayirh
na abemuwe idzowe una hā kishoo ubinkpi unga aka
ifena. **8** Uyisa una hā adzowe itsuwā, age, “Udzaa umum
itsi Uyohana Uner Ubətisima ri itērhāzou.” **9** Amen
uyerhe aghong, bor ri itsi atsen irhowa ha nu uyirh ha
utsu unga atsu umbə adzowe ubinkpi una hā akaabee.
10 Unga adene umbə azī azharhukumbə itsi Uyohana
ru ugborzī. **11** Akū itsi ha nu itērhāzou aba adzowe ru
una hā, unga atsā akowuka uyanga. **12** Angwē imesu
Uyohana aba ashupu ukomnga adzake. Mocə umbə azī
asəme Uyesu. **13** Ivang Uyesu aka agū rimi, unga asok

atsĩ ukhukhɔ̄o amẽ agar azĩā anangke anera aka ashimbɔ awe ikiyikanga. Bɔ̄r ikikɔ̄ng anera iki igū rimi, umbɔ adzeka ri ìteu adøsa unga ra adak. **14** Ivangye unga aka adzeku ukhukhɔ̄o ha anyã anera aka akɔ̄ng arherhe, unga agū atorh umbɔ na akerhuwe abi irhārhāmbɔ. **15** Urhε̄ uku uwe, angwẽ imesanga aba agor unga age, “Anang akere ashike ru uner, nggayε urhε̄ uku uwekpɔ̄. Usøyiwe ikikɔ̄nga umbɔ azĩmbɔ, ngge itsú umbɔ atsĩ ri iteu azĩ agoi ubingha.” **16** Uyesu age, “Isi imẽngge umbɔ azĩmbɔ. Àka adzowe umbɔ ubin umbɔ agha.” **17** Umbɔ agor age, “Umén ikpurhi iwe ru ípo uborodi itõõ nu aberh avaa.” **18** Unga age, “Àka akũwãake ru umum nggimi.” **19** Na agor anera asei nu ubiñ. Unga anyangu ípo uborodi atõõ hã na aberh ha ikivarhake. Abera asunga arhi afã, atar uwε̄ ru Unum. Unga atsøka adzowe ra angwẽ imesanga, umbɔ agashuwe ra anera. **20** Umbɔ kishoo agha ashur, nu angwẽ imesanga arhɔ̄yí awushunga. Ake atɔ̄k azĩnga usøkdūmen. **21** Irhε̄ anera aka agha ubingha ha akatsak atsĩmbɔ anaka agɔ̄nga atõõ, asi ivarhumbɔ akatsérh nu awékaci. **22** Kanying Uyesu atsu angwẽ imesanga abore unga na atsĩ ukhukhɔ̄o amẽ agbaashia azĩmbɔ ugar ukpɔ̄rɔ̄. Unga asøyiwe ikikɔ̄nga. **23** Unga aka asøyiwe umbɔ amaa, unga afūã ni itsi igūa ikiyikanga azĩā ifen-Num. Urhε̄ uwekpɔ̄, unga awe ru nggɔ̄o ha ikiyikanga. **24** Ri ivang hã ukhukhɔ̄o ha uku uzĩ udermgbɔ ru ukau ukugɔ̄ng hã, ugba unyaikpɔ utsu amẽ uni ikwer umgbɔ. **25** Ivanga iwu akara ataar aki utsuu, umbɔ anyã Uyesu aka azérhã nu amẽ ukau ukugɔ̄ng aziã ru umbɔ. **26** Ivang angwẽ imesanga aka anyã unga azérhã nu afafã amẽ, umbɔ agū

iwei. Age, “Awu imārhā!” Atsu ivum iwei iki ifērmbō. **27**
Kanying Uyesu agor umbō age, “Àka aker amenmbi! Awu
umum. Niba agūmbi iwei.” **28** Mōce Ubitru agor unga age,
“A Uteijee, aba awu ungo, utsu umum izērhā nu afafā
amē ība ru ungo.” **29** Uyesu age, “Uba.” Mōce Ubitru
adzeku ukhukhō ha, atirhu uzērhā nu afafā amē azīā
ru Uyesu. **30** Bōr unga aka anyā ugba, unga agū iwei na
atirhunga ididēe. Unga atsu ivum, age, “A Uteijee, ufōrh
umum!” **31** Kanying Uyesu anamu uboknga adzur unga,
age, “Ungo uner imangmang iyiki ici, awu use utsu ungo
ucang?” **32** Ivangyē umbō aka atsī ukhukhō ha, ugba
ha ukpe unu. **33** Mōce abirabē aka awe ru ukhukhō ha
adzowe unga igōng, age, “Idzidzerhe ungo uwu Ungwē
Unum.” **34** Ivangyē umbō aka agar ukau ha, umbō acipa
ru abī Ujanisarat. **35** Aner ha ahwēngmbō uge Uyesu awu
umō, umbō adene umbō adeyiwe anera aka awu ra abī
hā. Umbō akū kishoo abi irhārhā aba ru unga. **36** Umbō
ashōrhā unga aneke abi irhārhā amaa abangu ifen atorho
akagōnga. Nu kishoo abirabē aka abanga ake, akerhumbō.

15 Mōce abi Ufarisi abōo nu abika amesuwe Ikpem
adzeku Urusharhima aba ru Uyesu arhusa age, **2** “Awu
use utsu angwē imesango azharhuwe agbeyi atokamen?
Asi isorhmbo abokmbō na adōrha agha ubingha.” **3** Bōr
Uyesu agor umbō age, “Awu use utsu agbeyambi atsu
umbi azharhuwe Ikpem Unum? **4** Ubinkutsu Unum age,
‘Udzowe imor ru utēngō nu uyango,’ nu ‘Ubēn unera
aka arhenu utēngō use uyanga awu ufang umbō afēre
unga.’ **5** Bōr umbi amesuwe uge ubēn unera aba afea
ru ubinkpi unga aka iyike utēngō use uyanga, na adēē

agor umbɔ age, ‘Ubin hā uwu izūwā iyi Unum.’ **6** Rimi hā umbi age asi iwea ufang unga idzowe imor utenga nggu ukpɔ. Agbeyambi atsu umbi anyanga Arherhu-Num awe ibɛm. **7** Umbi abi ukpukpeta! Irhikungge uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka asɔm arherhe ri itsimbi age, **8** “Aner aberε adzaa umum igɔng nggu angwīmbɔ ukpekū, bɔr amɛnmbɔ aderke nggu umum. **9** Umbɔ adzaa umum igɔng ibɛm, anu imesuwe ikpem anera ugεε Unum adzowe umbɔ.” **10** Uyesu ayisi ikikɔnga iba ru unga agor umbɔ age, “Àka akpeto na ahwɛng. **11** Asi iwea ubinkpi iki itsī ra angwī unera itsu unga asi isara, bɔr ubinkpi uku idzeka ra angwīnga, ukpɔo utsu unga ‘asi isara.’” **12** Mɔce angwɛ imesanga aba ru unga arhusa age, “Ungo uhwengngo abi Ufarisi agū avɔm umbɔ aka agū arherha akεre?” **13** Unga age, “Ubɛn ubinkpi Utɛmum ra afā aka asi idosa, awuri ibvurhuwe. **14** Àka aneke umbɔ, umbɔ awu abi ibvuta abika adarh abi ibvuta. Uner ibvuta aba adarha uner ibvuta, umbɔ ikivarhambo awuri igba ru ughwee.” **15** Ubitru agor unga age, “Usɔma umen agben unyaka arherhe ha.” **16** Mɔce Uyesu age, “Umbi anasi ihwengmbi? **17** Umbi asi ihwengmbi ubɛn ubinkpi uku utsī ra angwī unera, utsī ra ananga nu udzekpɔ ri iyornga? **18** Bɔr ubinkpi uku idzeka ra angwī, udzeka ra amɛnnga, ukpɔo ha utsu unera asi isara. **19** Ubinkutsu, ifɛrhkɔ iyiki ibewe iki isaki idzeyiwa ra amen unera, ifɛr uner, itoma-dak, iyiki itārhā, ivɛu, igberangwī, nu idakuwe itsok unera. **20** Akεre atsu unera asi isara, bɔr igha ubin nggu abok aka ada isisorh asi ítsu unera asi isara.” **21** Uyesu aka abɔre anang hā na aziã abĩ Utaya nu Usidon.

22 Utserh Ukan'ana aka asei ra abī hā aba ru unga, na atsarhi irhaknga age, “Ucorhuwa umum! Uteijee, Ungwē Udauda, ipfu iyiki ibewe inu idzowe unapmum uver.” **23** Uyesu asi iyanuka urhem. Nggee angwē imesanga aba ashōrhā unga age, “Udene unga azīā, ubinkutsu arharuwe atomen nggu ivum adəsa umen.” **24** Məcə Uyesu agor utserh ha age, “Adena umum ri ídɔi Uisrairha iki igwir ukpekū.” **25** Bɔr utserh ha aba atararhu ru unga, age, “A Uteijee, uma uyika umum!” **26** Uyesu age, “Isi irhikungge umbə anyangu ubingha awəkaci atsuke íjui.” **27** Unga age, “Íi, Uteijee, bɔr íjui iki isaki ighangge awushu ubingha aki idzeku utebur iyi uteiya agbei nu abī.” **28** Məcə Uyesu agor unga age, “A atserh ha, imangmango iwe akarhārhā! Ibibeeango ikpongge.” Kanying unapunga akerhunga. **29** Uyesu abore umə na adəsu udiku ubang Ukau Ugarhirhi. Məcə unga afū igū aseisa. **30** Nggaa ikikong iba ru unga, akū akatarhu, nu abi ibvuta, nu abika akaikai, nu abika afər arherhe adambə, nu abəo arherhe, aden umbə ra adaknga, nu unga akerhuwe umbə. **31** Anera adzeidzeu umbə aka anyā agbau arherha arherhe, abika akaikai ayormbə akerhuke, akatarhu azərhūmbə uzərhā, abi ibvuta anyāmbə. Nu umbə kishoo akpoi Unum uwu Uisrairha. **32** Uyesu ayisa angwē imesanga aba ru unga na age, “Umum icorhuwe aner abere. Awu unum untaar nukpi umbə aka awe nggu umum ashimbə ru ubingha. Umum isi ïbeemum isoyiwe umbə nggu imerh, utsur umbə agbeimbə ru udī.” **33** Angwē imesanga age, “Umen ikpo ubingha ri inee ra arhum akere uku imē ifuka arherha anera abere?” **34** Uyesu arhusa umbə age,

“Umbi awe ru ípo uborodi isong?” Umbø age, “Utøøva nu ungwërhã aberh ukunjiir.” **35** Unga atsu ikikønga iseisa abí. **36** Mœce unga anyangu ípo uborodi ha utøøva nu aberh ha, unga aka atar uwëe ru Unum. Mœce na atsøka ukpø adzowe angwë imesanga, umbø agashuwe ikikøng anera. **37** Kishoo agha ashur. Angwë imesanga arhøyí awushunga ra abí ake atøk azïnga utøøva. **38** Abirabé aka agha akatsak awu anakagønga anaa, asi ivarhumbø akatserh nu awækaci. **39** Uyesu aka asoyiwe ikikøng anera amaa, unga atsí ukhukhøø amë aziä abí Umagadan.

16 Abi Ufarisi nu abi Usaduki aba aviru Uyesu, arhusa unga uge unga akorhu ubin idzeu ukpu uwu utsar uku udzeka afã. **2** Unga age, “Urheë uba uwekpø, umbi aka isaka agor age, ‘Ananga awuri izeke udã, afã awe uku uzhääñ.’ **3** Nu unkpeeka umbi aba anyã afã awe uku uzhääñ na atsir nggu ufin inai, umbi aka isaka agor age, ‘Irhere inai iwuri idoingge.’ Umbi adëë ahwengmbi agben afã, bør umbi asi ihwengmbi atsarké aka idëyiwe agben abinke aka anu ikorhe inum iyere. **4** Abika abewe, abika asheru Unum, abi undan ukpire arhusu utsar idzeu! Bør asi idëyikumbø umbø utsar, akpurha adeyiwe utsar ukpu uwuku usøm Arherhu-Num Uyunana.” Uyesu abore umbø na aziä. **5** Ivangye umbø aka agar ukau ha, angwë imesa ayirukumbø ikpøm uborodi. **6** Uyesu agor umbø age, “Àka angwëdzen, àka akpøm amenmbi nggu uga abi Ufarisi nu abi Usaduki.” **7** Umbo arherhe nggu adøkambø age, “Unga arherhe rimi ubinkutsu, awu umen iki isi ikpømmen uborodi.” **8** Uyesu ahwenga ubinkpi umbø aka anu irherhe unga arhusa age, “Umbi abi imangmang

iyiki ici, awu use utsu umbi arherhe nggu adəka uge
umbi ashimbi ru uborodi? **9** Utsəku icərə umbi anasi
ihwəngmbi? Umbi aka ayirukumbi umum iki ikū ípo
uborodi itəõ ifuka anera anakagənga atəõ? Azīnga asong
umbi aka arhōyī atək? **10** Ikei ípo uborodi utəɔva uku uwe
ubingha anera anakagənga anaa. Azīnga asong umbi aka
arhōyī atək? **11** Awu use utsu umbi asi idəẽ ahwəngmbi
uge umum isi irherhumum arherhe uborodi? Umum
igər uge àka akpəm amenmbi nggu uga abi Ufarisi nu
abi Usaduki.” **12** Məce umbə aka ahwəng uge asi igəra
umbə ikpəm amen ru uga uborodi, bər agər umbə ikpəm
amen ri imesa abi Ufarisi nu abi Usaduki. **13** Ivangye
Uyesu aka aba ra abī abi Ukaisariya Ufirhibi, unga arhusa
angwə̃ imesanga age, “Anera ani igər uge Ungwə̃-Ner awu
ungamə?” **14** Umbə age, “Abə̃ agər uge Uyohana Uner
Ubə̃tisima, abə̃ age Uirhiya, abə̃ age Uirimiyə use uwə̃
ra abika asəm Arherhu-Num.” **15** Unga arhusa umbə
age, “Bə̃r umbi agər uge umum iwu ungamə?” **16** Ubitru
age, “Ungo uwu Ukiristo Ungwə̃ Unum uwu urhə.” **17**
Uyesu agər unga age, “Ungo uwu uner idorh, Usiman
ungwə̃ Ujona! Asi iwea unera adeyiwa ungo akərə ha, awu
Utə̃mum uwuku uwe ra afə. **18** Umum ideyiwa ungo uge
ungo uwu Ubitru, agbena age ifa. Nu ifa iyərə umum iki
idzin ikikəng abika adəsa, iyiriye ijee akpe isi ínangge
ingge. (**Hadēs g86**) **19** Umum iwuri ïdzaamum ungo ijee iki
idzeki Iyerhe afə. Ubə̃n ubinkpi ungo iki ibow ru upfung,
awuri ibow ukpə ra afə. Ubə̃n ubinkpi ungo iki igarhuwe
ru upfung, awuri igarhuwe ukpə ra afə.” **20** Məce unga
agbiite ato angwə̃ imesanga utsur umbə adeyikumbə

unera age unga awu Ukiristo. **21** Udzur ri ivang hā Uyesu atirhi idεyiwe angwē imesanga uge awu ufang unga awuri izī Urusharhima na ahwa ayetnum ra abina arherhε ru abok akakū, nu ateiya abika adzowe idεm-Num, nu abika amesuwe Ikpem. Awu ufang umbə afere unga, ru unum untaar unga awuri isok abeka. **22** Ubitru agbiira unga azī ri ifεna atirhi itsεrha unga age, “Ishingge Uteijee! Akεrε asi íkorhuke nggu ungo!” **23** Uyesu adzipa agor Ubitru age, “Usokə ru umum Ushaitan! Ungo uwu utarh ukpuku ukwer itok ru umum, iferhkongo iwe ru nyaki iyi anera, isi iwengge ru nyaki iyi Unum.” **24** Mocce Uyesu agor angwē imesanga age, “Uba unera abeenga idəsa umum, awu ufang unga akpēē itsikamnga, na ashupu igārhāmau ucuciangā adəsa umum. **25** Ubən unerwi aka abee ifərh urhenga, umgbə uwuri igwirmgbə. Bər uwuku ugwigihuwe urhenga ru umum awuri ikpoa umgbə. **26** Awu use izea unera aki ikpo abin upfung kishoo na ashia ru urhε uwu ugbagbaa? Use unera awuri ikū use afaru urhenga uwu ugbagbaa? **27** Ungwē-Ner awuri ibanga nggu ikpikpoi Utəngā nggu ípfu itsernga, məcə unga aka ifai ubən unera itsernga aka atə. **28** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, abəo rabə adəē nggimi asi íkpembə utsəku umbə aka inyā ibiba Ungwē-Ner ri Iyerhang.”

17 Inuma utəī iki imaa Uyesu akū Ubitru, Uyaku nu Uyohana ungwēmbə Uyaku, umbə azī ni itsi igū iyəo iderdetangge, anangke umbə aka awe ikiyikambə. **2** Umə unga adzipa awuwea ra asumbə. Asunga arhang ru nyaki ishāa unum, atorhang awe aka aterha uku upērheng ru nyaki irhirhang. **3** Kanying Umusa nu Uirhiya akapeeng

ru umbə, adẽẽ arherhe nggu Uyesu. **4** Ubitru agər Uyesu age, “A Uteijee, izengge umen iki iwe nggimi. Ungo uba ubeengo, umum itar atsurha ataar nggimi, unying uwu ungo, unying uwu Umusa nu unying uwu Uirhiya.” **5** Adẽẽ ra arherhe nukpi nggaa amee aka arhang atsire umbə, nu urhem ra amee ha uku ugər uge, “Uwəre awu Ungwẽmum, uwuruwi umum iki ibema. Amemnum agūiben nggu unga akarhãrhã. Àka akpeto ru unga!” **6** Ivang angwẽ imesa ha aka agū rimi, iwei ifer umbə, umbə akwer asumbə atsim ra abī. **7** Bər Uyesu aba abanga umbə age, “Àka asisok. Niba agūmbi iwei.” **8** Umbə aka abera atsimbə asi inyāmbə uner uwəo, akpurha anyā Uyesu. **9** Umbə aka awe ru utsindī uwuku ucipuwa ni itsi igū hā, Uyesu atsu umbə age, “Niba adeyikumbi unera ubinkpi umbi aka anyā utseku Ungwẽ-Ner aka isok ra akpe.” **10** Angwẽ imesa ha arhusa unga age, “Awu use utsu abika amesuwe ikpem agər uge awu ufang uner uwuku usəm Arherhu-Num Uirhiya aka igbaashia aba?” **11** Unga agər umbə age, “Awu idzidzerhe Uirhiya aka iba, unga igbishi uben ubin. **12** Bər umum ideyiwa umbi, Uirhiya aka abanga, bər umbə asi ihwengmbə unga, na akorhuwe unga ubinkpi umbə akaabee. Rimi hā Ungwẽ-Ner aka ihwa ayetnum ru ubokmbə.” **13** Məce angwẽ imesa ha ahweng uge unga arherhe arherha ha ri itsi Uyohana Uner Ubətisima. **14** Ivangye umbə aka azī atsī ra anang ikikongga, uner uwəo aba ru Uyesu atararhu ra anangnga. **15** Na age, “A Uteijee, uma ugū atorh ungwẽmum, awuri irhãrhã unggbunggbuwa, aka ahwa uver akarhãrhã. Idikunga irheirhe unga iki igbei ru urha use ra amē. **16** Umum

iki ikūna unga izī ra angwē imesango, bōr umbō asi idēē akerhukumbō unga.” **17** Uyesu age, “Umbi abi udan ukpire, abika asheri imangmang, abi amen aka abewe. Umum iki iseī īdārhūnum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utseku ukang umum iki ibima nggu ida imangmangmbi? Ukū ungwē hā uba nggee ru umum.” **18** Uyesu atserhi ipfu iyiki ibewa ha idzengge ru ungwē hā. Kanying ungwē hā akerhunga. **19** Mōce angwē imesa ha aba ru Uyesu ri ivangye anera aka ashimbo nggu unga, agor unga age, “Awu use utsu umen ifor itsūwe ipfu iyiki ibewa ha idamen?” **20** Uyesu agor umbō age, “Imangmangmbi iwe ukunjiir ngge itsu. Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umbi aba awembi ri imangmang ukunjiir ru nyaki ishaa umastad, umbi adēē agormbi igū iyere age, ‘Usoku nggee uzī ru nggoo,’ ngge iwuri iso izīngge. Ubin usi ínangkpō umbi.” **22** Ivangye angwē imesa ha aka akōng ra abī Ugarhirhi, unga agor umbō age, “Awuri ighambō adak Ungwē-Ner adzowe unga ra abok anera. **23** Umbō awuri ifere unga, ru unum untaar unga awuri isok abeka.” Amen angwē imesa ha aghong. **24** Uyesu nu angwē imesanga aka atsī ru Ukafanahum, abika ayei ikirbi Iya-Num akpo Ubitru arhusa unga age, “Umarhemmbi asi ífaisa ikirbi Iya-Num?” **25** Unga age, “Afasa.” Ivangye Ubitru aka aba ri iya, Uyesu atirhi arherha arherhe nggu unga age, “Ungo unyā uguse Usiman? Ayerhe ayei ikirbi abī ru ungamo, ra awekacimbo use ra abikase?” **26** Ubitru age, “Ra abikase.” Mōce Uyesu age, “Awekacimbo asi ífaimbo nukpō. **27** Bōr utsur umen iwemen ru uvau ra anera abere, uzī ru ukau

ukugɔng utang igber. Uyanga angwĩ uberh ha ungo uku utirhu udzur. Ungo ikpoɔ ishaa imang uazurhfa. Ukũ ishaa imang uazurhfa ha ufaf imang iyi Iya-Numngo nggu iyi umum.”

18 Ri ivang hā angwẽ imesa ha aba arhusu Uyesu age, “Ungamɔ awu uwuku ugɔnga ri Iyerhe afã?” 2 Unga ayisu ungv̄rhū uwekuci atsu unga adẽẽ ra ateumbɔ, 3 na age, “Umum ideyiwa umbi idzidzerhe umbi aba asi idzipa awembi ru nyaka awékaci, umbi asi ítsimb̄ Iyerhe afã. 4 Nggee, uwuruwi aka arherhi itsinga ru nyaku ungv̄h ungeri unga awu uwuku ugɔnga ri Iyerhe afã. 5 “Ubɛn unera aka ayeisa ungv̄rhū uwekuci ru nyaku uwere ri itsokmum, ayei umum. 6 Bɔr uwuruwi aka atsu unying ra awékaci abere abika awe ru imangmang ru umum atsī ra arhim, ugba umbɔ abope nggaa ukɔ igo ru urhɔknga na atare unga atsī ru ukau ukugɔng. 7 “Atorh upfung ri itsi abinke aka atsu anera atsī ra arhim! Awu ufang abin hā aka iba, bɔr atorh uwu ha aka itsu ake aba. 8 Uba ubokngo use udakngo uni itsu ungo utsī ra arhim, uzharha ukpɔ utare. Ugba ungo utsī ru urhe ukpu ubagbaa nggu ubokngo unying use udakngo unying nu umbɔ aka itare ungo utsī ru urha ukpu ubagbaa nggu aboka avaa use adaka avaa. (aiōnios g166) 9 Nu usungo uba itsu ungo utsī ra arhim, ukhor utare. Ugba ungo utsī ru urhe ukpu ubagbaa nggu usua unying nu umbɔ aka itsuke ungo ri idzū urha nggu asua avaa. (Geenna g1067) 10 “Àka arhi anyā niba akweerkumbi unying ra angw̄rhā awékaci abere. Umum ideyiwa umbi, ípfu itsermbɔ uben unum ini irhi asu Utēmum uwuku uwe ra afã. 12 “Umbi

akaifərhkɔ aguse? Unera aba awe ru ídɔjí unaka, unying igwirngge, unga asi ínekuka isəka utɔɔrha nu utɔɔrha ra abang igūa na aziā abee unying hā iki igwir? **13** Unga aba anyā ngge, umum indeyiwa umbi idzidzerhe, unga awuri igɔm iyi ha iki iyikangge ananga isəka utɔɔrha nu utɔɔrha iki isi igwirngge. **14** Rimi hā asi iwea ibibemu Utəmbi ra afā unying ra awekaci abeरε agwir. **15** “Ungwẽmbi use unapumbi aba agbaa uvau ru ungo, uz̄i usəme unga uvaunga, ungo nu unga ukpekū. Unga aba agūā, ungo uku ubvui ukū unga ubango ri iwerhe nggu ungo. **16** Bor unga aba asi igūā, ungo ubee unera unying use ivaa umbi azī, ngge itsú ideka iyi inera ivaa use itaar imēngge ifer arherhe. **17** Ungwẽmbi aba akpẽē igū umbø, ungo ud̄eyiwe ikikōng abika adəsa, unga aba akpẽē igū ikikōng abika adəsa ha, unyanga unga ru nyaku unerwi aka asi idəsunga Unum use uwuku uyεi ikirbi abī. **18** “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, uben ubinkpi umbi aka abow ru upfung awuri ibow ukpø ra afā. Ikei uben ubinkpi umbi aka agarhuwe ru upfung awuri igarhuwe ukpø ra afā. **19** “Umum ibvui ideyiwa umbi, inera ivaa ru umbi ru upfung ukpire aba ibema ifenu ubin ru Utəmum uwu afā, awuri ikorhuka umbø. **20** Ubinkutsu inera ivaa use ataar aba akongmbø ri itsokmum, umum iwu nggu umbø.” **21** Mɔce Ubitru aba agor Uyesu age, “A Uteijee, idikunga isong ungwẽmen aka igba uvau ru umum, umum itsūwe unga? Awu idikunga utɔɔva?” **22** Uyesu agor unga age, “Umum ideyiwa ungo, asi iwea idiku utɔɔva, bor isəka utɔɔva nu utɔɔva. **23** “Nggee, Iyerhe afā iwe ru nyaku uyerhe uwɔɔ aka abee ivarha abinnga aka awe ra abok agārhāngä abee

umbə afase. **24** Uyerhe ha aka atirhi avarhe, umbə akū uner uwɔɔ aba ru unga, uwuruwi aka angwē uverh nggaa ibei uazurhfanga iyi anaka agønga usøka. **25** Unga aka afør ifai adaka, uyerhe ha age agoshe unga nu utsønga, nu awékacinga, nu kishoo abinke unga aka awurake na akū afase uverhnga. **26** “Ugārhā hā atararhu ra asu uyerhe ha ashōrhā age, ‘Umaa udøng amenngo nggu umum, umum iwuri ifasamum abina kishoo.’ **27** Uyerhe ha agū atorh unga, afðrhūwe uverh ha na atsūwe unga azīā. **28** “Bør utsak ha aka adzek, anyā ugārhū itsernga aka angwē uverh unga íshaa imang unaka unying ukpekū. Unga adzur urhøk utsak ha akpøm na age, ‘Ufai ubinkpi umum iki idøsa ungo.’ **29** “Udøki itsernga atararhu na ashōrhā unga age, ‘Udøng amenngo nggu umum, umum iwuri ifasamum uverhngo.’ **30** “Bør unga akpēē. Akū utsak ha azī agbanguka ru ugborzī utsøku unga aka ifai uverh ha. **31** Ivangye andøki itsernga abøø aka anyā ubinkpi unga aka akorhe, umbø asì igümbø iben, umbø azī asømukumbø uyerhe ha kishoo ubinkpi uku ukorhe. **32** “Møce uyerhe ayisu ugārhā hā age, ‘Ungo uwu ugārhū uwu amen aka abewe, umum itsuwükü kishoo uverhngo ri ishishōrhäye ungo uku ushōrhā umum. **33** Isi imëngge ungo uku igū atorh udøki itserngo ru nyaka umum iki igū atorh ungo?” **34** Uyerhe agū avøm akarhärhā, atsu umbø adzowe unga ayetnum utsøku unga aka ifai uverh ha. **35** “Rimi hā Utømum ra afā aka ikorhe nggu uwuku ukpēē itsūwe undøka ra amennga.”

19 Ivangye Uyesu aka amaa irherha akere, unga aboruka abī Ugarhirhi na azīā abī Uyahudiya aka awu ugar Azē

Urdun. **2** Ngcaa ikikong anera idosa unga, unga akerhuwe umbə. **3** Abi Ufarisi abəə aba ru unga avira unga. Arhusa unga age, “Ri ikpemmen imēngge unera awayiwe utsēngā ri ikorhe uben ubin?” **4** Unga agər umbə age, “Umbi anasi ivarhumbi itseng Arherhu-Num? Atseng ri inggbashaia uge, ‘Unum amuna umbə ukutsak nggu ukutserh,’ **5** na age, ‘Ngge iki iwe rimi, unera awuri ineke utenga nu uyanga na awu nggu utsēngā, umbə ikivarhambə awuri iwu iyora unying?’ **6** Nggee umbə asi iwembə ivaa, bər umbə awe iyora unying. Nggee, ubinkpi Unum aka agbopa, unera niba agashuka.” **7** Umbə arhusa age, “Awu use utsu Umusa atsu uge adzowe ubvur uwuku ufer itsərh awayiwe utserh ha aziā?” **8** Uyesu agər umbə age, “Umusa abemuwa umbi igau itsərh ubinkutsu amen aka akermbi atsu. Bər isi iwengge rimi ri inggbashaia. **9** Umum ideyiwa umbi uge uben unera aka awayiwe utsēngā aka asi itomunga-dak, na apfunu utserh uwukuse, atomadak.” **10** Angwē imesa ha agər unga age, “Iba iwe rimi arherhe ukutsak nggu utsēngā, ida ipfuna ngge inang.” **11** Uyesu agər umbə age, “Asi iwea uben unera awuri idēē ayəi arherhe akərə, bər abirabə Unum aka adzowe ngge. **12** Ubinkutsu abəə awu akpirh, amar umbə rimi. Abəə, anera akorhuwe, asi idēē apfunumbə. Abəə Iyerhe afā itsu umbə akpēmbə ipfuna. Uwuku udēē ayəi arherhe akərə unga ayəi.” **13** Mōce umbə akū angwērhā awəkaci aba ru Uyesu atsorhuwe aboknga nu umbə na afəne-Num ru umbə. Bər angwē imesanga atserha abika akū awəkaci ha aba. **14** Uyesu age, “Àka aneke angwērhā awəkaci aba ru umum. Àka niba akənmbi umbə, Iyerhe afā iwu jyi

ikpūmbə.” **15** Unga atsorhuwe umbə aboknga, məce unga azīā. **16** Məce uner uwəo aba ru Uyesu arhusa age, “A umarhem, ubin uku uze ukusong umum iki ikorhe ni ikpo urhe uwu ugbagbaa?” (*aiōnios g166*) **17** Uyesu agər unga age, “Ungo urhusa umum ubin uwuku uze? Ubin uwuku uze uwu unying. Ungo uba ubeengo ikpo urhe uwu ugbagbaa, ungo udəsi īkpem.” **18** Unga arhusu Uyesu age, “īkpem iyikisong?” Uyesu age, “Niba uferə unera, niba utomungo-dak, niba uvəpə ivəu, niba ugberə angwī utsukukə unera, **19** udzowe imor ru utəngō nu uyango,’ nu ‘ubemu udəkango ru nyaki itsikamngō.” **20** Uwedzəm hā age, “Umum iki idəsumum akəre kishoo. Umum ībər use?” **21** Uyesu agər unga age, “Ungo uba ubeengo iwe undzumunga, ungo uzī, ugoshe abinngo, udzowe uhwəka ra atsūwā, nu uba udəsa umum. Məce ungo iweə ru ugbeta urherhe ra afā.” **22** Ivangye uwedzəm ha aka agū rimi, unga azī nggu ighongamen, ubinkutsu awe ru ubin akarhārhā. **23** Məce Uyesu agər angwē imesanga age, “Umum indeyiwa umbi idzidzərhe, aghong uner ubin aka itsī ri Iyerhe afā. **24** Ikei umum idəyiwa umbi, ugba urhakumi utsī ra angwī inepurha nu uner ubin aka itsī ri Iyerhe-Num.” **25** Ivang angwē imesa ha aka agū rimi, umbə adzeidzeu akarhārhā, na arhusa age, “Ungamə awuri idēē akpo ififorh?” **26** Bər Uyesu arhi umbə na age, “Anera asi ídēē akorhumbə akəre, bər Unum adēē akorhunga abina kishoo.” **27** Ubitru agər unga age, “Nggaye umen ineke abina kishoo ni idəsa ungo! Umen iwuri ikpo usemen?” **28** Uyesu agər umbə age, “Umum indeyiwa umbi idzidzərhe, ru unumkpi umbə aka itsu

abina kishoo awe aka afa, ivang Ungwē-Ner aka isei ru anang isei aki ijee iyi ikpikpoi, umbi abika adəsa umum, awu umbi awuri isei nu anang isei ijee usəkdūmen, umbi awuri itsu uvau anui usəkdūmen aki Uisrairha. **29** Nu uben unerwi aka aneke iyanga, use angwēmbə, use anapumbə, utei use uyi, use awəkaci, use ícang ri itsimum awuri ikpo ananga rimi hā idikunga unaka, ikei unga awuri ikpoa urhə uwu ugbagbaa. (**aiōnios g166**) **30** Bər anera arherhə aka awu anggabaashi, awuri iwe amaata, amaata ikei awuri iwe anggabaashi.

20 “Iyerhe afā iwe ru nyaku uteiya icang aka adzek ru unkpeeka atsu abi itser imang ri icangnga. **2** Unga abemuwe ifai ishaa imang iki iwe imang itser unuma unying, na adene umbə azīmbə ri icangnga. **3** “Ra akara utəorha aki ukpee ikei unga adzek anyā abəo aka asei ibəm ra angwī izεε, **4** unga adεyiwe umbə age, ‘Umbi ikei àka azī atō itser ri icangmum, umum ifasū umbi ubinkpi uku umēē.’ **5** Nggee umbə azīmbə. “Unga adzek ra atenuma ra akara usəkdūmen, ikei ra akara ataar akorhe rimi hā. **6** Ra akara atōō unga abvui adzek anyā abəo aka adēē ibəm. Unga arhusa umbə age, ‘Awu use utsu umbi adēē asi itōmbi itser?’ **7** “Umbə agər unga age, ‘Unera asi idzaanga umen itser iyiki itō.’ “Unga agər umbə age, ‘Umbi ikei àka azī atō itser ri icangmum.’ **8** “Urheē uku uwe, uteiya icang hā ayisu uwuku uyike unga age, ‘Uyisa abi itser icang hā, ufase umbə imang itsermbə. Utirhi ra amaataka uzī ra anggabaashia.’ **9** “Abi itserbe aka azī ra akara atōō aba, umbə afai umbə ishaa imang. **10** Abirabə aka agbaashia azī, afosi iyεi anangmbə

rimi. Bør uben unera ayei ishaa imang. **11** Ivangye umbø aka ayei ngge, umbø abvun arherhe ru uteiya icang hā.

12 Agε, ‘Abirabε aka aba ri imaata, atõ itser iyi ukara unying ukpekū, nu ungo ufafai umbø uku kpengkpeng nggu umen iki ihwa uver itõ itser ru imani unuma.’

13 “Bør unga agor unyinga umbø age, ‘A uwee, umum isi ighamum urha ungo. Umēn isi ikpangmēm umum ifai ungo ishaa imang? **14** Uyei imangngo uzīo. Umum ibee ifai abika aba imaata uku kpengkpeng nggu ungo.

15 Use ishimum ri ijee iyiki ikorhu ubinkpi umum iki ibee nggu imangmum? Use ungo ugū unyēē umum iki idzise izūwā akarhārhā?’ **16** “Rimi hā amaataka aka awe anggabaashia, nu anggabaashia awe amaataka.” **17** Uyesu nu angwē imesanga aka azērhā azī ufā Urusharhima. Unga agbiira umbø azī ri ifena ikiyikambø, agor umbø age, **18** “Umēn izī ifürhüwe Urusharhima. Awuri ighadak Ungwē-Ner adzowe unga ru ubok ateiya abika adzowe idem-Num nu abika amesuwe Ikpem. Umbø awuri itsu unga ufafai akpe. **19** Mocε umbø aka idzowe unga ra atsen abi Uyahuda. Umbø ayeia unga, akū asharhe akwer unga, anyapuwe unga. Ru unum untaar unga awuri isoka ra akpe.” **20** Mocε uya angwē Uzabadi aba ru Uyesu nggu angwēngā, atararhu ra anangnga na afenu ubin ukpøo.

21 Unga arhusa unga age, “Ungo ubee use?” Unga age, “Utsu awékaci abere ikivarhambø asei, unying ru ubok ughango, uwu uvaa nu ubok uferango ri Iyerhango.” **22** Bør Uyesu agor umbø age, “Umbi asi ihwengmbi ubinkpi umbi aka afena. Umbi adēē ahwambi ru ukpewa ha uwu ayetnumkε umum iki ihwa?” Umbø agor unga age,

“Umen imēmēn.” **23** Uyesu agor umbō age, “Idzidzerhe umbi awuri ahwambi ru ukpewamum, bōr iseī ru ubok ugha nu ubok uferamum asi iwea umum itsū idzowe. Anang hā awe aki abi Utēmum ra afā aka agbishuwe.” **24** Ivang angwē imesa abōrō usōka aka agū, umbō agū avōm abōrō ha ikivarhambō. **25** Bōr Uyesu ayisa umbō ananga unying na age, “Umbi ahwengmbi ayerha atsen abi Uyahuda aki isaka adeyiwe iyerhe ri itsi anermbo, anggabaashimbo adeyiwe umbō ijee. **26** Bōr isi iwengge rimi ru umbi. Ubēn uwuku ubee igong ru umbi awu ufang unga awu ugārhāmbi. **27** Nu uwuruwi akaabee iwu unggabaashi ru umbi, awu ufang unga awu ugārhāmbi. **28** Ru nyaku Ungwē-Ner asi ibanga umbō atōwe unga itser, bōr unga awuri iwu ugārhā, na adzowe urhenga afōrh anera arherhe.” **29** Uyesu nu angwē imesanga aka abōre Ujeriko, nggaa ikikōng anera adōsa unga. **30** Abi ibvuta avaa aka asei nu ubang utsīndīā. Ivangyē umbō aka agū uge Uyesu unga atōng, umbō atsarhi irhakmbō age, “A Uteijee, Ungwē Udauda! Ugū atorh umen!” **31** Ikikōnga itsērha umbō uge umbō anukutata, bōr umbō atoma atsarhi irhakmbō age, “A Uteijee, Ungwē Udauda! Ugū atorh umen!” **32** Uyesu adēē na ayisa umbō age, “Umbi abee umum ikorhuwa umbi use?” **33** Umbō agor unga age, “A Uteijee, umen ibee inyā anang.” **34** Uyesu agū atorh umbō na abanga asumbō. Kanying umbō anyā ananga na adōsa unga.

21 Umbō aka akhapa ru Urusharhima aba atsī Ubetafaji nū Igū Acucii Uzaitun. Uyesu adene angwē imesanga avaa, **2** agor umbō age, “Àka atsī ru uteu uku uci ha

ra asumbi, utem itsitsimbi, umbi awuri inyambi uzhika umbø aka abow nggu ungwëmgbø. Àka agarha ake aküwã ru umum. **3** Unera aba arhusunga umbi, àka adeyiwe unga age, ‘Uteijee ungaabee ake,’ awuri idzaanga ake kanying.” **4** Akere akorhe rimi ngge itsuifer ubinkpi uner uwuku usom Arherhu-Num aka arherhe age, **5** “Àka asome aner Urusharhima, ‘Àka anyã, uyerrhambi uwi aba ru umbi! Unga adøør, awu idzui uzhika, nú undzing ungwë uzhika.”” **6** Angwë imesa ha azí akorhe ru nyaka Uyesu aka agor umbø. **7** Umbø akü uzhika ha nggu ungwëmgbø aba, abetuwe atorhambø nú ungwëë, Uyesu afü asei. **8** Anera arherhe aka abetuwe atorhambø nú utsindia, abø agbeyi abok acucii abetuwe nú utsindia. **9** Anera abika awu ra asunga nu abirabé aka adøsa unga ra andzing atsarhi irhakmbø age, “Ikpikpoi iwe nggu Ungwë Udauda! Idorh iwe nggu uwuku uba ri itsok Uteijee! Ikpikpoi iwe afafã ra afã!” **10** Ivangye Uyesu aka atsí Urusharhima, utepa kishoo udzunukpø nu urhusa uge, “Awu ungamo nuwi?” **11** Anera age, “Uwëre awu Uyesu uwuku usom Arherhu-Num aka adzeku Unazarat ukpu Ugarhirhi.” **12** Uyesu atsí ri Iya-Num awayiwe kishoo abika agoyiwe nu abika agugoyi umø. Ayii atebur iyi abika afaru uhwék akwer atsime, nu atebur abika agoyiwe anurheu iya. **13** Agor umbø age, “Itseng Arherhu-Num igor igé, ‘Awuri iyisi iyamum iwu iya ifen-Num,’ bør umbi adzipa ake iwe anang awoi aveu.” **14** Abi ibvuta nu akatarhu aba ru unga ri Iya-Num, unga akerhuwe umbø. **15** Bør ivang ateiya abika adzowe idem-Num nu abika amesuwe Ikpem anyã abin idzeuke unga aka akorhe, na anyã awækaci

atsui ivum ri Iya-Num age, “Ikpikpoi iwe nggu Ungwē Udauda,” umō umbō agū avōm. **16** Agōr unga age, “Ungo ugū ubin awēkaci abere aka adēē arherhe?” Uyesu agōr umbō age, “Iī, umbi anasi ivarhumbi ri itsēng Arherhu-Num iki igōr uge, “Awu ungo umesuwe angwērhā awēkaci nu írheng awēkaci umbō akpoi ungo?” **17** Mōce unga abvui azīā Ubetani, anangke unga aka arha nu untsuua ha. **18** Ri igōkpeeka, unga awu ru utsīndī uwuku ubvui uba utepa, imerh ifer unga. **19** Unga aka anyā ucucii uvorhvo nu ibang utsīndīā, unga azī ru ucucii ha asi ikpoa ubin akpurha anyā ayerhe. Mōce unga agōr ucucii ha age, “Ungo usi ībvui ughwērō ikpūrhā!” Kanying ucucia ha ukoyimgbō. (aiōn g165) **20** Ivang angwē imesanga aka anyā rimi, umbō adzeidzeu akarhārhā. Age, “Awu use utsu ucucia ha udiki ikoyi iki ifefetem?” **21** Uyesu agōr umbō age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umbi aba awembi ri imangmang na asi icangmbi, umbi adēē akorha anangmbi ubinkpi umum iki ikorhuwe ucucii uvorhvo uwure. Uko umbi adēē agōrmbi uko igū iyēre age, ‘Ugōrhū itsingo utsī ru ukau ukugōng,’ ngge iwuri ikorhungge. **22** Umbi aba awembi ri imangmang, uben ubina umbi aka ifēna ri ifēn-Num, umbi awuri ikpombi.” **23** Uyesu aka atsī ru ufōm Iya-Num na adēē imesuwe, mōce ateiya abika adzowe idēm-Num nu akakū anera aba ru unga. Arhusa unga age, “Ungo ukū ijee iyikisong ukorha abin akere? Ungaa adzaa ungo ijee ha?” **24** Uyesu agōr umbō age, “Umum irhusa umbi ubina unying. Umbi aba adeyiwambi umum, umum ideyiwamum umbi ijee iyikisong umum iki ikū ikorha abin hā. **25** Ubōtisima

Uyohana udzek ri inẽẽ umgbo? Udzek ra afã, use udzek
ra anera?" Umbø arherhe nggu adøka age, "Umén iba
igor uge, 'Udzek ra afã,' unga awuri irhusa umen age,
'Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?'
26 Bør umen iba igor uge, 'Udzek ra anera,' umen igū
iwei anera abere, ubinkutsu, umbø anyangu Uyohana
awu uner uwuku usom Arherhu-Num." **27** Nggee umbø
agor Uyesu age, "Umén isi ihwengmen." Mocé unga agor
umbø age, "Umum igamum isi ídeyiwamum umbi umum
ikü ijee iyikisong ikorha abin hā. **28** "Umbi anyā aguse?
Unera nuwo awu ra awækaci avaa akatsa. Unga azī ru
uwu inggbashaia age, 'A ungwēmum, irhere uzī utðitser
ri icang inebi.' **29** "Ungwē hā age, 'Umum isi ízīmum,'
bør unga abvui akaiferhkø ra amennga na asok aziā. **30**
"Mocé utembø aziā ru uwu uvaa, arherhe rimi hā. Ungwē
hā age, 'Tí, umum izīmum,' bør asi izīā. **31** "Uwukusong
akorhu ubinkpi utembø akaabee?" Umbø age, "Uwu
inggbashaia." Uyesu agor umbø age, "Umum indeyiwa
umbi idzidzerhe, abika iyεi ikirbi abī nu anggoyi awuri
igbaashaia atsīmbø ri Iyerhe afã ru umbi. **32** Ubinkutsu,
Uyohana aba adeyiwa umbi utsīndī uwuku urhurhika,
umbi ashimbi ri imangmang ru unga, bør abika ayεi ikirbi
abī nu anggoyi awembø ri imangmang ru unga. Umbi
uko umbi aka anyā akere, asi idzipumbi na iwembi ri
imangmang ru unga. **33** "Àka akpeto ru unyaka arherhe
akoo. Unera nuwo akau icang inebi. Adzin ufom adzipu
icanga, asim ughwee ri ifa ukpuku upayi amẽ inebi ha ri
ngge, na atar akang utsurha udedetamgbø uwu idzeu.
Adzowe icanga ra abi irham imang, na aziā uzērhā. **34**

Ivang iyiki igbigber iki iwe, unga adene agārhāngā umbō azīmbō ra abi irham imang hā ayεise ikpūrhā icangnga.

35 “Abi irham imang hā adzur agārhū utsak ha akwε unying, na afere unying, na atang atarh ru uwu untaar.

36 Mocce unga abvui adene agārhā abōo ru umbō aka anangmbō abi inggbaashia. Bōr abi irham imang hā akorhe ru nyaka umbō aka akorhe nggu abi inggbaashia.

37 Ri imimasha kishoo, unga adene ungwēnga, age, ‘Awuri idzowukumbō imor ru ungwēmum.’ **38** “Bōr abi irham imang hā aka anyā ungwē hā, umbō agor adokambo age, ‘Uwere unga awu ru ukam icang hā. Umen ifere unga ni icanga iwu iyimen!’ **39** Nggee umbō adzur unga, atare unga ru undzing ufōm icang hā, afere unga. **40** “Nggee, ivang uner icang hā aba abanga, unga awuri ikorha aguse nggu abi irham imang hā?” **41** Umbō agor unga age, “Awuri iferuka abika abewa ha, na adzowe icanga ra abi irham imang abōo, abirabε aka awuri idzowe ugau ikpūrhā icangnga ri ivangngge.” **42** Uyesu agor umbō age, “Umbi anasi ivarhumbi ri itseng Arherhu-Num? Igōr uge, “Utarkpi abi idzin aka akpε, ukpō uwu utarh āgboki idzina. Akεre awu ubinkpi Uteijee aka akorhe, na awu ubin idzeu ra asumen.’ **43** “Nggee umum ideyiwa umbi, awuri ivurmbō Iyerhe Unum ru umbi na adzowe abika aghwer ikpūrhā iyi Iyerhe Unum. **44** Uner ha aka igba ni itsi utarh iyεre, akpurha ashaka. Nu uwuruwi utarh ha uku igba nú unga, ukpurhu ugōke unga.” **45** Ivang ateiya abika adzowe idem-Num nu abi Ufarisi aka agū unyaka arherhe Uyesu aka adzowe, umbō ahwēngmbō uge arherhe ri itsimbō. **46** Umbōabee udī ukpuku udzur unga,

bɔr umbɔ agū iwei, ubinkutsu, ikikɔng anera anyanga
unga awu uner uwuku usəm Arherhu-Num.

22 Uyesu abvui arherhuwe umbɔ unyaka arherhe age,
2 “Iyɛrhe afā iwu ru nyaku uyɛrhe uwɔo aka akorhuwe
irhowa ipfuna ru ungwɛnga. **3** Adene agārhāŋga azī
ayisuwe abirabɛ umbɔ aka aghwi umbɔ ipfuna hā aba,
bɔr umbɔ akpɛmbɔ ibibanga. **4** “Mɔcɛ unga abvui adene
agārhā abika arhɛe age, ‘Àka adɛyiwe abirabɛ umbɔ aka
aghwi ugɛ umum iki ikorhumum ubinghaa. Iki ingwā
ínak iyiki itsak nggu angwɛ inak aka agɔnɔga, abina
kishoo iki igbisha imaamum. Àka aba irhowa ha!’ **5** “Bɔr
umbɔ asi inyāmbɔ ngge iwengge iferhɛ, na azimbɔ. Uwɔɔ
azīā usinga, uwɔɔ azīā igoyi igoi ri izɛɛ. **6** Abɔɔ adzur
agārhāŋga, ayɔm na afere umbɔ. **7** Uyerhe ha agū avɔm.
Unga adene abi iwanga, umbɔ afɛrkumbɔ umbɔ abika
afeyi aner ha na akpīwe uteumbɔ kishoo. **8** “Mɔcɛ unga
agɔr agārhāŋga age, ‘Àka amaambɔ izek irhowa ha, bɔr
abirabɛ umum iki ighwi isi imɛngge umbɔ aba. **9** Àka
adzek adɔsa atsīndī aka agbopa ayisa kishoo abirabɛ umbi
aka akpo, umbɔ aba irhowa ha.’ **10** Nggee agārhā hā adzek
adɔsa atsīndīā ayisa kishoo abirabɛ umbɔ aka akpo, abika
aze nu abika abewe, anang irhowa ha atɔk nggu atsen. **11**
“Bɔr ivangye uyerhe aka atsī abee inyā abi irhowa ha,
umɔ unga anyā uner uwɔɔ aka asi itsima atorho irhowa.
12 Uyerhe arhusu uner ha age, ‘A uwee, ungo ukorhu
uguse nu utsīwā nggimi ushiɔ ra atorho irhowa?’ Bɔr
uner ha asi idzipunga urhem. **13** “Mɔcɛ uyerhe agɔr abi
itsernga age, ‘Àka abow aboknga nu adaknga, na atare
unga adzek atsī ru uzī, anangke anera aka iciu akpe na

atāi anyī.’ **14** “Ubinkutsu awuri ighwi anera arherhe,
bōr ukunjiir umbō aka iseng.” **15** Mōce abi Ufarisi adzek
akeki itsūwāye umbō aka ideya unga ru irhemnga. **16**
Umbō adene angwē imesambō nggu aner Uhiridu age, “A
umarhem, umen ihwengmen ungo uwu uner idzidzerhe,
ikei ungo uni imesuwe ubinkpi Unum akaabee nggu
idzidzerhe. Ubinkutsu ungo usi itsukō amenngo ri iferhkō
anera use ubinkpi umbō aka awe. **17** Udeyiwa umen,
imēngge umen ifai ikirbi abī ru Ukaisar, use isi imēngge?”
18 Bōr Uyesu ahwenga iferhkō iyiki ibewambō, unga agor
umbō age, “Umbi abi ukpukpeta, awu use utsu umbi
adeya umum? **19** Àka adeyiwa umum ishaa imangye umbi
iki ikū afai ikirbi abī.” Umbō akowe unga ishaa imang hā,
20 unga arhusa umbō age, “Uzirhzī ukpi nu itsok ikere
iwu iki unga?” **21** Umbō age, “Iki Ukaisar.” Mōce unga
agor umbō age, “Àka adzowe Ukaisar abinke aka awe
aki Ukaisar, ikei àka adzowe Unum abinke aka awe aki
Unum.” **22** Umbō aka agū rimi, umbō adzeidzeu. Nggee
umbō abore unga na azimbō. **23** Ru unum hā abi Usaduki,
abika agor uge isok ra akpe ishingge, aba ru unga arhusa
age, **24** “A umarhem, Umusa agor age, ‘Unera aba akpe na
ashia ra awekaci, awu ufang ungwēmbō apfunu utsərh ha
amare awekaci ru unga.’ **25** Umo abō rabō awu angwēyi
utəova ru umen. UWU inggasha apfuna na akpea, asi
imara awekaci, abōruka utsərh ha ru ungwēmbō. **26** Rimi
hā iki iwe nggu ungwēmbō uwu uvaa nu uwu untaar, uzī
itsī ru uwu utəova. **27** Ri imimasha utsərh ha akpea. **28** Ru
unumkpi abika akpe aka isok ra akpe, utsərh ha awuri iwu
uwu unga ru umbō utəova ha? Ubinkutsu, kishookambō

utøøva aka apfuna unga.” **29** Uyesu agør umbø age, “Umbi agba irhak, ubinkutsu, umbi asi ihwøngmbi itseng Arherhu-Num use ijee Unum. **30** Ri isok ra akpe anera asi ípfunumbø, asi ídzowukumbø ipfuna. Anera awuri iwe ru nyaka ípfu itser-Num ra afā. **31** Bør arherhi isisok abika akpukpe, umbi anasi ivarhumbi ubinkpi Unum aka adeyiwa umbi? **32** Unga agør age, ‘Umum iwu Unum uwu Uibrähim, Unum uwu Uishaku, nu Unum uwu Uyakubu.’ Unga asi iwea Unum uwu abika akpukpe bør awu Unum uwu abi urhe.” **33** Ivangye ikikønga iki igū rimi, umbø adzeidzeu imesanga. **34** Abi Ufarisi aka agū uge Uyesu aka atsu abi Usaduki awu uku uvèp, umbø akøng. **35** Unying ru umbø uwuku uhweng Íkpem akarhährä, avira arhusa unga age, **36** “A umarhem, ikpem iyikisong iwu iyiki igønga ri Íkpem Umusa?” **37** Uyesu agør unga age, “Ubemu Uteijee Unumngo nggu amenngo kishoo nu ipfungo kishoo nu adzenngo kishoo.” **38** Íkpem iyøre ngge iwu iyi inggbaashia nu iyiki igønga. **39** Nu iyi uvaa iwu ru nyaki iyi unggbaashi ha igø, ‘Ubemu undøkango ru nyaki itsikamngo.’ **40** Kishoo Íkpem Umusa nu imesa abika asøm Arherhu-Num iyurhi nú atsi íkpem iyøre ikivarhangge.” **41** Ivangye abi Ufarisi aka akøng ananga unying, Uyesu arhusa umbø age, **42** “Iførhkø umbi iwu use ri itsi Ukiristo? Unga awu ungwë ungamo?” Umbø age, “Ungwë Udauda.” **43** Unga agør umbø age, “Awu use utsu Udauda ri ijee Ipfunayisa unga age, ‘Uteijee?’ Ubinkutsu, unga age, **44** “Uteijee agør Uteijeemum age, “Usei ru ubok ughamum, utseku umum iki itsu anggamtsakngo ru andaidakngo.”” **45** Udauda aba ayisu Ukiristo age, ‘Uteijee,’ awu use utsu

Ukiristo awu ungwēngā?” **46** Unera asi idēē adzipuka unga urhem. Udzur ru unum hā, asi ikpombō unera aka abvui arhusa unga arherhe.

23 Mōcē Uyesu agor ikikōnga nu angwē imesanga age, **2** “Abika imesuwe Ikpem nggu abi Ufarisi asei nū anang ise Umusa. **3** Nggee awu ufang umbi adəsa umbō na akorhe uben ubinkpi umbō aka amesuwa umbi. Bōr àka aneke ikorhe abinke umbō iki ikorhe. Umbō asi ikorhumbō abinke umbō iki imesuwe. **4** Umbō aka isaka abow abin aka amor atsake nū acei anera, bōr umbō nibikambō asi ikū itokmbō ayikukumbō umbō. **5** “Uben ubinkpi umbō aka ikorheabee anera anyā. Abinke umbō aka aboyi nū ashimbō nu abokmbō awe aki Arherhu-Num, unyā umbō aka akorha ake agogōng. Nu arhurhukē umbō aka asor ri ifen atorhambo, atsu ake adeder. **6** Umbo abee anang ise akagōng ri irhowa nu ra abā ifen-Num. **7** Na agōm anera aghwe umbō ri inang izee, na agōm umbō ayisa umbō age, ‘Amarhem.’ **8** “Bōr umbi, awu ufang umbō asi íyisumbō umbi ‘Amarhem,’ ubinkutsu, umbi awu ru uwuku umesuwe unying, umbi awu angwēyi. **9** Àka niba ayisumbi unera ra abī age, ‘Ute,’ ubinkutsu, umbi awu ru Ute unying, unga awu ra afā. **10** Use ayisa umbi age, ‘Uwuku umesuwe,’ ubinkutsu, umbi awu ru uwuku umesuwa umbi unying, Ukiristo ha. **11** Uwuruwi aka uwu ukugōngā ru umbi, awu ufang unga awu ugārhāmbi. **12** Uben unerwi aka aberi itsinga, awuri irherhuwe ike. Bōr uwuruwi aka arherhuwe itsinga, awuri ibiberuwe ike. **13** “Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpet! Umbi afōmukumbi angwī aka atsī ru Iyerhe

afā ra asu anera. Umbi nibikambi asi itsimbī, na akēnmbi abikaabee itsitsī. **15** “Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpetā! Umbi aka isaka azērhā ra akau akagōng nú abī azīmbi ibee uner uwuku udzipa unying. Ivangye umbi aka ikpo unying, umbi atsu unga ada idiki ivaa ananga umbi aka awe abi idzūū urha. (**Geenna g1067**) **16**

“Atorhmbi, abi ibvuta abika adarh anera! Umbi iki igor age, ‘Ubēn uwuku uyirh Iya-Num, asi iwea iferhē. Bor ubēn uwuku uyirh nggu uzinarhi ukpu Iya-Num, awu ufang unga iki ikorhu ubinkpi unga aka ayirh.’ **17** Umbi agugge abi ibvuta! Ukpu usong unang, uzinarhi use Iya-Num iki isare uzinarhi hā? **18** Ikei umbi aki igor age, ‘Ubēn uwuku uyirh nggu ubeu Iya-Num, asi iwea iferhē. Bor ubēn uwuku uyirh nggu izūwāyē umbō aka angwēz nú ubeu ha, awu ufang unga akorhu ubinkpi unga aka ayirh.’ **19** Umbi abi ibvuta! Uwukusong anang, izūwā, use ubeu uwuku utsu izūwā isar? **20** Nggee, uwuku uyirh nggu ubeu ayirh nggu umgbō nu ubēn ubin uku unu umō. **21** Nu unga uwuku uyirh nggu Iya-Num, ayirh nggu ike nu unga uwuruwi aka asei umō. **22** Nu ubēn uwuku uyirh afā, ayirh anang iseī Unum nu uwuku usei nú ake. **23** “Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem Umusa nu abi Ufarisi, abi ukpukpetā! Umbi aka isaka adzowe izūwā abin akaci, ru nyaka ayerhu udzau akaci. Na akwēerkumbi abin aka amora ri Íkpem Umusa, ru nyaki izharha arherhe idzidzerhe, atorh, nu imangmang. Imēēngge umbi akorha abina akere na asi ikwēerkumbi akōo. **24** Umbi abika adarh anera ri ibvuta, umbi aki isaka asekmbi amurhu, bor angurhūmbi arhakumi! **25** “Atorhmbi, abika amesuwe

Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka asorhe andzing akpewa nu atērhāzōu. Bōr ru unōrkang atōk nggu abinke umbi aka akpo ri inggang nu ibemitsi.

26 Ungo uner ibvuta, Ufarisi! Ugbashia usorh unōrkang ukpewa nu itērhāzōu. Ungo uba ukorhungo rimi, awiya awuri iwu atēten. **27** “Atorhmbi, abika amesuwe ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi awe ru nyaka adzakē umbō iki itsu abī aka aterha, aka aze izērhe ra awiya, bōr ru unōrkang atōk nggu apfupfu ikom anera nu uben ikpū arhim. **28** Rimi hā, anera aka isaka anyā umbi awu abika arhurhika ra awiya, bōr ru unōrkang umbi awu abi ukpukpeta nu iki ibewe. **29** “Atorhmbi, abika amesuwe ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka adzin adzak aki abika asom Arherhu-Num na agberhe idzam adzak abika arhurhika. **30** Nu umbi aka isaka agor age, ‘Age umen iwe ri ivang atokamen, umen ība isi itsimēn ubok ri ifer abika asom Arherhu-Num.’ **31** Rimi hā umbi adekuwe atsimbi uge umbi awu angwē abika afer abika asom Arherhu-Num. **32** Àka amasha amen aka atārhā aki atokambi aka atirhi! **33** “Umbi ībvui! Umbi angwē ighwer! Umbi awuri ikorha aguse na adzek ru uvau idzū urha? (**Geenna g1067**) **34** Nggee umum idene abika asom Arherhu-Num nu abi itsoi nu abi imesa aba ru umbi. Abōo umbi awuri ifer na anyapuwe, abōo umbi awuri ikwer ra abā ifen-Nummbi na aken umbō atsīrhī ìteu. **35** Nggee awuri itsuke adzirh abika arhurhika kishoo umbō aka afer ru upfung abvui aba ra atsimbi, udzur ra adzirh Uhabirha uner uwuku urhika uba utsī Uzakariya ungwē Uberikiya, uwuruwi umbi aka afer ra ateu Iya-Num nu

ubeu idem-Num. **36** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, kishoo akere awuri ikorhe nggu aner ivang iyere. **37** “Oka Urusharhima, Urusharhima! Ungo ufer abika asom Arherhu-Num nu utang atarh ra abirabe umba aka adene umba aba ru umbi. Idiki isong umum iki ibee ikong angwembia nanga unying, ru nyaki inu iki isaki ikong angwengge ra afekngge, bor umbi akpembi. **38** Unyā ucε, aneke iyambi arhanga. **39** Umum ideyiwa umbi, umbi asi fbvui anyambi umum utseku umbi aka igor age, ‘Idorh iwe nggu uwuku uba ri itsok Uteijee.’”

24 Uyesu aka adzek ri Iya-Num azerhā aziā, ri ivang hā angwē imesanga aba ru unga, adeyiwe unga idzin Iya-Num. **2** Unga agor umba age, “Umbi anyambi abin akere kishoo? Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, utarh unying asi ineke ukpo utsorhukpo nú udaka. Uben unying awuri isisipuwe.” **3** Uyesu aka asei ni Igū Acucii Uzaitun, angwē imesanga ikiyikambə aba agor unga age, “Usoma umen, iferhe ha iwu ri ivang iyiki isong? Awu use uwu utsar ibibango nu imimaa upfunga?” (*aiōn g165*) **4** Uyesu agor umba age, “Àka arhi, utsur unera arhemma umbi. **5** Anera arherhe awuri iba ri itsokmum, awuri igor age, ‘Umum iwu Ukitristo,’ awuri irhem anera arherhe. **6** Umbi awuri igumbi isarhe iwa nu ugbubewangge, bor niba agumbi iwei. Awu ufang ikpū abin hā akorhe, bor imimaa ina ishingge. **7** Abī akō asok adēē ifuw nggu abī akō, iyerhe iso idēē ifuw nggu iyerhe iyō. Ukoi uwuri itsu imerh ri inanga irherhe. Nu upfunga uwuri izizusa ri inanga irherhe. **8** Kishoo akere ha awu ititirhi uver imar. **9** “Mocce umba aka idzowe umbi umba adzaa umbi

uver na afere umbi. Abīā kishoo awuri ikpēke umbi ri itsimum. **10** Ri ivang hā anera arherhe imangmangmbō iwuri iwe uku ughēeng, umbō awuri ighadak na akpēna adōka. **11** Abika asom Arherhu-Num igberangwī awuri idzeka na arhem anera arherhe. **12** Ititoma iyiki ibewe iwuri itsu ibibema anera arherhe iwe uku ughēeng. **13** Bor uwuku ubima utsēku imimasha awuri ikpoa ififōrh. **14** Isarhe Iyiki Ize iyērē iyi Iyerhe, awuri idūwā ngge ru upfunga kishoo, ngge iwe ideka ra abīā kishoo, mōcē imimasha iba. **15** “Umbi aba anyāmbi ubin uku utārhā uku udakuwe anang, ukpurukpi uner uwuku usom Arherhu-Num Udaniyerh aka arherhe, udēēkpō ri Iya-Num, neke uner uwuku uvarhe ahwēng. **16** Mōcē abirabē aka awe ru Uyahudiya atī azī ri igū. **17** Uwuruwi aka awu afafā ni itsi uvi niba acipuwanga inyāngu ubin uku uwe ri iya. **18** Uwuruwi aka awe ra arhum niba abvui abanga inyāngu untamanga. **19** Atorhmbi akatserh abika awu ra ana nu abika akpōm awēkaci ri ivang hā! **20** Àka afēn-Num utsur utser ha uwekpō ri ivang ighēnga use unum ukpuku uwosha abi Uyahuda. **21** Ubinkutsu, umbō awuri inyāmbō ayetnum akarhārhā akirake umbō aka anasi inyāmbō ake udzur ri imimunu upfunga uba utsī icērē. Asi ìbvui anyāmbō akōo aka anangke aki ha. **22** Age umbō asi izharhukūmbō inum hā uku ugbim, unera asi ìbeka, bōr ri itsi abirabē umbō aka asēng umbō awuri izharhukūmbō inum hā. **23** “Ri ivang hā unera aba agōra umbi age, ‘Àka anyā, Ukiristo uwi!’ use ‘Nggawō nggōo!’ niba awembi ri imangmang. **24** Ubinkutsu akiristo igberangwī nu abika asom Arherhu-Num igberangwī awuri idzekambō, umbō

awuri ikorhumbø atsar akagøng nu abin idzeu arhem
anera nu abirabø Unum aka aseng, ngge iba idëë iwengge.

25 Àka anyã, umum iki ideyiwamum umbi ngge idørhi
iwe. **26** “Nggee unera aba agøra umbi age, ‘Unggawø ra
arhum,’ niba adzembø, use agør umbi age, ‘Nggawi ru
ubã,’ niba awembi ri imangmang. **27** Ubinkutsu, ibiba
Ungwë-Ner iwuri iwe ru nyaki irhirhang iki irhange afã
kishoo udiki igõkpee izĩ itsĩ udiku urheë. **28** Anangke
ukom uku uwe, anang hã amgbepø iki ikong. **29** “Kanying
inum ayetnum hã aki imaa, “ishaa unum iwuri iwu uzĩ,
nu ufë usi írhængmgbø, nu idzer idzek afafã igba, nu umbø
awuri izusa abin aka amor aka awu ra afã.” **30** “Mœce utsar
ukpu Ungwë-Ner uku idzeka afafã, nu idua ru upfunga
kishoo awuri ididøng. Umbø awuri inyãmbø Ungwë-
Ner aka iba ra ameë nggu ijee nu ikpikpoi akarhärhã.

31 Nu unga awuri idene ípfu itsernga nggu atsom aki
irhak ayisa, na awuri ikong abirabø umbø aka aseng ra
anggbokunga anaa, udiku igõkpee nu udiku urheë nu
unør nu ufã, udzur ru ubandzin upfunga udiku ukpere uzĩ
udiku ukporø. **32** “Àka amesu ubin ru ucucii uvorhvo,
ivangye aboka aka ipfum adzeka na aghwør ayerhe aka
afa, umbi ahweng uge idoi iki iyongge. **33** Iwu rimi ikei,
ivangye umbi aka anyãmbi kishoo abin hã, umbi ahweng
uge ivanga iki iyongge, idëë ra angwiã. **34** Umum indeyiwa
umbi idzidzørhe, udan ukpire usi ítøngkpø utsøku iferhe
ha kishoo iki ikorhe. **35** Afã nggu abi awuri itøngke, bør
arherhamum asi ítøngke. **36** “Unera asi ihwenga unum
hã use ivang hã, ípfu itser-Num ra afã isi ihwengngge,
Ungwë-Ner asi ihwenga, Ute ukpekù unga ahweng. **37**

Ru nyaku inum Unuhu iki iwe, ngge iwuri iwe rimi ri ibiba Ungwē-Ner. **38** Ri inumye amē isok upfung aka awe, anera agha na ahwa, apfuna na adzise ipfuna, utsēku unumkpi Unuhu aka atsī ru ukhukhō amē. **39** Umbō asi ihwēngmbō utsēku amē aka aba akarha umbō. Ngge iwuri iwe rimi hā ru unum ibiba Ungwē-Ner. **40** Inera ivaa iwe ru usi, awuri inyānguwe unying na aneke unying. **41** Akatsērh ivaa awuri idēē igō nu ukō igō urhōnga, awuri inyānguwe unying na aneke unying. **42** “Nggee, àka adēē adzeu, umbi asi ihwēngmbi awu unum ukusong Uteijee aka iba. **43** Bōr àka ahwēng uge uner iya aba ahwēng ivangye uvēu aka iba ru untsuuka, unga awuri ise iku urhi asi íneke umbō atsī ayarmbō iyanga. **44** Nggee umbi igambi awu ufang umbi adzeu, ubinkutsu, Ungwē-Ner awuri iba ri ivangye umbi aka asi ikaimbi iferhkō. **45** “Ungamō ucē, awu ugārhā uwuku urhurhika nu uwu itsoi, uwuruwi uteiyanga aka atsu unga idzeu agārhā iyanga, unga adzise ubinghambō uku kpengkpeng ri ivangngge? **46** Anggōm awe aki ugārhā hā uteiyanga aka iba anyā unga adēē itsernga rimi hā. **47** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, awuri itsuke ugārhā hā arhise abinnga kishoo. **48** Bōr ugārhā hā aba awu uku ubewe, unga awuri igōr itsinga age, ‘Uteiya asi íbanga ifetem.’ **49** Mōcē unga atirhi ikwēr agārhā abōrō, unga agha na ahwa nggu abi afīrhā. **50** Uteiya ugārhā hā aba ru unumkpi unga aka asi itsara. Ri ivangye unga aka asi ihwēngnga. **51** Uteiya awuri ikwēr unga iyiki ibewe na agbange unga nggu abi ukpukpeta, umō umbō aka iciu na atāi anyīmbō.

25 “Mocce Iyerhe afā iwuri iwe ru nyaka anakagbīrhī usōka aka anasi ihwēngmbō ukutsak anyangu írhirhangmbō azī igbangu utsak uku ufa. **2** Atōō ru umbō awu agugge nu atōō awu abi itsoi. **3** Agugge ha anyangu írhirhangmbō bōr asi inyangumbō atsei. **4** Abi itsoi ha igambō anyangu írhirhangmbō nggu atsei ra andzoma. **5** Utsak uku ufa ha asi ibanga ifitem, kishoo agbēu na arhambō urhō. **6** “Ri ikōtsuuka umbō agū urhem ukerketakpō uku ugōr uge, ‘Utsak uku ufa ha uwi aka abanga! Àka aba agbanga unga!’

7 “Mocce anakagbīrhī usōka ha asok agbishi írhirhangmbō. **8** Agugge ha agōr abi itsoi ha age, ‘Àka ama adzaa atseimbi ukunjiir, írhirhangmen iki iwuri irhim.’ **9** “Abi itsoi ha age, ‘Í’í, asi ímēke umen nggu umbi. Ugba umbi azī ru abika agoyiwe atsei agoi akimbi.’ **10** “Bōr ivangye umbō aka adzek azī igoi atsei ha, utsak uku ufa ha atsīwānga. Anakagbīrhī aka agbisha abinmbō atsīmbō irhowa nggu unga na afəmukumbō angwī ubāā. **11** “Kata abōrō adōrha aba age, ‘A uteiya! A uteiya! Uma utsuruwa angwī ubāā!’

12 “Bōr unga age, ‘Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umum isi ihwēng umbi.’ **13** “Nggee, àka adēē adzeu, umbi asi ihwēngmbi unuma use ivanga. **14** “Ikei, Iyerha afā iwuri iwe ru nyaku unera aka izī uzārhā, na ayisa agārhāngā agashuwe umbō uhwék. **15** Utsa ha ahwēnga ubinkpi agārhāngā aki idēē akorhe, nggee unga adzowe unying ibei uazurhfa itōō, uwu uvaa ikei ibei uazurhfa ivaa, uwu untaar ibei uazurhfa unying. Mocce unga azīā uzērhāngā. **16** Utsa ha aka ayei ibei uazurhfa itōō hā kanying kanying unga akū azī agoyi igoi adzipa nggu uhwék ha, akpo ighigha ibei uazurhfa itōō. **17** Nggee ikei,

uwu ibei uazurhfa ivaa ha, akpo ighigha ibei uazurhfa ivaa. **18** Bør uwu ha aka ayεi ibei uazurhfa unying hā azī asim abī awəkuka uhwék uteiyanga. **19** “Ivanga iki iderngge, uteiya agārhā hā aba ayisa agārhāng umbō avarhuwe ubinkpi umbō aka akorhe. **20** Uner uwuku uyεi ibei uazurhfa itōō akū ibei uazurhfa itōō aba age, ‘A Uteiya, ungo udzaa umum ibei uazurhfa itōō. Unyā, umum ikpo ighigha ibei uazurhfa itōō itoma.’ **21** “Uteiyanga age, ‘Ungo udēē, ugārhā uwuku uze uwu idzidzérhel! Ungo uweo ri idzidzérhe ru ubin uku uci. Umum indzaamum ijee iyiki ikpōm abina arherhe. Uba ugōmanggōm nggu uteiyango.’ **22** “Uner uwuku uyεi ibei uazurhfa ivaa ha ikei aba age, ‘A Uteiya, Un go udzaa umum ibei uazurhfa ivaa. Unyā nggayε umum ikpo ighigha ibei uazurhfa ivaa itoma.’ **23** “Uteiyanga age, ‘Ungo udēē ugārhā uwuku uze uwu idzidzérhel! Ungo uweo ri idzidzérhe nggu ubin uku uci. Umum indzaamum ijee iyiki ikpōm abina arherhe. Uba ugōmanggōm nggu uteiyango!’ **24** “Mōce uner uwuku uyεi ibei uazurhfa unying hā aba age, ‘A Uteiya, umum ihweng amenngo aghong iferhe. Ungo udēē ugbugbərə ra anangkε ungo uku usi idosə. Ungo udēē urhɔ̄ingo ra anangkε ungo uku usi inān go ikpū. **25** Nggee umum igū iwei izī iwəke ibei uazurhfango ra abī. Unyā ibei uazurhfango iyε.’ **26** “Uteiyanga age, ‘Ungo ugārhū uwuku ubewe, ugherha! Ungo uhwengo umum iki isaki ūgbetū ra anangkε umum iki isi idoimum ni irhɔ̄imum ra anangkε umum iki isi ināmum ikpū. **27** Azea mōce, uge ungo uba utsuke uhweka ru ubanki. Ivangye umum iki ibvui iba, umum itsū ngge nggu ighigha! **28** “Àka ayεise ibei uazurhfa unying hā ru

unga, aka atomuwe ru uwərə uwu ibei uazurhfa usəka. **29**
Uwuruwi aka awe ru ihwihweng awuri itomuwe unga
akpo arherhe. Uwuruwi aka ashia, awuri iyese ungwērhī
ihwihweng ha unga aka awerangge. **30** Na atare ugārhā
ibem hā ra awiya ru uzī uku uburhuk. Umə umbə aki
iciu akpe nggu itāi anyī.’ **31** “Ivangye Ungwē-Ner aka
iba ri ikpikpoinga nggu ípfu itsernga kishoo, unga awuri
isei nú anang ise iyerhe aki ikpikpoi. **32** Awuri ikong abi
upfung ukpire kishoo ra anangnga, unga awuri igasha
umbə awuwembə ru nyaku uner ughāwā aka igashi ídōi
nggu íbū. **33** Unga awuri itsu ídōi ru ubok ugha na atsu
íbū ru ubok uferanga. **34** “Mōce Uyerhe awuri igor abika
awe ru ubok ughanga age, ‘Àka aba, umbi abi Utēmum
aka atsuka umbi idorh. Àka ayei ukamkpi Unum aka
igbishiwa umbi udzur ri imimunu upfung. **35** Umum
iki igū imerh, umbi adzaa umum ubingha, umum iki
igū ugō amē, umbi adzaa umum ubin umum ihwa, iwu
utsen, umbi ayei umum ra ayambi. **36** Umum ishimum ra
atorho, umbi adzaa umum atorho, aghonga umum, umbi
aneta umum, iwe ru ugborzī, umbi aba ayepa umum.’ **37**
“Mōce abika arhurhika awuri igor age, ‘A Uteijee, ukang
umen iki inyā ungo ugū imerh ni ídzaa ungo ubingha,
use ungo ugū ugō amē, umen ídzaa ungo ubin ungo
uhwa? **38** Ukang umen iki inyā ungo uku uwu utsen ni
iyei ungo, use ungo ushiø ra atorho, umen indzaa ungo
atorho? **39** Ukang ungo uku ughong iyor use ungo uwe ru
ugborzī umen izī iyepa ungo?” **40** “Mōce Uyerhe awuri
igor umbə age, ‘Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, uben
ubinkpi umbi aka akorhuwe unying ra angwēmen use

anapumen abika asheru ugarh ru umbi, umbi akorhuwa umum.’ **41** “Mœce unga awuri igor abœrœ ru ubok uferanga age, ‘Àka asombi ru umum umbi abi ikponum. Àka azĩ atsĩ ru urha ukpu ugbagbaa umbœ aka ataiwe Undenggū nggu ípfu itsernga.” (**aiōnios g166**) **42** Umum iki igū imerh, umbi asi idzaambi umum ubingha, umum iki igū ugð amẽ, umbi asi idzaambi umum ubin umum ihwa. **43** Iwu utsen, umbi asi iyei umum atsĩmbi ri iya, ishimum ra atorho umbi asi idzaambi atorho ru umum, aghonga umum, ikei umum iwe ru ugborzī, umbi asi iba ayepumbi umum.’ **44** “Umbœ ikei awuri igor age, ‘A Uteijee, ukang umen iki inyã ungo ugū imerh use ugð amẽ use ungo uwu utsen use ungo ushiœ ra atorho use aghonga ungo use ungo uwe ru ugborzī, umen isi iyikamen ungo?’ **45** “Unga awuri igor age, ‘Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, uben ubinkpi umbi aka asi ikorhukumbi unying ra abere aka asheru ugarh, umbi asi ikorhuwambi umum nukpo.’ **46** “Mœce umbœ awuri ikpo ayetnum aki ugbagbaa, bœr abika arhurhika awuri ikpo urhe uwu ugbagbaa.” (**aiōnios g166**)

26 Ivangye Uyesu aka amaa irherha abina akere ha kishoo, unga agor angwẽ imesanga age, **2** “Umbi ahwengmbi, Irhowa Iyiki Igar Utong ibœr inuma ivaa, umœ awuri idzowe Ungwẽ-Ner umbœ anyapuwe unga.” **3** Mœce ateiya abika adzowe idem-Num nu akakœ anera akong ri iya Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num, itsoka igburh Ukayafa. **4** Umbœ avarhe idzur Uyesu ri iwœk afere unga. **5** Bœr umbœ age, “Asi íwea ri ivang irhowa, utsur anera asoyimbœ amen.” **6** Ivangye Uyesu aka awe ru Ubetani ri iya Usiman uwuruwi ingbimnga iki ikerhe, **7** utserh

uwɔɔ aba ru Uyesu nggu undzoma utarh uku utɔk nggu atsei isung aki imang akarhārhā. Unga awupuwe atsei ha ri itsinga ri ivangye unga aka asei nu anang ubingha. **8** Ivang angwē imesanga aka anyā rimi, umbɔ agū avɔm na arhusa adəkambɔ age, “Akere awu inyar! **9** Imēēngge umbɔ agoshe atsei isung hā ru uhwék urherhe na adzowe atsūwā.” **10** Uyesu agɔr umbɔ age, “Awu use utsu umbi ayɔm utsərh ha? Unga akorhuwa umum ubin uku uze. **11** Atsūwā awu nggu umbi uben ivang, bɔr umum isi ïwemum nggu umbi uben ivang. **12** Atseike unga awupuwa umum, unga agbishiwa iyormum umbɔ aka idzake. **13** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, kishoo anangke umbɔ aka idzowe Isarhe Iyiki Ize iyere ru upfunga, umbɔ awuri isɔmmmbɔ ubinkpi utserh uwure aka akorhe ri ayita unga.” **14** Mɔce unying ru umbɔ usəkdūmɛn hā itsoknga igburh Uyahuda Uiskariyoti, azī ra ateiya abika adzowe idɛm-Num, **15** arhusa age, “Umbi awuri idzaa umum use umum ība īdzaamum unga ru umbi?” Nggee umbɔ avarhuwe unga íshaa imang uazurhfa isaka itaar. **16** Udzur ri ivang hā Uyahudaabee udikpi unga aka ighadak Uyesu. **17** Ru unum inggasha ukpu Irhowu Ubordi ukpuku Usheru Uguga, angwē imesa aba ru Uyesu arhusa unga age, “Ra anang akasong ungo uku ubee umen igbishiwa ungo ugha Irhowa Iyiki Igar Utɔng?” **18** Unga age, “Àka atsī ru utepa, àka azī ru utsa uwɔɔ, àka agɔr unga age, ‘Umarhem age, ivangmum iki iyongge. Umum igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng ri iyango nggu angwē imesamum.’” **19** Nggee angwē imesanga akorhu ubinkpi Uyesu aka agɔr umbɔ na akorhuwe ubingha Irhowa Iyiki Igar Utɔng. **20**

Urheε uku uwe, Uyesu asei igha ubingha nggu angwε imesanga usokdūmen. **21** Asei ighigha ha nukpi, unga age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, unying ru umbi awuri ighaa adakmum.” **22** Amenmbø aghong akarhārhā na atirhi irhusa unga anyinganying age, “A Uteijee, awu umum?” **23** Uyesu age, “Uwuruwi aka atsī ubok ri itērhī nggu umum, unga awuri ighaa adakmum. **24** Ungwε-Ner awuri ikpe ru nyaka umbø aka atseng ri itsinga. Bor atorh uner ha aka ighadak Ungwε-Ner! Ugba umbø asi imarmbo unga.” **25** Mocε Uyahuda, uwuruwi aka igha adaknga age, “A umarhem, awu umum?” Uyesu age, “Awu ungo urherhe.” **26** Umbø ana asei ighigha ha, Uyesu anyangu uborodi, atar uwεe na atsøka ukpø. Adzowe angwε imesanga age, “Àka ayei, atāi. Uwεre awu iyormum.” **27** Mocε unga anyangu ukpewa, atar uwεe, na adzowe ru umbø, age, “Àka ahwa ru umgbø kishookambi. **28** Akεre awu adzirhmum aki ibibemuwe-Num, akirakε aka adzek awupa ra anera arherhe, atsūwe arhimmbø. **29** Umum indeyiwa umbi, umum isi íbvui ihwamum amε ikpürhā inebi akεre utsèku unumkpi umum iki ihwa aka afu nggu umbi ri Iyerhe Utēnum.” **30** Umbø aka amaa itsūwe ubom ru Unum, umbø adzek azimbø Igū Acucii Uzaitun. **31** Mocε Uyesu agor umbø age, “Ru untsuu akpire umbi kishoo awuri itī ri itsi ubinkpi uku ikorhe nggu umum. Itseng Arherhu-Num igor ige, “Umum iwuri ikwer uner ughawāā, nu ukpui ídøi ha iwuri isita.’ **32** Bor ivangye umum iki isok ra akpe, umum ingbaashia izī Ugarhirhi ru umbi adørha atsī umø.” **33** Ubitru age, “Kishoo aba atimbø ri itsi ubinkpi uku ikorhe nggu ungo,

umum isi ít̄mum.” **34** Uyesu agor unga age, “Umum indeyiwa ungo idzidzerhe, ru untsuu akpire, ungo uwuri itseyingo ihweng umum idiki itaar ri ikɔ idərhi igber ukpee.” **35** Ubitru agor unga age, “Uko umbɔ awuri ifere umum nggu ungo, umum isi ítseyimum ihweng ungo.” Rimi hā angwẽ imesa abɔɔ kishoo aka arherhe. **36** Mɔce Uyesu nu angwẽ imesanga azimbɔ anang akɔɔ umbɔ iki iyisa Ugetsemani. Unga agor umbɔ age, “Àka asei nggimi, umum izī ifen-Num nggɔɔ.” **37** Unga akū nggu Ubitru nu angwẽ Uzabadi avaa, unga atirhunga igū idamen nu ighongamen. **38** Unga agor umbɔ age, “Igū ighongye iki iwe ra amennum idẽẽ iferngge umum. Àka asei nggimi na adzeu nggu umum.” **39** Unga aka agɔpa azī ukunjir unga agba akwɛr anaanga atsim nú abĩ afen-Num age, “A Ut̄emum, ngge iba im̄engge, ungo unyanguwe ukpewa ayetnum akere ru umum. Bɔr ukorhu ubinkpi ungo uku ubee, asi iwea ubinkpi umum iki ibee.” **40** Mɔce unga abvui aba ra angwẽ imesanga, akpo umbɔ aka arhambɔ urhɔ. Unga agor Ubitru age, “A Ubitru, umbi asi idẽẽ adzeumbi nggu umum ukara unying? **41** Àka adzeu na afen-Num utsur umbi agbambi ru undeya. Idzidzerhe ipfu ibemungge, bɔr iyor isi ikerngge.” **42** Unga abvui azī ifen-Num idevaa age, “A Ut̄emum, uba ayetnum akere asi ít̄ongke utseku umum iki ihwa ake, umum ikorhumum ubinkpi ungo uku ubee.” **43** Unga abvui aba akpo umbɔ ikei awe ru urhɔ, umbɔ asi idẽẽ ayangumbɔ asumbɔ. **44** Nggee unga abore umbɔ na azī ifen-Num ide untaar, abvui arherhe ubinkpi unga aka arherhe ri inggbashia. **45** Mɔce unga abvui aba ra angwẽ imesa ha agor umbɔ age,

“Utsku icere umbi ana awu ru urho na adee iwosha? Aka anya, ivanga iki iyongge umba aka idzowe Ungwe-Ner ru abok abi arhim. **46** Aka asisok umen izimmen! Uwuku ugha adakmum uwi aka abanga!” **47** Unga ana awu ra arherhe, Uyahuda, unying ru umba usokdummen ha, aba atsi. Unga aba nggu anera arherhe aka akpom nggu akon aka ader nu igbong. Ateiya abika adzowe idem-Num nu akaku anera aka adene umba. **48** Um o uwuku ughadaknga ha aka asomuka umba utsara age, “Uwuruwi umum iki ishor atamnga, awu uner ha nuwo umbi aka idzur.” **49** Uyahuda aka aba, unga akpurha azi ru Uyesu age, “A umarhem, umum ighwe ungo!” Na ashor atamnga. **50** Uyesu agor unga age, “A uwee, ukorhu ubinkpi uku ukuna ungo uba.” Mocce anera aba, adzur Uyesu akpom unga. **51** Unying ra angwe imesa Uyesu agbiir ikon iki idernga, agber uto ugahrhuk Ugong Uwuku Udzowe Idem-Num, azharhuwe. **52** Uyesu agor unga age, “Utsuke ikon iki iderngo ru udapa. Ub en uwuku ubbiir ikon iki ider, awu ikon iki ider ifer unga. **53** Umbi akaifehk uge umum ishimum ri ijeea umum iki iyisu Utsumum kanying unga adene ipfu itsr-Num anakagonga? **54** Bor itseng Arherhu-Num iki igor uge awu ufang akere ha akorhe, iwuri ikorhe igusengge ni itsuifer?” **55** Mocce Uyesu agor ikikong anera age, “Umum iwu uner uwuku uvui abin anera ri iker, umbi aka idzeka nggu akon aka ader nu igbong adzur umum? Ub en unum umum ise ru ufom Iya-Num imesuwe imesa, umbi asi idzurmbi umum. **56** Bor kishoo akere akorhe ngge itsuifer abinke aka atseng ra abvur abika asom Arherhu-Num.” Mocce

angwẽ imesanga kishoo atĩ abɔrukumbɔ unga. **57** Abika adzur Uyesu akũna unga azĩ ru Ukayafa, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, anangkɛ abika amesuwe Ikpem nu akakũ anera aka akɔng. **58** Bɔr Ubitru adɔsa unga ukuka, utseku umbɔ aka azĩ atsĩ ru ufɔm iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Unga atsĩ asei nggu abi idzeu haabee inyã imimasha ubinkpi umbɔ aka ikorhe. **59** Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi udzepurhe kishoo abee igberangwīye umbɔ aka itsuke Uyesu na akpo udĩ ukpuku ufere unga. **60** Anera arherhe aka adzeka, agbeyangwĩ atsuke unga, bɔr umbɔ asi ikpombo udĩ ukpuku ufer unga. Ri imimaa, anera avaa adzeka, **61** age, “Utsak uwure agor age, ‘Umum idẽẽ ibupukũ Iya-Num, ni ibvui idzine ri inuma itaar.’” **62** Mɔce, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num asok agor Uyesu age, “Ungo usi ídzipungo arherhe? Awu use aner aberɛ aka arherha atsuka ungo?” **63** Bɔr Uyesu awu uku uvep. Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num agor unga age, “Umum itsu ungo nggu uyirh ri itsok Unum uwu urhe, usɔma umen, awu ungo uwu Ukiristo Ungwẽ Unum?” **64** Uyesu agor unga age, “Awu ungo urherhe. Bɔr umum isɔma umbi kishoo, utirhi ucere umbi awuri inyãmbi Ungwẽ-Ner aka iseи ru ubok ugha Nggaa Unum na awuri iba ra amɛɛ afafã.” **65** Mɔce Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã avapuwe atorhangna na age, “Unga aka arhenu Unum! Awu use umen iki ibee ikei? Akã anyã, icere umbi aka agũmbi unga aka arhenu Unum. **66** Umbi anyã aguse?” Umbɔ age, “Imẽngge umbɔ afere unga.” **67** Mɔce umbɔ atang aci atsuyiwe ru asunga na akũ ikpoi akwɛre unga. Abɔɔ akwɛre unga inkpai, **68** na

age, “A Ukiristo! Udøyiwa umen, uwukusong akwer ungo ikpoi?” **69** Ri ivang hā Ubitru asei ru ufom iya ha, nu una igārhā aba ru unga agor unga age, “Ungo uwu nggu Uyesu uner Ugarhirhi uwure!” **70** Bør Ubitru atseyinga ra anangmbø kishoo age, “Umum isi ihweng ubinkpi ungo uku urherhe!” **71** Mocé unga adzek aziā ru angwī ufoma, umø una uwøø aka anyā unga, agor abika adēē umø age, “Utsak uwure awu nggu Uyesu uner Unazarat!” **72** Ubitru atseyi ikei nggu uyirh age, “Umum isi ihweng utsa ha.” **73** Adārhā ukunjiir, abirabø aka adēē umø aba agor Ubitru age, “Idzidzerhe ungo uwu unying ru umbø, ikpū arherhangø ake akū ungo adzeka.” **74** Mocé unga ayirh age, “Ikponum ru umum, umum inba ihweng utsak uwure!” Kanying ikø igberkpee. **75** Mocé Ubitru aka ayita arherhe Uyesu aka arherhe nggu unga age, “Ungo uwuri itseyingo ihweng umum idikunga itaar, nu ikø idørhi igberkpee.” Ubitru adzek aciu akpe akarhārhā.

27 Ri igō ukpeeka, kishoo ateiya abika adzowe idem-Num nu akakū anera akeki itsuwā iyiki ifer Uyesu. **2** Umbø abow unga, akūna unga azī adzowe unga ru Ubirhatu, ugomna. **3** Ivangye Uyahuda, uwuku ughadaknga, aka anyā umbø aka atsu Uyesu ufa akpe, unga agor ra amennga age, “Uhwengrimi.” Unga abvui aba ra ateiya abika adzowe idem-Num nu akakū aner ha. Abvui adzowuka íshaa imang uazurhfa isøka itaar ha. **4** Age, “Umum iwu ra arhim, ubinkutsu, umum iki ighadak adzirh uwuku usheru uvau.” Bør umbø agor unga age, “Akere awu use ru umen? Umei imesungo.” **5** Nggee Uyahuda atare uhwek uazurhfa ha ru Iya-Num na adzek aziā. Mocé unga azī ayapuwe

itsikamnga. **6** Bør ateiya abika adzowe idem-Num akarhu uhweka na age, “Ri ikpem isi imengge umbø atsuke uhwek ha ru uhwek Iya-Num, uwu ukpu adzirh.” **7** Nggee umbø akeka na akū uhweka agoi idee iyøø, ayisi idee ha age idee uner uwuku udzin anui. Anang akika adzake ikom atsen. **8** Ngge itsu umbø ayisi idee ha uge Idee Adzirh utsøku irhere. **9** Møce ubinkpi uwuku usøm Arherhu-Num Uirimiyaka arherhe utsu uferkpø uge, “Umbø anyangu íshaa imang uazurhfa isøka itaar, uhwek ha aner Uisrairha aka abema umbø afai ri itsinga nukpø, **10** umbø akū ngge agoi idee uner uwuku udzin anui ru nyaku Uteijee aka atsuka umum.” **11** Uyesu adëë ra asu ugomna nukpi, ugomna arhusa unga age, “Ungo uwu uyérhe abi Uyahuda?” Uyesu agør unga age, “Awu ungo urherhe.” **12** Bør ateiya abika adzowe idem-Num nu akakū anera atsuke unga uvau, unga asi idzipunga urhem. **13** Møce Ubirhatu arhusa unga age, “Ungo usi igüo abin avauke umbø aka atsuka ungo?” **14** Bør Uyesu asi idzipuka urhem ru arherhang, utsøku ugomna aka adzeidzeu akarhärhã. **15** Umø awu ugau ugomna ri Irhowa Iyiki Igar Utøng, unga atsüwe uner uvau unying uwuruwi umbø aka aseng. **16** Ri ivang hñ umbø awu ru ugbau unera, anera kishoo ahwèngmbø unga, itsoka igburh Ubaraba ru ugborzí. **17** Nggee ivangyø anera aka akøng, Ubirhatu arhusa umbø age, “Umbiabee umum itsüwã umbi ungamo, Ubaraba use Uyesu umbø iki iyisa Ukiristo?” **18** Unga ahwènga awu unyëë utsu umbø adzowe Uyesu ru unga. **19** Ubirhatu aka asei ra anang iseï aka avarha arherhang, utsënga adene umbø adeyiwe unga age, “Utsü ubokngo ra arherhe utsak

ha ashia ru uvau, ngge itsu umum igū uver akarhārhā
irherε ru urhōmum iki irhei ri itsinga.” **20** Bør ateiya abika
adzowe idεm-Num nu akakū atsu anera agor age atsūwe
Ubaraba na afere Uyesu. **21** Ugomna iganga abvui arhusa
umbø age, “Uwuku usong ru umbø ikivarhambø umbi aka
abee umum itsūwā?” Umbø age, “Ubaraba.” **22** Ubirhatu
arhusa umbø age, “Umum ikorhi iguse nggu Uyesu
umbø iki iyisa Ukiristo?” Kishookambø age, “Unyapuwe
unga!” **23** Ubirhatu arhusa umbø age, “Awu use utsu?
Unga akorhu use iyiki ibewe?” Bør anera abvui atsarhi
irhakmbø age, “Unyapuwe ungal!” **24** Ivangye Ubirhatu
aka anyā unga asi idēē akorhunga ubin, ikei anera agbisha
abee isoyi amen, unga anyangu amē asorh aboknga ra
asu anera. Age, “Umum amēmum ashike ra adzirh utsak
uwure, akεrε awu ra abokmbi!” **25** Anera kishoo age,
“Adzirhnga awe ru urhōkmen nggu angwēmēn!” **26** Mōcε
unga atsūwūka Ubaraba ru umbø. Unga atsu abi iwa
akwεre ugweε ru Uyesu, na adzowuka umbø anyapuwe
unga. **27** Mōcε abi iwa ugomna akū Uyesu azīmbø ru
udzepurhe ugomna, akōng kishoo abi iwa adziira unga.
28 Atsimuwe atorhangna na atsīme atorho aka abārhā
akagōng. **29** Atserhi ifur iyerhe iyi ídídøk atsime ni itsinga.
Atsu unga akpōm igbong ru ubok ughanga na atangarhu
ra anangnga. Ayεεia unga age, “Urhēngō uder Uyerhe
abi Uyahuda!” **30** Ashau aci atsuyiwe unga, ayεi ugam
akwεr ni itsinga ikei. **31** Umbø aka ayεεi unga amaa, umbø
atsimuwe atorho aka abārhā hā na atsīme atorhangna.
Mōcε umbø akūna unga azīmbø inyapuwe unga. **32** Umbø
aka adzek, umbø agbopu utsak Usayirin uwoo, itsoka

igburh Usiman. Umbø atsu unga atsā igārhāmau ucucii ha. **33** Umbø azī atsī anangkε umbø aki iyisa Ugorhgota, agbena agburh “Anang Apfupfu Aghow Itsi.” **34** Umø umbø adzowe Uyesu amē inebi uku ukpere ugε unga ahwa, bør unga aka abanga agū, unga akpēč ihwihwaa. **35** Ivangye umbø aka anyapuwe unga, umbø atang iseng agasha atorhangha. **36** Mœce umbø asei umø adzeu unga. **37** Ra afafā igārhāmau ucucii ha ukhapa ri itsinga, umbø atseng isarhe uvaunga age, “UWERE AWU UYESU, UYERHE ABI UYAHUDA.” **38** Anyapuwe aveu avaa nggu unga, unying ru ubok ughanga uwu uvaa ru ubok uferanga. **39** Anera aka atōng, arhena unga azung atsimbø, **40** age, “Ihī! Ungo iki isipuwe Iya-Num, nu udzine ike ikei ri inuma itaar, ucipuwa nu igārhāmau ucucia ha uførh itsingo, ungo uba uwu Ungwē Unum!” **41** Rimi hā ikei ateiya abika adzowe idem-Num nu abika amesuwe Ikpem nu akakū anera ayεεia unga. **42** Age, “Unga aførhe abøø, bør asi idēē aførha itsinga! Unga aba awu Uyerhe Uisrairha, unga acipuwa icεε ru igārhāmau ucucii ha, nu umen iwe ru imangmang ru unga. **43** Unga awe ru imangmang ru Unum. Uneke Unum aførhe unga icεε, unga aba abeenga. Unga age, ‘Umum iwu Ungwē Unum.’” **44** Rimi hā aveu ha umbø aka anyapuwe nggu unga arherhuwe unga arherhe aka atārhā. **45** Utirhi ri idzingga atenuma, uzī utsirkpø abiā kishoo utseku akara ataar aki urhεε. **46** Ru akara ataar ikei Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge age, “Erhoi, Erhoi, urhama sabaktani?” agbena agburh, “A Unummum, a Unummum, awu use utsu ungo uneka umum?” **47** Abika adēē umø aka agū rimi, umbø age, “Unga adēē iyisu uner

uwuku usəm Arherhu-Num Uirhiya.” **48** Kanying uwɔɔ
atĩ azĩ anyangu usoso. Abii ra amẽ inebi akika agbata,
avaki igbong, adzowe Uyesu uge unga ayam. **49** Bor abɔɔ
age, “Àka aneke unga, umen inyãni use Uirhiya awuri
afɔrhuka unga.” **50** Mɔce Uyesu aka abvui atsarhi irhaknga
ikerketangge atsu ivum, na atsũwūka ipfunga. **51** Ru
ivang hã urhaburhe ukpu Iya-Num uvaar akperha avaa
udzur ri itsia uba utsĩ abiã. Abĩ azusa, ífa iyata. **52** Adzak
ayar atsuri, ayor asarkasar anera arherhe abika akpe asok
nggu urhe, **53** umbɔ adzeka ra adzakmbɔ. Ivangye Uyesu
aka asok ra akpe, abika akpe ha atsimbɔ asarkasar uteu
Urusharhima, anera arherhe aka anyã umbɔ. **54** Ri ivang
hã uteiya abi iwa Uroma nu abɔɔ abika adẽẽ adzeu Uyesu
anyã izizusa abĩ nu ikei abinke aka akorhe, umbɔ agũ
iwei akarhãrã, na age, “Idzidzerhe uwere ha awu Ungwẽ
Unum!” **55** Akatsərh arherhe aka awe umɔ, adẽẽ ukuka
na azerhe ubinkpi uku ukorhe. Umbɔ adzeku Ugarhirhi
adəsu Uyesu akorhuwe unga ubinkpi unga akaabee. **56** Ru
umbɔ awu umbɔ Ummaryamu Umagadarha, nu Ummaryamu
uyisa Uyaku nu Uyusuf, angwẽ Uzabadi. **57** Urheee uku
uyo, uner ubin uwɔɔ, utsa Uarimatiya aba umɔ, itsoknga
igburh Uyusuf. Unga awu ungwẽ imesu Uyesu. **58** Azĩ ru
Ubirhatu, ashɔrhã unga adzowe ukom Uyesu. Ubirhatu
atsu umbɔ adzowe ukoma ru unga. **59** Uyusuf ashupu
ukom hã, akũ atorho aka afa aberh, **60** atsuke ukpɔ ru
udzak uku ufa ukpurukpi unga aka atsẽ ri ifen utarh.
Unga agɔrhū nggaa utarh afɔme angwĩ udzaka na azĩa. **61**
Ummaryamu Umagadarha nu Ummaryamu uwɔɔ asei akhana
umo ra angwĩ udzak ha. **62** Ukpe unum uvaa, unum

ukpuku ugbisha abin uku utøng, ateiya abika adzowe
idem-Num nu abi Ufarisi akøng ra anang Ubirhatu, **63** age,
“A Uteiya! Umèn iyitumèn ubinkpi uner uwuku urhem
aner ha aka arherhe, unga aka ana awe nggu urhe, unga
age, ‘Inuma itaar iba iwengge umum iwuri isokù ra akpe.’
64 Ngge itsu umbø adzeu udzak ha utsèku inuma itaar,
utsur angwë imesanga azí aveu ukomnga na agor anera
uge unga aka asoka ra akpe. Irhirhem iyi imaataka iwuri
ibewe inangngge iyi inggbaashia.” **65** Ubirhatu agor umbø
age, “Àka akarha abi iwa azí adzeu kishoo ri ikermbi.” **66**
Nggee umbø azí avinu udzak ha, akwer utsar iyérhe nú
utarh udzak ha, atsu abi iwa adzeu anang hã.

28 Unum ukpuku Uwosha uku utøng, ru unkpeka
unum ukpu inggbaashia ru inuma utøøva, Umaryamu
Umagadarha nu Umaryamu uwørø azimbø iyepu udzak
ha. **2** Umo nggaa izizusa abí iki izusa, ipfu itser Uteijee
idzeka afã, izìngge ru udzak ha, igørhuwe utarh ha umbø
aka atsime udzak ha, isei nú ukpø. **3** Idzidzeka ngge irhang
ru nyaki inai iki inyaka, atorha ake awu uku upérheng
ugee aghwitu urhurhu. **4** Abi idzeu aka anyã ngge, iwei
ifer umbø, azang ayormbø agbei ra abí ugee ikom. **5** Bor
ipfu itser-Num hã igor akatsérh ha igé, “Àka niba agumbi
iwei, umum ihweng umbiabee Uyesu uwuruwi umbø aka
anyapuwe. **6** Unga ashia nggimi, unga aka asoka, ru nyaka
unga aka arherhe. Àka aba anyã anangke unga aka anu.
7 Mocé àka azí ifetem azí asome angwë imesanga uge,
‘Unga aka asoka ra akpe, nggawø agbaashia azí Ugarhirhi
ru umbi. Nggøø ha umbi awuri inyambi unga.’ Àka agù,
umum iki ideyiwamum umbi.” **8** Nggee akatsérh ha iki

ifefetem asokmbə ru udzaka, agū iwei nggu anggom, atī azī ideyiwe angwē imesanga. **9** Kanying Uyesu agbopa umbə. Agor umbə age. “Ighwe umbi!” Umbə agopa aba awuma adaknga, adzowe unga igong. **10** Mōce Uyesu agor umbə age, “Àka niba agumbi iwei. Àka azī asome angwēmen umbə azī Ugarhirhi. Nggə̄ ha umbə aka inyā umum.” **11** Akatserh ha awe ru uzērhā, abō abi idzeu udzak ha atsīmbə utepa, asome ateiya abika adzowe idem-Num kishoo ubinkpi uku ukorhe. **12** Ivangye ateiya abika adzowe idem-Num nu akakū anera akong akeki itsūwā, umbə adzowe abi iwa ha uhwek urherhe. **13** Agor umbə age, “Àka agor age, ‘Angwē imesanga aba aveu ukomnga ru untsuuka, ri ivangye umbi aka awe ru urhō.’ **14** Arherha akere aba atsīke ra ato ugomna, umen iwuri irherhumen arherhe nggu unga, umbi asi fhwambi uver.” **15** Nggee abi iwa ha ayei uhweka na akorhe ru nyaka umbə aka agor umbə akorhe. Nu arherhe akere atērhā amaake abi Uyahuda aba atsī irhere. **16** Mōce angwē imesa ha usoka nu unying hā azīmbə Ugarhirhi, azīmbə ri igū hā Uyesu aka agor umbə izī. **17** Umbə aka anyā unga, umbə adzowe unga igong, bōr abō acucang. **18** Mōce Uyesu aba ru umbə agor umbə age, “Aka adzaambə umum ijeea kishoo iyi afā nggu abī. **19** Nggee àka azī akū anera kishoo ru upfunga aba adəsa umum. Àka asorhuwe umbə ubotisima ri itsok Ute nu iki Ungwē nu iki Ipfu Isarsatangge. **20** Àka amesuwe umbə adəsa kishoo abinke umum iki itsuka umbi. Idzidzerhe umum iwe nggu umbi, utsəku imimashu upfung.” (aiōn g165)

Umarku

1 Itirhi Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukristo, Ungw  Unum.
2 Umb  aka atseng ru ubvur uner uwuku us m Arherhu-
Num Uishaya ri itsinga age, “Umum iwuri idene ungw 
itsernum agbaashia ru ungo. Unga awuri igbishiwa
ats nd ngo. **3** Urhem uw o uyisa ra arhum uge, ‘Agbishiwe
uts nd  Uteijee, aka agbisha avii ats nd ngang arhika.’” **4**
Nggee Uyohana aba, asorhuwe ubötisima ra arhum na
adzowe isarhe iyi idzidzipa iyiki itsüwe arhim. **5** Anera
arherhe abi ab  Uyahudiya, nu aner Urusharhima adzek az 
ru unga. As m arhimmb , unga asorhuwe umb  ub tisima
ra Az  Urdun. **6** Uyohana atsim atorho igwar urhakumi,
abow ikp m ubvur n  upfurhs ng, ubinghang uwu
asusu nggu utoo arhum. **7** Isarhang h  iye uge, “Uw o
ruw  aka iba ru undzingmum ag onga umum, uwuruwi
umum isi f d   inggarhuk  arhi abadaknga. **8** Umum
isorhuwa umbi ub tisima nggu am , b r unga awuri ik 
Ipfu Isarsatangge asorhuwa.” **9** Ri ivang h  iye uge, “Uw o
ru Unazarat ra ab  Ugarhirhi, Uyohana asorhuwe unga
ub tisima ra Az  Urdun. **10** Uyesu aka awuri idzeka ra
am , unga any  af  aka ayanga, Ipfu Isarsatangge ru
nyaku unurheu icipuwa nu unga. **11** Urhem udzeka af 
ug r uge, “Ungo uwu Ungw mum iki ibema. Nggu ungo
umum ig iben akarh rh .” **12** Kanying Ipfu-Num ik na
unga idzek iz ngge ra arhum. **13** Unga awu um  utseku
inuma is ka inaa, Ushaitan aka adeya unga. Unga awu
nggu ij e arhum, b r ipfu itser-Num it we unga itser. **14**
Umb  aka agbange Uyohana ru ugborz  amaa, Uyesu az 
ats   Ugarhirhi, anu idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Unum.

15 Agε, “Ivanga iki ibangge! Nggayε Iyerhu Unum iki iyongge. Àka adzipa, na awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Izel!” **16** Uyesu aka azērhā atəng ru ubang Ukau Ugarhirhi, unga anyā Usiman nu ungwēmbō Uandarawu anu itang igber ru ukau ha, umbō awu abika adəm aberh. **17** Uyesu agor umbō age, “Àka aba adəsa umum, umum itsu umbi awu abika adzui anera.” **18** Kanying umbō aneke itang igbermbō na adəsa unga. **19** Unga aka agəpa azī ukunjiir, unga anyā Uyaku ungwē Uzabadi nu ungwēmbō Uyohana ru ukhukhōo, adēē igbishi igbermbō. **20** Asi idārhūmbō unga ayisa umbō. Umbō aneke utəmbō Uzabadi nggu abi itser imang ru ukhukhōo ha na adəsa unga. **21** Uyesu nggu angwē imesanga atsīmbō Ukafanahum, unum ukpuku uwosha uku uwe, Uyesu atsī ru ubā ifen-Num atirhi imesuwe. **22** Anera adzeidzeu ri imesanga, ubinkutsu amesuwe umbō ru nyaku uner ijee. Asi iwea ru nyaku uwuku umesuwe ikpem. **23** Umə hā uner uwəo ru ubā ifen-Nummbō awuri ipfu iyiki ibewe itsu ivum igε, **24** “Iyee! Ungo ubee use nggu umen Uyesu uner Unazarat? Ungo uba itsīme umen? Umum ihweng ungo uwu usarkasar uwu Unum!” **25** Uyesu atserhi ipfu iyiki ibewe ha age, “Unukutata! Upfudzeka ru utsak ha!” **26** Ipfu iyiki ibewe ha iyung utsak ha nggu uvəm ni itsu ivum idzengge ru utsak ha. **27** Anera kishoo adzeidzeu na arhusa adəka age, “Awu use nuwi ikεi? Imesa iyiki ifa nu ijee! Atsu ipfu iyiki ibewe idəsa arherhang!” **28** Kanying isarhang itērhā imaangge ananga ra abī Ugarhirhi. **29** Umbō aka adzeka ru ubā ifen-Num hā, umbō azī nggu Uyaku nu Uyohana atsīmbō ri iyambō Ubitru nu Uandarawu. **30**

Uya utsẽ Ubitru iyora imani unga anu inũ, umbɔ asɔme unga kanying. **31** Nggee unga azĩ adzur uboknga abera unga. Imani iyor ha ikerhungge, unga asok atðwe umbɔ itser. **32** Nu urheε ha, unuma uku utsĩ anera akũ arherha abi írhãrhã aba ru Uyesu, nu abi ípfu iyiki ibewe. **33** Arherha anera ru utepa akõng nu angwĩ iyaa. **34** Uyesu akerhuwe abi ikpũ írhãrhã. Ikei atsusuwe ípfu iyiki ibewe ra anera arherhe, asi ibeenga ípfu iyiki ibewe irherha arherhe ubinkutsu ngge ihwengngge unga. **35** Ri igðkpeka, uzĩ na ubørkpɔ, Uyesu asok, aneke iya ha na azĩā ra anangke anera aka ashimbɔ, umɔ unga aka afen-Num. **36** Usiman nu abirabε aka awu nggu unga azĩmbɔ ibea unga. **37** Umbɔ aka anyã unga, umbɔ age, “Kishoo adẽẽ ibea ungo.” **38** Uyesu agor umbɔ age, “Umẽn izim̄en iteuyε iki ikhapa nggimi, umum idzowe isarhe umɔ ikei. Ubin hã ru ukpɔ uku ukũ umum uba.” **39** Nggee unga az̄rhã amaa Ugarhirhi adzowe isarhe ra abã ifen-Nummbɔ na atsusuwe ípfu iyiki ibewe ra anera. **40** Uner ingbim uwɔɔ aba ru Uyesu, atararhu ashɔrhã unga age, “Ungo uba ubeengo, ungo udẽẽ ukerhuwango umum nu usara umum.” **41** Umɔ Uyesu agū atorh, aberu uboknga abangu utsa ha. Age, “Umum ibeemum, ukerhe!” **42** Kanying ingbimnga ikerhungge. **43** Uyesu asoyiwe unga na avange atonga akarhãrhã age, **44** “Niba usəmukɔ unera. Bɔr uzĩ, ud̄eyiwe itsingo ru uwuku udzowe idem-Num nu udzowe idem-Num iyi Umusa aka amesuwa umbi ri ikikerhe, ra anera ahweng uge ungo uku ukerhongo.” **45** Unga aka ikorhe rimi, utsak ha akpurha adzek adẽẽ isisɔme anera, amaa ananga kishoo. Akere ha atsu Uyesu asi idẽẽ atsĩā

uteu ukpoo ri inyinyā anera, akpurha aseiyi ru awiya
anangke anera aka ashimbø umø. Rimi hā anera anang
adzeyi ri inang aba ru unga.

2 Inuma ukunjiir iki itøng, Uyesu abvui atsīā Ukafanahum
ikei, anera aka agū ugε unga aka aba ri iya. **2** Anera
arherhe akɔng atøke ubāā, atsu ananga asi ibørke ru
angwī ubāā, Uyesu adzowe umbø isarhe. **3** Inera inaa
iki itsā uner irhārhī ishai iyor akū aba. **4** Umbø aka
asi ikpombø udī ukpuku utsutsī ru Uyesu, anera aka
arhembo, umbø afū ati akang uvi iya ha ra ananke Uyesu
aka adēē, na acipuwe uner ishai iyor ha nu ufarnga
aka anu. **5** Uyesu aka anyā imangmangmbø, unga agor
uner ishai iyor ha agε, “Ungwēmum, aka atsūwāmbø
arhimngo.” **6** Abika amesuwe Ikpem asei umø ra anang hā
akaiférhkø ra amenmbø agε, **7** “Awu use utsu utsak uwure
arherhe rimi? Unga aka arhenu Unum! Ungamø awe ru
ijee iyiki itsūwe arhim? Asi iwea Unum ikiyikanga?” **8**
Kanying Uyesu ahwenga ubinkpi umbø aka akaiférhkø ra
amenmbø, unga agor umbø agε, “Awu use utsu umbi awe
ru ikpū iférhkø ha? **9** Akasong aka ayoa, umbø aka ideyiwe
uner ishai iyor ha, ‘Aka atsūwāmbø arhimngo,’ use igor
ugε, ‘Usisok unyangu ufarngo uzērhā?’ **10** Bør umum ibee
umbi ahweng ugε Ungwē-Ner afea ri ijee iyiki itsūwe
arhim ru upfung.” Umo unga agor uner ishai iyor ha agε,
11 “Umum īgor ungo, usisok, unyangu ufarngo uzī ri iya.”
12 Unga asok, anyangu ufarnga azērhā adzeka ri inyinyā
anera kishoo. Akere ha atsu umbø adzeidzeu na akpoi
Unum agε, “Umen inasi inyāmen iférhe rimi.” **13** Uyesu
abvui adzek aziā ru ubang Ukau Ugarhirhi. Anera arherhe

aka azī akōng adziira unga, unga amesuwe umbō. **14** Unga aka azērhā atōng, unga anyā Urhawi ungwē Uhārhfa aka asei ra anang akika ayεi ikirbi abī. Uyesu agor unga age, “Udōsa umum,” unga asok adōsa unga. **15** Uyesu nu angwē imesanga asei igha urhēe ri iya Urhawi nggu abika ayεi ikirbi abī nu abirabē aka anyanga umbō awu abi arhim arherhe. Anera arherhe aka adōsa unga. **16** Ivangye abika amesuwe ikpem aka awu abi Ufarisi, aka anyā unga aka asei igha ubingha nggu abi arhim hā nu abika ayεi ikirbi abī, umbō arhusa angwē imesanga age, “Awu use utsu unga asei igha ubingha nggu abika ayεi ikirbi abī nu abi arhim?” **17** Uyesu aka agū rimi, unga agor umbō age, “Abika aker asi ibeembō uner agōu, abi irhārhā ukpekūabee uner agōu. Umum isi ibamum iyisa abika arhurhika, bōr umum iba iyisa abi arhim.” **18** Angwē imesu Uyohana Uner Ubōtisima nu abi Ufarisi adēē ikpem ighabin. Anera abōo aba arhusu Uyesu age, “Awu use utsu Angwē imesu Uyohana nu abi Ufarisi akpemmbō ighabin, bōr abingo asi ikpemmbō?” **19** Uyesu agor umbō age, “Awu use utsu awerhu utsak uwuku ufa akpem ighabin unga aba ana awu nggu umbō? Asi ikpemmbō ri ivangye unga aka awu nggu umbō. **20** Ivanga niyō ibarō umbō awuri isoyiwe utsak uwuku ufa ha ru umbō, unum hā nukpō umbō aka ikpem ighabin. **21** “Unera asi ikū utatorho uku ufa abipunga atorho aka agbe. Unga aba akorhunga, utatorho uwuku ufa ha uwuri ishīrhā avaate atorho aka agbe ha, ivivaar ha iwuri inangge iyi inggbasha. **22** Ikei unera asi itsuka amē inebi aka afa ra ambāī aka agbe. Unga aba akorhunga rimi, amē inebi aka afa ha

awuri iyare ambāī aka agbe ha, ambāī ha nu amē inebi ha awuri iwe ibem. Amē inebi aka afa, awuri itsu ake ra ambāī aka afa.” **23** Ru unum ukpuku uwosha ukpō, Uyesu nu angwē imesanga azērhā atōng ri icang arhkama. Angwē imesanga aka azērhā nggu unga, atirhi igbiu atsi arhkama. **24** Abi Ufarisi agor unga age, “Unyā, awu use utsu umbō azharhuwe ikpem unum ukpuku uwosha?” **25** Unga agor umbō age, “Umbi anasi ivarhumbi ubin Udauda aka akorhe ri ivangye umbō aka agū imerh nggu awerhu uzērhāngā? **26** Ri inum Uabiata aka awu Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num, Udauda atsī ri Iya-Num, atāiwe usarkasar uborodi, ikei na abor adzowe awerhu uzērhāngā, ukpurukpi uku usi imēkpō unera atāinga ukpō, uner uwuku udzowe idem-Num ukpekū awuri itāi.” **27** Mōce unga agor umbō age, “Angwēwe unum ukpuku uwosha ra anera, asi ingwēmbō anera awembō abi unum ukpuku uwosha. **28** Nggee Ungwē-Ner unga awu Uteijee uwu unum ukpuku uwosha.”

3 Ivang iyō unga aka atsī ru abā ifen-Num, uner uwō umō nggu uboknga ushushai. **2** Abō abee ubinkpi umbō aka ikū akpo uvau ru Uyesu. Umbō atsu asumbō nu unga use unga awuri ikikerhuka utsak ha ru unum ukpuku uwosha. **3** Uyesu agor uner uwuku ushai ubok ha age, “Udzek udēē ra asumbō kishoo.” **4** Uyesu arhusa umbō age, “Imēē umbō akorhu use ru unum ukpuku uwosha, akorhi iyiki ize use akorhi iyiki ibewe, aforhe urhe use afere umgbō?” Bōr umbō asei ukutata. **5** Unga arhi adziira umbō ra avōm, amennga adake ra amen aka akermbo, unga agor uner ushai ubok ha age, “Unamu ubokngo.”

Unga anamu uboknga udzek, Kanying ukpɔ ukerhukpɔ. **6**
Mɔce abi Ufarisi adzek akɛki itsūwā nggu aner Uhiridu,
abee udī ukpuku ufer Uyesu. **7** Uyesu adzek nggu angwē
imesanga azimbɔ ubang ukau, arherha anera adzeku
Ugarhirhi adəsa unga. **8** Umbɔ aka agū abinke unga aka
akorhe kishoo, anera arherhε aka adzeku Uyahudiya aba
ru unga, nu Urusharhima, nu Uidumiya, nu abi ugar Azč
Urdun, nu aner Utaya nu Usidon. **9** Anera aka arhembo,
unga agor angwē imesanga akpowe ukhukhɔ amɛ uwuku
uci adzowe unga, utsur anera afiimbɔ unga. **10** Unga
akerhuka anera arherhε, nggee abi irhārhāabee izī ra
asu abanga unga. **11** Ivangye ípfu iyiki ibewe iki inyā
unga, ngge igba nú abī ra anangnga ni itsui ivum igε,
“Ungo uwu Ungwē Unum!” **12** Bor unga avange ngge
niba ideyikungge unera unerwi unga aka awe. **13** Uyesu
afūā igū na ayisa abirabε unga akaabee, umbɔ aba ru
unga. **14** Unga aseng usokdūmen umbɔ aka iwe abi itser
Uyesu ugε umbɔ awe nggu unga, nú unga adene umbɔ
adzek adzise isarhe. **15** Umbɔ awuri iyiyεimbɔ ijee iyiki
itsusuwe ípfu iyiki ibewe. **16** Umbɔ hā abε, usokdūmen hā
unga aka aseng, Usiman, uwu ha Uyesu aki iyisa Ubitru,
17 nu Uyaku ungwē Uzabadi nu ungwēmbɔ Uyohana,
abirabε Uyesu iki iyisa ugε Ubuwarnaji, agbena agburh
“Angwē Igbigashu Inai,” **18** nu Uandarawu, nu Ufirhibu,
nu Ubatorhom, nu Umatiyu, nu Utoma, nu Uyaku ungwē
Uharhfa, nu Utaddiyu, nu Usiman uner Ukan'ana, **19**
nu Uyahuda Uiskariyoti uwuku ugha adaknga. **20** Mɔce
Uyesu abvui atsī ri iya. Anera abvui akong ikei, utsèku
unga nu angwē imesanga asi idɛɛ aghambɔ ubingha.

21 Abi iyambə aka agū rimi, asok azīmbə idzur unga.
Anera anu igor age, “Unga aka azhōmu ukpong!” **22**
Abika amesuwe Ikpem igambə adzeku Urusharhima aba
agor age, “Awu Uba'arhzaburh uyérhe ípfu iyiki ibewe
unga atsī ru unga! Akū ijeenga ikei atsusuwe ipfu iyiki
ibewe idzek.” **23** Nggee Uyesu ayisa umbə na arherhuwe
umbə unyaka arherhe age, “Ushaitan awuri ikorha aguse
na awayiwe Ushaitan? **24** Iyerhe iba igaungge itsingge,
iyerha ha isi ídēēngge. **25** Iya iba igauke itsike, iya ha
isi ídēēke. **26** Rimi Ushaitan aba ugapa itsinga, unga asi
ídēēngga, imimashanga iki ibangge. **27** Idzidzerhe, unera
asi ídēē atsīā ri iya uner uwuku uker akarhuka abinnga,
awuri itirhi abow uner uwuku uker ha. Mocé unga awuri
idēē avura abin iya ha. **28** Umum ideyiwa umbi idzidzerhe,
kishoo arhim nu irhenu Unum anera aki ikorhe, awuri
itsitsūwūkumbə ake. **29** Bər uben uwuku urhenu Ipfi
Isarsatangge asi ítsūwūkumbə unga, awu ra arhim aki
ugbagbaa.” (*aiōn g165, aiōnios g166*) **30** Unga arherhe rimi,
ubinkutsu umbə aka agor age, “Unga awe ru ipfu iyiki
ibewe.” **31** Mocé uya Uyesu nggu angwẽmbə aba atsī.
Adēē nú awiya, na adene uwōo unga ayisuwe Uyesu.
32 Ikikōnga iseи adziira unga, umbə adeyiwe unga age,
“Uyango nu anapumbi abeea ungo ra awiya.” **33** Unga
arhusa umbə age, “Awu umbə ungamo awu uyamum
nu angwẽmen?” **34** Unga arhi abirabə aka asei adziira
unga na age, “uyamum uwi nggu angwẽmen! **35** Uben
unera aka ikorhu ubinkpi Unum aka abema, unga awu
ungwẽmen nu unapumen nu uyamum.”

4 Ikei Uyesu atirhi imesuwe nú ubang ukau. Ikikongha iki ikong idziir unga irhengge, unga asok atsí ukhukhɔ́ amɛ asei ru ukau, ikikongha anera idɛ̄ɛ̄ umɔ́ nú ubang ukau ha. **2** Unga akū unyaka arherhe amesuwe umbɔ́ abina arherhe, agor umbɔ́ age, **3** “Àka akpeto! Uner irham adzek azí idoi ikpūngaa. **4** Unga aka adɛ̄ɛ̄ inna ikpū hā, ikpū iyɔ́o igba nú utsindī, anunu aba akpɔ́uke iyi ha. **5** Iyɔ́o igbei ru ukpɔ́rha, abī asi iweke akarhārhā. Ngge imer kanying ubinkutsu, abī anang hā asi ighorke. **6** Unum uku urhang, imani ikoikungge ikpū iyi ha, ubinkutsu ngge ishingga ra anūnang. **7** Ikpū iyɔ́o igba ri ididok, ididok iseng itong iyi ha, ngge isi ighwərṅgge ikpūrhā. **8** Iyɔ́o ikei igba ra abī aka aze. Imer idzeka, iseng ni ighwər ikpūrhā, iyɔ́o isoka itaitaar, iyɔ́o isoka utɔ́tɔ́, iyɔ́o ananaka.” **9** Mօ́ce Uyesu age, “Uben unera aka awu ra ato akika agū, neke unga agū.” **10** Ivangye Uyesu aka asei ikiyikanga, angwɛ́ imesanga usokdūmen nu abɔ́o aka adɔ́sa unga arhusa agben unyaka arherhe ha. **11** Unga adɛ́yiwe umbɔ́ age, “Àka adzaambɔ́ umbi ihweng iwiwɔ́k lyerhe-Num. Bɔ́r abirabɛ́ aka awu ra awiya, abina kishoo awuri irherhuwe umbɔ́ ru unyaka arherhe. **12** Ngge itsu, “Umbɔ́ awuri irhirhimbo, bɔ́r asi ínyambɔ́, awuri igūmbɔ́ ikei na asi íhwengmbo, utsur umbɔ́ adzipa na atsūwūkumbɔ́ arhimmbɔ́!” **13** Unga agor umbɔ́ age, “Umbi asi ihwengmbi agben unyaka arherhe ha? Ude umbi awuri ikorhu uguse na ahweng agben unyaka arherhe akɔ́o? **14** Uner irham hā adoi Arherhe-Num. **15** Abɔ́o awu ru nyaki ikpūye iki igba nú utsindī, anangkɛ́ umbɔ́ aka adoi arherha ha, kanying Ushaitan aba atsūwūka arherhe ha aka adoi ru umbɔ́. **16** Abirabɛ́ aka

awu ru nyaki ikpū iyiriye umbə aka adoi nū abī ifa, agū arherha ha, kanying umbə ayei ake nggu itenamen. **17**
Bər umbə aka ashimbə ra anūnang, umbə adārhī ivanga ukunjiir. Ivang ayetnum use uver iki iba ri itsi arherha ha, kanying umbə abvui azīmbə ra andzing. **18** Ikei abōo, awu ru nyaki ikpūye iki idoi ri ididək, agū arherhe ha, **19**
bər igū ighong abin upfung, nu irhirhem ibee iwu ru ubin nu ikpona abina akōo itsī ikenke arherha ha ighwighwer.
(aiōn g165) **20** Abōo, awu ru nyaki ikpūye iki idoi na abī aka aze, agū arherha ha, na ayei ake akū atō itser nggu ake, aghwer ikpūrhā iyoo isoka ititaar, iyoo isoka utōtōi, iyoo ananaka.” **21** Uyesu agor umbə age, “Umbi aka isaka agaar irhirhang awokmbi ru ikikī? Use atsuke ngge ra ada ukoma? Ishingge rimi, ugese umbi aka isaka aden ngge ru anang idēēke afafā? **22** Abinke aka awu ri iwōk, umbə awuri inyāmbə ake, abinke aka awoyi ikεi, awuri inyinyāmbə ake nu awiya. **23** Ubēn unerwi aka awu ra ato akika agū, neke unga agū.” **24** Na agor umbə age, “Àka akpeto na agū. Ugbiu ha ungo uku ukū umei, awuri ikū umgbō amei adzaa ungo, awuri itomuwambə ungo. **25** Uwuruwi aka awe ru ihwihweng awuri itomuwe unga akpo arherhe. Uwuruwi aka ashia, awuri iyese ungwērhī ihwihweng ha unga aka awerangge.” **26** Na agor age, “Iyerhe Unum iwuri imine. Unera adoi ikpū nu icangnga. **27** Utsuu nu atenum, unga arha na asok, utsəki ikpū hā iki imer iseng, uner ha asi ihwenga ubinkpi uku ukorhe. **28** Abī nibikake atsu ikpū imer, atirhi akū agam adzeka, na akū azang adzeka, nu azanga akū ishaanga idzeka. **29** Ivang ishaanga iki ikō, unga aka ikū ikon agber, ivang iyiki

igber iki iwe.” **30** Uyesu ikei age, “Umum ikpangu Iyerhe Unum nggu use, umum ikū unyaka arherhe akasong ideyiwe ngge iki iwe? **31** Iwu ru nyaki ishaa ikpū umastad, iyiriye ngge iki iwe iyiki icia ri ikpū abin iyiki idoi nu abī. **32** Umbə aka idoi ngge, ngge iki isaki iseng igɔngngge abinke umbə aka adoi ra abī, nggu abokngge akagɔng anunu aka isaka acipuwa akang ashiake nu ake.” **33** Nggurherhe unyaka arherhe Uyesu aka akū asəme anera Arherhu-Num, ri ihwihwengmbə. **34** Asi isəmuka umbə ubin rimi ru umbə uku ushikpə ru unyaka arherhe. Bor ivangye unga aka awu nggu angwē imesanga ikiyikambə, unga aka isaka asəmuka umbə agbena. **35** Ru unum hā urhəe uku uwe, unga agər angwē imesanga age, “Umen inggar udiku ukpərə.” **36** Umbə abəre ikikɔng anera, umbə ashupa unga nggu umbə, ru ukhukhəo amē unga aka asei ru umgbə. Akhukhəo akəo ikei awu umə. **37** Ngaa ugba ukom ukerketakpə usoyi, amē ukau ha ukwər ukhukhəombə, utsəku umgbə ubər ukunjiir ri ididee ra amē. **38** Uyesu awu ru urhə ra akpok ukhukhəo nu ubin ukpuku utsorhi itsi. Angwē imesanga azita unga agər age, “A umarhem, ungo usi igūo ighong umen iki iwuri itsimən?” **39** Unga asok, atserhu ugba ukukom hā agər amē ukau ukugɔng hā age, “Unukutata! Udəər!” Məce ubaa ukpekpa, ananga kishoo anukutata uku ughwoəw. **40** Unga agər angwē imesanga age, “Awu use utsu umbi agū iwei rimi? Umbi ana ashimbi ri imangmang?” **41** Umbə agū iwei akarhārhā agər adəkambə age, “Awu ungaa nuwi? Ugba ukom nu ubvun amē agūna unga!”

5 Umbə azī atsī ugar ukau abī Ugarasa. **2** Ivang Uyesu aka adzeku ukhukhəo, unga agbang nggu uner ipfu iyiki ibewe aka adzeka ra anang aka adzak aner. **3** Uner ha asei ra anang akika adzak aner, unera asi idēē abowpa unga uko nggu inyāwā. **4** Umbə aka isaka abow aboknga nu adaknga nggu inyāwā, bər unga aka isaka apupuwe ngge na abvūiwe azou aki adaknga. Unera ashia ri iker iyiki ikpəm unga. **5** Nu utsuu na atenum unga agheta ra anang akika adzak aner nu ígū anu itsuyi ívum na akū atarh angwāi iyornga. **6** Unga aka anyā Uyesu ukukaa, unga atītser aba atararhu ra anangnga. **7** Atsarhi irhaknga atsu ívum age, “Awu use utoma ungo nggu umum, Uyesu, Ungwē Unum uwuku Ugōng? Uyirh itsok Unum uge ungo usi ídzaango umum uver!” **8** Ubinkutsu Uyesu aka agəra unga age, “Upfudzeka ru utsak uwure, ungo ipfu iyiki ibewe!” **9** Uyesu arhusa unga age, “Itsokngo igburh ungamo?” Unga age, “Itsokmum igburh Ukpusha, ubinkutsu umen iwu irheemen.” **10** Unga ashōrhū Uyesu akarhārhā utsur unga awayika umbə adzeməbə ra anang hā. **11** Arhede arherhe aka adēē ughāwā akhapa ri igūa. **12** Ípfu iyiki ibewe ha ishōrhū Uyesu ige, “Uma udena umen izī ru arhede akərə, itsī ra ake.” **13** Nggee unga abemuka ípfu iyiki ibewe ha idzek izīngge ru ikpui arhede ha. Ikpui arhede ha itsīngge anaka agəonga avaa, ake asok atītser, ahwarha acipa atsīke ru ukau atsīmke ra amē. **14** Abi idzeu arhede ha atī azī asəme uteumbə nu ukpuku ukhapa umə adzise isarhe, anera adzeyi aba inyā ubinkpi uku ukorhe. **15** Umbə aka aba atsī ru Uyesu umbo anyā utsak ha ukpui ípfu iyiki ibewe ha iki iwe ru unga, asei

umɔ atsim atorho ri iyornga amennga awu uku urhirhiki, iwei ifer umbø. **16** Abirabε aka anyā iferha ha iki ikorhe adzowe isarhe abinke aka akorhe nggu uner ukpui ípfu iyiki ibewe nu ikpui arhede ha. **17** Mœce anera atirhi ishõrhū Uyesu unga abøre abimbø. **18** Uyesu awuri itsī ru ukhukhøø amẽ nukpi, utsak ha ípfu iyiki ibewe ha iki idzeku unga ashõrhū Uyesu ama aneke unga adøsa unga. **19** Bør Uyesu asi inekuka unga. Agør unga age, “Uzī ri iya ra angwëmbi, usøme umbø abin aka agøngkε Uteijee aka akorhuwa ungo, nu atorhκe unga aka agū ru ungo.” **20** Nggee utsak ha, azī atsirhā ri iteu usøka umbø iki iyisa Udkaforhi adzise isarhe, abinke Uyesu aka akorhuwe unga. Anera kishoo adzeidzeu. **21** Ikei ivang Uyesu aka agar ugar ukpørø ru ukhukhøø amẽ, anera arherhe akøng adziir unga nu ubang ukau ha. **22** Mœce unying ra anggbaashi ubā ifen-Num itsoka igburh Uyayiru, aba umø. Unga aka anyā Uyesu, unga agba ra adaknga, **23** ashõrhā unga age, “Ungwérhū unapmum akpurha abør akpe. Umum ishõrhā ungo uba utsorhu ubokngo nu unga akerhe na abek.” **24** Nggee Uyesu azīñ nggu unga. Anera arherhe aka afīñ adøsa unga. **25** Utsørh uwøø umø aghong irhärhā umēē imeka usøkdūmen. **26** Irhärhāngä ighong unga akarhärhā ri ivangye abi agøu arherhe aka aneta unga. Afere ubinkpi unga aka awerakpø kishoo, bør asi igüa ugarh, irhärhā ikpurhi idēē ititoma. **27** Ivangye unga aka agū isarhe Uyesu, unga adøsa unga ra andzing ri ikikønga, aba abanga atorho Uyesu, **28** ubinkutsu unga akaiférhkø ra amennga age, “Umum ïba ïbangumum atorhangha ukpekū, umum iwuri

ikerhumum.” **29** Kanying umɛɛŋga udɛɛkpɔ, nu unga agūā ri iyornga aka akerhunga ru ayetnumnga. **30** Kanying Uyesu agū ijee iki idze ru unga. Unga adzipa ri ikikɔŋga arhusa age, “Ungamɔ abanga atorhamum?” **31** Angwɛ imesanga agor unga age, “Ungo unyā anera arherhe afiia ungo rimine ungo ugɔr uge, ‘Ungaa abanga umum?’” **32** Bɔr Uyesu arhi adziir abee inyā uwuku ukorhu ubin hā. **33** Mɔce utserh ha, aka ahwɛng ubinkpi uku ukorhuwe unga, aba nggu iwei nu izang iyor, agba ra anangnga adeyiwe unga kishoo idzidzerhe. **34** Unga agor unga age, “A unapmum, imangmango ngge ikerhuwa ungo. Uzī uku utɔo, ayetnumngo aka amaake.” **35** Uyesu ana awu ra arherhe nukpi, nu anera adzeki iya Uyayiru unggbaashi ubā ifɛn-Num hā, aba agor age, “Unapungo aka akpea. Awu use utsu ungo unu idzowe umarhem ayetnum?” **36** Bɔr Uyesu akwɛete arherhambɔ, agor unggbaashi ubā ifɛn-Num hā age, “Niba ugūa iwei, uwe ru imangmang ukpekū.” **37** Asi ineke unera aziā nggu unga, akpurha akū Ubitru, nu Uyaku, nu Uyohana ungwɛmbɔ Uyaku. **38** Ivang umbɔ aka aziatsī ri iya unggbaashi ubā ifɛn-Num hā, Uyesu anyā idzidzunambɔ, nu anera aka aciu akpe atsui ivum. **39** Unga atsī agor umbɔ age, “Awu use utsu umbi aciu akpe na atsui ívum rimi? Una hā anasi ikpea awu ru urhɔ!” **40** Bɔr umbɔ anyirhā unga. Nggee unga atsu umbɔ adzek ra awiya, unga akū utesa nu uyisa una hā nu angwɛ imesanga hā abika awu nggu unga, atsī ra anangke una hā aka awe. **41** Adzur ubok una hā agor age, “Tarhita kumi!” agbena agburh “Unakuci, umum igɔr ungo, usisok!” **42** Kanying una hā asok azərhā adziir.

Imeknga iwu usokdūmen. Akere ha atsu umbø adzeidzeu akarhärhā. **43** Uyesu agbiite atombø akarhärhā uge umbø niba adeyikumbø unera. Ikei unga agor umbø adzowe ubingha ru una hā.

6 Uyesu asoka umø abvui aziā Unazarat utepunga, angwë imesanga azī nggu unga. **2** Unum ukpuku uwosha uku uwe, unga atirha amesuwe ru ubā ifen-Num, anera arherhe aka agū unga, adzeidzeu na arhusa age, “Utsak uwure akpo abin akere ri inēē? Adzowe unga itsoi iyere ri inēē unga aka anu ikorha abin idzeu? **3** Uwere ha asi iwea ukapinta ha, ungwë Umaryamu, ungwëmbø Uyaku, nu Uyusuf, nu Uyahuda nu ikei Usiman? Asi iwea anapumbø abe nggu umen?” Umbø akpëmbø unga. **4** Uyesu agor umbø age, “Uwuku usom Arherhu-Num aka isaka akpoa igong ru uben ananga, akpurha asheru utepunga nu anernga nu abi iyanga.” **5** Unga asi idēē akorhunga abin idzeu nggø ha, unga akpurha atsorhuwe abok nu abi irhärhā ukunjiir akerhuwe umbø. **6** Unga adzeidzeu umbø aka ashimbo ri imangmang. Mocé Uyesu atsīrhā adziir íteu iyiki ici umø hā amesuwe anera. **7** Unga ayisa angwë imesanga usokdūmen hā azī ru unga, unga adene umbø ivaivaa na adzowe umbø ijee ri itsi ípfu iyiki ibewe. **8** Unga agor umbø age, “Niba anyangumbi ubin ru uzērhā hā, umbi akpurha akpōm ighbong, niba akpōmmbi ubingha, use ijara, use uhwék ri íbvuk atorhambi. **9** Àka atsu abadak bør niba akpōmmbi atorho akɔɔ. **10** Ubèn iya umbi aka itsí, àka asei umø utseku unumkpi umbi aka isok ru uteu ha. **11** Ubèn anangkè umbø aka asi iyεimbø umbi use aba asi ikpembø ato ru umbi, àka awashuwe uzurhu

adakmbi ivangye umbi aka isok, umgbə uwu ideka iyiki ibewe ra atsimbə.” **12** Umbə adzek adzowe isarhe ugə anera adzipa. **13** Umbə atsusuwe ípfu iyiki ibewe írheirhə, na adzukuwe atsei ra abi írhārhā arherhə akerhuwe umbə. **14** Uyerhe Uhiriudu aka agū abin akere kishoo, ubinkutsu umbə ahweng itsok Uyesu imaa ananga. Abəo age, “Uyohana Uner Ubötisima unga asok ra akpe. Ngge itsu unga awe ru ijee iyiki ikorha abin idzeu ha.” **15** Abəo age, “Awu uner uwuku usəm Arherhu-Num Uirhiya.” Abəo igambə age, “Awu uner uwuku usəm Arherhu-Num uwəo, uwu abi isha.” **16** Ivangye Uhiriudu aka agū akere, unga age, “Uyohana, unerwi umum iki izharhuwe itsinga, unga asoka akpe!” **17** Ubinkutsu Uhiriudu nibikanga atsumbə adzur Uyohana, abow unga na atsuke ru ugborzī, ri itsi Uhiriudiya. Utserha ungwēmbə Ufirhibu unga aka apfuna. **18** Uyohana aka isaka arherhu Uhiriudu age, “Asi izea ungo uku upfunu utserha ungwēmbi.” **19** Nggee Uhiriudiya agū avəm Uyohana naabee ifere unga. Bər Uhiriudu asi ibemuka. **20** Ubinkutsu Uhiriudu agū iwei Uyohana na agana unga, ahwenga Uyohana arhika na awu usarkasar uner. Uben ivangye Uhiriudu aka igū arherhu Uyohana, unga aka isaka adzununga, rimi hā unga anang agūibən ikpeto ru unga. **21** Ri imimasha ivanga ibangge ru Uhiriudiya. Ru unum imar Uhiriudu ivangye unga aka azek irhowa, ayisa ayerhe abīnga kishoo nu akagəng abi iwa, nu akakū abi Ugarhirhi. **22** Ivangye unapa Uhiriudiya aka atsī azer azer, ake atsī ra amen Uhiriudu nu atsennga. Nggee uyerhe agər una hā age, “Urhusa umum ubinkpi ungo uku ubee, umum iwuri īdzaamum ungo.” **23** Unga

ayirh nggu uyirh abemuwe una hā age, “Ubən ubinkpi ungo uku urhusa umum iwuri īdzaamum ungo, utsəku uteng iyərhamum.” **24** Una hā adzek azī arhusu uyanga age, “Umum iwuri irhusu use?” Uyanga agər unga age, “Itsi Uyohana Uner Ubətisima.” **25** Kanying una hā abvui atī azīā ru uyərhe agər age, “Umum ibee icere ungo udzaa itsi Uyohana Uner Ubətisima ri itərhī.” **26** Amen Uyerhe aghong akarhārhā, bər uyirhnga aka ayirh ra asu atsennga, itsu unga asi idēē akəna unga. **27** Nggee kanying unga adene undəsu uyərhe akū itsi Uyohana akū aba. Utsa ha azī azharhe itsi Uyohana ru ugborzī. **28** Akū itsi ha ri itərhī akū aba. Adzowe ru una hā, unga ayei adzowe ru uyanga. **29** Angwē imesu Uyohana aka agū isarhe ha, umbə aba ashupu ukom Uyohana adzake. **30** Uner itser Uyesu akəng adziir Uyesu na adeyiwe unga kishoo abinkə umbə aka akorhe na amesuwe. **31** Məce, anera arherhe aka anu iba na adzek utsəku umbə asi ikpombə ivang igha ubin, unga agər umbə age, “Àka aba nggu umum umen izī ra anangkə anera aka ashimbə umə, umen iwosha ukunjiir.” **32** Nggee umbə atsī ukhukhəo amə azimbə anangkə anera aka ashimbə umə. **33** Bər umbə aka isoka anang hā, anera arherhe aka anyā umbə ahwəngmbə umbə. Atī ra adak adzeyi ri íteu kishoo, anggabaashia azī atsimbə ru umbə. **34** Uyesu aka acipa ru ukhukhəo anyā arherha anera aka akəng. Unga agū atorh umbə, ubinkutsu umbə awu ru nyaki ídəi iki ishingge ru uner idzeu. Nggee unga atirha amesuwe umbə abina arherhe. **35** Unum uku uyo itsitsī, nggee angwē imesanga aba agər unga age, “Anera ashimbə ra anang akəre, nggayə

unum uku uwuri itsíkpø. **36** Udene anera umbø atsí íteu nu ícang iyiki ikhapa nggimi agoi ubin umbø aka igha.” **37** Bør unga agør umbø age, “Umbi àka adzowe umbø ubin umbø agha.” Umø umbø agør unga age, “Uge umen izí igoi ubingha ukpu imang uner itser aféé utørøk! Umøn izí ifere imang iyere ru ubingha ni idzowe umbø agha?” **38** Unga agør umbø age, “Umbi awu ra aborodi asong nggu umbi? Àka azí arhi.” Umbø aka azí arhi, umbø age, “Aborodi atðð, nu aberh avaa.” **39** Uyesu atsu umbø agør anera asei ukpukpusha nu ubñ uku usum. **40** Nggee umbø asei ukpukpusha abø ananaka abø isøka itðitðð. **41** Unga aka anyangu aborodi ha ikitðnake nu aberh ha ikivarhake, aberi itsinga arhi afã, atar uwëe na atsøku uborodi ha. Møce unga adzise angwë imesanga umbø akü azí adene anera. Ikei unga agashuwe aberh ha ikivarhake ru umbø kishoo. **42** Kishoo agha, ashuurmbø. **43** Angwë imesa arhøyawushu uborodi ha nu aberh ha atjø azïnga usøkdümen. **44** Irhe anera aka agha ubingha ha, akatsak awu anakagønga atðð. **45** Kanying Uyesu atsu angwë imesanga atsí ru ukhukhø amë agbaashia azí ugar Ubetsaida, na asoyiwe ikikønga. **46** Unga aka asoyiwe umbø amaa, unga afñä igü aziä ifen-Num. **47** Urheë uku uwe, ukhukhø amë hã uwe ra ateu ukau, unga awu ikiyikanga nu abñ. **48** Unga anyä angwë imesanga atëwã ikpikpayi, ugba ukenkø umbø izí ra asu. Utsar ukpu akara ataar aki utsuu unga aziä ru umbø, azërhä afafä nu amë ukau ha. Ungaabee ifara umbø atøng, **49** bør umbø aka anyä unga azërhä afafä nu ukau amë hã, umbø atsar uge awu imärhä. Umbø atsu ivum, **50** Umbø aka anyä

unga, umbø agbipa kishookambø. Kanying unga arherhe arherhe nggu umbø age, “Àka aker amenmbi! Awu umum. Niba agũmbi iwei!” **51** Unga atsĩā ru ukhukhɔ̄ nggu umbø, mœce ubaka ukpekpø. Umbø adzeidzeu akarhãrhã, **52** umbø asi ihwengmbø agben aki ubingha ukpu inera anakagønga atõõ hã, ubinkutsu, amenmbø asi iyεike. **53** Umbø aka agar ukau ha, umbø acipa ra abĩ Ujanisarat, abope ukhukhɔ̄ amẽ hã nu angwĩ ukau ukugøng hã. **54** Ubèn umbø aka adzek ru ukhukhɔ̄ amẽ hã, kanying anera ahwengmbø uge awu Uyesu. **55** Umbø atĩna adzeyiwa ra abĩmbø kishoo akūna abi irhãrhã ra afarmbo akū azĩ kishoo ra anangke Uyesu aka awe. **56** Kishoo anangke unga aka izĩ, iteu iki igøng, use iteu iki ici, umbø angwẽwe abi irhãrhã ra angwĩ anang izεε. Na ashõrhã unga ru abi irhãrhã hã abangu utem ibang atorhang. Kishoo abirabé aka akpo ibibanga akerhumbø.

7 Abi Ufarisi nu abøø abika amesuwe Ikpem aka adzeku Urusharhima aba akøng adziir Uyesu. **2** Na anyã angwẽ imesanga agha ubingha nggu abok arhim, asi isorhmbø abokmbø aka awu agbeyambø. **3** Abi Ufarisi nggu abi Uyahuda kishoo aka isaka asorh abokmbø akata na adørha agha ubingha, ubinkutsu awu ugau agbeyi akakũmbø. **4** Ivangye umbø aka idzeki izεε abvui aba ri iya, asi íghambø ubin, umbø awuri igbaashia adøsa agbeyambø asorh ayormbø kata. Na asorh akpewa nu ídzum amẽ nu atεrhĩ nu andzoma nu atseu. **5** Nggee abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem arhusu Uyesu age, “Awu use utsu angwẽ imesango asi idøsumbø ugau akakũ na anu igha abin nggu abok arhim?” **6** Uyesu agør umbø age,

“Irhikungge Uishaya aka asəm Arherhu-Num ra atsimbi abi ukpukpeta age, “Aner abərε adzaa umum igōng ra angwī, bər amənmbə aderke nggu umum. **7** Umbə adzaa umum igōng ibəm, anu imesuwe ikpem anera ugεε Unum adzowe umbə.’ **8** “Umbi aka atarkumbi ikpem Unum, umbi adəsa agau anera.” **9** Na agər umbə age, “Umbi aka akpombi anang umbi aka angwēwe Ikpem Unum ngge itsú umbi idəsa agaumbi! **10** Umusa agər age, ‘Udzowe imor ru utənəgo nu uyango,’ nu ‘Ikei, uwuruwi aka arhenu utənəga use uyanga, awu ufang umbə afəre unga.’ **11** Bər umbi aka isaka agər age unera aba agər utənəga use uyanga age, ‘Ubin hā uwu izūwā iyi Unum.’ **12** Rimi hā, umbi akenmbi unga ikorhu uben ubin ayike utənəga use uyanga. **13** Rimi hā umbi afərhūwe Arherhu-Num na adəsa agbeyi ha umbi aki imesuwe angwēmbi. Ikei umbi aki ikorhe abin arherhe ru nyaka ha.” **14** Ikei Uyesu ayisu ikikəng hā iba ru unga agər umbə age, “Uben unera akpeto ru umum, aka ahweng akərε. **15** Asi iwea abin awiya aki itsī ru unera atsu unga asi isara, abinkə aka idzeyiwa ra amen unera atsu unga asi isara ra asu Unum.” **17** Unga aka asok ri ikikəng hā na atsīā ri iya, angwē imesanga arhusa unga agben unyaka arherhe ha. **18** Unga agər umbə age, “Umbi adzuna? Umbi asi ihwəngmbi ugε abinkə aka adzeka awiya atsī ru unera asi ítsu unga asi isara ra asu Unum? **19** Abin hā asi itsīke ra amennga bər atsī ra anaanga, na adzek ri iyornga.” Ra arherhe akərε Uyesu adeyiwe ugε abingha kishoo awu asarsatake. **20** Age, “Ubinkpi iki idzeyiwa ra amen unera awu ukpə utsu unga asi isara ra asu Unum. **21** Ubinkutsu iwu ru

unɔrkang amen unera, ifərhkɔ iyiki ibewe iki idzeyiwa, arhim irha ukutserh use ukutsak, nu ivɛu, nu ifər uner nu itoma-dak, **22** nu ikpona, nu iyiki ibewe, nu irhirhem, nu anyɔna, nu unyɛɛ̄ nu idakuwe itsok, nu iberi itsi nu ibemitsi, nu ikei ishera amen. **23** Kishoo abin aka abewe akere adzeyiwa ra amen unera, ake atsu unera asi isara ra asu Unum.” **24** Uyesu abɔruka anang hã na asok aziā abī Utaya nu Usidon. Atsī ri iya ikɔɔ asi ibeenga unera ahwɛng, rimi hã unga afɔr iwiwoi adaka. **25** Idzidzerhe, kanying utserh uwɔɔ, uwuruwi ungwɛrhū unapunga aka awe ru ipfu iyiki ibewe aka agū isarhe ri itsinga, aba agba ra adaknga. **26** Awu utserh abī Uherhini, amar unga udiku ugber uwu Ufinikiya. Unga ashɔrhū Uyesu ama atsūwe ipfu iyiki ibewe ru unapunga. **27** Uyesu agor unga age, “Uneke awékaci agbaashia agha kishoo ubinkpi umbø akaabee, ubinkutsu isi irhikungge umbø anyangu ubingha awékaci atsuke íjui.” **28** Bɔr utsərh ha age, “Íí, Uteijee, bɔr ru adak utebur íjui iki isaki ighangge awushu ubingha aka idze ra abok awékaci agbei.” **29** Uyesu agor unga age, “Iwu idzidzerhe, uzī ri iya, ipfu iyiki ibewe iki idzengge ru unapungo.” **30** Unga abvui azī ri iya anyā unapa anu nu ukoma, ipfu iyiki ibewe iki idzengge ru unga. **31** Mɔcɛ Uyesu adzek udiku ugber Utaya adɔsu udiku Usidon, aziā Ukau Ugarhirhi nu utsind̄ uku uz̄ iteu usɔka umbø iki iyisa Udkaforhi. **32** Nggɔɔ ha umbø aka akowe unga uner igbau uwuku ufɔr arherhe adaka, umbø ashɔrhā unga atsorhu ubok nu uner ha. **33** Nggee Uyesu adarhu uner igbau ha akū aziā, adzeka ri ikikong hã, atsu itoknga ra ato utsak ha. Unga atar aci akū

abanguwe arhem utsak ha. **34** Na abere arhi afafā agbiir uwoi ughorghotakpō, agor unga age, “Iffata!” Agbena age, “Uyanga!” **35** Kanying unga aka arherhe rimi, ato utsak ha ayanga, urhemngā ugarhe unga atirhunga arherhe azezee. **36** Uyesu atsu umbō niba adeyikumbō unera. Bor uben unga aka ikēn umbō, umbō anang adēē isome anera. **37** Anera agū na adzeidzeu kishoo age, “Heee! Akorhe uben abina azezerake. Atsu ubau agūā arherhe, uwuku ufor arherhe, arherhe azezee.”

8 Ri inum hā anera abōo arherhe akong. Umbō aka ashimbō ru ubinkpi umbō aka igha, Uyesu ayisa angwē imesanga umbō azī ru unga na agor umbo age, **2** “Umum igū atorh anera abere. Unum untaar nukpi umbō awu nggu umum na ashimbō ru ubingha. **3** Umum ība isoyikū umbō azī ri iya nggu imerh, umbō awuri ighbambō nu utsindī, ubinkutsu abōo adzeki inang iyiki ider.” **4** Angwē imesanga agor unga age, “Umen īnyā ubingha ri inee ukpu umēē ighigha anera abere ra arhum akere?” **5** Uyesu arhusa umbō age, “Umbi awe ru ipo uborodi isong?” Umbō age, “Utōova.” **6** Unga agor ikikong hā iseisa abī. Ivangye unga aka anyangu aborodi ha utōova, atar uwēe ru Unum, na atsōka ake agasha adzise angwē imesa umbō adene ru anera, umbō akorhe rimi hā. **7** Umbō awembō ru angwērhā aberh ukunjiir, unga atar uwēe ra ake ikēi, unga agor umbō agashuwe ikikonga. **8** Anera agha ashur, angwē imesa arhōī akika abubor ake atōk azīngā utōova. **9** Irhe anera aka agha, atsīmbō anaka agōnga anaa. Mōce Uyesu asoyika anera umbō azīmbō. **10** Kanying unga atsī ukhukhō amē nu angwē imesanga,

azĩã abĩ Udarhmanuta. **11** Abi Ufarisi abɔɔ aba atirhi uning nggu Uyesu. Avira unga, umbɔ abee unga akorhuwe abin idzeu ake awu utsar uge unga adzeka afā. **12** Unga agber usepa ughoghor na age, “Awu use utsu umbi aner undan ukpire abee inyã atsar? Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, utsar ushikpɔ umbɔ aka ideyiwe ukpɔ.” **13** Mɔce unga abɔruka umbɔ, atsĩ ukhukhɔ amẽ, agar azĩã ugar ukpɔrɔ.

14 Angwẽ imesu Uyesu ayirukumbɔ asi ikũmbɔ uborodi. Akpurha awe ru ipoa unying ukpekū ru ukhukhɔ amẽ hã. **15** Uyesu agbiite atombɔ age, “Àka akpɔm amenmbi nggu uga abi Ufarisi nu uwu Uhiridu.” **16** Angwẽ imesa ha atirhi irherhe nggu adøka age, “Arherhe rimi ubinkutsu umen iki isi ikũmen uborodi.” **17** Unga ahweng arherhakc umbɔ aka arherhe, unga arhusa umbɔ age, “Awu use utsu umbi anu igɔr uge umbi ashimbi ru uborodi? Utseku icere umbi asi inyã ahwengmbi? Amenmbi awe ru igbau?

18 Umbi awu ra asu na asi inyãmbi, na awembi ra ato na asi igũmbi? Umbi asi iyitumbi, **19** ivangye umum iki igashuwe anera anaka agɔnga atɔõ nggu aborodi atɔõ? Azĩng a song umbi aka akarha akika abɔr?” Umbɔ age, “Usɔkdũmen.” **20** “Ivangye umum iki itsoku ipo aborodi utɔɔva ha, umum iki igashuwe anera anaka agɔnga anaa, azĩng akagɔng asong umbi aka akarha atɔk?” Umbɔ agɔr unga age, “Utɔɔva.” **21** Unga agɔr umbɔ age, “Utseku icere umbi asi ihwengmbi?” **22** Umbɔ aka aba Ubetsaida, abɔɔ akũ uner ibvuta ashɔrhū Uyesu abangu uner ibvuta ha.

23 Unga adzur ubok uner ibvuta ha akũna unga adzek azĩã undzing utepa. Ivangye unga aka ashapa aci ra asu utsak ha na atsorhu ubok nu unga, Uyesu arhusa age, “Ungo

udēē unyāō ubin ukpəo?" 24 Unga abera asunga na age, "Inyāmum anera, umbə awu ru nyaka acucii iki izērhā."

25 Uyesu abvui abanga asu utsak ha. Mōce utsak ha ayangi ikpor asunga ugeii, asunga akerhuke, unga anyā abina uku ushashaki. 26 Uyesu adene unga aziā ri iya, age, "Niba ubvui uzīō udiku utepa." 27 Uyesu nggu angwē imesanga azīmbə, atsīrhī iteu iki ici iyi Ukaisariya Ufirhibi. Nu utsīndī unga arhusa angwē imesanga age, "Anera anu igor age umum iwu ungamo?" 28 Umbə agor unga age, "Abōo age ungo uwu Uyohana Uner Ubōtisima, abōo age, ungo uwu uner uwuku usōm Arherhu-Num Uirhiya, abōo age ungo uwu unying ra abika asōm Arherhu-Num." 29 Unga arhusa umbə age, "Bōr umbi agor uge umum iwu ungamo?" Ubitru agor unga age, "Ungo uwu Ukiristo."

30 Uyesu agbiite atombə utsur umbə adeyikumbə unera ubinkpi unga aka awe. 31 Unga atirha amesuwe umbə age, "Ungwē-Ner awuri ihwa uver ra abina arherhe nu akakū nu ateiya abika adzowe idem-Num, nu abika amesuwe Ikpem, awuri ikpēmbə unga. Awuri ifere unga, ru unum untaar unga awuri isoka nggu urhe." 32 Arherhe akere ha ra awiya. Nggee Ubitru adarha unga azi ri ifena atirhi itsərha unga. 33 Bōr Uyesu adzipa arhi angwē imesa ha, atserhu Ubitru age, "Usəkə ru umum Ushaitan! Ungo uwu utarh ukpuku ukwər itok ru umum, iferhkōngo iwe ru nyaki iyi anera, isi iwengge ru nyaki iyi Unum." 34 Mōce unga ayisa anera nu angwē imesanga aba ru unga, unga agor umbə age, "Unera aba abeenga idəsa umum, awu ufang unga akpēē itsinga na ashipu igārhāmau ucuciianga adəsa umum. 35 Uben unerwi akaabee iforh urhenga,

umgbø uwuri igwir, bør uwuku ugwigihuwe urhenga ru ubokmum nu Isarhe Iyiki Ize afuførh umgbø. **36** Izea iwu use unera akpo abin upfung kishoo na asi ikpoe urhenga? **37** Use unera awuri ikū use ukpø uwe ifare urhenga? **38** Unera aba agūā atsakmum nu arherhamum ru udan ukpuku ushe irhirhika ukpire ukpu itoma-dak nu arhim, Ungwē-Ner awuri igigūā atsak uner ha ri ivangye unga aka iba ri ikpikpoi Utenga nggu ípfu itsen-Num isarsatangge.”

9 Unga agor umbø age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, abøø rabø adëë nggimi awuri inyambø ijee Iyerhe afä kata na adorha akpe.” **2** Inuma utði iki imaa Uyesu akü Ubitru, nu Uyaku, nu Uyohana, afü igü iyiki ider ikiyikambø. Umø iyor Uyesu idzipa iwiwengge ra asumbø. **3** Atorhanga ikei awu akaterha uku uperhëng uku unyar-nyar, anangke isisorh unera ru upfung ukpire. **4** Mocø abika asom Arherhu-Num Uirhiya nu Umusa akapeng ra asumbø, adëë arherhe nggu Uyesu. **5** Ubitru agor Uyesu age, “A umarhem, azea umen iki iwe ri nggimi, uneke umen itar atsurha ataar, unying uwu ungo, unying uwu Umusa, unying uwu Uirhiya.” **6** Unga asi ihwengnga ubinkpi unga aka arherhe, ubinkutsu umbø agü iwei akarhärhã. **7** Mocø amee adzek aba atsire umbø, urhem udzek ra amee ha, ugør uge, “Uwere awu Ungwemum, uwu umum iki ibema. Aka akpe ato ru unga!” **8** Kanying, umbø aka arhi adzipa, asi inyambø unera akpurha anyä Uyesu ikiyikanga nggu umbø. **9** Umbø aka azérhã acipuwa ru igü hã, Uyesu agbiite atombo uge niba adeyikumbø unera ubinkpi umbø aka anyä utsèku Ungwē-Ner aka isoka

akpe. **10** Ngge itsu umbø angwë arherhe ha ra amεnmbø, na arhusa adøkambø age, “Awu use uwu agben isoka akpe?” **11** Umbø arhusa unga age, “Awu use utsu abika amesuwe Ikpem anu igor ugε awu ufang uner uwuku usøm Arherhu-Num Uirhiya agbaashia aba?” **12** Uyesu agor umbø age, “Awu idzidzerhe Uirhiya agbaashia aba agbishi iferhe kishoo. Awu use utsu itseng igor ige awu ufang Ungwë-Ner ahwa uver urherhe umbø akpëmbø unga? **13** Bor umum indeyiwa umbi Uirhiya aka abanga, anera akorhuwe unga ubinkpi umbø akaabee, ru nyaka ngge iki itseng ri itsinga.” **14** Uyesu nggu angwë imesanga hā ikitatambø abvui aba ra angwë imesanga, umbø anyā nggaa ikikong iki idzipa umbø nu abika amesuwe Ikpem adēē uning nggu umbø. **15** Kanying umbø aka anyā Uyesu, kishoo ikikong hā idzedzeu akarhärhā, asok atītsər azī aghwe unga. **16** Uyesu arhusa angwë imesanga age, “Umbi adēē uning use nggu umbø?” **17** Uner uwøo ri ikikong hā adzipuwe age, “A umarhem, nggawi umum ikūwā ungo ungwëmum, uwuruwi aka awe ru ipfu iyiki ibewe iki ikennngge unga arherhe. **18** Ivangye ngge iki isok ru unga, iki isaki itare unga ra abī. Itsu unga adzeyi ufuu ra angwīnga, anu ishang anyī, iyornga idēē ikerketangge. Umum īgor angwë imesango ama atsūwe, bør umbø afør adambo.” **19** Uyesu agor umbø age, “Umbi abi udan ukpirε, abika asheri imangmang, abi amen aka abewe. Umum iki isei īdārhūmum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utseku ukang umum iki ibima nggu ida imangmangmbi? Ukū ungwë hā uba nggε ru umum.” **20** Nggee umbø akū unga aba. Ivangye ipfu

iyiki ibewe iki inyā Uyesu, kanying ngge ikwər ungwē hā iyornga izang. Unga agba agɔrhā, ufuu ikei udzeyi ra angwīnga. **21** Uyesu arhusu ute ungwē hā age, “Ukang iferhε ha iki itirhi ru unga?” Ute ungwē hā age, “Itirhi unga ana awu uwékuci ukunjiir. **22** Iki isaki itare unga ru urha, nu amɛ, ibee ifere unga. Bɔr ungo uba udɛɛ ukorhukɔ ubin, uma ugū atorh umen uma uyika umen.” **23** Uyesu agɔr unga age, “Awu use utsu ungo urhusa uge umum ība idɛɛ imɛmum? Ubɛn iferhε iwengge ru uwuruwi aka awe ru imangmang.” **24** Kanying ute ungwē hā atsarhi irhaknga age, “Umum iwemum ri imangmang, uma uyika umum ingbiki iwerangge!” **25** Uyesu aka anyā ikikong hā iki itī iba, unga atserhi ipfu iyiki ibewe ha age, “Ungo ipfu iyiki ibewe iyiki itsu igbau ni ikɛn arherhe, umum itsu ungo upfudzek ru unga, niba ubvui utsiɔ ru unga ikei!” **26** Ipfu iyiki ibewe ha itsu ivum, izung ungwē hā mɔce ngge idzekngge. Ungwē hā anu ru nyaku ukom, nggee irhε anera igɔr uge, “Aka akpea.” **27** Bɔr Uyesu adzur uboknga aberuwe unga nu adaknga, unga asok adɛɛ. **28** Uyesu aka atsī ri iya, angwē imesanga arhusa unga ikiyikambɔ age, “Awu use utsu umen isi idɛɛ itsūwūkumen ipfu iyiki ibewe ha?” **29** Uyesu agɔr umbɔ age, “Ikpu idzidzek iyere iwuri we ri ifen-Num ukpekū.” **30** Umbɔ asokmbɔ ra anang hā, azɛrhā atɔng ru Ugarhirhi. Uyesu asi ibeenga anera ahweng anangke umbɔ aka awe, **31** ubinkutsu anu imesuwe angwē imesanga. Agɔr umbɔ age, “Awuri ighambo adak Ungwē-Ner adzowe unga ra abok anera. Umbɔ awuri ifere unga, inuma itaar iki itɔng unga awuri isoka.” **32** Bɔr umbɔ asi ihwengmbɔ agben

arherhangá, na agū iwei irhusa unga. **33** Ivangyε umbø
aka azī atsī Ukafanahum, ivangyε unga aka awe ri iya,
unga arhusa umbø age, “Umbi adēē uning use ru utsindī?”
34 Bør umbø anukutata, ubinkutsu nu utsindī umbø adēē
uning uge ungaa awu uwuku ugønga ru umbø. **35** Uyesu
asei, na ayisa umbø usøkdūmen hā, agør umbø age, “Uben
unera akaabee iwu ukugøngmbi, awu ufang unga awu
uwuku ucia, ikεi na awu ugārhāmbi kishoo.” **36** Unga
ashupu ungwērhū uwekuci atsu unga adēē ra ateumbø.
Unga ashupa unga awuma ra aboknga, agør umbø age,
37 “Uwuku uyei ungwērhū uwekuci ru nyaku uwere ri
itsokmum, ayei umum nukpø, uwuruwi aka ayei umum
ayei uwuku udene umum ība.” **38** Uyohana agør unga age,
“A umarhem, umen inyā uner uwøo anu itsusuwe ipfu
iyiki ibewe ri itsokngo, umen ikenmen unga, ubinkutsu
asi iwea nggu umen.” **39** Bør Uyesu agør unga age, “Àka
niba akεnmbi unga. Unera asi íkorhunga ubin idzeu ri
itsokmum amaa na arherhunga iki ibewe ri itsimum.
40 Uben unerwi aka asi ikpēē umen awu uwu umen. **41**
Umum indeyiwa umbi idzidzérhe, kishoo uwuku udzaa
umbi ukpewa amε aka ahwa ri itsokmum uge umbi awu
abi Ukiristo, umum indeyiwa umbi idzidzérhe awuri
ikpoa ugbetanga. **42** “Uben uwuruwi aka itsu unying
ra awékaci abika awe ru imangmang ru umum agba ra
arhim, ugba umbø abope ukø igø ru urhøk uner ha na
atsuke unga ru ukau ukugøng. **43** Ubokngo uba utsu ungo
ugbaø ra arhim, uzharhuwe ukpø. Azea ungo utsī urhe
uwu ugbagbaa nggu uboka unying nu ungo uku ineke
abokngo ikivarhake atsī idzū urhakpi uku usi írhimkpo.

(Geenna g1067) 45 Udakngo uba utsu ungo igba ra arhim, uzharhuwe ukpɔ. Azea ungo utsī urhe uwu ugbagbaa nggu ighbeta nu ungo iki itsī idzū urhakpi uku usi írhimkpɔ nggu adakngo avaa. (Geenna g1067) 47 Ishaan usungo iba itsu ungo ugba ra arhim, uhoote ukpɔ. Azea ungo utsī Iyerhe Unum nggu usua unying nu ungo uku itsī ri idzū urha nggu asu avaa. (Geenna g1067) 48 Umɔ, “Adzudzimbɔ asi ìkpeke, nu urha ikei usi írhimkpɔ.” 49 “Asare anera kishoo nggu urha ru nyaka umbɔ aka ikū angwā asare idem. 50 “Angwā aze, bɔr ake aba ashike ri itonga angwā, ungo ukorhu uguse nu utsu ake atonga ikei? Àka awe ra angwā ra atsimbi, na asei uku ughwɔow nggu adɔka.”

10 Mɔce Uyesu asoka ra anang hã na aziã ugber uwu Uyahudiya agar Azɛ Urdun. Ikei anera arherhe abvui akɔng ru unga, unga amesuwe umbɔ ru nyaka unga aka abayi. 2 Abi Ufarisi abɔɔ aba avira unga, arhusa age, “Ri ikpem imɛngge unera agau nggu utsɛnega?” 3 Uyesu agɔr umbɔ age, “Umusa atsu umbi akorhu use?” 4 Umbɔ age, “Umusa agɔr umen age unera awuri idɛɛ atseng ubvur igau itsɛrh awayika utsɛnega.” 5 Uyesu agɔr umbɔ age, “Itsã itsimbi itsu Umusa atsenga umbi akere ha. 6 Bɔr ri inggbaashia ‘Unum amuna umbɔ ukutsak nggu ukutserh.’ 7 ‘Nggee, unera awuri ineke utenga nu uyanga, na anyapa nggu utsɛnega. 8 Umbɔ ikivarhambo awuri iwu iyora unying.’ Nggee umbɔ asi iwembɔ ivaa bɔr awu iyora unying. 9 Nggee, ubinkpi Unum aka agbopa, unera niba agashuka.” 10 Ivangye umbɔ aka awu ri iya, ikei, angwɛ imesa arhusu Uyesu arherhe ha. 11 Unga agɔr umbɔ age, “Uben uwuku ugau itsɛrh nggu utsɛnega na apfunu itsɛrh

uwukuse, unga awu ra arhim itoma-dak ru unga. **12** Iwe rimi hā ukutsərh aba agau itsərh nggu utsaka, na azī itsərh uner uwukuse, unga atoma-dak.” **13** Anera aka akū angwērhā awəkaci aba ru Uyesu abanga umbə, bər angwē imesanga atserha umbə. **14** Uyesu aka anyā rimi, avəm afer unga. Unga agər umbə age, “Àka aneke angwērhā awəkaci aba ru umum, niba akenmbi umbə, Iyerhe-Num iwu iyi ikpūmbə. **15** Umum indeyiwa umbi idzidzərhe, uben unera aka asi iyecisa Iyerhe-Num ru nyaku uwskuci, asi ídēē atsīā ri ngge.” **16** Məcə unga ashupa awəkaci ha ra aboknga awuma na atsorhe abok nu atsimbə na atsuke umbə idorh. **17** Uyesu atirhi isisok ra anang hā nukpi, utsak uwəo atī aba, atararhu ra anangnga, arhusa unga age. “A umarhem uwuku uze, umum ikorhu use ni ikpo urhe uwu ugbagbaa?” (*aiōnios g166*) **18** Uyesu agər unga age, “Awu use utsu ungo uyisa umum uwuku uze? Uwuku uze ashia, Unum ukpekū awu uwuku uze. **19** Ungo uhwəngō ìkpem iyere, ‘Niba uferə unera, niba utomungo-dak, niba uvepə ivēu, niba ugberə angwī utsukukə unera, niba ughaɔ urha, udzowe igɔng ru utəngō nu uyango.’” **20** Uwedzəm hā agər unga age, “A umarhem, umum iki idəsumum akere ha kishoo rimɔɔ utirhi ri iwēnci.” **21** Uyesu arhi unga na abema unga, agər unga age, “Ungo usheru ubina unying ukpekū. Uzī, ugoshe abinngo kishoo, udzowe uhwəka ra atsūwā, ungo uwuri iweə ru ugβeta urherhe ra afā, məcə uba udəsa umum.” **22** Igū rimi itsu ungwēdzəm hā ashepa asunga, azī nggu ida amen, ubinkutsu unga awu uner ubin akarhārhā. **23** Uyesu arhi adziir angwē imesanga, agər umbə age, “Aghong

abika awu ru ubin aki ikpo itsī Iyērhe Unum!” **24** Angwē imesanga adzeidzeu ra arherha ha. Uyesu ikei agor umbō age, “Umbi awēkaci, aghong akarhārhā unera atsī ri Iyērhe Unum! **25** Ighōrhungge urhakumi utsī atōng ra angwī inepurha, nu uner ubin aka itsī ri Iyērhe Unum.” **26** Angwē imesa ha adzeidzeu akarhārhā arhusa adōka age, “Ungamō awuri idēē akpo ififōrh?” **27** Uyesu arhi umbō na age, “Ra anera ngge isi imēngge, bōr ru Unum imēngge. Ubēn ubina umēēkpō ra anang Unum.” **28** Ubitru agor unga age, “Nggayē umen ineke abina kishoo ni adōsa ungo!” **29** Uyesu age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, unera ashia uwuruwi aka neke iyanga, use angwēmbō use anapumbō use uyanga use utenga use awēkacinga use icang irhamnga ri itsimum nu Isarhe Iyiki Ize, **30** na asi ikpoa iya, angwēmbō, anapumbō, uya, awēkaci nu icang irham idikunga unaka ru udan ukpire, unga ikpoa uver ikei, ru upfung ukpuku uba unga ikpoa urhe uwu ugbagbaa. (aiōn g165, aiōnios g166) **31** Bōr anera arherhe aka awu abi inggbaashi, awuri iwu āmaata. Āmaata ikei, awuri iwu anggbaashi.” **32** Umbō awu ru utsīndī uwuku afūrhā azī Urusharhima. Uyesu agbaashia nu udī hā. Angwē imesa adzeidzeu, nu abika adōsa unga agū iwei. Ikei unga ayisa angwē imesanga usōkdūmen hā ri ibanga adeyiwe umbō ubinkpi iki ikorhe nggu unga. **33** “Nggayē umen izī ufā Urusharhima. Umō awuri ighambō adak Ungwē-Ner adzowe unga ra abok ateiya abika adzowe idēm-Num, na abika amesuwe Ikpem. Awuri itsu unga ufa akpe na adzowe unga ra atsen abi Uyahuda. **34** Umbō awuri iyēia unga na ashau aci atsuke ra asunga,

awuri ikwere unga ugwee na afere unga. Inuma itaar iki itong unga awuri isoka nggu urhe.” **35** Mocce angwē Uzabadi, Uyaku nu Uyohana, aba ru unga. Agor unga age, “A umarhem, umen ibee ungo ukorhuwa uben ubina umen iki ifena ungo.” **36** Unga arhusa umbō age, “Umbi abee umum ikorhuwa umbi use?” **37** Umbō age, “Umen ishōrhā ungo neke unying ru umen asei nū ubok ughango, uwu uvaa asei nū ubok uferango ri ikpikpoingo.” **38** Bor Uyesu agor umbō age, “Umbi asi ihwengmbi ubinkpi umbi aka arhusa. Umbi awuri idēē ahwambi ru ukpewa uverkpi umum iki ihwa, use umbi awuri idēē akorhumbi ikpū ubotisima uverkpi umbō aka ikorhuwa umum?” **39** Umbō age, “Ii, umen idēē ikorhumen.” Uyesu agor umbō age, “Ii, umbi awuri ihwambi ru ukpewa umum iki ihwa na awuri akorhumbi ubotisima hā umbō aka ikorhuwa umum, **40** bor ise nu ubok ughamum use ubok uferamum asi iwea umum ibemuwa. Inang iyere iwu iyi abirabe umbō aka aseng agbishuwe rimōō.” **41** Ivangye angwē imesa ha usaka aka agū rimi, umbō agū avom nggu Uyaku nu Uyohana. **42** Uyesu ayisa umbō ananga unying agor umbō age, “Umbi ahwengmbi uge abirabe umbō aka anyanga umbō awu ayerhe atsen abi Uyahuda, anu ideyiwe anera iyerhe, anggabaashimbō ikei anu ikū ijee adarh umbō. **43** Bor isi iwengge rimi ru umbi. Uben uwuku ubee igōng ru umbi awu ufang unga awu ugārhāmbi. **44** Ikei uben unera aka abee iwu unggabaashi, awu ufang unga awuri iwu ugārhā ra anera kishoo. **45** Ungwē-Ner asi ibanga umbō atōwe unga itsr, bor unga awuri iwu ugārhā, na adzowe urhenga afōrh anera arherhe.” **46**

Uyesu nu angwē imesanga aka azī atsī Ujeriko. Umbō nu anera arherhe, awuri idze utepa, uner itapa agburh Ubartimawu agbena agburh “ungwē Utimawu,” asei nu ubang utsīndīā anu ifen. **47** Ivangye unga aka agū ugε Uyesu uner Unazarat unga atjng, unga atsarhi irhaknga ayisa age, “Uyesu Ungwē Udauda ugū atorh umum!” **48** Anera abōo arherhe atserha unga age, “Unu ukutatal!” Bōr unga agbisha atsarhi irhaknga akarhārhā ayisa age, “A Ungwē Udauda, uma ugū atorh umum!” **49** Uyesu atsurha adēē na age, “Àka ayisuwa unga.” Umbō ayisu uner itapa ha, agor unga age, “Ugom! Usisok, ayisa ungo.” **50** Unga atare untamanga, na akatasok ater isha, azīā ru Uyesu. **51** Uyesu arhusa unga age, “Ungo ubee umum ikorhuwa ungo use?” Uner itapa ha age, “A Uteiya, umum ibee inyā anang.” **52** Uyesu agor unga age, “Uzīo. Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.” Kanying unga ayεisa inyīnyāngā na adəsu Uyesu umbō uzīmbō nu utsīndī.

11 Umbō aka aba akhapa ru Urusharhima ru Ubetafaji ru Ubetani Igū Acucii Uzaitun, Uyesu adene angwē imesanga avaa. **2** Agor umbō age, “Àka azī ru ungwērhū uteu ukpōo ra asumbi, uben itsitsīmbi, umbi awuri inyāmbi ungwē uzhika umbō aka abow, unera aka anasi ifūā umgbō. Àka agarha umgbō akū aba. **3** Unera aba arhusunga umbi age, ‘Awu use umbi akorhe rimi?’ Àka agor unga age, ‘Uteijee unga abeaa umgbō unga awuri ibvui adene umgbō uba kanying.’” **4** Umbō azī anyā ungwē uzhika uku udēē ru ubang utsīndīā, ubow ra angwī iya. Umbō atirhi igarha umgbō. **5** Abirabé aka adēē umō arhusa umbō age, “Awu use utsu umbi agarhu ungwē uzhika ha?” **6** Umbō

adzipa arherhe ubinkpi Uyesu aka adeyiwe umbø. Aner ha neke umbø akū ungwë uzhika ha azimbø. 7 Ivangye umbø aka akū ungwë uzhika ha aba ru Uyesu na abetuwe antamambø nu undzingmgbø, Uyesu afū asei nu umgbo.

8 Anera arherhe abetuwe antamambø nu utsindia, abø agbeyi ayerhe ri icang abetuwe nu utsindia. 9 Abika awu ra asunga na abika aba ra andzingnga atsui ivum age, “Ikpikpoi iwe ru Unum! Idorh iwe nggu unga aka aba ri itsok Uteijee! 10 Idorh iwe ri ibiba iyerhe utemèn Udauda! Ikpikpoi iwe afafä ra afä.” 11 Uyesu aka atsī Urusharhima, aziā ri Iya-Num atsī arhisa abina kishoo. Nggaye unum uku utsikpo, nggee unga abvui adzek aziā Ubetani nggu angwë imesanga usokdumèn. 12 Ukpe unum uvaa umbø aka asoku Ubetani, imerh ifer Uyesu. 13 Unga aka anyā ucucii uvorhvo ukukaa uku ukpusha ayerhe udëë, unga azī ibee ikpürhā ru umgbo. Ivangye unga aka azī atsī ru umgbo, unga asi ikpoa ubin, ayerhe ukpekū ake akpusha adëë, ubinkutsu, asi iwea ivang ikpürhū uvorhvo. 14 Mœc unga agor uvorhvo ha age, “Unera niba abvui aghaa ikpürhango ugbagbaa!” Angwë imesa igambo agumbø ubinkpi unga aka arherhe. (aiōn g165) 15 Umbø aka atsī Urusharhima, Uyesu atsī ri Iya-Num atirha awayiwe abika agoi igoi nu abika agugoyiwe umø. Akwer atsime atebur abika afaruwe uhwek nu anang iseи abika agoyiwe anurheu. 16 Akēna anera ikū ubin ukpuku ugoiwe atong ra angwī Iya-Num. 17 Unga amesuwe anera age, “Itseng Arherhu-Num isi igorngge uge, “Awuri iyisi iyamum iya ifen-Num ri idūa kishoo?” Nggaye umbi atsu ike iwu utai uwoyi aveu.” 18 Ateiya abika adzowe idem-Num nu

abika amesuwe Ikpem aka agū arherhe akere umbø abee utsindĩ uwuku ufere unga, na agū iwei unga ubinkutsu anera kishoo adzeidzeu imesanga. **19** Urheee uku uwe, Uyesu nu angwẽ imesanga adzembø ru uteu ha. **20** Ru ukpeeka, umbø aka atøng, umbø anyā ucucii uvorhvo ha uku ukoyi kishoo nggu anunanga. **21** Ubitru ayita na agor Uyesu age, “A umarhem, urhi unyā! Ucucii uvorhvo ha ungo uku utsuke ikponum hā uku usherhumgbø!” **22** Uyesu agor umbø age, “Àka awe ru imangmang ru Unum! **23** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, unera aba agor igū iyere age, ‘Utang itsingo ugba ru ukau ukugong,’ unga aba asi icicanga ra amennga nu ubinkpi unga aka arherhe, na awea ri imangmang awuri ikorhukumbø unga. **24** Nggee umum ideyiwa umbi, uben ubinkpi umbi aka ifena ru ifen-Num, aka awe ru imangmang uge umbi aka akpombi ukpø, ukpø iwuri iwu ukpumbi. **25** Ikei uben ivangye umbi aka idēē na afen-Num, umbi aba awembi ra avom nggu unera, àka atsūwe uner ha, nu Utembì uwu afā atsūwā umbi ra arhimmbi.” **27** Umbø aka abvui atsī Urusharhima, Uyesu atsī azérhā ri irherh Iya-Num nukpi, umø ateiya abika adzowe idem-Num, nu abika amesuwe Ikpem nu anggbaashi anera aba ru unga. **28** Agor unga age, “Ungo ukū ijee iyikisong unu ikorhe iferhe iyere ha? Ikei ungaa adzaa ungo ijee iyiki ikorhi iferha ha?” **29** Uyesu agor umbø age, “Umum irhusa umbi ubina unying. Àka adzipuwa umum, umum ideyiwa umbi umum ikū ijee ungaa ikū ikorha abin hā. **30** Ubötisima Uyohana udzeka afā use udzeka anera? Àka adeyiwa umum!” **31** Umbø akeki itsūwā nggu adøkambø, age, “Umen iba igor uge,

‘Udzek ra afā,’ unga awuri irhusa umen age, ‘Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?’ **32** Bør umen iba igør ugε, ‘Udzek ra anera,’ umen igū iwei anera aberε, ubinkutsu, umbø anyangu Uyohana awu uner uwuku usøm Arherhu-Num.” **33** Nggee umbø agør Uyesu age, “Umøn isi ihwengmen.” Uyesu agør umbø agε, “Umum igamum isi ídeywamum umbi umum ikū ijee iyikisong ikorha abin hā.”

12 Uyesu arherhe unyaka arherhe adzise umbø, agε, “Utsa uwøø akau icang inebi, adzin uføm adzipuwe icang hā, asim ughwee ri ifa ukpuku upayi amē ikpürhū inebi ha, ikei atar akang utsurha udedetamgbø uwu idzeu. Møce unga atsu abøø abi irham imang ri icang hā, na azīñ abī akase. **2** Ivang iyiki ikøng inebi ha iki iwe, unga adene ugärhāngā azīñ ra abi irham imang ri icang hā, ayεise ikpürhū inebi ri icang hā. **3** Bør abi irham imang hā adzur ugärhā hā, akwer unga, na awayiwe unga nggu abok aka atärhā. **4** Møce unga adene ugärhū uwøø, umbø akwer uwu ha ni itsia, na ayεia unga. **5** Unga anang adene uwøø, uwu ha umbø aferkumbø unga. Unga adene abøø arherhe, abi irham imang hā akwer abøø, na afere abøø. **6** “Unga abøra unera unying unga aka idene, ungwëngä aka abema. Unga adene unga uwu imaataka, na age, ‘Awuri idzowukumbø igøng ru ungwëmum.’ **7** “Bør abi irham imang hā agør adøkambø agε, ‘Uwuku ugha ukam icang hā nuwi. Åka aba umen ifere unga, nu icanga iwu iyimen.’ **8** Nggee umbø adzur unga afere unga, na atare ukoma ru undzing uføm icang hā.” **9** Uyesu arhusa umbø agε, “Uner icang hā awuri ikorha aguse? Awuri iba atsime abi

irham imang hā na adzowe icang hā ra abɔɔ. **10** Umbi aka avarhumbi ri itseng Arherhu-Num akirake aka agor uge, “Utarhkpi abi idzin aka akpẽ, ukpɔ̄ uwu utarh āgboki idzin. **11** Uteijee ha unga akorha akere, awu ubin igbigba ra asumen.” **12** Mœce umbɔ̄abee udī ukpuku udzur unga, ubinkutsu umbɔ̄ ahwengmbɔ̄ uge arherhe unyaka arherhe ha iwu ra atsimbɔ̄. Bɔ̄r umbɔ̄ agū iwei anera, ngge itsu umbɔ̄ neke unga na azimbɔ̄. **13** Akere aka amaa umbɔ̄ adene abi Ufarisi abɔɔ nu aner Uhiridu umbɔ̄ azī adeyi Uyesu ri irhem arherhanga. **14** Umbɔ̄aba agor unga age, “A umarhem, umen ihwengmen ungo urhiku uner. Anera kishoo awu ubina unying ru ungo, ubinkutsu amēngō ashike nggu iwiwe uner, bɔ̄r ungo umesuwe utsindī Unum ri idzidzerhe. Ungo unyā imēngge umen ifase ikirbi abī ru Ukaisar use isi imēngge? **15** Umēn ifai use umen neke ififai?” Bɔ̄r Uyesu ahwenga ukpukpetambɔ̄. Unga agor umbɔ̄ age, “Awu use utsu umbi andeya umum? Àka akūwā ishaa imang hā umbɔ̄ iki ikū afai ikirbi abī ru umum inya.” **16** Umbɔ̄aka akowe ishaa imang hā, unga arhusa umbɔ̄ age, “Uzirhzī ukpire nu itsok ikere iwu iki ungamo?” Umbɔ̄ age, “Iki Ukaisar.” **17** Uyesu agor umbɔ̄ age, “Àka adzowe Ukaisar ubin ukpunga na adzowe Unum ubin ukpu Unum.” Umbɔ̄ adzeidzeu akarhārhā ru unga. **18** Abi Usaduki abɔɔ, abika agor age isok ra akpe ishingge, aba ru Uyesu nggu irhirhusa. **19** Agor unga age, “A umarhem, Umusa atsenga umen uge unera aba akpea na abore utsēnga ashia ra awékaci, awu ufang ungwēmbɔ̄ anyangu utsērhāpfu ha amare awékaci ru ungwēmbɔ̄. **20** Abɔɔ rabɔ̄ utøɔva awu angwē uyi akatsak. Uwu ingbaashia

apfuna, na akpe ashia ru ungwẽ. **21** Uwu uvaa ikei apfunu utsĕrhăpfu ha, iganga akpea, ashia ru ungwẽ. Uwu untaar rimi hā. **22** Rimi hā kishookambø utøøva ha, asi ibørukumbø ungwẽ. Ri imimasha utsĕrhăpfu ha ikei akpea. **23** Ri isok ra akpe awuri iwu utserha ungamø ru umbø? Ubinkutsu kishookambø utøøva apfunumbø unga.” **24** Uyesu agor umbø age, “Umbi asi igbambi irhak umbi aka asi ihwengmbi itseng Arherhu-Num use ijéenga? **25** Ivangye abika akpukpe aka isok, asi ípfunumbo use adzowukumbø ipfuna, umbø awuri iwe ru nyaki ípfu itser-Num ra afā. **26** Ra arherhi isok ra akpe, umbi anasi ivarhumbi akere ha ru ubvur Umusa, ri isarhe ufum uku ugar urha? Unum aka agor Umusa age, ‘Umum iwu Unum uwu Uibrahim, nu uwu Uishaku, nu ikei uwu Uyakubu.’ **27** Unga asi iwea Unum uwu abika akpe, bør unga awu uwu abi urhe. Umbi agba irhak iki ibewe!” **28** Utsa uwøø uwuku umesuwe Ikpem aba agū umbø adëë uning nggu adøka. Unga aka agū uge Uyesu adzowe umbø irhem iyiki ize, unga arhusa unga age, “Kishoo ikpem, iyikisong iwu iki igønga?” **29** Uyesu agor unga age, “Iki igønga iwu nggée age, ‘Àka agū umum umbi abi Uisrairha, Uteijee Unummén, awu Uteijee unying. **30** Ubemu Uteijee Unumngó nggu amenngo kishoo, nggu urhengo kishoo, nu ihwihwengngo kishoo, nu nggu ikerngo kishoo.’ **31** Iyi ivaa ha ige, ‘Ubemu undøkango ru nyaka ungo uku ubemi itsingo.’ Íkpem iyøø isi inangngge iyere ha.” **32** Uwuku umesuwe ikpem ha agor Uyesu age, “Ungo urhika ra arherhangó uku urherhe uge Unum awu unying uwøø ashia bør unga. **33** Ubema unga nggu amenngo kishoo, nu

ihwihwengngo kishoo nu ikerngo, nu ubemu udækango ru nyaki itsingo, ananga izūwā iyiki ikpikpiī nu idem-Num.” **34** Uyesu aka agū unga arherha arherhe itsoi, unga agor unga age, “Ungo uku ukhapungo nggu Iyerhe Unum.” Mocce unera asi irhusunga ubin ukpoo. **35** Uyesu aka adēē amesuwe ru ufom Iya-Num unga arhusa age, “Awu use utsu abika amesuwe Ikpem anu igor age Ukiristo awu ungwē Udauda? **36** Udauda nibikanga, ri ijee Ipfo Isarsatangge unga agor age, “Uteijee agor Uteijeemum age, usei ru ubok ughamum, “Utsēku umum iki itsu anggamtsakngo ru andaidakngo.” **37** Udauda nibikanga ayisu Ukiristo age, ‘Uteijee.’ Awuri ikorha aguse ru Uteijee awu ungwē ru Udauda?” Nggaa ikikong anera ikpeto ru unga nggu itenamen. **38** Ri imesanga, Uyesu agor age, “Àka akpom amenmbi nggu abika amesuwe Ikpem, umbōabee itsim atorho akagong azērhā, abee anera aghwe umbō ri inang izee, **39** ikei umbōabee anera adzise umbō anang iseи aka aze ra abā ifen-Num, nu anang iseи aka aze ra anang irhowa. **40** Umbō awu abika aghawe abin atsērhāpfu na avur ayambō, na adarhi ider ifen-Num iyi igbana. Ikpū umbō awuri itsu umbō ufa akarhārhā.” **41** Uyesu asei ri ifena ra anangke umbō iki itsu izūwā ri Iya-Num, azerhe anera iki itsuyiwe uhwek ri ijara izūwā. Abō abi ubin arherhe atsu uhwek urherhe. **42** Mocce utsūwū utsērhāpfu uwōo, aba atsuke ungwērhī ishaa imang ivaa iki isi iwengge ubin. **43** Uyesu ayisa angwē imesanga aba ru unga, agor umbō age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, ubinkpi utsūwā utsērhāpfu uwure aka atsu ri ijara izūwā hā, inangngge iyimbō aka adzowe kishoo. **44**

Kishoo adzowe ra arherha abinmbo aka awe, bor unga ri itsuwanga, unga adzowe kishoo ubinkpi unga aka awe ra ukpo.”

13 Uyesu adzeka ri Iya-Num nukpi, unying ra angw  imesanga ag r unga age, “A umarhem, urhi uny  nggaa atarh ak r , nu idzin iy re!” **2** Uyesu ag r unga age, “Ungo uny o nggaa idzin iy re? Awuri isipuwe ngge kishoo. Asi inekukumb  utarh unying nu und kakp .” **3** Uyesu asei ni itsi Ig  Acucii Uzaitun iki id   ra asu Iya-Num. Ubitru, Uyaku, Uyohana nu Uandarawu arhusa unga ri iw k age, **4** “Us ma um n, if rha ha ikorhu ukang? Utsara uwu uguse umb  aka iny  ri ivangye ngge iki itirhi ikorhe?” **5** Uyesu ag r umb  age, “ ka arhi any , utsur unera arh ma umbi. **6** Anera arher e aka idzeka ri itsokmum, anu ig r age, ‘Umum iwu unga,’ umb  awuri irh m anera arher e. **7** Ivangye umbi aka ig  isarhe iwa nu ugbubewangge, niba asoyimbi amenmbi. Awu ufang ak r  ha akorhe, b r imimasha ina ishingge kata. **8** Abi ab r  ak o  asok ad   igamtsak nggu abi ab r  ak o , iy rhe iso id   igamtsak nggu iy rhe. Ab r  awuri izizusa ri inanga irh ir e, nu ikpo imerh iwuri its w ngge. Awu ititirhi uver imar. **9** “Awu ufang umbi adzeu. Awuri ik na umbi az r  ra abi ij e iy rhe na akwer umbi ra ab  if n-Num. Awuri ik na umbi az r  ra asu anggabaashi nu ay rhe ri itsimum, ubinkutsu umbi awuri iwu idekamum ra asumb . **10** Awu ufang umb  aka igbaashia adzowe Isarhe Iyiki Ize ri id  a kishoo kata, ri imimasha id rhi iba. **11** Ub en ivangye umb  aka idzur umbi ak  az r  ra aya ay rhe,  ka niba ag mbi ighong ru ubinkpi umbi aka irherhe.  ka arherhu ub en ubinkpi

umbø aka idzaa umbi ri ivang hā, ubinkutsu, asi íwea umbi irherhe ri ivang hā, awu Ipfu Isarsatangge. **12** “Ungwēyi awuri idzowe ungwēmbø umbø afere, utei ikei awuri idzowe ungwēnga. Awékaci ikei awuri iwu ri igamtsak nggu ateimbø utseku umbø aka itsu umbø afere umbø. **13** Anera kishoo awuri ikpēna umbi ri itsoknum. Bør uwuku ubima utseku imimasha awuri ikpoa ififorh. **14** “Ivangye umbi aka inyā ubin ishī ukpuku ukū itsitsime udēēkpø ra anangkε aka asi imēke, abika awu ru Uyahudiya atīrhā azī ri ígū, neke uner uwuku uvarhe ahweng. **15** Uwuruwi aka awe ri itsi uvi niba acipuwanga inyāngu ubin ri iya. **16** Uwuruwi aka awe ra arhum ikei niba abvui abanga inyāngu untamanga. **17** Atorhmbi akatserh abika awu ra ana nu abika akpōm awékaci ri ivang hā! **18** Àka afen-Num utsur iferhε ha ikorhungge ri idoyi. **19** Ri ivang hā awuri ihwambø ayetnum akarhārhā akirake aka anasi ikorhuke udzur ri ivangye Unum aka amunu upfunga, utseku icere. Asi íbvui akorhumbø ikpū hā ugbagbaa. **20** Uteijee aba asi ishøyika inum hā, unera unying asi íbekwa. Bør ru ubok abirabε unga aka aseng, unga ashøyika inum hā. **21** Ri ivang hā unera aba agora umbi age, ‘Àka anyā, Ukiristo uwil’ use ‘Àka anyā, nggawə!’ niba awembi ri imangmang ra ake. **22** Ukiristo igberangwī nu abika asom Arherhu-Num igberangwī awuri idzidzeka, awuri ideyiwe atsar nu abin idzeu akū arhem anera nggu abirabε Unum aka aseng, umbø aba adēē amēēmbø. **23** Nggee, àka arhi! Umum iki ideywamum abina kishoo ake adorha aba. **24** “Bør ri ivang hā, ayetnum akika aba ha aka imaa, “awuri itsu ishaa unum iwu uzī. Ufē ikei usi írhangmgbø. **25**

Ídzeeer idzeka afā igbei. Ikei awuri izizusa nggaa abinké aka awu afafā ra afā.’ **26** “Mœce Ungwē-Ner aka icipuwa ra amee nggu nggaa ijee nu imor. **27** Mœce unga awuri idene ípfu itsernga nggu atsom aki irhak ayisa, na awuri ikong abirabé umbø aka aseng ra anggbokunga anaa, udiku igōkpee nu udiku urheε nu unør nu ufā, udzur ru ubandzin upfunga udiku ukpere uzī udiku ukpørø. **28** “Àka amesu ubin ukpøø ru ucucii uvorhvo. Umbi aba anyā aboke apfum adzeka nggu ayerhe aka afa, umbi ihweng uge isung ameka iki iyongge. **29** Rimi hā ikei umbi aba anyāmbi iferhe iyere itirhungge, umbi ahweng uge ivanga iki iyongge, iki ibangge ra angwīā. **30** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, udan ukpire usi ítøngkpø utseku iferhe ha kishoo iki ikorhe. **31** Afā nggu abī awuri itøngke, bør arherhamum asi ítøngke. **32** “Unera asi ihwenga unum hā use ivang hā, ípfu itser-Num ra afā isi ihwengngge, Ungwē-Ner asi ihwenga, Utε ukpekū unga ahweng. **33** Àka arhi, àka agbisha adzeu, ubinkutsu umbi asi ihwengmbi ivanga ngge iki ikorhe. **34** Awuri iwe ru nyaku uner uzērhā. Ivangyε unga aka isok, unga idzowe iya ra agārhāng, uben unera awea ri itsernga aka itð. Mœce unga aka itsu uner idzeu, unga agbisha adzeu. **35** “Nggee àka adðð adzeu, ubinkutsu umbi asi ihwengmbi ivangyε uner iya ha aka ibvui aba, use ru urheεka, use ri ikøtsuuka, use ri ivang ikø iki igber ukpee, use ru unkpeeka. **36** Utsur unga aba umbi asi ihwengmbi, unga akpo umbi awu ru urhø. **37** Ubinkpi umum iki ideyiwa umbi, umum indeyiwe uben unera, aka agbisha asei adzeu!”

14 Abɔr inuma ivaa umbɔ azek Irhowa Iyiki Igar Utɔng nu
iyi Uborodi Upuku Usheru Uguga, ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpemabee utsind̄wi
umbɔ aka idzur Uyesu ri iwɔk afere unga. **2** Umbɔ anu
igɔr age, “Bɔr asi íwea ri ivang irhowa, utsur anera
awuri isoyi amenmbɔ.” **3** Uyesu awe ru Ubetani ri iya
utsa uwɔɔ umbɔ iki iyisa Usiman uner ingbim, awuri
igha ubingha nukpi, utserh uwɔɔ aba nggu ungwērhū
udzoma utɔk nggu atsei isung aki imang akarhārhā aki
ikū unardi ayang. Unga ayar udzoma hā atsuke atsei
ha ri itsi Uyesu. **4** Abɔɔ aka awe umɔ agū avɔm agɔr
adəkambɔ age, “Awu use utsu umbɔ atare atsei isung ha
ibem rimi? **5** Uda umbɔ agoshe atsei ha atsike imang
itser unera iyi ameka, umbɔ aka idzowe atsūwā.” Umbɔ
atserhu utserh ha ri ifuw. **6** Bɔr Uyesu age, “Aka aneke
unga. Awu use utsu umbi arherha unga? Awu ubin uku
uze unga aka akorhuwa umum. **7** Atsūwā awu nggu umbi
uben unum, umbi adɛɛ ayikukumbi umbɔ ri ivangye
umbi aka abee. Bɔr umum iwuri iwe nggu umbi ivanga
ukunjiir. **8** Akorhu ubinkpi ikernga iki imɛ. Adzukuwa
atsei agbishi iyormum iyiki idzidzake. **9** Umum indeyiwa
umbi idzidzerhe, kishoo anangke umbɔ aka idzowe Isarhe
Iyiki Ize iyere ru upfunga, awuri isommbɔ ubinkpi utserh
uwure aka akorhe umbɔ ayita unga.” **10** Mɔce Uyahuda
Uiskariyoti, unying ra angwē imesa usokdūmen hā, aži ru
ateiya abika adzowe idɛm-Num nu unga agha-dak Uyesu
na adzowe ru umbɔ. **11** Umbɔ aka agū rimi umbɔ agɔm
anggɔm na abemuwe unga uhwɛk. Nggee Uyahuda abee
utsind̄ia unga aka idzowe unga ru ubok. **12** Ru unum

ukpu inggbaashia ukpu Irhowu Uborodi Ukpu Ushetu
Uguga, unum ukpuku ungwāni ungwē itsurhi iyi Irhowa
Iyiki Igar Utōng, angwē imesu Uyesu arhusa unga age, “Ri
inēē ungo uku ubee umen izī īgbishuwa ungo igha Irhowa
Iyiki Igar Utōng?” **13** Nggee unga adene angwē imesanga
avaa, agor umbō age, “Àka atsī ru utepa, nggoo umbi
awuri igbopumbi utsak uwōo aka atsā idzuma amē. Àka
adosa unga. **14** Iya ike unga aka itsī, àka agor uteiya ha
age, ‘Umarhem arhusa uge ubā atsen ungwēkpō, umum
iki igha Irhowa Iyiki Igar Utōng nggu angwē imesamum?’
15 Unga awuri ideyiwanga nggaa ubā afā ukpoo umbō
aka atsu abin iya amaambō. Àka igbishuwa ubinghamen
umo.” **16** Angwē imesa ha aka asok atsīmbō ru utepa,
anyā abina awe ru nyaku Uyesu aka asōme umbō. Nggee
umbō agbishu ubingha Irhowa Iyiki Igar Utōng. **17** Urheē
uku uwe, Uyesu nggu angwē imesanga usōkdūmen hā aba
ri iya ha. **18** Awuri igha ubingha nukpi, Uyesu agor age,
“Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, unying ru umbi aka
agha nggu umum awuri ighadak umum.” **19** Amenmbō
atirhuke igū ighong, anu igor unga anyinganying age,
“Asi iwea umum, use awu umum?” **20** Uyesu agor umbō
age, “Unying ru umbi usōkdūmen hā, uwuruwi aka agha
ri itērhī unying nggu umum. **21** Ungwē-Ner awuri ikpe
ru nyaka umbō aka atseng ri itsinga. Bōr atorh uner
ha aka ighadak Ungwē-Ner! Ugba umbō asi imarmbō
unga.” **22** Umbō aka adēē igha ubingha, Uyesu anyangu
uborodi, atar uwēe ru Unum, abvū adzowe ra angwē
imesanga age, “Àka ayei uwere atāi. Awu iyormum.” **23**
Na anyangu ukpewa amē inebi, atar uwēe ru Unum na

adzowe ru umbø, kishoo ahwa ru umgbo. **24** Uyesu agor umbø age, “Akere awu adzirhmum aki ibibemuwe-Num nggu anernga, aka idze ru ubok anera arherhe. **25** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umum isi ïbvui ihwamum amë inebi akere utseku unumkpi umum iki ihwa akika afa akø ri Iyerhe Unum.” **26** Umbø aka amaa itsüwe ubom ru Unum, umbø adzek azimbø Igü Acucii Uzaitun. **27** Uyesu agor angwë imesanga age, “Kishookambi awuri itĩ na abora umum ikiyikami, ru nyaki itseng Arherhu-Num iki igor ige, “Umum ikwer uner uwuku udzeu idøi, idøsa ikei iwuri isitungge.’ **28** Bør ivangye umum iki isok ra akpe, umum inggbaashia izi Ugarhirhi ru umbi adørha atsí umø.” **29** Ubitru agor unga age, “Kishoo aba atína na aborambo ungo, umum isi ínekamum ungo.” **30** Uyesu agor unga age, “Umum indeyiwa ungo idzidzerhe, irherhe, ru untsua ukpire, ungo uwuri itseyingo ihweng umum idiki itaar ni ikø idørhi igber ukpee idiki ivaa.” **31** Bør Ubitru abvui arherhe akarhärhã age, “Umbø aba awuri ifere umum nggu ungo, umum isi ítseyimum ihweng ungo.” Kishoo angwë imesanga arherhe rimi hã. **32** Azimbø anangke umbø iki iyisa Ugetsemani, Uyesu agor angwë imesanga age, “Àka asei nggimi umum izi ifen-Num.” **33** Unga akü Ubitru, nggu Uyaku nu Uyohana. Awu umø nukpi unga atirhunga igü ighong akarhärhã. **34** Unga agor umbø age, “Igü ighongye iki iwe ra amennum idëë iferngge umum. Àka asei nggimi na adzeu.” **35** Unga aka azí ra asu ukunjiir, na agba nu abí, afen-Num uge ngge iba imëngge, umbø anyanguwe ivang ayetnum akere ru unga. **36** Unga age, “Abba, Ute, uben ubina imëngge ru

ungo. Unyanguwa ukpewa ayetnum akere ru umum. Bør asi iwea ubinkpi umum iki ibee, bør awu ubinkpi ungo uku ubee.” **37** Mocce unga abvui aba anyã angwẽ imesa ha ikitatambø awu ru urhø. Unga agor Ubitru age, “Ungo uwu ru urhø? Ungo usi idẽẽ idzeupø ukara unying? **38** Aka adzeu na afen-Num utsur umbi agbambi ru undeya. Idzidzerhe ipfu ibemungge bør iyor isi ikerngge.” **39** Abvui azĩa ifen-Num, arherhe irhem iyi inggbashia. **40** Mocce unga abvui aba ikei, akpo umbø awu ru urhø asumbø awu nggu urhø akarhärhã. Umbø ashimbø nu ubinkpi umbø aka isome unga. **41** Ivangye unga aka abvui aba ide untaar, unga agor umbø age, “Umbi ana awu ru urhø nu iwiwosha? Iki imẽ mõno! Ivanga iki ibangge. Unyã, umbø aka agha-dak Ungwẽ-Ner na atsuke unga ra abok abi arhim. **42** Aka asisok umen izimén! Uwuku ugha adakmum uwi aka abanga!” **43** Uyesu awu ra arherhe nukpi, umbø anyã Uyahuda, unying ra angwẽ imesanga usokdumén hã. Unga aba nggu anera arherhe aka akpom igbong nu akon akika ader. Ateiya abika adzowe idem-Num, abika amesuwe Ikpem nu akakũmbø aka adene umbø. **44** Uyahuda, uwuku ugha adak Uyesu, aka assomuka umbø age, “Uwuruwi umum iki ishor atamnga, awu unga nuwo. Aka adzur akũ azĩ. Aka angwẽdzen na adzeu unga.” **45** Uyahuda aka aba, unga adarha aziã ru Uyesu, agor unga age, “A umarhem!” na ashor atamnga. **46** Anera adzur Uyesu akpom unga uku ungbongbong. **47** Bør unying ra awe imesu Uyesu uwuku ukhapa ru unga, awoɔr ikon iki idernga, azharhuwe uto ugärhū Ukugong UWuku Udzowe Idem-Num. **48** Uyesu agor umbø age, “Umbi adzeka nggu

igbong nu akon aka ader adzur umum uge umum iwu uveu? **49** Uben unuma umum iwu nggu umbi ri Iya-Num imesuwa umbi, umbi asi idzurmbi umum. Bor awu ufang itseng Arherhu-Num itsuifer.” **50** Moce kishoo angwẽ imesa ha atĩ abore unga. **51** Uwedzem nuwo, atamu untama ukpekũ na adəsu Uyesu. Ri ivangye umbo aka adzur unga, **52** unga aneke untamanga ra abokmbo na atĩ igbirhĩ. **53** Akũ Uyesu azĩ ru Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num, nu ateiya abika adzowe idem-Num, nu ikei abika amesuwe ikpem nu akakũ akong. **54** Ubitru adəsa unga, bor ukukaa-ukukaa. Atsĩ ru ufom iya Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num. Umo unga aka asei iwer urha nggu adogerhi ha. **55** Ateiya abika adzowe idem-Num nu kishoo abi udzepurheabee ubinkpi uku iwe ideka ri itsi Uyesu, umbo afere unga, bor umbo asi ikpombo. **56** Anera arherhe aka adzowe ideka igberangwĩ, bor angwimbo asi iweke unying. **57** Moce aboo asok adẽẽ, adzowe ideka igberangwĩ ru unga age, **58** “Umen igũ unga agor age, ‘Umum iwuri isipuwe Iya-Num ikere anera aka adzin, ni idzin iko ri inuma itaar, ikirike iki isi iwengge idzin unera.” **59** Kishoo rimi hã idekambo isi iwengge unying. **60** Moce Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num asok adẽẽ ra ateumbo, arhusu Uyesu age, “Ungo usi idzipungo arherhe? Awu use uwe ri idekaye umbo aka adzowe ri itsingo?” **61** Bor Uyesu anukutata asi idzipuka, Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num hã abvui arhusa unga age, “Awu ungo uwu Ukiristo Ungwẽ Uwu Idorh?” **62** Uyesu agor unga age, “Awu umum. Ikei umbi awuri inyambo Ungwẽ-Ner aka ise*nu* ubok ugha Uwu Ijee, ikei awuri

iba nu amee afafā ra afā.” **63** Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num hā avapuwe atorhang, na age, “Umen ibee ideka iyikisong ikei? **64** Umbi agūmbi unga aka arhenu Unum! Awu use uwu itsūwāmbi?” Anera kishoo arherhe age, “Agbaa! Afere unga!” **65** Mōce abōo atirha ashau aci atsuyiwe unga, abope asunga, ikei akwere unga ugwee, anu igor unga age, “Udeyiwa umen, ungaakwer ungo!” Mōce adogerhi abi udzepurhe ha akū unga azimbō na akwer unga. **66** Ubitru iganga awu unor ufom iya ha, unaa uwōo ra anang itser Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num aba. **67** Unga aka anyā Ubitru aka asei iwer urha, unga angwēdzen na arhi unga, na age, “Ungo uwu nggu Uyesu uner Unazarat ha!” **68** Bōr Ubitru atseyinga age, “Umum isi ihweng ubinkpi ungo uku urherhe.” Unga aka arherhe rimi amaa, unga asok atsī ru udzepurhe iya ha. Kanying ikō igber ukpee. **69** Unna hā aka abvui anyā unga umō, unga adeyiwe abirabē aka adēē umō age, “Uwēre awu nggu umbō.” **70** Ikei Ubitru abvui atseyinga. Ivanga ukunjiir iki itōng, abirabē aka adēē akhapa ru Ubitru agor unga age, “Asi iwea ubin itseyi, ungo uwu nggu umbō, ungo usi iwea uner Ugarhirhi?” **71** Mōce Ubitru atirhunga ifuw atsukuka ikponum nu itsinga, ayirh uyirh ra asumbō age, “Umum isi ihweng utsakwi umbi aka anu irherhe ri itsinga.” **72** Kanying ikō ibvui igber ukpee ide uvaa. Mōce Ubitru ayita arherhe Uyesu aka adeyiwe unga age, “Ungo itseyingo ihweng umum idiki itaar ri ikō idōrhi igber ukpee idiki ivaa.” Ngge unga atsīā iciu akpe.

15 Ri igōkpeeka ateiya abika adzowe idem-Num nu akakū, nu abika amesuwe Ikpem, nu kishoo abi itser

udzepurhe ak̄eki itsūwā. Umb̄o abow Uyesu ak̄una unga az̄imb̄o ra asu Ubirhatu. **2** Ubirhatu arhusa unga age, “Awu ungo uwu uȳerhe abi Uyahuda?” Uyesu aḡor unga age, “Ungo uku urherhungo.” **3** Ateiya abika adzowe idem-Num hā, agb̄eyi urherhe atsuke unga ra abina arherhe.

4 Ngge ik̄ei Ubirhatu arhusa unga age, “Unyā arherha abinmb̄o aka agb̄eyi atsuka ungo. Ungo usi ídzipungo arherhe?” **5** B̄or Uyesu asi idzipunga arherhe. Ubirhatu adzeidzeu. **6** Ic̄e awu ugau ugomna aka isaka atsūwe unerwi umb̄o aka abow ru ugborzī, uwuruwi anera aki ibee ru unum Irhowa Iyiki Igar Utōng. **7** Uwōo ruwo itsoka igburh Ubaraba, uvau isoyamen nu ifer uner itsu umb̄o agbange unga ru ugborzī hā nggu aboo. **8** Ikikōnga iba ifen Ubirhatu unga akorhuwe ubin unga aka abayi ikikorhe. **9** Unga aḡor umb̄o age, “Umbiabee umum itsūwā Uyerha abi Uyahuda ru umbi?” **10** Unga ahwenga age awu unyēē utsu ateiya abika adzowe idem-Num atsuke Uyesu ru uboknga. **11** B̄or ateiya abika adzowe idem-Num atsu anera aḡor age aneke Uyesu ru ugborzī, na atsūwe Ubaraba ru umb̄o. **12** Ubirhatu arhusa umb̄o age, “Umum iwuri ikorhe uguse nggu uwuruwi umbi iki iyisa Uyerhe abi Uyahuda?” **13** Umb̄o atsarhi irhakmb̄o age, “Anyapuwe unga!” **14** Ubirhatu arhusa umb̄o age, “Awu use utsu? Ash̄oyi use arherhunga?” Umb̄o agb̄isha atsarhi irhakmb̄o age, “Anyapuwe unga!” **15** Ubirhatu aka abee itsu umb̄o aḡom unga, atsūwūka Ubaraba. Unga aka atsu umb̄o akwere ugwee ru Uyesu amaa, unga adzowuka unga umb̄o anyapuwe. **16** Abi iwa ak̄ū Uyesu az̄i ru udzepurhe ugomna, umb̄o iki iyisa age, “Upiretoriyum.” Na akōng

kishoo ukpui abi iwa ha. **17** Atsime atorho aka abārhā akagōng aki iyérhe nú Uyesu, ikεi akare ifur iyérhe iyí ididək, atsime ni itsinga. **18** Umbə atirhi ighwe unga age, “Urhengo uder, Uyerha abi Uyahuda!” **19** Ikεi anu ikū igbong akwər unga ni itsia, atang aci atsuyiwe ru unga. Na atangerhu age umbə anu idzowe unga igōng. **20** Umbə aka ayεεia unga rimi amaa, umbə atsimuwe atorho aka abārhā akagōng hā, na atsime atorhangha. Mocε umbə akūna unga adzek azīmbə inyinyapuwe. **21** Utsa uwəo adzeku Usayirin, itsoknga igburh Usiman utəmbə Uarhekzanda nu Urhufə, adzek ri ibang abī hā na atōng ru uteu ha. Umbə atsu unga inggang unga atsā igārhāmau ucucii Uyesu. **22** Akū Uyesu azī ra anangke umbə iki iyisa Ugorhgota, agbena agburh, “Anang Apfupfu Aghow Itsi.” **23** Mocε umbə adzowe unga amē inebi aka asarhe nggu isung, bər unga akpēē ihwihwaa. **24** Mocε umbə anyapuwe unga. Umbə agasha atorhangha ra adəkambə, atang iseng ra atsimbə anyā ubinkpi uben unera aka ikpo. **25** Awu ra akara utɔərha aki ukpee umbə aka inyapuwe unga. **26** Umbə atseng isarhe iyiki irhena unga age, “UYERHA ABI UYAHUDA.” **27** Anyapuwe aveu avaa nggu unga, unying nu ubok ughanga, uwu uvaa ikei nu ubok uferanga. **29** Anera aka atōng, arhena unga, azung atsimbə age, “Ihñ! Ungo iki isipuwe Iya-Num, nu udzine ike ikei ri inuma itaar, **30** ucipuwa ru igārhāmau ucucia ha ufərh itsingo!” **31** Rimi hā ikεi ateiya abika adzowe idəm-Num nu abika amesuwe ikpem ani iyεεia unga ra adəkambə age, “Afərhuka abəo, bər asi idēē afərha itsinga! **32** Uneke Ukiristo uwure, uyerhe abi Uisrairha, acipuwa icere ru igārhāmau ucucia

uwure, ru umen inyā ni iwe ru imangmang!” Aveu ha umbō aka anyapuwe nggu unga arherhu nggaa urhena atsuke unga. **33** Ri idzingga atenuma, uzī itsirkpō abīā kishoo, utseku akara ataar aki urheε. **34** Ra akara ataar, Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge age, “Erhoi, Erhoi, urhama sabaktani?” Agbena agburh, “A Unummum, a Unummum, awu use utsu ungo uneka umum?” **35** Abika adēē ukhapa umō aka agū rimi, umbō age, “Àka agū, unga adēē iyisu uner uwuku usōm Arherhu-Num Uirhiya.” **36** Unying ru umbō atī, azī abii usoso ra amē inebi akika agbata, avaki igbong, abera adzowe ru Uyesu ahwa. Unga age, “Àka adidēē! Umēn inyāni use Uirhiya awuri iba acipuka unga.” **37** Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge, atsu ivum na akpea. **38** Urhaburhe ha ukpuku uwe ru Iya-Num uvaar agbera avaa udzur afafā uba utsī ra abī. **39** Ivang unggbaashi abi iwa uwuku udēē ra asu Uyesu aka anyā ikpū akpea, umō unga agor age, “Icicang ishingge, utsak uwure awu Ungwē Unum!” **40** Akatsērh abōo adēē ukukaa na azerhe. Ru umbō ha awu umbō Ummaryamu Umagadarha, nu Ummaryamu uyisa Uyaku ungwēmbō Uyesu uku ucia nu Uyusuf, nu Usarhomi. **41** Umbō atirhi idōsa unga ru Ugarhirhi anu itō itser iyike unga. Akatsērh abōo ikei arherhe abika aba nggu unga azī Urusharhima awu umō. **42** Urheε uku uwe, umbō adēēmbō igbisha abin udāā awu unum ukpuku uwosha. **43** Utsa uwōo agburh Uyusuf uner Uarimatiya, unga awu ra abi itser ru udzepurhe, awea ri itsu amen ibiba Iyerhe Unum. Aker amen azī ru Ubirhatu ashōrhā unga adzowe iyor Uyesu. **44** Ubirhatu adzeidzeu unga aka agū uge Uyesu

aka akpea. Unga ayisu unggbaashi abi iwa ha arhusa use awu idzidzerhe Uyesu aka akpe. **45** Unga aka agū ra angwī unggbaashi abi iwa ha, mɔce unga adzowuka ukom iyora ru Uyusuf. **46** Nggee Uyusuf azī agoi atorho, acipu iyor Uyesu, akū atorha ha abow iyor ha, atsuke ngge ru udzakkpi umbō aka atsēē ru utarh. Unga agɔrhū utarh ukpɔ afome angwī udzak ha. **47** Ummaryamu uwuku udzoku Umagadarha nu Ummaryamu uyisa Uyusuf adēē azerhe anangkē umbō aka angwēwe iyor Uyesu.

16 Unum ukpuku Uwosha uku utəng, Ummaryamu Umagadarha nu Ummaryamu uyisa Uyaku, nu ikεi Usarhomi, agoi abin isung akirake umbō aka izī adzukuwe ri iyor Uyesu. **2** Ru unum ukpu inggbashia ri inuma utɔɔva, ru ukpeeka ri ivangye ishaa unum iki idzek, umbō atirhumbō izī ru udzaka. **3** Umbō aka awu ru utsindī, umbō agor adɔkambō age, “Ungamō awuri igɔrhuwe utarha ra angwī udzaka?” **4** Bɔr umbō aka azī atsī umō, umbō abera asumbō anyā nggaa utarh ha uku ugɔrhūkpɔ. **5** Umbō aka atsī ru udzaka, umbō anyā uwedzem aka atsim atorho aka aterha asei udiku ubok ugħa, umbō agū iwei. **6** Ungwedzem hā agor umbō age, “Àka niba agūmbi iwei. Umbiabee Uyesu uner Unazarat uwuruwi umbō aka anyapuwe. Aka asoka! Ashia nggimi. Àka anyā anangkē umbō aka angwēwe unga. **7** Àka azī adeyiwe angwē imesanga nu Ubiru, unga agbaashia azī Ugarhirhi ru umbi. Nggɔ̄ ha umbi aka inyā unga, ru nyaka unga aka asɔma umbi.” **8** Akatsərh ha atī adzek ru adzak ha, adzunumbō na azang ayormbō, asi irherhumbō arherhe nggu unera, ubinkutsu umbō agū iwei. **9** (note:

The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-

20.) Ivangye Uyesu aka asoka akpe ru unkpeka ru unum ukpu inggbashia ri inuma utɔɔva, agbaashia adzeka ru Ummaryamu Umagadarha, utsərh ha Uyesu aka atsūwe ípfu iyiki ibewe utɔɔva. **10** Unga azī asōme abirabē aka awu nggu Uyesu, umbə agū ighong na aciu akpe. **11** Umbə aka agū uge Uyesu aka asoka nggu urhe, ikei unga nibikanga anyā Uyesu, umbə asi ibemumbə. **12** Akərə aka amaa Uyesu adzipa adzeka ru nyaku uner uwɔɔ ra angwẽ imesa aboə avaa ri ivangye umbə aka azərhā adzek ru uteu ha adəsu uts̄ndiā az̄imbə. **13** Ikivarhambə abvui aba asōme abimbə, bər utsəku icere umbə ashimbə ri imangmang ri isarhe ha. **14** Ri imaatak Uyesu aka adzeka ru umbə usəka nu unying hā ri ivangye umbə aka asei igha ubingha. Unga atserha umbə ri ida imangmangmbə, nu iker itsimbə, umbə aka asi ibemumbə arherhe abirabē aka agbaashia anyā unga ri isisoknga. **15** Ikei unga agor umbə age, “Àka atsī ru upfunga kishoo adzowe Isarhe Iyiki Ize ra anera kishoo. **16** Ubən unera aka awea ri imangmang, umbə asorhukumbə unga ubətisima, awuri ikpikpoa ififərh, bər ubən unera aka akpēē iwe ru imangmang awuri itsitsim. **17** Atsar ake aka idəsa abika awuri imangmang, ri itsokmum, umbə awuri itsūwūkumbə ípfu iyiki ibewe, awuri irherhumbə idū iyiki ifa. **18** Awuri inyāngumbə ſbvui ra abokmbə, ikei umbə aba ahwambə umau, ake asi ſkorhuke ubin ru umbə. Umbə aba atsorha abokmbə ra abi irhārhā, umbə awuri ikerhumbə.” **19** Uteijee Uyesu aka amaa irherhuwe umbə arherhe ha, ashupa unga akū afūmbə ra afā, unga aseisa nu ubok ugha Unum. **20** Mɔce

angwẽ imesanga adzek adzise isarhe uben ananga, Uteijee
atõ itser nggu umbõ, akorha abin idzeu atsu arherhambõ
awu idzidzerhe.

Irhuka

1 Anera arherhe aka atsu amenmbo atseng isarhe abinke aka atsuafer ru umen. **2** Atseng abinke umen iki igū ra angwī abika anyā abin hā ra asumbō ri ingbaashia na awe agārhā isarhe Arherhu-Num. **3** Nggee, a uteiya Utiyofirhu, umum iki ingwēdzēn ni irhisabatu abina kishoo aka atirhi ri ingbaashia, umum inyā azea ikei umum itsenga ungo agbegbēra. **4** Ngge itsú ungo uma uhweng idzidzērhe abinke umbō aka amesuwa ungo. **5** Ri ivang Uhiridu aka awu uyērhe Uyahudiya, uwuku udzowe idēm-Num nuwō agburh Uzakariya, awe ru ukpui Uabija. Utsēnga Uarhisabatu ikei awu unang Uharuna. **6** Uzakariya nggu Uarhisabatu arhika ra asu Unum, adəsi Ikpem Uteijee kishoo asi igbambo. **7** Bər umbō ashimbō nu ungwē, ubinkutsu Uarhisabatu awu ukpirh, umbō ikivarhambo aka akōmbō. **8** Ivanga niyə ukpui ukpumbō Uzakariya awe ri itsen, nu Uzakariya atō itsen iyi uner uwuku udzowe idēm-Num ra asu Unum. **9** Ru nyaka umbō aki itang avii aseng abika adzowe idēm-Num, umbō aseng Uzakariya azī akpī abin isung ri Iya Uteijee. **10** Ivang iyiki ikpī abin isung hā iki iwe, anera abika adzowe igōng ru Unum akōng ru awiya anu ifen-Num. **11** Məcə ipfu itsen Uteijee ha akapeeng ra asunga, idēē udiku ubok ugha ubeu isung hā. **12** Ivang Uzakariya aka anyā unga, unga agbipa, iwei ifer unga. **13** Bər ipfu itsen-Num hā igōr unga ige, “A Uzakariya, niba ugūo iwei, aka agūmbō ifen-Numngō. Utsēngo Uarhisabatu awuri imara ungo uwekutsa, ungo utar itsoknga igburh Uyohana. **14** Unga awuri iwu ubin anggōm nu itenamen ru ungo, imarnga iwuri itsu anera

arherhe agom anggom. **15** Unga awuri iwu uner ukugong ra asu Uteijee. Awu ufang unga asi lhwaa adə nu abin aka atsu afirhā, awuri itsuke unga Ipfu Isarsatangge ri imarnga. **16** Anera arherhe ru Uisrairha unga awuri idzipa umbə azī ru Uteijee Unummbə. **17** Unga awuri inggbashaia azī ru Uteijee ha, ri ijee ipfu ru nyaki iyi Uirhiya, awuri itsu amen atei adzipa awe nggu angwēmbə na adzipa abi iker itsi umbə adəsi itsoi abika arhurhika na atsu anera agbishi isiseimbo nggu Uteijee.” **18** Uzakariya arhusu ipfu itsen-Num hā age, “Umum ikorhu uguse ni ihweng rimi hā? Umumwi iki ikōmum, nu imek utsēmum iyə iki irheirhe.” **19** Ipfu itsen-Num hā igor unga igε, “Awu umum Ujibrairhu. Umum idēē ra asu Unum, awu unga adena umum ība irherha arherhe nggu ungo ni ideyiwa ungo isarhe iyiki ize iyεre. **20** Ungo ucere, unu ukutata usi idēē urherhungo arherhe utsəku unumkpi akεre ha aka ikorhe, ubinkutsu ungo ushiō ru imangmang ru irhem arherhamum, arherha ha awuri iweke ri ivangye ngge iki imē ngge iwe.” **21** Ri ivang hā, anera aka adēē adzeu Uzakariya adzeidzeu ri ididārhāngā ri Iya-Num. **22** Unga aka adzeka, unga afər irherha arherhe adaka nggu umbə. Umbə adiki ihwihweng age anyāā irhi ri Iya-Num, ubinkutsu unga akpurha akū aboka akorhu utsara na afər irhirherhe adaka. **23** Ivang itsenrga iki imaa, unga abvui azīā ri iya. **24** Inum hā iki imaa, utsēnga Uarhisabatu adzur anaa, afēē atōō asei ri iya, anera asi ihwengmbə. **25** Uarhisabatu age, “Uteijee akorhuwa umum rimi. Ri inumyε unga aka amutuwa umum na atsūwā atsak ru umum ra asu anera!” **26** Anaa Uarhisabatu awu ru ufē

uwu utōī, Unum adene ipfu itser-Num Ujibrairhu izī uteu
Unazarat ra abī Ugarhirhi. **27** Azī ru unakugbīrhī anasi
ihwengnga ukutsa aka awu ukarh unerwi aka agburh
Uyusuf, unang Udauda. Itsok unakugbīrhī hā igburh
Ummaryamu. **28** Ipfu itser-Num hā izī igor unga ige, “Umum
ighwe ungo unamata ukugōng, Uteijee awu nggu ungo.”
29 Amen Ummaryamu agū ighong akarhārhā ru urhem
ighwe ha, na akaiferhkō uge awu use ighwea iwe rimi. **30**
Bor ipfu itser-Num hā igor unga ige, “A Ummaryamu, niba
ugūa iwei. Unum unga amutuwa ungo. **31** Ungo uwuri
ikō anaa umar ungwē, nu utar itsoknga igburh Uyesu.
32 Unga awuri iwu ukugōng na awuri iyisa unga Ungwē
Nggaa Uwuku Ugōng. Unum Uteijee awuri idzowuka unga
anang ise iyerhe utenga Udauda, **33** nu unga awuri iwu
uyerhe iya Uyakubu ugbagbaa, iyerhangga isi ímaangge.”
(aiōn g165) **34** Ummaryamu arhusu ipfu itser-Num hā age,
“Iferha ha ikorhi iguse ni iwe? Umum uwi inasi ihweng
ukutsa.” **35** Ipfu itser-Num hā igor ige, “Ipfu Isarsatangge
iwuri icipuwa ru ungo, nu ijee iyi Nggaa Uwuku Ugōng
itsira uzirhzīnga nu ungo. Ngge itsú usarkasar ungwē hā
ungo uku imar awuri iyisa unga Ungwē Unum. **36** Nggayē
unapumbi Uarhisabatu awu ra anaa uwekutsa afēē utōī
nggu ikōnernga, umbō iki iyisa unga ukpirh. **37** Ubin usi
ínangkō Unum.” **38** Ummaryamu age, “Umum iwu ugārhū
Uteijee. Uneke iferha ha iwe ru umum ru nyaka ungo uku
ugor.” Mōce ipfu itser-Num hā iborukungge unga. **39** Ivang
hā Ummaryamu asok iki ifefetem azī ri igū abī Uyahudiya.
40 Unga atsī ri iya Uzakariya na aghwe Uarhisabatu. **41**
Uarhisabatu aka agū ighwe Ummaryamu, irheng ungwē iso

iniir ra ananga. Uarhisabatu awu nggu Ipfu Isarsatangge.

42 Unga atsu ivum age, “Ungo uwe ru idorh ru akatsérh, nu idorh iwe nggu ungw̃wi ungo iki imar! **43** Awu use utsu umum ikpo umata rimi, uyisa Uteijeemum asok aba ru umum? **44** Ivangye umum iki igū irhak ighwengo ra atomum, irheng ungw̃ ra anaamum iso idēē anggōm.

45 Idorh iwe nggu unga, aka awe ru imangmang age arherhu Uteijee aka arherhe nggu unga awuri itsuaférke.”

46 Umaryamu age, “Ipfumum ikpoi Uteijee ha, **47** nu ipfumum igōmanggōm Unum aka awu uwuku ufōrh umum, **48** unga aka ayita umum utsūwū ugārhāngal Utirhi icere undana kishoo awuri iyisa umum uner idorh, **49** ubinkutsu Uner Igōng hā aka akorhe abin akagōng ru umum. Itsoknga isarsatake. **50** Atorhnga atērhā ru undana kishoo, ra abika agū iwei unga. **51** Unga aka akū aboknga akorhi iferhē iyiki igōng. Unga aka asituwe abi aberi itsi ri iferhkombō. **52** Unga aka acipuwe ayerhe ra anang iseimbō, na aberuwe abika arherhi itsi afafā.

53 Unga aka atsu abi imerh ashuurmbō nggu abin aka aze, na adene abi ubin nggu abok akatārhā. **54** Unga aka ayikuwe ugārhāngal Uisrairha, na acorhuwe **55** Uibrahim nu anangnga ugbagbaa, ru nyaka unga aka arherhe nggu atokamen.” (**aiōn g165**) **56** Umaryamu asei nggu Uarhisabatu ayoka afēē ataar na adōrha abvui azī ri iya. **57** Ivang Uarhisabatu aka imar, unga amar uwēkutsa. **58** Andōkanga nu abi iyambo agū uge Uteijee acorhuwe unga akarhārhā, umbō agōm anggōm nggu unga. **59** Ru unum ukpu utōrōk umbō aka aba isorhuwe ungw̃ēē, naabee itare itsok utēngā ru unga uge Uzakariya, **60** bōr uyisa age, “ĩ!ĩ!

Awuri iyisi itsoknga Uyohana.” **61** Umbə agər unga age, “Umbi ashimbi nu unera ru ikarmbi aka awe ru itsok ikere ha.” **62** Məce umbə akū abok akorhu utsara nu utesaabee ihweng utesa awuri itar itsok ungwēē igburh ungaa. **63** Unga arhusa umbə adzowe ubin itseng, nu anera kishoo adzeidzeu unga aka atseng, “Itsoka igburh Uyohana.” **64** Kanying angwīngā ayanga urhemngā ugarhe nu unga atirhunga arherhe na akpoi Unum. **65** Iwei ifer umbə, ikei umbə atsīmbə irherha arherhe ha amaa inanga kishoo ra abī ampfūwā Uyahudiya. **66** Uben unera aka igū arherhe ha, unga akaiférhkō na arhusa age, “Ungwēwi awuri iwe agusenga?” Ubinkutsu ubok Uteijee uwe nggu unga. **67** Ute ungwē hā Uzakariya awu nggu Ipfu Isarsatangge na asəm Arherhu-Num age, **68** “Umən ikpoi Uteijee, Unum uwu Uisrairha! Ubinkutsu unga aka iba ibvure anernga. **69** Unga aka aberunga utsom ififörh ru umen ri iya ugārhāngā Udauda, **70** ru nyaka unga aka arherhe ra angwī asarkasar abika asəm Arherhu-Numnga ishaisha.

(aiōn g165) **71** Aförh umen ru ubok anggamtsakmen, nu kishoo abika akpēna umen. **72** Adəyiwe atorhnga ra atokamen na ayitu usarkasar ibibemuwenga. **73** Uyirkpi unga aka ayirhe utəmen Uibrahim, **74** unga aka iförh umen ru ubok anggamtsakmen, na atsu umen isi ígūmen iwei itō itsernga, **75** ri isisar nu irhirkika ra asunga ri inummən kishoo. **76** “Ungo ungwēmum, awuri iyisa ungo uner uwuku usəm Arherhu-Num uwu Nggaa Uwuku Ugəng. Ubinkutsu ungo uwuri igbaashia uzī ubishuwe utsīndī Uteijee, unga adərha aba. **77** Ungo uwuri idzowe anernga ihwihweng ififörh ri itsūwe arhimmbə. **78** Ubinkutsu

atorh Unum aka adzaa umen, unga atsu irhirhang ishaa unum iwuri idzeka afā iba ru umen, **79** izī irhange abika awe ru uzī nu abika awe ru uzirhī akpe, na adarh umen izārhā nu utsīndī uwuku udōor.” **80** Uyohana aseng aba awu akerketawo ri ipfu, na aseisa arhum utseku unumkpi unga aka adzek ra asu abi Uisrairha.

2 Ri inum hā Ukaisar Uaagustu atsu umbō avarhi irhe anera ra abī Uroma ru upfunga. **2** Uvarhe ukpu inggbasha nukpō ri ivang Ukiriniyu aka awu ugomna ra abī Usuriya. **3** Anera kishoo asok azīmbō iteumbō nu umbō atseng umbō. **4** Nggee Uyusuf iganga adzeku uteu Unazarat ru Ugarhirhi azī Uyahudiya, azī Ubaitarhami uteu Udauda, ubinkutsu unga awu unang Udauda. **5** Unga azī umō umbō atseng unga nggu Umaryamu, ukarhnga aka awu ra anaa. **6** Ivangye umbō aka awu umō, ivang iyiki imar ungwē iwengge. **7** Unga amar ukā ungwēnga, uwekutsa. Unga aberh unga ra atorho na angwēwe unga ru ukhukhō, ubinkutsu umbō asi ikpombo ubā anang inū. **8** Ra abī hā abi idzeu rabō ri idee iyōo, anu idzeu ídōimbō ru untsuuka. **9** Ipfu itsr Uteijee akapēeng ru umbō, ikpikpoi Uteijee irhange umbō, iwei ifer umbō. **10** Bōr ipfu itsr-Num hā igor umbō ige, “Niba agūmbi iwei. Umum ikūwā umbi isarhe iyiki izeyē iki ikowe anera kishoo anggōm akarhārhā. **11** Irherē ru uteu Udauda aka amarambo uwuku ufōrh umbi, unga awu Ukiristo Uteijee. **12** Utsar ukpirē, umbi awuri inyāmbi irheng ungwē iki ibērh ra atorho na angwēwe unga ru ukhukhō.” **13** Kanying ikpui ípfu itsr-Num irheirhe, ngge aka apēng nggu ipfu itsr-Num hā akpoi Unum na agor age, **14**

“Akpoi Unum afafā ra afā, nu ididəør ru upfung iwe nggu abirabę Unum aka amutuwe umbə.” **15** Ivang ikpui ípfu itsər-Num hā iki ibore umbə ni ifüngge ra afā, abi idzeu ha agər adəkambə age, “Umən izimən Ubaitarhami izī inyāni ubinkpi uku ukorhe Uteijee aka adəyiwa ukpə ru umən.” **16** Nggee umbə asok ififitem azimbə azī anyā Ummaryamu nggu Uyusuf, nu irheng ungwē iki inū ru ukhukhəo. **17** Umbə aka anyā unga, umbə asəme anera ubinkpi umbə aka adəyiwe umbə ri itsi ungwē hā, **18** nu kishoo abika agū adzeidzeu ru ubinkpi abika idzeu idɔi ha aka arherhe nggu umbə. **19** Bər Ummaryamu angwē iferha ha kishoo na akaiferhkə ake ra amennga. **20** Abi idzeu ha abvui azī na akpoi Unum ra abina kishoo umbə aka agū na anyā, awu ru nyaka umbə aka adəyiwe umbə. **21** Unum ukpu utərək uku uba uwe, ivang umbə iki isorhuwe unga usorhe, umbə atar itsoka igburh Uyesu, itsok iki ipfu itsər-Num hā iki irherhe umbə adərha akə ananga. **22** Ivang iyiki isorhuwe inyāwā iki iba itsuifer, ru nyaka ngge iki iwe ru Íkpem Umusa, Uyusuf nggu Ummaryamu akūna unga azimbə Urusharhima umbə adzowe irheng ungwēru Uteijee, **23** ru nyaka umbə aka atseng ri Íkpem Uteijee ugə, “Uben ukā ungwē uwuku utsa, awuri itsū unga awu uwu Uteijee.” **24** Ikei na adzowe idəm-Num, ru nyaka ngge iki iwe ri Íkpem Uteijee, “Anurheu iya avaa, use angwē anurheu avaa.” **25** Ri ivang hā unera nuwə ru Urusharhima itsoka igburh Usimiyon. Awu uner uwuku urhika, agū iwei Unum na adzeuabee inyā ififərh Uisrairha, awu nggu Ipfu Isarsatangge ri itsinga. **26** Ipfu Isarsatangge iki isəmuküngge unga ige, unga asi

íkpea utséku unga aka inyã Ukiristo uwu Uteijee. **27**
Ipfu-Num ikúna unga izíngge ru ufóm Iya-Num. Ivang
utesa nggu uyisa Uyesu aka akúna unga aba nu umbø
akorhuwe ubinkpi agbeyambø aka agør ri Íkpem Umusa,
28 Usimiyon ayei unga ra aboka na akpoi Unum age, **29** “A
Uteijee uner ijee kishoo, ru nyaka ungo uku urherhe,
uneke ugárhango azí uku utøø ice, ru nyaka ungo uku
ubemuwe. **30** Ubinkutsu asumum anyáké ififørhngo, **31**
iyiriye ungo uku ublisha ra asu anera kishoo, **32** irhirhang
irhang idéyiwe atsen abi Uyahuda, nu ikpikpoi ra anerngo
abi Uisrairha.” **33** Uyisa nu utesa adzeidzeu ubinkpi
Usimiyon aka arherhe ri itsinga. **34** Móce Usimiyon atsuке
idorh ru umbø na agør Ummaryamu, uysunga age, “Ungwë
uwure, unga awuri ikü igbigba nu isisok anera arherhe
ri Uisrairha, na awuri iwu utsar ukpuku ukpukpë. **35**
Ngge itsú iferhkø amen anera arherhe iwuri idzekangge
ra awiya. Ikei ungo uwuri igüo ighong ru nyaki ikon iki
itar ikpuingo.” **36** Umð ikei utserh uwuku usõm Arherhu-
Num Uhanatu, unapa Ufanuyirha unang Uasher. Aka
akõõ akarhärhã, apfuna asei nggu utsaka imeka utøøva
nu utsaka ashia. **37** Móce unga awu utsérhãpfu ri imeka
isøka utøøk nu imeka inaa. Unga asi isoka ri Iya-Num,
nu utsuu na atenum akpurha adëë ikpem igha ubin na
adzowe igøng nu ifen-Num. **38** Asok abanga ru umbø ri
ivang hã, unga atar uwëe ru Unum, na arherha arherhe ri
itsi ungwë hã nggu kishoo abika adzeu unum ukpuku
uførh Urusharhima. **39** Umbø aka amaa abina kishoo aki
Íkpem Uteijee, umbø apfuri azímbø utepumbø Unazarat
ru Ugarhirhi. **40** Ungwëë aseng na aker, na awu nggu

itsoi, nu imimutu Unum iwe nggu unga. **41** Ubēn ameka utesa nggu uyisa aka isaka azī Irhowa Iyiki Igar Utōng ru Urusharhima. **42** Unga aka awu imeka usokdūmen umbō akūna unga azīmbō irhowa ha ru nyaka agbeyambō. **43** Irhowa ha iki imaa, umbō apfuri azīmbō usoi, ungwē hā Uyesu adēē unga ra andzing ru Urusharhima, utesa nu uyisa amōrmbō. **44** Akaiferhkō age awu nggu umbō, na azērhā amaambō unuma unying. Na atirhi irhisa unga ra abimbō nu awerhambo. **45** Umbō aka asi inyāmbō unga, umbō abvui azīmbō Urusharhima anumbō irhisa unga. **46** Amaambō inuma itaar na adōrha anyā unga ru ufōm Iya-Num, asei nggu abika amesuwe, anu igosha umbō na anu irhusa umbō arherhe. **47** Ubēn unera aka igū unga akpurha adzeidzeu ri ihwihwēngnga nu idzipa arherhang. **48** Ivang utesa nggu uyisa aka anyā unga, umbō agū idzeu akarhārhā. Uyisa agor unga age, “A ungwēmum, awu use utsu ungo ukorhuwa umen rimi? Unyā utēngo nggu umum iki isham asumen ibeea ungo, ikei amenmen aghong akarhārhā umen iki isi inyāmen ungo.” **49** Unga arhusa umbō age, “Awu use utsu umbi abeea umum? Umbi asi ihwēngmbi age awu ufang umum iki iwe ri iya Utēmum?” **50** Bōr umbō asi ihwēngmbō ubinkpi unga aka arherhe nggu umbō. **51** Mōce unga adōsa umbō, umbō azīmbō Unazarat na agūna umbō. Bōr uyiungu angwē arherha ha kishoo ra amennga. **52** Uyesu aseng nggu itsoi, nu iker iyor, na akpo izama ra anang Unum nu anera.

3 Ri imeka iyi usōka ni imeka itōō iyi iyérhe Ukaisar Utibariya, Ubuntu Ubirhatu awu ugoma Uyahudiya.

Uhiridu atō itser iyerhe Ugarhirhi, ungwēmbō Ufirhibu unga agha iyerhe Uiturhiya nu Utarakunita, nu Urhisaniya atō itser iyerhe Uabirhene. **2** Ri ivang hā umbō Uhanana nggu Ukayafa aka awu Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num. Arherhu-Num aba ru Uyohana ungwē Uzakariya ra arhum. **3** Nggee Uyohana aba, asorhuwe ubötisima ru Azē Urdun na adzowe isarhe iyi idzidzipa iyiki itsūwe arhim. **4** Ru nyaka ngge iki itseng ru ubvur uner uwuku usom Arherhu-Num Uishaya ige, “Urhem uner udūwā ra arhum uge, ‘Àka agbisha anang Uteijee, àka agbisha atsindīnga uku urhirhiki. **5** Awuri itsu abī atoke uben izērhī, na asim ifürhā ni igū asituwe, awuri ivii atsindī akika anyøsha awe uku urhirhiki. Na agbisha atsindī akika arhurhuta ake aghwørhe. **6** Nu anera kishoo awuri inyāmbō ififorh Unum.” **7** Uyohana agor anera kishoo aka akøng aba ru unga asorhuwe umbō ubötisima age, “Umbi angwē ibvui! Ungaa adeyiwa umbi itī avom Unum aka iba unuma? **8** Àka atō itserye iki ideyiwe idzidzipambi. Àka aneke igor ra amenmbi age, ‘Ubrahim unga awu utemēn.’ Ubinkutsu, umum ideyiwa umbi Unum afea ri ijee unga aka itsu atarh akere ake awe awekaci ru Ubrahim. **9** Iceré anggai iki idēēngge ra anūnang acucii, uben ucucii uku usi ighwer umgbō ikpūrhā iyiki ize umbō awuri igber umgbō atsuku urha.” **10** Ilikonga kishoo irhusa unga ige, “Ude umen ikorhi uguse?” **11** Uyohana agor umbō age, “Unera aka awu ra atorho avaa, unga agaar unying adzowe undokanga aka ashia, nu uwuruwi aka awu ru ubingha, akorhe rimi hā.” **12** Abika ayesu ikirbi abī, aba umbō isorhu ubötisima arhusa unga ikei age, “A

uner imesa, umen igamen ikorhu ugusemen?” **13** Unga agor umbə age, “Niba ayei agarmbi ubinkpi umbə aka atsuka umbi.” **14** Umə abi iwa arhusa unga age, “Umen igamen ikorhu ugusemen?” Unga agor umbə age, “Niba avurmbi uhwek, niba agberangwī atsukukumbi anera, aka ashur nggu ubetambi.” **15** Anera aka afosi ibiba Ukiristo, arhusa adokambə age, “Awu Uyohana unga Ukiristo ha?” **16** Uyohana agor umbə kishoo age, “Umum isorhuwa umbi ubotisima nggu amē, bər uwəo ruwə abarə, awuri ijee ananga umum. Abadaknga umum isi idēē inggarhukū arhisa. Unga awuri isorhuwa umbi ubotisima nggu Ipfu Isarsatangge nu urha. **17** Utak ukpuku utsəku itsemnga uwu ru uboknga. Awuri itsəki ishaa itsemnga itetenangge azī atsuku ungbanga, na akpīiwe uhwenga ru urhakpi uku usi írhimkpə.” **18** Nu irhem iyəo irheirhe Uyohana aka akū adam anera na adzowe Isarhe Iyiki Ize ra anera. **19** Uyohana atserhu uyərhe Uhridu, ri itsi Uhridiya utsəra ungwēmbə, nu kishoo amen akatārhā akəo Uhridu aka akorhe. **20** Uhridu ashəi arherhe akəo atoma ikei, agbange Uyohana Uner Ubōtisima ru ugborzī. **21** Ivangye anera kishoo aka asorhu ubotisima, Uyesu asorhunga iganga. Unga aka adēē ifen-Num, afā adiki iyanga, **22** Ipfu Isarsatangge ru nyaku unurheu icipuwa ni itsinga, urhem udzeka afā ugər uge, “Ungo uwu Ungwēnum uwuruwi umum iki ibema. Nggu ungo umum igūiben.” **23** Ivangye Uyesu aka ayoka imēka isəka itaar, unga aka atirhi itsernga. Anera akaifərhkə unga awu ungwē Uyusuf ungwē Uherhi, **24** Uherhi ungwē Umatat, Umatat ungwē Urhawi, Urhawi ungwē Umarhki, Umarhki ungwē Uyanna, Uyanna

ungwē Uyusuf, **25** Uyusuf ungwē Umatatiya, Umatatiya
ungwē Uamos, Uamos ungwē Unahum, Unahum ungwē
Uhasrhi, Uhasrhi ungwē Unajaya, **26** Unajaya ungwē
Umaata, Umaata ungwē Umatatiya, Umatatiya ungwē
Ushimeya, Ushimeya ungwē Ujosek, Ujosek ungwē
Ujoda, **27** Ujoda ungwē Ujowanana, Ujowanana ungwē
Uresa, Uresa ungwē Uzerubaberh, Uzerubaberh ungwē
Usheyarhtiyerh, Usheyarhtiyerh ungwē Uniri, **28** Uniri
ungwē Umarhki, Umarhki ungwē Uaddi, Uaddi ungwē
Ukosama, Ukosama ungwē Uerhmadama, Uerhmadama
ungwē Uer, **29** Uer ungwē Ujoshuwa, Ujoshuwa ungwē
Uerhiyeza, Uerhiyeza ungwē Ujorima, Ujorima ungwē
Umatat, Umatat ungwē Urhawi, **30** Urhawi ungwē
Usiman, Usiman ungwē Uyahuda, Uyahuda ungwē Uyusuf,
Uyusuf ungwē Uyonam, Uyonam ungwē Uerhiyakim, **31**
Uerhiyakim ungwē Umerheya, Umerheya ungwē Umena,
Umena ungwē Umattata, Umattata ungwē Unatan,
Unatan ungwē Udauda, **32** Udauda ungwē Ujesse, Ujesse
ungwē Uobida, Uobida ungwē Ubo'aza, Ubo'aza ungwē
Usarhmon, Usarhmon ungwē Unashon, **33** Unashon
ungwē Uamminadab, Uamminadab ungwē Uaram, Uaram
ungwē Uhezuron, Uhezuron ungwē Ufereza, Ufereza
ungwē Uyahuda, **34** Uyahuda ungwē Uyakubu, Uyakubu
ungwē Uishaku, Uishaku ungwē Uibrahim, Uibrahim
ungwē Utera, Utera ungwē Unahor, **35** Unahor ungwē
Userug, Userug ungwē Ureyu, Ureyu ungwē Uferheg,
Uferheg ungwē Ueber, Ueber ungwē Usherha, **36** Usherha
ungwē Ukenan, Ukenan ungwē Uarfakshad, Uarfakshad
ungwē Ushem, Ushem ungwē Unuhu, Unuhu ungwē

Urhamēk, **37** Urhamēk ungwē Umetuserha, Umetuserha ungwē Uenək, Uenək ungwē Uyared, Uyared ungwē Umaharharherh, Umaharharherh ungwē Ukenan, **38** Ukenan ungwē Uenosh, Uenosh ungwē Usēt, Usēt ungwē Uadamu, Uadamu ungwē Unum.

4 Uyesu awu nggu Ipfu-Num, adzeku Azē Urdun, Ipfu ikūna unga izīngge ra arhum. **2** Umo unga amaa inuma isōka inaa Undenggū adeya unga. Ri inum hā unga asi ighaa ubingha. Inum hā iki imaa, imerh ifer unga. **3** Undenggū agor unga age, “Ungo uba uwu Ungwē Unum, ugor utarh ukpire ukpo uwu ubingha.” **4** Uyesu agor unga age, “Itseng Arherhu-Num igor ige, ‘Asi iwea ubingha ukpekū itsu unera abek.’” **5** Undenggū akūna unga afūā ra anang afafā na adeyiwe unga kanying iyerhu upfung kishoo. **6** Mōce unga agor unga age, “Umum iwuri idzaamum ungo ijee ra abiā kishoo ni idzaa ungo ikpikpoingge, ubinkutsu aka adzaa ru umum, nu umum idēē indzowukū uben unera umum iki ibee. **7** Nggee ungo uba udzaango umum igōng, ukpō uwuri iwu ukpungo kishoo.” **8** Uyesu age, “Itseng Arherhu-Num igorngge uge, ‘Udzowe igōng ru Uteijee Unumngó nu uwu ugārhāngā ukpekū.’” **9** Undenggū akūna unga azīā Urusharhima, na atsu unga adēē ra afafā ni itsi uvi Iya-Num, na agor unga age, “Ungo uba uwu Ungwē Unum, upur ucipa ru nggee, **10** ubinkutsu itseng igor ige, “Unga awuri itsu ípfu itsernga ngge ingwēdzen ni ikaa ungo, **11** ngge iwuri ikpōm ungo ra afafā ra abokngge, utsur ungo ukwērō undaidakngó nu utarh.” **12** Uyesu agor unga age, “Itseng Arherhu-Num igor uge, ‘Ungo niba ivirungo Uteijee

Unumngō.” **13** Ivangyε Undenggū aka amaa ideya unga kishoo, unga nekuka unga utseku ivang iyikise. **14** Mօcε Uyesu abvui azīā abī Ugarhirhi ri ijee Ipfu-Num, isarhe ri itsinga itērhā imaangge abīā kishoo. **15** Unga amesuwe ra abā ifen-Nummbō, nu ubēn unera akpoi unga. **16** Unga azīā Unazarat, ra anangkε umbō aka akpōm unga, ru unum ukpuku uwosha unga azī atsīā ru ubā ifen-Num, ru nyaka unga aka abayi. Unga asok adēēabee ivarhu uvarhe. **17** Umbō adzowe ubvur uku ufeta uwu uner uwuku usōm Arherhu-Num Uishaya, unga aka ayanga, unga akpo anangkε iki itseng igε, **18** “Ipfu Uteijee iwu nggu umum, ubinkutsu unga aka adzukuwa umum atsei akika adzowe Isarhe Iyiki Ize ra atsūwā. Unga aka adena umum idūwā itsūwe abirabε umbō aka abow ru ugborzī ni iyanguwe asu abi ibvuta ni ifōne abika ahwa ayetnum. **19** Izī idūwā imēk umatu Uteijee.” **20** Mօcε unga afetu ubvura, adzowuka umgbō ru uner itsera ru ubā ifen-Num hā na aseisa. Asumbō kishoo ru ubā ifen-Num hā awing arhi unga. **21** Nu unga atirhi agor umbō age, “Irherc Arherhu-Num akere atsuaferke ri igigūmbi.” **22** Kishoo arherhe iki ize ri itsinga na adzeidzeu irhem iyiki ize iyiriye iki idzeka ra angwīnga. Umbō arhusa age, “Asi iwea ungwē Uyusuf nuwi?” **23** Uyesu agor umbō age, “Idzidzerhe umbi awuri idzaambi umum unyaka arherhe age, ‘Unera agōu ukerhuwe itsikamngō! Umbi ikεi awuri igormbi umum uge, ukorhe nggimi ru utepungo ubinkpi umen iki igū uge ungo ukorhe ru Ukafanahum.’” **24** “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, uner uwuku usōm Arherhu-Num asi isaka ikpoa imor ru utepunga. **25**

Umum isəma umbi idzidzerhe, atsərhāpfu awu arherhe
ru Uisrairha ri ivang uner uwuku usəm Arherhu-Num
Uirhiya, inai iki isi idoingge iməka itaar nu utenga riməj
imerh akarhārhā imaangge abiā. **26** Rimi hā asi idene
Uirhiya azīā ru unyinga umbə na adene unga azī ru
utsərhāpfu ru Uzarefat ra abī Usidon. **27** Ikei ru Uisrairha
abi ingbim awu arherhe ri ivang uner uwuku usəm
Arherhu-Num Uerhisha, rimi hā unera asi ikerhunga,
Una'aman ukpekū, utsa Usuriya.” **28** Anera kishoo ru
abā ifen-Num hā, amenmbə asoke umbə aka agū rimi. **29**
Umbə asok agbīrhā unga adzek ru utepa, na akūna unga
azīmbə ni ishi igūa, ra anangkə utepa uku uwe,abee iyira
unga agōrhā. **30** Bor unga azērhā atōng ra ateumbə azīā
udīnga. **31** Məce, unga azīā Ukafanahum ru uteu ukpəo ra
abī Ugarhirhi, ru unum ukpuku uwosha amesuwe anera.
32 Umbə adzeidzeu nggu imesanga ubinkutsu isarhang
iwu nggu ijee. **33** Ru abā ifen-Num hā uner uwəo awe ru
ipfu iyiki ibewe. Unga atsarhi irhaknga ikerketangge atsu
ivum age, **34** “Iyee! Ungo ubee use nggu umen Uyesu
uner Unazarat? Ungo uba itsīme umen? Umum ihweng
ungo uwu usarkasar uwu Unum!” **35** Uyesu atserha
ngge age, “Unukutata! Upfudzeka ru unga!” Məce ipfu
iyiki ibewe ha ashupa unga atar ra ateumbə kishoo, ni
inekungge unga, isi inayikungge unga. **36** Anera kishoo
adzeidzeu na agor adəkambə age, “Arherhake awu ikpū
akasong? Nggu iker nu ijee unga atsu ípfu iyiki ibewe
ngge ipfudzeka!” **37** Isarhe ri itsinga itērhā imaangge
ikāwā anang hā. **38** Uyesu asoku ubā ifen-Num hā azīā
ri iya Usiman. Məce uyisa utsərha Usiman iyora imani

akarhārhā, umbō arhusu Uyesu ama ayike unga. **39** Nggee unga agbapfu akhapa ru unga na atserhi imani anii iyor, ngge idzengge ru unga. Unga asok kanying azīā agashuka umbō amē aka ahwa. **40** Ivang urhēe uku uwe, anera akū abi ikpū irhārhā aba ru Uyesu atsorha aboknga, anyinganying, akerhuwe umbō. **41** Ikei ípfu iyiki ibewe ha adzeka ra anera arherhe itsu ivum age, “Ungo uwu Ungwē Unum!” Bør unga atserha ngge, unga asi ibeenga ineke ngge idzipa arherhe, ubinkutsu ngge ihwengngge unga aka awu Ukiristo. **42** Ukpe uku usar, Uyesu adzek azīā anangke aka awu uku utata. Anera anu ibeea unga, umbō aka anyā unga, umbōabee iden unga utsur unga nekuka umbō. **43** Bør unga age, “Awu ufang umum idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyerhe Unum ri iteu iyəə ikei, ngge itsu umbō adena umum ība.” **44** Nu unga adēēngā idzowe isarhe ra abā ifen-Num Uyahudiya.

5 Unuma nukpō Uyesu adēē ni ifen ukau Ujanisarat, anera arherhe afī adzipa unga na akpeto ani igosha Arherhu-Num. **2** Unga anyā akhukhōo avaa aka adēē ri ifen amē, abi udem aka aden, na adēē isorh igbermbō. **3** Unga atsī ru ukhukhōo uwu Usiman, na ashōrhā unga agōpa atsī ukunjiir ru ukau ha. Umō unga asei nu ukhukhōo ha na amesuwe anera. **4** Unga aka amaa arherhe, unga agōr Usiman, age, “Àka atsī ra anang aka aghora na atsu igbermbi adzui.” **5** Usiman agōr unga age, “A Uteiya, umen imaa utsuu itēwā, isi idzurmen ubin. Bør ri igigōrngo, umum itsukū igber ha.” **6** Umō aka atsu igber ha, umbō adzui aberh arherhe ake atsu igbermbō itirhi ipupa. **7** Umbō akorhuwe utsara ra adōkambō ru ukhukhōombō

aba ayike umbə. Umbə aka aba atsu abərh ake atək akhukhəəmbə, akhukhəə ha akpurhaabee ididək. **8**
Usiman Ubitru aka anyā rimi, unga agba ra atsurhuk
Uyesu na age, “A Uteijee, ugəpa ru umum, umum iwu uner
arhim!” **9** Ubinkutsu unga nggu abirabə aka awu nggu
unga kishoo adzeidzeu ra arherha abərh ha umbə aka
adzui. **10** Awu umbə Uyaku nggu Uyohana, angwē Uzabadi,
awerhi itser Usiman. Məce Uyesu agər Usiman, age, “Niba
ugūa iwei, utirhi icere ungo uwuri idzui anera.” **11** Nggee
umbə ayii akhukhəəmbə adzeka nu ubang ukau ha. Umbə
aneke abinmbə kishoo na adəsa unga. **12** Ivang hā niyo
Uyesu awu ru uteu ukpəo, uner uwəo aba awuri irhārhī
ingbim. Unga aka anyā Uyesu, unga agba ra asunga na
ashərhā unga age, “A Uteijee, ungo uba ubemungo, ungo
udəə ukerhuwango umum.” **13** Uyesu aberu uboknga
abangu uner irhārhī ingbim hā, na age, “Umum ibeemum,
ukerhe!” Kanying ingbimnga ikerhungge. **14** Məce Uyesu
avange unga age, “Niba udəyikə unera, bər uzī udəyiwe
itsingo ra abika adzowe idəm-Num, nu udzowe idəm-Num
iyiki ikikerhe Umusa aka atsuka umbi, ngge iwu utsara ra
anera uge ungo uku ukerhungo.” **15** Bər rimi hā isarhang
itərhā imaangge inanga, ngge itsú anera arherhe aba
igū unga na akpo ikikerhe ri irhārhəmbə. **16** Bər Uyesu
aka isaka adzek ikiyikanga anu ifən-Num ra arhum. **17**
Unuma nukpə Uyesu adəə imesuwe anera, abi Ufarisi
nggu abika amesi īkpem Umusa, adzek kishoo ri iteu iyiki
ici iki iwe ru Ugarhirhi nu Uyahudiya nu Urusharhima,
asei umə. Ijee iyı Uteijee iwu nggu unga iyiki ikerhuwe
abi irhārhā. **18** Məce abəo atsā uner irhārhī ishai iyor nu

ufarabee ikūna unga atsī ri iya azī angwēwe unga ra asu Uyesu. **19** Ivangye umbō aka asi ikpombō anang aka atsīā, ubinkutsu anera arhembo, umbō afū ni itsi uvi ati uvi ha na acipuwe unga nu ufarnga ra asu Uyesu ra ateu anera. **20** Ivang Uyesu aka anyā imangmangmbō, unga age, “A uwee, aka atsūwāmbō arhimngo.” **21** Abi Ufarisi na abika amesuwe Ikpem atirhi ikaiferhkō ra amenmbō age, “Awu ungaa nuwi arhenu Unum! Ungaa adēē atsūwe arhim uba asi iwea Unum ikiyikanga?” **22** Uyesu aka ahwenga iferhkombō, unga arhusa umbō age, “Awu use utsu umbi anu ikaiferhkō rimi ra amenmbi? **23** Akasong asi ighongke irherhe, umum iki igor, ‘Àka atsūwāmbō arhimngo,’ use igor ige, ‘Usiso uzērhū uzērhā?’ **24** Bor ngge itsú umbi ahweng uge Ungwē-Ner awea ri ijee iyiki itsūwe arhim ru upfung.” Mōce unga agor uner ishai iyor ha age, “Umum igor ungo, usisok, ufetu ufarngo uzī ri iyal!” **25** Kanying utsa ha abera asok ra asumbō, afetu ufarnga, akai izī ri iya na akpoi Unum. **26** Uben unera adzeidzeu na akpoi Unum. Umbō awe nggu iwei na age, “Umen inyāmen abin idzeu irhere!” **27** Akere ha aka amaa, Uyesu adzek anyā uner uwuku uyei ikirbi abī itsoka ighburh Urhawi asei ra anang itsernga. Uyesu agor unga age, “Udosa umum!” **28** Urhawi asok nekuka uben ubin na adosa unga. **29** Mōce Urhawi azek Uyesu irhowa iyiki igong ri iyanga, arherhe abika ayesu ikirbi abī nu abō atēk agha nggu umbō. **30** Bor abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem Umusa aka awu ru ukpui agbeyambō akū arherhe aba ra angwē imesa Uyesu age, “Awu use utsu umbi agha na ahwa nggu abika ayesu ikirbi abī nu abi arhim?” **31** Uyesu agor umbō age, “Asi iwea

abika akerabee uner agou, bør abi irhārhā. **32** Umum isi ìbamum iyisa abika arhurhika, bør umum ìba iyisa abi arhim umbø adzipa ra arhimmbø.” **33** Umbø agor unga age, “Angwē imesu Uyohana aka isaka akpemmbø igha ubin na afenmbø Unum, nu angwē imesa abi Ufarisi, bør abingo agha na ahwa.” **34** Uyesu agor umbø age, “Umbi adēē atsu awerhu uner utserh uwuku ufa akpemmbø igha ubinghangna na awu nggu umbø? **35** Ivanga niyo ibaro awuri inyangukumbø uner utserh uwuku ufa ru umbø, ivang ha niyo umbø aka ikpem igha ubin.” **36** Ikei asome umbø unyaka arherhe age, “Unera asi ízharha atorho aka afa akū abipunga nu atorho akagbe. Unga aba akorhunga rimi, unga adakuwe atorho aka afa ha, nu atorho aka afa ha asi íweke ru nyaku akika akagbe ha. **37** Asi ítsumbø amē inebi aka afa ru ubāī uwuku ugbe. Ungo uba utsukø, ubāī uwuku ugbe ha ukpurhu uyar, amē inebi ha akpurha adzērhā ra abī, ubāī hā uwuri iwu ibem. **38** Bør, awu ufang umbø atsu amē inebi aka afa ra ambāī aka afa! **39** Unera asi íbemunga ihwa amē inebi aka afa, unga aba aka ahwaa akagbe. Awuri igor age, ‘Akagbe azeke aka afa.’”

6 Unum ukpuku uwosha ukpøo Uyesu azērhā atøng ri icang arhkama, angwē imesanga agbiu azang arhkama adzuka ra abokmbø, na atāi ishaanga. **2** Abi Ufarisi abø arhusa age, “Awu use utsu umbi azharhuwe Ikpem unum ukpuku uwosha?” **3** Uyesu agor umbø age, “Umbi anasi ivarhumbi ubin Udauda aka akorhe ri ivangye unga aka agū imerh nggu abi uzārhāngä? **4** Unga atsī ru Utsurha-Num, azī anyangu ubingha umbø anemuwe ru Unum, adiki ighigha nggu abi uzērhāngä. Ikpem iki igor ige

abika adzowe idem-Num ukpekū umbō igha ubingha ha.” **5** Mocε Uyesu agor umbō age, “Ungwē-Ner unga awu Uteijee unum ukpuku uwosha.” **6** Ru unum ukpuku uwosha ukpoo unga atsī ru abā ifen-Num amesuwe anera, uner umō ubok ughanga ushushai. **7** Abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem arhi ubin umbō aka ikū atsu uvau ru Uyesu. Nggee umbō awing asumbō arhi unga use unga awuri ikerhuka ru unum ukpuku uwosha. **8** Bor Uyesu ahwenga iferhkombō, umō unga agor uner uwuku ushai ubok ha age, “Usisok uba udidēē ra asumen kishoo.” Utsa ha asok aba adēē umō. **9** Mocε Uyesu agor umbō age, “Umum irhusa umbi, Ikpem iwu use ru unum ukpuku uwosha? Akorhi iyiki ize use iyiki ibewe? Aførhe urhe use atsīme umgbo?” **10** Unga arhi adzipa umbō kishoo, na agor uner ushai ubok ha age, “Unemu ubokngo udzek!” Unga ayerhu uboknga, ukpu udiki ikikerhe kishoo. **11** Akere ha atsu umbō asoyi avom akarhārhā na atirhi arherhe nggu adokambō ubin umbō aka ikorhuwe Uyesu. **12** Unum ukpoo ri inum hā Uyesu azī afūā igū azī ifen-Num, amaa utsuu unum hā kishoo anu ifen-Num. **13** Ivangye ukpe uku usar unga ayisa angwē imesanga aba ru unga, umō unga atsū usəkdūmen, na ayisa umbō abi itsengna. **14** Usiman uwu ha unga aka atar unga agburh Ubitru, nu ungwēmbō Uandarawu, nu Uyaku, nu Uyohana, nu Ufirhibu, nu Ubatorhomi, **15** nu Umatiyu, nu Utoma, nu Uyaku ungwē Uharrhfa, nu Usiman umbō iki iyisa Uzarhoti, **16** nu Uyahuda ungwē Uyaku, nu Uyahuda Uiskariyoti uwuku ugha adak. **17** Unga acipuwa nggu umbō azī adēēmbō ri idee iyoo.

Arherha angwẽ imesanga akɔng umɔ, nu arherha anera aka adzeka abī Uyahudiya nu Urusharhima, nu abɔ̄o aka adzeku ubang az̄ Utaya nu Usidon. **18** Umbɔ̄ aka aba igosha unga, unga akerhuwe irhārhāmbɔ̄. Abika agū uver nggu ípfu iyiki ibewe ikei akerhumbɔ̄. **19** Anera kishoo akɔkaabee ibanga unga, ubinkutsu unga akerhuwe umbɔ̄ kishoo nggu nggaa ijenga. **20** Unga arhi angwẽ imesanga, na age, “Idorh iwu iyimbi aka awu atsūwā, ubinkutsu Iyerhe Unum iwu iyimbi. **21** Idorh iwu iyimbi abika agū imerh icere, umbi awuri ishuurmbi. Idorh iwu iyimbi abika adɔng icere, umbi awuri inyīrhūmbi unyīrhā. **22** Idorh iwu iyimbi anera iki ikpēna umbi na awayiwe umbi na arhena umbi, na agū ashī umbi ugée umbi awu abi amen aka abewe ni itsi umbi aka adɔsu Uyesu Ungwẽ-Ner. **23** “Àka agɔm ru unum hā na atengasha nggu anggɔm, ubinkutsu ubgbetambi uwu ugogongakpɔ̄ ra afā. Rimi hā ateimbɔ̄ aka akorhuwe abika asɔm Arherhu-Num. **24** “Bɔr atorhmbi abika awu ru ubin, umbi aka ayeimbi ififitambi. **25** Atorhmbi abika awu ra ashur icere, ubinkutsu umbi awuri igbambi imerh. Atorhmbi abika anyīrhū unyīrhā icere, ubinkutsu umbi awuri idɔngmbi na aciu. **26** Atorhmbi ivang anera kishoo iki irherhe iyiki ize ru atsimbi, ubinkutsu atokambɔ̄ aka isaka akorhe rimi nggu abika asɔm Arherhu-Num igberangwī. **27** “Bɔr umum ideyiwa umbi abika agūna umum, àka abema anggamtsakmbi, àka akorhuwe iki ize ru abika akpēna umbi. **28** Àka atsuke idorh ra abika arhena umbi, àka afene-Num ra abika ayɔm umbi. **29** Unera aba akwera ungo nu utamngo, udzipuwe utam ukpu uvaa ikei. Unera

aba avura atorhangó akagóng, niba ukéno unga atorha akóo akaci. **30** Udzowe uben unera aka afenu ubinngo, unera aba avura ubinngo, niba ubvui uyeso. **31** Ukorhuwe anera ubinkpi ungo uku ubee umbó akorhuwa ungo. **32** “Umbi aba abema abika abema umbi ukpekú, umbi awu ru use ugbetunga? Abi arhim aka isaka abema abika abema umbó. **33** Umbi aba akorhi iyiki ize nggu abika akorhuwa umbi iyiki ize, umbi awu ru use ugbetunga? Uko abi arhim aka isaka akorhe rimi hā. **34** Umbi aba adzowe ikow ra abirabe umbi aka afosa uge adéé afaimbó, ugbeté umbi uwu use? Abi arhim aka isaka adzowukumbo ikow ra abi arhim na ayei uku kpengkpeng. **35** Bor àka abema anggamtsakmbi, àka akorhe iyiki ize ru umbó, àka adzowe umbó ikow niba arhimbi usu ififai. Mocé ugbeitambi uwu ugogóng, umbi awuri iwe angwé Nggaa Uwuku Ugóng, ubinkutsu unga aka amutuka abika akpé itar uwé nu abi amen aka abewe. **36** Àka awu abika agú atorh, ru nyaka Utémbi ra afá aka awu uwuku ugú atorh. **37** “Niba atsumbi uvau ra anera, asi ítsukambó umbi uvau. Niba atsumbi ufaí, asi ítsukambó umbi ufaí. Àka atsúwe anera, awuri itsuwámbó umbi. **38** Àka adzowe, awuri idzaambó umbi. Ugbiu utsutók, nu ujer, nu uzusa, nu utók, nu ubor ugba. Ugbiuwi umbi aka akú amei, awuri ikú ugbiu ha amei adzaa umbi.” **39** Uyesu adeyiwe umbó unyaka arherhe age, “Uner ibvuta adéé adarha uner ibvuta? Umbó ikivarhambo asi ígbambó ru ughwee? **40** Ungwé imesa asi inangnga uner uwuku umesuwe unga, bor uben unera umbó aka amesuwe unga abina kishoo, awuri iwea ru nyaku uner uwuku umesuwe unga. **41**

“Awu use utsu ungo urhi umbumbin ru usu undøkango, nu usi inyāō ungbūngkū uku uwe ru usungo? **42** Ungo ukorhu uguse nu ugør undøkango uge, ‘A ungwēmen, umum itsūwā umbumbinwi ru usungo,’ ri ivangye ungo uku usi idēē unyāō ungbūngkū ru usu ukpungo? Ungo uner ukpukpeta, utirhu utsūwe ugbūkū uwə ra asungo, nu urhi utai nu utsūwe umbumbin ru usu undøkango. **43** “Ucucii uwuku uze usi íghwermgbə ikpūrhā iyiki ibewe, nu ucucii uwuku ubewe usi íghwermgbə ikpūrhā iyiki ize. **44** Ahweng uben ucucii ri ikpūrhāngge. Asi íkōormbə ikpūrhū uvorhvo ru ididøk, use ikpūrhī ihwerhe ru ididøk. **45** Uner uwuku uze, aka isaka akūwā abin aka aze, akiraké aka awe ra amennga. Uner uwuku ubewe, aka isaka akūwā abin aka abewe, akiraké aka awu ra amennga. Nggee, abinke aka atøk ra amen unera, ake angwinga iki irherhe. **46** “Awu use utsu umbi ayisa umum, ‘A Uteijee, a Uteijee,’ na asi ikorhumbi ubinkpi umum iki irherhe? **47** Umum iwuri ideyiwamum umbi arherhe ri itsi uwuku uba ru umum na agū irhem arherhamum na atō itser nggu ake. **48** Unga awu ru nyaku uner idzin iya, unga asim abī aghoghotake, na atsu atarh idzin ni ifa. Ivangye amē aka adzek aba, ayiri ubandzina ukpø usi izusukpø, ubinkutsu ubandzin iya ha udēē ni ifa. **49** Bør uwuku ugū arherhamum na asi itō itser nggu ake, awu ru nyaku uner idzin aka adzin iya nuuzu. Amē aka adzek aba ayiri iya ha ike igba, ni ida kishoo.”

7 Ivang Uyesu aka amaa arherhe kishoo ri igigū anera, unga atsīā Ukafanahum. **2** Nggøø ha ugārhā unggba iwa abi iwa, uwuruwi uteiyanga aka abema akarhārhā,

aghonga unga akpurha abɔra akpe. **3** Unggba iwa abi iwa ha agū isarhe Uyesu na adene akakū abi Uyahuda azīmbɔ̄ ru unga, ashɔrhū Uyesu amaa aba akerhuwe ugārhāngā. **4** Ivangye umbɔ̄ aka aba ru Uyesu, umbɔ̄ ashɔrhā unga akarhārhā age, “Imēngge ungo ukerhuwe ugārhā utsa ha, **5** ubinkutsu abema abīmēn. Unga adzin abā ifen-Nummen.” **6** Nggee Uyesu asok azīā nggu umbɔ̄. Unga aka ayoki iya, uteiya abi iwa ha adene awerhangā umbɔ̄ azī agor unga age, “A Uteijee, niba uhwao uver, umum isi imēmum ungo iki iba ri iyamum. **7** Ngge itsu umum inyā umum ibotūci umum iki inba ru ungo. Bor urherhu urhem, nu ugārhāmum awuri ikerhunga. **8** Umum iwe ru ubok ijee, abi iwa abɔ̄o awu ru ubokmum. Igɔr uwere ingge, ‘Uzī,’ unga azīā, nu uworo ingge, ‘Uba,’ unga abanga. Umum iba igɔr ugārhāmum ingge, ‘Ukorhe rimine,’ unga akorhe.” **9** Uyesu aka agū rimi, unga adzeidzeu ru unga. Na adzipa udika anera aka adosa unga, na age, “Umum ideyiwa umbi, umum ina isi ikpomum uner imangmang akarhārhā ru Uisrairha rimi.” **10** Mɔcɛ, anera ha umbɔ̄ aka adene umbɔ̄ itser ha, abvui atsīwā ri iya akpo ugārhā ha aka akerhunga. **11** Asi idārhūmbɔ̄, nu Uyesu azīā uteu ukpoo ugburh Unayin, angwē imesanga nu anera arherhe azīmbɔ̄ nggu unga. **12** Unga aka ayoka ra angwī uteu ha, anyā ukom umbɔ̄ aka atsā, ukom hā uwu unanyī ungwē utsərh uwo. Anera arherhe adzeku utepa adəsu utsərhāpfu ha. **13** Ivangye Uteijee aka anyā utsərh ha, atorh afer unga. Unga agor unga age, “Niba uciupo akpe.” **14** Unga agɔpa azī abangu ukom hā, abika atsā ukom hā adēē uku udzik. Unga age, “A ungwēdzem,

umum īgōr ungo uge, usisok!” **15** Ukom hā uso asei iseī nu utirha arherhe. Uyesu adzowuka unga ru uyisunga. **16** Kishoo agū iwei, na akpoi Unum age, “Uner uwuku usōm Arherhu-Num ukugōng aka abanga ru umen, Unum aba iyike anernga.” **17** Isarhe iyere ri itsi Uyesu itērhā imaangge abī abi Uyahudiya nu ikāwāngge. **18** Angwē imesu Uyohana adeyiwe unga iferhe ha kishoo. Uyohana ayisa angwē imesanga avaa, **19** adene umbō azī arhusu Uteijee, age, “Awu ungo uwu uwuku ububa ha, use umen ifosu uwukuse?” **20** Ivangye aner ha aka azī atsī ru Uyesu, agor unga age, “Uyohana Uner Ubōtisima unga adena umen ība irhusa ungo īge, ‘Awu ungo uwu uwuku ububa ha, use umen ifosu uwukuse?’” **21** Ri ivang hā Uyesu akerhuwe arherha anera abika awe ru uver ri irhārhā, nu ipfu iyiki ibewe, na ayanguwe asu abi ibvuta arherhe. **22** Nggee unga adzipa agor abika akū itser ha aba age, “Àka abvui azī adeyiwe Uyohana ubinkpi umbi aka anyā na agū. Abi ibvuta anyāmbō, akatarhu azērhūmbō uzērhā, abi ingbim akerhumbō, abi igbau agūmbō, ikom isongge nggu urhe, adzowukumbō Isarhe Iyiki Ize ra atsūwā. **23** Unum awuri idzowuka idorh ru unerwi aka asi icicanga imangmangnga ri itsimum.” **24** Angwē itser Uyohana aka azīmbō, Uyesu atirha arherhe nggu ikikōnga ri itsi Uyohana age, “Umbi azī izerhu use ra arhum? Ubī uku uder ugba iki ifeu? **25** Ngge iba isi iwengge rimi, ude umbi azī izerhu use? Umbi azī izerhe unera aka atsim atorho imang? Ishingge rimi, abika igūibēn na atsim atorho imang, aka isaka akpombo ra adzepurhe iyerhe ru utepa. **26** Bor umbi adzek azī izerhu use? Uwuku usōm

Arherhu-Num? Íí, umum ideyiwa umbi, ananga uwuku usom Arherhu-Num. **27** Unga hã uwi umbø aka atseng ra Arherhu-Num ri itsinga age, ““Umum iwuri idene ungwé itsernum agbaashia ru ungo. Unga awuri igbishiwa atsindingo.’ **28** Umum ideyiwa umbi, abirabé akatserh aka amar kishoo, unera asi igonga Uyohana. Rimi hã, uwuku ucia ri Iyerhe Unum agonga unga Uyohana.” **29** Anera kishoo, nu abika ayesu ikirbi abí aka agú irhem Uyesu, umbø abema uge utsindí Unum uwu uku uzea, ubinkutsu Uyohana aka akorhuka umbø ubotisima. **30** Bør abi Ufarisi nu abika amesuwe íkpem Umusa akpembø ubinkpi Unum akaabee ikorhuwe umbø, ubinkutsu Uyohana anasi ikorhuka umbø ubotisima. **31** “Umum ikpangu aner udan ukpire nggu use? Umbø awu ru nyaku use? **32** Awu ru nyaka awekaci aki iseyi ra anang izee na ayisa adokambø age, ““Umen ibar aserhuwa umbi akpembø azera. Umen itsū ubom akpe, umbi asi iciumbi akpe.’ **33** Uyohana Uner Ubötisima aka aba, asi itäinga uborodi, asi ihwaa ade, umbi agora age, ‘Awu ri ipfu iyiki ibewe.’ **34** Nggayé Ungwé-Ner aka aba agha na ahwa, umbi age, ‘Unyā uner uwuku ubvun igha abin nu ufírhã afírhã, uwerhe abika ayei ikirbi abí, na abi arhim.’ **35** Bør awu itser unera iwuri ideyiwe uge unga awea ri itsoi.” **36** Utsa Ufarisi uwøo ayisu Uyesu igha ubingha, Uyesu atsí ri iya utsa ha azí asei ra anang ubingha. **37** Utserh uwøo ru uteu ha awu ra arhim. Ivangyé unga aka agú uge Uyesu awe ri igha ubingha ri iya utsa Ufarisi ha, unga azí nggu udzoma atsei isung imang akarhärhã. **38** Unga adéé udiku undzingnga, udika adaknga, aciu awua anyí ra adaknga,

na akū igwar itsinga adzukuwe, na atar uwεε, na atsuke atsei isung hā nu ake. **39** Ivang utsa Ufarisi uwuku uyisa unga, aka anyā rimi, unga agor ra amennga age, “Uda utsak uwure awu uner uwuku usəm Arherhu-Num, unga awuri ihwengnga ungamə ani ibasa abok ru unga, ikpū utserh ha aka awe, awu ra arhim.” **40** Uyesu agor unga age, “A Usiman, umum iwu ru ubina ukpi umum iki ideyiwa ungo.” Unga age, “A umarhem, uma udeyiwa.” **41** Uyesu age, “Inera ivaa agha uverh unera aka akowé umbə imang. Unying agha uverh íshaa imang anaka atōō, uwu uvaa agha uverh íshaa imang isoka itōō. **42** Ikivarhambo ashimbə ri imangye umbə aka ifai unga. Unga anekuka umbə ikivarhambo. Uwukusong awuri ibema unga anang udəka?” **43** Usiman agor unga age, “Uwuruwi uverh unga urherhe umbə aka aneke unga awuri ibema anang.” Uyesu age, “Ungo uzharhe mōnō.” **44** Mōcε unga adzipa arhi udiku utserh ha na agor Usiman age, “Ungo unyā utserh uwure? Umum iki iba ri iyango, ungo usi idzaango amē aka asorha adak, bōr unga akū anyīnga awua ra adakmum na afire ake nggu igwar itsinga. **45** Ungo usi idzaango umum imor nu itar uwεε, bōr utserh uwure udzur ri ivangye umum iki itsīwā ri iya ikere unga anasi nekuka idzaa umum imor nu itang awεε. **46** Ungo usi itsukango atsei ni itsimum, bōr unga atsukanga atsei isung ra adakmum. **47** Nggee, umum ideyiwa ungo, aka itsūwūkumbə arherha arhimnga ha, ibibemanga iwu irherhe. Bōr uwuruwi umbə aka atsūwe arhim ukunjiir, abema ukunjiir.” **48** Mōcε, Uyesu agor utserh ha age, “Aka atsūwūkumbə arhimngo.” **49** Atsen abəo atirhi igor

adəkambə age, “Awu ungamə nuwi, atsūwūka arhim?” **50**

Uyesu agər utserh ha age, “Imangmangngo ngge ifərha ungo, uzī uku utəo.”

8 Akərə ha aka amaa, Uyesu azərhā amaa iteu iyiki igəng nu iyiki ici, adūwā Isarhe Iyiki Ize iyı Iyerhe Unum. Abərə ha usəkdūmen awu nggu unga, **2** nu ikei akatsərh abəo aka akerhe ri ípfu iyiki ibewe nu irhərhī iyəo. Ummaryamu Umagadarha, uwu umbə aka atsūwe ípfu iyiki ibewe utəəva. **3** Nggū Uyowana, utserha Ukuza unggbaashi ufəm iya Uhiridu, nu Usuzana, nu arherha akatsərh abəo akū abina arherhə ayike Uyesu nu angwē imesanga. **4** Anera arherhə adzeyi ri iteu aba akəng ru Uyesu, unga arherhe unyaka arherhe age, **5** “Uner ikpū abin akū ikpūnğa azī ididoi. Unga aka annaa ikpūa ri icanga, ikpū iyəo igba ru utsindī, umbə azərhā ajang adak, anunu aba akpəuke iyi ha. **6** Iyəo igba nu ifa, ngge iki imer, isi idārhüngge ni ikoingge, ubinkutsu amē ashike ra anang hā. **7** Iyəo ikei igba ra aga ididək, ngge imer ni iseng, ididək ha itong ngge. **8** Ikpū iyəo igba ra abī aka aze, imer iseng ighwer ikpūrhā inainaka inangngge ikpū ha umbə aka adoi.” Unga aka arherhe rimi, na atsarhi irhaknga age, “Uner ato akika agū, unga agū.” **9** Angwē imesanga arhusa unga age awu use uwu agben unyaka arherhe ha. **10** Unga age, “Aka adeyiwambo umbi abinkə aka awək aki Iyerhe Unum. Bər ra abəo umum irherhe unyaka arherhe nggu umbə, “nggee umbə awuri irhimbə na asi ínyāmbə. Awuri igumbə na asi íhwengmbə agbena.” **11** “Agben unyaka arherhe ha ake, ikpū hā iwu Arherhu-Num. **12** Iyərə iyiki igba nu utsindī iwu abirabə aka

agū, bør Undenggū aba anyanga arherhe ha adzeke ra amenmbø, utsur umbø ayeimbo idzidzerhe na akpombø ififørh. **13** Iyørø iyiki igba ni ifa, iwu abirabø aka ayei arherhe ha nggu anggom ri ivangye umbø aka agū, bør umbø ashimbø ra anūnang. Umbø akpurha ayei idzidzerhe ivanga ukunjiir, bør umbø aka avira umbø, umbø azimbø udimbø. **14** Ikpū iyørø iyiki igba ru aga ididøk, iwu abirabø aka agū Arherhu-Num, bør igū ighong iwu ru ubin, nu igūiben upfung itsu umbø asi isengmbø na aghwermbo ikpürhā. **15** Bør ikpū iyørø ra abī aka aze, iwu abi amen aka aze, abika agū Arherhu-Num na anyanga akpom ra amenmbø, umbø abima na aghwer ikpürhā. **16** “Unera asi ítsuka irhirhang awokuka ru utsutseu, use atsukuka ra ada ukoma. Í'í, awuri idene irhirhang hā afafā nū anang idééke ru abika atsutsiwā anyā ananga arhang. **17** Ubin usi íwøkpø umbø aka asi ínyāmbø. Ikei ubin usi ítsirkpø umbø aka asi íhwengmbø ra awiya. **18** Nggee aka ayepa anyā na angwēdzən ri igigū. Uwuruwi aka awe ru ihwihweng awuri itomuwe unga akpo arherhε. Uwuruwi aka ashia, awuri iyese ungwērhī ihwihweng ha unga aka awerangge.” **19** Uya Uyesu nu angwēmbø asok aba ru unga, bør umbø afør izī atsī ru unga adambø, ubinkutsu anera arhembo. **20** Uwøo agor unga age, “Uyango uwøo nu angwēmbi adéé ra awiya rø,abee inyā ungo.” **21** Bør unga agor umbø age, “Abika agū Arherhu-Num na atō itser nggu ake, umbø awu uyamum nu angwēmen.” **22** Unum ukpøo Uyesu agor angwē imesanga age, “Umen igar ukau ha izī afen akørø.” Umbø asok atsī ru ukhukhøo amē azimbø. **23** Umbø awu ru uzérhā, unga arhaa urhø. Ufin

inai nggu ugba uso ubvun nu ukau ha ukwer amē utsuke
ru ukhukhōo amēmbō, uwuri itsīme umbō. **24** Angwē
imesa ha azī azita unga age, “A Uteiya, a Uteiya! Umēn iki
itsīmmen!” Unga azir asok atserhu ugba nu ibvun amē
hā udōor unu, ananga uku utōo. **25** Unga arhusa angwē
imesanga age, “Imangmangmbi iwerengge?” Nggu iwei
umbō adzeidzeu, na arhusa adōkambō age, “Awu ungamō
nuwi ikei, atserhu ugba nu amē, ake agūna unga?” **26**
Umbō atsī ukhukhōo azī atsī abī Ugarasa, ake awu ugar
ukau Ugarhirhi. **27** Ivangyē Uyesu aka acipa nu ubang
ukau ha, unga agbopa unerwi aka awe ru ipfu iyiki ibewe
ru uteu ha. Aka adera utsa ha asi itsima atorho use
aseisa ri iya, aseiyi ra adzak. **28** Ivangyē unga aka anyā
Uyesu, unga atsu ivum na agba ra adaknga na atsarhi
irhaknga age, “Ungo ubee usengo nggu umum Uyesu,
Ungwē Unum Uwuku Ugōng? Umum ishōrhā ungo niba
udzaango umum uver!” **29** Unga irherhe rimi ubinkutsu
Uyesu aka agōra ipfu iyiki ibewe ha uge ngge idze ru
utsa ha. Aka adera ngge iki isaki idzur unga, anera aka
isaka abow adaknga nu aboknga nggu inyāwā na adzeu
unga, bōr unga anang apupuwe, ipfu iyiki ibewa ha iki
isaki ikūna unga izīngge ra arhum. **30** Uyesu arhusa unga
age, “Itsokngo igburh ungamō?” Unga age, “Ukpusha,”
ubinkutsu ípfu iyiki ibewa ha iwu irherhe iki itsī ru unga.
31 Ngge ishōrhā unga, unga niba atsuka ngge izīngge ru
ughorkaghorr angwī ra anangkē umbō iki igbang ípfu iyiki
ibewe. (**Abyssos g12**) **32** Ikpui arhede niyō iwu ru ughāwā ra
anang akōo nu ubang igū iki ikhapa nu ukau ukugōng.
Ípfu iyiki ibewa ha ishōrhū Uyesu ama aneke ngge itsī

ru ngge, unga nekuka. **33** Ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku utsa ha ngge itsīngge ru ukpui arhede ha. Ukpui arhede ha iso itī icipungge ru ukau ukugōng hā, íkpengge ra amē. **34** Ivangyε abi idzeu arhede ha aka anyā ubinkpi uku ukorhe, umbō asok atī azī adzowe isarhe ru utepa nu ikāwāngge. **35** Anera adzek aba inyā iferhε ha. Umbō aka aba atsī nu Uyesu, umbō akpurha anyā utsa ha ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku unga atsim atorho asei ra adak Uyesu nggu amennga uku urhirhiki, iwei ifer umbō. **36** Abirabε iferha ha iki ikorhe ra asumbō, adeyiwe anera ubinkpi uku utsu uner ípfu iyiki ibewe ha akerhe. **37** Iwei iki ifer anera kishoo ri ikāwā abī Ugarasa, umbō ashōrhū Uyesu unga ama adzeka ra abīmbō. Nggee unga asok atsī ukhukhōo amē azīā. **38** Utsa ha ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku unga ashōrhū Uyesu age unga adəsa unga, bōr Uyesu adene unga azīā age, **39** “Ubvui uzī ri iya nu udəyiwe ubinkpi Unum aka akorhuwa ungo.” Nggee utsa ha azīā, na adeyiwe utepa kishoo ubinkpi Uyesu aka akorhuwe unga. **40** Ivangyε Uyesu aka abvui aba, anera arherhε aba aghwe unga, ubinkutsu umbō kishoo asei idzeu unga. **41** Mocε utsa uwōo agburh Uyayiru, unggbaashi abā ifen-Num, aba agba ra adak Uyesu, na ashōrhā unga ama azī ri iyanga, **42** ubinkutsu unanyī unapunga, imeknga iki iyongge usəkdūmen, aka abōr ikpikpe. Uyesu awu ru utsīndī anera arherhε afī azərhā nggu unga. **43** Utsərh uwōo aka arhong adzirh imeka usəkdūmen awe umō, bōr unera asi idēē akerhuka unga. **44** Unga aghōrhā aba udiku undzing Uyesu na abangu ifen atorhangha, kanying irhong adzirhnga ikerhungge.

45 Uyesu arhusa age, “Ungaa abanga umum?” Umbɔ kishoo atseyimbɔ, Ubitru age, “A Uteiya, anera arherhe aka akɔŋg afii azərhā nggu ungo.” **46** Bɔr Uyesu agɔr age, “Unera abangunga umum. Umum ihweng ijee iki idzengge ru umum.” **47** Mɔce utserh ha anyā unga asi idɛ̃ɛ̃ awəka, unga adzek azang aba agba ra adak Uyesu. Ra asu anera kishoo, unga adeyiwe umbɔ ubinkpi uku utsu unga abanga unga, nu ibibanga hā iki ikerhuwe unga kanying.

48 Mɔce Uyesu agɔr unga age, “A unapmum, imangmango ngge ikerhuwe ungo, uzī uku utɔo.” **49** Uyesu ana awu ra arherhe nu uwɔo adzeki iya Uyayiru unggbaashi ubā ifɛn-Num hā aba adeyiwe unga age, “Unapungo aka akpea. Niba udzowukɔ uver ikei ru uner imesa.” **50** Bɔr Uyesu aka agū rimi, unga agɔr Uyayiru age, “Niba ugūo iwei, uwe ri imangmang ukpekū, unapungo awuri ikerhunga.”

51 Unga aka atsī ri iya Uyayiru, unga asi ineke unera atsīñā nggu unga Ubitru nu Uyohana nu Uyaku nu utesa nu uyisa una hā ukpekū. **52** Anera kishoo ra awiya iya adɛ̃ɛ̃ iciu akpe, na atsui ivum ni itsi una hā. Uyesu age, “Àka aneke iciu akpe. Una hā anasi ikpea, awu ru urhɔ.” **53** Umbɔ anyīrhā unga, ahwengmbɔ unga aka akpea, **54** bɔr unga adzur ubok una hā akpɔm, na age, “A unapmum, usisok!” **55** Ipfu una hā ibvui ibangge, kanying unga abera asok. Mɔce Uyesu atsu umbɔ adzowe ubingha ru una hā.

56 Abika amar una hā adzeidzeu, bɔr unga akəna umbɔ niba adeyikumbɔ unera iferha ha.

9 Uyesu aka ayisa angwɛ imesanga usəkdūmen ananga unying, unga adzowe umbɔ iker nu ijee iyiki itsūwe ípfu iyiki ibewe kishoo na akerhuwe irhārhā. **2** Adene

umbə adzek adzowe isarhe Iyerhe Unum na akerhuwe abi irhārhā. **3** Unga agər umbə age, “Àka niba anyangumbi ubin nu uzərhā hā, niba anyangumbi igbong, use ukpoka, use ubingha, use uhwək. Niba anyangumbi atorho avaa.

4 Ubən iyaa umbi aka itsī, àka asei umə utsəku umbi aka isoku uteu ha. **5** Anera aba asi iyεimbə umbi, àka awashuwe uzurhu adakmbi ri ivangyε umbi aka idzek utepumbə. Umgbə uwu utsar ukpuku ubewe ru umbə.”

6 Nggee umbə adzek azərhā atsīrhūmbə iteu, adzise Isarhe Iyiki Ize na akerhuwe anera ri inanga kishoo.

7 Uhiridu uyərhe aka agū abin hā kishoo aka akorhe, unga adzununga, ubinkutsu abəo age awu Uyohana aka asoku udzak. **8** Abəo age uner uwuku usəm Arherhu-Num Uirhiya unga adzeka, abəo ikei age awu uner uwuku usəm Arherhu-Num uwu ishaisha unga asok nggu urhε.

9 Bər Uhiridu age, “Umum iki izharhukū itsi Uyohana. Awu ungamə uwi ikei umum iki ini igosha ikpū abin akəre?” Naabee inyā unga. **10** Ivangyε abi itser Uyesu aka abvui aba, umbə azī asəme unga ubinkpi umbə aka akorhe. Məce unga akūna umbə, umbə abvui adzek umbə ikiyikambə azīmbə uteu ukpəo uburh Ubetsaida. **11** Bər anera aka agū unga awe ru nggəo ha, umbə adəsa unga. Unga ayei umbə na arherhe arherhe Iyerhe Unum nggu umbə, na akerhuwe abika abee ikikerhe. **12** Urhεe uku uwe angwε imesanga usəkdūmen aba agər unga age, “Udeyiwe anera umbə azīmbə ru umbə atsī ri iteu nu icang azī abee ubingha nggu anang inū, ubinkutsu nggimi awu arhum.” **13** Bər unga agər umbə age, “Àka adzowe umbə ubin umbə agha.” Umbə age, “Umen ikpurhi iwu ru

atsəku uborodi atõõ nu abərh avaa, ungo ubee umen izĩ
igoi ubingha ukpurukpi uku umẽẽ arherha anera abəre
kishoo?” **14** Akatsa abirabε aka awu umə ayombə anaka
agɔ̄nga atõõ. Bər unga agər angwẽ imesanga age, “Àka
atsu umbə asei ukpu ukpusha, ubən ukpusha uyokpɔ̄
isəka itõõ.” **15** Angwẽ imesanga atsu anera kishoo asei
ukpukpusha nú abī. **16** Uyesu ayei ímarhu uborodi atõõ
hã nu abərh avaa ha, unga aka abere arhi afã na atar
uwεe adzowe Unum na atsəka ake. Mɔ̄ce unga adzowe
angwẽ imesanga umbə agashuwe anera. **17** Umbə kishoo
agha ashur na abore awushunga. Angwẽ imesanga arhəsa
ake atək az̄inga usəkdūmen. **18** Unum ukpɔ̄o Uyesu
ikiyikanga awu ri ifen-Num na angwẽ imesanga awu nggu
unga, unga arhusa umbə age, “Anera agər age umum
iwu ungamo?” **19** Umbə agər unga age, “Abəo age ungo
uwu Uyohana Uner Ubətisima, abəo age Uirhiya, na abəo
age uner uwuku usəm Arherhu-Num uwu ishaisha aka
abvui aba nggu urhe.” **20** Unga arhusa umbə age, “Bər
umbi agər age use? Umbi agər age umum iwu ungamo?”
Ubitru adzipa age, “Ungo uwu Ukiristo uwu Unum.”
21 Uyesu avange umbə utsur umbə adeyikumbə unera
arherhe akεre. **22** Unga age, “Awu ufang Ungwẽ-Ner
aka ihwa ayetnum ra abina arherhe ra akakū, nu ateiya
abika adzowe idəm-Num, na abika amesuwe Ikpem, awuri
ikpẽmbə unga. Awu ufang umbə aka ifer unga, ru unum
untaar unga awuri isok abəka.” **23** Mɔ̄ce unga agər umbə
kishoo age, “Ubən unera aba awuri idəsunga umum, awu
ufang unga ikpẽẽ itsikamnga, na anyangu igārhāmau
ucuciianga ubən unum adəsa umum. **24** Nggee ubən

unerwi aka abee ifərh urhenga, umgbə uwuri igwirmgbə. Bər uwuruwi urhenga uku ugwig ri itsimum, afufərh umgbə. **25** Izea iwu use, unera aba akpo abin upfung kishoo bər urhenga ugwigmbə? **26** Unera aba agūā atsak umum nu arherhamum, Ungwē-Ner awuri igūā atsak uner ha ri ivangye unga aka iba ri ikpikpoi Utenga, nu ikpikpoi asarkasar ípfu itser-Num. **27** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, abəo rabə adēē nggimi awuri inyāmbə Iyerhe afā kata na adorha akpe.” **28** Inuma utərək iki iyok, Uyesu aka amaa arherhe akere, unga akū Ubitru nu Uyohana nu Uyaku nggu unga, umbə afūmbə igū, azī ifen-Num. **29** Unga aka adēē ifen-Num, unyēēngä udzipu uwuwemgbə, na atorhangä adiki iwu uku upērheng ru nyaki inyānyaki inai. **30** Inera ivaa, Umusa nggu Uirhiya, **31** aka apeng na arhang ru nyaki ishaa unum adēē arherhe nggu Uyesu. Umbə arherhe arherhe ri itsi akpenga iki iba itsuifər ru Urusharhima. **32** Ubitru nggu awərhu uzərhāngä awe ru urhə. Umbə aka azir, umbə akpurha anyā irhirhang Uyesu nggu anera avaa aka adēē nggu unga. **33** Ikivarhambə aka awuri abore Uyesu, Ubitru agor unga age, “A Uteiya, azea umen iki iwu nggimi! Uneke umen itar atsurha ataar, unying uwu ungo, unying uwu uwuku usəm Arherhu-Num Umusa, unying uwu uwuku usəm Arherhu-Num Uirhiya.” Asi ihwengnга ubinkpi unga aka arherhe. **34** Ana asi ibvura angwīngä, akpurha anyā amee aka aba atsire umbə. Amee aka awu uzīrhzī ru umbə, angwē imesanga adiki igū iwei. **35** Urhem udzeka ra amee ha ugør uge, “Uwərə awu Ungwēnum, uwuruwi umum iki itsū. Àka akpeto ru

unga!” **36** Urhem hā uku udøng, umbø akpurha anyā Uyesu ikiyikanga. Angwē imesa ha akpøm arherhe ha ra amenmbø, asi isomukumbø unera ri inum hā ubinkpi umbø aka anyā. **37** Ukpe unum uvaa, umbø aka abvui ri igū hā acipuwa, anera arherhe aba akøng ru unga. **38** Unera ri ikikønga atsarhi irhaknga age, “A umarhem! Umum ishōrhā ungo umaa uba uyike ungwēmum, umum iwu ra unga ikiyikanga! **39** Ipfu iyiki ibewe iki isaki ifū unga, itsu unga anu itsu ivum. Iki isaki igbipa unga itar, iyornga izang, ufuu udzeyi ra angwīnga. Isi ínekungge unga utseku ngge iki inayiwe unga akarhārhā. **40** Umum iki ishōrhā angwē imesango umbø ama atsūwe, bør umbø afør adambø.” **41** Mœc Uyesu age, “Umbi abi udan ukpire, abika asheri imangmang, abi amen aka abewe. Umum iki isei ñdārhūmum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utsèku ukang umum iki ibima nggu ida imangmangmbi? Ukū ungwē hā uba nggee ru umum.” **42** Ungwē hā awu ru utsindī uwuku ububa, ipfu iyiki ibewe ha ishipa unga itar nu abī, iyornga itirhi izizang. Uyesu atserhu ipfu iyiki ibewe ha, akerhuwe ungwē hā, adzowuka unga ru utesa. **43** Kishoo aka awu umø adzeidzeu igøng Unum. Umbø kishoo ana awe ru idzeu ru kishoo ubinkpi Uyesu aka akorhe, unga agør angwē imesanga age, **44** “Àka akpeto ru ubinkpi umum iki ideyiwa umbi! Awuri ighambø adak Ungwē-Ner adzowe unga ra abok anera.” **45** Bør umbø asi ihwengmbø ubinkpi unga aka arherhe. Awømbø ake ru umbø utsur umbø ahwengmbø. Umbø ikei agū iwei irhusa unga arherhe ha. **46** Uning usomgbø ra angwē imesanga age uwukusong

awu ukugɔ̄ngɑ̄ ru umbɔ̄. **47** Uyesu ahwɛ̄ngɑ̄ ifɛ̄rhkɔ̄mbɔ̄, unga ashupu ungwɛ̄rhū uwɛ̄kuci, atsu unga adɛ̄ɛ̄ akhapa nggu unga. **48** Unga agɔ̄r umbɔ̄ age, “Ubɛ̄n unerwi aka ayēisa ungwɛ̄rhū ungwɛ̄ uwure ri itsokmum, unga ayēi umum nukpɔ̄. Ikei ubɛ̄n unerwi aka ayēi umum unga ayēi uwuku udena umum ība. Uwuruwi aka awu uwuku ucia ru umbi kishoo, unga awu ukugɔ̄ngɑ̄.” **49** Uyohana age, “A Uteiya, umen inyā uwɔ̄o asi iwea nggu umen na adɛ̄ɛ̄ itsusuwe ípfu iyiki ibewe ri itsokngo. Umen ibee iken unga.” **50** Uyesu age, “Niba akenmbi unga, ubɛ̄n unerwi aka asi iwea unggamtsakmbi awu uwɛ̄rhambi.” **51** Ivangyɛ umbɔ̄ aka ishipu Uyesu azī ra afā iki iyo, unga atsu amennga akarhārhā abee izī Urusharhima. **52** Unga adene abi itser umbɔ̄ agbaashia, umbɔ̄ azīmbɔ̄ ungwɛ̄rhū uteu ru Usamariya azīā agbishiwe abina ru unga. **53** Bɔ̄r abi uteu ha akpɛ̄mbɔ̄ iyɛ̄i unga, ubinkutsu umbɔ̄ ahwengmbɔ̄ unga awuri itɔ̄ng azī Urusharhima. **54** Angwɛ̄ imesanga umbɔ̄ Uyaku nggu Uyohana aka anyā rimi, umbɔ̄ arhusa age, “A Uteijee, ungo ubeengo umen iyisu urha ra afā ukpɔ̄ ucipuwa uba ukpīiwe umbɔ̄?” **55** Bɔ̄r Uyesu adzipa, atserha umbɔ̄. **56** Umbɔ̄ azīmbɔ̄ ungwɛ̄rhū uteu ukpɔ̄o. **57** Umbɔ̄ aka awu ru utsīndī, utsa uwɔ̄o agɔ̄r Uyesu age, “Umum idɔ̄sumum ungo uben anangkɛ̄ ungo iki izī.” **58** Uyesu adzipa agɔ̄r unga age, “Íjui ngbako iyiki ici iwengge ri ingwīngge, anunu ikei aweke ra ashiyake, bɔ̄r Ungwɛ̄-Ner ashia ra anangkɛ̄ unga aka itsu itsinga.” **59** Agɔ̄r uwɔ̄o ikei age, “Udəsa umum.” Bɔ̄r uner ha age, “A Uteijee, uneke umum izī indzake utəmum kata.” **60** Uyesu agɔ̄r unga age, “Uneke abika akpe adzake abika akpembɔ̄.

Bør ungo uzĩ udũwũ Iyerhe Unum.” **61** Uner uwoo ikei age, “A Uteijee, umum idosumum ungo, bør une ka umum izĩ ighwe unuma nggu abi iyamum kata.” **62** Uyesu adzipa agor age, “Ubẽn unerwi aka atsai ikau irham na anu irhi undzingnga, asi imẽẽ itõ itsen ri Iyerhe Unum.”

10 Akere ha aka amaa, Uteijee aseng inera isoka utɔɔva nu avaa. Unga adene umbø ivavaa umbø agbaashia azĩ ubẽn uteukpi nu inangye unga aka izĩ. **2** Unga adeyiwe umbø age, “Igbéra abin iwe irheirhε, bør abi itsera awe ukunjiir. Àka ashõrhū Uteijee uwu igbéra abin, unga adene abi itsen ri icang igbéra abinnga. **3** Àka azĩ! Umum idena umbi ru nyaka angwẽ idɔi ra ateu íjui ngbako. **4** Àka niba akpommbi uhwék use ukpoka use abadak. Àka niba aghwembi unera ru utsindĩ. **5** “Ubẽn iyake umbi aka itsĩ, àka atirha agor age, ‘Ididɔor ri iya ikere.’ **6** Uner ididɔor aba awea ri iya ha, ididɔorambi iwuri iwe nggu unga. Unera aba ashia, ighwembi iyi ididɔor ibvui iba ru umbi. **7** Àka asei ri iya ha, àka agha na ahwa ubẽn ubinkpi umbø aka adzaa umbi, ubinkutsu, imẽngge umbø afai uner itsen ugbetanga. Àka niba akpɔwumbi aya. **8** “Ubẽn uteukpi umbi aka atsĩ, umbø aba ayεimbø umbi, àka agha ubẽn ubinghakpi umbø aka idzaa umbi. **9** Àka akerhuwe abi irhãrhã abirabε aka awu umɔ, àka adeyiwe anera age, ‘Iyerhe Unum iki iyongge nggu umbi.’ **10** Bør ubẽn uteukpi umbi aka itsĩ umbø aba akpẽmbø iyεi umbi, àka adosa atsindĩ uteu ha na agor age, **11** ‘Uzurhu uteumbi uku unyapa ra adakmen, umen iwashiwa umgbø ru umbi. Bør àka ahweng uge Iyerhe Unum iki iyongge.’ **12** Umum ideyiwa umbi, ru unum ukpuku utsu uvau, Unum

awuri igū atorh Usədəm ananga uteu ha. **13** “Atorhngo, Ukorazin! Atorhngo, Ubetsaida! Akorhuwa umbi abin idzeu arherhe, umum iba ikorhumum ake ru Utaya nggu Usidon, umbə awuri idzipumbə iki ifitem, umbə awuri itsim ashaka atorho, na asei ra atəo. **14** Bər Unum awuri igūa atorh Utaya nu Usidon ru unum ukpuku uvarha arherhe anangnga umbi. **15** Ungo igango, Ukafanahum, ungo ukaifərhkə uge awuri ibera ungo afū afā? ī'ī, awuri ikūna ungo acipa ra anang isei abika akpukpe. (**Hadēs g86**) **16** “Unga uwuku ikpeto ru umbi, akpeto ru umum. Uwuruwi aka akpēna umbi ikei akpēna umum. Bər uwuku ukpēē umum, akpē uwuku udəna umum ība.” **17** Isəka utəəva na avaa ha abvui aba nggu anggom na agər age, “A Uteijee, ípfu iyiki ibewe igūna umen ri itsokngo!” **18** Uyesu adzipa agər umbə age, “Umum inyāmum Ushaitan aka agba iki ifitem ru nyaki inai iki inyaka. **19** Umum iki idzaamum umbi ijee umbi aka ijeku ībvui nu ínna, na atəngmbi kishoo ijee Undenggū, ubin isi ínayikpə umbi. **20** Niba agəmmibi anggom uge ípfu iyiki ibewe igūna umbi, bər àka awu ra anggom uge aka atsəngmbə atsokmbi ra afā.” **21** Ri ivang hā Uyesu awu ra anggom ri Ipfu Isarsatangge, agər age, “Umum ikpoi ungo Ute, Uteijee uwu afā nggu abī, ungo uku uwəkə iferhe iyəre ru abi itsoi nu abi idzursu, nu usəme ake ra awəkaci. Akəre ha awu ubinkpi ungo uku ugūibən ikorha ukpə. **22** “Abina kishoo Utəmum aka adzaa umum. Unera asi ihwəngnga amen ungwēē, Ute ikiyikanga ahwəng. Unera asi ihwəngnga amen Utei, Ungwēē ukpekū nu uwuruwi Ungwē hā aka isəme unga.” **23** Məce unga adzipa udiku

angwē imesanga age, “Idorh iwu iyi asuke aka anyā ubinkpi umbi aka anyā! **24** Umum ideyiwa umbi uge abika asom Arherhu-Num nu ayerhe arherhe akaabee inyā ubinkpi umbi aka anyā, na asi ikpombo inyīnyā,abee igū ubinkpi umbi aka agū na asi igūmbō.” **25** Unuma nukpō utsa uwōo uwuku uhweng īkpem Umusa asok adēē na aviru Uyesu, arhusa unga age, “A umarhem, umum ikorhi iguse ni ikpo urhe uwu ugbagbaa?” (**aiōnios g166**)

26 Unga adzipa agor unga age, “Atseng agor age usee ru ubvur īkpem Umusa? Ungo uhwengo agbena?” **27** Utsa ha adzipa agor age, ““Ungo ibemu Uteijee Unumngó nggu amenngó kishoo, nu ipfungo kishoo, nu ikerngo kishoo, nu adzenngo kishoo.’ Ikei, ‘Ungo ibemu udəkango ru nyaki itsikamngó.’” **28** Uyesu adzipa agor unga age, “Ungo urherhe mōnō. Uzī ukorhe rimi nu ubek.” **29** Bōr utsa ha anyā ugée unga ashia ru uvau. Nggee unga arhusu Uyesu age, “Awu ungamo awu undəkamum?” **30** Uyesu adzipa agor unga age, “Unera nuwō aka asoku Urusharhima acipa awuri izī Ujeriko. Unga agbopa aveu. Umbō avur atorhangā, na akwer unga akarhārhā, unga akpurha abor akpe. **31** Uner uwuku udzowe idem-Num nuwō azərhā ru utsindī hā. Unga aka anyā utsa ha aka anu, unga ayapa nu ubang utsindīazī akinga. **32** Nggee ikei, utsa uwōo ru unang Urhawi, ivangye unga aka aba atsī ra anang hā anyā unga aka anu, unga ikei ayapa ru ubang utsindīazī. **33** Bōr uner Usamariya azərhā ru utsindī hā, aba atsī ra anang utsa ha aka anu. Unga aka anyā utsa ha, atorh afer unga. **34** Unga azī ru unga azī akū atorhangā afire isōo, na atsuke atsei nu amē inebi ake awu agou ri isōo ha na

abope ngge. Ashupa unga atsuku uzhikanga, akūna unga akū aziā ineta ri iya iki iwosha. **35** Ukpe uku usar, unga anyangi íshaa imang ivaa adzowe ru uner iya ha, na age, ‘Uma unetuwa utsak uwure. Umum iba ibvui ìbamum, umum iwuri ifasamum ubinkpi ungo uku ufer ri itsinga.’’

36 Uyesu arhusa unga age, “Ikitatambø, uwukusong awu undøku utsa ha aka agba ra abok aveu ha?” **37** Utsa uwuku uhweng Ikpem hā age, “Uwørø aka agū atorh unga.” Uyesu agor unga age, “Uzī ukorhe rimi hā.” **38** Uyesu nggu angwē imesanga awu ru uzérhā nukpi, unga azī atsī ru ungwērhū uteu ukpøo utserh uwøo umø agburh Umarta ayei unga ri iyanga. **39** Unga Umarta awea ru unapumbø itsoka igburh Umaryamu, unga asei akhana nggu Uteijee anu igosha arherhang. **40** Bør Umarta itser ubingha inyangungge amennga. Unga aba ru Uyesu na arhusa age, “A Uteijee, ungo usi igūo ighong unapumen aka aneka umum itø itser ikiyikami? Udeyiwe unga aba ayika umum.” **41** Bør Uteijee adzipa agor unga age, “A Umarta, a Umarta, amenngo aghong na adake ra abina arherhe.

42 Bør ubina unying ukpekū ungo uku ubee. Umaryamu aka atsūa ubin uku uzea, nu umbø asi íyesukumbø ukpø ru unga.”

11 Unuma nukpø Uyesu adéé ifen-Num ra ananga akøo. Unga aka amaa, unying ra angwē imesanga agor unga age, “A Uteijee, umesuwa umen ifen-Num ru nyaka Uyohana aka amesuwe angwē imesanga.” **2** Uyesu agor umbø age, “Umbi aba awuri ifenmbi Unum, àka agor age, “A Utèmen, atsam itsokngó isarsatake, Iyérhangó iba. **3** Uma udzaa ubinghamen ukpu irhere. **4** Uma utsúwe arhimmen, ru

nyaka umen iki isaki itsuwe abika ashɔŋg umen. Niba ukūna umen uz̄o ru undeya.” **5** Mɔce unga agor angwɛ imesanga age, “Age unera unying ru umbi awu ru uwərhe, unga asok az̄i ru unga ri ikotsuuka agor unga age, ‘A uwee, uma ukɔpa imarhu uborodi itaar. **6** Ubinkutsu uwərha umumwi adzeku uz̄rhā aba acipa ri iyamum icere. Umum ishimum ru ubin umum iki idzowe unga.’ **7** “Mɔce uwərhe ha awu ru ubā na agor age, ‘Niba unyekungo umum arherhel! Umum iki ifɔmukumum ananga, umum nu awəkacimum kishoo iki iwu ra anang inū, isi ídēē iso idzaamum ubin.’ **8** Umum ideyiwa umbi, iwərhe iba isi itsu unga asok adzowuka ubin, awuri iso adzowuka ubinkpi unga akaabee, ubinkutsu uwərha ha asi inekuka ififena. **9** “Nggee umum ideyiwa umbi, àka afena awuri idzaambø. Àkaabee umbi awuri ikpombi. Àka akwər angwī ubā awuri itsi itsuruwambø umbi. **10** Uben unerwi aka afena awuri iyεisa, unga uwuku ububee awuri ikpoa, nu unga uwuku ukwər angwī ubā awuri itsurukumbø unga. **11** “Utei uwukusong ru umbi, ungwɛnga aba ifenu ubərh, unga adzowe ibvui? **12** Use ungwɛnga afenu udzee, unga adzowe unga inna? **13** Uba umbi abi amen aka abewe, ahwɛngmbi idzowe abin aka aze ra angwɛmbi, icicang ishingge, Utɛmbi ra afā awuri idzowuka Ip̄fu Isarsatangge ra abika afena.” **14** Uyesu atsūwe ru utsa uwɔɔ ip̄fu iyiki ibewe iki itsu unera asi irherhunga arherhe. Ivangye ip̄fu iyiki ibewe ha iki idzek, utsa ha arherha arherhe, anera arherhe adzeidzeu. **15** Bɔr anera abɔɔ age, “Uba'arhzaburh uyərhe ip̄fu iyiki ibewe unga adzowe ijee iyiki itsūwe ip̄fu iyiki ibewe ha.” **16** Abɔɔ avira unga age unga akorhu

ubin idzeu ukpu uwu utsar unga aka adzeku Unum. **17**
Uyesu ahwenga iferhkombø, unga agor umbø age, “Ubøn
iyerhe iki igau agbøra avaa, iyerha ha iwuri isita, nu iya
iki igau agbøra avaa, iwuri ikpø̄ke adøkake, ike iwuri
igba ra abø. **18** Iyerhe Ushaitan iba igasha agbøra avaa,
iyerhangha iwuri idø̄ iguse? Ubinkutsu umum igor rimi,
umbi agor age umum ikø ijee Uba'arhzaburh itsøwe ípfu
iyiki ibewe. **19** Umum iba ikø ijee Uba'arhzaburh itsøwe
ípfu iyiki ibewe, abimbi akø ijee iyikisong atsusuwe?
Angwø imesambi awuri itsuka umbi uvau ra arherhe
akere. **20** Bor, umum iba itsøwe ípfu iyiki ibewe ru ubok
Unum, Iyerhe Unum iki ibangge ru umbi. **21** “Ukerkaker
uner aba agbisha abin iwa, adø̄ adzeu iyanga, abin iyanga
awuri iwu uku kpengkpeng. **22** Bor ivangye uwuruwi aka
akera unga aba afø unga nggu ifuw, awuri ikø ikernga
avur abin iwa ha utsa ha aka awe ru imangmang ra ake,
na agashuwe abin iya ha. **23** “Uwuruwi aka asi iwea
nggu umum, akpø̄ umum. Uwuruwi aka asi ikønga nggu
umum, asusituwe. **24** “Ivangye ípfu iyiki ibewe iba idzek
ru unera, iki isaki iyarhe ri inang iyiki ikoi ibee ikpo
iwiwosha ni isi ikpongge. Ngge igor ige, ‘Umum ibvui izø̄
ri iyake umum iki idzek.’ **25** Ngge ibvui iba itsø̄, ngge inyø̄
umbø aka ayar na agbishumbø iya ha. **26** Møce ngge ibvui
izø̄ ikarhe ípfu iyiki ibewe iyø̄ utoøva iyiriye iki ibewe
inangge ngge, ngge kishoo iba iseum. Isisei utsa ha
iyi imaataka iwuri ibewe inangge iyi inggasha.” **27**
Uyesu aka arherhe rimi, utsørh uwø̄ ri ikikønga atsarhi
irhaknga age, “Idorh iwe nggu uyi uwuku umar ungo,
na akpøm ungo!” **28** Uyesu age, “ñi, bor idorh iwu iyi

abirabε aka agū Arherhu-Num na adəsa.” **29** Ikikɔŋga iki itoma, Uyesu age, “Undan ukpuku ubewe nukpi. Abee utsar idzeu, bɔr asi ídzowukumbɔ umbɔ utsar ukuse, awuri idzowe utsar ukpu Uyunana ukpekū. **30** Ru nyaka Uyunana aka awu utsar ra aner Unineba, rimi hā Ungwē-Ner aka iwe ru undan ukpire. **31** Ru unum ukpuku uvarha arherhe, Usarauniya uwu unɔr awuri iso adɛɛ̄ nggu abi undan ukpire na atsuke uvau ru umbɔ. Ubinkutsu unga adzeka anang akika ader aba igū itsoi Usorhomon. Nggayε uwuruwi aka anangnga Usorhomon awu nggimi. **32** Aner Unineba awuri iso adɛɛ̄mbɔ ru unum ukpuku uvarha arherhe nggu udan ukpire na awuri itsu uvau ru ukpɔ, ubinkutsu, umbɔ adzipumbɔ ri udūwā Uyunana. Icerε uwuku unang Uyunana uwi nggimi! **33** “Unera asi ìtsuka irhirhang awɔkuka, use anyangi ikikī atsīmka irhirhang hā. Ì'í awuri idene ngge ra anang idɛɛ̄ke, ngge itsú anera itsīwā na anyā irhirhang hā. **34** Asungo ake awu irhirhang iyorngo. Asungo aba akerke, iyorngo kishoo iwe ri irhirhang. Bɔr asungo aba asi ikerke, iyorngo kishoo ikei iwu uzī. **35** Ungwēdzen utsur irhirhang hā ru ungo iwe uzī. **36** Nggee iyorngo kishoo iba irhangngge, ugau ukpɔɔ ushikpɔ ru uzī, ngge irhange ananga kishoo, ru nyaku urha utɔngvi uku usaku urhang ru ungo.” **37** Ivang Uyesu aka arherhe amaa, uner Ufarisi uwɔɔ ayisa unga igha ubingha ri iyanga. Nggee unga azī asei ra anang ubingha. **38** Bɔr utsa Ufarisi ha aka anyā ugε Uyesu asi inggbasha asorha aboknga na atirhi igha ubingha, unga adzeidzeu. **39** Mɔce Uteijee agɔr unga age, “Umbi abi Ufarisi aka isaka asorh andzing akpewa nu itērhī, bɔr

unɔrkang umbi uwu abi unyɛɛ nggu iyiki ibewe. **40** Umbi aguge aner! Uwuku umuna awiya, ugese unga amunu unɔrkang hā ikei? **41** Bɔr àka adzowe ubinkpi uku uwe ru unɔrkang itɛrhī hā ra atsūwā, na abina kishoo awu atetènake ru umbi. **42** “Atorhmbi abi Ufarisi, ubinkutsu umbi aka isaka adzowe Unum unying ra abina usɔka iyi ibɔɔ iyi ayerhe na ayerhu udzau kishoo ikei. Bɔr umbi akpẽmbi izharhe arherhe idzidzerhe nu ibemu Unum. Imɛɛngge umbi akorhe akere ha, na aneke ikwɛɛte akɔɔ.

43 “Atorhmbi abi Ufarisi! Ubinkutsu umbi abema anang ise iaki imor ra abā ifɛn-Num na aghwe umbi ri inang izeɛ. **44** “Atorhmbi, ubinkutsu umbi awu ru nyaka adzakɛ umbɔ aka asi idzinmbɔ, akirakɛ anera iki izɛrhā afafā ri ida ihwihwɛng.” **45** Unying ra abika ahwɛng Íkpem Umusa agor unga age, “A umarhem, ungo uba ugɔr rimi ungo urhena umen nukpɔ!” **46** Uyesu age, “Atorhmbi, umbi abika amesuwe Íkpem Umusa! Ubinkutsu umbi atsuke imor Íkpem ra anera umbɔ iki ikɔka atsã, bɔr umbi nibikambi asi ibangumbi abina nggu itokmbi unying, aka iyike umbɔ. **47** “Atorhmbi, ubinkutsu umbi adzine adzak akika aze ra abika asɔm Arherhu-Num abirabɛ ateimbi aka afer. **48** Rimi hā umbi adekuwe uge umbi abemumbi ubinkpi ateimbi aka akorhe. Umbɔ afer abika asɔm Arherhu-Num nu umbi adzin adzaka. **49** Ri itsi akere ha Unum ri itsoinga agor age, ‘Umum iwuri idene umbɔ abika asɔm Arherhu-Num nu abi itsernum. Awuri ifere abɔɔ na adzowe abɔɔ uver.’ **50** Nggee undan ukpire uwuri iyɛi ufai adzirh abika asɔm Arherhu-Num kishoo umbɔ aka afeyi ishaisha udzur ri imimunu upfunga, **51** utirhi ra

adzirh Uhabirha uz̄o ra adzirh Uzakariya, uwuruwi umbɔ aka afər ra avarhu ubeu anang aka adzowe idɛm-Num ri Iya-Num. ñi, umum ideyiwa umbi, udan ukpire uwuri iyei ufa abin akere kishoo! **52** “Atorhmbi abika amesuwe Íkpem Umusa, ubinkutsu umbi avur atsak umukurhi idzursu. Umbi nibikambi asi itsimbi, na asi ineke abikaabee itsitsi atsimbo.” **53** Ivangye Uyesu aka aneke anang hā, abika amesuwe Íkpem na abi Ufarisi atirhumbɔ ikpēna unga akarhārhā, atsimbo ibeea unga ifuw nggu irhusa arherhe ra abina arherhe, **54** Adzeuabee idzur unga ru ubinkpi unga aka irherhe.

12 Ri ivangye arherha anera aka akong, afi ajang adøka, Uyesu agbaashia arherhe arherhe nggu angwẽ imesanga age, “Àka angwẽdzен nggu uga abi Ufarisi, iki iwukpukpeta. **2** Ubin usi ítsirkpɔ umbɔ aka asi ínyāmbɔ, use uwɔkpɔ umbɔ aka asi ìhwengmbɔ. **3** Ubinkpi umbi aka arherhe ru uži, awuri igū ake ru unum ukpuku urhang, nu ubinkpi umbi aka awoyi na arherhe ru ubā, awuri idūwā ake nu atsi uvi aya. **4** “Umbi awerhamum, umum ideyiwa umbi, niba agūmbi iwei abika afər iyor na asi idẽ akorhumbɔ ubin. **5** Bør umum ideyiwa uwuruwi umbi aka igū iwei unga. Àka agū iwei unga, uwuku ifer iyor, na awea ri ijee iyiki itsu ungo ri idzūñ urha. ñi, umum ideyiwa umbi aka agū iwei unga! (**Geenna g1067**) **6** Umbɔ aki isaka agoshe anunu atõõ ukobo avaa, bør Unum asi iyiruka unying ra ake. **7** Idzidzerhe, igwar itsimbi aka avarha ngge kishoo. Niba agūmbi iwei, umbi awu ru ugah anangmbi anunu arherhe. **8** “Umum ideyiwa umbi, uben uwuku urherhe ra asu anera uge unga awu uwu

umum, Ungwē-Ner ikei awuri irherhunga uge uner ha awu uwu unga ra asu ípfu itser-Num. **9** Bōr uwuruwi aka atseyinga ihwēng umum ra asu anera, Ungwē-Ner ikei awuri itseyinga ihwēng unga ra asu ípfu itser-Num.

10 Nu uben uwuruwi aka arherhe irhēm iyiki ibewe ri itsi Ungwē-Ner, awuri itsūwūkumbō unga, bōr uwuruwi aka arhenu Ipfu Isarsatangge, asi ítsūwūkumbō unga.

11 “Umbō aba akūna umbi ri iker azīmbō ra abā ifēn-Num, nu ayerhe, nu abi ijee, niba agūmbi ighong ikaa atsimbi, use ubinkpi umbi aka irherhe. **12** Ubinkutsu Ipfu Isarsatangge iwuri imesuwangge ubinkpi umbi aka irherhe ri ivang hā.” **13** Uwəo ri ikikōnga agor Uyesu age, “A umarhem, ugōr ungwēmen unga agashuwa ukammum, ra abinke utemēn aka akpe na abōra umen.” **14** Uyesu agor unga age, “A utsa uner, ungamō atsu umum iwu uwuku utsu uvau, use uwuku ugashuwa ukammbi?” **15** Mōce unga agor umbō age, “Àka arhi atai, àka adēē ukuka nggu kishoo ikpona abin upfung, ubinkutsu urhē unera usi ſbekmgbō ra abin upfung.” **16** Arherhuwe umbō unyaka arherhe age, “Uner uwəo nuwə awu uner ubin, abinke unga aka akau ri icangnga, awu azeze akarhārhā. **17** Unga akaiferhkō ra amennga age, ‘Umum ikorhi iguse? Ananga abōrkeci umum iki itsu abin icangmum.’ **18** “Mōce unga agor itsikamnga age, ‘Ihii! Ubinkpi umum iki ikorhe ukpi. Umum ibibupuwe angbanmum akere ni idzin akika agōnga, ni itsuke abin icangmum kishoo nu abin akōo umō. **19** Umum iwuri igor itsikammum uge, “Ungo uwəo ra abin arherhe akirakē ungo iki igha imēka irherhe. Uwosha, nu ugha nu uhwa nu ugūibenngo.” **20** “Bōr

Unum agor unga age, ‘A ugugge! Ru untsuua ukpire ungo iki ikpe. Umum inyani ungaa awuri igha abin ha kishoo ungo uku ukongnge itsingo.’ **21** “Ngge iwe rimi nggu kishoo uwuku ukongnge itsikamnga abin upfung, na ashia ru ubin ra asu Unum.” **22** Mocce Uyesu agor angwé imesanga age, “Nggee umum ideyiwa umbi, niba agumbi ighong nggu ibibekmbi, ubinkpi umbi aka igha, use ubinkpi umbi aka itsim ra ayormbi. **23** Urhe unangmgbó abingha, nu iyor ikei inangngge atorho. **24** Àka arhi anyá anunu, asi idoike, asi igberke, ashike ra angban akika atsu ubin igha, bør kishoo rimi ha Unum adzowuka umbó ubingha. Umbi anangmbi anunu akarhárhá! **25** Ungamó ru umbi igú ighongnga idéé itomungge ivanga unying ri inumye unga aka ibék? **26** Umbi aba asi idéé akorhumbi ungwérhú ubin rimi, ude awu use utsu umbi anu igú ighong ra abina akoo? **27** “Àka arhi anyá ifur iki iseng. Isi ihwepungge itser, isi isörngge atorho. Bør umum isoma umbi uyérhe Usorhomon ri igóngnga kishoo anasi igbera idzam ru nyaku unying ru ngge. **28** Unum aba agberuka idzam ru ubíí usi, uku uwe irheré, udá umbó akpííwe ru urha, asi ígberanga umbi idzam ananga ukpó, umbi abi imangmang iyiki ici! **29** Àka neke ikaiferhkó ubinkpi umbi aka igha, use ubinkpi umbi aka ihwa, niba agumbi ighong abin ha. **30** Ubinkutsu, abi uzí ru upfung atínaabee ikpú abin akere ha kishoo. Utémbi ahwenga umbi abeembi ake. **31** Bør àkaabee Iyerhanga, nu abin akere ha awuri idzaambó ake ikei. **32** “Ukpuimum uku uci, niba agumbi iwei, ubinkutsu Utémbi aka abemunga idzaa Iyerha ha. **33** Àka agoshe abinmbi na adzowe uhwéka ra atsúwá.

Àka agbishu ijari imangye iki isi ívarngge, na angwẽ abinmbi ra afã, anangkẽ abin hã asì ímaake, anangkẽ uveu asì íkhapunga umø nu adzurh asì ítsí aghake ake. **34** Ubinkutsu anangkẽ abinmbi aka awe, amenmbi ikei awe umø. **35** “Àka atsim abin itsermbi na akpõm irhirhang igar, **36** ru nyaka anerabé aka asei adzeu uteiyambø aka idzeki irhowu ipfuna aba. Unga aka iba akwér angwĩ ubã, kanying umbø atsuruwe angwĩ ubã ru unga. **37** Awu ubin anggõm ra agärhã hã uteiyambø aka iba akpombo asei uku urhi. Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, awuri itsim atorho igärhã, na agor umbø uge àka asei ise, na agha ubingha, awuri iso nibikanga agashuwe umbø ubingha. **38** Agärhã hã awuri igũmbø iben unga aka aba, ri ikotsuuka, use ri igõkpeka, unga akpombo asei ukurhi adzeu. **39** Àka ahweng uge uteiya aba ahwenga ivangye uveu aka iba ru unga, unga asì íneke unga ayar iyanga atsĩã. **40** Umbi igambi awu ufang umbi adzeu, ubinkutsu, Ungwẽ-Ner awuri iba ri ivangye umbi aka asì ikaimbi iferhkõ.” **41** Ubitru arhusa age, “A Uteijee, ungo urherhe unyaka arherhe ha ru umen, use ru uben uner?” **42** Uteijee agor unga age, “Ugärhũ uwukusong arhika na awe ru itsoi? Awu unga hã, uteiyanga aka itsu unga irhi agärhã iyanga, unga adzowe ubinghambø ri ivangngge? **43** Anggõm awe aki ugärhã hã uteiyanga aka iba anyã unga adẽẽ itsernga rimi hã. **44** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, awuri itsuke ugärhã hã arhise abinnga kishoo. **45** Bor age ugärhã hã agor ra amennga age, ‘Uteiyamum asì íbangá ifetem,’ na atirhunga ikwér agärhã aboo, akatsérh nu akatsak, na atsĩã igha na ahwa, utséku unga aka afírhã. **46**

Uteiya ugārhā hā aba ru unumkpi unga aka asi ihwenga, ikei ri ivangye unga aka asi ihwengnga. Uteiya awuri ikwer unga iki ibewe na atsuke unga nggu abi uzī. **47** “Ugārhā uwuruwi aka ahwenga ubinkpi Uteiyanga aka abee unga akorhe, na asi ikorhunga, awuri ikwer unga ugweε akarhārhā. **48** Bør uwuruwi aka asi ihwengnga ubinkpi Uteiyanga aka abee unga ikorhe, na akorhe ubinkpi uku umēēkpø ugweε, awuri ikwer unga ukunjiir. Ubøn uwuruwi umbø aka adzowe unga abina arherhe, awuri ibee abin arherhe ru unga. Uwuruwi ikei umbø aka aneke unga abin akagøng arherhe, awuri ibee abin akagøng arherhe ru unga. **49** “Umum iba itsu urha ru upfung, umum ibee urha ha utirhi ikpññ icere! **50** Bør iwemum ru ubøtisima umbø aka ikorhuwa umum, nu uver ru umum akarhārhā utsøku umbø aka ikorhuwa umgbø! **51** Umbi akaiferhkø uge umum ikü ididør inba ru upfung? Í’í, umum idøyiwa umbi, umum ikü igigau inba. **52** Udzur icere, ri iyaa unying, inera itðð awuri igasha awu agbøra ivaa, itaar angwimbø asì íweke unying nggu itaar. **53** Awuri igigau, utei awuri ikpëë ungwëë nu ungwëë awuri ikpëë utenga. Uyi awuri ikpëë unapa, unapa awuri ikpëë uyisa. Ukoko awuri ikpëë utsenngwënga, utsenngwë awuri ikpëë ukokanga.” **54** Unga agør ikikønga age, “Umbi aba anyã ufin inai udiku urheε, kanying umbi agør age, ‘Inai iwuri idoingge,’ ngge idoingge. **55** Umbi aba agü ugba udze unør uføu, umbi age, ‘Imani anii iwuri iwengge,’ ngge iwengge. **56** Umbi abi ukpukpeta! Umbi adëë ahwengmbi idzipa abin abñ nggu afñ, bør ihweng atsar ivang iyere umbi afør

adambi. **57** “Awu use utsu umbi asi ivarhumbi ubin uku urhika nibikambi? **58** Umbi aba azərhā azī ivarha arherhe ri iya uyərhe, umina asungo umbi avarha amaa nggu unga nu utsindī. Use unga ikūna ungo akū azīra abika atsu uvau. Uner uwuku utsu uvau ikei atsuke ungo ru ubok abow ikow. Abow ikow ikei atsuke ungo ru ugborzī. **59** Umum ideyiwa ungo, ungo usi ídzekō ra anang hā, utseku ungo iki ifai kishoo, ukobo usi íbərkpo.”

13 Abəə awu umə ri ivang hā, adeyiwe Uyesu ubinkpi Ubirhatu aka atsu anernga afər aner Ugarhirhi atomā adzirh umbə ri ivangye umbə aka adzowe idəm-Num. **2** Uyesu agər umbə age, “Umbə aka afər abi Ugarhirhi ha rimi hā, umbi agər age umbə awu ra arhim anangmbə anera kishoo ru Ugarhirhi? **3** Ishingge rimi! Umum ideyiwa umbi, umbi aba asi idzipumbi igambi, umbi kishoo awuri ikpe ru nyaka umbə ha. **4** Use anera usəka nu utərək ha ubandzin uku ubupa ru Usirhuwam ufere umbə, umbi agər age umbə awu ra arhim anangmbə anera kishoo ru Urusharhima? **5** Ishingge rimi! Umum ideyiwa umbi, umbi aba asi idzipumbi igambi, umbi awuri ikpe ru nyaka umbə ha.” **6** Məce Uyesu arherhuwe umbə unyaka arherhe age, “Unera nuwə, awu ru ucucii uvorhvo ri icangnga. Unga asok azīa ibee ikpūrhū uvorhvo ha, bər unga asi ikpooa ikpūrhā unying. **7** Unga agər uwuku urhise icang hā age, ‘Amee untaar rake umum iki iba inu ibee ikpurhu ucucii uvorhvo uwure, bər umum isi ikpomum ubin ru umgbə. Ugberē umgbə! Awu use umgbə uvina abīa?’ **8** “Bər uwuku urhise icang hā age, ‘A uteiya, uneke umgbə, umum itsuke abī ru umgbə, ni itsuke abi ru umgbə

ik ei ra ameka akere. **9** Umgb o uba ughwermgb o ikp urh a
ra akang, izea niyo! Umgb o uba usi ighwermgb o, umb o
agbere umgb o.” **10** Ru unum ukpuku uwosha ukp o Uyesu
ad e e amesuwe ra ab a ifen-Num, **11** uts erh uw o awu um o
ipfu iyiki ibewe iki itsuke unga irh arh a ipfuruwe undzinga
imeka us oka ni imeka ut orok, af or id e e ukudzik adaka. **12**
Ivangye Uyesu aka any a unga, unga ayisa unga aba ru
unga na agor unga age, “A uts erh ha, aka ash o otambo ungo
ri irh arh a n go.” **13** Moce unga aberu uboknga atsorhe nu
utserh ha, kanying uts erh ha abera ad e e uku udzik, na
akpoi Unum. **14** Bor unggbaashi ub a ifen-Num h a ag u
av o m Uyesu aka akerhuwe ru unum ukpuku uwosha.
Unga agor anera aka awu um o age, “Inuma iw u ut o i iy i
itser, aka aba ri inum h a umb o akerhuwa umbi, asi iwe a
unum ukpuku uwosha.” **15** Bor Uteijee agor unga age,
“Umbi abi ukpukpet a! Uben unera ru umbi aka asi isaka
agarhunga inaknga use uzhikanga ru ugbor, ak u az a
ihwa am e ru unum ukpuku uwosha? **16** Utserh uwure
awu unang Ubrahim, uwuruwi Ushaitan aka abow imeka
us oka ni imeka ut orok riy e. Asi izea umb o agarhuwe unga
ru unum ukpuku uwosha?” **17** Unga aka arherhe rimi,
kishoo anggamtsaknga ag u atsa. Bor anera ag o m angg o m
abin idzeuke unga iki ikorhe kishoo. **18** Uyesu arhusa age,
“Iyerhe Unum iw u igusengge? Umum ikpanga ngge nggu
use? **19** Iwe ru nyaki ishaa umastad, iyiriye utsa uw o o
aka anyanga adoi ri icangnga, ngge iseng iba iw u ucucii,
anunu akang ashiyake ra aboka.” **20** Ikei unga arhusa age,
“Umum ikpangu Iyerhe Unum nggu use? **21** Iwe ru nyaku
uga, ukutserh aka anyanga akayi agbiu is oka ivaa aki ak o

abvurh, ake kishoo asok afui.” **22** Mœce Uyesu aka adzur utsindĩ uwuku izĩ Urusharhima, unga atsîrhū iteu iyiki ici nu iyiki igɔng anu imesuwe anera. **23** Uwɔɔ arhusa unga age, “A Uteijee, inera iwu ukunjiir ukpekū iki ikpo ififørh?” Unga agor umbɔ age, **24** “Àka abima na atsī ra angwī ubā akika apare, ubinkutsu, anera arherhe awuri ikârhūmbɔ itsitsī bɔr asi idẽẽ atsîmbɔ. **25** Uteiya aba asok afoma angwī iya, umbi adẽẽ ra awiya na akwer angwī iya, na ashōrhā age, ‘A uteiya, kaboo umaa utsuruwa ananga ru umen!’ “Bɔr unga awuri igor age, ‘Umum isi ihweng umbi use anangkε umbi aka adzek umɔ!’ **26** “Mœce umbi awuri igor age, ‘E! Umen iki igha ni ihwa nggu ungo, ikei ungo umesuwa umen ru atsindimén.’ **27** “Bɔr unga awuri igor age, ‘Umum isi ihweng umbi use anangkε umbi aka adzek umɔ! Àka asombi ru umum, abi itser iki ibewe!’ **28** “Iciu akpe nu itāi anyī iwe umɔ, aka inyā Uibrahim, nu Uishaku, nu Uyakubu, nu kishoo abika asɔm Arherhu-Num ri Iyerhe Unum, bɔr umbi abe umbɔ awuri itare umbi. **29** Anera awuri idzeki igɔkpee nu udiku urhεe nu ufā nu unɔr, asei ri irhowu Iyerhe Unum. **30** Idzidzerhe, aboo icere aka awe amaataka awuri iwe anggasha, anggasha awuri iwe amaataka.” **31** Ri ivang hā abi Ufarisi aba ru Uyesu, agor unga age, “Usokɔ nggimi, uzio anang akase, ugomna Uhiriduabee ifere ungo.” **32** Unga agor umbɔ age, “Àka azī adeyiwe ijui ngbako iyiki ici ha uge, ‘Irhere umum iwuri itsûwûkû ípfu iyiki ibewe, ni iwuri ikerhukû anera, ikei udā rimi hā, umum imaa itsermum ikpe. **33** Ìi awu ufang, umum iki izérhū uzérhāmum irhere nggu udā, ni ikpe ikei. Idzidzerhe isi

imēngge uner uwuku usəm Arherhu-Num akpe ra awiya Urusharhima! 34 “Oka Urusharhima, Urusharhima! Ungo ufer abika asəm Arherhu-Num nu utang atarh ra abirabe umbə aka adene umbə aba ru umbi. Idiki isong umum iki ibee ikəng angwēmbi ananga unying, ru nyaki inū iki isaki ikəng angwēngge ra afekngge, bər umbi akpəmbi! 35 Nggayə awuri inekambə iyambi arhanga! Umum ideyiwa umbi, umbi asi ībvui anyāmbi umum, utseku unumkpi umbi aka igor age, ‘Idorh iwe nggu uwuruwi aka aba ri itsok Uteijee!’”

ungo irhowu ipfunu, usei ra anang aka acia, uneke uner irhowa ha aba nibikanga, ayisa ungo age, ‘A uwərhε, uba usei nggεε ra anang aka azea.’ Mօcε ungo uwuri iweɔ ri imor ra asu abi irhowa. **11** Uben unerwi aka aberi itsinga, awuri irherhuwe ike, uwuruwi aka arherhuwe itsinga, awuri iberuwe ike.” **12** Mօcε Uyesu agօr uner irhowa ha age, “Ungo uba uwuri iyisungo anera igha ubingha, use irhowa, niba uyisungo awərhango, nu angwəmbi, nu unangmbi nu abi ubinmbi. Ungo uba ukorhungo rimi, umbə aba ayisumbə ungo, umbə ifasambə ungo ubinkpi ungo uku ukorhe. **13** Bօr ungo uba uwuri ikorhungo irhowa, uyisa atsūwā nu akatarhu, nu abi ishai iyor, nu abi ibvuta, **14** ungo uwuri iweɔ ri idorh. Nu ngge iki iwe uge umbə asi ídēē afaimbə, bօr Unum awuri ifasa ungo ru unum ukpuku usok ra akpe uwu abika arhurhika.” **15** Ivangyε unying ru umbə abika asei igha ubingha aka agǔ rimi, unga agօr Uyesu age, “Idorh iwe nggu unerwi aka ise ihighha ri Iyerhe Unum.” **16** Uyesu agօr unga age, “Unera nuwə aka agbisha abin irhowa iyiki igɔngnga amaa, na aghwi abika azī irhowa arherhε. **17** Ivangyε ivang irhowa ha iki iba imɛ, unga adene ugārhāngā azī adəyiwe abi ha unga aka aghwi age, ‘Àka aba, umum iki inzekū abina.’ **18** “Bօr umbə kishoo atsīmbə isom abinkε aka iken umbə izizī irhowa ha ru ughwisha. Uwu inggbasha age, ‘Umum igoi icang niyə, awu ufang umum izī inyā ngge. Kabəo uma aneka umum izī.’ **19** “Uwəo age, ‘Umum igoi inak iyiki ikau irham usəka, umum ibee izī ivira ngge. Kabəo uma aneka umum izī.’ **20** “Ikəi uwəo age, ‘Umum inii ipfunu utserh uwuku ufa, isi ídēē

íbamum.’ **21** “Ugārhā hā aba adeyiwe uteiyanga akere ha. Mōce amen uteiya iya ha adake, unga adeyiwe ugārhāngā hā age, ‘Udze uzī ifetem, ra atsīndī nu ikparavar utepa, ukarha atsūwā, nu akatarhu nu abi ibvuta, nu ashai iyor ukūba.’ **22** “Ugārhāngā age, ‘A uteiya, ubinkpi ungo uku ubee iki izī ikorhumum, bōr ananga ana aborke ri iya.’ **23** “Mōce uteiya irhowa ha agor ugārhāngā age, ‘Ubvui udze utsīrhā atsīndī iteu nu arhum, utsu anera umbō aba atōk iyamum. **24** Umum ideyiwa umbi, uko unera unying ra aborō abi inggbashi ha umbō aka aghwi asi íbangunga ubin irhowamum.” **25** Anera arherhē aka azērhā nggu Uyesu, unga adzipa agor umbō age, **26** “Ubēn unerwi aka iba ru umum, na asi ikpēē utenga nu uyanga, utsēnga nu awékacinga, angwēmbō nu anapumbō, use urhenga, unga asi ídēē afea ungwē imesamum. **27** Ubēn unerwi aka asi ishupu igārhāmau ucucia adəsunga umum, asi ídēē afea ungwē imesamum. **28** “Unera unying ru umbi abaabee idzin utsurha udedetamgbō, unga asi ígbaashia asei na avarhu ubinkpi unga aka ifer, na anyā use unga afea ru uhwek ukpurukpi unga aka imaa idzina? **29** Ubinkutsu utsur unga atsu atarh idzina na afōr imimaa adaka, ubēn unera aka inyā, awuri inyīrhā unga, **30** age, ‘Umbi anyā uner uwirē aka atirhi idzin, na afōr imimaa adaka.’ **31** “Use awu uyérhe uwukusong awuri izī iwa nggu uyérhu uwōo, na asi iseī avarhunga use anernga anaka agōnga usōka awuri idēē amēēmbō nggu aborō aka awu anaka agōnga isōka ivaa? **32** Unga aba asi ídēē amēē, unga adene itser umbō azī akpo uyérhe uwōrō unga ana awu ukukaa, umbō ashōrhā abee ididōor? **33** Iwe rimi hā, ubēn unera

ru umbi aka asi idzowuka abinnga kishoo, uner ha asi
ídẽ̃ awea ungwẽ imesamum. **34** “Angwã aze, bõr ake aba
ashike ri itonga angwã, iwuri ikorhu uguse ni iwe angwã
ikei? **35** Ashike ri itser ri ikom icang, use ra atõ irham.
Umbõ awuri itare ake. “Uner ato akika agũ, unga agũ.”

15 Abika aȳesu ikirbi abĩ nu abirabε umbõ aka anyanga
umbõ awu abi arhim arherhe, aba akõng adziir anu igosha
unga, **2** abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem abvun age,
“Utsak uwirε ayeisa abi arhim na agha nggu umbõ!” **3**
Mõce Uyesu arherhuwe umbõ unyaka arherhe age, **4**
“Unera unying ru umbi awe ru ídõi unaka. Unying iba
igwirngge, unga asi ínekuka ídõi isõka utõõrha nu utõõrha
ri idee na aziã ibee iyiki igwir ha uts̄eku unga aka ikpo
ngge? **5** Unga aba akpoa ngge, unga agõm na atsã ngge
ra aceisa, **6** unga aka izĩ ri iya. Unga ayisa awerhang
nu andõkanga ananga unying na agõr umbõ age, ‘Àka
agõm anggõm nggu umum. Iki ikpomum idõi uma hã
iyiki igwir ha.’ **7** Umum ideyiwa umbi, iwuri iwe rimi hã,
umbõ aka igõmanggõm ra afã ri itsi uner arhim unying
uwuku udzipa anangmbõ abika arhika isõka utõõrha ni
inera utõõrha iki isi ibeengge idzidzipa. **8** “Use, utserh
uwukusong awe ru íshaa imang usõka, ishaanga unying
igwirngge, unga asi ígaar urhirhang, na ayar iya kishoo
na angwẽdzenabee uts̄eku unga aka ikpo? **9** Unga aba
akpoa, unga iyisa awerhang nu undõkanga na agõr umbõ
age, ‘Àka agõm anggõm nggu umum iki ikpomum ishaa
uhwék ha iki igwir.’ **10** Umum ideyiwa umbi, iwuri iwe
rimi hã, awu ubin anggõm ra asu ípfu itser-Num ri itsi
uner arhim unying uwuku udzipa.” **11** Uyesu arherhe age,

“Unera nuwɔ awu ra awɛkatsa avaa. **12** Uwuku ucia agor utenga age, ‘A ute, ugashuwa ukammum.’ Mօcɛ utenga agashuka ukammbօ. **13** “Akpurha amaa inuma ukunjiir, uwuku ucia akarha abinnga kishoo, aziā abī akɔɔ nu udī ukpuku uder. Mօcɛ, unga aferuka abinnga ru ugba. **14** Unga aka amaawe abinnga kishoo, imerh iso imaangge abiā, unga atsīā iyaki imerh. **15** Unga asok azī afea ugārhā utsa uwɔɔ ra abī hā, utsa ha atsuke unga azī idzeu arhede ra agborke. **16** Ungaabee igha ubingha arhede ha, unera asi idzowuka unga ubin. **17** “Ivangyɛ unga aka atsī ra amennga, unga age, ‘Agārhā awu asong ri iya utemum, umbօ iki igha ashur na abore? Nu umum iwuri ikpemum ri imerh. **18** Umum iso izī ru utemum igor unga ige, a ute, umum iki ikorhu ubin arhim ru Unum, ni ishɔiwamum ungo. **19** Umum isi ibvui imɛmum umbօ ayisa umum ungwɛng. Unyanga umum ru nyaku ugārhāng. **20** Mօcɛ unga asok aziā ru utenga. “Bօr unga ana adzeka ukuka nu utenga anyā unga, atorh afer unga, unga atī aziā akarha unga awuma na ashor atamnga. **21** “Ungwɛngagor unga age, ‘A ute, umum ikorhu ubin arhim ru Unum ni iki ishɔiwamum ungo. Umum isi imɛmum umbօ abvui ayisa umum ungwɛng.’ **22** “Bօr utesa agor agārhāng age, ‘Àka akū atorho aka aze aba atsīme unga ifetem. Àka atsuke imangto ri itoknga na abadak ra adaknga. **23** Àka atsī adzur ungwɛ inak iyiki isenga, aba angwāna. Umen izek irhowa igomanggɔm. **24** Ubinkutsu ungwɛmum uwere ha aka akpea na azir ikei, aka agwira bօr icere umen iki ikpomen.’ Mօcɛ umbօ atsīmbօ irhowa. **25** “Umbօ ana awe ru irhowa ha, ungwɛngagor uwuku ukūa awu ra

arhum. Unga aka adzeka arhum aba ayo ri iya, unga agū anggang nu azer atəkuke iya. **26** Nggee unga ayisu ugārhā unying na arhusa unga age, ‘Awu use uni izārhā?’ **27** Unga agor unga age, ‘Ungwēmbi aka abanga, utengo atsu umbō angwā inak iyiki isenga, akorhi irhowa, unga aka aba atsī ukuker.’ **28** “Ungwēmbō uwuku ukūa amennga adake, unga akpēē itsī ri iya, nggee utenga adzek ashōrhā unga. **29** Bor unga agor utenga age, ‘Unyā! Imek iyere kishoo umum ikapa ungo, inasi ikpēmum igūna ungo idiki unying. Rimi hā ungo unasi idzaango umum ibū iyiki ici umum ikorhumum irhowa nggu awerhamum. **30** Bor ungwēngō uwuruwi aka azī afere abinngo nggu akatsērh aba ri iya, ungo ungwānuwe ungwē inak iyiki isenga ru unga!’ **31** “Utenga age, ‘Oka ungwēmum, ungo uwu nggu umum uben ivang, uben ubinnum, uwu ukpungo. **32** Bor imēngge umen ikorhi irhowa ni igomanggōm, ubinkutsu ungwēmbi uwuruwi aka akpe, aka azira, uwuruwi aka agwir, umbō aka akpombō unga.”

16 Uyesu adeyiwe angwē imesanga age, “Unera nuwo awu uner ubin, umbō adeyiwe unga age, ‘Uner uwuku udzeu itserngo anu ikorhe ataba nggu abinngo.’ **2** Nggee unga ayisu uner itsernga hā arhusa age, ‘Umum ini igūshu use ri itsingo? Ukū ubvur itserngo uba uvarhe umum inyāni kishoo, ubinkutsu ungo usi īweo uner itsermum.’ **3** “Uner itsen ataba ha akaiferhkō ra amennga age, ‘Umum ikorhi iguse icere? Uteiyamum uwi awuri iwaiyiwe umum ri itsen. Umum uwi ishimum ri iker iyiki ikau irham, ni iwu ra atsa akika afen ifen. **4** Umum ihwēng ubinkpi umum iki ikorhe, umbō aba awayikumbō

umum ri itsər nggimi, anera awuri iyaimbə umum ra ayambə.’ 5 “Nggee unga ayisa abika agha uverh ru uteiyanga unying anying, unga arhusu ingbaashia age, ‘Uteiyamum adəsa ungo itikisong?’ 6 “Unga agər unga age, ‘Ídzum atsei anaka utərək.’ “Məce uner itsər ataba ha agər unga age, ‘Unyangu ubvur uverhngo ifitem, utseng anaka ana.’ 7 “Məce unga arhusu uwu uvaa ikei age, ‘Adəsa ungo itikisong?’ “Unga agər age, ‘Ambāī itsem, unaka unying.’ Unga adeyiwe unga age, ‘Unyangu ubvur uverhngo, utseng isəka utərək.’ 8 “Uteiya ha akpoi uner itsər uwuku uda irhirhika ha, ubinkutsu akorhi iferhə ha nggu isarasu. Anera ru upfung ukpire akorhi iferhembə nggu itsoi anangmbə abika adəsu Unum. (aiōn g165) 9 Umum ideyiwa umbi, àka akū abin upfung akū akpowe itsikammbi awərhə, abinmbi aba amaaKE, umbə ayəi umbi ra aya aki ugbagbaa. (aiōnios g166) 10 “Uwuruwi aka awe ru imangmang nggu ubin uku uci, awuri iwea ri imangmang ru ubin ukpuku urhə. Uwuruwi aka ashia ri imangmang ru ubin ukpuku uci, asi íwea ri imangmang ru ubin ukpuku urhə. 11 Nggee umbi aba ashimbi ri imangmang ra abin upfung ukpire, ungaa idzaa umbi abin aki idzidzerhe? 12 Umbi aba isaka ashimbi ri imangmang ra abin anera, ungaa idzaa umbi abin aki ukammbi? 13 “Ugārhā asi ídēē atəwūka itsər ra ateiya avaa. Unga awuri ibema unying na akpēē uwərə, unga awuri idzowe itsinga ru unying na akpēē uwərə. Ungo usi ídēē udzowukə itsingo ru Unum nu uhwək.” 14 Abi Ufarisi abika abemu uhwək, aka agū akərə ha kishoo, umbə acatu Uyesu. 15 Unga agər umbə age, “Umbi azharhe arherhe aka aze ra asu anera, bər

Unum ahwenga amenmbi. Ubin uku uze ra asu anera, uwu ubin ishī ra asu Unum. **16** “Imesi Íkpem Umusa nu abvur abika asom Arherhu-Num, umbō aka adūwā utsəki ivang Uyohana. Udzur ri ivang hā, umbō aka anu idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyerhe Unum, nu uben unera abee itsī ri ngge ri inggang. **17** Asi ighonga afā nggu abī aki imaa, bōr ishia unying ri Íkpem Umusa isi ifōrhūngge. **18** “Uben unera aka iwayiwe utsēnga na apfuna utsərh uwukuse, unga awu ra arhim itoma-dak, nu unera aka ipfunu utserh uwuku uwuwayi, awu ra arhim itoma-dak. **19** “Uner ubin nuwō aka isaka atsim atorhi imang azezerake, unga awe ri igūiben uben unuma. **20** Ra angwī iyanga, utsūwā nuwō agburh Urhiazaru anu umō, awu nggu isoo iki imaa iyornga. **21** Unga abee igha awushu ubingha aki igbei, ra adak utebur uner ubin hā. Ijui iki isaki iba irhen isooŋga hā. **22** “Ivanga iki imē uner ifen hā akpea. Ípfu itsər-Num ishupa unga ikū izīngge ri ighbōm Uibrahim. Ikei, uner ubin hā akpea, umbō adzake unga. **23** Ra anang iseい abika akpukpe, ra anangke unga aka agū uver, unga abera asunga anyā Uibrahim ukuka nu Urhiazaru ri ighbōmnga. (**Hadēs g86**) **24** Nggee unga ayisa unga age, ‘A Utete Uibrahim, umaa ugū atorh umum nu udene Urhiazaru unga ashōmu itoknga ra amē na arhor adōnga arhemμum, ubinkutsu umum iwe ru uver ri idzūū urha ukpire.’ **25** “Bōr Uibrahim agor unga age, ‘A ungwēμum, uyita ri ivangye ungo uku uwe ru urhe. Ungo uyeisa abin aka aze nu Urhiazaru ayεisa abin aka abewe, bōr icere umbō afituwe unga nggimi ungo uwe ru uver. **26** Asi iwea akere ha ukpekū, bōr ra ateumen nggu umbi, aka

atsu ughorkaghōr umbumbang uteitasamgbō utsur anera asoki nggimi abambō ugarmbi, use unera adzek ugarmbi abanga ru umen.’ **27** “Unga age, ‘A utes, umum ishōrhā ungo, uma udene Urhiazaru unga azī ri iya utemum, **28** ubinkutsu umum iwe ra angwēmen atōō. Umum ibee unga arherha umbō, utsur umbō abambō ra anang akere ha aki uver ha.’ **29** “Uibrahim age, ‘Awembō ru Umusa nu abika asom Arherhu-Num, uneke umbō akpeto ra abi ha.’ **30** “Unga age, ‘A utes Uibrahim, ī'ī, unera aba adzek ra abika akpe azī ru umbō, umbō awuri idzipumbō.’ **31** “Unga agor unga age, ‘Umbo aba asi ikpembo ato ru Umusa nggu abika asom Arherhu-Num, umbō asi īgūmbō unerwi aka idzeka akpe.”

17 Uyesu agor angwē imesanga age, “Ubinkpi uku itsu anera agba ra arhim, awu ufang ukpō uba, bōr atorh uner ha aka itsu ukpō uba. **2** Nu unerwi aka itsu unying ra awekaci abere agba ra arhim, ugba umbō abope ukō igo ru urhōknga na atare unga atsī ru ughorkaghōr ukau ukugōng. **3** Nggee àka akpōm atsimbi. “Undōkango aba agbaa ra arhim, utserha unga. Unga aba nekuka, utsūwe unga. **4** Unga aba agbaa uvau ru ungo idikunga utōeva ru unuma unying, na aba idiku utōeva age, ‘Iki inekukū,’ utsūwe unga.” **5** Abi itser Uyesu agor age, “Uteijee, utomuwa imangmangmen.” **6** Uteijee agor umbō age, “Umbi aba awembi ri imangmang ukunjir ru nyaki ishaa umastad, umbi adēē agōrmbi ucucii ipfum uwure age, ‘Ubvurhi nu udōnna ru ukau,’ umgbō uwuri īgūmgbō umbi. **7** “Awu ungamo ru umbi aka iwe ru ugārhā uwu irham use uwuku udzeu idōinga, aka idzeku usi aba, unga

agor unga age, ‘Uba ifitem, uba usei nu ugha ubingha?’ **8**
Asi ígora rimi, bør unga awuri igor ugārhāngā hā uge,
‘Utøng ukorhu ubingha ukūwā umum igha ni ihwa imaa,
nu ungo udørhu ugha nu uhwa’ **9** Awuri itara uwee ru
ugārhā hā aka adøsa arherhanga? **10** Nggee umbi awe
rimi hā, umbi aba adøsumbi abina kishoo umbø aka
adeyiwa umbi. Umbi awuri igor age, ‘Umén isi iwemen
ubin, umen iwu agārhā. Umén ikpurhi itō itserye iki
iwe iyimen.’’ **11** Ic Uyesu awu ru uzārhā ukpuku uzī
Urusharhima, unga azérhā ra atsom Usamariya nggu
Ugarhirhi. **12** Unga aka atsī ru ungwērhū uteu ukpoo
akatsak abi irhārhī ingbim usøka agbanga unga, adéé
ukuka. **13** Umbø atsarhi irhakmbø age, “Uyesu, Uteiya,
ugū atorh umen!” **14** Ivangye unga aka anyā umbø, unga
age, “Àka azī ra abika adzowe idem-Num umbø anyā
umbi.” Umbø awu ru utsindī uwuku uzī, na akerhumbø.
15 Unying ru umbø aka anyā unga aka akerhunga, unga
abvui aba atsu ivum akpoi Unum. **16** Unga aba agba ra
adak Uyesu na atar uwee ru unga. Unga uwi awu uner
Usamariya. **17** Uyesu arhusa age, “Asi iwea inera usøka
kishoo aka akerhe? Abørø utørha angwëmbo? **18** Awu
use ukpø utsu akpurha awu utsen uwure ikiyikanga unga
abvui aba ikpoi Unum?” **19** Mœce unga agor unga age,
“Usisok uzī. Imangmangngo ngge ikerhuwe ungo.” **20**
Unuma nukpø abi Ufarisi arhusa unga age Iyerhe Unum
iwuri iba ukang? Uyesu agor umbø age, “Ibiba Iyerhe
Unum isi íwengge ubinkpi umbi aka inyā ra asumbi, **21**
Unera asi ígora age, ‘Àka anyā nggayε,’ use ‘Nggayo,’
ubinkutsu Iyerhe Unum iwu nggu umbi.” **22** Mœce unga

agor angwē imesanga age, “Ivanga niyō ibarō, umbi aka ibee inyā unuma unying ri inum Ungwē-Ner, bōr umbi asi ínyāmbi. **23** Anera awuri igor umbi age, ‘Àka anyā nggawi ri nggimi,’ use ‘Nggawo ru nggo.’ Niba azīmbi, niba adōsumbi umbō. **24** Ubinkutsu unum Ungwē-Ner uwuri iwe ru nyaki inai iki inyaka irhangnge afā, usok ru ubang upfunga nggo uzī ubang ukpōro. **25** Bōr awu ufang unga aka igbaashia ahwa uver abina arherhe nu undan ukpire ukpēkpō unga. **26** “Ru nyaka ngge iki iwe ri inum Unuhu, rimi hā ikei ngge iki iwe ri ivang Ungwē-Ner. **27** Anera agha na ahwa, apfuna na apfunuwe, utseku unumkpi Unuhu aka atsī ru nggaa ukhukhō amē, mōcē amē isopfung aba atsīme umbō kishoo. **28** “Iwe ru nyaka ha ri inum Urhutu, anera aka agha na ahwa, agoi na agoyiwe, akau irham na adzin idzin. **29** Bōr ru unum Urhutu aka adzeka ru Usədəm, umbō atsuke urha nggu akāā urha adzeka afā aba atsīme umbō kishoo. **30** “Íí, iwuri iwe rimi hā ru unum Ungwē-Ner aka idzeka. **31** Ru unum hā uwuruwi aka awu afafā ni itsi uvi iyanga na abinnga awu ra abī, unga niba acipuwanga inyanga ake. Rimi hā ikei, uwuku uwe ru usi, niba abvui abanga ri iya. **32** Àka ayitu utserha Urhutu. **33** Kishoo abikaabee ifōrh urhembo, umgbō uwuri igwirmgbō. Kishoo abika agwirhuwe urhembo, afufōrh umgbō. **34** Umum idideyiwa umbi, nu utsuu ukpu ha awuri inyāmbō inera ivaa nu ukoma unying. Awuri nyanguwe unying na abōre unying. **35** Akatsērh avaa aka idēē igoo ananga unying. Awuri nyanguwe unying na abōre unying.” **37** Umbō arhusa

unga age, "Awuri iwe rincé Uteijee?" Unga agor umbó age,
"Anangké ukom uku uwe, anang hā amgbépē iki ikóng."

18 Mocé Uyesu adeyiwe angwé imesanga unyaka arherhe
aki ifen-Num uben ivang na aneke igú azhe. **2** Unga age,
"Utepa nukpó uner uwuku utsu uvau aka asi igúia iwei
Unum, asi ihwéngnga unera. **3** Ru uteu ha utsérhápfo
ruwo akéyi ru utsa ha anu igor unga age, 'Umaa utsíra ateu
umum nggu abika akpéná umum.' **4** "Unga atirhi akpéé,
bor unga abvui agor ra amennga age, 'Umum ihwéng ugé
umum isi igúum iwei Unum, ni isi ihwéng anera, **5** bor
utsérhápfo uwuré akéna umum iwiwosha. Umum ima
iyike unga, utsur ikikéyangá izhengge umum." **6** Uteijee
age, "Àka agú ubinkpi uner uwuku utsu uvau uwu amen
aka atárhá aka arherhe. **7** Unum asi íkorhuka anernga
aka aséng abiné aka arhika, abirabé aki iciu ru utsuu na
atenum ru unga? Unga awuri adárhúngá ri iyike umbó? **8**
Umum idéyiwa umbi, awuri iyikuka umbó ifitem ikei ru
ubinkpi umbó aka abee. Bor Ungwé-Ner aka iba, awuri
ikpoa imangmang ru upfung?" **9** Ra abirabé aka adzowe
imangmang ra atsimbó age umbó arhika, na anu iyéé
abikase, Uyesu arherhe unyaka arherhe ugé, **10** "Inera
ivaa atsí ifen-Num ru ufóm Iya-Num, unying awu utsa
Ufarisi, uwu uvaa awu uner uwuku uyéi ikirbi abí. **11**
Uner Ufarisi ha asok abera adéé afen-Num ri itsikamnga
age, 'A Unum, umum itar uwéé idzaa ungo umum iki
isi iwemum ru nyaka aveu, abika ida irhirhika, abika
atoma-dak, use uwuku uyéi ikirbi abí uwuré. **12** Umum
ikpem igha ubin idiki ivaa ri inuma utoóva, ni idzowe
unying ra abina usóka ra abiné umum iki ikpo kishoo.'

13 “Bør uner uwuku uyei ikirbi abĩ hã adẽẽ uku uka. Asi ibera asunga arhisa afã, bør abangu ikoknga na age, ‘A Unum, ugũ atorh umum uner arhim.’ **14** “Umum ideyiwa umbi, uner uwuku uyei ikirbi abĩ hã abvui azĩ ri iyanga, Unum anyanga unga awu uner uwuku urhika, bør asi inyangu utsa uwərə awea rimi. Ubən unerwi aka aberi itsinga, awuri irherhuwe ike. Nu uwuruwi aka arherhi itsinga, awuri ibiberuwe ike.” **15** Anera ikei akū angwẽrhã awékaci aba ru Uyesu abanga umbə. Angwẽ imesanga aka anyã rimi, umbə atserha umbə. **16** Bør Uyesu ayisa awékaci ha azĩ ru unga, na age, “Àka aneke awékaci aba ru umum, Àka niba akənmbi umbə, Iyerhe Unum iwu iyi ikpūmbə. **17** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, uben unerwi aka asi iyəisa Iyerhe Unum ru nyaku uwékuci, asi ídẽẽ atsĩā ri ngge.” **18** Uyerhu Uyahuda uwəo arhusa unga age, “A umarhem uwuku uze, umum ikorhe uguse ni ikpo urhe uwu ugbagbaa?” (*aiōnios g166*) **19** Uyesu agor unga age, “Awu use utsu ungo uyisa umum uwuku uze? Uwuku uze ashia, Unum ukpekū awu uwuku uze. **20** Ungo uhwengo ikpem iyere, ‘Niba uferə unera, niba utomungo-dak, niba uvəpə iveu, niba ugberə angwĩ utsukukə unera, udzowe igɔng ru utengo nu uyango.’” **21** Uwedzem hã age, “A umarhem, umum iki idəsumum akere ha kishoo rimõõ, utirhi ri iwẽnci.” **22** Uyesu aka agū rimi, unga agor unga age, “Ungo ubər ubina unying ukpekū. Ugoshe abinngo kishoo, udzowe uhwəka ra atsūwã, nu uba udəsa umum. Məce ungo uwuri iweə ru ugbeta urherhe ra afã.” **23** Unga aka agū rimi, amennga aghong akarhãrhã, ubinkutsu unga awu uner ubin akarhãrhã. **24** Uyesu arhi

unga na agor age, “Aghong uner ubin aka itsi ri Iyerhe Unum. **25** Idzidzerhe, uwuri ighwørhungge Urhakumi utsi ra angwĩ inepurha nu uner ubin aka itsi ri Iyerhe Unum.” **26** Abika agū rimi, arhusa age, “Ungaa adẽẽ akpo ififørh?” **27** Uyesu age, “Ubin ukpuku unang anera, Unum ananga ukpɔ.” **28** Ubitru agor unga age, “Umen abe ineke abinmen kishoo ni idosa ungo!” **29** Uyesu agor umbɔ age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, unera asi íneke iya use utserh, use angwẽmbɔ, use ateinga, use awækaci ri itsi Iyerhe Unum, **30** na asi ikpoa arherhe ru udan ukpire, ru unum upfung uku ufa uku iba ikei unga akpo urhe uwu ugbagbaa.” (**aiōn g165, aiōnios g166**) **31** Uyesu akūna umbɔ usokdūmen azĩ ri ibanga, na adeyiwe umbɔ age, “Umen izĩ ufā Urusharhima, nu kishoo abinke abika asom Arherhunum aka atseng ri itsi Ungwẽ-Ner awuri itsuaférke. **32** Awuri idzowe unga ra abok atsen abi Uyahuda. Umbɔ awuri iyeia unga, arhena unga, ashau aci atsuyiwe unga, awuri ikwer unga, na afere unga. **33** Ru unum untaar unga awuri isoka ikei.” **34** Bɔr angwẽ imesanga asi igū arherhangat aimbɔ. Agbena awuwɔk ru umbɔ, nu umbɔ asi ihwengmbɔ ubinkpi unga aka arherhe. **35** Uyesu aka ayoku Ujeriko, uner ibvuta asei nu ubang utsindia anu ifen. **36** Ivangye unga aka agū ititong anera arherhe, unga arhusa age awu use uni izärhã? **37** Umbo adeyiwe unga age, “Uyesu uner Unazarat unga atong.” **38** Unga atsarhi irhaknga ayisa age, “Uyesu! Ungwẽ Udauda! Ugū atorh umum!” **39** Abika azärhã ra asu Uyesu atserha unga age ungu unukutata, bɔr unga agbisha atsarhi irhaknga age, “A Ungwẽ Udauda! Ugū atorh umum.” **40** Uyesu adẽẽ

na atsu umbə akū uner ibvuta ha aba ru unga. Unga aka aba ukhapa, Uyesu arhusa unga age, **41** “Ungo ubee umum ikorhuwa ungo use?” Unga age, “A Uteijee, umum ibee ikpo inyā anang.” **42** Uyesu agor unga age, “Uyei inyinyāng. Imangmangng ngge ikerhuwa ungo.” **43** Kanying asunga ayanguke, unga adəsu Uyesu na akpoi Unum. Anera kishoo aka anyā rimi, umbə akpoi Unum ikei.

19 Uyesu aka atsī ru Ujeriko, na azərhā atəng. **2** Uner uwəo umə itsoka igburh Uzakka, unga awu unggbashi abika ayei ikirbi abī, na awu ru ubin akarhārhā. **3** Abee inyā ungamə awu Uyesu ha. Bər Uzakka akpinunga asi idēē anyāā Uyesu, anera arhəmbə. **4** Nggee unga atī agbaashia azī afū nggaa ucucii abee inyā unga, Uyesu ani itəng udika ha. **5** Uyesu aka azī atsī ra anang ucucii ha, unga abera asunga afafā na agor unga age, “A Uzakka, uciwuwa ififitem, awu ufang umum iki icipa ri iyango irherε.” **6** Nggee iki ififitem unga ahwarha acipuwa aba agbanga unga nggu agəm. **7** Anera kishoo aka anyā rimi, umbə atirhi ibvun arherhe age, “Unga azī iwu utsen uner arhim.” **8** Bər Uzakka asok adēē na agor Uteijee age, “A Uteijee, unyā! Icere umum idzowe uteng abinke umum iki iwu ra ake ra atsūwā, ni ifase idikunga inaa ra abirabə umum iki igha urhambə ri iyεi ikirbi abī.” **9** Uyesu agor unga age, “Ififərh iki itsīngge ri iya ikere irherε, ubinkutsu utsak uwure iganga awu unang Uibrāhim. **10** Ungwē-Ner aba ibee abirabə aka agwir, na afərh umbə.” **11** Anera aka anu igosha akere ha, unga atsī irherhe unyaka arherhe, ubinkutsu unga aka ayoka

itsī Urusharhima, umbō akaiferhkō ugε use Uyesu awuri
itsu Iyerhe Unum idzeka kanying ru Urusharhima. **12**
Unga age, “Utsa uwōo aka akpo imar iyiki ize asok azīā
itsim iyérhe ra abī akōo, ra anang aka ader, na abvui
aba ra abīng. **13** Nggee unga ayisa agārhāngā usōka,
agashuwe umbō imang uazurhfa unying anying, na agor
umbō ikei age, ‘Àka akū imang hā adzipa utsekum umum
iki iba.’ **14** “Bōr abi utepunga akpēmbō unga, umbō adene
itser umbō azī agor unga age, ‘Umēn isi ibemumēn ungo
uwu uyērhamēn.’ **15** “Umbō aka atsīme iyērhanga, unga
abvui aba ri iya. Unga atsu umbō ayisuwe agārhāngā hā,
unga aka adzowe imang hā. Abee inyā angwīkē umbō
aka akpo atomā ri idzidzipambō. **16** “Uwu inggbashaia
aba adēē ra asunga na age, ‘A uteiya, imang uazurhfango
hā ikūwā umum uazurhfa usōka.’ **17** “Uteiyanga age,
‘Ihīī, ungo udēē, ugārhū uwuku uze, ubinkutsu ungo
uweō ri idzidzerhe ru ubin ukpuku uci, umum iwuri
īdzaamum ijee itepa usōka.’ **18** “Uwu uvaa aba age, ‘A
uteiya imang uazurhfango hā ikūwā umum uazurhfa
atōō.’ **19** “Uteiyanga agor unga age, ‘Ihīī, ungo udēē,
ugārhū uwuku uze, ubinkutsu ungo uweō ri idzidzerhe ru
ubin ukpuku uci, umum iwuri īdzaamum ungo iyērh
itepa itōō.’ **20** “Mōce ugārhū uwōo aba age, ‘A uteiya,
imang uazurhfango hā iyε, umum iwōke ru utatorho.
21 Umum igū iwei ungo, ungo ughong ikorhi iferhε. Nu
ubema abinke ungo uku usi ingwēō, nu ugberō ubinkpi
ungo uku usi idoso.’ **22** “Unga agor unga age, ‘Ungo
ugārhā uwuku utārhā, umum ikū arherhe angwīngō itsu
ungo uvau. Ungo uhwengngō umum ighong ikorhi iferhε,

ni ibee abinke umum iki isi ingwēmum, ni īgbetū abinke umum iki isi idoimum? **23** Awu use utsu ungo isi itsukukō imangmum ru ubanki, umum iki iba icere iyēi ngge nggu angwīngge?” **24** “Mōce unga agor abika adēē umō age, ‘Àka ayeise imang uazurhfamum unying hā ru unga, àka adzowe ru uwōrō uwu uazurhfa usōka.’ **25** “Umbō agor unga age, ‘A uteiya, awea ra uazurhfa usōka.’ **26** “Unga age, ‘Umum ideyiwa umbi, uwuruwi aka awe ru ihwihwēng awuri itomuwe unga akpo arherhe. Uwuruwi aka ashia, awuri iyēse ungwērhī ihwihwēng ha unga aka awerangge. **27** Icere, anggamtsakmum aka asi ibemumbō umum iki iwu uyērhambo, àka akūna umbō aba nggēe na afere umbō ra asumum.”” **28** Uyesu aka arherhe akērc amaa, unga agbaashia azīā ufā Urusharhima. **29** Unga aka ayoka uteu iyiki ici iyi Ubetafaji nu Ubetani udiki igū iyōrō umbō iki iyisa age Igū Acucii Uzaitun, unga adene angwē imesanga avaa agor umbō age, **30** “Àka atsī ru uteu ukpuku uci nggōrō ra asumbi, uben itsitsimbi, umbi awuri inyāmbi ungwē uzhika aka abow adēē, uwuruwi unera anasi ifūā umgbō. Aka agarha umgbō akū aba nggēe. **31** Unera aba arhusunga umbi age, ‘Awu use utsu umbi agarha umgbō?’ Àka adeyiwe unga uge, ‘Awu Uteijee abeea umgbō.’” **32** Abōrō unga aka adene umbō agbaashia, azī anyā umgbō ru nyaka unga aka adeyiwe umbō. **33** Umbō aka adēē igarhu ungwē uzhika ha, abi uzhika ha arhusa umbō age, “Awu use utsu umbi anu igarhu ungwē uzhika ha?” **34** Umbō age, “Uteijee unga abeea umgbō.” **35** Umbō akū umgbō aba ru Uyesu, abetuwe atorhambō nu undzingmgbō, Uyesu afū asei nu umgbō.

36 Unga awu ru uzārhā, anera abetuwe atorhambə nu utsīndiā. **37** Ivangyε unga aka aba akhapa ri icipa ri Igū Acucii Uzaitun, kishoo ikikōng angwē imesa atsīmbə anggōm, akpoi Unum nggu irhem ikerketangge ra abin idzeu kishoo umbə aka anyā. **38** Agor age, “Idorh iwe nggu uyérhe uwi aka aba ri itsok Uteijee! Ididəor ra afā, nu ikpikpoi afafā!” **39** Bər abi Ufarisi abər ri ikikōng a gor Uyesu age, “A umarhem, utsərha angwē imesango!” **40** Unga agor umbə age, “Ummum ideyiwa umbi, aberc ha aba anukutata, atarh awuri idze aciuke.” **41** Unga aka ayoka Urusharhima na anyā utepa, unga aciu akpe uteu ha. **42** Na age, “Uda umbi awuri ihwēngmbi abinke aki ikūwā ididəor! Bər nggayε umbi asi idēē anyāmbi. **43** Inuma niyə ibarə anggamtsakmbi awuri idzin ufōm adzipa umbi. Abi iwa awuri ikena umbi amaa inanga, na ayəm umbi. **44** Awuri ikwər umbi atar nu abī, umbi nggu awəkaci ra abangdzinmbi. Asi ínekukumbə utarh unying nu undəkakpə, ubinkutsu umbi asi ihwēngmbi ivang ibiba Unum ru umbi.” **45** Məcə unga atsī ru ufōm Iya-Num, na awayiwe abika agoyiwe abin. **46** Agor umbə age, “Atsengmbə age, ‘Iyamum iwu iya iki ifen-Num,’ bər umbi atsu ike iwe anang awoi aveu!” **47** Ubən unuma unga amesuwe ru ufōm Iya-Num. Bər ateiya abika adzowe idem-Num, nu abika amesuwe Ikpem nu anggabaashi aneraabee ifer unga. **48** Rimi hā asi ikpombə udikpi umbə aka ikorhe, ubinkutsu anera kishoo ayurhi ra arherhang.

20 Unuma nukpə unga aka anu imesuwe anera ru ufōm Iya-Num, unga aka adzowe Isarhe Iyiki Ize, ateiya abika adzowe idem-Num na abika amesuwe Ikpem Umusa nu

akakūmbø, aba agør unga age, **2** “Udeyiwa umen ungo ukū ijee iyikisong ukorhi iferha iyere ha? Ungamø adzaa ungo ijeea?” **3** Unga agør umbø age, “Umum ibee irhusa umbi, àka adeyiwa umum. **4** Ubøtisima Uyohana udzeka afā use udzeka anera?” **5** Umbø akèki itsūwā nggu adøkambø, age, “Umen iba igør uge, ‘Udzek ra afā,’ unga awuri irhusa umen age, ‘Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?’ **6** Bør umen iba igør uge, ‘Udzek ra anera,’ umen igū iwei anera abere, ubinkutsu, umbø anyangu Uyohana awu uner uwuku usøm Arherhu-Num.” **7** Nggee umbø agør unga age, “Umen isi ihwengmøn anangke umgbo uku udze.” **8** Uyesu agør umbø age, “Umum igamum isi ídeyiwamum umbi umum ikū ijee iyikisong ikorha abin hā.” **9** Uyesu arherhuwe anera unyaka arherhe uge, “Unera nuwø akau icang irham inebi, na adzowuka abi irham imang, na azī uteu ukpøø azī adārhūngø. **10** Ivang inebi ha iki ibī, unga adene agārhāngø ra abi irham imang hā age, umbø adzowe ikpūrhā inebi ha ri icangnga, bør abi irham imang hā akwer ugārhā hā na adene unga azī abok aka atārhā. **11** Unga adene ugārhū uwu uvaa, uwu ha ikei umbø akwer na atsuyiwe unga atsa na awayiwe unga azī abok aka atārhā. **12** Unga ana adene uwu untaar ikei, uwu ha umbø atsuyiwe unga isøø na atare unga adzeka. **13** “Møce uner icang hā age, ‘Umum ikorhi iguse uce? Umum iwuri idene ungwēmum uwuruwi umum iki ibema, use umbø awuri idzowukumbø imor unga.’ **14** “Bør ivangye abi irham imang hā aka anyā unga, umbø akèki itsūwā nggu adøkambø age, ‘Uwøre unga awu uner ukam hā. Umen ifere unga nu ukam hā uwu ukpumøn.’ **15** Nggee umbø

atare unga ru undzing ufɔm icang hā, na afere unga. “Ude ice, uner icang irham hā awuri ikorha aguse nggu umbø? **16** Unga awuri iba atsime abi irham imang hā, na adzowe icanga ru aner abøo.” Ivangye anera aka agū rimi, umbø age, “Akere ama aneke iwe rimi!” **17** Uyesu arhi umbø, na arhusa age, “Awu use uwu agben itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Utarhkpí abi idzin aka akpembø, ukpu ha uwu utarh angboki idzina”? **18** Ubøn unerwi aka igba ni itsi utarh ha, akpurha ashaka. Nu uwuruwi utarh ha uku igba nú unga, ukpurhu ugøke unga.” **19** Abika amesuwe Ikpem Umusa nu ateiya abika adzowe idem-Numabee utsindíwi umbø aka idzur unga kanying, umbø ahwengmbø uge arherhe unyaka arherhe akere ri itsimbø. Bør umbø anu igū iwei anera. **20** Adene anera azī akhapa ru unga, na akpeta age umbø arhika. Abee idzur Uyesu ri irhem arherhangna na atsukena unga ru ubok ijee ugomna. **21** Nggee aner ha umbø aka adene arhusa unga age, “A umarhem, umen ihwengmen arherhangna nu imesango irhika, ungo ushiø ri itengasu, ikei ungo umesuwe anera idzidzerhe ru utsindí Unum uku urhirhiki. **22** Irhikungge umen ifai ikirbi abī ru Ukaisar use isi irhikungge?” **23** Bør unga anyā ikoiambø unga agor umbø age, **24** “Àka adeyiwa ishaa imang hā. Awu uzirhzī ungaa, nu itsok ungamo iwu umo?” **25** Umbø age, “Ukaisar.” Unga agor umbø age, “Àka adzowe Ukaisar ubin ukpu Ukaisar, na adzowe Unum ubin ukpu Unum.” **26** Umbø afor idzur unga adambo ra arherhake unga aka arherhe ra asu anera. Adzeidzeu ri idzipa arherhangna na akpurha anukutata. **27** Ice abi Usaduki agor age isok ra akpe ishingge. Abøo aba

ru Uyesu arhusa age, **28** “A umarhem, Umusa atsenga umen age, unera aba akpea na aboruka utsënga ashia ru ungwë, awu ufang ungwëmbø anyangu ukam utserh ha na amare awékaci ru ungwëmbø. **29** Akatsak abøø rabø utøøva anambø awu unying. Uwu ingbaashia apfunu utserh, ashia ru ungwë na akpea. **30** Uwu uvaa anyangu ukam utserh ha na akpea rimi hã. **31** Mœce uwu untaar apfuna unga. Ikei ru nyaka ha, uwu utøøva apfunu utserh ha na akpe asi iboruka ungwë. **32** Ri imimasha utserh ha akpea. **33** Ru unum isok ra akpe, awuri iwu utsë unga ru umbø? Ubinkutsu umbø utøøva ha apfunumbø unga.” **34** Uyesu agor umbø age, “Anera ru upfung ukpire apfuna na apfunuwe, (aiōn g165) **35** bør abirabø aka imëë isok ra akpe ikei, asei nggu upfung ukpørø uku iba asi ípfunumbø, asi ídzowukumbø ipfuna. (aiōn g165) **36** Umbø asi ðbvui akpembø, umbø awu ru nyaka ípfu itsr-Num. Awu angwë Unum, umbø aka asok ra akpe. **37** Ikekí Umusa adeyika uge abika akpe awuri isokmbø. Ra arherhakø unga aka arherhe ru ufum uku ugar urha, unga aka ayisu Uteijee, Unum uwu Uibrahim, nu Unum uwu Uishaku, nu Unum uwu Uyakubu. **38** Unga asi iwea Unum uwu ikom, bør awu Unum uwu abi urhe, ru unga kishoo awu ru urhe.” **39** Abøø abika amesiwe Ikpem age, “A umarhem, ungo urherhe mñøø.” **40** Mœce umbø ashimbø ri ikeramen iyiki irhusa unga arherhe akøø. **41** Mœce Uyesu agor umbø age, “Awuri ikorha aguse na agor age, Ukiristo awu ungwë Udauda? **42** Udauda nibikanga agor ru Ubvur Ambom age, “Uteijee agor Uteijeemum age, “Usei ru ubok ughamum, **43** utseku umum iki itsu anggamtsakngo

ru andaidakngo.” **44** Udauda ayisa unga age, ‘Uteijee’. Ude awuri ikorha aguse na awu ungwẽnga?” **45** Ivang anera aka anu ikpeto, Uyesu agor angwẽ imesanga age, **46** “Àka angwẽdzen nggu abika amesuwe Ikpem. Umboabee itsim atorho akagong azērhā,abee anera aghwe umbō ri inang izee, ikei umbōabee anera adzise umbō anang iseia ka aze ra abā ifen-Num, nu anang iseia ka aze ra anang irhowa. **47** Umboawu abika aghawe abin atsērhāpfu na avur ayambō, na adarhi ider ifen-Num iyi igbana. Ikpū umbō awuri itsu umbo ufaikarhārhā.”

21 Uyesu aka abera arhi anyā, abi ubin aka atsuyi izūwāmbō ri ijara izūwā ru ufom Iya-Num. **2** Unga ikei anyā utsūwū utsērhāpfu iganga aka atsuke ungwērhī íshaa imang ivaa umo. **3** Unga age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, utsūwū utsērhāpfu uwure atsu ananga aboo kishoo. **4** Kishoo adzowe izūwāmbō ri iwu ru ubinmbō. Bōr unga ri itsūwāngā, unga adzowe kishoo ubinkpi unga aka awu ra ukpo.” **5** Angwẽ imesanga aboo anu irherhe arherhe ra abinke umbō aka akū agbishu Iya-Num, nggu atarh aka aze nu izūwāye umbō aka adzise ru Unum, bōr Uyesu age, **6** “Aba awu abin hā umbi aka azerhe, ivanga niyō ibaro utarh unying umbō asi íneke ukpoo utsorhukpoo nu undokakpoo, awuri isituwe ake kishoo.” **7** Umboarhusa unga age, “A umarhem, iferhe ha iwu ukang? Utsar ukpukusong ikei umbō aka inyā ri ivangye ngge iki iyok?” **8** Unga age, “Àka angwẽdzen utsur umbō arhemmbō umbi. Ubinkutsu anera arherhe aka iba ri itsokmum, umbō awuri igor age, ‘Umum iwu unga,’ nu ‘Ivanga iki iyongge.’ Niba adosumbi umbō. **9**

Umbi aba agūmbi isarhe iwa nu isoyi anang, niba agūmbi iwei. Awu ufang iferhi iyere ha igbaashia ikorhe, bōr isok upfung isi íwengge kata.” **10** Mōce unga agor umbō age, “Abī nggu abī akase awuri itang iwa nggu adōkake. Iyerha abī nggu iyerha abī akase awuri itang iwa nggu adōkake. **11** Umō awuri izusu upfunga akarhārhā, ikei imerh nggu ikpo ri inanga irheirhe. Abin iwei ikei nu atsar agogōngake aki idzeka afā. **12** “Bōr umbō awuri idzaa umbi uver, na adzowe umbi ra anang aka avarha arherhe aki abi Uyahuda na atsuke umbi ra abā ifen-Num nu ra agborzī, na atsu arherhe ri itsimbi ikei ra ayerhe nu agomna, ubinkutsu umbi awu abimum kata. **13** Akere ha awuri iwu atsīndikē umbi aka ideyiwe umbō isarhe ri itsimum. **14** Bōr àka atsu amēnmbi, niba agūmbi ighong ubin umbi aka irherhe akaa atsimbi. **15** Ubinkutsu umum iwuri idzaamum umbi irhem nu itsoi arherhe akirakē anggamtsakmbi asi íwembō ru uning na akpēmbō. **16** Ateimbi, angwēmbi, abi ubāmbi, nu awerhambi awuri ighambō adakmbi. Awuri iferukumbō abōo ru umbi. **17** Anera kishoo awuri ikpēmbō umbi ri itsimum. **18** Bōr igwar itsimbi unying isi ígwirngge. **19** Awu ibibimambi iwuri ïdzaa umbi urhe. **20** “Ivangyē umbi aba anyā abi iwa akan adziir Urusharhima, umbi ahwēngmbi uge itsitsimngge iki iyongge. **21** Mōce abirabē aka awu ru Uyahudiya atī afū ra akpowa. Abirabē aka awu ru utepa atī adzeka. Nu abika awu ra awiya niba atsīmbō utepa. **22** Ubinkutsu ivang iyiki itsu ufai riye, iki itsuifēr kishoo abinē abika asōm Arherhu-Num aka atseng. **23** Atorhmbi akatsērh abika awu ra ana nu abika akpōm awēkaci ri

ivang hā! Uver akarhārhā uwuri icipuwakpō nu abī, nu avōm ikei iwuri igba ra anera. **24** Awuri ifere abōo nggu akon aka ader, ikei awuri idzui abōo akū azī igārhā ra abīā kishoo. Atsen abi Uyahuda aba avur Urusharhima ukpō uwe ukpumbō utseki ivangmbō iki iba itsuifer. **25** “Awuri inyāmbō atsar ri ishaa unum, ufē nu idzeer. Nu abīā ikei, anera kishoo amenmbō awuri ida, umbō awuri igū ighong akarhārhā, ru ubvun nu ighwighwii ukau ukugōng. **26** Anera awuri igbiwa uvermbō uzīkpō iwei ra abin hā aka ikorhe ru upfung, na awuri izusa abin akagōng afafā. **27** Ri ivang hā umbō aka inyā Ungwē-Ner iki iba ra ameε nggu ijee ri ikpikpoi akarhārhā. **28** Iférhe iyere iba itirhugge, aka agbisha adēē aker, ubinkutsu ivang ififōrhmbi iki iyongge.” **29** Uyesu arherhuwe umbō unyaka arherhe age, “Àka arhi ucucii uvorhvo nggu acucii akōo kishoo. **30** Umbi aba anyā umgbō utirhi izee ayerhe aka afa, umbi nibikambi ahwēngmbi uge ikpūrhūngä isi idārhūngge ni iba. **31** Rimi hā ikei, umbi aba anyā iférhe iyere ikorhungge, umbi ahwēng age Iyerhe Unum iki iyongge. **32** “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, udan ukpire usi ítōngkpō utséku iférhe ha kishoo iki ikorhe. **33** Afā nggu abī awuri ítōngke, bōr arherhamum asi ítōngke. **34** “Àka angwēdzen, utsur amenmbi ayana atsīke ri ihwiwha nu amen akatārhā nu iférhkō ibee abin upfung. Unum hā uba udzur umbi ru nyaku unggurhi. **35** Ubinkutsu iwuri iba ra atsi anera kishoo abika awu ru upfung. **36** Aka adzeu uben unuma na afen-Num age umbi ama akpo iker iyiki ishōor ri kishoo abin hā aka ikorhe, umbi awuri idēēmbi ra asu Ungwē-Ner.” **37** Uben unuma Uyesu amesuwe ru

ufom Iya-Num, nu untsuuka unga aka isaka adzuku utepa amaa utsuu ni iguyε umbø iki iyisa Igū Acucii Uzaitun. **38**
Ubøn igñkpeka anera kishoo aka isaka azī ru ufom Iya-
Num agūsha arherhang.

22 Irhowu Uborodi ukpuku Usheru Uga iki iyongge.
Umbø aki iyisa Irhowa Iyiki Igar Utøng. **2** Ateiya abika adzowe idem-Num nu abika amesuwe Ikpem agū iwei anera, nggee umbøabee udø ukpuku ufer Uyesu ri iwøk.
3 Møce Ushaitan atsī ru Uyahuda, uwu umbø aki iyisa Uiskariyoti, unying ra angwε imesanga ha usøkdūmen.
4 Uyahuda azī ra ateiya abika adzowe idem-Num nu anggashaabika adzeu ufom Iya-Num akøka arherhe nggu umbø ubinkpi unga aka ikorhe na adzowe Uyesu ru ubokmbo. **5** Umbø agøm na abemi ifai unga uhwøk. **6** Unga abemuwe naabee ugarha unga aka idzowe Uyesu ri ivangye anera aka asi fhwengmbo. **7** Unum Irhowa Uborodi ukpuku isheru uga uku uba uwe, unumkpi umbø aka ingwā ungwε itsurhi iyi Irhowa Iyiki Igar Utøng adzowe idem-Num. **8** Uyesu adene Ubitru nggu Uyohana age, “Àka azī akorhuwa ubingha Irhowa Iyiki Igar Utøng umen iki igha.” **9** Umbø arhusa unga age, “Ungo ubee umen ikorhe rine?” **10** Unga agør umbø age, “Umbi aba atsømbi ru utepa, umbi awuri igbopumbi unera aka atsā idzum amε. Àka adøsa unga azī ri iyakε unga aka itsī, **11** àka adeyiwe uteiya iyaa uge, ‘Umarhem agør age, “Ubāā ungwεkpø umum iki igha Irhowa Iyiki Igar Utøng nggu angwε imesamum?”” **12** Unga awuri ideyiwanga nggaa ubā ri ubā afā nggu abina ru unørkang. Umo umbi aka ikorhuwa abina kishoo.” **13** Umbø azimbø azī anyā

abina kishoo ru nyaka Uyesu aka adeyiwe umbø. Nggee umbø akorhu ubingha Irhowa Iyiki Igar Utøng. **14** Ivanga iki iwe, Uyesu nggu abi itsernga asei ra anang ubingha. **15** Unga agør umbø age, “Umum iki ìmèni ikponi igha ubingha Irhowa Iyiki Igar Utøng iyere nggu umbi ni ìdørhi ihwa ayetnum. **16** Umum ideyiwa umbi, umum isi íbvui ighamum ngge utsèku unumkpi ngge iki itsuifer ri Iyerhe Unum.” **17** Unga anyangu ukpewa ha, atar uwèe ru Unum na age, “Àka ayei agasha kishookambi. **18** Umum ideyiwa umbi, umum isi íbvui ihwamum amè inebi utsèku Iyerhe Unum iki iba.” **19** Na anyangu uborodi, atar uwèe na atsøka ukpø adzowe umbø, na age, “Ukpere awu iyormum umbø aka adzaa ru umbi. Àka akorhe rimi hā na ayita umum.” **20** Ru nyaka ha, umbø aka amaa igha ubingha, unga anyangu ukpewa age, “Ukpewa uwure awu ibibemuwe-Num iyiki ifa iki itsuifer ra adzirhmum, aka idzek agba ru umbi. **21** Bør aka anyã ubok unerwi aka igha adakmum usei igha ubingha nggu umum nu utebur. **22** Ungwë-Ner awuri ikpe ru nyaku Unum aka abee, bør atorh uner ha aka agha adaknga.” **23** Mœce angwë imesa atirhi irhusa adøkambø age awu ungamo ru umbø awuri ikorhe akere ha. **24** Ikei uning usomgbø ru umbø age awu ungamo awuri iwu uwuku ugøngmbo. **25** Uyesu agør umbø age, “Ayerhe atsen abi Uyahuda aka isaka adeyiwe iyerhe ra anermbo. Anggbaashimbo ikei aka isaka ayisa atsimbo uge umbø awu ‘abika ayike anermbo.’ **26** Bør umbi, ishingge rimi. Uwuku ugønga ru umbi unga awu uwekucia, uyérhe ikei awu ufang unga awe ugärhā. **27** Awu ungamo awu uwuku ugønga, uwuku usei na agha use

ugārhā? Asi iwea uwuku usei na agha? Bør umum uwe ru umbi ru nyaku ugārhā. **28** Awu umbi adēē nggu umum ri kishoo ivang iyiki ivarha arherhamum. **29** Umum itsima umbi iyérhe, ru nyaku Utémum aka atsima umum iyérhe. **30** Ngge itsú umbi ama agha na ahwa nggu umum nú uteburmum, ri Iyérhamum, na asei ra anang iseí Iyérhamum na avarhuwe arherhe anang usokdūmen aki Uisrairha. **31** “A Usiman, a Usiman, Ushaitan aka arhusa abee itsitséka umbi ru nyaka umbó iki itséki itsem. **32** Bør umum iki ifen-Num ru ungo Usiman uge, imangmango niba igbangge. Ri ivangye ungo iki idzipa, ungo ufituwe angwēmbi.” **33** Bør unga agor age, “A Uteijee, umum iwuri izí ugborzí nggu ungo ni ikpe nggu ungo.” **34** Uyesu agor unga age, “Umum ideyiwa ungo Ubitru, ungo uwuri itseyingo ihweng umum idiki itaar irhere ni ikø idørhi igber ukpee.” **35** Mœce Uyesu arhusa umbó age, “Ivangye umum iki idena umbi adzek, umbi asi inyāngumbi imang, ukpoka, nu abadak, umbi asheru use?” Umbó age, “Ubin shikpó.” **36** Unga agor umbó age, “Bør icere ungo uba uweø ru ukpoki imang, unyanga nu ibei ikei, ungo uba ushiø ri ikon ikider, ugoshe atorhangnu ugoi unying. **37** Itseng Arherhu-Num hā iki igor uge, ‘Avarha unga ra abi uvau,’ awu ufang ngge itsuifer ri itsimum. Íí, ubinkpi umbó aka atseng ri itsimum, awu ufang ngge itsuifer.” **38** Angwē imesanga age, “A Uteijee, unyā akon aka aderké avaa.” Unga agor umbó age, “Awu mōnō.” **39** Uyesu adzek azí afūā Igū Acucii Uzaitun ru nyaka unga aka abayi, angwē imesanga asok adəsa unga. **40** Unga aka azí atsí ra anang hā, unga agor umbó age, “Àka afen-Num, utsur

umbi agbambi ru undeya.” **41** Unga abore umbø na agøpa azĩa anang aka ader ru nyaki itang utarh. Unga atararhu na afen-Num. **42** Age, “A Utε, ungo uba ubeengo, ungo uma unyanguwa ayetnum akere. Rimi hã, asi iwea ibibea umum bør ibibea ungo ikorhe.” **43** Nu ipfu itsr-Num idzeka afã akapeng ru unga ifituwe unga. **44** Awu ru uver akarhärhã, na amina asunga na afen-Num. Izipunga idzek irhong nu abĩ ru nyaka adzirh. **45** Unga aka amaa ifen-Num na azĩ ra angwẽ imesanga, unga akpo umbø awu ru urho, azhe ida amen. **46** Unga arhusa umbø age, “Awu use utsu umbi arharhã? Àka asisok afen-Num utsur umbi agbambi ru undeya.” **47** Anasi ibvura angwīnga, ikikong anera iba, nu uner ha umbø iki iyisa Uyahuda, unying ru umbø usokdūmen hã, agbaashia ru umbø adøsa. Unga aba awumu Uyesu na ashor atamnga. **48** Bør Uyesu arhusa unga age, “A Uyahuda, ungo uwuri ighadak Ungwẽ-Ner nggu ishor atam?” **49** Ivangye abika adøsu Uyesu aka anyã iferhε ha iki iwuri ikikorhe, umbø age, “A Uteijee, umen ikũ akon aka adermεn ingbεya umbø?” **50** Unying ru umbø atsū ikon iyiki idernga agber ugārhū Ukugɔng Uwuku Udzowe Idem-Num, azharhuwe uto ubok ughanga. **51** Bør Uyesu age, “Í’í àka aneke umbø rimi!” Na abangu uto ugārhã hã akerhuwe ukpø. **52** Mœce Uyesu agor ateiya abika adzowe idem-Num, nu anggbaashi abika adzeu Iya-Num, nu akakũ aka aba ru unga age, “Umbi adzeka nggu akon aka ader nu igbong ugεε umbi aba idzur uveu? **53** Ubøn unuma umum iwu nggu umbi ru uføm Iya-Num, umbi asi iberu ubokmbi adzurmbi umum. Bør awu ivangmbi riye ri iyεrhe uzñ.” **54** Mœce umbø adzur

unga, akūna unga azīmbø ri iya Ukugøng Uwuku Udzowe Idem-Num. Ubitru azērhā uku ukaa adøsa umbø. **55** Bør umbø aka atai urha ra ateu uføm iya na akana asei umø, Ubitru asei nggu umbø. **56** Una igärhā nuwø asei umø akhapa ru irhirhang urha, arhi Ubitru, na age, “Uner uwure awu nggu unga.” **57** Bør unga atseyi age, “A una hā, umum isi ihweng unga.” **58** Ivanga ukunjiir iki itøng, utsa uwøø ikei anyā unga na age, “Ungo igango uwu nggu umbø.” Ubitru age, “A utsak ha, umum isi iwumum nggu umbø!” **59** Ùkara unying uba utøng, utsa uwøø ikei agør age, “Asi iwea ubin itsei, utsak uwure awu nggu unga, ubinkutsu awu utsa Ugarhirhi.” **60** Ubitru age, “A utsa ha, umum isi ihweng ubinkpi ungo uku urherhe.” Unga ana awu ra arherhe nu ikø igberngge ukpee. **61** Uteijee adzipa arhi Ubitru. Møce Ubitru ayitu urhem Uteijee aka arherhe nggu unga age, “Ungo uwuri itseyingo ihweng umum idiki itaar, ni ikø idørhi igbør ukpee irhere.” **62** Unga asok adzek ra awiya na aciu na adøng akarhärhā. **63** Abirabø aka akpøm Uyesu ayεia unga na akwør unga. **64** Akū atorho abope asunga na arhusa unga age, “Usøm Arherhu-Num! Ungamø akwør ungo?” **65** Arherhi irhem iyiki itärhā irheirhe arhena unga. **66** Ukpee uku usar, ikikøng akakū abi Uyahuda, nu ateiya abika adzowe idem-Num nu abika amesuwe Ikpem akøng nu umbø akū Uyesu azī ru umbø. **67** Umbø arhusa unga age, “Ungo uba uwu Ukiristo, usøma umen.” Uyesu adzipa agør age, “Umum iba isøma umbi, umbi asi íwembi ri imangmang ru umum. **68** Umum íba irhusa umbi, umbi asi ídzipumbi urhem. **69** Bør udzur icere uzī, Ungwε-Ner awuri isei ru ubok ugha

Unum uwu ukugɔ̄ng.” **70** Umbø kishoo arhusa age, “Ungo uwu Ungwẽ Unum?” Unga adzipa agor age, “Awu umbi arherhe.” **71** Mœce umbø age, “Umén ibee ideka iyikisong ikei? Umén iki igūmen ra angwĩngā.”

23 Mœce umbø kishoo asok akūna unga azimbø ru Ubirhatu. **2** Atirhi irhena unga age, “Umén inyã utsak uwure adẽẽ idzunuwe abimen. Unga agor age anera niba afaimbø ikirbi abĩ ru Ukaisar, anu igor age, unga uwu Ukiristo, uyerhe.” **3** Nggee Ubirhatu arhusu Uyesu age, “Awu ungo uwu uyerha abi Uyahuda?” Uyesu adzipa agor age, “Íi, iwu ru nyaka ha ungo uku urherhe.” **4** Mœce Ubirhatu agor ateiya abika adzowe idem-Num nu arherha anera kishoo age, “Umum isi ikpomum ubin uvau ru utsak uwure.” **5** Umbø ana angipa unga age, “Unga asoyiwe amen anera nggu imesanga ru Uyahudiya kishoo. Atirhi ru Ugarhirhi na aba atsĩã nggimi.” **6** Ubirhatu aka agū rimi, unga arhusa age use awu utsa Ugarhirhi. **7** Unga aka agū age Uyesu awu ri ijee iyerhe Uhridu, unga adene umbø akūna unga azimbø ru Uhridu, aka awu ru Urusharhima ri ivang hã. **8** Uhridu aka anyã Uyesu, unga agom akarhärhã, ubinkutsu aka adärhunga unga akaabee inyã unga. Unga aka agū isarhang, ungaabee inyã abin idzeuke Uyesu aka ikorhe ra asunga. **9** Unga arhusa unga arherhe arherhe, bør unga asi idzipunga urhem. **10** Ateiya abika adzowe idem-Num nu abika amesuwe lkjem adẽẽ atsuyi arherhe uvau akeketake nu Uyesu. **11** Mœce Uhridu nggu abi iwanga anyã Uyesu uku ukweer na ayεia unga. Atsime unga atorho iyerhe, na adene umbø akūna unga azimbø nu Ubirhatu ikei. **12** Ru unum hã umbø Uhridu

nggu Ubirhatu aka awu awerhe adøka. Rimðð umbø awe ru igamtsak. **13** Ubirhatu ayisa ateiya abika adzowe idem-Num, nu angbaashi anera nu anera kishoo. **14** Agør umbø age, “Umbi akū utsak uwure aba age unga anu idzunuwe anera. Umum irhusa unga ra asumbi isi ikpomum uvau ru unga ru arherhambi aka akū aba ri itsinga. **15** Uhiridu ikei asi ikpoa uvau ru unga, unga abvui adene unga aba ru umen. Umbi anyāmbi, unga asi ikorhunga ubin ukpuku utsu ufa akpe. **16** Nggee, umum ikwere unga ugwee ni itsūwe unga.” **18** Nggu urhemma unying umbø atsu ivum, anu igor age, “Aka afere utsak uwure, nu atsūwā umen Ubaraba.” **19** Ubinkpi uku utsu umbø atsuке Ubaraba ru ugborzī, unga atsu abikaabee itsūwe iyerha abīā afere anera. **20** Ubirhatuabee itsūwe Uyesu, nggee unga ashōrhā umbø ikei. **21** Bør umbø abvui atsu ivum age, “Anyapuwe unga! Anyapuwe unga!” **22** Unga abvui arherhe ide untaar age, “Awu use utsu? Akorhu use iyiki ibewe? Umum isi inyāmum uvau akpe ru unga. Nggee umum iwuri ikwere unga ugwee ni itsūwe unga.” **23** Bør umbø atsarhi irhakmbø angipaabee umbø anyapuwe Uyesu nu igārhāmau ucucii, ivummbø itsu ngge iwe rimi. **24** Nggee Ubirhatu atsukuka ufa akpe ru Uyesu ubinkpi umbø akaabee. **25** Unga atsūwūka uner ha umbø aka arhusa, na adzowe Uyesu umbø akorhu ubinkpi umbø akaabee. **26** Abi iwa aka akū Uyesu adzek, umbø adzur Usiman utsa Usayirin aka adzeku usi atsīwā ru utepa, umbø atsu unga atsā igārhāmau ucucii ha adøsu Uyesu. **27** Arherha anera adøsa unga, nu akatserh abøo atsorha abok nu atsimbo aciu akpenga. **28** Bør Uyesu adzipa agør

umbə age, “Umbi ana Urusharhima, àka aneke iciupa umum akpe. Àka aciu akpe atsimbi nggu awékacimbi. **29** Ubinkutsu ivanga niyə ibarə umbə aka igor age, ‘Idorh iwe nggu akatsérh abirabə aka awu akpirh, abirabə aka anasi imarmbə imar, nu abirabə umbə aka anasi iyammbə aběmbə!’ **30** Məce “umbə awuri igor ígū age, “Àka agba nú umen!” Ikei na agor ampfūwā akagɔng age, “Àka atsire umen!” **31** Anera aba akorhe rimi ri ivangye ucucii ha aka ana awu uku usum, awuri ikorha aguse ri ivangye ngge iki ikoyi?” **32** Abəo inera ivaa awu aveu, akū umbə azī ifere nggu unga. **33** Umbə aka azī atsī ra anang hā umbə iki iyisa age, “Upfupfu Itsia.” Umə umbə aka anyapuwe unga nu igārhāmau ucucii nggu aveu ha, unying ru ubok ugha, unying ru ubok ufer. **34** Uyesu age, “A Utə, utsūwe umbə amərbə ubinkpi umbə aka akorhe.” Umbə agasha atorhanga nggu itang iseng. **35** Anera adesa na azərhe, anggbashi acata unga age, “Unga afərhuka abəo, uneke unga afərhe itsinga unga aba awu Ukiristo, uwuruwi Unum aka aseng!” **36** Abi iwa agɔpa afū ayεia unga ikei. Azī adzowe amē inebi akika agbata. **37** Umbə age, “Ungo uba uwu uyerha abi Uyahuda, ufərh itsikamngo!” **38** Afafă itsinga umbə atseng itseng age, “UWƏRE AWU UYERHA ABI UYAHUDA.” **39** Unying ru umbə aveu ha umbə aka anyapuwe arherhe arherhe aka atārhā age, “Asi iwea ungo uwu Ukiristo? Ufərh itsingo nggu umen!” **40** Bər uvəu uwu uvaa atserha unga age, “He, ungo usi igūo iwei Unum, ufaingo uku uwu ubina unying nggu unga? **41** Umən ihwa uvermen mənə, umen ifai ubinkpi umen iki ikorhe. Bər utsak uwure ashia ru uvau.” **42** Məce

unga age, “Uyesu, uyita umum ri ivang Iyərhango.” **43**
Uyesu agor unga age, “Umum indeyiwa ungo idzidzerhe,
irhere ungo uwuri iwu nggu umum ra afã.” **44** Awu
idzingga atenuma, uzĩ udze utsire ananga kishoo utsèku
akara ataar aki urheε, **45** ishaa unum isi irhangngge. Nu
urhaburhe ukpuku uwe ri Iya-Num uvaar agbera avaa.
46 Uyesu atsarhi irhaknga akarhārhā ayisa age, “A Ute,
umum itsuka ipfumum ru ubokngo.” Unga aka arherhe
rimi amaa, unga akpea. **47** Uteiya abi iwa ha aka anyã
iferhe ha iki ikorhe, unga akpoi Unum agor age, “Awu
idzidzerhe utsak uwure arhiku uner.” **48** Ri ivang hā umbø
kishoo aka akõng umø ra anang hā, anyāmbø iferhe ha iki
ikorhe, umbø akwer ikəkmbø na azīmbø akimbø. **49** Bor
kishoo abika ahweng unga, utoma nggu akatsérh abirabε
aka adøsa unga adzeka abĩ Ugarhirhi, adɛɛ ukuka, na
azerhi iferha ha. **50** Unera nuwo itsoknga igburh Uyusuf,
unying ru umbø akakū abi Uyahuda, bør awu ra amen
na arhiku uner, **51** unga asi ibemunga ubinkpi abimbø
aki ikorhe. Unga adzeka abĩ Uyahuda, uteu Uarimatiya,
na adzeu Iyərhe Unum. **52** Unga asok aziā ru Ubirhatu
arhusa umbø adzowe ukom Uyesu. **53** Mœce unga acipuwe
ukom hā, na akū atorho aka aze aberh ukpø, na atsuke
ukpø ru udzak. Udzak ha uwe ru utai umbø aka asim ni
ifa, ukpurukpi umbø aka anasi itsumbø unera umø. **54**
Unum hā uwu unum igbisha abin, unum ukpuku uwosha
uku uyokpø. **55** Akatsérh ha aka adzeka abĩ Ugarhirhi
adøsu Uyesu, asok adøsu Uyusuf azi anyã udzaka na anyã
ininu ukom iyornga uku unu umø. **56** Mœce umbø abvui

azīmbō ri iya azī agbisha atsei isung na atsei akika adzuka.

Ru unum ukpuku uwoshambō, umbō awosha ri ikpem.

24 Ru unum inggbaashia ri inuma utoova, ri igōkpeka, akatsérh ha anyanga abinke umbō aka agbisha azīmbō ru udzaka. **2** Umbō akpo utarh ukpuku utsim ru udzaka uku ugōrhūkpō. **3** Bōr umbō aka atsī, umbō asi inyāmbō ukom Uteijee Uyesu. **4** Umbō ana awe ri idzeu iferhē ha, kanying inera ivaa idēē ikhapa ru umbō, itsim atorho aka aterha ake arhang ru nyaki ishaa unum. **5** Akatsérh ha agū iwei na asūrhā atsimbō ra abī, aner ha agor umbō age, “Awu use utsu umbiabee uner urhē ra abika akpukpe? **6** Unga ashia nggimi, unga aka asoka! Aka ayitu ubinkpi unga aka adeyiwa umbi, unga aka awu nggu umbi ru Ugarhirhi. **7** Age awu ufang umbō aka idzowe Ungwē-Ner ra abi arhim, umbō anyapuwe unga nu igārhāmau ucucii, ru unum untaar unga awuri isoka ikεi.” **8** Mōce umbō ayitu irhemnga. **9** Ivangye umbō aka apfuri ra anang udzaka abambō asōme abōrō udom hā, angwē imesanga, nu irhē abōo iferha ha. **10** Awu umbō Ummaryamu Umagadarha, nggu Uyowana, nu Ummaryamu uyisa Uyaku, nu akatsérh abōo aka awu nggu umbō, umbō asōme abi itser Uyesu iferha ha. **11** Bōr umbō asi ibemumbō idzidzerhe akatsérh ha, ubinkutsu umbō anyanga arherhe ha awu isheri itsi. **12** Bōr Ubitru asok atī azīā ru udzaka, agba apfu, na anyā atorho ukpekū, na abvui azīā adzeidzeu iferha ha iki iwe. **13** Ru unum hā ikεi inera ivaa abika adōsu Uyesu aka azērhā awuri izī ungwērhū uteu ukpōo ugburh Uimawu. Iderkpō iyongge akirhomita usōka nu unying uzī Urusharhima. **14** Umbō anu irherhe nggu adōka ru uben

ubinkpi uku ukorhe. **15** Umbə aka adẽẽ irherha arherhe iferhε ha nggu adəkambə, Uyesu nibikanga adzeka aba azərhā nggu umbə. **16** Bər Uyesu asi ibeenga umbə ahweng uge awu unga. **17** Unga arhusa umbə age, “Umbi azərhā na ani irherhu use ikivarhambi?” Umbə atsurha adẽẽ, unyẽẽmbə ughərhe. **18** Unying itsoka igburh Ukirhiyoba, arhusa unga age, “Awu ungo ikiyikango uwu utsen ru Urusharhima ungo uku usi ihwengngo iferha ha iki ikorhe umə inum iyere?” **19** Unga arhusa umbə age, “Iferhu use?” Umbə age, “Arherhu Uyesu uner Unazarat, uner uwuku usəm Arherhu-Num, uner ijee ra arherhe nu ikorhe ra asu Unum na anera kishoo. **20** Ikei ateiya abika adzowe idəm-Num nu anggabaashi aboø aka adzowe unga ra abi ijee Uroma, umbə atsuke unga ufa akpe, na anyapuwe unga nu igärhāmau ucucii. **21** Bər umen ifosa uge unga awuri ifai Uisrairha. Utoma rimi, iferha ha iki ikorhe kishoo unum untaar nukpi. **22** Utoma rimi, akatsərhmən aboø adzaa umen idzeu. Umbə azimbə ru udzaka ri igõ ukpea ukpire, **23** bər umbə asi ikpombə ukom iyornga. Umbə asok aba agər umen uge umbə anyāmbə irhi, ípfu itser-Num igər umbə ige awu nggu urhe. **24** Məce abimən aboø asok azimbə ru udzaka azī anyā rimi hā ru nyaka akatsərh ha aka arherhe, bər umbə asi inyāmbə unga.” **25** Unga agər umbə age, “Umbi adzunu use umbi rimi, amenmbi adōrhū use rimi, ri iwe ru imangmang abinke kishoo abika asəm Arherhu-Num aka arherhe! **26** Asi iwea ufang Ukiristo aka ihwa ayetnum ri iferha ha na atsī ri ikpikpoinga?” **27** Na atirhi ru imesu Umusa nu iyı abika asəm Arherhu-Num kishoo, asəme umbə arherhe akirakε

aka awe ri itsinga ri itseng Arherhu-Num kishoo. **28** Umbə
aka ayoku ungwērhū uteu ha umbə aka izī, unga akorhe
ugee unga awuri itōng. **29** Umbə angipa unga agor age,
“Usei nggu umen, unuma aka amaanga.” Nggee unga azī
asesa nggu umbə. **30** Ivangye unga aka asei igha ubingha
nggu umbə, unga anyangu uborodi, atar uwee adzowe
Unum, na atsəka adzowe umbə. **31** Məce asumbə ayanga,
umbə ahweng unga ikei, nu unga agwira ri inyīnyāmbə. **32**
Umbə arhusa adokambə age, “Anggom asi itsu amenmen
ayiruke ri ivangye unga aka arherhe arherhe nggu umen
ru utsindī na amesuwa umen itseng Arherhu-Num?” **33**
Kanying umbə asok azimbə Urusharhima, umbə azī akpo
aborø udom hā ananga unying na abirabé aka awu nggu
umbə. **34** Anu igor age, “Awu idzidzerhe! Uteijee aka
asoka, adzekanga ru Usiman!” **35** Məce umbə ikivarhambə
adzowe isarhe ubinkpi uku ukorhe ru utsindī, ru nyaka
umbə aka ahweng Uyesu ri itsəku uborodi. **36** Ivangye
umbə aka adēē irherha arherhe iferha ha, akpurha anyā
Uyesu akapeng adēē ra ateumbə, na agor umbə age,
“Ididəor iwe nggu umbi.” **37** Bər umbə agbipa iwei ifer
umbə, umbə akaiférhkə age umbə anyā imārhā. **38** Unga
agor umbə age, “Awu use utsu umbi agū iwei, awu use
umbi anu icang ikei ra amenmbi? **39** Àka arhi abokmum,
nu adakmum. Awu umum nibikami! Àka abanga umum
agū. Imārhā ishingga ri ijue nggu apfupfu ru nyaka
umbi aka agū ru umum.” **40** Ivangye unga aka arherhe
rimi, unga adeyiwe umbə aboknga nu adaknga. **41** Bər
umbə ana acang ra amenmbə, ri itsi anggom nu idzeu
akarhārhā, unga arhusa umbə age, “Umbi awembi ru

ubingha ri nggimi?” **42** Umbə adzowe unga awushu ubərh uwuku uvum. **43** Unga ayei atāi ra asumbə. **44** Unga agər umbə age, “Arherhamum ha rake, umum iki ideyiwa umbi riməõ umum iki iwu nggu umbi. Uge awu ufang abina kishoo aka itsuafer ri itsimum umbə aka atseng ri ïkpem Umusa, nu abvur abika asəm Arherhu-Num, nu Ambom.” **45** Məce unga ayanguwe amənmbə umbə ahweng itseng Arherhu-Num. **46** Unga agər umbə age, “Itseng hā iyə iki itseng igə awu ufang Ukiristo aka ihwa ayetnum na asoka ra akpe ru unum untaar. **47** Ni igə idzidzipa nu itsūwe arhim awuri idzowe isarhangge ri itsoknga, ra abīā kishoo, awuri itirhi ru Urusharhima. **48** Awu umbi awuri idekuwe anera iferha iyere. **49** Umum iwuri idenukū ubinkpi Utəmum aka abemuwa, bər aka adərhā ru utepa utseku umbi aka iyəi ijee iyiki idzeka afā.” **50** Ivangyə unga aka akūna umbə adzek azī akhapa ru Ubetani, unga abera aboka atsuke idorh ru umbə. **51** Unga aka adēē itsuke umbə idorh, umə unga abəruka umbə, ashupa unga afūmbə ra afā. **52** Məce umbə adzowe unga igəng na apfuri azimbə Urusharhima nggu anggom akarhārhā. **53** Uben unuma ikei umbə akəng ru ufəm Iyanum anu ikpoi Unum.

Uyohana

1 Ri inggbaashia Urhem uwekpø, Urhem hã uwu nggu Unum, urhem hã uwu Unum. **2** Unga awu nggu Unum ri inggbaashia. **3** Awu ru uboknga umbø aka amuna abina kishoo. Age unga ashia, ubin usi ímunukpø ra abin hã umbø aka amuna. **4** Ru unga urhe uwemgbø, urhe ha awu irhirhang ra anera kishoo. **5** Irhirhang hã irhang ru uzí, bør uzí hã usi ihwengkpø ngge. **6** Unera nuwø Unum aka adene unga aba. Itsoknga igburh Uyohana. **7** Unga aba awu ideka ri irhirhang hã, nggee ru uboknga anera kishoo ama awe ru imangmang. **8** Unga asi iwea irhirhang hã. Unga aba awu ideka irhirhang hã ukpekū. **9** Uwu ha aka awe irhirhang iyi idzidzerhe aka abanga ru upfung. Unga aka idzowe irhirhang ru anera kishoo ru upfung. **10** Urhem hã uwe ru upfung. Upfunga umuna ru uboknga, bør upfung hã usi ihwengkpø unga. **11** Unga aba ru upfungkpi uku uwe ukpunga, bør anernga asi iyéimbø unga. **12** Rimi hã kishoo abika ayei unga, nu abika adzowe imangmang ri itsoknga, unga adzowuka umbø ijee umbø awe angwë Unum. **13** Awu Unum abema ngge iwe rimi ngge itsu umbø awu angwëngä, asi iwea imar iyi anera, use ikponi iyor, use isisëng anera itsu umbø awu angwë Unum. **14** Urhem hã uwu unera nu usei nggu umen. Umén inyámen igongnga, igongye iki iwü iyi unanyí Ungwëwi aka adzeku Utε. Awu nggu imimuta nu idzidzerhe. **15** Uyohana adzowuka ideka ri itsinga. Atsarhi irhaknga age, “Uwérε awu unga hã umum iki irherha arherhe ri itsinga ri ivangye umum iki īgør uge, ‘Uwuruwi aka iba ru undzingmum ananga umum,

ubinkutsu awea umbə adərha amar umum.”” **16** Umən kishoo iyεi idorh irheirhε iki idzeku imimutanga. **17** Adzaa Íkpem ru ubok Umusa, bər imimuta nu idzidzerhe idzeku ubok Uyesu Ukiristo. **18** Unera anasi inyāā Unum, bər unanyi Ungwēngə adeyiwa umən iwiwe Unum. Unanyi Ungwē hā akhapa nggu Unum Utε, unga itsikamnga awu Unum. **19** Ideka Uyohana iyε, ri ivangyε abi ijee Uyahuda ru Urusharhima adene abika adzowe idəm-Num abəə nu abi Urhawi ru Uyohana arhusa unga age, “Ungo uwu ungamo?” **20** Uyohana adekuwe umbə ra awiya age, “Asi iwea umum iwu Ukiristo.” **21** Umbə arhusa unga age, “Ungo uwu ungamo? Awu ungo uwu Uirhiya?” Unga age, “Í'í.” Umbə arhusa ikei age, “Awu ungo uwu uner uwuku usəm Arherhu-Num hā Umusa aka arherhe uge ibanga?” Unga age, “Í'í.” **22** Umbə agər unga age, “Ude ungo uwu ungamo? Udeyiwa ubinkpi umən iki izī idəyiwe abika adena umən. Ungo udeyiwa umən use ri itsingo?” **23** Uyohana akū arherhe uner uwuku usəm Arherhu-Num Uishaya agər umbə age, “Awu umum iwu urhemkpi uku idūwā ra arhum uge, ‘Àka agbishu utsindī Uteijee uku urhirhiki.’” **24** Məce abi Ufarisi ha umbə aka adene, **25** arhusu Uyohana age, “Awu use utsu ungo usorhuwe ubötisima uba ungo usi iweə Ukiristo, ikei ungo usi iweə Uirhiya, ikei ungo usi iweə uwuku usəm Arherhu-Num hā Umusa aka arherhe uge ibanga?” **26** Uyohana agər umbə age, “Umum isorhuwe ubötisima nggu amẽ, bər uwəə ruwə ru umbi, uwuruwi umbi aka asi ihwengmbi unga. **27** Unga awuri iba ru undzingmum, uwuruwi umum isi ímẽmum igarhuwe arhi abadaknga.” **28** Kishoo akere ha

akorhe ru Ubetani, ugar Az̄e Urdun, anangke Uyohana
aki isorhuwe ubotisima. **29** Ukpe uku usar, Uyohana anyā
Uyesu aka azērhā aba ra anangnga, Uyohana age, “Àka
anyā, Ungwē Itsurhi Unum uwuruwi aka itsūwe arhim
upfunga! **30** Uwere awu unga hā nuwi umum iki īgōr
īge, ‘Uwəo ruwə aba ru undzingmum ananga umum,
ubinkutsu, unga aka awea umbō adōrha amar umum.’ **31**
Umum isi ihweng unga, bōr umum iki isorhu ubotisima
nggu amē ngge ítsu abi Uisrairha ama ahweng unga.” **32**
Moce Uyohana adzowe ideka iyere age, “Umum inyā Ipfo-
Num iki icipuwa ru nyaku unurheu ra afā, iba ise nu
unga. **33** Umum isi ihweng unga, bōr Unum uwuku udena
umum ība isorhu ubotisima nggu amē, unga agor umum
age, ‘Utsakwi ungo uku unyā Ipfo-Num icipuwa iseingge
nu unga, awu unga hā nuwə aka isorhuwe ubotisima
nggu Ipfo Isarsatangge.’ **34** Umum inyāmum ngge iki
iwe rimi hā ni iwemum ri ideka ugē unga awu Ungwē
Unum.” **35** Ukpe uku usar ikei Uyohana adēē nggu angwē
imesanga avaa. **36** Unga aka anyā Uyesu aka azērhā atōng,
unga age, “Àka anyā, Ungwē Itsurhi Unum!” **37** Angwē
imesa ha ikivarhambo aka agū arherhe Uyohana, umbō
adōsu Uyesu. **38** Uyesu aka adzipa arhi undzingnga, anyā
umbō aka adōsa unga, unga arhusa umbō age, “Umbi
abee use?” Umbō age, “Rabbi, ungo usei ri inee?” Agben
“Rabbi” agburh “A umarhem.” **39** Uyesu agor umbō age,
“Àka aba, umbi awuri inyāmbi.” Nggee angwē imesa
ha azī anyā anangke unga aka asei. Umbō atsī umō ra
akara annaa aki urhee na asei nggu unga unum hā. **40**
Uandarawu, ungwēmbō Usiman Ubitru, awu umō ri iner

ha ikivarhangge iki igū arherhe Uyohana ri itsi Uyesu ni idosa unga. **41** Uandarawu atirhaabee ungwēmbō Usiman, agor unga age, “Umēn iki ikpomen Uarhmasihu,” agbena agburh “Ukiristo.” **42** Unga akū Usiman azīā ru Uyesu. Uyesu arhi unga na age, “Ungo uwu Usiman ungwē Uyohana. Awuri iyisa ungo Ukefa,” agbena aka agburh “Ubitru.” **43** Ukpe uku usar ikei Uyesuabee izī Ugarhirhi. Unga akpo Ufirhibu, agor unga age, “Udōsa umum.” **44** Ufirhibu awu uner Ubetsaida, uteumbō Uandarawu nu Ubitru. **45** Ufirhibu akpo Unataniyerh, agor unga age, “Umēn iki ikpomen uner ha umbō aka atseng isarhangha ru ubvur Íkpem Umusa nu abvur abika asom Arherhu-Num. Unga awu Uyesu uner Unazarat, ungwē Uyusuf.” **46** Unataniyerh arhusa age, “Ubin uku uze udēē udzekpō ru Unazarat?” Ufirhibu age, “Uba unyā.” **47** Uyesu aka anyā Unataniyerh aka aba ru unga, unga agor age, “Àka anyā uner Uisrairha uwu idzidzerhe, uwuruwi aka asi igberangwī.” **48** Unataniyerh arhusu Uyesu age, “Ungo ukorhu uguse nu uhweng umum?” Uyesu age, “Umum inyāmum ungo ru usīrhū ucucii uvorhvo, nu Ufirhibu adorha ayisa ungo.” **49** Mōce Unataniyerh agor Uyesu age, “A umarhem, ungo uwu Ungwē Unum. Ungo uwu Uyerhe Uisrairha.” **50** Uyesu agor Unataniyerh age, “Ubinkutsu ungo uwe ri imangmang, umum iki ideyiwa ungo uge umum inyāmum ungo ru usīrhū ucucii uvorhvo? Ungo uwuri inyinyāo abinke aka anangke rimi.” **51** Unga atomadeyiwe unga age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umbi awuri inyāmbi afā aka iyanga, ípfu itser-Num ikei ifūrhā ni icipa ni itsi Ungwē-Ner.”

2 Ru unum ukpu untaar umbø awe ru irhowa ipfuna ru
Ukana ukpu Ugarhirhi. Uya Uyesu awe umø. **2** Aghwi
Uyesu nu angwë imesanga ri ipfuna hā. **3** Ivangye amë
inebi aka amaa, uya Uyesu agor unga age, “Amë inebi
aka amaa.” **4** Uyesu agor unga age, “A uya, awu ufang
asi iwea ungo udøyiwa umum ubin ukpuku ukukorhe.
Ivangmum inasi ibangge.” **5** Uyanga agor abika atõ itser
ri irhowa ha age, “Àka akorhe kishoo ubinkpi unga aka
agor umbi ikikorhe.” **6** Ídzor niyo utõi iyiriye umbø
aka akū atarh adzin aden ra anang hā. Uben idzora
ighangge idzum amë itõõ use utõi. Abi Uyahuda aka
isaka akū amë asorh ayormbø iyi agbeyambø. **7** Uyesu
agor abika atõ itser ri irhowa ha age, “Àka atsu amë
atök ídzor iyere.” Nggee umbø atsu amë atöke ídzor ha
uku urhérheki. **8** Mocce unga agor umbø age, “Iceré àka
ashøyi, adzowe unggbaashi abika atõ itser irhowa ha.”
Umbø ashøyi adzowe. **9** Utei irhowa ha avupa agü aka
aka adzipa awu amë inebi. Unga asi ihwengnga anangke
ake aka adzek, bør abika ashøyi adzowe ahwengmbø.
Mocce unga ayisu utsa ipfuna hā ri ibanga, **10** agor unga
age, “Uben unera aka isaka agbaashia adzowe amë inebi
aka azea na adørha akū akirake aka asi ikpanga azeke.
Bør ungo uwøkø amë inebi aka azea nu udørhu ukū
iceré uba!” **11** Akere ha aka awu ubin idzeu nu utsar
ukpu inggbashaia ukpu Uyesu aka akorhe. Akorha aka ru
Ukana ukpu Ugarhirhi. Akere adeyiwe igongnga nu angwë
imesanga atsu imangmangmbø ru unga. **12** Akere aka
amaa Uyesu asok acipa azí Ukafanahum, unga nu uyanga
nu angwëmbø nu angwë imesanga. Nggø ha umbø asei

inuma ukunjiir. **13** Ivang Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi abi Uyahuda iki iyo, Uyesu azī Urusharhima. **14** Ru ufɔm Iya-Num, unga anyā anera adɛɛ̄ igoyiwe ínak nu ídɔi nu anurheu. Ikei unga anyā abika afaruwe uhwék asei umɔ. **15** Nggee Uyesu akū arhi aweyi asharhe, akū awayiwe kishoo anera nu ídɔi nu ínak ru ufɔm Iya-Num hā. Ikei unga ayii atebur iyi abika afaruwe uhwék ha, asituwe íshaa uhwékmbə kishoo. **16** Mɔcɛ Uyesu agor anera abika agoyiwe anurheu ha age, “Àka akū akere apfu adzek nggimi! Niba adzipu iya Utɛmum iweke anang izee!” **17** Angwɛ imesanga ayitu ubinkpi uku utseng ra Arherhu-Num uge, “Ibibemaye umum iki iwurangge ri iyango iwuri ikpia umum ru nyaku urha.” **18** Mɔcɛ anggbaashi abi Uyahuda arhusu Uyesu age, “Utsar idzeu ukusong ungo iki ideyiwa umen uge ungo uweɔ ri ijeyɛ iki itsu ungo ukorha akere ha?” **19** Uyesu agor umbə age, “Àka abupuwe Iya-Num ikere, umum iwuri iberukū ake ikei ri inuma itaar.” **20** Abi Uyahuda agor unga age, “Anyanga ameka isoka inaa ni ímekə utɔi adzin Iya-Num ikere nu ungo ugɔr uge ungo idzine ake ri inuma itaar?” **21** Bɔr iya-Numkɛ unga aka arherhe awu iyornga. **22** Uyesu aka asoka akpe, angwɛ imesanga ayita arherhe ha Uyesu aka arherhe. Mɔcɛ umbə awe ru imangmang ri itseng Arherhu-Num nu arherhe Uyesu. **23** Ivang Uyesu aka awe ru Urusharhima ri Irhowa Iyiki Igar Utɔng, anera arherhe aka anyā atsar abin idzeuke unga aka akorhe, umbə adzowe imangmang ru unga. **24** Bɔr Uyesu ashia ri imangmang ru umbə, ubinkutsu unga ahwenga amen anera kishoo. **25** Unga asi ibeenga unera adeyiwe unga

ubin ri itsi anera ubinkutsu unga ahwenga abinke aka
awe ra amen anera.

3 Unera nuwo itsoka igburh Unikodimu. Awu ungbaashi
abi Uyahuda na awu utsa Ufarisi. **2** Unga aba ru Uyesu ru
untsuuka, agor Uyesu age, “A umarhem, umen ihwengmen
ungo uwu umarhemwi aka adzeku Unum, ubinkutsu
unera asi idēē akorhunga abin idzeu nu atsarké ungo
uku ikorhe, Unum aba asi iwea nggu unga.” **3** Uyesu
agor unga age, “Umum indeyiwa ungo idzidzerhe, aba asi
imarmbō unera ide ivaa, asi idēē atsīā ri Iyerhe Unum.” **4**
Unikodimu arhusa age, “Abvui amar unera aguse ri ikō
uner? Idzidzerhe asi ībvui atsīā ra anaa uyanga umbō
amar unga ide ivaa!” **5** Uyesu agor unga age, “Umum
indeyiwa ungo idzidzerhe, umbō aba asi imarmbō unera
ra amē nu Ipfu-Num, asi idēē atsīā Iyerhe Unum. **6**
Ubinkpi unera aka amar uwu uner, bōr ubinkpi Ipfu-
Num iki imar uwu ipfu. **7** Niba ugūo idzeu umum iki igor
ungo uge, ‘Awu ufang umbō abvui amar umbi.’ **8** Ugba
ufeu ra anangké ukpō uku ubee. Ungo ugūo ititōngkpō,
bōr ungo usi ihwengo anangké ukpō uku udzek, ikei
ungo usi ihwengo anangké ukpō uku izī. Iwu rimi nggu
unerwi Ipfu-Num iki imar.” **9** Unikodimu arhusu Uyesu
age, “Akere ha akorha aguse na awe?” **10** Uyesu age,
“Ungo uwu umarhem uwuku ugōng ru Uisrairha, bōr
ungo usi ihwengo abina akere? **11** Umum indeyiwa ungo
idzidzerhe, umen irherha abinke umen iki ihweng, ikei
umen īdzaa umbi ideka abinke umen iki inyā, bōr utseku
icere umbi akpēmbi iyei idekayē umen iki isōma umbi.
12 Uba umum irherhuwa umbi arherhe ra abinke aka

uwe ru upfung nu umbi asi iwembi ri imangmang, ude
umbi akorha aguse na awe ru imangmang umum ība
isōma umbi abinke aka awe ra afā? **13** Unera anasi ifūā ra
afā. Ungwē-Ner ukpekū unga aka adzek umō acipuwa.
14 Ru nyaku Umusa aka aberi ibvui nu ucici ra arhum,
rimi hā ikei awu ufang umbō aberu Ungwē-Ner, **15** age
uwuruwi aka afea ri imangmang ru unga ama akpo urhe
uwu ugbagbaa. (aiōnios g166) **16** “Unum abemu upfunga
akarhārhā nggee unga adzowe unanyī Ungwēnga, age
ubēn unera aka afea ri imangmang ru unga asi ikpea, bōr
unga awuri ikpo urhe uwu ugbagbaa. (aiōnios g166) **17** Unum
asi idenuka Ungwēnga ru upfung age unga atsu uvau ru
upfung, bōr age upfung ukpo ififōrh ru uboknga. **18** Ubēn
uwuku uwe ru imangmang ru Ungwē Unum, asi ítsumbō
uvau ru unga, bōr uwuruwi aka asi iwea ri imangmang ru
unga, aka atsumbō uvau ru unga, ubinkutsu asi idzowuka
imangmang ri itsok unanyī Ungwē Unum. **19** Nu izharha
arherhenga iwe ri imine. Irhirhang itsīwā ru upfung,
bōr anera abemu uzī anangmbō irhirhang, ubinkutsu
itsermbō iwu iyiki ibewe. **20** Ubēn uwuku utōitser iyiki
ibewe akpē irhirhang, asi ūbangā ri irhirhang, utsur umbō
anyāmbō itsernga. **21** Bōr uwuku utōitser idzidzerhe
aka isaka aba ra anang aka arhurhang ngge itsú umbō
anyā ra awiya age abinke unga aka adēē ikikorhe awu
Unum ayike unga.” **22** Akere aka amaa, Uyesu nu angwē
imesanga adzek azīmbō abī Uyahudiya, umō unga amaa
inuma irheirhe nggu umbō, anu ikorhuwe ubōtisima
ra anera. **23** Uyohana ikei anu ikorhuwe ubōtisima ru
Uainon uku ukhapa nggu Usarhim, ubinkutsu amē awu

arherhe umɔ. Anera uben unum akεyi ru unga umɔ azī isorhu ubotisima. **24** Akεre ha akorhuke kata, umbɔ adorha agbange Uyohana ru ugborzī. **25** Umɔ angwẽ imesu Uyohana atsimbɔ uning nggu utsa Uyahuda uwɔɔ ra arherhi isorh iyor ru nyaka agbeyi abi Uyahuda. **26** Umbɔ azimbɔ ru Uyohana agor unga age, “A umarhem, utsa ha umbi aka awu nggu unga unum hā ru ugar ubang Azē Urdun, uwu ha ungo uku udzowe ideka ri itsinga hā, unggawo nggɔɔ adēē isorhuwe ubotisima. Anera kishoo azī ru unga.” **27** Mɔce Uyohana age, “Unera asi idēē ayeisa ubin, Unum aba asi idzowuka ukpɔ ra afā. **28** Umbi awu idekamum, umum īgor uge, ‘Asi iwea umum iwu Ukiristo, bɔr adena umum ingbaashia ība.’ **29** Utsak uwuku ufa unga apfunu utserh uwuku ufa. Bɔr uwərhu utsak uwuku ufa uwuku uzī irhowa ipfuna hā aka isaka adzeu igū irhak utsak uwuku ufa, na aka isaka agɔm anggɔm ri ivangye unga aka igū irhak utsak uwuku ufa ha. Anggɔm hā awu akimum, atsuafer icere. **30** Awu ufang unga awu ukugɔnga, bɔr awu ufang umum iwu uku ucia. **31** “Uwuruwi aka adzeka afā aba ananga anera kishoo. Uwuruwi aka adzeka abī awu uwu abī na arherhe ra abinke aka awu ra abī. Uwuruwi aka adzeka afā aba ananga kishoo. **32** Unga arherhe ideka ubinkpi unga aka agū na anyā, bɔr anera asi iyεimbɔ idekanga. **33** Uben unera aka ubemu idekanga atsu utsar adεyiwe uge Unum arherhi idzidzerhe. **34** Uwu ha Unum aka adene arherhe irhem Unum, ubinkutsu adzowe Ipfu iyiriye iki isi ímaangge. **35** Ute abemu Ungwẽ na atsuke abina kishoo ru uboknga. **36** Uben uwuku uwe ru imangmang ru Ungwẽ afea ru urhe uwu ugbagbaa,

bər uben uwuku ukpɛ̃ɛ̃ Ungwɛ̃ asi ínyāā urhɛ̄, ubinkutsu
avɔm Unum awu ni itsinga.” (**aiōnios g166**)

4 Abi Ufarisi aka agū ugɛ̄ Uyesu ani akposha angwɛ̃ imesa
ananga Uyohana na ani akorhuwe umbɔ̄ ubɔ̄tisima. **2**
Bɔ̄r asi iwea Uyesu aka isaka akorhuwe umbɔ̄ ubɔ̄tisima
hã̄, awu angwɛ̃ imesanga aka isaka akorhuwe. **3** Ivangye
Uteijee aka agū akere, unga asoka ru Uyahudiya na abvui
azĩā Ugarhirhi. **4** Unga awuri itsĩ ru Usamariya atɔ̄ng. **5**
Nggee unga aba atsĩ ru uteu ukpoo ru Usamariya umbɔ̄
iki iyisa Usaikar, ukhapa ra abĩkɛ̄ Uyakubu aka adzowe
ungwɛ̃ngä Uyusuf. **6** Uvã̄ā amẽ Uyakubu uwe ra anang
hã̄. Azhe uzẽrhã̄ aka afɛ̄r Uyesu, unga asei ra angwĩ uvã̄ā
amẽ hã̄. Aka awu idzingga atenuma. **7** Utserh Usamariya
uwɔ̄o aka aba ishɔ̄yi amẽ, Uyesu agɔ̄r unga age, “Ungo
uma udzaango amẽ umum ihwa?” **8** Angwɛ̃ imesanga aka
azĩmbɔ̄ ru utepa igoi ubingga. **9** Utserh Usamariya ha agɔ̄r
unga age, “Ungo uwu utsa Uyahuda. Umum iwu utserh
Usamariya. Awu use utsu ungo urhusa umum amẽ aka
ahwa?” Unga arhusa akere ubinkutsu abi Uyahuda aka asi
isaka agbopumbɔ̄ nggu abi Usamariya. **10** Uyesu agɔ̄r unga
age, “Uba ungo uhwɛ̃ngɔ̄ izũwã̄ Unum nu unerwi aka
arhusa ungo amẽ aka ahwa, ungo uwuri ifɛ̄nuningo unga,
unga adzaa ungo amẽ akika adzowe urhɛ̄.” **11** Utserh ha
agɔ̄r Uyesu age, “A uteiya, umum inyã̄ ungo ushiɔ̄ ru ubin
ukpuku ushɔ̄i nu uvã̄ā amẽ ukpi uwu ughorghotakpɔ̄. Ri
inẽ̄ɛ̄ ungo iki ikpo amẽ akika adzowe urhɛ̄ ha? **12** Use ungo
unango utemén Uyakubu, unga aka aneka uvã̄ā amẽ ru
umen? Unga nibikanga ahwa amẽ hã̄, ikei angwɛ̃ngä, nu
íjuengä aka ahwa umɔ̄.” **13** Uyesu age, “Uben uwuku uhwa

amē akere awuri ibvui agūā ugō amē ikei. **14** Bōr uben uwuku uhwa amēmum iki īdzowe unga asi ībvui agūā ugō amē ugbagbaa. Amē hā umum iki idzowe unga awuri iwu akwiu amē ru umbō aka idzowe urhe uwu ugbagbaa.” (**aiōn g165, aiōnios g166**) **15** Utserh ha agor unga age, “A uteiya, udzaa umum amē hā utsur umum ibvui īgūmum ugō amē ikei ni isi ībvui ikeyiwamum ishōng amē nggimi.” **16** Uyesu agor unga age, “Uzī uyisu utsakngo umbi aba nggimi.” **17** Unga age, “Umum ishimum ru utsak.” Uyesu agor unga age, “Ungo urherhi idzidzerhe ungo uku ugō uge, ungo ushiō ru utsak. **18** Ubinkutsu ungo uku uweo ra atsaka atōō nu unerwi umbi aka awu nggu unga icere asi iwea utsakngo. Ungo urherhe ishaa idzidzerhe.” **19** Utserh ha age, “A uteiya, umum inyā ungo uwu uner uwuku usōm Arherhu-Num. **20** Atokamen adzowe Unum igōng ri igū iyere, bōr umbi abi Uyahuda age Urusharhima ukpō umēē awu ufang anera adzowe igōng ru Unum.” **21** Uyesu agor unga age, “A utsersh ha, uwe ru imangmang ra abinke umum iki irherhe. Ivanga niyo ibarō anera asi īdzowukumbo Ute igōng ri igū iyere use ru Urusharhima. **22** Umbi abi Usamariya asi ihwengmbi ubinkpi umbi aka idzowe igōng. Bōr umen abi Uyahuda ihwengmen ubinkpi umen iki idzowe igōng, ubinkutsu udī ififōrh udzeka ra abi Uyahuda. **23** Bōr ivanga niyo ibarō, iki ibangge, abika adzowe igōng idzidzerhe aka idzowe Ute igōng ri Ipfu nu idzidzerhe, ubinkutsu Uteabee ikpū abi ha adzowe unga igōng. **24** Unum awu ipfu, abika adzowe unga igōng ikei awu ufang umbō adzowe igōng ri Ipfu nu idzidzerhe.” **25** Utserh ha age, “Umum ihweng Uarhmasihu, awu unga

umbø iki iyisa Ukiristo, nggawø abarø. Ivangye unga aka iba, unga awuri ideyiwanga umen abina kishoo.” **26** Mœce Uyesu adeyiwe unga age, “Umum uner arherhake nggu ungo, iwu unga.” **27** Ivang hã niyø angwë imesanga abvui aba adzeidzeu umbø aka anyã unga adëë arherhe nggu ukutserh. Bør unera asi igøra age, “Ungo ubee use,” use arhusa unga age, “Awu use utsu ungo urherha arherhe nggu unga?” **28** Mœce utserh ha abøruka idzum amënga umø na atsïä ru utepa na agor anera age, **29** “Àka aba anyã unerwi aka adeyiwa umum kishoo abinke umum iki ikorhe! Awu unga awu Ukiristo?” **30** Umbø adzeku utepa aba ra anang Uyesu. **31** Angwë imesanga ashôrhã unga age, “A umarhem, uma ugha ubingha.” **32** Bør unga agor umbø age, “Umum iwemum ru ubinkpi umum iki igha umbi aka asi ihwengmbi ukpo.” **33** Mœce angwë imesanga arhusa adøka age, “Use unera akü ubingha akowe unga?” **34** Bør Uyesu agor umbø age, “Ubinghamum ukpi, umum ikorhu ubin amen uwuku udena umum ïba, ikei imashuwe itserye unga aka adzaa umum. **35** Uba umbi aka isaka agor age, ‘Abør afëë anaa umbø atirhi igber abin?’ Bør umum ideyiwa umbi, aka agbisha arhi icanga. Iki ikõngge, ni iki iwengge iyiki igbigber. **36** Uner uwuku ugber abin hã aka ikpoa itosanga, ikei unga ani ikong anera aka akpo urhe uwu ugbagbaa, ngge itsú uner uwuku udoi nu uner uwuku ubugber agom anggom urhonga. (*aiōnios g166*) **37** Ake awu idzidzerhe, ake aka agor age, ‘Uwø ado, nu uwø agber.’ **38** Umum idena umbi igber abinke umbi aka asi itõmbi itser ake. Abøo umbø atëwã itsera, umbi agber ugarh ititëwãmbø.” **39** Abi Usamariya awu arherhe

ru uteu ha umbə aka awe ru imangmang ru Uyesu ri itsi ideka utserh ha aka agər age, “Unga adeyiwa umum kishoo abinkə umum iki ikorhe.” **40** Abi Usamariya aka aba ru unga, umbə ashərhā unga asei nggu umbə, unga asei inuma ivaa. **41** Arherhangə atsu anera arherhə awe ru imangmang. **42** Umbə agər utserh ha age, “Umən iwe ru imangmang ru Uyesu, ubinkutsu asi iwea ubinkpi ungo uku urherhe ukpekū, bər icere umen igūmen nibikamen ni ihwengmen uge uwere ha idzidzerhe unga awu Uwuku Ufərh upfunga.” **43** Inuma ivaa ha iki imaa unga asok azīā Ugarhirhi. **44** Uyesu nibikanga adekuka uge uner uwuku usəm Arherhu-Num aka isaka ashia ri imor ra abīngə. **45** Ivangye unga aka itsī Ugarhirhi, abi Ugarhirhi ayei unga aboka avaa, ubinkutsu umbə ikei azīmbə Irhowa Iyiki Igar Utəng hā ru Urusharhima na anyāmbə kishoo abin Uyesu aka akorhe. **46** Məce Uyesu abvui azīā iyepu uteu Ukana ukpu Ugarhirhi, anangkə unga aka adzipa amē ake awu amē inebi. Utsa uner itser ijee nuwə uwuruwi ungwēngə aka aghonga unga ru Ukafanahum. **47** Ivangye utsa ha aka agū uge Uyesu aka adzeku Uyahudiya abvui abanga Ugarhirhi, unga azī ru unga ashərhā unga ama aba akerhuwe ungwēngə, aka abər akpe. **48** Uyesu agər unga age, “Umbi aba asi inyāmbi atsar nu abin idzeu, umbi asi íwembi ri imangmang.” **49** Uner itser ijee ha age, “A Uteiya, uba umen izīmen utsur ungwēmum akpea.” **50** Uyesu agər unga age, “Ungo udēē uzīō. Ungwēngə awuri ibeka.” Utsa ha awea ri imangmang nu ubin Uyesu aka arherhe nggu unga, umə unga azīā. **51** Ana awe ru utsīndī ugārhāngə agbanga unga, agər unga age, “Ungwēngə

abeka.” **52** Unga arhusa umbə ivangye ungwē hā aka atirhi igū ugarha. Umbə agor unga age, “Imani iyor ha ineke unga arheke ru ukara unying.” **53** Utei ungwē hā ayita, ivang hā niyo Uyesu agora unga age, “Ungwēngō awuri ibeka.” Nggee unga nu aner iyanga kishoo awe ru imangmang. **54** Akere awu ubin idzeu ukpu uvaa Uyesu aka akorhe unga aka adzku Uyahudiya azī Ugarhirhi.

5 Akere aka amaa, Uyesu azī irhowa abi Uyahuda ru Urusharhima. **2** Ru Urusharhima ukau amē nukpə umbə iki iyisa ri idū abi Uyahuda age Ubetasda. Ukpə ukhapa ru angwī ufōm, anangke idøi iki itsī. Aka akū atarh atang nggaa atsurha atōō adzipu ukau ha. **3** Awu ra atsurha ha abi irhārhā nu abi ibvuta, nu akatarhu nu abi ishayi iyor arherhe aka isaka anu umō. **5** Uner uwōo aka amaa imeka isoka itaar ni imeka utorok asi idēē azērhūngā. **6** Uyesu aka anyā ininunga, ikei ahwenga utsa ha aka adārhūngā nggu irhārhā hā, unga arhusu uner irhārhā hā age, “Ungo ubeengo ikikerhe?” **7** Uner irhārhā hā age, “A uteiya, umum ishimum ru unera aka iyika umum itsī ru amē ivangye ake aka idzipa. Umum ība itita ibee itsitsīwā, uwōo agbaangashia ru umum.” **8** Mōce Uyesu agor unga age, “Usisok, unyangu ufarngo, ukū uzērhā!” **9** Kanying, uner ha akerhunga. Anyangu ufarnga atirhunga uzērhā. Akere ha akorhe ru unum ukpuku uwosha. **10** Nggee angbaashi abi Uyahuda agor utsa ha aka akerhe age, “Awu unum ukpuku uwosha. Ikpem ikennngge ungo itsā ufar.” **11** Bōr utsa ha age, “Unerwi aka akerhuwa umum agor umum age, ‘Unyangu ufarngo uso uzērhā.’” **12** Nggee umbə arhusa unga age, “Awu ungamō uner ha aka

agor ungo uge unyanga umgbɔ uso uzərhā?” **13** Utsa ha aka akerhe asi ihwengnga awu ungamɔ akerhuwe unga, ubinkutsu Uyesu aka azərhā atsī̄ ra anera arherhe umɔ.

14 Ivanga ukunjiir iki itəng Uyesu akpo unga ri Iya-Num na agor unga age, “Unyā ungo uku ukerhungo! Uneke arhim utsur ubin uku unangkpɔ akere ha ukpokpɔ ungo.”

15 Utsa ha azī adeyiwe anggbaashi abi Uyahuda age awu Uyesu unga akerhuwe unga. **16** Ngge itsu anggbaashi abi Uyahuda adzowe uver ru Uyesu, ubinkutsu itser iyiki ikikerhe ha unga aki itō ru unum ukpuku uwosha.

17 Uyesu agor umbɔ age, “Utemum anu itser utseku irherε, umum rimi hā ini ititō.” **18** Arherha akere atsu anggbaashi abi Uyahudaabee ifere Uyesu. Agor age unga asi izharhuka ikpem unum ukpuku uwosha ukpekū, bɔr unga agor age Unum awu Utenga na anu inyāngu itsinga uku kpengkpeng nggu Unum. **19** Uyesu agor umbɔ age, “Umum indsyiwa umbi idzidzerhe, Ungwē asi fkorhunga iferhe nibikanga, unga akpurha akorhu ubinkpi unga aka anyā Utenga aki ikorhe, ubinkutsu ubinkpi Utei iki ikorhe awu ukpɔ Ungwē hā awuri ikorhe. **20** Ubinkutsu Utε abemu Ungwē na adeyiwe unga kishoo abinke unga aka isaka akorhe. Íí, umbɔ awuri ideyiwe unga abinke aka anangke akere ha nu umbi awuri idzedzeu. **21** Ru nyaku Utε iki isoyiwe abika akpukpe na adzowe umbɔ urhe, rimi Ungwē hā awuri idzowe urhe ru kishoo abirabε unga akaabee idzidzowe. **22** Rimi hā, Utε asi ítsuka uvau ru unera, bɔr adzowe ijee itsu uvau ru Ungwēngā,

23 ngge itsú umbɔ kishoo adzowe igəng ru Ungwē ru nyaka umbɔ iki idzowe igəng ru Utε. Uwuruwi aka asi

idzowuka igɔng ru Ungwẽ, asi idzowuka igɔng ru Utε uwuku udene unga. **24** “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, uwuku ugū arherhamum na adzowuka imangmang ru uwuku udene umum ība, awea ru urhe uwu ubagbaa na asi ítsumbø unga uvau. Unga aka agar akpe azīā urhe.

(aiōnios g166) **25** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, ivanga niyɔ ibarɔ ni iki ibangge abika akpe awuri igūmbø urhem Ungwẽ Unum nu abika agū hā awuri ibekmbø. **26** Ru nyaku Utε aka awe ru urhe ri itsikamnga, rimi hā unga aka adzowe Ungwẽnga ijee iyiki idzowe urhe. **27** Utε ikei adzowuka unga ijee iyiki ivarha arherhe, ubinkutsu unga awu Ungwẽ-Ner. **28** “Niba agūmbi idzeu akere ha, ivanga niyɔ ibarɔ kishoo abika awe ra adzak awuri igūmbø urhemngna **29** na adzeka. Abika akorhe iyiki ize awuri isok ra akpe abék, bør abika akorhe iyiki ibewe awuri isok akpo uvau itsitsime. **30** Umum nibikami isi ídēē ikorhumum ubin. Umum itsu uvau ubinkpi umum iki igū ukpekū. Itsu uvaumum iwu iyiki irhika, ubinkutsu isi idəsumum ubinkpi amənmum aki ibee bør aki uwuku udena umum. **31** “Umum ība idzowe ideka itsimum, idekamum isi iwengge idzidzerhe. **32** Bør uner uwɔ aba adzowe ideka ri itsimum, umum ihweng ideka ha ri itsimum iwe idzidzerhe. **33** “Adzaanga umbi ideka idzidzerhe ri ivangye umbi adene anera azī ru Uyohana. **34** Asi iwea uge umum itsorhi itsimum ri ideku unera, bør umum irherhe rimi ngge ítsu umbi adēē akpo ififɔrh. **35** Uyohana awu ru nyaki irhirhang iki igar ni irhang, umbi atsūmbi igūiben irhirhangnga ri ivanga ukunjiir. **36** “Bør umum iwemum ri idekayé iki inangngge ideka

Uyohana. Ubinkutsu itseryε Utεmum aka adzaa umum imasha, iyiriye umum iki inū itō icere, ngge idekuwe uge awu Utε unga adena umum. **37** Utε uwuku udena umum adzowuka ideka ri itsimum. Umbi anasi anyāmbi unga use agūmbi urhemnga **38** nu arherhangas iiseike ru umbi, ubinkutsu umbi asi iwembi ri imangmang ru uwu ha unga aka adene. **39** Umbi atsu amenmbi ivarhi itseng Arherhu-Num, ubinkutsu umbi akaiferhkø uge umbi awuri ikpikpombi urhe uwu ugbagbaa ru ngge. Itseng Arherhu-Num hā ngge idzowe ideka ri itsimum. (**aiōnios g166**) **40** Bør umbi akpēmbi iba ru umum aba akpo urhe. **41** “Umum isi iyεimum ikpikpoi ra anera. **42** Bør umum ihweng umbi. Umum ihweng uge umbi asi ibemumbi Unum ra amenmbi. **43** Umum iba ri itsok Utεmum, umbi asi iyεimbi umum, bør uwɔɔ aba, aba ri itsok ukamnga, umbi awuri iyεimbi unga. **44** Umbi awuri ikorha aguse na awe ru imangmang uba umbi ayei ukpoi ra adokambi, bør umbi asi ibeembi iyεi ikpikpoi iki idzeku Unum unying ukpekū? **45** “Bør aka niba akaimbi iferhkø uge umum iwuri ihwitumum umbi ru Utε. Uwuku uhwita umbi awu Umusa, uwuruwi umbi aka afosa. **46** Age umbi awembi ri imangmang ru Umusa, umbi awuri iwembi ri imangmang ru umum, ubinkutsu unga atseng itseng ri itsimum. **47** Bør umbi aba ashimbi ri imangmang ra abinke Umusa aka atseng, umbi akorha aguse na awe ru imangmang ra abinke umum iki irherhe?”

6 Akεre aka amaa Uyesu agar Ukau ukpu Ugarhirhi, ukpɔ uku uwe ukau ukugɔng ukpu Utibariya. **2** Nggaa ikikɔng anera idɔsa unga, ubinkutsu umbɔ aka anyā atsar abin

idzeuke unga aka akorhuwe abi irhārhā. **3** Mōce Uyesu afūā ri ifen igū aseisa umō nggu angwē imesanga. **4** Irhowa Iyiki Igar Utōng iyi abi Uyahuda iki iyongge. **5** Ivangye Uyesu aka abera asunga anyā anera arherhe aka aba ru unga, unga agor Ufirhibu age, “Umēn igoi uborodi ri inēē ukpō umēē aner aberē?” **6** Unga arhusa rimi avira unga, ubinkutsu unga aka ahwenga ra amēnnga ubinkpi unga aka ikorhe. **7** Ufirhibu agor unga age, “Uborodi ukpu imang itser afēē utōrok usi ímēkpō uben unera akpo atsōr idiki unying!” **8** Uwō ra angwē imesanga hā agburh Uandarawu, ungwēmbō Usiman Ubitru, arherhe age, **9** “Ungwē uwō̄ uwi nggimi nggu ípo uborodi itōō nu aberh avaa. Bōr iwuri imē use nggu arherha aner aberē?” **10** Uyesu age, “Àka agor anera asei iseī.” Ra anang hā ubii uwu urherhe umō, anera kishoo aseisa abī. Akatsak atsīmbō anaka agōnga atōō. **11** Mōce Uyesu anyangu ípo uborodi ha, unga aka atar uwēe ru Unum, na agashuwe anera aka asei ubinkpi uku imē ru umbō. Rimi hā unga aka akorhe nggu aberh ha. **12** Ivang umbō aka atāi ashuur, unga agor angwē imesanga age, “Àka arhōsa awushunga aka abōr utsur ubin ugbakpō abī.” **13** Ri ípo uborodi itōō hā, anera aka atāi na abōre, angwē imesanga arhōsa awushu uborodi na atōke azīnga usōka na avaa. **14** Ivang anera aka anyā utsar ubin idzeu Uyesu aka akorhe, umbō age, “Idzidzerhe, unga awu uner uwuku usōm Arherhu-Num hā Unum aka abemuwa umēn.” **15** Uyesu aka ahwenga age aneraabee atsime unga iyērhe ri inggang, unga abvui afūā ni igūa ikiyikanga. **16** Urheē uku uwe, angwē imesanga acipa azīmbō ru ukau ha, **17**

anangke umbə aka atsī ukhukhəo amē na agar ukau ha azīmbə Ukafanahum. Ri ivang hā ananga aka atirhi iwu uzī, nu Uyesu anasi ibanga ru umbə kata. **18** Nggaa ugba ukerketakpə ubvun amē ru ukau ha. **19** Umbə aka azīmbə akirhomita atōō use utōō, umbə anyā Uyesu azērhā nū amē aba ayoku ukhukhəo ha. Iwei ifer umbə. **20** Bər unga agor umbə age, “Awu umum. Niba agūmbi iwei.” **21** Məce umbə ayei unga ru ukhukhəo ha nggu anggom. Kanying ukhukhəo ha utsī anangke umbə aka izī. **22** Ukpe unum uvaa abika asei ugar ukau ukugong hā ahwengmbə uge awu ukhukhəo unying uku uzī ugar ha. Ikei ahwengmbə uge Uyesu ashia ru ukhukhəo ha nggu angwē imesanga. Awu angwē imesa ha ukpekū azī. **23** Bər akhukhəo akəo aka adzeku Utibariya adēē akhapa ra anang aner ha aka atāi uborodi ukpu Uteijee aka atar uwee. **24** Ivang anera aka anyā age Uyesu nu angwē imesanga ashimbo ra anang hā, umbə atsī akhukhəo amē na azīmbə Ukafanahum anu ibee Uyesu. **25** Ivangyē umbə aka anyā unga ugar ukau ha, umbə agor unga age, “A umarhem, ukang ungo uku uba nggimi?” **26** Uyesu age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, ubinkutsu umbi abeea umum, asi iwea atsar abin idzeu umum iki ikorhe, bər awu uborodi ukpo umbi aka atāi ashur. **27** Niba atōmbi itser ri ibee abin igha akika adak, bər aka atō itser abinghake aka azī utsī urhe uwu ugbagbaa, akirake Ungwē-Ner aka awuri idzaa umbi. Awu ru unga Unum Utə aka angwē utsar ijeenga.” (*aiōnios g166*) **28** Məce umbə arhusa unga age, “Awu ufang umen ikorhu use itō itser Unum akaabee?” **29** Uyesu age, “Itser Unum akaabee nggayē, uwe ri imangmang ru uwuruwi

unga aka adene.” **30** Nggee umbə arhusa unga age, “Ungo uwuri ikorhe utsar ubin idzeu ukusong umen iki inyā ni iwe ru imangmang ru ungo? Ungo uwuri ukorhu use?

31 Atoka-atokamen agha umanna ra arhum, ru nyaka umbə aka atseng ra Arherhu-Num age, ‘Unga adzowe uborodi uku udzeka afā umbə atāi.’” **32** Uyesu agor umbə age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, asi iwea Umusa unga adzaa umbi uborodi ha ra afā, awu Utəmum unga adzaa umbi uborodi ukpu idzidzerhe uku udzeka afā.

33 Uborodi Unum hā, uwu unga aka acipuwa ra afā na adzowe urhe ru upfung.” **34** Umbə age, “A Uteiya, utirhi icere udzisa umen uborodi ha uben unuma!” **35** Mōce Uyesu adeyiwe umbə age, “Umum iwu uborodi ha ukpuku udzowe urhe. Uwuruwi aka aba ru umum asi ígūa imerh, nu uwuruwi aka awe ru imangmang ru umum asi ígūa ugō ugbagbaa. **36** Bər ru nyaka umum iki ideyiwa umbi, umbi aka anyāmbi umum nu utesku icere umbi anasi iwembi ri imangmang. **37** Kishoo uwuruwi Utə aka adzaa umum awuri iba ru umum, nu uben uwuku uba ru umum ikei umum isi íwayikū unga. **38** Umum īdzek ra afā isi ībamum ikorhu ubin amennum iki ibee, bər ikorhu ubin uwuku udena umum. **39** Amen uwuku udena umum ake, age, umum niba igwirhukū unying ru kishoo abirabə unga aka adzaa umum, bər umum isoyiwe umbə ru unum ukpuku umasha. **40** Ubin Utəmum ukpi akaabee age, kishoo uwuku urhi Ungwē na afea ri imangmang ru unga afea ru urhe uwu ugbagbaa. Mōce umum iwuri isoyikū unga ru unum ukpuku umasha.” (*aiōnios g166*)

41 Akere ha atsu abi Uyahuda adēēmbə ibvibvun ri itsi

Uyesu ubinkutsu, unga aka agor age, “Umum iwu uborodi ukpuku udzeka afā ucipuwa.” **42** Abi Uyahuda age, “Asi iwea Uyesu nuwi ungwē Uyusuf, uwuruwi umen iki ihweng utenga nu uyanga? Ude awu use utsu icere unga agor age, ‘Umum idzeka afā icipuwa?’” **43** Uyesu age, “Àka neke ibvibvun. **44** Unera asi ídēē abanga ru umum utseku Ute uwuku udena umum iki idarha unga ība, nu umum iwuri isoyikū uner ha ru unum ukpuku umasha. **45** Atseng ra abvur abika asom Arherhu-Num age, ‘Kishoo awu Unum unga imesuwe umbō.’ Ubēn unera uwuku ukpeto na amesa ru Ute awuri iba ru umum. **46** Unera anasi inyā Ute ha akpurha awu uwuku udzoku Unum. Unga ukpekū unga aka anyā Ute ha. **47** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, ubēn unera aka awe ru imangmang afea ru urhe uwu ugbagbaa. (*aiōnios g166*) **48** Umum iwu uborodi ukpuku udzowe urhe. **49** Atoka-atokambi agha umanna ra arhum, bōr rimi hā akpembō kishoo. **50** Bōr aka anyā uborodi ha ukpi uku udzeka afā ucipuwa. Ubēn unera aka itāi asi íkpea. **51** Umum iwu uborodi ukpu urhe uku udzeka afā ucipuwa. Ubēn uwuku utāi uborodi ha awuri ibēka ugbagbaa. Uborodi ha uwu ijue iyormum, iyiriye umum iki iwuri ídzowe ngge itsú upfunga uma ubek.” (*aiōn g165*) **52** Mōce abi Uyahuda atsīmbō uning akarhārhā ru ubinkpi Uyesu aka arherhe na agor age, “Uner uwure awuri ikorha aguse na adzaa ijue iyornga umen itāi?” **53** Uyesu agor umbō age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umbi aba asi itāimbi ijue iyor Ungwē-Ner na ahwambi adzirhnga, urhe ushimgbō ru umbi. **54** Ubēn uwuku utāi ijue iyormum na ahwa adzirhmum afea

ru urhe uwu ugbagbaa. Umum ikei iwuri isoyikū unga ru unum ukpuku umasha. (aiōnios g166) 55 Ijue iyormum iwu uborodi ukpu idzidzerhe, nu adzirhmum ikei awu ubin uku uhwuhwa ukpu idzidzerhe. 56 Ubēn uwuku utāi ijue iyormum, na ahwa adzirhmum, abek ru umum, umum igamum ibek ru unga. 57 Ru nyaku Ute uwu urhe aka adena umum, na awu ru unga umum iki ibek, rimi uwuku unyanga umum iwu ubinghang, awuri ibeka ru umum. 58 Umum iwu uborodi ha uku udzeka afā. Atoka-atokambi agha umanna nu umbō akpembō, bōr unera aka atāi ru uborodi ukpire awuri ibeka ugbagbaa.” (aiōn g165) 59 Uyesu arherha arherhe akere kishoo ri ivangye unga aka adēē imesuwe anera ru ubā ifen-Num ru Ukafanahum. 60 Igū rimi hā, angwē imesanga arherhe age, “Imesa iyere ighong. Ungaa adēē ayei ngge?” 61 Uyesu aka ahwenga age angwē imesanga adēē ibvibvun ri imesa ha. Unga agor umbō age, “Imesa ha itsu amenmbi aghong? 62 Ude, amenmbi awu aguse umbi aba anyā Ungwē-Ner afū azīā anangke unga aka adzek? 63 Ipfu-Num ngge idzowe urhe. Iyor ishingge ri ijee ubin. Irhemye umum iki isoma umbi idzeku Ipfu ha iyiki idzowe urhe. 64 Bōr abimbi abo ashimbo ri imangmang.” Uyesu ahwenga utirhi ri inggashaabia abika asheri imangmang, nu uwuruwi aka igha-daknga. 65 Mōce unga age, “Ngge itsu unera asi idēē imēē iba ru umum, Ute aba asi ibemuka unga.” 66 Udzur ri ivang iyere arherhe angwē imesanga aka adəsa unga abvui anekukumbō idəsa unga. 67 Uyesu arhusa angwē imesanga usəkdūmen hā age, “Umbi abee ibvui azī hā ikei?” 68 Usiman Ubitru agor unga age, “A Utejhee, ru

ungaa umen iki izi? Awu ungo uwe ri irhem urhe uwu
ugbagbaa. (aiōnios g166) **69** Umen iwemen ri imangmang nu
umen ihwengmen uge ungo uwu Usarkasar uwu Unum.”

70 Mocē Uyesu age, “Asi iwea umum iseng umbi kishoo
usokdūmen? Bør unying ru umbi awu undenggū!” **71**
Arherhe akere ru Uyahuda ungwē Usiman Uiskariyoti,
unying ru umba usokdūmen hā, uwuruwi aka igha-
daknga.

7 Akere aka amaa, Uyesu azērhā atsīrhā amaa Ugarhirhi.
Bør unga asi ibeenga itsī ru Uyahudiya, ubinkutsu
anggbaashi abi Uyahuda abika awu nggō haabee ifere
unga. **2** Ivangye Irhowa Atsurha abi Uyahuda iki iyo, **3**
angwēmba agor unga age, “Imēngge ungo uzī Uyahudiya,
ngge itsú angwē imesango anyā abin idzeuke ungo iki
ikorhe. **4** Uwuku ubee anera ahweng unga akarhārhā
asi íwōka ubinkpi unga iki ikorhe. Ungo uku ukorha
abina akere, udéyiwe itsingo ru upfunga uhweng.” **5**
Uko angwēmba ashimbā ri imangmang ru unga. **6** Nggee
Uyesu agor umba age, “Ivanga inasi iwengge ru umum
kata, bør ru umbi uben ivang iwengge. **7** Umbi, upfunga
usi ídēē ukpēkpō umbi, bør ukpēkpō umum ubinkutsu
umum idekuwe uge abinke ukpō iki ikorhe awu aka
abewe. **8** Umbi aka azī irhowa ha. Umum isi ízīmum
irhowa ha, ubinkutsu ivangmum inasi ibangge kata.” **9**
Unga aka amaa irherha akere ha, mocē unga aseisa ru
Ugarhirhi. **10** Bør ivang angwēmba aka azīmba irhowa
ha, unga azīā ikei. Unga asi izīā ukupēē bør ri iwōk. **11**
Anggbashi abi Uyahuda anu ibeea unga ra anang irhowa
ha, arhusa age, “Uner ha awere unga?” **12** Ikikōnga aner

ha ini ibvun urherhe nggu adøka ri itsinga. Abøø age, “Awu uner uwuku uze.” Abøø ikei age, “Í’í, anu irhem anera.” **13** Bør unera asi irherhunga arherhe Uyesu ukupẽẽ ubinkutsu, anu igū iwei anggbaashi abi Uyahuda. **14** Ivangye umbø aka agha uteng ivang irhowa ha, Uyesu atsī ri Iya-Num atirhunga imesuwe. **15** Anggbaashi abi Uyahuda adzeidzeu arhusa age, “Utsak uwure akorha aguse na ahweng rimi? Nggawi anasi itsĩa imesa.” **16** Uyesu age, “Imesamum isi iwengge iyimum. Idzeka ru Unum uwuku udena umum íba. **17** Ubø unera aka aseng ikorhu ubinkpi Unum aka abema, awuri ihwengnга use imesamum idzeku Unum, use iwu iyimum. **18** Uwuruwi aka anu imesuwe abin ukamnga, anu ibeewe itsinga ikpikpoi. Bør uwuku ubeewe ikpikpoi ru uwuku udene unga awu uner idzidzérhe. Ashia ri igberangwĩ ri itsinga. **19** Asi iwea Umusa adzaa umbi Íkpem? Bør umbi asi ikpømmbi Íkpem hã. Awu use utsu umbiabee ifere umum?” **20** Anera age, “Ungo uwe ru ipfu iyiki ibewe ri itsingo! Ungamo abee ifere ungo?” **21** Uyesu agør umbø age, “Umum ikorhe ubin idzeu unying ukpekũ nu umbi kishoo adzeidzeu. **22** Umusa atsu umbi isorhu usorhe, ngge itsu umbi aka isaka asorhe awekacimbi usorhe ru unum ukpuku uwosha. Nu ngge iki iwe rimi, awu atokambì atirha akere ha, asi iwea Umusa. **23** Umbi aba asorhukumbi awækaci ru unum ukpuku uwosha ri idøsi Íkpem Umusa, awu use utsu umbi agū avøm nggu umum ri ikerhuwe undzumu unera ru unum ukpuku uwosha? **24** Àka niba azharhukumbi arherhe ra abinke umbi iki inyã ra asu, bør àka azharha arherhunga uku urhirhiki.”

25 Aner Urusharhima abɔɔ aka awe umɔ arhusa age, “Asi iwea utsa ha nuwi umbɔ akaabee ififer ha? **26** Unga uwi nggimi, adɛɛ arherhe ukupɛɛ bɔr umbɔ asi idzipumbɔ urhem nggu unga. Use abi ijee aka abemumbɔ age awu unga awu Ukiristo? **27** Bɔr umen ihwengmen anangke utsak uwure aka adzek. Ivang Ukiristo aka iwuri iba, unera asi íhwenga anangke unga aka idzek.” **28** Uyesu ana adɛɛ imesuwe anera ru ufəm Iya-Num hā, unga atsarhi irhaknga age, “Íí, umbi ahwengmbi umum na ahwengmbi anangke umum iki idzek. Bɔr umum isi iwemum nggimi nibikami. Unga hā uwuku udena umum awu idzidzerhe bɔr umbi asi ihwengmbi unga. **29** Bɔr umum ihweng unga, ubinkutsu umum indzeku unga, ikei unga adena umum.” **30** Mɔce umbɔabee idzur unga, bɔr unera asi ibangunga ubok ru unga, ubinkutsu ivangnga inasi ibangge. **31** Bɔr anera arherhe ri ikikɔnga awe ru imangmang ru unga na age, “Ivangye Ukiristo aka iba, awuri ikorha atsar abin idzeu akɔɔ anangmbɔ aki uner uwere ha?” **32** Abi Ufarisi agū anera anu ibvun arherha ha ri Iya-Num nggu adəkambɔ ri itsinga. Mɔce ateiya abika adzowe idəm-Num nu abi Ufarisi adene abika adzeu Iya-Num umbɔ adzure unga. **33** Uyesu age, “Ivangye umum iki iwe nggu umbi ibɔr ukunjir, mɔce umum iwuri ibvui izī ru uwuruwi aka adena umum. **34** Umbi awuri ibeembi umum, bɔr umbi asi íkpombi umum. Anangke umum iki iwe ikei umbi asi ídɛɛ abambi.” **35** Anggbaashi abi Uyahuda ha arherhe nggu adəkambɔ age, “Utsak uwure awuri izinenga umen iki isi ídɛɛ ikpomen unga? Use unga awuri izī ra anangke abimen aka asaka asei nggu abi Uherhini na amesuwe

abi Uherhini hā? **36** Akaiferhkō use ra amennga, ivangye unga aka agor age, ‘Umbi awuri ibeembi umum, bōr umbi asi ikpombi umum,’ na agor age, ‘Anangke umum iki iwe umbi asi idēē abambi?’” **37** Ru unum ukpuku umashu irhowa ha uku uwe nggaa unum hā, Uyesu adēē na atsarhi irhaknga age, “Uba unera agūā ugō, unga aba ru umum aba ahwa. **38** Uben unera aka awea ri imangmang ru umum, ru nyaki itseng Arherhu-Num iki igor ige, ‘Azē amē akika adzowe urhe awuri idzērhā adzek ra amennga.’” **39** Uyesu arherha akere ri itsi Ipfu-Num, iyiriye abika awe ru imangmang ru unga aka iwuri iyεi. Ri ivang hā anasi idzowukumbō Ipfu-Num ha, ubinkutsu Uyesu ana ashia ri ikpikpoi kata. **40** Ivangye umbō aka agū irhemngā, aboøra anera age, “Idzidzérhe uwere ha awu uwuku usom Arherhu-Num hā Umusa aka arherhe ugē ibanga.” **41** Aboø age, “Unga awu Ukiristo.” Bōr aboø arhusa age, “Akorha aguse ru Ukiristo adzeku Ugarhirhi? **42** Asi iwea itseng Arherhu-Num igor ige Ukiristo awuri idzeku unang Udauda, nu ru Ubaitarhami, uteukpi Udauda aka asei?” **43** Ngge igigau itsingge ra anera ri itsinga. **44** Aboøabee idzur unga, bōr unera asi ibangunga ubok ru unga. **45** Adogerhi Iya-Num aka abvui azī ra ateiya abika adzowe idem-Num nu abi Ufarisi arhusa umbō age, “Awu use utsu umbi asi ikū unga abambi?” **46** Adogerhi ha age, “Unera anasi irherhunga arherhe ru nyaku utsak uwure.” **47** Abi Ufarisi arhusa age, “Unga aka arhem nggu umbi ikεi? **48** Use umbi anyāmbi unera ra anggabaashi abi Uyahuda use abi Ufarisi aka awe ru imangmang ru unga? **49** Ŧ'! Ikikong iyere ha iki isi ihwengngge ubin ri ikpem Umusa, awu

ikponum ru umbø!” **50** Unikodimu, aka azïä ru Uyesu, unga aka awu unying ra abi Ufarisi ha, arhusa umbø age, **51** “Ri Íkpem, umen idëët itsumen uvau ru utsa ha umen iki inasi igûmen ra angwînga ni ihweng ubinkpi unga aka anu ikorhe?” **52** Umbø age, “Ungo uwu uner Ugarhirhi ikei? Uvarhe ungo unyâo uge, uner uwuku usom Arherhu-Num ashia aka idzeku Ugarhirhi.” **53** Mœcc ikikonga isitungge nu uben unera azïä ri iyanga.

8 Bør Uyesu azïä ri Igû Acucii Uzaitun. **2** Ri igôkpeka ikei unga abvui atsïä ru ufom Iya-Num. Kishoo anera aba akong adziira unga, nu unga asei na amesuwe umbø. **3** Abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi akü utsérh uwøo umbø aka adzur unga ri itoma-dak. Atsu unga adëët ra asu ukpui ha. **4** Umbø agor Uyesu age, “A umarhem, utsérh uwure adzur unga ri itoma-dak. **5** Ri Íkpem Umusa atsu umen ikü atarh itang ikpü akatsérh aberë ha ifere. Bør ungo ugør uguse?” **6** Arhusa akere ani ideya unga, na akpo ubinkpi umbø aka itsu arherhang. Bør Uyesu agbapfu na akü itoknga atseng itseng nú abí. **7** Ivangye umbø aka ani irhusa unga, unga abera agor umbø age, “Unera aka ashia ra arhim ru umbi, unga atirha atang utarh ru utsérh ha.” **8** Ikekun unga abvui agbapfu na atseng itseng nú abí. **9** Umbø aka agü rimi, umbø atirha asoyimbø ra anang hâ unying anying. Umbø atirhi ru uwuku ukûmbø utséku umbø aneke Uyesu iki iyikanga nggu utsérh ha. **10** Uyesu abera adëët na arhusa unga age, “A utsérh ha, umbø awerembø? Unera asi itsuka ungo ufa?” **11** Utserh ha age, “A uteiya, unera ashia.” Uyesu age, “Umum ikei isi ítsukamum ungo ufa. Uzïð, bør niba ubvui utsïð ra arhim.” **12** Uyesu abvui

arherha arherhe nggu anera age, “Umum iwu irhirhang upfung. Umbi aba adɔsumbi umum, umbi asi izərhūmbi ru uzī, bɔr umbi awuri ikpombi irhirhang urhe.” **13** Abi Ufarisi agor unga age, “Ungo uni idzowe ideka itsingo, nggee idekango isi iwengge idzidzerhe.” **14** Uyesu age, “Uko umum ība īdzowe itsimum ideka, idekamum iwu idzidzerhe, ubinkutsu umum ihweng anangke umum iki īdzek, nu ikei anangke umum iki izī. Bɔr umbi asi ihwengmbi anangke umum iki īdzek, use anangke umum iki izī. **15** Umbi atsu uvau ikpū iyi anera. Umum isi itsukū uvau ru unera. **16** Bɔr umum iba izharha arherhe, izharha arherhamum iwu idzidzerhe, ubinkutsu asi iwea umum ikiyikami izharha arherhunga, bɔr umum nu Utəmum aka adena umum ikorhu urhōnga. **17** Ri Íkpemmbi umbɔ atseng age ideka inera ivaa iwe idzidzerhe. **18** Umum īdzowe ideka ri itsimum, nu Utə uwuku udena umum unga awu uner uwu uvaa.” **19** Mօcɛ umbɔ arhusa unga age, “Utəngo hā awere unga?” Uyesu age, “Umbi asi ihwengmbi umum use Utəmum. Umbi aba ahwengmbi umum, umbi awuri ihwengmbi Utəmum ikei.” **20** Unga arherhe irhem iyere ri ivangye unga aka adēē imesa akhapa ra anangke umbɔ aka angwẽwe uhwék izūwā ri Iya-Num. Bɔr unera asi idzura unga, ubinkutsu ivanga inasi iwengge kata. **21** Ikei Uyesu abvui adeyiwe anera age, “Umum iwuri izīmum, nu umbi awuri ibeembi umum nu umbi awuri ikpe ra arhimmbi. Anangke umum iki izī, umbi asi ídēē abambi.” **22** Akere ha atsu anggbaashi abi Uyahuda agor age, “Awuri ifere itsinga? Unga aka agor age, ‘Anangke umum iki izī, umbi asi ídēē abambi.’”

23 Bør unga akpurha adẽẽ igor age, “Umbi awu anenor, umum idzeka afafã. Umbi awu abi upfung ukpire, bør umum isi iwemum uwu upfung ukpire. **24** Ngge itsu umum igor umbi uge umbi awuri ikpe ra arhimmbi. Umbi awuri ikpe, umbi aba ashimbi ri imangmang uge umum iwu unga hã umum iki īgor īge umum iwe.” **25** Umbø adzipa age, “Ungo uwu ungamo?” Uyesu age, “Umum iwe ru nyaka umum iki indeyiwa umbi ri inggbaashia. **26** Umum iwu ra abina arherhe umum iki irherhe ra atsimbi ni itsu umbi uvau. Bør uwuku adena umum awu undzumu uner idzidzerhe. Umum indeyiwe anera ru upfung ubinkpi umum iki īgū ru unga.” **27** Umbø asi ihwengmbø uge unga anu irherha arherhe ri itsi Utenga ra afã. **28** Nggee Uyesu age, “Ivangye umbi aka iberu Ungwẽ-Ner, ivang hã niyø umbi aka ihweng uge awu umum iwu unga hã. Umbi awuri ihwengmbi uge umum isi ikorhumum ubin ri ijee itsimum, bør umum irherhu abinke Ute aka amesuwa umum ukpekū. **29** Uwuku udena umum awu nggu umum, unga asi ínekanga umum ikiyikami, ubinkutsu uben unum umum ikorhu ubinkpi unga aka agūiben.” **30** Mœce anera arherhe aka agū arherha akere atsu imangmangmbø ru unga. **31** Uyesu agor abi Uyahuda ha aka awuri imangmang ru unga age, “Umbi aba akpomm̄bi imesamum, umbi awuri iwe angwẽ imesamum abi idzidzerhe. **32** Mœce umbi awuri ihwengmbi idzidzerhe, idzidzerhe iwuri ifonangge umbi.” **33** Umbø agor unga age, “Umén iwu anang Uibrâhim, umén inasi iwemen agārhū unera. Awu use utsu ungo ugør uge umen ikpomen ififonmen?” **34** Uyesu agor

umbə age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, uwuku utđitser arhim awu ugārhā arhim. **35** Ugārhā ashia ra anang ugbagbaa ri iya, bər ungwē afea ra anang ri iya ha ugbagbaa. (aiōn g165) **36** Nggee Ungwē aba adzaanga umbi ififən, umbi akpombi ififən idzidzerhe. **37** Umum ihweng umbi awu anang Uibrahim. Bər umbiabee ifər umum, ubinkutsu umbi asi iyεimbi irhemmum. **38** Umum isəma umbi ubinkpi umum iki inyā ivangye umum iki iwu nggu Utəmum, bər umbi akorhu abinkə umbi aka agū ru utəmbi.” **39** Umbə age, “Uibrahim unga awu utemən.” Uyesu age, “Umbi aba awu angwē Uibrahim, umbi awuri itōmbi itsel Uibrahim aka atō. **40** Iwu uner uwuku urherhi idzidzerhe umum iki igū ru Unum, bər umbiabee ifere umum. Uibrahim asi ikorhunga ikpū amen akere ha. **41** Umbi amesi itsel utəmbi aki itō.” Abi Uyahuda atseyi age, “Umən isi iwemən angwē ugba. Unum ikiyikanga awu Utəmən.” **42** Uyesu agər umbə age, “Uba Unum unga awu Utəmbi, uda umbi aba abemumbi umum, umum idzeku Unum ība, icere umum iwu nggimi. Umum isi ībamum nibikami, bər unga adena umum. **43** Awu use utsu umbi asi igū ataimbi ubinkpi umum iki irherhe? Ubinkutsu umbi asi ibeembi ikpeto ra arherhamum. **44** Umbi awu abi utəmbi, Undenggū hā, nu umbiabee itō itsel ubin utəmbi akaabee. Unga awu uner uwuku ufeyi aner udzur ri inggabaashia, akpēē idzidzerhe, nu idzidzerhe ishingge ru unga. Ivangye unga iki igbeyi angwī, unga arherhe idūngā niyo, ubinkutsu unga awu uner igberangwī nu utei igberangwī. **45** Bər umbi ashimbi ri imangmang ru umum, ubinkutsu umum isəm idzidzerhe. **46** Ungamə ru umbi

awuri isoma uvau arhim ru umum? Umum ūba irherhe idzidzerhe, awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru umum? **47** Uwuruwi aka awe uwu Unum, aka isaka agom ikpeto ri irhem Unum iki irherhe. Umbi asi igumbi ngge, ubinkutsu umbi asi iwembi abi Unum.” **48** Abi Uyahuda agor unga age, “Asi iwea idzidzerhe umen iki igor uge ungo uwu uner Usamariya uwuku uwe ru ipfu iyiki ibewe?” **49** Uyesu age, “Umum ishimum ri ipfu iyiki ibewe, umum idzowe igong ru Utēnum bōr umbi asi idzaambi umum igong. **50** Umum isi ūbeemum ikpoi itsimum, bōr uwō ruwō abeenga ngge ru umum, nu unga hā awu uner uwuku utsu uvau. **51** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, unera aba adəsunga irhemmum, unga asi ínyāā akpe.” (*aiōn g165*) **52** Abi Uyahuda agor unga age, “Icere umen iki ihwengmen uge ungo uweo ri ipfu iyiki ibewe! Uibrahim akpea nu abika asom Arherhu-Num akpembō, bōr ungo ugör uge, ‘Unera aba adəsunga irhemmum, unga asi ínyāā akpe.’ (*aiōn g165*) **53** Ungo unango utēmen Uibrahim? Unga akpea. Rimi hā abika asom Arherhu-Num akpembō. Ungo ukaiferhkō uge ungo uwu use?” **54** Uyesu age, “Umum ūba ikpoi itsimum, ukpoimum usi iwekpō ubin. Utēnum umbi aka agor age awu Unumm̄bi, awu unga akpoi umum. **55** Umbi asi ihwengmbi unga, bōr umum ihweng unga. Umum iba ūgor ige umum isi ihweng unga, umum iwu uner igberangwī ru nyaka umbi. Bōr umum ihweng unga, ni idosi irhemngā. **56** Utēmbi Uibrahim agom anggom akarhārhā ri ivangye unga aka akaiferhkō inyā ivangye umum iki ūba. Unga anyā ngge na agom anggom.” **57** Abi Uyahuda agor unga age, “Ungo unasi itsō imeka isoka

itōō kata, nu ugōr uge ungo unyāō Uibrahim?” **58** Uyesu agōr umbō age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umum iwemum umbō adōrha amar Uibrahim.” **59** Nggee umbō arhōō atarh abee itang unga, bōr Uyesu awoi itsinga adzek abōruka Iya-Num hā.

9 Uyesu azērhā atōng na anyā uner uwōō umbō aka amar unga itapa. **2** Angwē imesanga arhusa unga age, “A umarhem, awu arhim uner uwure use ateinga atsu umbō amar unga itapa?” **3** Uyesu age, “Asi iwea arhim uner uwure use aki ateinga. Amar unga itapa nu umbō adēyiwe itser Unum ri itsinga. **4** Awu ufang umen itō itserye unga aka adena umum ri ivanga nu unuma una arhang umō. Utsuu ukpō ubarō ivangye anera asi ídēē atōmbō itser. **5** Ivangye umum iki iwu ru upfunga, umum iwu irhirhang upfunga.” **6** Unga aka arherhe rimi, unga atar aci ra abī, akayi abī nggu aci ha, na akū abī hā atsu ake ra asu uner itapa ha. **7** Agōr uner itapa ha age, “Uzī ru ukau Usirhuwam nu usorh asungo umō.” Agben “Usirhuwam” agburh “Adene unga.” Nggee uner itapa ha azī asorh asunga, na abvui aba anyāā. **8** Andōkanga nu abirabē aki inyā unga afen ifen arhusa age, “Asi iwea uner uwere anu ise i na afen ifen iyere?” **9** Abōō age, “Awu unga.” Abōō age, “Tī, ayeiyei ukpekū.” Bōr uner itapa ha age, “Awu umum uner ha nuwi.” **10** Umbō arhusa unga age, “Ungo ukorhu uguse na asungo ayanga?” **11** Unga age, “Uner ha umbō iki iyisa Uyesu unga akū aci akayi abī atsuka ra asumum, na agōr umum age, ‘Uzī usorh asungo ru ukau Usirhuwam.’ Umum izī isorh, mōcē umum ikpo inyā anang.” **12** Umbō arhusa unga age, “Uner ha awere

unga?" Unga age, "Umum isi ihweng." **13** Mocə umbə akū uner itapa ha asunga aka ayanga azimbə ra abi Ufarisi. **14** Awu ru unum ukpuku uwosha abi Uyahuda, Uyesu aka akayi abī hā akerhuwe asu uner itapa ha. **15** Nggee abi Ufarisi arhusa unga akorhu uguse na anyā anang. Uner itapa ha age, "Unga akayi abī atsuka ra asumum nu umum isorhe ake ni inyā ananga." **16** Abi Ufarisi aboɔ age, "Uner ha asi idzeka ru Unum, ubinkutsu unga asi itsamma unum ukpuku uwosha." Bør aboɔ arhusa age, "Uner arhim awuri ikorha aguse na akorha abin idzeu nu atsar rimi?" Nggee umbə agashumbo. **17** Mocə abi Ufarisi abvui arhusu utsa ha age, "Ungo ugər uge use ri itsi utsa ha? Awu asungo unga aka ayanguwa." Uner itapa ha age, "Unga awu uner uwuku usom Arherhu-Num." **18** Anggbaashi abi Uyahuda utseku icere umbə ashimbə ri imangmang age amar utsa ha nggu itapa, bør icere unga aka anyā ananga. Akere ha atsu umbə ayisa abika amar utsa ha. **19** Umbə arhusa age, "Uwəre awu ungwəmbi? Umbi aka agər age amar unga itapa? Akorha aguse na anyā anang icere?" **20** Abika amar uner itapa ha age, "Umen ihwengmen uwəre ha awu ungwə imarmen, ikei umen imar unga adzeka nggu itapa. **21** Bør umen isi ihwengmen ubinkpi uku utsu unga anyā ananga icere. Umen isi ihwengmen uwuku uyanguwe asunga. Àka arhusa unga. Unga asi iwea uwəkuci. Unga awuri irherhunga ra angwīngā." **22** Abika amar unga arherhe rimi ubinkutsu umbə agū iwei anggbaashi abi Uyahuda. Abi Uyahuda age kishoo uwuku ugər age Uyesu awu Ukiristo, umbə awuri iwiwayiwe uner ha adzek ru

ubā ifen-Num. **23** Ngge itsu abika amar unga agor age, “Unga asi iwea uwekuci, àka arhusa unga.” **24** Ide uvaabi Ufarisi abvui ayisu uner itapa ha aka akerhe, agor unga age, “Udzowe Unum igōng nu urherhi idzidzérhe. Umēn ihwengmen uner uwuku ukerhuwa ungo awu uner arhim.” **25** Unga age, “Unga aba awu uner arhim, umum isi ihweng. Ubina unying umum iki ihweng, umum iwuitapa, icere umum inyāmum ananga.” **26** Mocē umbō arhusa unga ikei age, “Unga akorhuwa ungo use? Akorhu uguse na ayanguwa asungo?” **27** Unga age, “Umum iki isomamum ubi, ubi asi ikpembi ato. Awu use utsu ubi abvuiabee igigū ikei? Use ubiabee iwu angwē imesanga igambi?” **28** Mocē umbō arhenu utsa ha age, “Awu ungo uwu ungwē imesanga! Umēn iwu awē imesu Umusa. **29** Umēn ihwengmen Unum arherhunga arherhe nggu Umusa, bōr utsak uwure umēn isi ihwengmen anangkē unga aka adzek.” **30** Utsa ha age, “Akere awu ubin idzeu! Umbi asi ihwengmbi anangkē unga aka adzek, bōr ayanguwanga asumum! **31** Umēn ihwengmen Unum aka isaka asi igūa abi arhim. Bōr aka isaka agūa abi iwei unga na atō itsernga. **32** Utirhi ri imimunu upfunga unera anasi igūa umbō ayangukumbō asu unerwi umbō aka amar unga nggu itapa. (aiōn g165) **33** Utsak uwure aba asi idzeku Unum abanga, asi idēē akorhunga ubin.” **34** Akere atsu umbō agor unga age, “Ungo umbō aka amar ra arhim, nu ungo ubee imesuwa umēn?” Umbō awayikumbō unga. **35** Uyesu agū isarhunga uge umbō aka awayikumbō utsa ha. Ivang Uyesu aka akpo utsa ha, unga arhusa unga age, “Ungo uweo ri imangmang ru Ungwē-Ner?” **36** Uner

itapa ha aka akerhe arhusa age, “A uteiya, awu ungama? Udeyiwa umum nu umum iwe ru imangmang ru unga.”

37 Uyesu agor unga age, “Ungo unyāo unga icere. Awu unga adēē arherhe nggu ungo.” **38** Mōce utsa ha age, “A Uteijee, umum iwemum ri imangmang,” na adzowe unga igōng. **39** Uyesu age, “Umum itsīwā itsu uvau ru upfung ukpire, ngge itsú abi itapa anyā, abika anyunyā ikei awe abi itapa.” **40** Abi Ufarisi ha abika akhana ru unga aka agū rimi, umbō agor unga age, “Umēn iwu abi itapa igamen?” **41** Uyesu age, “Umbi aba awu abi itapa, umbi asi iwembí ru uvau arhim, bōr umbi agor age umbi adēē anyāmbi, nggee arhimmbi awe umō.

10 “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, unerwi aka asi itsīa ra angwī ugbor idōi, bōr na afū udika afēn akase atsī, uner ha awu uveu nu uwuku uvui abin. **2** Unerwi aka atsī ra angwī ugbara unga awu uner ughāwā idōi ha. **3** Uner uwuku udzeu angwī ugbara aka isaka atsuruwe angwī ugbara ru unga. Idōi ha ikei iki isaki ikpeto ru urhemngna. Unga aka isaka ayisi idōinga nggu atsokngge akū adzeka awiya. **4** Ivangye unga aka ikū iyinga adzek, unga agbaashia nu idōinga idōsa unga, ubinkutsu ngge ihwengngge urhemngna. **5** Bōr isi idōsungge utsen, ngge iwuri itī, ubinkutsu ngge imorngge urhem utsen.” **6** Uyesu akū nyaka arherhe akere asōme anera, bōr umbō asi ihwengmbō ubin unga aka arherhuwe umbō. **7** Nggee Uyesu ikei agor umbō age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, awu umum iwu angwī ugbor idōi ha. **8** Kishoo abika agbaashia aba ru umum idōrhi ūba awu aveu nu abika avui abin, bōr idōi ha isi idōsungge umbō. **9** Awu umum

iwu angwĩ ubora. Ubẽn unera aka atsĩ ru ubokmum awuri ikpoa ififõrh, awuri itsĩ na adzek akpo ubĩ uku uze. **10** Uv̄eu aba iviveu na afere na adakuwe. Umum ìba ru umbø akpo urhε, akpo umgbø uku kpengkpeng. **11** “Awu umum iwu uner idzeu uwuku uze ha. Uner idzeu uwuku uze ha adzowe urhenga ri íd̄inga. **12** Unerwi iki it̄s̄ itser imang asi iwea uner idzeu, íd̄oi ha ikei isi iwengge iyenga. Ivangye unga aka inyã ijui ngbako iki it̄i iba, unga awuri ineke id̄oi ha na at̄iā. Ijui ngbako ha idzui ngge ni isituwe ngge. **13** Uner ha awuri it̄i, ubinkutsu unga at̄s̄ itser imang ukpekū nu ubin usi íghongkpø amennga ri idzeu íd̄oi ha. **14** “Awu umum iwu uner idzeu uwuku uze. Umum ihweng íd̄imum nu íd̄imum ihwengngge umum. **15** Rimi h̄ã Ut̄emum ahwenga umum nu umum ihweng Ut̄e, ni iwuri indzowukū urhemum ri íd̄oi ha. **16** Iwemum ri íd̄oi iyœ iki isi iwengge iyi ugbor id̄oi ukpire. Awu ufang umum ikūna ngge ìba ikei. Ngge iwuri ikpengge ato ru urhemmmum, ni íd̄oi ha iwuri iwu ukpusha unying uner ughāwā unying. **17** Ute abema umum ubinkutsu umum iwuri ingw̄ewe urhemum, uge umum ibvui inyanga umgbø ikei. **18** Unera asi ívura urhemum, umum nibikami iwuri ingw̄ewe umgbø. Iwemum ri ijee iyiki ingw̄ewe umgbø nu ijee iyiki inyanga umgbø ikei. Awu Ut̄emum atsu umum ikorhe akere ha.” **19** Irhem arherhe iyere itsu abi Uyahuda agasha nggu adøka ikei. **20** Anera arherhe age, “Awea ri ipfu iyiki ibewe ngge itsu unga ukpong. Awu use utsu umbi akpeto ru unga?” **21** Bør abœ age, “Í’í, arherhe akere asi iweke aki uner uku uwe nggu ipfu iyiki ibewe. Ipfu iyiki ibewe id̄eɛ iyangungge asu

uner itapa?” **22** Awu ri ivang umbə aka adẽẽ Irhowa iyiki Iyεruwe Iya-Num ru Urusharhima, **23** Uyesu azẽrhã ru angwĩ iya Usorhomon ri Iya-Num hã. **24** Abi Uyahuda akong adziir unga age, “Utsəku ukang ungo uku ineka umen ri icicang? Ungo uba uwu Ukiristo, udεyiwa umen ra awiya.” **25** Uyesu age, “Umum iki idεyiwamum umbi, umbi ashimbi ri imangmang. Abin idzeuke umum iki ikorhe ri itsok Utəmum, ake adeyiwe umum iwu ungamə.

26 Bər umbi ashimbi ri imangmang, ubinkutsu umbi asi iwembi ídəimum. **27** Ídəimum ikpeto ru urhəmmum, umum ihwεng ngge, ngge idəsa umum. **28** Umum ídzowe ngge urhε uwu ugbagbaa, ngge isi íkpengge ugbagbaa, unera asi ívura ngge ru ubokmum. (aiōn g165, aiōnios g166) **29** Utəmum uwuruwi aka adzaa ngge ru umum, unga ananga kishoo. Unera asi ídẽẽ avura ngge ru ubok Utəmum.

30 Umum nu Utε iwu unying.” **31** Abi Uyahuda abvui arhõi atarhabee itang unga. **32** Bər Uyesu agər umbə age, “Umum iki ikorhuwamum umbi abin idzeu arherhe akika agəng aka adzeku Utε. Akikasong awuri itsu umbi afere umum nggu atarh?” **33** Abi Uyahuda agər unga age, “Asi iwea itser iyiki izengo itsu umen ibee itang atarh ru ungo, bər arherhe urhenango ru Unum, ubinkutsu ungo uwu unera nu unyangi itsingo uwu Unum.” **34** Uyesu agər umbə age, “Asi itsəngmbə ri Íkpemmbi uge Unum agər age, ‘Umum igər uge umbi awu anum’? **35** Itsəng Arherhu-Num iwu idzidzerhe. Uba unga ayisa abika adzowe Arherhu-Num age ‘anum’, **36** məcə umbi agər aguse ri itsi uwu ha Utε aka atsū unga awu uwu unga na adene unga aba ru upfunga? Awu use utsu umbi

agor uge umum ini irhenu Unum ri ivangye umum iki irherhe uge, ‘Umum iwu Ungwē Unum?’ **37** Uba umum isi ikorhumum abinke Utēmum aki ikorhe, àka aneke iwe ru imangmang ru umum. **38** Bōr umum ība ikorha ake, umbi aba ashimbi ri imangmang ru umum, àka awe ru imangmang ra abin idzeu ha umum iki ikorhe, na ahweng age Utē awea ru umum, nu umum iwemum ru Utē.” **39** Ikei umbōabee idzur unga, bōr unga ashōota ra abokmbō. **40** Mōce Uyesu abvui agar Azē Urdun azīā anangkē Uyohana aka asorhuwe ubōtisima isha na aseisa umō. **41** Umo anera arherhe aka aba ru unga. Anera ani igor uge, “Uyohana anasi ikorhunga atsar abin idzeu, bōr kishoo abinke unga aka arherhe ri itsi utsak uwure awu idzidzerhe.” **42** Ra anang hā anera arherhe aka awe ru imangmang ru Uyesu.

11 Unera nuwo itsoka igburh Urhiazaru aghonga unga. Awu ru uteu Ubetani, uku uwu uteumbō Umaryamu nu Umarta unapumbō. **2** Urhiazaru uwuku ughong hā awu ungwēmbō Umaryamu, uwuku udzukuwe atsei isung nú Uteijee, na akū igwar itsinga afire adaknga. **3** Nggee anaa uyi ha ikivarhambo adene itser ru Uyesu age, “A Uteijee, uwu ha ungo uku ubema aghonga unga.” **4** Ivang Uyesu aka agū rimi unga agor age, “Irhārhā hā isi ítsu unga akpea, bōr iwuri ikū ikpikpoi iba ru Unum nu Ungwēnga ikei.” **5** Uyesu abemu Umarta nu unapumbō nu Urhiazaru. **6** Bōr ivangye unga aka agū uge Urhiazaru aghonga unga, unga atom aseisa inuma ivaa ru nggōo ha. **7** Mōce unga agor angwē imesanga age, “Umen ibvui izī Uyahudiya.” **8** Angwē imesanga hā

age, “A umarhem, inum iyere abi Uyahudaabee ifere ungo nggu atarh, nu ungo ubvui uz̄i nggōo ha?” **9** Uyesu age, “Asi iwea akara usokdūmen ru unuma unying ishaa unum iki irhang? Kishoo uwuku uzērhā ra atenum asi ikwera itok, ubinkutsu, unga anyāā irhirhang upfung ukpire. **10** Bør uwuku uzērhā ru utsuu awuri ikwera itok, ubinkutsu irhirhang ishingge ru unga.” **11** Ivangye Uyesu aka arherha abina akere amaa, unga atomaa agor umbø age, “Uwerhamen Urhiazaru aka arharhø, bør umum iz̄i izita unga.” **12** Angw̄ imesanga hā age, “A Uteijee, aba awu urhø, unga awuri ikerhunga.” **13** Ubin Uyesu aka arherhe age Urhiazaru aka akpea, bør angw̄ imesanga akaiferhkø age unga arherha arherhe urhø uwuku uwosha. **14** Nggee Uyesu adeyiwe umbø ukupēē age, “Urhiazaru aka akpea. **15** Umum igom umum iki isi iwemum umø, ngge ima itsu umbi awe ru imangmang. Bør umen izim̄en ru unga.” **16** Mœce Utoma, uwuruwi umbø iki iyisa unga Akärhghw̄, agor abimbø angw̄ imesa ha age, “Umen izim̄en ikei, nu umen ikpe nggu unga.” **17** Ivangye Uyesu aka az̄i ats̄i, agū uge Urhiazaru aka akpea, umbø aka adzake unga, aka amaa inuma inaa ru udzak. **18** Ubetani ukhapa nggu Urusharhima, asi its̄ia akirhomita ataar. **19** Abi Uyahuda arherhe aba ighwe akpe Urhiazaru ru anapumbø na adonge amen Umarta nu Umaryamu. **20** Ivangye Umarta aka agū uge Uyesu uwø abarø, unga asok az̄i agbanga unga. Bør Umaryamu asei ri iya. **21** Umarta agor Uyesu age, “A Uteijee, age ungo uwu nggimi ungw̄men asi ikpea. **22** Bør uko icere umum ihweng Unum awuri idzaanga kishoo ubinkpi ungo

iki ishōrhā unga.” **23** Uyesu agor unga age, “Ungwēmbi awuri isoka ikei.” **24** Umarta age, “Umum ihweng awuri ibeka ikei ri isisok abika akpukpe ri imimashu upfung.” **25** Uyesu agor unga age, “Awu umum iwu isisok abika akpukpe, ikei awu umum iwu urhe. Uwuruwi aka awea ri imangmang ru umum unga awuri ibeka, uko unga aka akpea. **26** Uwuruwi aka abek na awea ri imangmang ru umum asi ikpea ubbagbaa. Ungo uweo ri imangmang akere?” (**aiōn g165**) **27** Mōce Umarta age, “Ii, Uteijee, umum iwemum ri imangmang uge awu ungo uwu Ukiristo ha, Ungwē Unum uwuruwi umen iki ifosa uge unga ibanga ru upfung.” **28** Ivangye Umarta aka arherhe rimi, unga abvui azī ayisu unapumbō Umaryamu age, “Umarhem aka abanga na ayisa ungo.” **29** Ivangye Umaryamu aka agū rimi, unga asok ifefetem azī ru unga. **30** Uyesu anasi itsīa ru utepa kata. Unga ana awu ra anangke Umarta aka agbanga unga. **31** Ivang abi Uyahuda abika asei ifaakpe ri iya Umaryamu aka anyā unga asok iki ifefetem adzek, umbō adōsa unga akaifershkō age unga awuri izī ra anang udzaka na aciu akpe umō. **32** Ivang Umaryamu aka azī atsī ra anangke Uyesu aka awe, unga aka anyā unga, unga agba anu ra adak Uyesu na age, “A Uteijee, age ungo uwu nggimi, ungwēmen asi ikpea.” **33** Ivang Uyesu aka anyā unga aciu akpe, nu abi Uyahuda ha aka aba nggu unga aciu akpe igambō, mōce amen Uyesu aghong akarhārhā. **34** Unga arhusa age, “Umbi adzake unga rineε?” Umbō age, “A Uteijee, uba unyā.” **35** Uyesu aciu akpe. **36** Mōce abi Uyahuda age, “Àka anyā ikpū ibibemaye unga aka awerangge ru Urhiazaru!” **37** Bōr abōo ru umbō age, “Unga

ayanguwe asu uner itapa uwɔrɔ. Awu use utsu unga asi ikorhunga ubin ukpɔɔ iki iken utsak uwure ikpikpe?” **38**
Uyesu abvui agū ighong ra amennga akarhārhā. Azīā ru udzak ha. Udzak ha uwu utai. Akū ubatu utarh afōme angwī udzaka. **39** Uyesu age, “Àka aberuwe utarh ha.”
Bør Umarta, unapumbø uwuku akpukpe ha, agor Uyesu age, “A Utejhee, icere aka awu anunukawø. Irherε unum unaa nukpi unga aka akpe.” **40** Mɔce Uyesu age, “Isi isomamum ungo uge ungo uba uweø ri imangmang, ungo uwuri inyāñ igong Unum?” **41** Nggee umbø atsimuwe utarh ha. Uyesu abera asunga afafā na age, “A Utε, umum itar uwεε ungo uku ugūo umum. **42** Umum ihweng uben unum ungo ugūo umum, bør umum irherhe rimi ru anera abika adēē nggimi awe ru imangmang uge awu ungo udena umum ība.” **43** Ivangye unga aka arherhe rimi, Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge age, “A Urhiazaru, udzeka!” **44** Uner uwuku ukpe ha adzeka, adaknga na aboknga abow nggu atatorho, asunga ikei aberh nggu atorho. Uyesu agor umbø age, “Àka agarhuwe unga azīā.” **45** Nggee abi Uyahuda arherhe aka aba ighwe akpe ru Ummaryamu na anyā ubinkpi Uyesu aka akorhe, umbø awe ru imangmang ru unga. **46** Bør abøø azimbø ra abi Ufarisi, adeyiwe umbø ubinkpi Uyesu aka akorhe. **47** Mɔce ateiya abika adzowe idem-Num nu abi Ufarisi akong anggbaashi abi Uyahuda. Arhusa adøka age, “Umen ikorhu usemen? Utsak uwure anu ikorha atsar abin idzeu arherhe! **48** Umen ība ineke unga akorhunga abin hā, anera kishoo awuri iwe ru imangmang ru unga. Mɔce abi Uroma awuri iba avurmbø abīmen nu Iya-Nummen ikeil!” **49** Bør unying

ru umbø agburh Ukayafa Ukugøng Uwuku Udzowe Idøm-
Num ra amék aki ha, agor umbø age, “Umbi asi ihwengmbi
ubin! **50** Umbi asi irhi ataimbi uge ubga unera unying
akpe ri itsi anera, nu abimén aki itsim.” **51** Arherha ha
Ukayafa aka arherhe asi iweke iferhkø amennga, bør unga
aka awu Ukugøng Uwuku Udzowe Idøm-Num ra amék
ha na asom Arherhu-Num uge Uyesu awuri ikpe ri itsi
aner abi Uyahuda. **52** Unga asi íkpea ra abi Uyahuda
ukpekü, bør unga awuri ikong aner Unum abirabø aka
asita ru upfunga umbø awu unying. **53** Nggee udzur ru
unum hā anggashaabi abi Uyahuda avarhi ifer Uyesu. **54**
Nggee Uyesu asi ibvui azérhüngä ra abi Uyahuda ukupëë,
bør asoka ra anang hā, aziä abikø aka akhapa ra arhum.
Atsää uteu ukpøø umbø iki iyisa Uifrayim na aseisa umø
nggu angwë imesanga. **55** Irhowa Iyiki Igar Utøng iyi abi
Uyahuda iki iyok. Anera arherhe aka adzeki iteu iki ici
azi Urusharhima, uge umbø asare atsimbo ru irhowa ha
idørhi iwe. **56** Atëwā abee Uyesu, adesa ra Iya-Num anu
irhusa adøka age, “Umbi akaiferhkø use? Awuri ibanga
irhowa ha idiä?” **57** Bør ateiya abika adzowe idøm-Num
nu abi Ufarisi aka adzowukumbø itser uge kishoo uwuku
uhweng anangkø Uyesu aka awe, unga aba asøme umbø
nu umbø azi adzur unga.

12 Irhowa Iyiki Igar Utøng ibør inuma utøi, Uyesu atsí
Ubetani, anangkø unga aka azituwe Urhiazaru ra akpe.
2 Umø umbø aka akorhuwe Uyesu ubingha urheø. Awu
Umarta unga agashu ubingha ha, Urhiazaru awu unying
ra anera abika agha ubingha ha nggu Uyesu. **3** Møce
Umaryamu anyangu ungwërhü undzoma atsei isung aki

imang umbø aka akū unardi agbisha na adzukuwe ra adak Uyesu. Mœce unga akū igwar itsinga afire. Isung iyiki ize iyi atsei ha imaangge iya kishoo. **4** Bør Uyahuda Uiskariyoti, unying ra angwë imesanga, uwuruwi aka igha-daknga, agor age, **5** “Awu use utsu umbø asi igoshukumbø atsei isung hā akirake imanga iki iwu iyi uner itser ra ameka, na adzowukumbø imanga ra atsūwā?” **6** Ubinkutsu unga arherhe rimi, asi igūā ighong atsūwā, bør ubinkutsu unga awu uveu. Unga akpom ijari imangmbø, unga aka isaka ayikuka itsinga ri imang hā. **7** Uyesu age, “Àka aneke unga. Unga aden aka adzeu unumkpi umbø aka idzake umum. **8** Atsūwā awu nggu umbi uben unum, bør umbi asi íwembi nggu umum uben unuma.” **9** Ri ivang hā ikikong abi Uyahuda irheirhe iki igū uge Uyesu awu umø, umbø aba. Asi ibambo inyā Uyesu ikiyikanga, børabee inyā Urhiazaru uwu ha Uyesu aka azituwe unga ra akpe. **10** Ateiya abika adzowe idem-Num avarhe ifere Urhiazaru ikei. **11** Ubinkutsu awu arherhe Urhiazaru aka atsu abi Uyahuda arherhe ani idzipa awe ru imangmang ru Uyesu. **12** Ukpe unum uvaa anera arherhe aka aba Irhowa Iyiki Igar Utɔng agū uge Uyesu awu ru utsindī uwuku uba Urusharhima. **13** Umbø arhɔ̄i angbøk irhek, akū azī agbopa unga, atsarhi irhakmbø age, “Ikpikpoi iwe ru Unum! Idorh Unum iwu nggu uwu ha aka aba ri itsok Uteijee, idorh Unum iwu nggu uyérhe Uisrairha!” **14** Uyesu aka akpo ungwë uzhika unga afū asei nú umgbø, ru nyaki itseng Arherhu-Num igor uge, **15** “Niba agūmbi iwei, umbi aner Urusharhima. Uyerhambi uwø aba nú undzing ungwë uzhika!” **16** Ri ingbaashia angwë imesanga asi

ihwengmbɔ kishoo abin hā. Bɔr ivang Unum aka asoyiwe Uyesu ra akpe na akpoi unga, mɔce umbɔ ayita uge atsengmbɔ abin hā ri itsinga, nu abin hā akorhuke ru unga. **17** Anerabε aka awu nggu unga ri ivangyε unga aka ayisu Urhiazaru unga adzeka ru udzak na azituwe unga ra akpe, ani idekuwe anera ubinkpi Uyesu aka akorhe. **18** Anera arherhe aka azī agbangu Uyesu ubinkutsu umbɔ agū utsar ubin idzeu ha unga aka akorhe. **19** Nggee abi Ufarisi arherhe arherhe nggu adɔkambɔ age, “Àka anyā, umen isi ighamen inggbaashi. Nggayε kishoo upfunga adøsa unga!” **20** Icε abøø rabø abi Uherhini aka aba idzowe igong ri irhowa. **21** Umbɔ aba ru Ufirhibu, uner Ubetsaida ru Ugarhirhi, arhusa unga age, “A Uteiya, umen ibee inyā Uyesu.” **22** Ufirhibu azī asømuka Uandarawu. Umbɔ ikivarhambɔ azī asømukumbɔ Uyesu. **23** Uyesu agør umbɔ age, “Ivang iyiki ikpoi Ungwε-Ner iki iwengge. **24** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umbɔ aba asi inaambɔ ishaa itsem ra abī ngge ikpengge, ngge iwe ikiyikangge. Bɔr ngge iba ikpengge, ngge ighwer ishaanga irhεirhe. **25** Uwuruwi aka abemu urhenga, umgbɔ uwuri igwirmgbɔ. Bɔr uwuruwi aka akpεē urhenga ru upfung ukpirε, awuri iwe ru urhε uwu ugbagbaa. (**aiōnios g166**) **26** Uben uwuku utɔ itsernum, awu ufang unga adøsa umum. Nu anangκε umum iki iwe, ugārhāmum ikei awuri iwe umɔ. Utεnum awuri itomuka imor ru uwu ha aka awu ugārhāmum. **27** “Icεre umum īgū ighong ra amennum. Umum īgør uge use? ‘A Utε, uforh umum ri ivang iyεre?’ Í’í, awu ubin ivang iyεre itsu umum ība. **28** A Utε, ukū ikpikpoi uba ri itsokngo!” Mɔce urhem udzeka afã ugør uge, “Umum iki

ikpoishū ike, ni ibvui ikpikpoimum ike ikεi.” **29** Anera abika adεε umo aka agū urhem hā, umbø age inai irhare. Abøø age, “Ipfu itsr-Num ngge irherha arherhe nggu unga.” **30** Uyesu age, “Urhem ukpire uba ru umbi, usi ibakpø ru umum. **31** Icere awu ivangye umbø aka ivarha arherhe ru upfung ukpire. Icere umbø aka awuri iwayiwe uyerhe upfung ukpire. **32** Bor ivangye umbø aka ibera umum ra abī, umum uwuri idarha anera kishoo umbø aba ru umum.” **33** Unga arherhe akεre adeyiwe ikpū akpeke unga aka ikpe. **34** Anera agor age, “Íkpemmen ideyiwa umen ige Ukiristo awuri ibek ubagbaa. Mocce awu use utsu ungo ugør uge awu ufang umbø aberuwe Ungwē-Ner? Ungamo awu Ungwē-Ner ha?” (**aiōn g165**)

35 Mocce Uyesu agor umbø age, “Irhirhang hā iwu nggu umbi ivanga ukunjiir. Åka azεrhā ri irhirhang hā, utsur uzī unangkø umbi. Uner uzεrhā ru uzī amora anangke unga aka izī. **36** Ivang umbi aka ana awe nggu irhirhang hā åka awe ru imangmang ri ngge, uge umbi ama awu angwē irhirhang hā.” Ivang Uyesu aka amaa arherhe, unga azī awoinga ri inyinyambø. **37** Uko arherha atsar abin idzeu ha Uyesu aka akorhe ra asumbø, utsεku icere umbø ashimbø ri imangmang ru unga. **38** Akεre ha akorhe rimi ngge itsufer ubinkpi uner uwuku usøm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe age, “A Uteijee, ungamo awe ru imangmang ri isarhamen? Ru ungamo ikei umbø aka adeyiwe ijee Uteijee?” **39** Ngge itsu umbø asi idεε awembø ri imangmang, ru nyaku Uishaya aka arherhe ra anang akøø age, **40** “Unga aka atsu umbø itapa na abīruwe amenmbø, ngge itsú umbø asi ínyambø nggu asumbø, na

asi ëhwëngmbø ra amenmbø, na asi ídzipumbø ru umum ikerhuwe umbø.” **41** Uishaya arherhe rimi ubinkutsu unga anyā ikpikpoi Uyesu, na arherhunga arherhe ri itsinga. **42** Rimi hā anera arherhe aka awe ru imangmang ru Uyesu, nu anggabaashimbø arherhe aka awe ru imangmang ru unga. Bør umbø asi irherhumbø ukupẽẽ, umbø agū iwei abi Ufarisi aka iwayiwe umbø ru ubā ifen-Num. **43** Ubinkutsu umbø abema ikpikpoi iyi anera anangmbø ikpikpoi iyi Unum. **44** Mocce Uyesu atsarhi irhaknga age, “Ivang unera aka awe ru imangmang ru umum, asi iwea ri imangmang ru umum ukpekū, bør nggu uwuku udena umum ība. **45** Ivangye unga aka irhi umum, awuri inyā uwu ha aka adena umum ība. **46** Umum ība ru nyaki irhirhang ru upfung, ngge itsú kishoo uwuku uwe ru imangmang ru umum asi íseisa ru uzī. **47** “Uwuku ugū irhemmum bør asi idəsunga, asi iwea umum iwuri itsuke unga uvau. Umum isi ībamum itsu uvau ru upfung, bør umum ība ififørh ukpø. **48** Uwuruwi aka akpẽẽ umum na asi iyəsa arherhamum awea ru uwuku utsu unga uvau. Arherha ha umum iki irherhe awuri itsuke unga uvau ru unum ukpuku umasha. **49** Ubinkutsu, umum isi irherhumum ubinkpi umum iki ibee, bør Utə uwuku udena umum unga atsuka ubinkpi umum iki irherhe nu utsindīwi umum iki irherhe. **50** Umum ihwëng arherhangarawuri ikū urhe uwu ugbagbaa aba. Nggee uben ubinkpi umum iki irherhe, umum irherhe ubinkpi Utə aka adeyiwa umum irherhe.” (*aiōnios g166*)

13 Irhowa Iyiki Igar Utəng inasi iwengge. Uyesu aka ahwenga uge ivanga iki iwengge unga aka ibore upfung

ukpire na abvui azī ru Ute. Unga aka abema anernga aka awe ru upfung, uko uzī utsī imimashu urhēnga. **2** Uyesu nu angwē imesanga aka asei igha urhēe. Undenggū aka atsukuka ra amen Uyahuda Uiskariyoti ungwē Usiman unga agha-dak Uyesu. **3** Uyesu ikei ahwenga uge Ute atsu ke abina kishoo ru uboknga. Ahwenga unga adzeku Unum aba, ikei unga abvui azī ru Unum. **4** Ivang umbō aka asei igha ubingha, Uyesu asok atsimuwe atorhang aki awiya na anyangu utawurh abow ru upfurhsīngā. **5** Mōce unga atsu amē ri itērhāzōu na atirhi isorh adak angwē imesanga, na akū utawurh ukpu upfurhsīngā hā awōnge. **6** Unga aba ru Ubitru, Ubitru agor age, “A Uteijee, awu ungo uwuri isorh adakmum?” **7** Uyesu agor unga age, “Icere ungo usi uhwēngō ubinkpi umum iki ikorhe, bōr ivanga ungo uwuri ihwēngngō.” **8** Ubitru age, “Ílī! Ungo usi ísorhō adakmum.” Uyesu age, “Umum ība isi isorhamum ungo, ungo ishiō ru ugau ru umum.” (**aiōn g165**) **9** Ubitru age, “A Uteijee, asi iwea adakmum ukpekū ungo iki isorh, bōr usorh nggu abokmum nu itsimum ikei!” **10** Uyesu age, “Unerwi aka asorhi iyor, akpurha asorh adaknга ukpekū, iyorngā kishoo iki itēngge. Umbi awu atetēn, bōr asi iwea umbi kishoo.” **11** Uyesu ahwenga uwuku ughadaknга, ngge itsu unga agor age, “Asi iwea umbi kishoo awu atetēn.” **12** Unga aka asorh adakmbō amaa, unga atsim atorhang a, abvui aziā ra anang iseinga. Unga arhusa umbō age, “Umbi ahwēngmbi ubinkpi umum iki ikorhuwa umbi? **13** Umbi ayisa umum Umarhem nu Uteijee, iwe rimi, ubinkutsu umum iwe rimi hā. **14** Umum iwu Uteijee nu Umarhemmbi. Ngge iki iwe uge umum

isorha adakmbi, imēngge umbi asorh adak adōkambi.

15 Umum indeyiwa umbi utsīndīā. Àka akorhuwe abōo ubinkpi umum iki ikorhuwa umbi. **16** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, ugārhā asi inanga uteiyanga, uner itser ikei asi inanga uwuku udene unga. **17** Icere iki iwe uge umbi ahwēngmbi abin akere, Unum awuri itsukanga umbi idorh umbi aba akorhumbi ake. **18** “Isi irherhumum akere ri itsimbi kishoo. Umum ihwēng abirabē umum iki iseng. Bōr awu ufang ngge itsuifer ubinkpi uku utseng ra Arherhu-Num uge, ‘Uwuku ugha ubinghamum asok awu unggamtsakmum.’ **19** “Umum ideyiwa umbi icere ni ngge idōrhi ikorhe, nggee ivangye ngge iki ikorhe umbi awuri iwembi ri imangmang uge umum iwu unga hā.

20 Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, uwuku uyεi uben uwuruwi umum iki idene, ayei umum, nu uwuku uyεi umum, ayei uwuku udena umum ība.” **21** Ivang Uyesu aka arherha akere amaa, unga agū ighong akarhārhā ra amennga na adeka ra awiya age, “Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, unying ru umbi awuri ighaa adakmum.” **22** Angwē imesanga arhi adōka. Asi ihwēngmbō ungwē imesa uwu ha Uyesu aka arherhe ri itsinga. **23** Unying ru umbō angwē imesa ha, uwuruwi Uyesu aka abema, asei akhapa ru Uyesu. **24** Ubitru akū uboknga agor Uyohana age, “Urhusa unga, uwukusong unga aka arherha arherha ha ri itsinga.” **25** Ungwē imesa ha agopa azī ru Uyesu arhusa unga age, “Awu uwukusong Uteijee?” **26** Uyesu age, “Uwuruwi umum iki itsōor uborodi irhōma ri itērhāzōu indzowe, awu unga nuwō.” Mōce, unga aka arhōmu uborodi adzowe ru Uyahuda ungwē Usiman Uiskariyoti.

27 Kanying Uyahuda aka ayei uborodi ha, Ushaitan atsī ru unga. Uyesu agor unga age, “Ubin hā ungo iki ikorhe, ukorhe ifetem.” **28** Bōr umbō abika agha ubingha ha nggu unga asi ihwengmbō ubinkpi uku utsu Uyesu arherhe rimi hā. **29** Ngge iki iwu uge Uyahuda unga akpōm ijari imangmbō, umō abōo ra angwē imesa ha akaiferhkō uge Uyesu asōme unga igoi ubin ukpōo umbō akaabee ri irhowa ha, use unga azī adzowe atsūwā ubin ukpōo. **30** Uyahuda ayei uborodi ha na adzeka. Utsuu ufin. **31** Uyahuda aka adzek, Uyesu age, “Icere umbō aka ikpoi Ungwē-Ner na akpoi Unum ru uboknga. **32** Unum aba ayεisa ikpikpoi ru uboknga, Unum awuri idzowuka Ungwēē ikpikpoi, nu unga awuri idzowuka unga ikpikpoi kanying. **33** “Umbi angwēmum abika acia, abōr ivanga ukunjiir umum iki iwu nggu umbi. Umbi awuri ibeembi umum, bōr ru nyaka umum iki ideyiwe anggabaashi abi Uyahuda, rimi hā umum iki ideyiwa umbi icere ingge, ‘Anangkε umum iki iwuri izī, umbi asi idēē abambi.’ **34** “Awu ikpem iyiki ifa umum iki idzaa umbi, aka abema adōka. Ru nyaka umum iki ibema umbi, awu ufang umbi abema adōka. **35** Rimi hā itsu uben unera awuri ihwengnga uge umbi awu angwē imesamum, umbi aba abemumbi adōka.” **36** Usiman Ubitru arhusu Uyesu age, “A Uteijee, ungo izīne?” Uyesu age, “Anangkε umum iki izī ungo usi idēē udəsungo umum icere, bōr unum ukpōo ungo uwuri idəsungo.” **37** Ubitru arhusa age, “A Uteijee, awu use utsu umum isi idēē idəsumum ungo icere? Umum iwuri idzowukū urhemum ri itsingo.” **38** Mōce Uyesu age, “Ungo uwuri idzowukō urhēngō ri itsimum? Umum

indeyiwa ungo idzidzerhe, ungo uwuri itseyingo ihweng umum idikunga itaar ni ikə idərhi igber ukpee.”

14 “Niba agumbi ighong ra amenmbi. Àka awe ri imangmang ru Unum, ikei aka awe ri imangmang ru umum. **2** Ri iya Utəmum abā awu arherhe, Umum iwuri izī nggəo ha izī igbishiwa anang ru umbi. Iba isi iwengge rimi, umbi atsar uge umum isi ídeyiwanum umbi? **3** Umum ūba izimum igbishiwa ananga ru umbi, umum ibvui iba ikūna umbi awe nggu umum, nu umbi asei ra anangkə umum iki iwe. **4** Anangkə umum iki izī umbi ahwəngmbi utsindia.” **5** Utoma agor Uyesu age, “A Uteijee, umen isi ihwengmen anangkə ungo iki izī. Umēn ikorhu uguse ni ihweng utsindia?” **6** Uyesu age, “Umum iwu utsindia, umum iwu idzidzerhe, ni iwu urhe. Unera asi izia ru Utε, aba asi iwea ru uboknum. **7** Umbi aba ahwəngmbi umum, umbi awuri ihwəngmbi Utəmum. Utirhi icere uzio umbi aka ahwəngmbi unga na anyambu unga.” **8** Ufirhibu age, “A Uteijee, uma udəyiwa umen Utε ha. Aka amemona ru umen.” **9** Uyesu age, “Aka adera umum iki iwu nggu umbi, bɔr utsəku icere ungo usi ihwəngngo umum, Ufirhibu? Ubən uwuku unyā umum aka anyā Utε. Awu use utsu ungo ugər uge, ‘Udəyiwa umen Utε ha?’ **10** Ungo usi iweo ri imangmang uge umum iwu ru Utε, Utε awu ru umum? Arherhake umum iki irherhuwa umbi asi iweke akimum. Awu Utε aka awe ru umum unga atō itsernga. **11** Àka awe ru imangmang ra arherhamum iki igər uge umum iwe ru Utε, Utε ikei awe ru umum, use aka awe ru imangmang ra abin idzeuke umum iki ikorhe. **12** Umum indeyiwa umbi

idzidzérhe, uben uwuku uwe ri imangmang ru umum awuri ikikorhunga abinke umum iki ikorhe. Awuri ikorha akoo anangke akere ha, ubinkutsu umum iwuri izi ru Utε. **13** Nu ubin umbi aka ifena ri itsokmum, umum iwuri ikorhuwamum, ngge itsú Utε akpo ikpikpoi ru ubok Ungwē. **14** Uben ubina umbi aka ifena ri itsokmum, umum iwuri ikorhuwamum. **15** “Umbi aba abemumbi umum, umbi awuri ikorhumbi ubinkpi umum iki itsuka. **16** Umum iwuri irhusumum Utε, unga awuri idzaanga uwuku uyika umbi asei nggu umbi ugbagbaa. (aiōn g165) **17**

Unga awu Ipfu iyi idzidzérhe, uwuruwi upfunga uku usi idēē uyεikpɔ unga, ubinkutsu upfunga usi idēē unyākpɔ unga use uhweng unga. Bør umbi ahwengmbi unga, unga asei nggu umbi, ikei awuri iseisa ru umbi. **18** Umum isi ínekamum umbi ru nyaka angwērhāpfu. Umum iwuri iba ru umbi. **19** Ivanga ukunjiir upfunga usi ſbvui unyākpɔ umum, bør umbi awuri inyāmbi umum. Ubinkutsu umum iwemum ru urhe, umbi ikei awuri ibibekmbi. **20** Awu ru unum hā umbi aka ihweng uge umum iwe ru Utεum nu umbi awe ru umum nu umum iwe ru umbi. **21** Uben unera uwuku uhweng arherhamum iki itsu na adəsunga ake, awu unga abema umum. Uwuruwi aka abema umum, Utεum awuri ibemunga uner ha, umum ikei iwuri ibemumum uner ha ni ideyiwe itsimum ru unga.” **22** Mocε Uyahuda, asi iwea Uyahuda Uiskariyoti, agor unga age, “A Uteijee, awu use utsu ungo iki ideyiwa itsingo ru umen, bør ungo usi ideyikɔ ru upfunga?” **23** Uyesu age, “Uben unera uwuku ubema umum awuri idəsunga imesamum. Utεum awuri ibemunga uner ha, ikei umen iwuri inba

iseimen nggu unga. **24** Ubən unera aka asi ibemunga umum asi ídəsunga arherhe imesamum. Irhemye umbi aka agū isi iwengge irhemmum, awu irhem Utə uwuku udena umum. **25** “Kishoo akere umum isəmamum umbi umum iki ina iwu nggu umbi. **26** Bər uwuku uyika ha unga awuri imesuwa umbi abina kishoo na ayituwa umbi kishoo abinke umum iki isəma umbi. Unga awu Ip̄fu Isarsatangge, uwuruwi Utə aka idene ri itsokmum. **27** Umum ībora umbi nggu ididoor, ididoormum iki īdzaa umbi. Isi iwengge ru nyaku upfung iki idzowe. Niba aneke amənmbi agūke ighong, ikei niba agūmbi iwei. **28** “Umbi agūmbi umum iki īgor uge, ‘Umum izī ni ibvui ibamum ru umbi.’ Umbi aba abemumbi umum, umbi awuri igommbi anggom uge umum iwuri izī ru Utə, Utə ha ananga umum. **29** Icerə umum iki isəmamum umbi ru ngge idərhi iwe, nggee ivangye ngge iki iwe, umbi awe ru imangmang. **30** Umum isi ībvui irherhuwamum arherhe arherhe, ubinkutsu uyərhe upfung ukpire uwə abarə. Unga ashia ri ijee ri itsimum. **31** Bər awu ufang upfunga uhwəng uge umum ibemumum Utə ha ni ikorhe uku kpengkpeng ubinkpi Utəmum aka atsuka umum. “Àka asok icere umen ibore nggimi.

15 “Umum iwu udzum ucucii inebi uwu idzidzerhe, nu Utəmum unga awu uner irhama. **2** Unga azharhuwe ubən uboka uku uwe ru umum uku usi ighwerkə ikpūrhā, na agbishiwe ubən uboka ukpuku ughwer ikpūrhā, ru ukpə ughwer utoma. **3** Umbi aka awembı atetən ri itsi arherhamum iki isəma umbi. **4** Àka asei ru umum, umum iwuri iseи ru umbi. Ubok ucucii usi ídəə ughwerkə

ikpūrhā nibikakpø, awu ufang ukpø usei nggu udzuma. Rimi hā umbi asi ídēē aghwermbi ikpūrhā umbi aba asi iseimbi ru umum. **5** “Umum iwu udzuma, umbi awu aboka. Unera aba aseisa ru umum nu umum ikei ise i ru unga, unga awuri ighwer ikpūrhā irheirhe. Umum ūba ishimum ru umbi, umbi asi ídēē akorhumbi ubin. **6** Ubēn unera aka asi iwea ru umum, awe ru nyaku ubokkpi umbø aka atare ukpø ukoyi. Anera aka isaka arheu ikpū abok aki ha atsuku urha, akpīwe. **7** Umbi aba asei ru umum arherhamum ikei aweke ru umbi, àka arhusa ubēn ubinkpi umbi akaabee, awuri idzaambø umbi. **8** Umbi àka aghwer ikpūrhā irheirhe na adeyiwe ugε umbi awu angwē imesamum. Ngge ikū nggaa ikpikpoi izī ru Utε. **9** “Ru nyaku Utε aka abema umum, rimi hā umum iki ibema umbi. Icere àka asei ri ibibemamum. **10** Umbi aba adøsumbi arherhamum iki itsu, umbi awuri iseimbi ri ibibemamum, ru nyaka umum iki ūdøsa arherhe Utēmum aka atsu ni isei ri ibibemanga. **11** Umum ūdøyiwa umbi rimine ngge itsú anggømmum awe ru umbi nu anggømmbi atsu atøk. **12** Ikpemnum iyε, àka abema adøka ru nyaka umum iki ūbema umbi. **13** Nggaa ibibema iyøo isi inangngge iyεrε, ugε unera adzowe urhenga ri itsi awerhang. **14** Umbi awu awerhamum, umbi aba akorhumbi ubinkpi umum iki itsuka umbi. **15** Umum isi ūbvui iyisumum umbi agārhā, ubinkutsu ugārhā asi ihwengnga ubinkpi uteiyanga aki ikorhe. Bør umum iyisa umbi awerhε, ubinkutsu iki isømamum umbi kishoo abinke umum iki igū ru Utēmum. **16** Asi iwea umbi aseñg umum, bør umum iseng umbi itsuka umbi azī

aghwer ikpūrhā, ikpūrhāyε iki idārhā. Mɔce Ute awuri idzaanga kishoo abinke umbi aka arhusa ri itsokmum. **17** Ubinmum ukpi iki itsu, àka abema adøka. **18** “Upfunga uba ukpēkpø umbi, àka ahweng ra amenmbi uge ugbaashia ukpē umum. **19** Umbi aba awu abi upfung, upfunga uba ubemukpø umbi ru nyaka abinga. Bør umbi asi iwembí abi upfung. Umum iki iseng umbi idzek ru upfunga. Ngge itsu upfung ukpēkpø umbi. **20** Àka ayita ubinkpi umum iki ideyiwa umbi uge, ‘Ugārhā asi inanga Uteiyanga.’ Umbø aba adzaa umum uver, awuri idzaambø umbi uver ikei. Umbø aba adøsumbø imesamum, umbø awuri idøsumbø iyimbi. **21** Awuri ikorhuwambø umbi akere ha, ri itsi umbi awu abimum nu umbø asi ihwengmbø uwuku udena umum ība. **22** Age umum isi ība irherhumum arherhe nggu umbø, umbø awuri ishimbø ru uvau arhim. Bør icere umbø ashimbø ru ubin ukpuku ucaa atsimbø ra arhimmbø. **23** Unerwi aka akpē umum, akpē Utəmum. **24** Age umum isi ikorhumum abina arherhe ru umbø akirake unera aka anasi ikorhunga, mɔce umbø awuri ishimbø ru uvau arhim. Bør icere umbø aka anyāmbø abin idzeu ha na akpēmbø umum nu Utəmum. **25** Akere akorhe ngge itsufer ubinkpi umbø aka atseng ri Íkpemmbø age, ‘Adzuma akpēmbø umum asi iwea ubin utsu.’ **26** “Ivangye Uwuku Uyuyika ha aka iba, uwuruwi umum iki idene unga adzeku Ute aba ru umbi, Ip̄fu yi idzidzerhe iki idzeku Ute, unga awuri idzowe ideka ri itsimum. **27** Umbi awuri iwu idekamum, ubinkutsu umbi awu nggu umum udzur ri inggbasha.

16 “Umum isōma umbi kishoo akere utsur umbi ayapumbi ri imangmangmbi. **2** Awuri iwayikumbō umbi ra abā ifen-Num. Idzidzerhe, ivanga niyō ibarō uben uwuku ufere umbi awuri igor uge unga itō itser Unum. **3** Umbō awuri ikorhe rimi ubinkutsu umbō anasi ihwengmbō Ute use umum. **4** Umum isōma umbi akere, nggee ivang hā iba iwengge umbi ayita uge umum iki isōmamum umbi. Umum isi isōmamum umbi abin akere ri inggabaashia ubinkutsu, umum ina iwu nggu umbi. **5** “Icerē umum iwuri izī ru uwuku udene umum iba, bōr umbi asi irhusumbi umum uge, ‘Ungo uwuri izīnē?’ **6** Amenmbi aghong ra abin hā umum iki isōma umbi. **7** Bōr umum indeyiwa umbi idzidzerhe, awu azeze ru umbi umum ība izīnum. Umum ība isi izīnum, mōce Uwuku Uyuyika ha asi ībanga ru umbi. Bōr umum ība izīnum, umum iwuri idene unga aba ru umbi. **8** Ivangye unga aka iba, unga awuri ideyiwe upfunga uvau arhim nu irhirhika nu ivarha arherhe. **9** Unga awuri ideyiwe umbō uge umbō awe ra arhim, ubinkutsu anera ashimbō ri imangmang ru umum. **10** Unga awuri ideyiwe ighbigbambō ri irhirhika, ubinkutsu umum iwuri izī ru Ute, umbi asi ībvui anyāmbi umum. **11** Unga awuri ideyiwe umbō age awuri izharha arherhambo, ubinkutsu uyerhe upfung ukpire aka atsukukumbō unga uvau. **12** “Umum ibōr abina arherhe umum iki irherhuwa umbi, akirake umbi asi idēē anyangumbi ake icere. **13** Bōr ivangye Ipfu iyi idzidzerhe ha iki iba, ngge iwuri idarh umbi ri idzidzerhe kishoo. Asi īwea arherhe itsikamnga unga aka irherhe, bōr awuri isōma ubinkpi unga aka agū. Awuri isōma umbi abinke aka iwuri iba. **14** Awuri ikū

ikpikpoi aba ru umum, unga awuri inyāngā abinke umum iki irherhe adeyiwa umbi. **15** Kishoo abinke Utε aka awe ra ake awu akimum. Ngge itsu umum igor uge Ipfu-Num ha iwuri inyāngā abinke umum iki irherhe adeyiwa umbi. **16** “Ivanga ukunjiir umbi asi ínyāmbi umum, mōce ikei ivanga ukunjiir umbi awuri inyāmbi umum.” **17** Angwē imesanga aboø agor adøkambø age, “Agbena agburh use unga aka agor umen age, ‘Ivanga ukunjiir umbi asi ínyāmbi umum, mōce ikei ivanga ukunjiir umbi awuri inyāmbi umum,’ nu ‘Ubinkutsu umum iwuri izī ru Utε?’” **18** Adēēmbo irhusa age, “Agbena awu use unga aka agor age, ‘Ivanga ukunjiir?’ Umen isi ihwengmen agben ubinkpi unga aka arherhe.” **19** Uyesu anyā umbøabee irhusa unga ra arherhe ha, nggee unga agor umbø age, “Umbi arhusa adøka agben arherha ha umum iki igor uge, ‘Ivanga ukunjiir umbi asi ínyāmbi umum, mōce ikei ivanga ukunjiir umbi awuri inyāmbi umum?’ **20** Umum indeyiwa umbi idzidzerhe, umbi awuri iciu akpe nggu ighongamen, bør upfunga uwuri igomanggom. Amenmbi awuri ida, bør ida amenmbi iwuri idzipa iwu anggom. **21** Ivangye ukutserh aba ahwashi imar, unga aka isaka agū ighong akarhārhā, ubinkutsu ivang imarnga iki iwengge. Bør ivangye unga aka imar irheng ungwē amaa, unga aka isaka ayiruka ighighong hā, ubinkutsu unga awu ra anggom unga aka amar irheng ungwē ru upfunga. **22** Ngge iwu rimi hā ru umbi. Icere umbi awuri igū ighong, bør umum ibvui inyāmum umbi, mōce amenmbi aka igomanggom, unera asi ívura anggommbi. **23** Ru unum hā umbi asi írhusumbi umum ubin. Umum indeyiwa umbi

idzidzerhe, Utε awuri idzaanga kishoo ubinkpi umbi aka arhusa ri itsokmum. **24** Utsεku icεrε umbi anasi irhusumbi ubin ri itsokmum. Àka arhusa umbi awuri iyiyεimbi, nu anggomm̄bi awuri itsu atøke.” **25** “Umum ikū nyaka arherhe indeyiw̄a umbi akεrε ha. Bør ivanga niyɔ ibarɔ umum iki irherha arherhe nggu umbi ukupεε ri itsi Utε, umum isi iwuri fikum̄um nyaka arherhe. **26** Ru unum hā umbi awuri irhusa ri itsokmum. Umum isi igormum uge iwuri irhusuwamum Utε ru umbi. **27** Unga Utε nibikanga abemunga umbi, ubinkutsu umbi abemumbi umum, ikei umbi awemb̄i ri imangmang uge umum idzeku Unum. **28** Umum idzeku Utε iba itsī ru upfung, icεrε umum iwuri ibore upfung ni ibvui izī ru Utε.” **29** Mocε angwε imesu Uyesu age, “Ihii! Awu icεrε ungo uku urherhuwa umen arherhe ukupεε asi iweke unyaka arherhel! **30** Icεrε umen iki ihwengmen uge ungo uhwengo abina kishoo. Ungo uhwengo uben ubinkpi unera aka irhusa ungo. Akεrε ha atsu umen iwe ru imangmang uge ungo udzeku Unum.” **31** Uyesu age, “Awu icεrε umbi aka awe ri imangmang? **32** Bør ivanga niyɔ ibarɔ, iki ibangge, uben unera ru umbi awuri itī azī ri iyanga na aneka umum ikiyikamum. Bør rimi hā, umum isi iwemum ikiyikami, ubinkutsu Utε awu nggu umum. **33** “Umum isəmamum umbi abin akεrε, ngge itsú umbi ama akpo ididør. Ru upfung ukpire umbi awuri igū ighong. Bør àka aker amen! Umum iki inangmum upfunga.”

17 Uyesu aka amaa irherhe abin akεrε, unga abera asunga arhi afā na afen-Num age, “A Utε, ivanga iki iwengge. Ukpoi Ungwēnḡo nggee Ungwēnḡo ama akpoi

ungo. **2** Ubinkutsu ungo uku udzowukə Ungwẽngō ijee
ri itsi anera kishoo, nggee unga ama adzowe urhe uwu
ugbagbaa ru kishoo abirabε ungo uku udzowe unga.
(aiōnios g166) 3 Uwεrε ha awu urhe uwu ugbagbaa, ugε
umbə ama ahweng ungo, Unum unying ukpekū, nu Uyesu
Ukiristo, uwuruwi ungo uku udene. **(aiōnios g166) 4** Umum
ikūwā ungo ukpoi ra abī ni imaaawe itsera kishoo ungo
uku udzaa umum itō. **5** Icεrε ikei, a Utε, ukpoi umum
ra asungo nggu ikpikpoi ha umum iki iwurangge nggu
ungo, ru upfung udərhu umuna.” **6** “Umum iki idεyikū
ungo ra anerabε ungo uku udzaa umum ru upfung. Umbə
awu abingo, ungo adzaa umbə ru umum, umbə ikei aka
adəsumbə arherhangō. **7** Icεrε umbə ahwεngmbə kishoo
abinkε ungo uku udzaa umum adzeku ungo, **8** ubinkutsu
iki idzowukū ru umbə arherhangō uku udzaa umum.
Umbə aka ayeimbə ake na ahwεngmbə uge awu idzidzərhe
umum idzeku ungo, na awembə ri imangmang uge awu
ungo udena umum. **9** Umum ifεne-Num ru umbə. Umum
isi inumum ifεne-Num ru upfunga, bər umum ifεne-
Num ra abirabε ungo uku udzaa umum, ubinkutsu umbə
awu abingo. **10** Kishoo abinnum awu akingo, nu kishoo
abinngo awu akimum. Ikpikpoi iki ibangge ru umum
ru ubokmbə. **11** Umum isi ībvui iseisū ru upfunga, bər
umbə ana awu ru upfunga kata. Umum ībvui iba ru ungo.
Usarkasar Utε, ukū ijee itsokngo ukake umbə, itsokyε
ungo uku udzaa umum, ngge itsú umbə awu unying ru
nyaka umen iki iwu unying. **12** Ivangyε umum iki iwu
nggu umbə, umum ikū ijee itsokyε ungo uku udzaa umum
ikake umbə. Uwəə asì igwira, unying hā ukpekū aka awu

uwuku utsutsīm, ngge itsuifēr itsēng Arherhu-Num. **13**
“Icērē umum iwuri iba ru ungo, bōr umum irherha abina
akere ru umum ina iwu ru upfung, ngge itsú umbō ama
akpo undzumu anggōmmum ra amēnmbō. **14** Umum iki
isōmukū arherhangō ru umbō, upfunga ikei uku ukpēkpō
umbō, ubinkutsu umbō asi iwembō abi upfung ru nyaka
umum iki isi iwemum uwu upfung. **15** Isi irhusumum
ungo unyanguwe umbō ru upfunga, bōr ungo udzeu umbō
ru ubok Undenggū. **16** Umbō asi iwembō abi upfung, ru
nyaka umum iki isi iwemum uwu upfung. **17** Utsu umbō
awu asarkasar ri idzidzerhe. Arherhangō awu idzidzerhe.
18 Umum idene umbō azī ru upfung, ru nyaka ungo uku
udena umum ru upfunga. **19** Umum idzowe itsimum ri
itsimbō, nggee umbō ama adzowe atsimbō ru ungo ru
ubok idzidzerhe. **20** “Ifēn-Numnum isi iwengge ru umbō
ikiyikambō. Bōr a Utē, umum ifēne-Num ra abirabē aka
awuri iwe ri imangmang ru umum ru ubok arherhambo,
21 uge umbō kishoo ama awu unying. Umbō ama awe ru
umen, ru nyaka ungo uku uwe ru umum, nu umum iwe
ru ungo, ngge itsú anera ru upfung awe ru imangmang
uge awu ungo udena umum ība. **22** Umum iki idzowukū
umbō ikpikpoiyē ungo uku udzaa umum, ru umbō awu
unying ru nyaka umen iki iwu unying. **23** Umum iseī
ru umbō nu ungo ru umum. Umbō ama awu unying, ru
upfunga uma uhwēng uge awu ungo udena umum ība, na
ahwēng uge ungo ubemungo umbō ru nyaka ungo uku
ubema umum. **24** “A Utē, anerabē ungo uku udzaa umum,
umum ibee umbō asei nggu umum ra anangkē umum
iki iwe, na anyā ikpikpoium, iyiriye ungo uku udzaa

umum, ubinkutsu ungo uku ubemungo umum umbø adørha amunu upfunga. **25** “A Utø uwuku urhurhika, upfunga usi ihwengkpø ungo, bør umum ihwengmum ungo, anera ikei ahwengmbø uge awu ungo udena umum iba. **26** Umum iki ideyikü ungo ru umbø. Ikei umum ina itsu umbø ahweng ungo uben ivang, nggee ibibemango uku ukorhuwa umum ima iseи ru umbø nu umum iseи ru umbø.”

18 Ivangye unga aka amaa ifen-Num, Uyesu agar izerhĩ Ukidron azĩã ugar ukpørø nggu angwẽ imesanga. Ugar ha icang acucii uzaitun niyø, unga nu angwẽ imesanga atsĩmbø ru ngge. **2** Uyahuda, ungwẽ imesa uwuku ugha adak Uyesu, ahwenga anang hã, ubinkutsu Uyesu aka isaka agbowa umø nggu angwẽ imesanga. **3** Nggee Uyahuda akũ ukpui abi iwa nu adogerhi abøø abi ateiya abika adzowe idem-Num, nu abi Ufarisi, azĩmbø ri icang acucii uzaitun hã. Umbø akpøm nggu atseu irhirhang nú atøngvi akagøng nu abin iwa. **4** Uyesu aka ahwenga kishoo ubinkpi uku ikpo unga. Unga adzeka, aba agør umbø age, “Umbiabee ungamø?” **5** Umbø age, “Uyesu uner Unazarat.” Uyesu age, “Umum uwi.” Uyahuda, uwuku ughadaknga, adëë umø nggu umbø. **6** Uyesu aka agør age, “Umum iwe uwu ha,” umbø azĩmbø ra andzing na agba ra abĩ. **7** Uyesu abvui arhusa umbø age, “Umbiabee ungamø?” Umbø age, “Uyesu uner Unazarat.” **8** Uyesu age, “Umum iki ideyiwamum umbi uge umum iwu unga. Umbi aba ani ibeea umum, mœce àka neke anera aberø azĩmbø.” **9** Akere akorhe nggee arherhakc Uyesu aka arherhe atsuafer. Unga aka agør age, “Ra aner

ha ungo uku udzaa umum unera ru umbø asi igwira.”

10 Usiman Ubitru awe ru ikon iki ider, awøør ike agbør uto ubok ugha ugärhū Ukugøng Uwuku Udzowe Idøm-Num, azharhuwe. Itsok ugärhā hā igburh Umarhcu. **11** Bør Uyesu agør Ubitru age, “Utsuke ikon iki iderngo ru udapa! Umum isi ñhwamum ru ukpewawi Utε aka adzaa umum ihwa?” **12** Møce ukpui abi iwa nu unggbaashimbø, nu adogerhi abi Uyahuda adzur Uyesu, abow unga. **13** Ri inggabaashia umbø akū unga azī ru Uhanana, unga aka awu umar Ukayafa. Ukayafa unga awu Ukugøng Uwuku Udzowe Idøm-Num ra amek ha. **14** Ukayafa unga adzowe anggabaashi abi Uyahuda itsūwā uge ugba unera unying akpe ri itsi anera arherhe. **15** Usiman Ubitru nggu uwøø ra awe imesu Uyesu adøsu Uyesu ra andzing. Ungwë imesa ha, Ukugøng Uwuku Udzowe Idøm-Num ahwenga unga, nggee unga atsiā ru uføm iya Ukugøng Uwuku Udzowe Idøm-Num nggu Uyesu. **16** Bør Ubitru adëë ra angwīā udika awiya. Ungwë imesa ha, Ukugøng Uwuku Udzowe Idøm-Num hā aka ahweng adzek arherha arherhe nggu una uwuku udzeu angwī ubā, na akū Ubitru atsī. **17** Una uwuku udzeu angwī ubā hā agør Ubitru age, “Ungo igango usi iweø unying ra angwë imesanga?” Ubitru age, “I’í, umum ishimum.” **18** Awu ri ivang ighønga ngge itsu agärhā nu adogerhi atai urha, adëë iwør urha. Ubitru adëë iwør urha ha nggu umbø. **19** Møce Ukugøng Uwuku Udzowe Idøm-Num arhusu Uyesu ri itsi angwë imesanga nu imesanga. **20** Uyesu agør unga age, “Umum irherha arherhe ukupëë ra asu upfunga. Ubøn ivang umum imesuwe ra abā iføn-Num nu Iya-Num, anangkø

abi Uyahuda iki ikong kishoo. Umum inasi irherhumum ubin ukpœ ri iwœk. **21** Awu use utsu ungo urhusa umum? Urhusa abika agosha arherhamum ubinkpi umum iki ideyiwe umbœ. Umbœ ahwengmbœ ubinkpi umum iki irherhe.” **22** Ivang Uyesu aka arherhe rimi, uwœ ru umbœ adogerhi ha aka adœœ umœ akwer unga na age, “Rimi ungo uku irherhe nggu Ukugœng Uwuku Udzowe Idem-Num?” **23** Uyesu age, “Umum iba igbigba umum iki irherhe rimi hã, udœyiwa igbigbamum. Bœr umum iba irherhe idzidzerhe, awu use utsu ungo ukwer umum?” **24** Mœce Uhanana atsu umbœ akœ Uyesu azimœ ru Ukayafa, Ukugœng Uwuku Udzowe Idem-Num. Unga ana awu ri ibibow. **25** Ubitru ana adœœ iwer urha ha, abœ aka adœœ umœ arhusa unga age, “Ungo usi iweœ unying ra angwœ imesanga hã?” Ubitru atseyinga age, “Umum ishimum.” **26** Ugärhœ uwœ ra agärhœ Ukugœng Uwuku Udzowe Idem-Num awu umœ. Utsa ha awu unang uwuruwi Ubitru aka azharhuwe utoa, unga agœr Ubitru age, “Asi iwea ungo umum iki inyã nggu unga ru icang acucii uzaitun?” **27** Ubitru abvui atseyi. Kanying ikœ igber ukpee. **28** Mœce abi Uyahuda akœ Uyesu adzek ri iya Ukayafa azimœ udzepurhe ugomna Uroma. Aka awu ukpee. Abi Uyahuda akpœmbœ itsœ ru udzepurhea, age utsur umbœ asi isarmœ ra agbeyakœ aka iken umbœ igha Irhowa Iyiki Igar Utœng. **29** Nggee Ubirhatu adzek aba arhusa umbœ age, “Arherhe akasong umbi aka atsu ri itsi utsak uwure?” **30** Umbœ agœr unga age, “Age unga ashia ru uvau, umen isi ïkœ unga ibamen ru ungo.” **31** Ubirhatu age, “Àka akœna unga azœ atsuken unga uvau nibikambi ri ïkpemmbi.”

Anggbaashi abi Uyahuda asi ibeembə na age, “Bər isi irhikungge umen itsu ufa akpe ru uben uner.” **32** Akere akorhe ngge itsufer arherhe Uyesu aka arherhe aki ikpū akpenga aka ikpe. **33** Ubirhatu abvui atsīā ru udzepurhe ha, unga ayisu Uyesu arhusa unga age, “Ungo uwu Uyerhe abi Uyahuda?” **34** Uyesu age, “Akere awu ungo urhusa use anera adeyiwa ungo ri itsimum?” **35** Ubirhatu age, “Umum iwu uner abi Uyahuda? Awu abi abīmbi nu ateiya abika adzowe idem-Num umbə atsuka ungo ru ubokmum. Unigo ukorhu use?” **36** Uyesu age, “Iyerhamum isi iwengge iyı upfung ukpire. Age Iyerhamum iwu iyı upfung ukpire, agārhāmum awuri ikēnmbə anggbashi abi Uyahuda idzur umum. Bər Iyerhamum iwu iyı anang akase.” **37** Ubirhatu age, “Ungo uwu uyerhe nukpo!” Uyesu age, “Ungo urherhe mənə ungo uku ugər uge umum iwu uyerhe. Ngge itsu umbə amar umum, ikei ngge itsu umum itsīwā ru upfung, indzowe ideka ri itsi idzidzerhe. Uben uwuku uwe ri idzidzerhe awuri ikpea ato na adəsunga urhemmum.” **38** Ubirhatu arhusa unga age, “Awu use uwu idzidzerhe?” Ubirhatu aka arherha akere amaa, unga abvui adzek agər abi Uyahuda age, “Umum isi ikpomum unga nggu uvau. **39** “Bər umbi awembi ru ugau, ri ivang Irhowa Iyiki Igar Utəng umum iki isaki itsūwā umbi uner uvau unying ru ugborzī. Umbi abeembi umum itsūwā Uyerhe abi Uyahuda?” **40** Umbə abvui atsui ivum age, “Í’í! Asi iwea uwere ungo iki itsūwā, utsūwā Ubaraba!” Ubaraba uner uwuku utsu anera asoyiwe amen abika akpəm abīā.

19 Mœce Ubirhatu atsu umbø akwëre ugwee ru Uyesu.
2 Abi iwa akū ididøk akari ifur atsime ni itsi Uyesu.
Umbø atsime unga atorho iyérhe. **3** Aba ru unga, anu
ikwér unga na age, “Urhéng uder, Uyerhe abi Uyahuda!”
Mœce umbø akwér unga nú unyéénga. **4** Ubirhatu abvui
adzek aba agor abi Uyahuda age, “Àka anyã, umum iwuri
ikúna unga idzeka ru umbi ahweng umum isi ikpomum
unga nggu uvau.” **5** Ivang Uyesu aka adzeka nggu ifur
ididøk ni itsinga na atsim atorho iyérhe, Ubirhatu agor
umbø age, “Àka anyã utsa ha uwi.” **6** Ivang ateiya abika
adzowe idém-Num nu adogerhi Iya-Num aka anyã Uyesu,
umbø atsu ivum age, “Anyapuwe unga! Anyapuwe unga!”
Bør Ubirhatu age, “Àka azí anyapuwe unga nibikambi.
Umum isi ikpomum unga nggu uvau.” **7** Anggbaashi abi
Uyahuda angipa age, “Umén iwemén ri ikpem, ikpem hă
igor ige awu ufang unga akpe, ubinkutsu anyangi itsinga
awu Ungwé Unum.” **8** Ivang Ubirhatu aka agū rimi,
iwei itomi ifer unga. **9** Unga abvui atsñä ru udzepurhe
ha, arhusu Uyesu age, “Ungo udzék?” Bør Uyesu asi
idzipunga urhem. **10** Ubirhatu age, “Ungo ukpëo irherha
arherhe nggu umum? Ungo usi ihwengngo uge umum
iwemum ri ijee iyiki itsuwä ungo use umum inyapuwe
ungo?” **11** Uyesu age, “Ungo ushiø ri ijee ri itsimum,
ngge iba isi idzengge ru Unum. Nggee unerwi aka atsuka
umum ru ubokngo awe ra arhim ananga ungo.” **12**
Udzur na arherhe akere, Ubirhatuabee itsüwe Uyesu,
bor anggbaashi abi Uyahuda atsarhi irhakmbø atsu ivum
age, “Ungo uba utsuwükø unga, ungo usi iweo uwérhu
Ukaisar. Uben uwuku ugör uge unga awu uyerhe, unga

uwu unggamtsak Ukaisar.” **13** Ivang Ubirhatu aka agū ubin umbō aka arherhe, unga akū Uyesu adzeka na asei nū utarh ukpuku utsu uvau, ra anang hā umbō aki isaka ayisa age, “Ubeu Atarh”. Ri idū abi Uyahuda umbō iki iyisa Ugabbata. **14** Aka awu atenum ru unum ukpuku ubgisha abin Irhowa Iyiki Igar Utəng. Ubirhatu agor abi Uyahuda age, “Uyerhambi uwi!” **15** Bør abi Uyahuda atsui ivum age, “Akūna unga adzek! Akūna unga adzek! Anyapuwe unga!” Ubirhatu arhusa umbō age, “Umbiabee umum inyapuwe uyerhambi?” Ateiya abika adzowe idem-Num agor age, “Umēn ishimēn ru uyerhe uwoo. Ukaisar ukpekū awu uyerhamen.” **16** Mœce Ubirhatu atsukuka unga ru ubok abi Uyahuda umbō anyapuwe unga. Nggee abi iwa akū Uyesu azimbō. **17** Uyesu atsā igārhāmau ucuciianga nibikanga adzek utepa akū azī anang akoo umbō iki iyisa age, “Anang Apfupfu Aghow Itsi.” Ri idū abi Uyahuda ayisa age, “Ugorhgota.” **18** Umə umbō anyapuwe unga nggu inera ivaa, unying ru ubok ughanga, unying ikei ru ubok uferanga nu Uyesu ra ateumbō. **19** Ubirhatu atseng isarhe, umbō anyapuwe nū igārhāmau ucucia ha. Unga atseng age, “UYESU UNER UNAZARAT, UYERHA ABI UYAHUDA.” **20** Abi Uyahuda arherhe aka avarhe isarhe ha, ubinkutsu anangke umbō aka anyapuwe Uyesu akhapa ru utepa. Itseng hā umbō atseng ngge ri idū abi Uyahuda nu iyi abi Uroma nu abi Uherhini. **21** Ateiya abika adzowe idem-Num abi Uyahuda asi ibemumbō ubinkpi Ubirhatu aka atseng age, “Niba utsēngo, ‘Uyerha abi Uyahuda,’ bør utseng uge utsak uwure agor age unga awu uyerha abi Uyahuda.” **22** Ubirhatu age, “Ubinkpi

umum iki itseng, iki itseng ukpɔ nukpɔ.” **23** Abi iwa aka anyapuwe Uyesu amaa, umbɔ unyangu atorhang, agasha agapa anaa, uben unera anyangu ugapa unying, na atorha aki unɔrkang abɔrke. Aki ha asi isɔrmbo bɔr anunu ake udzur afafā uba ra abīā. **24** Umbɔ agɔr adɔka age, “Umɛn niba ivarkumɛn atorha akɛrɛ, bɔr umɛn itang iseng ra ake ni inyāni uwuruwi aka igha.” Akɛrɛ akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi uku utseng ra Arherhu-Num uge, “Agasha atorhamum ra adɔkambo, atorhamum ikei umbɔ atang iseng ri itsike.” Ubinkpi abi iwa aka akorhe nukpɔ. **25** Abirabɛ aka adɛɛ akhapa ru igārhāmau ucucii Uyesu awu umbɔ uyanga nggu unapumbɔ, nu Ummaryamu utserha Ukirhoba, nu Ummaryamu Umagadarha. **26** Uyesu aka anyā uyanga nu ungwɛ imesa ha unga aka abema adɛɛ akhapa umɔ, unga agɔr uyanga age, “A uze utserh ha, uwere awu ungwɛngol!” **27** Mɔce unga agɔr ungwɛ imesa ha age, “Uwere unga awu uyango.” Udzur ri ivang hā, ungwɛ imesa ha akū uyisa Uyesu aziā aseisa nggu unga ri iyanga. **28** Uyesu aka ahwenga age abina kishoo aka amaake, nu ngge itsuifɛr ubinkpi uku utseng ra Arherhu-Num, unga age, “Ugɔ amɛ ufer umum.” **29** Itseu niyɔ itɔk nggu amɛ inebi akika agbata idɛɛ umɔ. Umbɔ abii usoso ra ake, anyangu iyɛk iyiki ider avak usoso ha na abere akū azī ra angwī Uyesu. **30** Ivang Uyesu aka ayɛi amɛ inebi akika agbata amaa, unga age, “Iki imaangge!” Mɔce unga arherhi itsinga atsūwūka ipfunga. **31** Mɔce anggbashi abi Uyahuda ashɔrhū Ubirhatu unga atsu umbɔ abvūiwe adak abirabɛ umbɔ aka anyapuwe na acipuwe ayormbo ru igārhāmau acuciia ha. Akorhe rimi

ubinkutsu awu unum ukpuku ugbisha abin unum ukpuku uwosha, umbə asi ibeembə ayor anyapa ri igärhāmau acucii ru unum ukpuku uwosha. **32** Abi iwa aba ru umbə ha umbə aka anyapuwe nggu Uyesu abvūīwe adak uner uwu inggabaashia, na azī abvūīwe adak uner uwu uvaa ha. **33** Bər umbə aka aba ru Uyesu, umbə anyā unga aka akpea, nggee umbə asi ibvūīkumbə adaknga. **34** Bər unying ra abi iwa ha akū asawa atar Uyesu ri igbəmnga, kanying adzirh nu amē adzek. **35** Uner uwuku unyā abin hā kishoo aka akorhe, unga adzowuka ideka. Idekaye unga aka arherhe iwu idzidzərhe. Unga nibikanga ahwenga ugə unga arherhe idzidzərhe. Unga arherha akərə nggee umbi ikei ama awe ru imangmang. **36** Akərə akorhe ru ubinkpi umbə aka atsəng ra Arherhu-Num atsuafər age, “Upfupfunga unying umbə asi ibvūīkumbə.” **37** Itsəng Arherhu-Num ikei igər igə, “Awuri irhimbə uwuruwi umbə aka atar.” **38** Akərə aka atəng Uyusuf uner Uarimatiya, uwuruwi aka awu ungwē imesu Uyesu, ashōrhū Ubirhatu unga adzowe ijeea unga ashupu iyor Uyesu. Bər unga akorha akərə ri iwək ubinkutsu unga agū iwei anggabaashi abi Uyahuda. Ubirhatu abemuka, nggee unga azī ashupu iyor Uyesu. **39** Unikodimu, uner ha aka aba ru Uyesu ru untsuuka, azī nggu Uyusuf. Unga akpəm nggu atsei umbə iki iyisa umur aka akayi nggu uarho ake aka awe akirhograma isəka itaar. **40** Umbə ikivarhambo ashupu ukom iyor Uyesu, asakuwe abin isung hā ri iyornga na akū atorho aberh ukpə. Akərə awu ugau idza uner abi Uyahuda. **41** Ra anangkə umbə aka anyapuwe unga, icang irham niyə iwu umə. Ru icang hā

utai uku ufa ru ukpø umbø aki ingwëwe ukom umø. Anasi ingwëmbø ukom umø. **42** Ngge iki iwu unum abi Uyahuda aki igbisha abin unum ukpuku uwosha nu utai ha ukhapa umø, umbø adzakukumbø iyor Uyesu umø.

20 Ri igõkpeka ru unum ukpu ingbaashia ri inuma utøøva, ukpe una usi isarkpø, Ummaryamu Umagadarha azïä ru utai ha, anyä utarh ukpuku utsim ra angwï utai ha uku ugõrhûkpø. **2** Nggee unga atï azïä ru Ubitru nu ungwë imesa uwuruwi Uyesu aka abema, agor umbø age, “Aka atsûwükumbø Uteijee ru udzaka! Umen isi ihwengmen anangke umbø aka angwëwe unga!” **3** Nggee umbø Ubitru nu angwë imesa ha adzek azïmbø ru utai ha. **4** Ikivarhambo atïtser, bør ungwë imesa uwørø afaru Ubitru atønga, agbaashia azï atsïä ra anang utai ha. **5** Unga agbapfu arhi anyä atorho hã aka anu, bør unga asi itsïä ru utai ha. **6** Mœce Ubitru aba ra andzingnga, atsïä ru utai ha na anyä atorho ha aka anu umø. **7** Ikei anyä atorhake umbø aka abope ni itsi Uyesu. Aka afeta anu ra anang akøø awuweke nggu anang atorha ha. **8** Mœce ungwë imesa uwøø uwuku uggbashia azï atsï ra anang utai ha, atsïä ru utai ha. Ivangyø unga aka anyä, unga awe ru imangmang. **9** Bør ri ivang hã umbø anasi ihwengmbø itseng Arherhu-Num iki igor ige awu ufang Uyesu awuri isoka ra akpe. **10** Mœce angwë imesa ha abvui azïmbø ra ayambø. **11** Bør Ummaryamu adëë ra awiya utai ha na aciu akpe. Adëë iciu akpe ha nukpi, unga agbapfu na arhi ru utai ha. **12** Unga anyä ípfu itser-Num ivaa nggu atorho aka aterha asei ra anangke ukom iyor Uyesu uku unu bør ushikpø umø. Ipfu itser-Num hã unying iseí

udiki itsia, iyí ivaa ísei udika adaknga. **13** Ípfu itser-Num hā irhusa unga ige, “A utsérh ha, ungo uciu usengu?” Unga age, “Aka ashípukumbə iyor Uteijeemum, umum isi ihweng anangkə umbə aka akūna unga azī.” **14** Unga aka amaa irherha arherha ha, unga adzipa anyā Uyesu aka adēē umə bər unga asi ihwengnга uge awu Uyesu. **15** Uyesu arhusa unga age, “A utserh ha, ungo uciu usengo? Ungo uni ubee ungamo?” Unga akaiférhkə age use awu uner itser icang hā, nggee unga age, “A uteiya, aba awu ungo ushupa unga, ungo udeyiwa anangkə ungo uku ungwēwe unga nu umum izī ishupa unga.” **16** Uyesu agor unga age, “Umaryamu!” Unga adzipa azī udiku Uyesu agor unga age, “Urabboni!” Ri idū abi Uyahuda agbena agburh, “A umarhem.” **17** Uyesu age, “Niba ukpōmō umum, ubinkutsu umum inasi izīmum ru Utε kata. Bər uzī ra angwēmen ugər umbə uge, ‘Umum ibvui izī ru Utēmum nu Utēmbi, izī ru Unummum nu Unummbi.’” **18** Umaryamu Umagadarha azī nggu isarhe ha, agor angwē imesa ha age, “Umum inyāmum Uteijee!” Unga adeyiwe umbə ubinkpi Uyesu aka adeyiwe unga. **19** Urheε uku uwe ru unum ukpu inggashaashia ri inuma utɔɔva, angwē imesa Uyesu akɔng ananga unying. Iwei anggashaashi abi Uyahuda itsu umbə agbange angwī ubā kishoo. Uyesu aba adēē ra ateumbə na agor umbə age, “Ididɔɔr ima iwe nggu umbi!” **20** Unga aka arherhe rimi amaa, mɔcɛ unga adeyiwe aboknga nu igbōmnga. Angwē imesa ha agɔm anggɔm umbə aka anyā Uteijee. **21** Uyesu abvui agor umbə age, “Ididɔɔr ima iwe nggu umbi! Ru nyaku Utε aka adena umum, rimi hā umum ini idena umbi.” **22** Unga aka

arherhe rimi amaa, mœce unga afcte uwojanga ru umbø,
agør umbø age, “Àka ayei Ipfu Isarsatangge. **23** Uben
unera umbi aka atsūwe arhimnga, aka atsūwūkumbø
ake nukpø. Uben unera umbi aka asi itsūwūkumbi, asi
itsūwūkumbø nukpø.” **24** Utoma, uwuruwi umbø iki iyisa
Akārhghwē, unying ru umbø usøkdūmen hā, ashia umø
nggu umbø ri ivang hā Uyesu aka aba. **25** Nggee angwē
imesa ha agør unga age, “Umen inyāmēn Uteijee.” Bør
Utoma agør umbø age, “Umum iba isi inyāmum ughwee
akusa ra aboknga, ni ishømu itokmum ru ughwee akusa
ha, ikei ni ishømu ubokmum ru ughwee asawa ha ri
igbømnga, umum isi íwemum ri imangmang.” **26** Inuma
utørøk iki itøng angwē imesa ha akøng ri iya ha, ikei
Utoma awu nggu umbø. Angwī ubā agbang, bør Uyesu aba
adēē ra ateumbø na age, “Ididoor ima iwe nggu umbi!”
27 Mœce unga agør Utoma age, “Utsu itokngo ru ungee,
unyā abokmum. Unamu ubokngo ushøma ri igbømmum.
Uneke icicang, bør uwe ru imangmang.” **28** Utoma agør
unga age, “A Uteijeemum nu Unummum!” **29** Uyesu agør
unga age, “Ungo unyā umum ngge itsu ungo uwe ru
imangmang. Idorh iwe nggu abirabø aka asi inyāmbø
umum bør ana awembø ri imangmang.” **30** Uyesu akorhe
atsar abin idzeu arherhe ra asu angwē imesanga, akirakø
umbø aka asi itsengmbø ru ubvur uwure. **31** Bør atseng
akere ru umbi awe ru imangmang uge Uyesu unga awu
Ukiristo, Ungwē Unum, mœce ru ubok imangmang ru
unga, umbi ama akpo urhe ri itsoknга.

21 Akere ha aka amaa, Uyesu abvui adzeka ra angwē
imesanga nú ubang ukau ukugøng ukpu Utibariya. Rimine

ngge iki ikorhe. **2** Usiman Ubitru nu Utoma, uwuruwi ha umbø iki iyisa Akärhghwë, nu Unataniyerh aka adzeku Ukana ukpu Ugarhirhi, nu angwë Uzabadi, nu ikei angwë imesa abøø avaa awu urhønga. **3** Ubitru agor umbø age, “Umum iwuri idze izi udem.” Angwë imesa abika abør age, “Umen izimèn nggu ungo.” Nggee umbø adzek atsí ukhukhøø amë azimbø. Bør ru utsuu ukpu ha umbø asi idzurmbø ubin. **4** Ivang ukpe uku usar, umbø akpurha anyä Uyesu aka adëë ri ifen ukau ukugøng hã, bør angwë imesa ha asi ihwengmbø uge awu Uyesu. **5** Uyesu ayisa umbø age, “Umbi awerhamum, umbi awembi ra aberh?” Umbø age, “I’i.” **6** Uyesu agor umbø age, “Àka atang igbermbi udiku ubok ugha ukhukhøø amë hã, umbi awuri ikpombi akøø.” Ivangye umbø aka atang, umbø asi idëë adarhumbø igber ha ubinkutsu, arherha aberha amor. **7** Mœce ungwë imesa ha uwu Uyesu aka abema agor Ubitru age, “Awu Uteijee!” Ivang Usiman Ubitru aka agü age awu Uteijee, unga anyangu untamanga uwuruwi unga aka atsimuwe, atama na ater isha atsïä ra amë. **8** Angwë imesa abika abør igambø azimbø ru ubang ukau ukugøng ru ukhukhøø ha, agbírhã nggu igber ha iki itøk nggu aberh ha. Umbø asi idermbo nggu abi ubang ukau ha, awu ru nyaki ivarha adaka anaka ataar. **9** Ivang umbø aka adzeka nú abiä, umbø anyä akää urha ra anang hã nu aberh nú ake, nu uborodi. **10** Uyesu agor umbø age, “Àka akü aberh akøø aba ra akirake umbi aka adzui icicere.” **11** Usiman Ubitru afü ukhukhøø amë hã agbiir igber ha akü azí ri ifen ukau ha. Igber ha itøk nggu nggaa aberh unaka ni isøka itøø nu ataar. Bør kishoo nu irhe

aberh ha riminε, igber ha isi ipupungge. **12** Uyesu agor umbø age, “Àka aba atsu ukpee.” Ra angwε imesa ha, unera asi iwea ri ikeramen iyiki irhusa unga uge, “Ungo uwu ungamo?” Umbø ahwengmbø age awu Uteijee. **13** Uyesu aba anyangu uborodi adzowe umbø, na akorhe rimi nggu aberh ha. **14** Uyesu aka asok ra akpe, ide untaar riye unga aka adzeyiwa ra angwε imesanga. **15** Ivangye umbø aka amaa itsukpee, Uyesu agor Usiman Ubitru age, “A Usiman ungwε Uyohana, ungo ubema umum unango ibibemaye abere aka abema umum?” Ubitru age, “Íi, Uteijee, ungo uhwengo umum iki ibema ungo.” Uyesu age, “Ufuka angwε itsurhimum.” **16** Uyesu abvui arhusa unga age, “A Usiman ungwε Uyohana, idzidzerhe ungo ubemungo umum?” Unga age, “Íi, Uteijee, ungo uhwengo uge umum íbemum ungo.” Uyesu age, “Urhisia ídɔimum.” **17** Uyesu arhusa unga ide untaar age, “A Usiman ungwε Uyohana, ungo ubemungo umum?” Amen Ubitru aghong, Uyesu aka arhusa unga idikünga itaar age, “Ungo ubemungo umum?” Unga age, “A Uteijee, ungo uhwengo abina kishoo, ungo uhwengo uge umum íbemum ungo.” Uyesu age, “Ufukuwa ídɔimum. **18** Umum indeyiwa ungo idzidzerhe, ivangye ungo uku uwu uwedzɛm, ungo iki isaku utsim abinngo nibikango nu uzí anangkε ungo uku ubee. Bør ivangye ungo uba ukɔɔ ungo uwuri ibera abokngó nu uwɔɔ atsimá ungo atorho na akǔna ungo azí anangkε ungo uku usi ibeengo izizi.” **19** Uyesu arherhe rimi unga adεyiwe ikpū akpe Ubitru aka awuri ikpe akpoi Unum. Mɔce unga agor Ubitru age, “Udɔsa umum.” **20** Ubitru adzipa arhi undzing anyā ungwε imesa ha,

uwuruwi Uyesu aka abema aka adəsa umbə. Uwərε ha unga awu ungwē imesa ha uwuku ufata ri ikə Uyesu ri ivang iki igha Irhowa Iyiki Igar Utəng na arhusu Uyesu age, “A Uteijee, awu ungamə awuri igha adakngo?” **21** Ivang Ubitru aka anyā unga, unga arhusu Uyesu age, “A Uteijee, utsak uwure awu use ikorhe nggu unga?” **22** Uyesu age, “Umum iba ibee unga abék utseku umum iki ibvui iba, awu use awe akingo? Awu ufang ungo udəsa umum!” **23** Akərc ha atsu arherhe ha atčrhā ra abika adəsu Uyesu uge ungwē imesa ha asi íkpea. Bər Uyesu asi igɔra uge asi íkpea, agor age, “Umum iba ibee unga abék utseku umum iki ibvui iba, awu use awe akingo?” **24** Uwərε ha unga awu ungwē imesa ha aka ani idzowe ideka ra abin akərε, ikei unga atseng ake. Umen ihwengmən idekanga iwu idzidzerhe. **25** Bər abin akəo arherhe Uyesu aka akorhe. Age umbə atsengmbə uben ubin, umum ikaiferhkə uge upfunga kishoo usi íwekpə ru ubā ukpuku udɛɛ̄ unyanga abvurke umbə aka itseng.

Abi Itser-Yesu

1 A uze Utiyofirhu, ru ubvurmum uwu inggbaashia, umum itseng abina kishoo akirake Uyesu aka atirha akorhe na amesuwe **2** utseku unumkpi umbø aka ashupa unga afñ azñ ra afñ. Ipfu Isarsatangge iki idarh unga amaa itsu itser ra abi itser Uyesu unga aka aseng. **3** Unga aka ahwa ayetnum amaa, unga adzeyiwe itsinga ra abi itser Uyesu ha na akorhi ikpū abinke aka atsu umbø anyā unga awea ru urhe. Unga adzeyiwa ru umbø inuma isøka inaa na arherhe arherhe Iyerhe Unum. **4** Ivanga niyø unga aka asei ighigha nggu umbø, unga agør umbø age, “Àka niba adzembì ru Urusharhima, bør àka adzeu izñwū Utèmum aka abemuwa, umum iki irherha ngge ri igigümbi. **5** Uyohana asorhuwe anera ubötisima nggu amë, bør inuma ukunjiir iki iba, awuri isorhuwa umbi ubötisima nggu Ipfu Isarsatangge.” **6** Nggee umbø aka akøng, umbø arhusa unga age, “A Uteijee, awu icere ungo iki ibvui udzowe iyerhe Uisrairha?” **7** Bør unga agør umbø age, “Asi iwea umbi awuri ihweng ivanga use inumye Utè aka angwë ri ijeenga. **8** Bør umbi awuri iyembi ijee ri ivangye Ipfu Isarsatangge iki icipuwa nu umbi, umbi awuri iwu idekamum ru Urusharhima, nu kishoo abñ Uyahudiya nu aki Usamariya, uzñ utsñ ra abiñ kishoo.” **9** Unga aka arherha akere ha amaa, umbø ashupa unga ra asumbø afñ afafñ, nu ameë atsirke unga ri inyinyambø. **10** Umbø aka atsu asumbø arhi izizinga ra afñ, kanying inera ivaa itsim atorho akika aterha idëë ikhapa nggu umbø. **11** Iner ha igør umbø uge, “Umbi abi Ugarhirhi, awu use utsu umbi adëë nggimi anu irhi afñ? Uyesu ha umbø aka ashupa ru

umbi ha akū azimbō ra afā, awuri ibvui abanga ru nyaka
umbi aka anyā ififūnga ra afā.” **12** Mōce umbō abvui
azī Urusharhima adzeku Igū Acucii Uzaitun, iyiriye iki
ikhapa ru Urusharhima, iderngge iki iyongge ukirhomita
unying. **13** Umbō aka azī atsī, umbō afūmbō ru ubā afā
ra anangke umbō aka asei. Awu umbō Ubitru, Uyohana,
Uyaku nu Uandarawu, Ufirhibu nu Utoma, Ubatorhom
nu Umatiyu, Uyaku ungwē Uharhfa nu Usiman Uzarhoti,
nu Uyahuda ungwē Uyaku. **14** Abere ha kishoo aka isaka
atsu atsimbō akōng ri ifen-Num nggu amen unying, nggu
akatserh abōo nu Umaryamu, uyisa Uyesu, nu angwēmbō
Uyesu. **15** Inum hā niyō Ubitru aka asok adēē ri ikikōng
abika adōsa, iyiriye iki iyongge inera unaka ni isōka ivaa,
na age, **16** “Umbi angwēmen nu anapumen, awu ufang
ngge iki itsuifer Arherhu-Num aki Ipfu Isarsatangge iki
irherhe ishaisha ra angwī Udauda, ri itsi Uyahuda, unga
aka agbaashia ra abika adzur Uyesu. **17** Unga uwi awe
ru umen, awea ri itser ri itser iyere.” **18** Nggu itosayē
unga aka akpo iyi amen aka abewe, Uyahuda akū agoi
idee, umō unga aka agba nggu itsia, iyora iyar iyanga,
abinna anaanga kishoo adzeka awiya. **19** Kishoo anera ru
Urusharhima agūmbō akere ha, nggee umbō ayisi idee
ha age “Uakarhdama,” ri idūmbō agbena agburh “Idee
Adzirh.” **20** Unga agor age, “Ubinkutsu atsengmbō ru
Ubvur Ambom uge, “Uneke iyanga ima iwu arhang, utsur
unera aseisa umō,’ nu, “Uneke itsernga ikei uner uwōo
ama anyangu ukam.’ **21** Nggee awu ufang umen iseng
unera unying ra aner abere aka awu nggu umen ri ivanga
kishoo Utejhee Uyesu aka awu nggu umen, **22** udzur ri

ivangye Uyohana aka asorhuwe unga ubotisima uba utsi
ri ivangye umba aka ashupuwe unga ra ateumen. Awu
ufang umen iseng unera aka awe ru ideka isisoknga ra
akpe nggu umen.” **23** Nggee umba aden inera ivaa, Uyusuf
umba iki iyisa Ubarsabba, ikei umba iki iyisa Ujustu,
nu Umatiya. **24** Mocce umba afen-Num age, “A Uteijee,
ungo uhweng amen anera kishoo. Ra abere ikivarhambu,
udeyiwa uwuruwi ungo uku useng **25** unga anyangi itser
uner itser Uyesu, iyi Uyahuda aka aneke na aziā anang hā
aka awe akinga.” **26** Mocce umba atang iseng ru umba.
Umatiya unga agha, nggee umba atoma unga nggu abi
itser Uyesu, udom hā.

2 Unum irhowu Upentiko iki iwe, abika adosa kishoo
akong ananga unying. **2** Kanying umba agū irhak iki
idzeka afā ru nyaku ugba ukom, udzeka afā uba utokpo
iyake umba aka asei. **3** Mocce umba anyā ubina ru nyaki
ikon urha, uku ugasha ucipuwa ra atsimbo unying anying.
4 Nu kishoo awu nggu Ipfu Isarsatangge, atsimbo irherhe
idū abikase Ipfu-Num iki idzowe umba ijeea. **5** Ri ivang
hā ru Urusharhima abi Uyahuda abi iwei Unum aka asei
umo adzeka ru uben abī upfung ukpire. **6** Umba aka agū
ubvun ugba ha, anera aka akong adzunumbu, ubinkutsu
uben unera agū umba arherhe idūnga. **7** Umba adzeidzeu
akarhārhā, na arhusa age, “Kishoo abika arherha arherha
ha, asi iwembu aner Ugarhirhi? **8** Awu use utsu uben
unera ru umen agū umba arherhe idūnga? **9** Umēn abe
iwu abi Upartiya, nu Umadiya nu Uerhamma, nu aner abī
Umesofotamiya, nu abi Uyahudiya nu abi Ukafadokiya,
nu abi Upanta nu abi Uasiya, **10** nu abi Ufirijiya nu abi

Upamfirhiya, aka adzeka abī Umasar, nu ikei abōo aka akhapa ru abī Urhibiya aka akhapa ru Usayirin. Umen abōo idzeku Uroma, **11** ru umen hā, abōo awu abi Uyahuda na abirabé aka adzipa adəsa agbeyambō, ikei abōo awu abi Ukarita nu abi Urharaba, kishoo iki igū umbō anu irherhe abin idzeu Unum ri idūmen!” **12** Kishoo adzeidzeu na adzunumbō, agor adəkambō age, “Agben akere ha awu use?” **13** Bōr abōo umō ayeia umbō age, “Ahwa adə afīrhā!” **14** Bōr Ubitru abere nggu umbō udom hā, atsarhi irhaknga arherhe arherhe nggu anera age, “Umbi abimēn abi Uyahudiya nu kishoo abi Urusharhima, umum ideyiwa umbi arherhe ake, àka akpeto ru ubinkpi umum iki irherhe. **15** Anera abere asi ifīrhūmbō adə ru nyaka umbi aka akaiferhkō, nggayē awu akara utoorha aki ukpee! **16** Í'í, awu ubin hā nukpi uner uwuku usōm Arherhu-Num Uyowərh aka arherhe age, **17** “Unum agor age, ri inum iyiki imimasha, umum iwuri itsuke Ipfumum ra anera kishoo. Nu awəkacimbi akatsərh na akatsak awuri isōm Arherhu-Num, na awedzəmmibì awuri inyāmbō irhi, nu akakūmbi ikei awuri irheyimbō urhō. **18** Ra agārhāmum akatsərh nu akatsak, umum iwuri itsuke Ipfumum ri inum hā, nu umbō ikei awuri isōmmbō Arherhu-Num. **19** Umum iwuri ideyiwe abin idzeu afafā ra afā, na atsar anōnōr nu abī, adzirh, nu urha, nu ikei azoo aka afīrhā asok arherhe. **20** Ishaa unum iwuri idzipa iwu uzī, ufē ikei uwuri iwu uku uzhāī ru nyaka adzirh, kata ibiba nggaa ikpikpoi unum ukpu Uteijee. **21** Nu uben unera aka afēn Uteijee awuri ikpoa ififorh.’ **22** “Umbi abimēn abi Uisrairha, àka akpeto ra arherhe akere, Uyesu aka awu

uner Unazarat unerwi Unum aka aseng unga akorha abin idzeu, nu abin igbigba na atsar, akirake Unum aka akorhe ru umbi ri itsinga, ru nyaka umbi itsikammbi aka ahweng.

23 Utsak uwure adzowe unga ru umbi ri ikikorhu Unum ikei ri itsernga nu ihwihwengnga, umbi akū akusa akwər anyapuwe unga nu igārhāmau ucucii, afere unga ra abok abi arhim. **24** Bør Unum asoyika unga na ashɔɔrka unga ru uver akpe, ubinkutsu akpe asi idēē akpɔmke unga. **25** Udauda arherhunga arherhe ri itsinga age, “Uben ivang umum inyā Uteijee awu nggu umum. Ubinkutsu unga awe ru ubok ughamum, umum isi ízusumum. **26** Nggee amennum agɔm anggɔm, arhemnum agūibēn akarhārhā iyormum ikei iwuri iwosha ri ifosa, **27** Ubinkutsu, ungo usi ínekango umum ru udzak, use ungo ineke Usarkasar Unerngo avðð. (**Hadēs g86**) **28** Ungo uku utsu umum ihweng utsīndī urhe, ungo uwuri itōka umum nggu anggɔm ra anangngo.’ **29** “Umbi abimen abi Uisrairha, umum iwemum ri ikeramen iki ideyiwa umbi uge utoka atokamen Udauda aka akpea nu umbø aka adzakukumbø unga, ikei udzaknga uwu nggu umen uba utsī irherε. **30** Bør unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num, na ahwenga Unum aka abemuka unga nggu uyirh age, unga awuri itsu unangnga unying nu utarh ise iyerhang. **31** Unga aka anyā, arherha arherhe isisok Ukiristo ra akpe, age asi ínekukumbø iyornga ru udzak, iyornga ikei isi ívõngge.

(**Hadēs g86**) **32** Unum aka asoyika Uyesu ha nggu urhe, nu umen kishoo iwu ideka umø ni idzidzerha ha. **33** Unum adzowe unga imor nu ubok ughanga, unga aka ayei ibibemuwe Ipfu Isarsatangge ru Ute, na awupuwa

ubinkpi umbi aka anyā na agū icere. **34** Udauda asi ifūā
ra afā, bōr unga agor age, “Uteijee agor Uteijeemum
age, “Usei nu ubok ughamum, **35** utsekum iki itsu
anggamtsaknō awu ubin uku utsorhe andaidaknō.” **36**
“Nggee, uneke aner Uisrairha ahweng uge, Unum aka
atsu Uyesu uwuruwi, umbi aka anyapuwe nu ucucii awu
Uteijee na awu Ukiristo ikei.” **37** Anera aka agū rimi,
amenmbō agbera adzeu, na agor Ubitru nu abi itser Uyesu
aboo, age, “Umbi angwēmen, umen ikorhi uguse?” **38**
Ubitru agor umbō age, “Àka adzipa ra arhimmbi umbō
asorhuwa umbi ubotisima ri itsok Uyesu Ukiristo ngge
atsūwe arhimmbi. Ikei umbi awuri iyembi izuwū Ip̄fu
Isarsatangge. **39** Ubinkutsu ibibemuwe ha iwu iyimbi nu
angwēmbi nu kishoo abi anang aka ader, umbō abirabē
Uteijee Unummēn aka awuri iyisa umbō.” **40** Nggū irhem
iyōo irheirhē unga aka adzowe itsūwā na afituwe umbō
age, “Àka afōrh atsimbi ru ubinkpi uku udzeu abi amen
akatārhā aki udan ukpire.” **41** Abika ayei isarhangā hā
umbō akorhuwe umbō ubotisima, ru unum hā umbō
ayombō inera anaka agōnga ataar atomā ri irheembō. **42**
Umbō atsu atsimbō ri ikpeto ri imesa abi itser Uyesu,
nu iwerhē abika adōsa, nu itsoku uborodi ri ifen-Num.
43 Unum akorha abin igbigba na abin idzeu arherhē ru
ubok abi itser Uyesu, nu uben unera agū idzeu. **44** Kishoo
abika adōsa awu unying, nu abinmbō kishoo awu aki
adōkambō. **45** Agoyiwe abin ukammbō, na agashuwe
uhwēka ra adōkambō uku kpengkpeng ri itsūwāmbō. **46**
uben unum umbō anu ikōng ru ufōm Iya-Num nggu amen
unying. Agha ubingha ananga unying ra ayambō, agha

na ahwa nggu anggom nu itenamen, **47** akpoi Unum na awe ru izama ra anera kishoo. Uben unuma Uteijee anu itomuwe umbø abika aførh.

3 Unuma nukpo Ubitru nu Uyohana azérhã azí ri Iya-Num ri ivang ifen-Num ra akara ataar ra atenuma. **2** Icε unera nuwø amar unga akatarhu, uben unuma umbø asaka ashupa unga azí adene ru angwí uføm Iya-Num umbø iki iyisa age, “Angwí Uføm Aka aze,” nu unga afen uhwek ru abika azí ru uføm Iya-Num. **3** Unga aka anyã Ubitru nu Uyohana aka awuri itsitsí, unga afenu uhwek ru umbø. **4** Umbø Ubitru nggu Uyohana aka atsu asumbø arhi unga, mœce Ubitru agor unga age, “Urhi umen!” **5** Nggee amen ukatarhu ha azike udikambø, akaiferhkø iyεi ubin ru umbø. **6** Bør Ubitru age, “Umum ishimum ru uhwek, bør ubinkpi umum iki iwurakpo ukpo umum iki ïdzaa ungo. Ri itsok Uyesu Ukiristo uwu Unazarat usisok, uzérhuzérhã.” **7** Akú ubok akpøm ubok ughanga abera unga, kanying adaknga ri ikpor adaknga awu akeketake. **8** Unga ater isha! Asok adéé, na atirhi uzérhã atsí ru uføm Iya-Num nggu umbø, azérhã na atengasha na akpoi Unum ikei. **9** Ivangye kishoo anera aka anyã unga aka azérhã na akpoi Unum, **10** umbø ikei ahwengmbø ugø awu unga anu ise ru Angwí Uføm Iya-Num Aka Aze. Umbø adzeidzeu akarhärhã nggu ubinkpi uku ikorhe nggu unga. **11** Ukatarhu ha aka akpøm abokmbø Ubitru nu Uyohana, mœce anera kishoo adzeidzeu na atí abambø ru umbø ru anangkø umbø iki iyisa age angwí iya Usorhomon. **12** Ubitru aka anyã rimi, unga agor umbø age, “Umbi aner Uisrairha, awu use utsu akere atsu umbi adzeidzeu? Awu

use utsu ikei umbi arhi umen ugεε awu ijemεn use awu
idøsu Unummεn itsu ukatarhu ha azεrhū uzεrhā? **13**
Unum uwu Uibrahim, Uishaku nu Uyakubu, Unum uwu
atokamen, unga akpoi ugārhāngā Uyesu, uwu ha umbi
aka adzowe unga umbø afere, ikei umbi aka akpεmbi unga
ra asu Ubirhatu, nggayε unga abee itsuwe unga. **14** Umbi
akpεmbi Usarkasar ha Uner Uwuku Arhurhika, na afena
umbø atsūwā umbi uner uwuku ufer aner. **15** Umbi afere
uner uwuku udzowe urhe, bør Unum azituka unga ra
akpe. Umen iwu ideka ra akere ha. **16** Awu imangmang ru
itsok Uyesu, ngge itsu utsak uwure umbi aka ahwεng na
anyā awu akerketawø. Awu itsok Uyesu nu imangmangye
iki iba ru unga, ngge idzowe utsak uwure ikikerhe, umbi
kishoo aka anyāmbi. **17** “Umbi abimen, umum ihwεng
awu ida ihwihwεng itsu umbi akorhe rimi, ru nyaka
anggbaashimbi. **18** Bør awu akere ha Unum aka atsu
ake atsuafer ra arherhakε unga aka arherhe ra angwī
abika asøm Arherhu-Num kishoo, age Ukiristo awuri
ihwa uver. **19** Nggee àka adzipa ra arhimmbi, na adøsu
Unum, nggee itsú umbø asorhe arhimmbi, **20** nu unga
ama adene Ukiristo ha, uwuruwi unga aka aseng unga
awu uwu umbi, Uyesu ififørhmbi. **21** Awu ufang unga asei
ra afā utsøku ivangye Unum aka ifaruwe abina kishoo, ru
nyaka unga aka abemuwe ishaisha ra angwī asarkasar
abika asøm Arherhu-Num. (aiøn g165) **22** Ubinkutsu Umusa
agør age, ‘Uteijee Unummibi awuri iberuwanga umbi
uner uwuku usøm Arherhu-Num uwøø ra abimbi, ru
nyaka umum, awu ufang umbi aka igū ubinkpi unga
aka awuri ideyiwa umbi kishoo. **23** Uben unerwi aka asi

ikpea ato ru uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã, awuri itsūwükumbø unga ra anernga.’ **24** “Idzidzérhe, kishoo abika asɔm Arherhu-Num, udzur ru Usamairha uba ra asu, kishoo arherhambo arherhe aki inum iyεre. **25** Umbi awu abika agħa ukam abika asɔm Arherhu-Num, nu ukam ibibemuwe-Num ra atokambi. Unga aka agor Uibrahim age, ‘Ru unangngo anera kishoo ru upfung awuri ikpo idorh.’ **26** Unum aka aberuwe ugārhāngä, unga agbaashia adene unga aba ru umbi, ru umbi akpo idorh ri idzipuwe uben unera ru umbi ru utsīndī uwuku ubewanga.”

4 Ivangye umbø Ubitru nggu Uyohana aka adɛɛ arherhe nggu anera, abika adzowe idem-Num nu anggħaashi abi idzeu Iya-Num nu abi Usaduki aba ru umbø. **2** Umbø agū avom, ubinkutsu abi itser Uyesu anu imesuwe anera uge ikom iwuri isonge nggu urħe ru nyaku Uyesu aka asok ra akpe. **3** Umbø adzur umbø Ubitru nu Uyohana agħbange utseku ukpe unum uvaa, ubinkutsu urħej uku uwekpo. **4** Bor anera arherhe abika agū isarhe ha awe ru imangmang, nu irħej abika adosa iyongge anaka agħoġa atħo. **5** Unum uvaa, ayerhe nu akakū nu abika amesuwe ikpem umbø akong ru Urusharhima. **6** Uhanana Ukugħong Uwuku Udzowe Idem-Num awu umo, nggu Ukayafa, nu Uyohana, nu Uarhekzanda, nu ikei kishoo abirabé aka awu ru uba abika adzowe idem-Num. **7** Atsu umbø akū Ubitru nu Uyohana aba adɛɛ ra ateumbø, na atirhi irħusa umbø age, “Umbi akū ijee iyikisong use itsok iyikisong akū akorha akere ha?” **8** Məce Ubitru, awu nggu Ip fu Isarsatangge, unga agor umbø age, “Umbi ayerhe nu akakū anera! **9** Umbi ayisa umen irherε, arħusa umen

icicorhayε umbø aka akerhuwe ukatarhu uwureε, umbi abee ihweng ubinkpi uku ukerhuwe unga? **10** Umen ibee umbi nu abi Uisrairha kishoo ahweng uge, awu ri itsok Uyesu Ukiristo uwu Unazarat, uwuruwi umbi aka afere unga ri inyapuwe unga nu igārhāmau ucicii, uwuruwi Unum aka asoyiwe ra akpe, atsu utsak uwire akerhe adēē akerketawø ra asumbi. **11** Uyesu ha unga awu “Utarhkpi umbi abi idzin aka akpẽ, ukpø uwu utarh angboki idzin.” **12** Asi ikpombo ififørh ru uner uwøo, asi idzowukumbø itsok ikøø ru upfung umen iki ikpo ififørh ri ike.” **13** Ivangye ateiya aka anyā ikeramen Ubitru nu Uyohana, umbø ahwengmbø uge umbø asi itsimbø imesa, umbø adzeidzeu, na adiki ihweng age umbø awu nggu Uyesu. **14** Bør umbø aka anyā utsa uwuku ukerhe ha adēē nggu umbø, umbø asi ikpombø ubinkpi umbø aka irherhe. **15** Nggee umbø atsu umbø adzembo ru udzepurhe ha, na akèki itsuwā nggu adøka. **16** Umbø arhusa age, “Umen ikorhi uguse nggu anera abere? Ubinkutsu anera ru Urusharhima aka ahwengmbø uge aka akorhumbø nggaa abin idzeu ru abok anera abere, umen isi ídēē itseyimèn. **17** Bør utsur arherhe ha atsø amaake ra anera, umen igbiite atombø utsur umbø abvui arherhumbø arherhe nggu anera ri itsok ha.” **18** Mœce umbø ayisa abi itser Uyesu ha atsu umbø nibikambi irhikungge ra anang Unum umen ïdøsa arherhambi ni ineke ïdøsa Arherhu-Num? **20** Ubinkutsu, umen isi ídēē inekukumen irherhe ubinkpi umen iki igū ni inyā ikεi.” **21** Umbø aka atoma aziya umbø, umbø atsūwe

umbə azimbə. Asi ikpombə ubinkpi umbə aka ikorhe na adzowe umbə uver, ubinkutsu anera kishoo akpoi Unum ru ubinkpi uku ukorhe. **22** Utsa ukatarhu uwuku ukpo idzeu ikikerhe ha, imeknga iki inangngge isəka inaa. **23** Ivangye umbə aka atsūwe umbə Ubitru nu Uyohana azimbə ra abimbə, umbə asome kishoo abinke ateiya abika adzowe idem-Num nu akakū aka adeyiwe umbə. **24** Ivangye umbə aka agū rimi, umbə atsarhi irhakmbə ri ifen-Num nggu amen unying age, “A Uteijee uner ijee kishoo, ungo umuna afā nggu abī nu akau akagōng, nu abina kishoo aka awe ra ake. **25** Arherhangō ri Ipfo Isarsatangge, ungo uku urherhe ra angwī ugārhāngō, utokamen Udauda uge, “Awu use utsu abī kishoo agū uvom nu anera akaifērhkə iyiki itārhā? **26** Ayerhe ru upfung agbopa atsimbəabee iwa, nu anggabaashi abī akōng ananga unying awe ru igamtsa nggu Uteijee, nu ikei Ukiristonga.’ **27** Awu idzidzerhe, uyerhe Uhiridu nu Ubuntu Ubirhatu agbopumbə itsi nggu atsen abi Uyahuda nu aner Uisrairha ru uteu ukpire. Awembə ri ikpikpēē nggu ugārhāngō Uyesu usarkasar, uwuruwi ungo uku useng unga awu Ukiristo. **28** Umbə akorhe abinke kishoo ijeengo nu ibibemango iki itsu ishaisha uge ngge ikorhe. **29** A Uteijee, ungo ugūo iziziyambə ra atsimen nu uma uyike agārhāngō nggu ikeramen irherha arherhangō. **30** Uberu uboknōgō ukpuku ukerhe ikei ukorhu nggaa abin idzeu nu ighbigba ri itsok ugārhāngō Uyesu usarkasar.” **31** Umbə aka afen-Num amaa, anangkə umbə aka akōng adiki izizusa. Mocə atsuwe umbə kishoo Ipfo Isarsatangge, umbə adēēmbə irherha Arherhu-Num nggu ikeramen. **32**

Mœce kishoo abika adøsa amenmbø awu unying. Uben unera asi iwea ru ubin ukamnga, bør umbø agasha abinke umbø aka awurake nggu adøka. **33** Nggü ijee nggaa abi itser Uyesu aka adëë arherhe isisok Uteijee Uyesu ra akpe, nu imimuta irheirhe iki iwu ru umbø kishoo. **34** Unera asi ibee ubin adaka ru umbø. Ubinkutsu abi icang irham nu abi aya agoyiwe ake na akü uhwëka **35** aba adzowe ra abi itser Uyesu, umbø agashuwe anera ri itsuwambø. **36** Rimi hā uner itsok Uyusuf aka akorhe awu unang Urhawi, adzeku Usayifuru, uwuruwi abi itser Uyesu iki iyisa unga Ubarnaba, agbena agburh “Uner uwuku Ufituwe.” **37** Unga aka agoshe icangnga iyøø, unga akü uhwëka aba adzowe abi itser Uyesu.

5 Unera nuwø itsoka igburh Uhananiya, nggu utsënga Usafiratu, agoshe icang irhammbø iyøø. **2** Nggü ihwihweng utsënga, unga atsü uhwëka angwë ukpunga na akü ukpuku ubor aba angwëwe ra adak abi itser Uyesu. **3** Mœce Ubitru age, “A Uhananiya, awu use utsu ungo uneke Ushaitan atsī ra amenngo? Ungo ugberangwī utsuke Ipfu Isarsatangge, ungo ikei utsüd ubin ukpoo ru uhwék icanga? **4** Isi iwengge iyingo ungo udørhu ugoshe? Ungo uku ugoshe ikei, uhwëka usi iwekpø ri ijéengo? Awu use utsu ungo ukaiferhkø iyiki ikorhu ubin hā? Ungo usi igberangwī utsukukø unera, ungo ugber utsuke Unum.” **5** Ivangye Uhananiya aka agü rimi, unga agba nu abí akpea. Nggaa iwei ifer anera kishoo aka agü ubinkpi uku ukorhe. **6** Mœce awedzém aba, akü atorho abvur ukom iyornga, na aküna unga adzek adzake. **7** Aka ayoka akara ataar nu utsënga atsiwã, asi ihwengnga ubinkpi uku ukorhe. **8**

Ubitru arhusa unga age, “Udeyiwa umum, awu uhwek ha nukpi kishoo umbi aka agoshe icang hā?” Unga age, “ñi, uhwek ngge niy়ো.” **9** Ubitru agor unga age, “Awu use utsu umbi agbopa atsimbi na aviri Ipfu Uteijee? Unyā! Adak abika adzake utsakngo akə ra angwī ubā, umbə awuri itsā ungo adzek ikei.” **10** Kanying unga agba nu adak Ubitru akpea. Mœce awedzem aka atsīwā aba anyā unga aka akpea, umbə ashupa unga adzek azī adzak akhaphuwe ru udzak utsaknga. **11** Nggaa iwei akarhārhā ifer kishoo abika adəsa nu kishoo abika agū iferha ha. **12** Abi itser Uyesu akorhuwe abin idzeu nu abin igbigba ra anera arherhε. Nu abi imangmang kishoo aki isaka akong ra Angwī Iya Usorhomon. **13** Bər uner uwəo asi itsī atomunga ru umbə, kishoo rimi hā anera ana adzowe umbə imor. **14** Irhε akatsak nu akatserh abika awe ru imangmang ru Uteijee ikpurhi idēē ititoma ri irhembo. **15** Ubinkpi abi itser Uyesu aka akorhe utsu anera akū abi irhārhā adzeka ra atsīndī, abeta umbə nu atakarha nu afarmbo, ugε Ubitru aba atōnga, usakanga uma utōng nu aboø. **16** Anera arherhε aka adzeyi ri iteu iyiki ikhapa ru Urusharhima, akong akū abi irhārhā aba nu abirabe ípfu iyiki ibewe iki idzowe umbə uver, nu kishoo akerhumbə. **17** Ukugōng Uwuku Udzowe Idem-Num nu kishoo abirabε aka awu nggu unga, awu abi ukpui Usaduki, agū unyēē abi itser Uyesu akarhārhā. **18** Ngge itsu umbə asok adzur abi itser Uyesu atsuuke umbə ru ugborzī. **19** Bər ru untsuuka ipfu itser Uteijee itsuruwe angwī ubā ugborzī hā ikūna umbə idzekngge. Igər umbə igε, **20** “Àka azī adēē ru ufəm Iya-Num na adəyiwe anera undzuma arherhe akəre aki

urhe uwuku ufa.” **21** Ukpekpeka, umbø atsĩ ru ufõm Iya-Num, ru nyaka ngge iki ideyiwe umbø, umbø atirhi imesuwe anera. Mœce Ukugøng Uwuku Udzowe Idem-Num nu abirabø aka awu nggu unga aka aba atsĩ, umbø akøng abi udzepurhe, aka awu akakü Uisrairha kishoo, na adene itser ugø akü abi itser Uyesu ha ru ugborzĩ hã aba.

22 Bør abi idzeu Iya-Num azĩ atsĩ ru ugborzĩ hã, abeea umbø, umbø ashimbø umø, umbø azĩ asome umbø **23** age, “Umèn inyã ugborzĩ ubang uku kpengkpeng, abi idzeu ikei adëë adzeu angwĩ ubã, bør umen iki itsuri, umen isi inyãmen unera ru ugborzĩ hã.” **24** Anggbaashi abi idzeu Iya-Num nu ateiya abika adzowe idem-Num aka agü rimi, amenmbø aghong akarhärhã, akaiferhkø ubinkpi uku ikorhe ri iferhe iyere ha. **25** Mœce utsa uwøø aba agor umbø age, “Àka anyã! Abi ha abe umbi aka atsuku ugborzĩ adëë ru ufõm Iya-Num, anu imesuwe anera.” **26** Mœce unggbashi abi idzeu Iya-Num nggu abi idzeu ha azĩ akü abi itser Uyesu aba, bør asi ikumbø ri inggang. Anggbashi ha anu igü iwei anera utsur umbø atang umbø atarh. **27** Umbø aka akü abi itser Uyesu aba, atsu umbø adëë ra asu abi itser udzepurhe, mœce Ukugøng Uwuku Udzowe Idem-Num anu irhusa umbø. **28** Age, “Umèn ivangamen umbi akarhärhã ige umbi niba abvui amesukumbi anera ri itsok ikere ha. Bør nggayø umbi aka amaakumbi Urusharhima kishoo nggu imesambi ikei umbiabee itsuka umen uvau adzirh utsa ha!” **29** Bør Ubitru nu abi itser Uyesu aboø age, “Awu ufang umen iki idosa arherhu Unum inangmen arherhe anera!

30 Unum uwu atokamen unga asoyiwe Uyesu ra akpe,

uwuruwi umbi aka afere ri inyapuwe unga ni igārhāmau ucucii. **31** Unum aka aberuwe unga, atsu unga asei ru ubok ughanga, awu unggbaashi na awu Uner Uwuku Ufōrh ikei na atsuruwe Uisrairha utsīndī idzidzipambō ikei akpo itsūwe arhim. **32** Umēn iwu ideka ri iferha iyere ha, iwu rimi ikei Ipfu Isarsatangge, iyiriye Unum aka adzowe abika adəsa unga.” **33** Ivangyε umbō aka agū rimi, umbō agū avōm akarhārhā naabee ifere umbō. **34** Bōr utsa Ufarisi uwōo itsoka igburh Ugamarhiyerh, uwuku umesuwe īkpem Umusa, uwuruwi anera kishoo aki asaka adzowe unga imor, asok adēē ru udzepurhea, atsu umbō akū abi itser Uyesu adzeka awiya kata. **35** Mōce unga agōr abi udzepurhe ha age, “Umbi abimen Uisrairha àka angwēdzen na arhi anyā ubinkpi umbi aka abee ikorhuwe anera abere. **36** Ivanga niyo isha uner uwōo aka adzeka, itsoka igburh Utuda, anyangi itsinga awu ubin ukpōo. Anera ayombō anaka anaa aki idəsa unga, bōr aferkumbō unga, na asitukumbō abika adəsa unga, ake awu imimashambō. **37** Akere ha aka amaa ikei, uwōo itsoka igburh Uyahuda utsa Ugarhirhi adzeka ri ivangyε umbō aka adēē ivarhe irhe anera atsu anera adəsa unga umbō awe ru igamtsa nggu agomnati. Unga ikei aferkumbō unga, abika adəsa unga kishoo asitumbō. **38** Nggee, umum idzaa umbi itsūwā, àka adzembi ru utsīndī anera abere, àka neke umbō azīmbō! Ubinkutsu ibibemambō use itsermbō iba iwu iyi anera, iwuri isitungge. **39** Bōr itsermbō ha iba idzeku Unum, umbi asi ídēē akenmbi umbō, utsur umbi awembi ri ifuw nggu Unum.” Nggee umbō ayeimbō itsūwā Ugamarhiyerh. **40** Umbō ayisa abi

itser Uyesu ha, atsu umbə akwəre umbə ugweε. Na avange atombə utsur umbə arherhumbə arherhe ri itsok Uyesu, na atsūwe umbə azīmbə. **41** Abi itser Uyesu ha asok azīmbə agəm akarhārhā age Unum anyā umbə amēēmbə ihwa uver nu atsa ri itsok Uyesu. **42** Ubən unuma, umbə asi inekukumbə imesuwe anera ri idzowe Isarhe Iyiki Ize ri Iya-Num nu aya uge Uyesu unga awu Ukiristo.

6 Ri inum hā angwē imesa anu ititoma arherhe, umə abi Uyahuda abika agū idū abi Uherhini atsīmbə ibvun arherhe ri itsi abi Uyahuda abika agū idū abi Ibrani ubinkutsu abika agau ubingha ubən unuma anu irhi atsērhāpfu abi idū Uherhini uku ungwaan. **2** Nggee umbə usəkdūmen hā ayisa anera kishoo angwē imesa age, “Isi irhikungge umen ineke isarhe Arherhu-Num ni itsīmen igashu ubingha. **3** Umbi angwēmen nu anapumen, àka aseng inera utəova ra abimbi abirabe umbə aka ahweng umbə awu nggu Ipfi-Num nu itsoi. Umen iki idzowe itser iyere ru umbə, **4** nu umen itsu amenmen ri ifen-Num ni imesuwe Arherhu-Num.” **5** Abika adəsa kishoo agūiben ubinkpi umbə aka arherhe. Məce umbə aseng Uistifanu, uwuruwi aka awe ru imangmang akarhārhā na awu nggu Ipfi Isarsatangge, nu Ufirhibu nu Uburokora nu Unikano, nu Utimon, nu Ubarmina, nu Unikorha aka adzeku Uantakiya, adzipa atsī agbeyi abi Uyahuda. **6** Umbə akū anera abere aba aden ra asu abi itser Uyesu, umbə aka afen-Num na atsoyiwe umbə abok. **7** Nggee Arherhu-Num atērhā. Irhe angwē imesa ru Urusharhima ikpurhi idēē itoma akarhārhā, nu arherhe abika adzowe idem-Num adəsumbə imangmang hā. **8** Uistifanu, awu

nggu imimuta nu ijee akarhārhā, akorha abin akagōng
aki idzeu nu aki igbigba ra anera. **9** Bør abə̄ abi ubā ifen-
Num ukpə̄ umbə̄ iki iyisa age Ubā Ifen-Num Abika Adzek
Ukam, asoyimbə̄ uning nggu Uistifanu. Abere ha awu abi
Uyahuda abika adzku Usayirin nu Uarhekzandiriya, nu
ikei abika adzeka abī̄ Ukirhikiya, nu aki Uasiya. **10** Bør
afør uning adambə̄ nggu itsoi iyi Ipfu-Num iki idzowe
unga arherhe. **11** Mœce umbə̄ aghōrhā agor anera abə̄ ri
iwok umbə̄ age, “Umēn igū Uistifanu anu irhenu Umusa
na arhenu Unum ikei.” **12** Nggee umbə̄ asoyiwe amen
anera nu akakū nu abika amesuwe ikpem. Umbə̄ asok
adzur Uistifanu akū azīmbə̄ ra asu abi udzepurhe. **13**
Umbə̄ akū anera abi ideka igberangwī aba, umbə̄ agor
age, “Utsak uwure uben unuma unga anu irherhi iyiki
itārhā ru usarkasar anang akere nu ikpem Umusa ikei. **14**
Umēn igū unga agor age Uyesu uner Unazarat ha awuri
ibibupuwe anang akere na afaruwe agbeyi Umusa aka
abora umēn.” **15** Kishoo abika asei ru udzepurhe ha awing
asumbə̄ arhi Uistifanu, anyā asunga awu ru nyaka aki
ipfu itsr-Num.

7 Mœce Ukugōng Uwuku Udzowe Idem-Num arhusu
Uistifanu age, “Arherha akere ha awu idzidzerhe?” **2**
Uistifanu age, “Umbi angwēmen nu atesmen, àka akpeto
ru umum! Unum uwuku ukpukpoi adzeka ru utokamen
Uibrahim ri ivangye unga aka awu ra abī̄ Umesofotamiya,
unga anasi iseisa ru Uharan. **3** Unum agor unga age, ‘Uso
ra abī̄mbi, ubore abimbi, uzī abī̄ke umum iki ideyiwa
ungo.’ **4** “Nggee unga asoka abī̄ abi Ukarhdi, azī aseisa ru
Uharan. Utenga aka akpe amaa, Unum adene unga aba

ra abīkē umbi aka asei umɔ icere. **5** Unum asi idzowuka Uibrahim ukam abī hā, uko ider udaka unying. Bør Unum abemuka unga age unga awuri itsu abī hā awu akinga nggu unangnga iki idəsu undzingnga, nggayε Uibrahim ana ashia ru ungwẽ ri ivang hā. **6** Unum arherhe nggu unga age, ‘Unangngo awuri iwemgbø atsen ra abī akase, abi abī hā awuri itsu umbø igārhā, awuri idzowe umbø ayetnum imeka inaka inaa. **7** Umum iwuri itsukukū uver ra abī hā umbø aka iwu igārhā. Akere ha aka imaa ikei, unang Uibrahim awuri idze adzaa umum igong ra anang akere.’ **8** Unum adzowe Uibrahim ibibemuwe utsar ukpu usorhe. Uibrahim aka amar Uishaku, unga asorhuwe unga ru unum ukpu utərək. Uishaku unga amar Uyakubu, Uyakubu amar atokamen usəkdūmen. **9** “Atokamen hā agū unyẽẽ ungwẽmbø aka agburh Uyusuf, umbø agoshe unga aziā igārhā ru Umasar. Bør Unum awu nggu unga, **10** atsūwūka unga ri inyāyernga kishoo. Unum ikei atsu Uyusuf awu uner itsoi awe ru izama ra asu Ufir'auna uyerhe Umasar, nggee unga atsu unga awu ugomna Umasar ru udzepurhenga kishoo. **11** “Mœce imerh itsīngge abī Umasar kishoo nu Ukan'ana, itoma nggu ayetnum akarhārhā, itsu atokamen ashimbø ru ubingha. **12** Ivangye Uyakubu aka agū uge ubingha uwekpø ru Umasar, unga adene atokamen azīmbø Umasar uzərhā ukpu inggbashaashia. **13** Ru uzərhāmbø ukpu uvaa Uyusuf adəyiwe itsikamnga ru angwẽmbø, mœce Ufir'auna ikei ahweng abi iyambø Uyusuf. **14** Akere aka amaa Uyusuf atsu umbø ayisuwe utenga Uyakubu asok aba ru unga, nu kishoo abi iyambø, awu isəka utoɔva na atðð. **15**

Mœce Uyakubu aziā Umasar. Ru nggœ ha unga nggu atokamen aka akpe, **16** na akū akom ayormbœ azīmbœ Ushekem, adzake umbœ ru udzak ukpu Uibrahim aka agoi nggu uhwœk uazurhfa ru ubok awe Uhamor ru Ushekem. **17** “Bœr ivangye iki itsuifer iyi ibibemuwe-Num ru Uibrahim iki iyok, anermen atērhā akarhārhā ra abī Umasar. **18** Mœce uyerhe uwœ ru Umasar, uwuruwi aka asi ihwengnga Uyusuf agha iyerhe Umasar. **19** Unga agha urha unangmen na ayœm atokamen na atsu umbœ atāyœwe irheng angwœmbœ ngge ikpeyi. **20** “Ivang hā niyœ umbœ aka amar Umusa, unga awu uzeze ungwœ. Aneta unga afœœ ataar ri iya utenga. **21** Umbo aka angwœwe unga ra awiya, unapa Ufir'auna unga ashupa unga akpœm ru nyaku ungwœnga. **22** Amesuwe Umusa ri kishoo itsoi abi Umasar na awe ru ijee ra arherhe nu ikikorhe. **23** “Ivangye Umusa aka atsœ imœka isœka inaa, unga avarhe na asok aziā iyepa angwœmbœ abi Uisrairha. **24** Unga aka anyœ utsa Umasar aka adœœ iyœm ungwœmbœ, unga aziœ ayesuwe ungwœmbœ aferuka utsa Umasar ha. **25** Umusa akaifœrhœ age abimbœ awuri ihwengmbœ ugœ Unum awuri ikœ unga akœ afœrh umbœ, bœr umbœ asi ihwengmbœ. **26** Unum uvaa, Umusa aba anyœ abi Uisrairha avaa aka adœœ ifuw. Ungaabee igbopa atsimbœ akœwe umbœ ididœr, agœ age, ‘Umbi anerabœ, umbi awu angwœyi. Awu use utsu umbi ayœm adœka?’ **27** “Bœr uwuku uyœm undœkanga hœ ayiru Umusa adene ri ifœna na age, ‘Ungaa atsu ungo uwu uyerhamen, nu uwuku utsu uvau ru umen? **28** Ungo ubee ifœre umum ru nyaka ungo uku ufer utsa Umasar arheke ha?’ **29** Ivangye Umusa aka agœ rimi, unga atœ aziā

Umidiyan, umə unga awea utsen ru nggɔɔ ha unga amar awəkaci avaa akatsa. **30** “Imeka isəka inaa iki itəng, ipfu itsər-Num idzeka ra asu Umusa ra arhum ri ikon urha iki igar ru ufum uku ukhapa ri Igū Usinai. **31** Ivangye Umusa aka anyā rimi, unga adzeidzeu umə. Unga aka agɔpa azī na agbisha arhi, unga agū urhem Uteijee uku ugɔr uge, **32** ‘Awu umum Unum uwu atokango, Unum uwu Uibrāhim, nu Uishaku nu Uyakubu.’ Iyor Umusa izang unga afɔr irhi adaka. **33** “Mɔce Uteijee agɔr unga age, ‘Utsūwe abadakngo, anangke ungo uku udɛɛ umə awu asarkasar abī. **34** Idzidzerhe, umum inyāmum ayetnum anermum ru Umasar. Umum iki igūmum akpembø, umum icipuwa iba ishɔ̄ote umbø. Icere uba umum idena ungo ubvui uzī Umasar.’ **35** “Awu Umusa ha nuwi umbø aka akpē na age, ‘Ungaa atsuka ungo uwu uyerhamen nu uwu uwuku utsu uvau ru umen?’ Unga hā Unum aka adene unga awu unggbaashi na awu uwuku ufərh, ru ubok ipfu itsər-Num hā iki idzeka ru unga ru ufum hā. **36** Unga akūna umbø adzeku Umasar na akorha abin idzeu nu abin igbigba ru Umasar, ru Ukau uku Ubārhā nu ikei ra arhum imeka isəka inaa. **37** “Umusa ha unga agɔr abi Uisrairha age, ‘Unum awuri idzaanga umbi uner uwuku usəm Arherhu-Num ra anermbi ru nyaka umum.’ **38** Unga awu nggu ikikɔng atokamen abi Uisrairha ra arhum, nggu ipfu itsər-Num hā iki irherha arherhe nggu unga ni Igū Usinai, nu nggu atokamen, na ayei arherhe urhɛ aka adzeku Unum akū akūwā umen. **39** “Bɔr atokamen akpēmbø idəsa arherhangā hā. Akpēmbø unga, na agū ikpona ibvui izī abī Umasar ra amenmbø. **40** Agɔr Uharuna

age, ‘Ugbishuwa umen anum abirabε aka idarh umen. Umusa ha aka akūna umen adzeka ra abī Umasar, umen isi ihwengmēn ubinkpi uku ukpo unga!’ **41** Ivang hā niyɔ umbō aka agbishi ugberhe usaku ungwē inak. Adzowe idem ru umgbō anu izek irhowa agɔm anggɔm nu ubinkpi umbō aka akū abokmbō agbisha. **42** Bør Unum adzipu undzingnga nggu umbō. Na aneke umbō atsī idzowe igɔng ru ídzer afā ngge iwu anummbō. Akere ha awu uku kpengkpeng nggu ubinkpi umbō aka atseng ru abvur abika asəm Arherhu-Num age, “‘Umbi angwāmbi ijuε na adzaambi umum idem ri imka isəka inaa ra arhum, umbi abi iya Uisrairha? **43** Umbi azərhā nggu ishia Umorhek nu idzeer ugberhe Urifan, agberhe aki ha umbi aka agbisha adzowe ake igɔng. Ngge iki iwu rimi, umum iwiwayiwe umbi ra abīmbi,’ ifaru Ubabirha itɔng. **44** “Atokamen awe ru utsurha uwuruwi uku utsu umbō ahweng ideka Unum ru umbō ra arhum. Awu umgbō, uwu utsurhawi Unum aka atsu Umusa agbisha, ikεi umbō agbisha umgbō uku kpengkpeng ubinkpi Unum aka adeyiwe Umusa. **45** Utsurha ha ruwɔ atokamen aka akū umgbō aba ra abī akere umbō aka ayεi ri ivang Ujoshuwa, Unum aka awayiwe atsen ra asumbō. Umgbō uwu umɔ uba utsī ivang Udauda, **46** unga aka awe ru imimuta Unum, na afena age unga amaa adzine anang ru Unum uwu utokamen Uyakubu. **47** Bør awu Usorhomon unga adzine iya ha. **48** “Rimi hā Nggaa Uwuku Ugɔng asi iseisa ri iyakε aki anera iki idzin. Ubin ukpu uner uwuku usəm Arherhu-Num aka agor age, **49** “Afā awu anang isei iyεrhamum, nu upfung uwu anangkε umum iki iden andaidakmum.

Ikpū iya iyikisong umbi aka idzina umum? Uteijee agor.
Use anang akasong awu anang akika uwoshamum? **50** Asi
iwea abokmum adzin abin akere ha kishoo?’ **51** “Umbi
agbau abi igbirhi anera, nggu amen akika asheru usorhe
nu ato! Umbi awe ru nyaka atokambi, uben ivang umbi asi
idosumbi Ipfu Isarsatangge. **52** Ra abika asom Arherhu-
Num, uwukusong atokambi asi idzowukumbo unga uver?
Aferkumbø abirabø aka arherhe arherhe ri itsi uwuku
ububa Uwuku Arhurhika ha. Nu umbi igambi aghambi
adaknga, umbi afere unga. **53** Umbi ayembi ikpem iyiki
itsu itser ru ubok ipfu itser-Num bor umbi asi idosumbi.”
54 Ivangye umbø aka agü rimi, amenmbø adak akarhärhā,
afar anyimbø agü avom nggu unga. **55** Bor Uistifanu
awu nggu Ipfu Isarsatangge, awing asunga arhi afä anyä
ikpikpoi Unum, nu Uyesu aka adëë nu ubok ugha Unum.
56 Uistifanu age, “Àka anyä, umum inyä afä atsuri nu
Ungwë-Ner adëë nu ubok ugha Unum.” **57** Bor umbø akü
abok abvure atombø, atsarhi irhakmbø atsuyi ivum awirhi
azí ru unga, **58** aküna unga adzek azí undzing utepa,
adëë atang unga atarh nu unga. Abika adzowe ideka
igberangwí hã angwëwe atorhambø nggu uwedzem uwø
agburh Ushawurhu. **59** Umbø aka adëë itang atarh nu
unga, umø Uistifanu afen-Num age, “A Uteijee Uyesu, uyéi
ipfumum.” **60** Mocé unga atararhu, na atsarhi irhaknga
age, “A Uteijee niba ukpømmø arhim akere nu atsimbo.”
Unga aka arherhe rimi amaa, na akpea.

8 Ushawurhu awu umø abemuka ifer Uistifanu. Ru unum
hã nggaa uver utsíkpø ra abika adøsa ru Urusharhima,
asituwe umbø kishoo ra abí abi Uyahudiya nu aki

Usamariya, akpurha abore abi itser Uyesu. **2** Mocce aner Unum adzake Uistifanu, aciu akpenga akarhārhā. **3** Bor Ushawurhu akpurha adēē idzowe uver ra abika adəsa akarhārhā. Atsīrhā aya aya, adzui akatsak nu akatsērh atsuyiwe umbō ru ugborzī. **4** Aborō ha umbō aka asituwe adzowe Isarhe Iyiki Ize ri inangye umbō aka azī. **5** Ufirhibu azīā uteu Usamariya, adzowe isarhe Ukiristo umō. **6** Anera aka agū, na anyā abin idzeuke unga aka akorhe umbō angwē amenmbō ru ubinkpi unga iki irherhe. **7** Ípfu iyiki ibewe itsuyi ivum ni idzeyingge ru ayor anera arherhe, akerhuwe abi ishayi iyor na akatarhu arherhe. **8** Nggee umbō agōm anggōm akarhārhā ru uteu ha. **9** Unera nuwō itsoka igburh Usiman anu itser igoka adzowe idzeu ra anera kishoo ru uteu Usamariya. Anu iberi itsinga age unga awu nggaa uner. **10** Nu anera kishoo, uwuku ugōng nu uwuku uci, atsu amenmbō nu unga anu igor age, “Utsak uwure awe ru ijee iyi Unum umbō iki iyisa nggaa Ijee.” **11** Umbō adəsa unga ubinkutsu aka adera unga aka anu ikorhuwe umbō abin idzeu nggu ighbigba igokanga. **12** Bor umbō aka awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize iyiriyc Ufirhibu aka arherhe iyi Iyerhe Unum nu iyi itsok Uyesu Ukiristo, asorhuwe umbō ubotisima, akatsak nu akatsērh. **13** Usiman nibikanga afea ri imangmang, umbō aka asorhuwe unga ubotisima ikei unga adəsunga Ufirhibu uben anang. Unga aka anyā Ufirhibu akorha atsar nu abin idzeu, unga adzeidzeu akarhārhā. **14** Abi itser Uyesu aka awe ru Urusharhima aka agū abi Usamariya aka ayeimbō Arherhu-Num, umbō adene umbō Ubitru nggu Uyohana azī ru umbō. **15** Umbō aka azī atsī, umbō afene-

Num ru umbə ama ayei Ipfu Isarsatangge, **16** ubinkutsu, Ipfu Isarsatangge ina isi icipuwangge nu unyinga umbə kata, akpurha akorhuwe umbə ubətisima ri itsok Uteijee Uyesu. **17** Məce Ubitru nu Uyohana atsorhuwe abok nu umbə, umbə ayei Ipfu Isarsatangge. **18** Usiman aka anyā uge awu itsorha abok abi itser Uyesu iki isaki itsu ikpo Ipfu-Num, unga adzowe umbə uhwək. **19** Na age, “Udzaa umum ijee ha igamum, umum ība itsorhumum ubok nu uben unera unga akpo Ipfu Isarsatangge.” **20** Ubitru agor unga age, “Uhwekngo nggu ungo aka atsim, ungo ukaiferhkə uge ungo ukū uhwək uyei izūwū Unum! **21** Ungo ushiə ru ugau ri itser iyere, ubinkutsu, amenngo asi irhikuke ra asu Unum. **22** Udzipa ru iyiki ibewa iyere nu ufen-Num ru Uteijee. Use unga awuri itsūwāngā ungo ri ikpū iferhkə iyere ra amenngo. **23** Ubinkutsu umum inyā amenngo awu nggu unyēē akarhārhā aka abow ra arhim.” **24** Məce Usiman age, “Àka afenuwa umum Uteijee, utsur abin hā umbi aka arherhe akorhuke nggu umum.” **25** Ivangye umbə Ubitru nggu Uyohana aka amaa idzowe isarhe Arherhu Uteijee, umbə abvui azimbə Urusharhima, adzowe Isarhe Iyiki Ize ri iteu Usamariya irheirhe. **26** Icə ipfu itser Uteijee igor Ufirhibu ige, “Uso uzī unor utsindī arhum uwuku udzeku Urusharhima uzī Ugaza.” **27** Nggee unga asok adzek aziā, unga agbopu uner Uitiyofiya uwuruwi aka awu unggbashi, abika angwē kishoo abin Ukadi uyerhe Uitiyofiya, aka awu ukutserh. Aka azi Urusharhima idzowe igong. **28** Unga awu ru utsindī uwuku uzī usoi, asei ru ikar inyāwāngā anu ivarhu ubvur uwuku usom Arherhu-Num Uishaya. **29** Ipfu-Num

igor Ufirhibu igε, “Uzī ukhapa nu ikar inyāwā iyօրօ.” **30**
Ufirhibu atī azī nu ikar inyāwā hā agū utsa ha adēē ivarhe
ubvur uwuku usəm Arherhu-Num Uishaya. Ufirhibu
arhusa unga age, “Ungo ugū utaingo ubinkpi ungo uku
uvarhe?” **31** Unga age, “Umum ikorhi iguse, unera aba
asi igbisha adεyiwanga umum?” Na ayisu Ufirhibu afū
ikar inyāwā hā umbə asei. **32** Uner Uitiyofiya ha adēē
ivarhe ubvur Arherhu-Num aka agor uge, “Adarh unga ru
nyaki idoi azīmbə ingwīngwā, ru nyaku ungwē itsurhi iki
unukutata ru ubok uwuku ukone igwar iyorngge, unga
asi iyangunga angwīngā. **33** Akweεte unga na akεnmbə
unga idzidzerhangā. Ungaa idēē arherhe arherhe ri itsi
unangngā? Ubinkutsu anyangu urhenga adzembə ru
upfung.” **34** Uner Uitiyofiya ha arhusu Ufirhibu, age,
“Udεyiwa umum, kabəə, uner uwuku usəm Arherhu-Num
hā arherhe arherhe ha ri itsi ungaa, ri itsinga use ri itsi
uner uwukuse?” **35** Məce Ufirhibu atirhi nu ugber itseng
Arherhu-Num uwu ha adzowe unga Isarhe Iyiki Ize iyi
Uyesu. **36** Umbə awe ru uzərhā nū utsindī hā, azī anyā
amē, Uner Uitiyofiya ha age, “Unyā amē ake! Awu use
ikən umum isi ísorhmum ubətisima?” **38** Unga atsu umbə
ajimu ikar inyāwā hā ngge idēē. Umbə Ufirhibu nggu
utsa ha ikivarhambə acipa atsimbə ra amē. Məce Ufirhibu
asorhuwe ubətisima ru utsa ha. **39** Ivangye umbə aka
adzeka ra amē, Ipfu Uteijee ishupungge Ufirhibu, Uner
Uitiyofiya ha asi ibvui anyā unga ikei, bər aziā uzərhāngā
na agəm anggəm. **40** Ufirhibu, anyā itsinga, ru Uazotu.
Umo unga atsīrhā ri kishoo iteu, adzise Isarhe Iyiki Ize
aziā atsīā Ukaisariya.

9 Ri ivang hā Ushawurhu anu igha unggbaashi nggu iziya angwē imesu Uteijee. Unga asok azīā ru Ukugōng Uwuku Udzowe Idēm-Num, **2** ashōrhā unga amaa atseng abvur adzowe anggabaashi abā ifen-Num ru Udimashku, ubinkutsu unga aba azī akpoa abika adəsu Utsīndī Uteijee, akatsak use akatserh, unga abow umbə akū aba Urusharhima. **3** Unga aka azērhā azī akhapa nggu Udimashku, kanying irhirhang idzeka afā irhang idzipa unga. **4** Unga agba anu nu abī na agū urhem ukpoo uku ugōr unga uge, “A Ushawurhu, a Ushawurhu, awu use utsu ungo udzaa umum uver?” **5** Ushawurhu arhusa age, “Awu ungo ungaa Uteijee?” Urhem hā ugōr uge, “Awu umum Uyesu uwuruwi ungo uku udēē idzowe uver. **6** Icere usisok utsī ru utepa, nggəo ha umbə awuri ideyiwambə ubinkpi awu ufang ungo iki ikorhe.” **7** Abika azērhā nggu Ushawurhu afōr arherhe adambə, umbə agūmbə urhem hā na asi inyāmbə unera. **8** Ushawurhu asoka abī na ayanga asunga bōr asi idēē anyā ubin. Nggee umbə akpōm aboknga adarh unga atsī ru Udimashku. **9** Unga amaa inuma itaar, asunga awu ibvuta, asi ighaa na asi ihwaa ubin ikei. **10** Ungwē imesa Uyesu nuwō ru Udimashku itsoka igburh Uhananiya. Uteijee ayisa unga ru irhi age, “A Uhananiya!” Unga anyūwā age, “Umumwi, Uteijee.” **11** Uteijee ha agōr unga age, “Usisok utsī ri iya Uyahuda nu utsīndī uwō umbə iki iyisa age uku Urhirhiki urhusa uge use uner Utarsu itsoka iki igburh Ushawurhu awu umō, unggawə adēē ifen-Num mōnō. **12** Ru irhi unga aka anyā unerwi aka agburh Uhananiya aka aba atsorhu ubok nu unga, unga abvui anyāā ikei.” **13** Uhananiya age, “A

Uteijee, umum iki nggūshumum arherhe utsak uwire ε ra anera arherhe, nu amen aka abewe unga aki ikorhuwe abika adosa ungo akarhārhā ru Urusharhima. **14** Nggayε ikei ateiya abika adzowe idεm-Num aka adzowukumbɔ unga ijee iyiki idzui kishoo abirabε aka afεn ungo.” **15** Bør Uteijee agor Uhananiya age, “Uzī! Awu utsa ha uwi umum iki iseng unga aka itō itser iyiki idzowe isarhe itsokmum ra atsen abi Uyahuda nu ayerhambɔ nu aner Uisrairha. **16** Umum iwuri idεyikū unga ikpū ayetnumke awu ufang unga aka ihwa ri itsokmum.” **17** Nggee Uhananiya asok azīā azī atsī ri iya. Atsorha aboknga nu Ushawurhu, na age, “A ungwēmen Ushawurhu, Uteijee Uyesu uwuruwi aka adzeka ru ungo nu utsīndī ibibango nggimi unga adena umum ība ru ungo ubvui unyā anang ikei nu uwe nggu Ipfu Isarsatangge.” **18** Kanying, abina ru nyaka afeka aberh ahwor ra asu Ushawurhu agba, mōce unga abvui anyā anang. Unga asok, umbɔ asorhuwe unga ubotisima. **19** Unga aka agha ubingha amaa, unga akpo iker iyornga. Ushawurhu amaa inum iyɔɔ asei nggu angwε imesa ru Udimashku. **20** Kanying Ushawurhu atirhunga idzowe isarhe Uyesu ra abā ifεn-Num abi Uyahuda age Uyesu awu Ungwε Unum. **21** Kishoo abika agū unga adzeidzeu na arhusa age, “Asi iwea unga afεyiwe abika afεn uner ha, Uyesu, ru Urusharhima? Unga asi ibanga idzui anera nggimi akū azī ra ateiya abika adzowe idεm-Num?” **22** Bør isarhe Ushawurhu ikpurhi idēē ititoma ri iker nu ijee, itsu abi Uyahuda abika asei ru Udimashku adzeidzeu na adzuna, unga aka adεyiwe idzidzerhe uge Uyesu awu Ukiristo. **23** Inuma irheirhe iki imaa, abi Uyahuda

akeki itsūwā iyiriye umbō aka ifere Ushawurhu. **24** Bōr Ushawurhu aka agū ubinkpi umbō aka arherhe. Nu utsuu na atenum, atsu asumbō adzeu ingwī utepaabee ifere unga. **25** Bōr angwē imesanga ashupa unga ru uzīng ru untsuuka acipuwe unga ra angwī ubandzin ufōm utepa. **26** Ivangye unga aka abvui aba atsī Urusharhima, ungaabee igbopi itsi nggu awē imesu Uyesu, bōr kishoo agū iwei unga, umbō asi idzowukumbō imangmang uge unga awu ungwē imesa idzidzerhe. **27** Bōr Ubarnaba akūna unga aktū azīā ra abi itser Uyesu. Adeyiwe umbō Ushawurhu aka anyā Uteijee nu utsīndī nu Arherhu Uteijee nggu Ushawurhu, nu Isarhe Iyiki Ize Ushawurhu adūwā ri itsok Uyesu ru Udimashku asi igūa iwei. **28** Nggee Ushawurhu asei nggu umbō na azērhā nggu umbō ru Urusharhima, adzowe isarhe ri itsok Uteijee asi igūa iwei. **29** Ikei unga anu irherha arherhe na awe ru uning nggu abi Uyahuda abika agū idū abi Uherhini, bōr umbōabee utsīndī uwuku ufere unga. **30** Abika adōsa aka ahweng rimi, umbō akūna unga azīmbō Ukaisariya adene unga azīā Utarsu. **31** Mōcē abika adōsa ru Uyahudiya, nu Ugarhirhi, nu Usamariya, akpombō ididoor. Umbō akpo iker nu ififita akarhārhā ri Ipfu Isarsatangge, atērhā awu arherhe nggu iwei Uteijee. **32** Ubitru aka azērhā amaa abīā kishoo, unga azīā ra abika adōsa ha ru Urhidda. **33** Umo unga aka agbopa nggu uner uwōo agburh Uiniya, uwuruwi aka aghong irhārhī iyiki ishayi anu imeka utōrōk. **34** Ubitru agōr unga age, “A Uiniya, Uyesu Ukiristo aka akerhuwanga ungo. Uso ufetu ufargo.” Kanying Uiniya asoka. **35** Kishoo aner Urhidda nu abi abī Usharon anyā unga aka

akerhunga, umbø adzipa awu abi Uteijee. **36** Ru Ujopa ungwẽ imesu Uyesu nuwø, itsoka igburh Utabita, agbena agburh “Udooka,” uwuku udzowe itsinga ri itõ itser iyiki ize, na ayike atsūwã. **37** Ri ivang hã unga aghong akpea, umbø aka asorhuwe iyornga na angwẽwe unga ru ubã afã. **38** Urhidda ukhapa nggu Ujopa angwẽ imesa aka agū age Ubitru awe ru Urhidda, umbø adene inera ivaa izĩ ru unga ashõrhã unga age, “Kabøø uba ru umen ifetem!” **39** Ubitru asok azĩa nggu umbø, unga aka azĩ atsĩ umbø aktūna unga afumbø ru ubã afã hã. Kishoo atsẽrhãpfu adẽẽ adziira unga, aciu akpe adeyiwe atorho ha Udooka aka adzise umbø unga aka awu nggu umbø. **40** Ubitru atsu umbø kishoo adzek ra awiya, unga atar arhuk na afen-Num. Adzipa udiku ukom utserh ha, age, “A Utabita, usisok.” Unga ayanga asunga, unga aka anyã Ubitru unga asok asei ise. **41** Ubitru adzowe uboknga ayike unga asok adẽẽ nu adaknga. Mœce unga ayisa abika addsa na atsẽrhãpfu ha adzowuka Utabita ru umbø nggu urhe. **42** Isarhe iyere itẽrhã kishoo ru Ujopa, anera arherhe aka adzowe imangmang ru Uteijee. **43** Ubitru asei inuma irheirhe ru Ujopa ri iya uwøo uner itser abvur ijue itsoka igburh Usiman.

10 Unera nuwø ru Ukaisariya itsoka igburh Ukonerhiyu, unga awu uteiya abi iwa ru ukpui Uitarhiya ra abi iwa Uroma. **2** Unga nu abi iyanga kishoo awu abika adzowe igõng na agū iwei Unum, atsu itsinga akarhãrhã ri idzowe izūwã irheirhe ra atsūwã, na afen-Num uben ivang. **3** Unuma nukpo aka ayoka akara ataar ra atenuma, unga anyã ipfu itser-Num ru irhi, iki igr̃ unga ige, “A

Ukonerhiyu!” **4** Unga atsu asunga ri iwei na arhusa age, “A Uteijee, awu use?” Ipfu itser-Num igor unga igε, “Unum aka agūā ifεn-Numngo nu iyiyikeyε ungo uku iyike atsūwā. Unga ayεi ngge ru nyaku izūwā. **5** Udene anera icεre umbø azī Ujopa ayisuwa Usiman uwu ha umbø iki iyisa unga Ubitru. **6** Unggawø asei nggu Usiman uwuku utðitser abvur ijue, uwuruwi iyanga iki iwe ru ubang ukau ukugøng.” **7** Ivangyε ipfu itser-Num iyiki irherha arherhe nggu unga iki izīngge, Ukonerhiyu ayisa agārhāngä avaa, nu uner iwa uwuku udøsu Unum ra abika atð itsernga. **8** Unga aka amaa idεyiwe umbø abina kishoo aka akorhe na adene umbø azīmbø Ujopa. **9** Ra atenuma unum uvaa agārhū Ukonerhiyu awe ru uzērhā umbø aka ayo ru utepa, Ubitru afū ni itsi uviabee ifεn-Num. **10** Imerh ifεr unga, unga abee igha ubin, bør umbø aka adε̃ ikorhu ubingha, unga anyā irhi. **11** Unga anyā afā aka atsuri, unga anyā ubina ru nyaka atorho ukoma atεtεi uku ucipuwa nu abī nggu angbokake anaa aka ayurhi. **12** Ru ake uben ikpū ijue iyi adaka anaa iwu umø, nu iyiki ikaikai, ïbvui nu ígwer nu anunu afafā. **13** Møce unga agū urhem uku ugør unga uge, “A Ubitru, uso, ungwānu utāi.” **14** Bør Ubitru age, “í’í Uteijee! Umum inasi ighamum ubin arhim use ukpurukpi uku usi isarkpø.” **15** Unga abvui agū urhem hā idevaa, uku ugør uge, “Ubinkpi Unum aka asare ukpø, niba ugørø ukpø uge usi isarkpø.” **16** Ifεrhε iyεrε ha ikorhe idiki itaar, nu kanying umbø unyangu atorha ha afūmbø ra afā. **17** Amen Ubitru ana awe ri icang agben irhi ha umbø aka adεyiwe unga, aner ha Ukonerhiyu aka adene arhusa na adε̃ ra angwī iya. **18** Umbø ayisa

arhusa age, “Usiman uwuruwi umbə iki iyisa Ubitru asei umə?” **19** Ubitru ana awe ri iferhkə irhi ha, Ipfu-Num igor unga ige, “Usiman, inera itaar iyε idẽẽ ibeea ungo. **20** Nggee uso ucipa uzī ru umbə. Niba ucango izī nggu umbə, ubinkutsu awu umum idene umbə.” **21** Ubitru acipa azī ru aner ha, agor umbə age, “Awu umum umbi akaabee. Awu use utsu umbi aba?” **22** Aner ha age, “Umen idzeku Ukonerhiyu uteiya abi iwa. Arhiku uner na agū iwei Unum, awuri imor ra asu abi Uyahuda kishoo. Usarkasar ipfu itsr-Num itsu unga adena itsr uge ungo uba ri iyanga, unga awuri igigūa ubinkpi ungo iki irherhe.” **23** Mɔce Ubitru akūna umbə atsī, ayεi umbə awu atsen ri iyanga. Unum untaar Ubitru azīā nggu umbə, nu abika adəsa aboø aka adzku Ujopa azī urhənga. **24** Unum unaa umbə atsīmbə Ukaisariya. Ukonerhiyu aka afosi ibibambə ayisa abimbə kishoo nu awərhanga abi idzidzerhe. **25** Ubitru awuri itsī ri iya nukpi, Ukonerhiyu agbanga unga atararhu ra asunga, adzowe unga igong. **26** Bɔr Ubitru atsu unga asisok age, “Ujisok! Umum iwu unera ukpekū ru nyaka ungo.” **27** Ubitru aka adẽẽ arherhe nggu unga, atsī akpo anera arherhe aka akong. **28** Unga agor umbə age, “Umbi ahwengmbi uge isi imẽngge uner Uyahudiya agbopi itsi use unga azī iyepa atsen abi Uyahuda. Bɔr Unum aka adεyiwanga umum age umum niba iyisumum unera igε asi isara, use asi itenə. **29** Nggee ivangyε umbə aka adene uge umum ūba, umum isi ikpẽmum. Icere umum ibee irhusa awu use utsu umbi ayisa umum.” **30** Ukonerhiyu age, “Inuma inaa iki itəng ru nyaki ivang iyere nu akara ataar aki urhεε. Umum iwuri ifen-Num ri

iyamum, kanying umum inyā unera aka adēč̄ ra asumum atsim atorho aka aterha ake arhang. **31** Uner ha age, ‘A Ukonerhiyu, Unum aka agūā ifen-Numngo na ayitunga ungo iki iyike atsūwā. **32** Udene itser ru Ujopa umbō ayisuwa Usiman, uwuruwi umbō iki iyisa Ubitru. Unga awu utsen ri iya Usiman, uwuku utōitser abvur ijue uwuruwi iyanga iki iwe ru ubang ukau azē akagōng.’ **33** Ngge itsu kanying umum idene umbō ayisa ungo, aze ungo uku uba. Icere Umēn abe ikōng kishoo ra asu Unum, umēn iwuri ikpeto ru ubēn ubinkpi Uteijee aka atsuka ungo udēyiwa umēn.” **34** Mōce Ubitru atirhi irherhuwe umbō arherhe age, “Idzidzerhe umum ihwēng Unum asi itenga asu. **35** Bōr ayei anera ra abīā kishoo abika agū iwei unga na akorhu ubinkpi uku urhika. **36** Umbi ahwēngmbi itseryē Unum aka adene ra aner Uisrairha, age Isarhe Iyiki Ize iyi ididōr iba ru ubok Uyesu Ukiristo, unga aka awu Uteijee kishoo. **37** Umbi ahwēngmbi ubinkpi uku ukorhe umaa abī Uyahudiya kishoo, utirhi ru Ugarhirhi ri ivangyē Uyohana aka idzowe isarhe iyi ubōtisima. **38** Umbi ahwēngmbi ubinkpi uku ukorhe Unum aka adzukuwe atsei na atsuke Ip̄fu Isarsatangge nu ijee ru Uyesu uwu Unazarat, unga aka azērhā akorhi iyiki ize akerhuwe kishoo abirabē aka awe ru ijee Undenggū, ubinkutsu Unum awu nggu unga. **39** “Umēn iwu ideka ru ubēn ubinkpi unga aka akorhe ra abī abi Uyahuda, nu Urusharhima. Umbō afere unga ri inyinyapuwe unga ni igārhāmau ucucii. **40** Bōr Unum asoyika unga ra akpe ru unum ukpu untaar na atsu unga adzeka umbō anyā unga. **41** Asi iwea anera kishoo anyā unga, akpurha adzeka

ra abirabε Unum aka asεng umεn iwu ideka, umεn iki igha ni ihwa nggu unga aka asoka akpe. **42** Unga atsu umεn idzowe isarhe ra anera ni idεyiwe anera ugε, awu unga hā nuwi Unum aka asεng unga awuri itsu uvau abi urhe na abika akpe. **43** Abika asɔm Arherhu-Num kishoo adzowukumbo ideka ri itsinga age, ubεn unera aka adzowuka imangmang ru unga awuri ikpoa itsūwe arhim ri itsoknga.” **44** Ubitru awu ra arherhe nukpi, Ipfu Isarsatangge icipuwangge nu abirabε aka anu igosha arherhangα kishoo. **45** Abi usorhe abi Uyahuda abika adøsa, abirabε aka aba nggu Ubitru, adzeidzeu umbø aka anyā atsen abi Uyahuda ayεimbo izūwā Ipfu Isarsatangge. **46** Ubinkutsu umbø agū umbø anu irherhi idū iyikise na adzowe igong ru Unum. Møce Ubitru age, **47** “Unera awei unga aka ikεn isorhuwe ubotisima nggu amε ra anera abεre umbø aka ayεi Ipfu Isarsatangge ru nyaka umεn iki ikpo?” **48** Nggee unga atsu umbø asorhuwe umbø ubotisima ri itsok Uyesu Ukiristo. Møce umbø ashørhā unga ama asei nggu umbø inuma ukunjir.

11 Abi itser Uyesu na abika adøsa ra abī abi Uyahudiya kishoo agū uge atsen abi Uyahuda ikei ayεimbo Arherhu-Num. **2** Nggee Ubitru aka azī ufā Urusharhima, abi usorhe abi Uyahuda abi imangmang azøka unga arherhe. **3** Na age, “Awu use utsu ungo uzī ru abika ashimbø ru usorhe ugha ubingha nggu umbø?” **4** Møce Ubitru atirha asøme umbø uku kpengkpeng ubinkpi uku ukorhe. **5** Unga age, “Umum iwu ru uteu Ujopa idεε ifen-Num, ni inyā irhi. Umum inyā ubina uku ucipuwa ru nyaka atorho ukoma uwuku ugøng aka adzeka afā nggu angbokake

anaa ayurhi, aba ra anangke umum iki iwe. **6** Umum iki ingbiki irhi umum inyā ijue iyi adaka anaa nu ijue arhum iyiki ibewe, nu iyiki ikaikai, nu anunu. **7** Mœce umum igū urhem ukpœ uku ugōr umum uge, ‘A Ubitru, usisok ungwānu utāi.’ **8** “Bōr umum īgōr īgε, ‘Í’í a Uteijee! Ubinkpi uku usi isarkpœ use utenkpœ unasi itsīkpœ ra angwīnum.’ **9** “Mœce urhem hā udzeka afā urherhe idevaa, uge, ‘Ubinkpi Unum aka asare niba ugōrō uge usi isarkpœ.’ **10** Akere ha akorhe idiki itaar, na ashupa abin hā afūmbœ ra afā ikei. **11** “Ri ivang hā inera itaar umbœ aka adene umbœ adzeku Ukaisariya aba ru umum, adēē nu angwī iyakε umum iki iwe. **12** Ipfu-Num igōr umum ige umum īdōsa umbœ niba icicang umum izī nggu umbœ. Angwēmen utđī hā aka azī nggu umum, umen izī itsī ri iya utsak uwure. **13** Unga adeyiwa umen unga aka anyā ipfu itser-Num iki idēē ri iyanga, ni igōr igε, ‘Udene umbœ azī ayisuwa Usiman ru Ujopa uwuruwi umbœ iki iyisa Ubitru. **14** Unga awuri iba asəma ungo isarheyε ungo nu iyango kishoo aki ikpo ififōrh.’ **15** “Umum iki itirhi arherhe, Ipfu Isarsatangge icipuwa nu atsimbœ ru nyaka ngge iki icipuwa nu atsimen ri inggbaashia. **16** Mœce umum iyita Arherhu Uteijee aka agōr age, ‘Uyohana akorhu ubōtisima nggu amē, bōr awuri isorhuwa umbi ubōtisima nggu Ipfu Isarsatangge.’ **17** Nggee Unum aba adzowe umbœ izūwā uku kpengkpeng ubinkpi unga aka adzaa umen, iki iwe ru imangmang ru Uteijee Uyesu Ukiristo, umum igburh ungamo umum iki ikēn Unum?” **18** Umbœ aka agū rimi, umbœ asi ikpombo ubinkpi umbœ aka irherhe, umbœ akpoi Unum age, “Ugū uko atsen abi

Uyahuda Unum akorhuka umbø utsindø idzidzipa nu ikpo urhe.” **19** Uver uku utsu abika adøsa asita ri ifere Uistifanu abøø azø abø Ufinikiya, nu aki Usayifuru, nu uteu Uantakiya, adzowe isarhe Arherhu-Num ra abi Uyahuda ukpekø. **20** Aner Usayifuru nu Usayirin abika adøsa azø Uantakiya adøyiwe abi Uherhini, ikei arherha ha, adzowe umbø Isarhe Iyiki Ize iyi Uteijee Uyesu. **21** Ubok Uteijee uwu nggu umbø, anera arherhe ikei awe ru imangmang na adzipa awe abi Uteijee. **22** Isarhe ubinkpi uku ikorhe ru Uantakiya izø itsingge ra ato abika adøsa aka awe ru Urusharhima, umbø adene Ubarnaba azø ru Uantakiya. **23** Unga aka azø atsø anyø imimutayø Unum aka ikorhuwe umbø, unga agøm anggøm na adøyiwe umbø kishoo adøø aker nggu amønmbø ru Uteijee. **24** Ubarnaba awu uner uwuku uze, awu nggu Ipfu Isarsatangge nu imangmang, nu anera arherhe aka aba atoma awu abi Uteijee. **25** Møce Ubarnaba azø ibee Ushawurhu ru Utarsu. **26** Ivangye unga aka anyø unga, unga akøna unga abanga Uantakiya. Amaa amøka unying umbø Ubarnaba nggu Ushawurhu aki ikøng nggu abika adøsa amesuwe anera arherhe. Awu ru Uantakiya umbø aka atirhi iyisa angwø imesu Uyesu nggu itsok “Abi Ukiristo.” **27** Ri ivang hø abika asøm Arherhu-Num abøø aka adzeku Urusharhima aba Uantakiya. **28** Unera unying ru umbø, itsoka igburh Uagabu. Asok abera adøø na arherha arherhe ru ubok ijee Ipfu-Num. Age ikpø imerh niyø igøigøng iwuri itørhø ru upfunga kishoo. Ikpø imerh ha itsufer ri ivangye Ukarhaudiyu aka awu uyørhe. **29** Angwø imesa ha, akøki itsuwø nggu adøkambø age, umbø akøng abin adene ake azø ayike abika adøsa

ru Uyahudiya, uben unera ri ikernga. **30** Umbø akorhe rimi hā, adene izūwāmbø izī ra akakūmbø ru ubokmbø Ubarnaba nu Ushawurhu.

12 Ivang ha niyø Uyerhe Uhiridu aka adzui abika adøsa abøø,abee idzowe umbø uver. **2** Unga atsu umbø afere Uyaku ungwëmbø Uyohana nggu ikon iyiki ider. **3** Unga aka anyā age abi Uyahuda agüiben ubinkpi unga aka akorhe, unga adzur Ubitru ikei. Akere akorhe ri ivang Irhowa Uborodi ukpuku Usheru Uguga. **4** Umbø aka adzur unga amaa, unga atsuke unga ru ugborzī, nu ubok abi iwa usøka nu utñī umbø adzeu unga inera inaa inaa. Uhiridu akaiférhkø ikñna unga azī ra asu anera umbø atsu uvaunga, Irhowa Iyiki Igar Utøng ha iba imaangge. **5** Nggee Ubitru aka awe ru ugborzī, abika adøsa atsu amenmbø ifene-Num ru unga. **6** Ru untsua ha Uhiridu aka akaiférhkø age ukpe uba usarkpø unga awuri ikū Ubitru akū aba avarhuwe arherhang. Unga anu ra ateu abi iwa avaa, abope nggu inyāwā ivaa, nu abika adzeu ugborzī, ikei abøø adēē ra angwī ubā adzeu. **7** Kanying ipfu itser Uteijee akapeng, irhirhang irhange ugbora. Ipfu itser-Num ikwer Ubitru ri igbomnga izita unga. Igør igε, “Usisok, ifetem!” Inyāwā hā igarhungge ra abok Ubitru. **8** Mœce ipfu itser-Num igør unga igε, “Utsim atorhango, nu utsu abadakngo.” Ubitru akorhe rimi hā. Ipfu itser-Num igør unga igε, “Utama atorhango udøsa umum.” **9** Ubitru adøsa unga adzek ru ugborzī, asi ihwengnга ugε ubinkpi ipfu itser-Num hā iki ini ikorhe uwu idzidzerhe, unga akaiférhkø ugε unga anyā irhi. **10** Umbø aka atøng abi idzeu abi ingbaashia nu abi uvaa aba ra angwī uføm

utepa aka awu nggu angwī ubā azōu. Angwī ubā atsurī nibikake, nu umbō adzek ra ake. Umbō aka azērhā nū ider utsīndīā unying, kanying ipfu itsēr-Num hā igwirngge ri inyīnyā Ubitru. **11** Mōce Ubitru aka atsī ra amēnnga, na age, “Icērē umum iki ihwēng idzidzerhe uge, Uteijee unga adene ipfu itsērnga ngge ifōrh umum ru ubok Uhiridu, ikei nu kishoo iyiki ibeweyē anggobaashi abi Uyahuda aka abee ikorhuwa umum.” **12** Ivangyē Ubitru aka ahwēng akērē ha, unga aziā ri iya Umāryamu uyisa Uyohana umbō iki iyisa Umārku, ra anangkē anera aka akōng arherhē anu ifēn-Num. **13** Ubitru aka akwēr angwī ufōm ha, una igārhā agburh Uroda asok aba irhi awu ungaa nuwi. **14** Unga aka ahwēng urhem Ubitru, anggōm anyaike unga asi itsurunga ananga unga abvui atī atsī ri iya adeyiwe umbō age, “Ubitru uwō adēē ra angwī udzepurhe rō!” **15** Umbō agōr unga age, “Ungo uku uzhōma!” Unga ana agōr uge awu Ubitru. Umbō age, “Awu ufang awu ipfu itsērnga.” **16** Bōr Ubitru akpurha adēē ikwēr angwī iya, umbō aka atsurī angwī ubā hā na anyā unga, umbō adzeidzeu. **17** Ubitru akorhuwe umbō utsara nggu uboknga umbō anu utata, na adeyiwe umbō ikikorhe Uteijee aka akūna unga adzek ru ugborzī. Unga age, “Àka adeyiwe Uyaku nu abika adōsa abō abin hā.” Unga agōr rimi mōce unga adzek aziā anang akō. **18** Ru unkpeka, idzidzuna isi iwengge ukunjiir ra abi iwa ri iferhē ha iki ikorhe nggu Ubitru. **19** Uhiridu aka abee aunga asi ikpoa, unga arhusa abi idzeu ha ubinkpi uku ukorhe nggu Ubitru, na atsu umbō afēre umbō. Mōce Uhiridu adzeka abī Uyahudiya aziā Ukaisariya aseisa umō kata. **20** Uhiridu awe ri ifuw

nggu aner Utaya nu abi Usidon, umbø asok aba akøng ananga unyingabee irherha arherhe nggu unga. Na akpo ibibema ru Ubirhatu, unggbaashi abi itsere ri iya uyerhe, umbø azimbø ru uyerhe Uhiridu abee iseui uku utøø, ubinkutsu umbø atsu amenmbø nú abø iyørha ha na akpo ubingha. **21** Unumkpi umbø aka ungwë Uhiridu atsim atorhi iyørhanga, asei nu utarh iyørhe arherhe arherhe nggu anera. **22** Ikkønga iki igü urhemnøga, umbø atsarhi irhakmbø age, “Heeee! Urhem unum nukpi usi iwekpø urhem unera.” **23** Kanying, ipfu itsere Uteijee ikwer unga ubinkutsu unga asi idzowuka igøng ru Unum, adzudzi agha unga, utseku unga aka akpe. **24** Bor Arherhu-Num akpurha adëë ititoma na atërhä. **25** Ivangye umbø Ubarnaba nu Ushawurhu aka amaa itsermbo, umbø abvui aba ru Urusharhima, umbø akü nggu Uyohana uwuruwi umbø iki iyisa Umarku.

13 Ra abika adøsa ru Uantakiya umø abika asøm Arherhu-Num abøø nu abika amesuwe awu umø, Ubarnaba nu Usimiyon uwuruwi umbø iki iyisa Uwuku Ufirthä, nu Urhushiyu aka adzeku Usayirin nu Umanayen uwuruwi aka awu uwerhe uyerhe Uhiridu udzur ri ingwënci, nu ikei Ushawurhu. **2** Umbø aka anu idzowe igøng Uteijee na akpem igha ubin, Ipfu Isarsatangge ha igør umbø igø, “Àka asenga umum Ubarnaba, nu Ushawurhu, umbø awu abi itserye umum iki iyisa umbø aka itø.” **3** Umbø aka akpem igha ubin na afen-Num amaa, umbø atsorhuwe abok nu umbø na adene umbø azimbø. **4** Ipfu Isarsatangge idene Uburhu nu Ubarnaba, umbø azimbø Usarhukiya, umø umbø atsø ukhukhøø amø azimbø Usayifuru. **5**

Ivangye umbø aka azĩ atsĩ Usarhami, umbø adzowe isarhe Arherhu-Num ra abã ifen-Num aki abi Uyahuda. Uyohana, umbø iki iyisa Umalku, awu nggu umbø anu iyike umbø ri itser. **6** Umbø aka azẽrhã amaa umpfũwã hã kishoo aba atsĩ Upafo, umø umbø aka agbopu utsa Uyahudiya uwœ uner igoka uwuku usœm Arherhu-Num igberangwĩ itsoka igburh Ubar-Joshuwa, **7** uwuruwi aka awu nggu ugomna Usarjiyu Uburhu, unga awu uner itsoi. Ugomna ayisu Ubarnaba nu Ushawurhuabee igü Arherhu-Num. **8** Bør uner igoka ha Uarhima, itsoknga rikø ri idü abi Uherhini, awe ri igamtsa nggu Ushawurhu nu Ubarnaba,abee ikœ ugomna utsur unga adzowuka imangmang. **9** Mœce Ushawurhu, uwu umbø iki iyisa Uburhu, awu nggu Ipfu Isarsatangge, atsu asunga arhi Uarhima, **10** na age, “Ungo uwu ungwë Undenggû unggamtsak kishoo abin akika aze. Ungo uwu nggu ikpü igberangwĩ iyiki ibewe ukpekü. Ungo udëë idzipu atsindí idzidzerhe uwu Uteijee umgbø uwu igberangwî! **11** Iceré ubok Uteijee uwe ri igamtsa nggu ungo. Ungo uwuri iwu uner itapa, ungo usi ínyao irhirhang ishaa unum ri ivanga.” Kanying ibur nu uzĩ utsirkpo unga, unga anu ibibärhã,abee uwuruwi aka ikpom ubok adarh unga. **12** Ivangye ugomna aka anyã abinke aka akorhe, unga adzowuka imangmang, ubinkutsu unga adzeidzeu akarhärhã ri imesa ri itsi Uteijee. **13** Uburhu nu awerhu uzérhänga atsĩ ukhukhœœ amœ asoku Upafo azimbø Upurga ru abĩ Upamfirhiya, anangke Uyohana Umalku aka abore umbø na abvui azã Urusharhima. **14** Asoku Upurga azimbø Uantakiya ru abĩ Upisidiya. Ru unum ukpuku uwoshambø atsĩ ru ubã ifen-

Num asei. **15** Umbə aka amaa ivarhe ubvur ïkpem Umusa nu abvur abika asəm Arherhu-Num, anggbaashi ubā ifen- Num hā adene itser ru umbə age, “Umbi angwēmen, umbi aba awembı ri irhem iyiki ififitayε umbi aka idzowe anera, umbi ama arherhe.” **16** Uburhu aka abera adēē, aberu uboknga na atirha arherhe age, “Umbi abimen abi Uisrairha, nu atsen abi Uyahuda nu abi iwei Unum, àka akpeto ru umum! **17** Unum uwu aner Uisrairha unga aseng atokamen, aberuwe umbə ri ivangye umbə aka awu ra abī Umasar, unga akūna umbə adzek umə nggu ijee iyiki igōng. **18** Abima nggu umbə imeka isəka inaa ra arhum. **19** Unga aka amaa ivur abiā utəɔva ru Ukan'ana na adzowe ukam abimbə ra aner Uisrairha. **20** Akere ha ayoke imeka anaka anaa ni isəka itɔɔ. “Akere ha aka amaa, Unum aberuwe aboɔ ru umbə awe abika atsu uvau utseku ivang uner uwuku usəm Arherhu-Num Usamairha. **21** Mɔce aner Uisrairhaabee umbə atsime umbə uyεrhe, Unum atsūwe Ushawurhu ungwē Ukish, uner unang Ubanjami, uwuruwi aka awu uyεrhe imeka isəka inaa. **22** Umbə aka atsūwe Ushawurhu, Unum atsime Udauda awu uyεrhambə. Arherhu-Num ri itsi Udauda agor age, ‘Umum ikpo Udauda ungwē Ujesse, awu uner ikɔkmum, unga awuri ikorha abina kishoo aki amənmum.’ **23** “Awe ru unang utsak uwure Unum aka akowe abi Uisrairha uwuku ufufɔrh, Uyesu, ru nyaka unga aka abemuwe. **24** Ivangye Uyesu aka aba Uyohana aka adzowuka abi Uisrairha kishoo isarhe idzidzipa nu isorhu ubɔtisima. **25** Ivangye itser Uyohana iki iyo imimaa, unga age, ‘Umbi akaiferhkɔ uge umum iwu ungamo? Umum isi iwemum

unga hā. Í'í. Bør uwɔɔ ruwɔ aka iba ru undzingmum, uwuruwi arhi abadaknga umum isi ímēmum igarhuwe ake.’ **26** “Umbi abimēn, anang Uibrahim, nu atsen abi Uyahuda nu abi iwei Unum ru umbi, awu ru umen umbɔ aka adene arherhe ififɔrh akere. **27** Aner Urusharhima nu ayerhambɔ, umbɔ asi ihwengmbɔ uge unga awu Uner Uwuku Ufɔrh ha. Umbɔ ikei asi ihwengmbɔ arherhe abika asom Arherhu-Num umbɔ iki ivarhe uben unum ukpuku uwosha. Bør umbɔ atsu arherhe abika asom Arherhu-Num atsuafer, ri itsu uvau akpe ru Uyesu. **28** Umbɔ aka asi ikpombo uvau uwuku ufer unga, rimi hā umbɔ ngipu Ubirhatu umbɔ afere unga. **29** Ikikorhambɔ iki itsufer kishoo ubinkpi umbɔ aka atseng ri itsinga, umbɔ acipuwe unga nu igārhāmau ucucii, adzake unga ru ughwee utarh. **30** Bør Unum asoyika unga ra akpe ha. **31** Inuma irheirhe unga aka adzeyiwa ra abirabε aka adzeku Ugarhirhi adəsa unga az̄ Urusharhima. Abirabε icere umbɔ awu idekanga ra anera. **32** “Umēn idεyiwa umbi Isarhe Iyiki Ize. Ubinkpi Unum aka abemuwe atokamen, **33** unga aka atsu ake atsuafer ru umen, angwẽmbɔ, ri isoyiwe Uyesu ra akpe. Ru nyaka ngge iki itseng ru ubom ukpu uvaa ru Ubvur Abom ige, “Ungo uwu ungwēmum, irhere umum iki iwu Utengo.’ **34** Idzidzerhe Unum aka asoyiwe unga ra akpe ha utsur unga avõõ, arherhe ri írhem iyere age, “Umum iwuri idzaamum umbi usarkasar ídorh iyi idzidzerhe umum iki ibemuwe Udauda.’ **35** Nggee unga agor ru ubom ukpɔɔ age, “Ungo usi íneke Usarkasarngo avõõ.’ **36** “Udauda aka amaa itserye Unum aka adzowe unga ri ivangnga. Mɔce unga akpea, umbɔ

adzake unga nggu atokanga, iyornga ivõngge. **37** Bør uwuruwi Unum aka asoyiwe unga ra akpe asi ivõõ. **38** “Umbi abimen, àka akpeto! Umen iwu nggimi ni idûwûwa umbi uge atsûwe arhimmbi iwu ru ubok Uyesu. **39** Ru uboknga kishoo uwuruwi aka awe ru imangmang, umbø aka atsûwûkumbø arhimnga, akirake Íkpem Umusa iki isi idõõ itsûwûkungge. **40** Àka angwëdzen utsur abin hã abvur abika asøm Arherhu-Num aka arherhe akorhuke ru umbi. Agor age, **41** “Àka anyã, umbi abika ayei itser Unum! Àka adzeidzeu na akpe, umum iwuri ikorhu ubin ukpøo ri inummbi, ukpurukpi umbi asi ídzowukumbi imangmang, ru unerwi aka ideyiwa umbi.” **42** Uburhu nu Ubarnaba aka azérhã awuri idzidzek ru ubã ifen-Num hã, anera ashõrhã umbø ama aba arherhe arherhe ra abin hã ikei unum ukpuku uwosha iki iba. **43** Ivangyc umbø aka asoyiwe anera, abi Uyahuda arherhe nu atsen abi Uyahuda aka adzipa atsî agbeyi abi Uyahuda adøsu Uburhu nu Ubarnaba, nu umbø ikivarhambø adzowe umbø itsûwâ umbø adõõ aker ri imimutu Unum. **44** Unum ukpuku uwosha ukpøo uku ukoru uba irh   anera ru utepa idzek ikong in   igosha Arherhu Uteijee. **45** Ivangyc abi Uyahuda aka anyã ikikong anera irheirhe, umbø ag   uny   akarh  rh  , umbø adzuse igberangw   nu ubinkpi Uburhu aka arherhe umbø ats  mbø irhena unga. **46** M  ce Uburhu nu Ubarnaba asi ig  mbø iwei, agor age, “Umbi abi Uyahuda im  engge umen itirhi isarhe Arherhu-Num nggu umbi. B  r umbi aka akp  mbi na anyanga atsimbi asi im  mbi ikpo urhe uwu ugbagbaa, umen iz   ra atsen abi Uyahuda. (**ai  nios g166**) **47** Ubinkutsu ubin h   nukp  

Uteijee aka atsuka umen age, “Umum iki iseng ungo uwu irhirhang ra atsen abi Uyahuda, uge umbi awuri ikū ififorh azī atsī ri imimashu upfung.” **48** Ivangye atsen abi Uyahuda aka agū rimi, umbə agōm anggōm na akpoi Arherhu Uteijee, abirabə umbə aka aseng umbə aka ikpo urhe uwu ubagbaa adzowe imangmang. (*aiōnios g166*) **49**

Arherhu Uteijee atērhā amaake abīā kishoo. **50** Bər abi Uyahuda azəka akatserh abəə abi iwei Unum abirabə umbə iki isaka adzowe umbə igong na abika agōng abəə ru utepa. Asoyikumbə uver ru umbə Uburhu nu Ubarnaba, awayiwe umbə ru abīmbə. **51** Nggee umbə awashuwe uzurhu adakmbə umgbə uwu utsar ikpikpēē ra atsi abi utepa, na azīmbə Uikoniya. **52** Nu angwē imesa agōm akarhārhā, awu nggu Ipfu Isarsatangge.

14 Ubina unying uku ukorhe ru Uikoniya. Uburhu nu Ubarnaba aka atsī ru ubā ifen-Num abi Uyahuda. Adzowe isarhe nggu ijee ru nggaa ikikong anera abi Uyahuda nu Atsen abi Uyahuda awe ru imangmang. **2** Bər abi Uyahuda abirabə aka akpē iwe ru imangmang asoyiwe amen atsen abi Uyahuda adakuwe amēnmbə nggu umbə Uburhu nu Ubarnaba. **3** Bər abi itser Uyesu asei adārhā umə, adzowe isarhe ri ikeramen imimuta ru Uteijee. Nu unga abemunga isarhambə ri idzowe umbə ijee umbə akorha abin idzeu nu abin igbigba. **4** Abi uteu ha agau agbəra avaa, abəə adəsu undzing abi Uyahuda, abəə adəsu undzing abi itser Uyesu. **5** Məcə atsen abi Uyahuda nu abi Uyahuda atoma nggu anggabaashimbəabee idzowe abi itser Uyesu uver na atange umbə atarh. **6** Ivangye abi itser Uyesu aka agū rimi, umbə atī azīmbə iteu

Urhistira nu Udarbe ru Urhikoniya nu ikāwāngge. **7** Umə
umbə adēēmbə idzowe Isarhe Iyiki Ize. **8** Ru Urhistira
unera nuwə awu ukatarhu, amar unga ukatarhu anasi
izērhūnga uzērhā. **9** Unga agūshu isarhe Uburhu. Uburhu
atsu asu nu unga, anyā imangmangnga imēngge umbə
akerhuwe unga, **10** na atsarhi irhaknga age, “Usisok
udēē nu adakngo!” Ukatarhu ha ater isha atirhunga
uzērhā. **11** Ivangye ikikōnga iki inyā ubinkpi Uburhu aka
akorhe, umbə atsarhi irhakmbə ivanga unying arherhe
ri idū Urhikoniya age, “Anum acipuwambə ru umen ru
asaka anera!” **12** Umbə atar itsok Ubarnaba age Uzeyu,
Uburhu umbə atare unga agburh Uherme, ubinkutsu
unga awu uyérhe arherha ha. **13** Uwuku udzowe idēm-
Zeyu, uwuruwi ugbor ishiyanga uku uwu ra awiya ukhapa
ru utepa, akū ínak iyiki itsak nu ífur akū aba ra angwī
utepa ubinkutsu unga nu anera arherheabee idzowe idēm
ru abi itser Uyesu. **14** Bər abi itser Uyesu Ubarnaba nu
Uburhu aka agū rimi, amenmbə aghong umbə avapuwe
atorhambə na at̄i at̄i ri ikikōnga, atsarhi irhakmbə atsu
ivum age, **15** “Umbi anera, awu use utsu umbi akorhe
rimi hā? Umen ikpurhi iwu anera, ru nyaka umbi. Umen
ikū Isarhe Iyiki Ize ikūwā umbi, ideyiwa umbi idzidzipa
ra abin aka atārhā akere na awe abi Unum uwu urhε,
uwuruwi aka amuna afā nu abī, nu akau akagōng, nu
kishoo abinke aka awe ra ake. **16** Ivang iyı isha, unga
aneke abīa kishoo azērhā ru udīkpi umbə akaabee. **17** Bər
unga asi inekuka ideyiwe uge unga awu umə ri ikorhe
abin aka aze ra anera. Unga acorhuwa umen ri idzaa inai
ra afā nu abingha, adzaa umbi ubingha umbi agha, na atsu

umbi agəm anggəm ra amənmbi.” **18** Uko nggu arherha akəre umbə agū uver kata na akən anera abərə ikorhuwe umbə idəm. **19** Məce abi Uyahuda abəo adzeku Uantakiya nu Uikoniya aba adzipa amen ikikɔŋga. Umbə atang atarh nu Uburhu na adɔrhā unga azimbə ru undzing utepa, akaiferhkə age unga aka akpea. **20** Bər angwɛ imesa aka akɔŋg akan adziira unga, unga asoka na azərhā atsīā ru utepa. Unum uvaa unga nu Ubarnaba azimbə Udarbe. **21** Umbə adzowe Isarhe Iyiki Ize ru utepa na akpo angwɛ imesa arherhə. Məce umbə abvui azimbə Urhistira, nu Uikoniya nu Uantakiya aki Upisidiya, **22** afituwe angwɛ imesa ha umbə adɛɛ aker ri imangmangmbə hā. Agər age, “Awu ufang umen iki ihwa uver urherhə ni idərhi ikpo itsī Iyerhe Unum.” **23** Uburhu nu Ubarnaba asənge umbə akakū ukpui abika adəsa, nggu ikpem igha ubin nu ifen-Num umbə aka ayeruwe umbə ru Uteijee, uwuruwi umbə aka awe ri imangmang ru unga. **24** Amaa uzərhā adəsa udika abī Upisidiya, aba atsī abī Upamfirhiya, **25** umbə aka adūwā Arherhu-Num ru Uperta, məce umbə azimbə Uatarhiya. **26** Adzeku Uatarhiya atsī ukhukhəo amɛ abvui azimbə Uantakiya, anangkə umbə akaabee iwembə imimutu Unum ri itserye umbə aka atō amaa. **27** Umbə aka azī atsī Uantakiya, umbə akɔŋg abika adəsa asəme kishoo ubinkpi Unum aka akorhe ru ubokmbə nu amenke umbə aka atsuruwe utsindī imangmang ra atsen abi Uyahuda igambə. **28** Umbə asei adermbə ru nggəo ha nggu angwɛ imesa.

15 Aner abəo adzeku Uyahudiya aba ru Uantakiya anu imesuwe abika adəsa age, “Umbə aba asi isorhuwambə

umbi usorhe ru nyaki Íkpem Umusa iki iwe, umbi asi
íkpombi ififorh.” **2** Awu uning akarhārhā umbø Ubirhu
nu Ubarnaba aka akorhe nggu aner ha ra arherhe akere.
Nggee umbø aseng umbø Ubirhu nu Ubarnaba nu abø
umbø azī Urusharhima ra abi itser Uyesu nu akakū
abika adøsa ri itsi arherhe ha. **3** Abika adøsa ha azī
adene umbø azimbø, na adøsa udika abī Ufinikiya nu
aki Usamariya, umbø asøm arherhe atsen abi Uyahuda
aka adzipa azī ru Unum. Arherha akere atsu abika adøsa
kishoo agøm anggøm akarhārhā. **4** Ivangye umbø aka
azī atsī Urusharhima, abika adøsa nu abi itser Uyesu
nu akakū ayei umbø, Ubirhu nu Ubarnaba asøme umbø
kishoo ubinkpi Unum aka akorhe ra abokmbø. **5** Bor
abika adøsa abø abika awu ru ugber uwu abi Ufarisi
asok adëë na age, “Awu ufang abi imangmang ra atsen
umbø asorhuwe umbø usorhe na adøsi Íkpem Umusa.” **6**
Abi itsen Uyesu na akakū akøng arherha arherhe ri itsi
arherhe ha. **7** Umbø aka amaa uning akarhārhā, mœce
Ubitru asok adëë na agor umbø age, “Umbi angwëmen,
umbi ahwengmbi rimõõ Unum aseng umum ru umbi age
atsen abi Uyahuda agū Isarhe Iyiki Ize ru ubokmum na
awe ru imangmang. **8** Unum aka ahweng amen anera,
adeyiwa age unga aka ayeisa umbø ri idzowe umbø Ipfi
Isarsatangge ru nyaka unga aka adzaa umen. **9** Unga asi
iyotunga uge umen iwiwemen nggu umbø unga asaruka
amenmbø ri imangmangmbø. **10** Nggee, awu use utsu
umbi anu iviru Unum ri itsorhuwe abin aka amor ru
atsi angwë imesa abere umen nu atesmen iki isi idëë
itsämen? **11** Í’í! Umén ihweng uge awu imimuta Utejje

Uyesu ngge inu iførha umen, ru nyaka ngge iki iførhe umbø.” **12** Kishoo ikikong anera inū ukutata na akpeto ru Ubarnaba nu Uburhu umbø aka asøme umbø abin idzeu nu igbigbaye Unum aka akorhuwe atsen abi Uyahuda ru ubokmbø. **13** Ivangye umbø aka amaa arherhe ha, Uyaku age, “Umbi angwëmèn, aka akpeto ru umum. **14** Usiman asøma umen ikikorhu Unum unga aka atirha aseng abøø ra atsen abi Uyahuda umbø awu abinga. **15** Akere ha awu uku kpengkpeng nggu arherhe abika asom Arherhu-Num. Umbø aka atseng age, **16** “Akere ha aka imaa umum ibvui ibamum iba idzin utsurha Udauda uku ugba. Umum ibvui iberukū igbigbangge, umum ibvui itarukū. **17** Nggee anera abika abøø aka ibeea umum Uteijee, nu kishoo atsen abi Uyahuda umum iki iseng umbø awu abimum.’ Awu Uteijee uwuku ukorha abin hā arherhe arherhe akere. **18** Ahwengmbø akere ha ishaisha.

(aiōn g165) **19** “Nggee, aba awu inyinyämum, isi imëngge umen ipare atsen abi Uyahuda abika adzipa aba udiku Unum. **20** Bør umen itsenge umbø ubvur isøme umbø niba aghambø ubinkpi umbø aka ayeruwe ru ugberhe, use itoma-dak, nu atāi ijueye umbø aka ashírhüwe urhøka, use atāi adzirh. **21** Ubinkutsu aka avarhukumbø Íkpem Umusa ru uben utepa ishaisha, na avarhumbø ra abā ifen-Nummbø uben unum ukpuku uwosha.” **22** Mœce abi itser Uyesu nggu akakū nu kishoo abika adøsa, anyā azea umbø aseng anera ra adøkambø adene umbø azī Uantakiya nggu Uburhu nu Ubarnaba. Umbø aseng Uyahuda uwu umbø iki iyisa Ubarsabba, nu Usirha, ikivarhambo aka awu anggbaashi ra abika adøsa. **23** Nggu umbø adene ubvur

uwure uwu utseng ugε, Abi itser Uyesu nu akakū abika adəsa, angwẽmbi, Uzī ra abika adəsa atsen abi Uyahuda ru Uantakiya, ra abī Usuriya nu aki Ukirhikiya, Ighwe.

24 Umən igū abəo adzeku umən asoyiwa amənmbi nggu arherhambo, adzunuwa umbi nggu ubinkpi umbə iki irherhe, asi iwea umən idene umbə. **25** Nggee umən iki ibema ni inyā azea umən isəng abəo idene umbə aba ru umbi nggu awerhamen umbə Ubarnaba nggu Uburhu, **26** abirabε aka adzowe urhembo ri itsok Uteijeemən Uyesu Ukiristo ha. **27** Nggee umən idene umbə Uyahuda nggu Usirha aba ru umbi asəma umbi abin hā ra angwimbo umən iki itsəng. **28** Ipfu Isarsatangge nu umən inyā azea umən niba itsukamen umbi imoryε iki inangngge umbi, umən ikpurhi isəma umbi abinke aka awu ufang. **29** Umbi niba aghambi ubinkpi umbə aka ayeruwe nu agberhe, use atāi ijuεye umbə aka ashīrhūwe urhōka, use itāi adzirh, use itoma-dak. Umbi aba atsammbi atsimbi ra abin akεrε, umbi akorhe iyiki ize nukpo. Aka azī uku utəo. **30** Umbə adene umbə itser ha abvui azimbə Uantakiya, anangkε umbə aka akɔŋ abika adəsa adzowe umbə ubvur ha. **31** Ivangye anera aka avarhu ubvur ha, umbə agəm anggəm nggu itenamen nu arherhe ififitayε umbə aka avarhe.

32 Uyahuda nu Usirha, umbə awu abika asəm Arherhu-Num, arherha arherhe ififita na afituwe abika adəsa nggu irhem arherhe. **33** Umbə aka amaa ivang iyəo umə, umbə adene abika adəsa azī nggu igūibən iyi ididəor ra abirabε aka adene umbə. **35** Uburhu nu Ubarnaba asei adārhūmbə ivang ru Uantakiya nu aner abəo arherhe aka amesuwe na adzowe isarhe Arherhu Uteijee. **36** Ivanga ukunjiir

iki itəng Uburhu agər Ubarbaba age, “Uba umen izimən uben iteuyə umen iki idzowe isarhe Arherhu Uteijee izi iyepa angwemən nu anapumən, ni inyāni ubinkpi umbə iki ikorhe.” **37** Ubarbaba abee ikū nggu Uyohana, umbə iki iyisa Umarku, umbə azī urhōnga. **38** Bər Uburhu asi ikaiferhkə uge izengge umbə akūna unga, ubinkutsu, unga asi idēēngə nggu umbə ri itsər ru Upamfirhiya. **39** Uning igigau utsotsoramgbə, utsu umbə agaumbə. Ubarbaba akū Umarku umbə atsī ukhukhō amə azimbə Usayifuru. **40** Bər Uburhu aseng Usirha umbə azimbə, abika adəsa afəne umbə Uteijee unga atsu imimutanga idzeu umbə. **41** Unga adəsa udika abī Usuriya nu aki Ukirhikiya, afita abika adəsa.

16 Uburhu agbaashia aba Udarbe məcə na azī uteu Urhistira, anangkə ungwē imesa uwəo itsoka igburh Utimoti. Uyanga awu una Uyahudiya uwuku ududəsa, bər utəngə awu utsa Uherhini. **2** Abika adəsa ru Urhistira nu Uikoniya arherhi iyiki ize ri itsinga. **3** Uburhu abee ikū unga azī uzərhā, nggee unga atsu umbə asorhuwe unga usorhe, ubinkutsu abi Uyahuda abi anang hā kishoo ahwengmbə ute Utimoti awu utsa Uherhini. **4** Umbə aka azərhā atsīrhī iteu, anu idəyiwe anera abinke abi itsər Uyesu nu akakū ru Urusharhima, adəyiwe abika adəsa, adəsa ake. **5** Ngge itsu abika adəsa atoma awu akerketambə ri imangmang, nu irhembə inū ititoma uben unuma. **6** Uburhu nu awərhu uzərhāngə azī udika abī Ufirihiya na aki Ugarhatiya, ubinkutsu Ipfi Isarsatangge ikenngge umbə idzowe isarhe Uteijee ru abī Uasiya. **7** Ivangye umbə aka aba atsī nu atsom abī Umisiya, umbə

abee izĩ abĩ Ubitiniya, bør Ipfu Uyesu ikɛnngge umbɔ.

8 Nggee umbɔ adəsa udika abĩ Umisiya acipa azĩmbɔ uteu Utoruwa. **9** Nu untsuuka Uburhu anyā irhi uner abĩ Umakidoniya aka adẽẽ na ashõrhã unga age, “Uma uba Umakidoniya uba uyika umen.” **10** Uburhu aka anyā irhi ha, kanying umen ingbika abinmen izĩmen Umakidoniya, ubinkutsu umen inyā Unum unga ayisa umen idzowe Isarhe Iyiki Ize ru umbɔ. **11** Umen isok ru ukhukhɔɔ amẽ idzeku Utoruwa uku urhirhiki izĩmen Usamutarkiya. Unum uvaa umen itsimɛn Uniyaforhi. **12** Umen idze umo izĩmen uteu Ufirhipi, ukpuku uwe anang iseabi Uroma uteu ukugɔŋga ra abĩ Umakidoniya. Umen imaa inuma umo. **13** Ru unum ukpuku uwosha umen idzeka angwĩ utepa izĩmen ru ubang azẽ, anangkɛ umen iki itsar ugɛ awu anang ifen-Num. Umen iseabi ni irherha arherhe ra akatsərh aka akɔng umo. **14** Utserh uwɔɔ ra abika akpeto itsoka igburh Urhidiya, unga awu una uteu Utiatira anu igoyiwe atorho undzuna, uwuku udzowe igɔŋg ru Unum. Uteijee ayanguwe amennga unga akpeto ru ubinkpi Uburhu aka arherhe. **15** Ivangye umbɔ aka asorhuwe unga ubɔtisima nggu aner iyanga, unga ayisa umen izĩ ri iyanga age, “Umbi aba abemumbi age umum iwu uwuku uwe ru imangmang ru Uteijee, àka aba acipa ri iyamum.” Unga aka agbiir amenmen umen ibemumen. **16** Unum ukpɔɔ umen izĩ ra anang ifen-Num ni igbopu una uwɔɔ awu ugãrhã awuri ipfu iyiki ibewe iyi irhi. Unga aka isaka akposhuwe uhwɛk ru ateiyanga akarhãrhã ri itser irhi ha. **17** Unga anu idəsu Uburhu nu umen, atsu ivum, anu igɔr age, “Abere awu agãrhũ Unum Uwuku Ugɔŋg

anu idεyiwa umbi utsindī uwuku ufɔrh.” **18** Anu ikorhe rimi inuma irheirhe utsēku Uburhu agū avom, na adzipa agor ipfu iyiki ibewe ha age, “Umum itsu ungo ri itsok Uyesu Ukiristo upfudzeka ru unga!” Kanying ipfu iyiki ibewe ha idzekngge ru unga. **19** Ivangye ateiya una hā aka anyā utsindī ikpo uhwékmbø uku uborhmgbø, mœce umbø adzur Uburhu nu Usirha agbīrhā umbø azimbø ra anang izee ra asu abi ijee. **20** Umbø aka akūna umbø azī ra abika atsu uvau abi Uroma na age, “Aner aberc awu abi Uyahuda, adēē isoyiwe amen utepmen. **21** Anu imesuwa agbeyakε aka asi imēke ri ikpemyε umen abi Uroma iki iyεi use umen īdōsa.” **22** Anera akong nu atsimbø Uburhu nu Usirha, abika atsu uvau atsuke anera atsimuwe atorhambø na akwεr umbø. **23** Umbø aka akwεr umbø akarhārhā amaa, atsuke umbø ru ugborzī, atsu uner idzeu angwēdzēn na adzeu umbø. **24** Unga aka ayei itsera, unga atsuke umbø ru unɔrkang ugbora, atsuke adakmbø ru ukhɔo. **25** Ayoka ikɔ untsuuka Uburhu nu Usirha afen-
Num atsusa abom ikpoi Unum, abirabε umbø aka agbange ru ugborzī hā akpeto ru umbø. **26** Kanying nggaa izizusa abī itsu atarh idzin ugbor uzī hā azusa. Kanying kishoo angwī ubā ugbor uzī atsuri, kishoo inyāwā iyiriye umbø aka abow abi ugbora igarhe. **27** Uner adzeu ugborzī hā aka azir ru urhɔ anyā angwī ubā agbora adēē iyem, unga awəor ikonngaabee ifere itsinga, ubinkutsu akaiférhkø age abirabε umbø aka agbange ru ugborzī hā aka atimbø.
28 Bɔr Uburhu atsarhi irhaknga atsu ivum age, “Niba unayikɔ itsingo! Umen abε kishoo iwu umɔ!” **29** Uner udzeu ugborzī hā agor umbø akū irhirhang aba, mœce

unga asok ader atsī azang iwei ifer unga atararhu ra asu
Uburhu nu Usirha. **30** Mœce unga akūna umbø adzeka ra
awiya na arhusa age, “Umbi anggabaashi, umum ikorhu
use aka awu ufang ni ikpo ififørh?” **31** Umbø age, “Uwe
ru imangmang ru Uteijee Uyesu, ungo uwuri ikpikpoɔ
ififørh, ungo nu abi iyango.” **32** Mœce umbø arherhe
Arherhe Uteijee asɔme unga nu abirabɛ aka awu ri iyanga
kishoo. **33** Ru untsuua ha ri ivang hā uner idzeu ugbor ha
aka akūna umbø azī asorhe isoombø. Kanying unga nu abi
iyanga kishoo asorhuwe umbø ubötisima. **34** Unga akūna
umbø atsīā ri iyanga akowe umbø ubingha. Unga nu abi
iyanga kishoo agɔm anggɔm ubinkutsu umbø kishoo
awembø ri imangmang ru Unum. **35** Ukpe uku usar, abika
atsu uvau adene ambow ikow age, “Atsūwe aner aberɛ.”
36 Nggee uner idzeu ugbor ha adeyiwe Uburhu age, “Abika
atsu uvau agɔr age atsūwe umbi. Icere aka adzek. Azī
uku utɔɔ.” **37** Bɔr Uburhu agɔr uner idzeu ugbor ha age,
“Akwer umen ra asu anera na asi ivarhumbø arherhe,
umen abe iwu aner Uroma, na atsuve umen ru ugborzī.
Icere umbø awuri itsūwe umen ri iwɔk? Ì'í, rineɛ! Uneke
umbø aba nibikambø aba atsūwe umen idzek.” **38** Ambow
ikow ha azī asɔme abika atsu uvau arherha akere ha.
Abika atsu uvau aka agū age Uburhu nu Usirha awu aner
Uroma, iwei ifer umbø. **39** Nggee umbø aba ashɔrhã umbø
Uburhu nu Usirha, atsūwe umbø, na adene umbø adzek
ru ugborzī, na ashɔrhã umbø ama adzek ru utepa. **40**
Ivangye umbø Uburhu nu Usirha aka adzek ru ugborzī
hā, umbø abvui azimbø ru iya Urhidiya, umɔ umbø aka

akong nggu abika adosa na afituwe umbō. Mœce umbō aborukumbō utepa.

17 Uburhu nu Usirha aka azērhā adosa udiku iteu Uamfiporhi nu Uafirhoniya, aba atsī uteu Utasarhonika, anangkē ubā ifen-Num abi Uyahuda uku uwe. **2** Ru nyaku Uburhu aka abayi, atsī ru ubā ifen-Num hā, inum iyiki iwiwosha itaar umbō aka anu irhisi itseng Arherhu-Num nggu umbō. **3** Unga anu isome umbō na adeyiwe umbō idzidzerhe age awu ufang Ukiristo aka ihwa uver na asoku udzak. Uburhu agor umbō age, “Uyesu ha umum iki inu indeyiwa umbi unga awu Ukiristo.” **4** Abə abi Uyahuda abemumbō arherhe Uburhu nu Usirha, nu arherhe abi Uherhini abika agū iwei Unum nu akatsərh akagong atomi itsi nggu umbō. **5** Bor abi Uyahuda abikase agū unyēē, umbō akong awe ugbau ra atsindī, umbō aka akong kishoo ahwita abi utepa. Akū avəm atsī ri iya Ujasonabee Uburhu nu Usirhaabee ikūna umbō adzeka ra anera. **6** Bor umbō aka asi inyāmbō umbō, umbō adarhu Ujason nu abika adosa abə akūna umbō azimbō ra asu abi ijee utepa, atsuyi ivum age, “Aner abere abika asoyi amen uben ananga ru upfung nggabə aka abambō nggimi. **7** Ujason ayei umbō akū atsī ri iyanga. Kishoo apkēmbō idosi ikpem Ukaisar, anu igor age uyerhe uwəə, itsoknga igburh Uyesu.” **8** Umbō aka agū rimi, anera nu abi ijee utepa agū avəm akarhārhā. **9** Mœce umbō atsu Ujason na anera abə afai uhwek na aneke umbō azimbō. **10** Utsuu uku ufin abika adosa adene Uburhu nu Usirha azimbō Ubiriya. Umbō aka azī atsī umə, umbō atsī ru ubā ifen-Num abi Uyahuda. **11** Abi Ubiriya awu ra amen akika agū

arherhe ha anangmbø abi Utasarhonika, ubinkutsu ayεi
arherhe ha aboka avaa avaa. Anu itsu asumbø ri itseng
Arherhu-Num ubεn unumaabee inyā ubinkpi Uburhu
aka arherhe uwu idzidzerhe. **12** Abi Uyahuda arherhe awe
ru imangmang, nu abi Uherhini, akatserh abika agɔng
nu ikei akatsak. **13** Bør abi Uyahuda ru Utasarhonika
aka agū age Uburhu adεε idzowe isarhe Arherhu-Num
ru Ubiriya, umbø asok azīmbø umø ikei. Umbø aka azī
atsī, ahwita anera asoyiwe amεnmbø. **14** Kanying kanying
abika adøsa akū Uburhu azī ru ubang ukau azē akagɔng,
bør Usirha nu Utimoti aseimbø ru Ubiriya. **15** Abirabε aka
azī adene Uburhu akūna unga azī atsīmbø Uatina. Abvui
aba akū nggu itser Uburhu aka adene umbø uge Usirha nu
Utimoti aba akpo unga iki ifefetem. **16** Uburhu aka adεε
adzeu umbø ru Uatina, amεnnga aghong akarhārhā unga
aka anyā utepa nggu agberhe arherhe. **17** Nggee unga aka
isaka arherha arherhe ru ubā ifen-Num nggu abi Uyahuda
nu abi Uherhini abøø abika agū iwei Unum, ikei ubεn
unuma unga iki irherha arherhe nggu abirabε unga iki
ikpo ra anang izεε. **18** Rimi hā ikei abi iferhkø itsoi umbø
iki iyisa Uabikuriya nu Usitokiya anu irherha arherhe
nggu unga. Abøø arhusa age, “Uwere uner ugbugbewa
uwureabee igor age use?” Abøø age, “Awu uner uwuku
udzowe isarhe anum abøø abī akase.” Ubinkutsu umbø
arherhe rimi Uburhu anu idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi
Uyesu, nu isok ra akpe. **19** Møce umbø akūna unga azīmbø
udzepurhe anang ikikøngye umbø aki iyisa Igū Uarasa
agor unga age, “Uba udεyiwa umen imesa iyiki ifa iyε
ungo uku unu imesuwe. **20** Ungo ukū itsen arherhe ake

atsĩ ra atomen, umen ibee ihweng agbena.” **21** Kishoo aner Uatina nu atsen abika asei umo, anyangi ivangmbo asi ikorhumbø ubin bør anu irherhe na agosha abin aka afra. **22** Uburhu asok adẽẽ ra asu ikikonga, na age, “Umbi aner Uatina! Umum inyã umbi awu abika abema agbeyi akarhãrha nu afena kishoo. **23** Ubinkutsu ivangye umum iki izerhã imaa utepa umum inyãmum abinke umbi iki idzowe igong nu ake, ikei umum inyãmum ubeu idem anummbi nggu itseng iki igor ige, ‘UZI RU UNUMWI UMBØ AKA ASI IHWENGBØ.’ Ubinkpi umbi aka asi ihwengmbi na adzowe igong ru ukpo, awu unga umum iki inu ideyiwa umbi. **24** “Unumwi aka amunu upfung nu kishoo abinke aka awu umo awu Uteijee afã nu abĩ na asi iseisa ra aya-Numke anera iki idzin. **25** Unga asi ibeenga anera ayike unga, asi ibeenga ubin, ubinkutsu, awu unga adzowe anera kishoo urhe nu uwoyi nu abina kishoo. **26** Awu ru unera unying unga aka amunu idua kishoo, age umbø asei ra ananga kishoo ru upfung, unga angwẽ ivangye umbø aka iseai atsĩ nu inangye umbø aka ise. **27** Unum akorhe rimi ngge itsú anera ibeea unga, na awuri ima abãrhã azimbo ru unga, na awuri ikpombo unga. Idzidzerhe, asi idera nggu uben unera ru umen. **28** ‘Ubinkutsu, iwu ru unga umen iki iwe ru urhe, ni izerhã, ni ibek.’ Ru nyaka abika atseng ambommbi aboo aki igor age, ‘Umen iwu unangnga.’ **29** “Ngge iki iwe ug̃e umen iwu unang Unum, asi imẽẽ umen ikaiferhkø ug̃e Unum awu ru uzirhz̃i uzinarhi use uazurhfa use atarh, ubinkpi unera iki ikorhe ri itsoinga. **30** Ri iyi isha Unum asi ibeenga idzowe anera uver ihwihweng iki ishingge

ru umbø, bør icere unga atsu anera kishoo uben ananga umbø adzipa. **31** Ubinkutsu unga aka angwëë unumkpi unga aka iba atsu uvau iyi idzidzerhe ru upfunga ru ubok uwøø unga aka aseng. Unga aka adeyiwa arherhe ha iwuri iwe rimi ra anera kishoo ri isoyiwe uner ha ra akpe.” **32** Ivangye umbø aka agü arherhe isisok ra akpe, abøø acata, bør abøø age, “Umen ibee ibvui igü ubinkpi ungo uku irherhe ra arherha akere.” **33** Awu umø Uburhu aka abøre umbø. **34** Bør abøø ukunjir agbopa nggu Uburhu awe abi imangmang. Ru umbø ha awu Udiyonisiyu, uner itser ru udzepurhe, nu utserh uwøø itsoka igburh Udamari, na abøø nggu umbø.

18 Akere ha aka amaa, Uburhu abøruka Uatina na aziä Ukorinti. **2** Nggøø ha unga aka agbopa nggu utsa Uyahuda uwøø itsoka igburh Uakirha, unga awu uner abi abí Ufontu. Unga nu utsënga Ubiriskirha anai idzeka abí Uitarhiya, ubinkutsu Ukarhaudiyu atsu abi Uyahuda kishoo adzembo ru Uroma. Uburhu azi inyä umbø. **3** Ubinkutsu itsermbø iwu unying iyiki isor utenti, mœce unga aseisa umbø atõ itser urhønga. **4** Uben unum ukpuku uwosha Uburhu atsiä arherhe ru ubã ifen-Numabee igbiir amen abi Uyahuda na Atsen abi Uyahuda. **5** Ivangye umbø Usirha nu Utimoti aka adzeku Umakidoniya aba, Uburhu adzowe ivanga kishoo ri idzowe isarhe, adekuwe abi Uyahuda age Uyesu unga awu Ukiristo. **6** Bør abi Uyahuda aka asi ibemumbø na irhena unga, unga azusu uzurhu ra atorhangag agor umbø age, “Adzirhmbi awu ra atsimbi! Umum ishimum ru uvau. Iceré umum iwuri izi ra Atsen abi Uyahuda.” **7** Mœce unga asok aziä ri iya uwøø

itsoka igburh Utitiyu Ujustu, uwuku udzowe igɔng Unum. Iyanga iki ikhapa ru abā ifen-Num. **8** Ukiribu, unggbaashi ubā ifen-Num, awea ri imangmang ru Uteijee, unga nggu aner iyanga kishoo. Abi Ukorinti abō arherhe aka agū unga awembə ri imangmang, umbə akorhuwe umbə ubotisima. **9** Untsuuka nukpə Uteijee arherhe arherhe nggu Uburhu ru irhi agor unga age, “Niba ugūo iwei, udzowe isarhe, niba unuo ukutatata. **10** Ubinkutsu umum iwu nggu ungo, unera ashia aka itsu ubok akorhuwa ungo iferhe, anermum awu arherhe ru utepu ukpire.” **11** Nggee Uburhu asei umo ameka nu utenga, amesuwe umbə Arherhu-Num. **12** Ivangye Ugarhiyo aka awu unggbaashi abī Uakaya, abi Uyahuda agbopa atsimbə igamtsa nggu Uburhu akūna unga azimbə ru udzepurhe uku uvarha arherhe. **13** Agor age, “Utsak uwure atsu anera adzowe igɔng ru Unum ru utsindīwi Íkpem iki ikennngge.” **14** Uburhu akaabee irherha arherhe, Ugarhiyo agor abi Uyahuda age, “Uda unga akorhu ubin ukpə uku usi izekpə use ukpuku ubewe ri Íkpem, umum igūnum na umbi. **15** Bør ngge iki iwu uning ru irhem, atsutsok nu Íkpemmbi, umbi aka azī arherhe amaa nibikambi. Umum ishimum ra amen aka atsu uvau ri ikpū abin akere.” **16** Mocce unga awayika umbə ru udzepurhe uku uvarha arherhang. **17** Mocce umbə kishoo adzur Usostanu unggbaashi ubā ifen-Num, akwere unga ugwee ru udzepurhe uku uvarha arherhe. Bør Ugarhiyo asi irhisa. **18** Uburhu asei ru uteu Ukorinti inuma irheirhe. Na aneke abika adəsa na atsī ukhukhəo amē azimbə abī Usuriya, umbə Ubiriskirha nu Uakirha azī urhōnga nggu unga. Bør uyirkpi unga aka

ayirh utsu umbə akone itsinga ru uteu Ukankiriya unga adørha azī. **19** Umbə aka azī atsī ru Uafisa, umə Uburhu aka abore umbə Ubiriskirha nu Uakirha. Unga atsīā ru ubā ifen-Num arherha arherhe nggu abi Uyahuda. **20** Ivangye umbə aka ashōrhā unga ama adārhā nggu umbə, unga asi ibemunga. **21** Bor unga aka awuri ibore umbə, unga abemuwe age, “Umum ibvui inbamum ru umbi Unum aba abemunga.” Mocə unga atsī ukhukhəə amə adzeka ru Uafisa. **22** Unga aka acipa ru uteu Ukaisariya, unga afūā ighwe abika adəsa ru Urusharhima, mocə unga acipa azīā uteu Uantakiya. **23** Unga aka adārhā amaa ru Uantakiya, Uburhu asok atsīrhā ra abī Ugarhatiya na abī Ufirijiya, adəsu ititeu ayike angwē imesa adēē aker. **24** Ivang hā utsa abi Uyahuda uwəə itsoka igburh Uaforho, aba ru Uafisa. Unga awu uner uteu Uarhekzandiriya ru Umasar. Unga ahwəng arherhe afina na ahwəng itseng Arherhu-Num akarhārhā. **25** Aka amesukumbə unga ru utsīndī Uteijee, unga aka isaka anyar asunga arherhe uku urhirhiki ri itsi Uyesu, bor unga akpurha ahwəng ubotisima Uyohana. **26** Unga atirha adzowe isarhe nggu ikernga kishoo ru ubā ifen-Num. Umbə Ubiriskirha nu Uakirha aka agū arherhanga, umbə akūna unga azīmbə ri iyambə na atom adegwiwe unga utsīndī Unum. **27** Ivangye Uaporho akaabee izī abī Uakaya, abika adəsa afituwe unga na atsēnge ubvur ra angwē imesa ru Uakaya umbə ayei unga. Unga aka azī atsī umə unga amena ayike abirabə aka awe ru imangmang ru Unum ru ubok imimuta. **28** Ubinkutsu unga ananga abi Uyahuda ra asu

anera nggu ijee arherhe akarhārhā, adεyiwe umbø ri itseng Arherhu-Num age Uyesu unga awu Ukiristo.

19 Ivangye Uaforho aka awu ru Ukorinti, Uburhu azεrhā ru utsindī abīñ azī atsī Uafisa, umø unga akpo angwε imesa abøø. **2** Arhusa umbø age, “Umbi ayεimbi Ipfu Isarsatangge ri ivangye umbi aka awuri imangmang?” Umbø agør unga age, “Í’í, umen isi igūmen uge Ipfu Isarsatangge iwengge.” **3** Nggee Uburhu arhusa age, “Asorhuwa umbi ikpū ubøtisima uwukusong rimi?” Umbø age, “Ikpū ubøtisima Uyohana.” **4** Uburhu age, “Ubøtisima Uyohana uwe uwu idzidzipa. Unga adεyiwe anera umbø awe ru imangmang ru uwuruwi aka iba ru undzingnga, awu unga hā awu Uyesu.” **5** Umbø aka agū rimi, umbø asorhuwe umbø ubøtisima ri itsok Uteijee Uyesu. **6** Ivangye Uburhu aka atsorhuwe umbø abok, Ipfu Isarsatangge icipuwangge nu umbø, umbø atsīmbø irherha arherhe ri idū iyikise na asøm Arherhu-Num. **7** Umbø kishoo ayombø inera usøkdūmen. **8** Uburhu atsī ru ubā ifεn-Num adzowe isarhe nggu ikeramen afεε ataar, anu arherhe na agbiir amεnmbø aba ra arherhe Iyerhe Unum. **9** Bør abøø abi itsi iki iker akpεmbø iwe ru imangmang, na arherhe iyiki ibewe ru Utsindī Uteijee ra asu anera. Nggee Uburhu abøruka umbø, na akū angwε imesa azī amesuwe umbø ubεn unuma ru ubā imesa Utiranu. **10** Akεre ha anu ikorhe rimi utseku imεka ivaa, ngge itsu kishoo abi Uyahuda nu abi Uherhini abika asei ra abī Uasiya agū Arherhu Uteijee. **11** Unum anu ikorha abin idzeu akøø awuweke ru ubok Uburhu, **12** utseku umbø aki ikū ushangha atorho nu atorhi itser iyε iki

ibanga unga akū azī ru abi irhārhā akerhe, nu ípfu iyiki ibewe ikei iborukungge umbə. **13** Abəo abi Uyahuda abika azērhā atsīrhī iteu atsusuwe ípfu iyiki ibeweabee ikū itsok Uteijee Uyesu akorhe rimi hā. Agər age, “Umum itsū umbi ri itsok Uyesu, Uburhu aka adūwā, àka apfu adzek.”

14 Angwē Usikeba utəɔva uner Uyahudiya ateiya abika adzowe idəm-Num nuwə, anu ikorhe rimi hā. **15** Unuma nukpə ipfu iyiki ibewe igər umbə ige, “Uyesu umum ihweng unga, umum ikei ihweng Uburhu, umbi awu umbə ungaa?” **16** Məce uner ha aka awuri ipfu iyiki ibewe ha ater isha afūā nu umbə atəŋga ikerməo kishoo. Akwər umbə adzek igbīrhī ri iya ha atī nggu isisəo. **17** Ivangye kishoo abi Uyahuda nu abi Uherhini abika asei ru Uafisa aka agū ubinkpi uku ukorhe, iwei ifər umbə kishoo, umbə adzowe igəng ru itsok Uteijee Uyesu. **18** Arherhe abika awe ru imangmang aba akū angwīmbə asəm itser iyiki ibeweyə umbə aka akorhe ru awiya. **19** Anera arherhe abi igoka akarha abvurmbə akpīiwe ra asu anera kishoo. Uhwek abvur ha utsīkpə íshaa imang uazurhfa anaka agənga isəka itəd. **20** Ru utsīndī hā Arherhu Uteijee aka adzek atərhā akarhārhā nggu ijee. **21** Akəre ha aka akorhe kishoo amaa, Uburhuabee izī Urusharhima, awuri izērhā atəng udika abī Umakidoniya nu aki Uakaya. Age, “Umum iba izī itsī imamum nggəo ha, awu ufang umum izī iyepa Uroma ikei.” **22** Unga adene abika ayike unga ikivarhambə, Utimoti nu Uarastu, azīmbə Umakidoniya, unga iganga asei ivanga ukunjir ra abī Uasiya. **23** Ivang hā iki iyo ubvun uku ugəng usomgbə ra abika adəsu Utsīndī hā. **24** Uner unai uwəo itsoka igburh Udimitiriyu,

uwuruwi aki ikū uazurhfa anak azirhzī iya ugberhe Uartemi. Unga nu abi itsengwa akposhu uhwék ri itsermbo ha akarhārhā. **25** Unga akong umbō, nu abika atō ikpū itsengwa, na age, “Umbi anermēn, aka ahweng uge nggu itsengwa iyere umēn iki ikpo abin. **26** Umbi anyāmbi na agūmbi asi iwea ri nggimi ru uteu Uafisa ukpekū, abī Uasiya kishoo abor ukunjiir, Uburhu uwure aka igbiite amenmbo na anu igor age anum abe umbō iki ikū abok agbisha asi iwembō anum. **27** Ighighong iwe asi íwea igba abī itsermen ukpekū, bor iya-num nggaa Uartemi awuri itsu ike ishike ru ugarh, nu Uartemi nibikanga, umbō iki idzowe igong ra abī Uasiya nu upfunga kishoo, awuri ishia ri igong.” **28** Ivangye umbō aka agū rimi, avom afer umbō akarhārhā, umbō atirhi itsarhi irhakmbo age, “Igong iwe nggu Uartemi aki Uafisa!” **29** Kanying utepa kishoo udzunukpo. Agbīrhū Ugayu nu Uaristaku, aner Umakidoniya, abirabé aka awu awerhu uzérhū Uburhu. Anera kishoo atī azimbō ra anang ikikonga. **30** Uburhuabee itsī ra anang ikikonga, bor angwē imesa akēnmbō unga. **31** Anggbaashi abōo ra abī Uasiya, abirabé aka awu awerhu Uburhu, adene itsengwa ashōrhā unga age unga niba atsī̄ ra anang ikikonga. **32** Anera aka akong umō adzunumbō, abōo asi ihwengmbo ubinkpi uku utsu umbō akong. Abōo atsarhi irhakmbo arherhe arherhe, abōo anu irherha akimbo awuweke. **33** Abi Uyahuda ayiru Uarhekzanda ra asu abōo ri ikikonga unga atsu ivumabee unga arherha arherhe. Unga aberu uboknga umbō anukutata ru unga ikaa itsinga ra anera. **34** Bor umbō aka ahweng age unga awu utsa Uyahuda, umbō atsarhi

irhakmbɔ kishoo age, “Igɔng iwe nggu Uartemi ukpu Uafisa.” Akorhe rimi ayombɔ akara avaa. **35** Bɔr uner itsɛng utepa atsu umbɔ anukutata, na age, “Umbi aner Uafisa, upfunga kishoo usi ihwengkpɔ ugɛ uteu Uafisa ukpuku udzeu iya nggaa Uartemi, nu asarkasar utarh ha uku udzeka afã uba ugba? **36** Iki isi iwengge ubin itseyi nggu abin akere, imɛngge umbi adɔɔr amɛnmbi niba azangmbi. **37** Nggayɛ anerabɛ umbi aka akū aba nggimi, asi ivɛumbɔ ivɛu ra aya-num, asi irhenumbɔ unummen Uartemi. **38** Bɔr Udimilitiriyu nu awɛrhi itsernga aba awembɔ ru ubin ukpuku ughong amɛnmbɔ nggu uben unera, udzepurhe ukpuku uvarha arherhe ukpi utsurire, ikei abika atsu uvau, adɛɛ azĩ atsumbɔ arherhe ri itsimbɔ. **39** Aba awu ubin ukpɔɔ umbi aka abee, àka ahwɛng ugɛ awuri irherha ake ru udzepurhe ukpuku uvarha arherhe. **40** Ngge iki iwe rimi, igbaigba iwe ru umen, ubinkutsu awuri itsumbɔ arherhamen ri isoyamen irherɛ, ni isi ídɛɛ isommen awu use utsu isoyamen hã. Ni isi ítsengamen awu use utsu isoyamen hã.” **41** Unga aka arherhe rimi amaa, na asoyika ikikɔnга.

20 Ivangyɛ isoya amen hã iki idɔɔr, Uburhu ayisa angwɛ imesa ha, unga aka amaa ifituwe umbɔ, aghwe umbɔ unuma na azĩā abĩ Umakidoniya. **2** Unga aka azɛrhã ri inang hã, arherhuwe irhem irheirhe iyiki ififita ra anera, na amasha atsĩā abĩ Uherha. **3** Umɔ unga asei afɛɛ ataar, na abee itsĩ ukhukhɔɔ amɛ azĩ abĩ Usuriya, na agū ugɛ abi Uyahuda aka adzeu abee ikorhe iyiki ibewe nggu unga ri ivang hã, nggee unga abvui adɔɔsu udiku Umakidoniya. **4** Abika azĩ nggu unga awu Usopata

ungwẽ Upuru aka adzeku Ubiriya, Uaristaku nu Usakundu aner Utasarhonika, nu Ugayu uner Udarbe, nu Utimoti ikei, nu Utikiku nu Uturofimu aner abĩ Uasiya. **5** Aner abere agbaashia asok azĩmbø idzeu umen ru Utoruwa. **6** Bør umen itsĩ ukhukhœ amẽ ru Ufirhipi umbø aka amaa Irhowa Uborodi Ukpuku Usheru Uguga, umen imaa inuma itõõ ni ikpo umbø ru Utoruwa. Umœ umen iseí inuma utœova. **7** Ru unum inggbaashia ri inuma utœova umen ikong itsoku uborodi. Uburhu adzowe isarhe ru umbø, ungaabee isisok ukpe unum uvaa, adẽẽ adzowe isarhe utseku ikø untsuuka. **8** Atseu irhirhang awu arherhe ru ubã afã hã umen iki ikong. **9** Ungwẽdzem uwœ itsoknga igburh Uyutiku, asei nu angwĩ ugba, agbeu urho ri ivangye Uburhu aka anu idzowe isarhe iyiki ider. Urho uku unyangu Uyutiku, unga ashœr ri iya afã ugber uwu untaar aba agba umbø ashupa unga ukoma. **10** Uburhu acipuwa nu abĩ, aba agbapfu nu ungwẽdzem hã na akarha unga awuma na age, “Niba agũmbi ighong. Awu nggu urhenga!” **11** Mœce unga abvui afuã ni iya afã. Unga atsoku uborodi, atãi, na adẽënga arherhe utseku ukpe uku usar, unga azãã. **12** Umbø akü ungwẽdzem hã azĩmbø nggu urhenga, na akpo idøngamen akarhärhã. **13** Umén iso izimén ru ukhukhœ amẽ, umén idzur udî izimén Uassu. Umén itsar ishupu Uburhu umœ, ubinkutsu unga avarhe rimi ri inggbaashia, unga aka azërhã na adak azĩ. **14** Unga aka akpo umen ru Uassu, umen ishupa unga izimén Umitirhen. **15** Unum uvaa umen izërhã ru ukhukhœ ïba itõng ifen Ukiyo. Unum untaar ikei umen igar izĩ Usamo, unum unaa umen itsĩ ru Umirhetu. **16** Uburhu asi ibeenga

itsī ru Uafisa utsur ivanga imaangge ru Uasiya, azang abee itsī ru Urusharhima, ngge iba imēngge, ru unum irhowu Upentiko. **17** Awu ru Umirhetu, Uburhu aka ayisa akakū ri ikikōng abika adəsa ru Uafisa. **18** Ivangye umbə aka aba atsī, unga agər umbə age, “Umbi ahwəngmbi ikpū isiseimum ri ivanga kishoo umum iki iwu nggu umbi, udzur ru unumkpi umum iki itsī ra abī Uasiya. **19** Umum itō itser Uteijee nggu ididəor akarhārhā nu anyī. Nu ngge iki iwe uge abi Uyahuda atsu umum ayetnum nggu andeya. **20** Umbi ahwəngmbi umum isi ibvurmum angwī ri īdzaa umbi kishoo isarhaye iki iyika umbi bōr umum imesuwa umbi ra ayambi nu awiya ikei. **21** Umum isəmmum abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda uge awu ufang umbə adzipa aba ru Unum na atsu amənmbə ru Uteijeemən Uyesu. **22** “Nu icere, Ipfi-Numye iki iyira umum iwuri izī Urusharhima, isi ihwəng ubinkpi iki ikorhe nggu umum umo. **23** Umum ikpurhi ihwəng uge uben uteu Ipfi Isarsatangge iki igbiitangge atomum uge ugborzī nu uver ukpə udzeu umum. **24** Bōr umum isi inyā urhəmum uwekpə ubin. Umum ikpurhi ibee imaa itserye Uteijee Uyesu aka adzaa umum, idekuwe arherhe Isarhe Iyiki Ize iyi imimutu Unum. **25** “Icere umum ihwəng uben unera ru umbi umum iki izərhā idūwā isarhe Iyərhe Unum, asi ínyāā asumum ikei. **26** Nggee, umum ideyiwa umbi irhere uge, umum ishimum ru uvau adzirh anera kishoo. **27** Ubinkutsu, umum isi ibvurmum angwīmum ri isəma umbi kishoo abinke Unum aka abee. **28** Àka adzeu atsimbi nu kishoo ukpui abika adəsa, Ipfi Isarsatangge iki itsū umbi awu anggabaashimbō. Àka adzeu abika adəsu

Unum, abirabε unga aka akū adzirh Ungwēngā agoi. **29**
Umum ihwengmum ība isokū, ījui ngbako iwuri itsīngge
ru umbi isi ínekūngge ukpui idɔ̄i ha. **30** Abɔ̄o ru umbi
asok adēē idzidzunuwe idzidzerhe haabee igbiir amen
angwē imesa azī ru umbɔ̄. **31** Nggee àka adēē adzeu! Àka
ayita uge imeka itaar nu utsuu na atenum umum isi
ibvurmum angwīmum ri isem umbi kishoo nggu anyī. **32**
“Icere umum iyεruwe umbi ru Unum. Àka aneke urhem
imimutanga ngge idēē idzin umbi ni idzaa umbi ukam
ru abirabε aka awe asarkasar kishoo. **33** Umum inasi
igūmum unyēē uhwek unera use atorhang. **34** Umbi
nibikambi ahwengmbi umum ikū abokmum itō itser ifai
itsūwāmum nu iyi abirabε aka awu nggu umum. **35** Ra
abina kishoo umum iki ikorhe, umum ideyiwa umbi uge
awu ufang umbi atō ikpū itser iyiki itso ha ayike abika
asher iker, na ayita Arherhu Uteijee Uyesu aka agor age,
‘Idzidzowe iwe ru idorh inangngge iyiyεi.’” **36** Ivangye
unga aka irherhe rimi, unga atararhu nggu umbɔ̄ kishoo
na afen-Num. **37** Umɔ̄ umbɔ̄ kishoo aciu akpe na awumu
Uburhu na ashor unga. **38** Ubinkpi uku utsu amenmbɔ̄
aghong akarhārhā, awu arherhake unga aka arherhe
uge umbɔ̄ asi ībvui anyāmbɔ̄ asunga ikei. Mɔ̄ce umbɔ̄ azī
adene unga nu ukhukhɔ̄o amɛ.

21 Ivangye umen iki ibore umbɔ̄, itsī ukhukhɔ̄o amɛ
izīmen Ukosi. Unum uvaa umen izīmen Urod, idzek
umɔ̄ izīmen Upatara. **2** Umen iki ikpo ukhukhɔ̄o amɛ
uwuku uzī abī Ufinikiya, umen itsī izīmen. **3** Umen
iki itirhi inyā Usayifuru, umen itōng udiku unormgbɔ̄,
umen izīmen Usuriya. Umen icipa ru Utaya, ubinkutsu

ru ukhukhōo amē umen uciwu abinke. **4** Umen iki ikpo angwē imesa umō, umen iseui umō inuma utōova. Mōce ru ubok Ipfu-Num umbō adeyiwe Uburhu unga niba azīā Urusharhima. **5** Bōr ivang iyiki isisokmen iki iwe, umen iso idēēmen uzērhāmen. Angwē imesa kishoo nu atsēmbō nu awekacimbō akūna umen azī adena nu undzing utepa. Mōce umen iki itar arhu nu ubang ukau ukugōng ni ifen-Num. **6** Umēn ighwe unuma ra adōka imaa ni itsī ukhukhōo amē, umbō abvui azīmbō ra ayambō. **7** Umēn itsīmen uzērhāmen idzeku Utaya, itsīmen Utorhemayi, umō umen iki ighwe ighwe nggu angwēmen nu anapumēn, umen imaa unuma unying nggu umbō. **8** Unum uvaa umen isok izīmen Ukaisariya. Umēn itsī iseui ri iya Ufirhibu uwuku udzowe Isarhe Iyiki Ize, unying ru umbō utōova ha umbō aka asēng umbō ayike abi itsēru Urusharhima. **9** Unga awu ra anakatsērh anaa aka anasi ipfunumbō awu abika asōm Arherhu-Num. **10** Umēn iki imaa inum iyōo umō, uwuku usōm Arherhu-Num itsoka igburh Uagabu, adzeka abī Uyahudiya aba atsī. **11** Unga aka aba atsī, unga anyangu ikpom Uburhu, abow adaknga na aboknga na age, “Ubinkpi Ipfu Isarsatangge iki igor ige, ‘Rimine anggabaashi abi Uyahuda ru Urusharhima aka ibow uner ikpom iyere, na atsuke unga ra abok Atsen abi Uyahuda.’” **12** Ivangye umen iki igū rimi, umen nu abi anang hā ishōrhū Uburhu unga niba azīā Urusharhima. **13** Mōce Uburhu age, “Awu use utsu umbi aciu na adakuwe amennum? Umum iki igbishi imaamum, ibibow ukpekū isi iwengge ubin, bōr afere umum ru Urusharhima ri itsok Uteijee Uyesu.” **14** Umēn iki isi idēē ikenmen unga, umen

inumēn ukutata, ni ìgòr igé, “Uneke ibibemu Uteijee iwe.”

15 Akérè ha aka amaa umen ingbika abinmén izímén Urusharhima. **16** Angwé imesa abòò adzéku Ukaisariya aba adena umen, akúna umen azímbò ru Umanason, uwuruwi umen iki icipa ri iyanga. Unga awu uner Usayifuru unying ra angwé imesa abi inggbasha. **17** Ivangyé umen iki itsí Urusharhima, angwémén nu anapumén ayei umen nggu ibibema. **18** Unum uvaa Uburhu nggu umen izímén inyá Uyaku, nu kishoo akakú awu umo. **19** Uburhu aka aghwe umbò amaa, unga adeyiwe umbò agbegbéra agbéra abinke Unum aka akorhuwe Atsen abi Uyahuda ru ubok itseryé unga aka atò. **20** Umbò aka agù rimi amaa, umbò akpoi Unum, na agòr Uburhu age, “A ungwémén, urhi unyá, irhé anaka agónga abi Uyahuda asong abika awe ru imangmang! Kishoo atsu amenmbò ri idəsi Íkpem!

21 Aka asómukumbò arherhangó, uge ungo umesuwe kishoo abi Uyahuda abika asei ra atsen abi Uyahuda umbò aneke Íkpem Umusa, ungo ugòr umbò uge, umbò niba asorhukumbò usorhe ra awekacimbò, use adəsa agbeyi abi Uyahuda. **22** Umen ikorhu ugusemen? Nggayé umbò awuri igúmbò age ungo uku ubango. **23** Nggee ukorhu ubinkpi umen iki idéyiwa ungo, inera niyó inaa iwu nggu umen aka ayirh uyirh. **24** Utsí ra anera aberé, uzí umbò asare umbi ivanga unying ru ungo ufai uhwékimbò, ngge itsú umbò akone atsimbò. Rimi hā itsu uben unera awuri ihwéngnga uge kishoo abinke umbò aka arherhe ri itsingo asi iweke idzidzérhe, bòr awuri inyínyàmbò ungo uku udəsi Íkpem. **25** Atsen abi Uyahuda abika awe ru imangmang, umen iki itseng abvur idéyiwe umbò

uge umen ibee umbə niba aghambə ubinkpi umbə aka ayəruwe ru agberhe, use adzirh, asi itāimbə ijueyə umbə aka ashīrhū urhōkngge, asi itomumbə-dak.” **26** Unum untaar Uburhu akūna anera abere umbə asare unga nggu umbə. Məce unga atsīā ri Iya-Num, adeyiwe abika adzowe idem-Num unumkpi uku utsufer isisarmbə. Ru unum hā uben unera ru umbə aka idzowe izūwū idem. **27** Inuma utəɔva ha iki iyo imimaa, abi Uyahuda abəɔ aka adzeka abī Uasiya anyā Uburhu ri Iya-Num. Umbə ahwita anera ri ikikōnga kishoo umbə adzur unga. **28** Atsu ivum age, “Umbi aner Uisrairha, àka ayika umen! Uner ha nuwi aki azērhā amesuwe anera kishoo awe ru igamtsa ra anermən nu īkpemmen nu anang akere. Asi iwea akere ha ukpekū, bər unga aka akū Atsen abi Uyahuda abəɔ atsīwā ru ufəm Iya-Num aba atsuke arhim ru usarkasar anang akere.” **29** Umbə age iwe rimi umbə aka anyāmbə Uburhu nggu Uturofimu, uner Uafisa, ru utepa. Umbə akaiferhkə age Uburhu unga akūna unga atsī ru ufəm Iya-Num. **30** Uteu ha kishoo udzunukpə, anera asok atī aba akong. Azī adzur Uburhu, agbīrhā unga adzek ru ufəm Iya-Num, umbə afəmukumbə angwī ufəma kanying. **31** Abee ifere unga nukpi, məce isarhe izī itsīngge ru ukugōng abi iwa Uroma ige Urusharhima kishoo uku udzunukpə. **32** Kanying unga akarha abi iwa Uroma na ateiyambo, atī azīmbə ri ikikōnga. Ivangye anera aka anyā ukugōng nu abi iwanga, umbə anekukumbə ikwer Uburhu. **33** Ukugōng abi iwa ha aba adzur Uburhu atsu umbə abow unga nggu inyāwā ivaa. Məce na arhusa age, “Unga awu ungamə, na akorhu use?” **34** Ikikōnga itsuyi ivum igwarha arherhe, abəɔ

age akere abeo age akoro. Uteiya abi iwa ha aka asi idēē
adzura usu arherhe ha igwarha arherhe irhengge, unga
atsu umbø akū Uburhu azimbø aya abi iwa. **35** Ivangye
Uburhu aka aba atsī ru abeu angwī iyaa, abi iwa ashupa
unga, umbø aka anyā aneraabee ifere unga. **36** Ikkong
anera iki idosa umbø inū itsuyi ivum ige, “Afere unga,
afere ungal” **37** Umbø aka akū Uburhu ayo itsī ra aya abi
iwa, unga ashōrhā ukugøng abi iwa ha age, “Kabøo ungo
uma uneka umum irherha arherhe nggu ungo?” Unga
agor unga age, “Ungo uhwengo idū abi Uherhini? **38** Asi
iwea ungo uwu utsa Umasar ha isha uwuku ukū isoyamen
uba akū anera anaka agøng anaa abika afér aner ukū azī
ra arhum?” **39** Uburhu agor unga age, “Umum iwu utsa
Uyahudiya, idzeku Utarsu ra abī Ukirhikiya, umum iwu
ungwē undzumu uteu ukugøng. Kabøo uma uneka umum
irherha arherhe nggu anera abere.” **40** Unga aka aneke
unga arherhe, Uburhu adēē nu abeu ha aberu uboknga ra
anera umbø anu ukutata. Umbø aka anu ukutata, unga
arherhe arherhe nggu umbø ri idū abi Uyahuda.

22 Uburhu age, “Umbi angwēmen nu atesmen, àka
akpeto ru umum ikaa itsimum.” **2** Ivangye umbø aka agū
unga arherhewe umbø ri idū abi Uyahuda, umbø agbisha
anu ukutata. Mocé Uburhu age, **3** “Umum iwu utsa
Uyahudiya. Amar umum ru Utarsu ra abī aki Ukirhikiya,
bør akpøm umum ru utepu ukpire. Umum itsī imesa
ru ubok Ugamarhiyerh. Amesuwa umum abina kishoo
aki Íkpem atokamen. Umum iwemum ri itsu amen ri
idøsu Unum, ru nyaka umbi kishoo aki ikorhe irhere.
4 Idzowukū uver ra abika adøsu utsindī uwire, ifeyiwe

umbə, idzui akatsak nu akatsərh itsuyikumum umbə ru ugborzī, **5** ru nyaku Ukugəng Uwuku Udzowe Idəm-Num nu ikikəng akakū abi Uyahuda kishoo aka iwu idekamum. Umum iyəisū abvur ru umbə iwuri ikū izī ru abimbə ru Udimashku. Umum izī umə ibee idzui abirabə aka adəsu utsñdī uwure ikū iba Urusharhima, umbə adzowe umbə ayetnum. **6** “Umum iwu ru uzərhā, iki iyokū itsī Udimashku ra atenuma, kanying nggaa irhirhang ra afā irhang idzipa umum. **7** Umum īgba inū nu abī ni igū urhem uku ugōr umum uge, ‘A Ushawurhu! A Ushawurhu! Awu use utsu ungo udzaa umum uver?’ **8** “Umum irhusa ingge, ‘Awu ungo ungamə Uteijee?’ “Məcə urhem hā ugōr umum uge, ‘Awu umum Uyesu uner Unazarat uwuruwi ungo uku unu idzowe uver.’ **9** Abirabə aka awu nggu umum anyāmbə irhirhang hā, bər asi igūmbə urhem hā uku unu arherhe nggu umum. **10** “Nggee umum irhusa ingge, ‘A Uteijee, umum ikorhi uguse?’ “Məcə Uteijee agōr umum age, ‘Usisok, utsī ru Udimashku. Umə umbə aka idəyiwa kishoo ubinkpi umum iki itsu ungo ikorhe.’ **11** Iker irhirhang hā iki itsu umum itapa, abirabə aka awu nggu umum akpəm abokmum adarh umum atsī Udimashku. **12** “Utsa uwəə agburh Uhananiya aba inyā umum. Awu uner uwuku udzowe itsinga idəsu Unum ri īkpem Umusa, abi Uyahuda kishoo abika awu umə aka isaka adzowe unga igōng. **13** Unga aba adēē akhapa ru umum agōr umum age, ‘A ungwəmən Ushawurhu, ukpo inyā anang!’ Kanying asumum ayanga, umum idēē inyā unga. **14** “Məcə unga age, ‘Unum uwu atokamen aseng ungo, ungo uhwəng amennga, nu unyā Uner Uwuku

Urhurhika ha nu ugū urhem ra angwīngā. **15** Ubinkutsu ungo uwuri iwu idekanga ru uben unera, ru ubinkpi ungo uku unyā nu ugū. **16** Icere ungo udzeu use? Usisok, usorhu ubōtisima, nu usorh arhimngo adzek ri ifen ri itsoknga.’ **17** “Umum iki ibvui iba Urusharhima iwe ri ifen-Num ru ufōm Iya-Num, umum inyā irhi **18** ni inyā Uteijee aka arherhe nggu umum age, ‘Ifetem! Udzekō ru Urusharhima kanying, ubinkutsu, umbō asi íyeimbō idekango ri itsimum.’ **19** “Umum igor uge, ‘A Uteijee, umbō nibikambō ahwengmbō umum iki itsīrhā abā ifen-Num itsuke abika awe ru imangmang ru ungo, ru ugborzī na ikwēre umbō ugweε. **20** Nu ivang umbō aka ifer Uistifanu uwu idekango, umum nibikami idēē umō, umum iwu ru undzingmbō ru ubinkpi umbō aka akorhe, awu umum idzeu atorho abika afér unga.’ **21** “Mōce Uteijee agor umum age, ‘Uso uzī, umum iwuri idena ungo uzī nggōo ra anang akika ader ra atsen abi Uyahuda.’” **22** Ikikōnga ikpeto ru Uburhu utseku unga aka arherhe akere. Mōce umbō atsarhi irhakmbō atsui ívum age, “Afere ikpū uner uwure! Isi imēngge unga abek!” **23** Umbō aka atsuyi ívum atsimuwe antamambō atāyīwe, asoyi uzurhu ru ugba. **24** Ukugōng abi iwa ha atsu umbō akū Uburhu azīmbō ru aya abi iwa. Atsu umbō akwēre ugweε, abee unga asom ubinkpi uku utsu ikikōnga itsuyiwe unga ivum rimi. **25** Umbō aka agbiir aboknga abow na abee ikwer unga, Uburhu agor uteiya abi iwa aka adēē akhapa umō age, “Imēngge ungo ukwēre ugweε ru uner Uroma umbō aka anasi itsu umbō uvau ru unga?” **26** Ivangye uteiya abi iwa ha aka agū rimi, unga azī ru ukugōng hā azī agor unga

age, “Ungo ubee ikorhu uguse? Utsak uwure awu uner Uroma.” **27** Ukugong hā aba agor Uburhu age, “Usoma umum idzidzerhe, ungo uwu uner Uroma?” Uburhu agor age, “Ii.” **28** Mocce ukugong hā age, “Umum ikū uhwek urherhe ikpo iwe uner Uroma.” Uburhu age, “Umum iwu undzumu ungwē Uroma.” **29** Abikaabee irhusa unga urherhe abvui azimbō ra andzing kanying. Ukugong hā aka ahweng age Uburhu awu uner Uroma, iwei ifer unga, nggayē unga aka abowpa unga. **30** Unum uvaa, ukugong hā abee ihweng ubinkpi Uburhu aka ikorhuwe abi Uyahuda umbō atsu arherhang. Unga agarhuwe abok Uburhu na atsu ateiya abika adzowe idem-Num nu abi udzepurhe abi Uyahuda kishoo akong. Mocce unga akū Uburhu aba adēē ra asumbō.

23 Uburhu arhi abi udzepurhe ha ra asumbō na age, “Umbi angwēmen, umum iki itō itsermum ība itsī irherē ra amen aka aze kishoo ra asu Unum.” **2** Akere ha atsu Uhananiya Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num, atsu abika adēē ayo nggu Uburhu akwer unga nu angwīng. **3** Mocce Uburhu agor unga age, “Unum unga awuri ikwer ungo, uner ukpukpeta! Ungo usei nu utsu umum uvau ri idosi īkpem Umusa, bōr ungo nibikango uzharhukō īkpema ungo uku utsu umbō akwer umum.” **4** Abirabē aka adēē akhapa ru Uburhu agor unga age, “Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num ungo uku urhena?” **5** Uburhu age, “Umbi angwēmen, umum isi ihweng unga aka awu Ukugong Uwuku Udzowe Idem-Num. Ubinkutsu itseng Arherhu-Num igorngge uge, ‘Niba arhenumbō uyerhe.’” **6** Ivangye Uburhu aka anyā uge aboawu abi Usaduki, aboawu

uge umbiabee ibvui arhusa arherhangā hā agūni ikei. Umēn iki igbishi imaamēn, umēn iwuri ifere unga, unga adōrha aba atsī.” **16** Bōr ungwēz unapumbō Uburhu aka adēē na agū arherhe aka abewe ha, unga atsī ru aya abi iwa asomuka Uburhu. **17** Mōcē Uburhu ayisu unying ra ateiya abi iwa Uroma age, “Ukū ungwēdzem uwure uzī ru uku ugōngmbi, abee ideyiwe unga ubin ukpōo.” **18** Nggee uteiya abi iwa Uroma ha akū ungwēdzem hā aziā ru uku ugōngmbō na age, “Uburhu uwōrō ru ugborzī ukpōrō, ayisa umum uge, umum ikū ungwēdzem uwure iba ru ungo, ubinkutsu unga awuri isōma ungo ubin ukpōo.” **19** Ukugōng hā adzur ubok ungwēdzem hā, akūna unga aziā ri ifena arhusa unga ikiyikanga age, “Ungo ubee isōma umum use?” **20** Unga age, “Abi Uyahuda abee igōr ungo ukū Uburhu uzī ru udzepurhe udā, akpeta uge umbō abee igbisha arhusa arherhe Uburhu. **21** Bōr niba ubemukō, ubinkutsu inera itōngngge isōka inaa iki iwoi adzeu unga. Aka ayirhmbō uge umbō asi íghambō ubin utseku umbō aka ifere unga. Icerē umbō adzeu ibibemango ukpekū.” **22** Nggee ukugōng hā adene ungwēdzem hā aziā, na agbiite atonga age, “Niba udeyikō unera uge ungo uku usōmango umum arherhe akere.” **23** Mōcē unggbaashi ha ayisa ateiya abi iwa Uroma avaa agōr umbō age, “Àka agbisha abinmbi, umum idena umbi azī Ukaisariya ra akara utōorha aki utsuu irherē, nggu abi iwa inaka ivaa, nu abi iwa abōo isōka utōova abika afū inyāwā, nu abi iwa inaka ivaa abika atang iwa nggu asawa. **24** Àka akpowe inyāwāye Uburhu aka ifū, umbi afōrh unga akū azī ru ugomna Uferhi.” **25** Unggbashi abi iwa ha atsēng ubvur

rimine age, **26** Udzeku Ukarhaudiya Urhisiya, Uzī ru nggaa uner uwuku ugōng ugomna Uferhi, Umum ighwe ungo. **27** “Uner uwure abi Uyahuda adzur ungaabee ifcre unga, umum iso nggu abi iwamum umen iforhe unga, ubinkutsu umum igū unga awu utsa Uroma. **28** Umum iki ibee igū uvauwi uku utsu umbō atsu arherhang, nggee umum ikūna unga izī ru udzepurhembo. **29** Umum igū umbō arhena unga ra arherhe ikpemmbō, bōr umum isi ikpomum unga akorhunga ubinkpi uku utsu akpe use ugborzī. **30** Ivangyē umum iki īgū iyiki ibeweyē umbō aka atsar ikorhe nggu utsa ha, kanying umum idene umbō akū unga aba ru ungo. Ikeyi umum itsu abika atsu arherhe ri itsinga umbō aba asom ubinkpi umbō aka anyā unga akorhe ra asungo.” **31** Nggee abi iwa, atō itsermbō ru nyaka umbō aka atsuke, akū Ubirhu azīmbō Uantifatiri nu untsuuka. **32** Unum uvaa abi iwa abika afū inyāwā akūna unga azīmbō ra asu, ra abō abvui azīmbō ru aya abi iwambō. **33** Abi iwa abika afū inyāwā aka azī atsī Ukaisariya, umbō adzowe ubvur ha ru ugomna, na atsuke Ubirhu ru uboknga. **34** Ugomna hā aka avarhu ubvur ha na arhusu Ubirhu uge unga adzek udika abī akasong. Unga aka agū age Ubirhu adzeka abī Ukirhikiya, **35** unga age, “Umum iwuri īgūmum arherhang, ri ivang abika atsu arherhe ri itsingo aka iba.” Mōce unga atsu umbō adzeu unga ru udzepurhe iyērhe Uhiridu aka adzin.

24 Inuma itōō iki imaa Ukugōng Uwuku Udzowe Idēm-Num Uhananiya azī Ukasariya nggu akakū abō nu urhoya uwōō itsoka ighburh Utarturhu, atsu arherhe Ubirhu ru ugomna. **2** Ivang umbō aka ayisu Ubirhu atsī, urhoya

Utarturhu atsu arherhe Uburhu ra asu ugomna Uferhi age, “Awu itsoingo itsu umen igūibēn ididōr iyiki ider, ikεi ihwihwēng iyi unuma itsu igbigbisha iba ra abīmēn. **3** Ra afena kishoo nu inanga, a uteiya Uferhi, umen itar uwεε urherhe ru ungo. **4** Bōr umum isi ībeemum igha ivangngo, umum ishōrhā ungo uma udōng amēnngo ukpēto ru umen ukunjiir. **5** “Umen ikpo utsak uwure awu uner uwuku utsuyi ifuw, anu ikū isoyamen atsīwā ra abi Uyahuda ru ubēn ananga ru upfung. Unga awu unggbashi agbeyi abi Unazarat. **6** Abee itsu arhim ri Iya-Num, nggee umen idzur unga. Ungo uba urhusungo unga nibikango, ungo uwuri igūo idzidzerhe kishoo ubinkpi umen iki irherhe ri itsinga.” **9** Abi Uyahuda awu ru undzing akεrε ha, agōr uge iferha ha iwu idzidzerhe. **10** Ivangye ugomna aka adzowe unga ijee arherhe Uburhu age, “Umum ikaa itsimum nggu itēnamen ubinkutsu umum ihwēng ungo uku umaa imēka irhēirhe ungo uku uvarhuwe arherhe ra abī akεrε. **11** Ungo uba ugbishu urhisə, ungo ihwengngo uge anasi itōnga inuma usōkdūmēn umum iki izī ūzdowe igōng ri Iya-Num ru Urusharhima. **12** Abika atsu arherhamum asi ikpombō umum idēēmum uning nggu unera ri Iya-Num, use isoyiwe amen anera ra abā ifen-Num, use ra anang akōr ru utepa. **13** Asi idēē adeyiwambō ungo ubinkpi umbō aka akū atsu arherhamum. **14** Bōr umum isōma ungo ra awiya, umum idzowe igōng ru Unum uwu atokamen ru Utsīndī hā, umbō aka ayisa ukpui uku ukpē. Bōr umum iwemum ri imangmang ri kishoo abinκε aka awe ri īkpēm Umusa nu ru abvur abika asōm Arherhu-Num. **15** Ififosamum ru Unum iwu unying nggu anera abεrε, uge

abika arhurhika awuri isok ra akpe nu abika ada irhirkika.

16 Ngge itsu uben ivang umum inū itsu amemnum uku ushashaki ra asu Unum nu unera. **17** “Imeka irherhe iki imaa, umum ibvui iba Urusharhima ikū ízūwā abin ība indzowe anera ayike atsūwāmen, ni indzowe idem-Num.

18 Umum iki imaamum isare itsikammum ivangye abere ha aka aba akpo umum ru ufom Iya-Num. Isi iwemum ri ikikong anera, isi isoyikū amen anera. **19** Bor abi Uyahuda rabo adzeka abī Uasiya, awu umō, imēngge umbō aba ra anangngo aba atsu arherhamum umbō aba awembō ra arherhe nggu umum. **20** Use ungo uneke anera abere asom uvauwi umbō aka akpo ru umum ivangye umum iki idēē ra asu abi udzepurhe. **21** Arherhambo awu unying ukpekū umbō aka itsu umum uvau, umum iki itsarhi irhakmum ra asumbō īgōr ingge, ‘Awu arherhe isisok ra akpe umbō aka avarha arherhamum ra asumbi irhere.’” **22** Mōce Uferhi, uwuku uhweng Utsindī Uyesu akarhārhā, agopuwe unuma agor umbō age, “Utseku unumkpi ukugōng Urhisoya aka iba kata, umum idōrhi izharhuwa arherhang.” **23** Unga atsu uteiya abi iwa Uroma adzeu Ubirhu na aneke unga agayi iyornga na aneke awerhanga adzowe ubinkpi unga akaabee. **24** Inum iyō iki imaa Uferhi aba nggu utsēnga Udurusirha, una Uyahuda. Adene umbō akū Ubirhu aba, ru unga akpeto ra arherhe Ubirhu aki imangmang ru Ukiristo Uyesu. **25** Ivangye Ubirhu aka anu ideyiwe irhirkika, nu ikpōm amen, nu nggaa unum ukpuku uvarha arherhe uku iba, itsu iwei ifer Uferhi, unga agor Ubirhu age, “Iki iwu mōnō icere! Ubvui uzī. Umum iba ikpomum ivanga,

umum idene umbə ayisuwa ungo.” **26** Ri ivang hā unga atsu amennga Uburhu awuri idzowe unga uhwək igha angwī, ngge itsu Uferhi ayisa unga ubən ivang asei irherh nggu unga. **27** Imeka ivaa iki imaa Ufokiyu Ufestu afea ugomna ru ugarh Uferhi. Uferhiabee itenamen ra abi Uyahuda, unga aneke Uburhu ru ugborzī.

25 Inuma itaar iki imaa Ufestu aka atsī ra abī hā, asoku Ukaisariya azī Urusharhima, **2** umə ateiya abika adzowe idem-Num nu anggabaashi abi Uyahuda atsu arherhe Uburhu ru unga. **3** Umbə ashərhū Ufestu unga ama atsu umbə akū Uburhu abvui azī Urusharhima, ubinkutsu aka agbishaabee iwoi na afere unga ru utsindī. **4** Bər Ufestu agor umbə age, “Adzudzeu Uburhu ru Ukaisariya, umum nibikami isi ídārhūmum ni ibvui izī umə. **5** Utsak uwure aba afea ru uvau, anggabaashimbi aboaba umen izīmen urhōnga, azī atsu arherhe ri itsinga.” **6** Inuma isi inangngge utorok, use usoka, unga aka amaa nggu umbə, unga abvui azī Ukaisariya. Ukpée unum uvaa unga asei nū udzepurhe uku uvarha arherhe, atsu umbə akū Uburhu aba ra asunga. **7** Ivang Uburhu aka adzeka, anggabaashi abi Uyahuda abika adzeku Urusharhima aba adēē adziira unga, atsuyi urherhe arherhe uwuku utso ri itsinga, akirake aka ashike ru idzidzerhe. **8** Mocə Uburhu akaa itsinga agor age, “Umum isi igbamum uvau ri Íkpem abi Uyahuda use ri Iya-Num use ru Ukaisar.” **9** Bər Ufestu abee itenne amen abi Uyahuda, unga agor Uburhu age, “Ungo ubeengo izī Urusharhima umbə avarhuwa arherhangra asumum ru nggəo ha?” **10** Uburhu age, “Umum iwur asu Ukaisar, ru udzepurhe uku uvarha arherhe, anangkə

ngge iki imẽẽ umbø avarhuwa umum arherhe. Umum isi ikorhumum iyiki ibewe ra abi Uyahuda, ungo nibikango uhwengo rimi hã. **11** Umum ũba ikorhumum ubinkpi uku umẽẽ akpe, umbø afere umum, umum isi ikpẽmum akpe. Bør idzidzerhe iba ishingge ra arherhe ha abi Uyahuda aka atsu ru umum, unera asi ídẽẽ adzowuka umum ru umbø. Umum ifena akũ arherhamum izĩ ru Ukaisar!” **12** Ufestu aka akèki itsūwã nggu abi udzepurhenga, mœcœ unga age, “Ungo ugør uge akũ arherhangó azĩ ru Ukaisar. Unago uwuri izĩ ru Ukaisar.” **13** Inuma ukunjiir iki itong uyerhe Uagiripa nu Ubani abambø Ukaisariya, aba ighwe ugomna Ufestu. **14** Umbø amaa inuma irheirhe nggœ ha, Ufestu arherhe arherhe Uburhu nggu uyerhe age, “Unera nuwø Uferhi aka aneka unga ru ugborzĩ. **15** Ivangye umum iki iwe ru Urusharhima, ateiya abika adzowe idem-Num nu anggbaashi abi Uyahuda atsu arherhe utsak uwure, ashõrhã umum ima itsu ubinkpi uku iwu uvau akpe ru unga. **16** “Umum ideyiwe umbø uge umen abi Uroma iki isaki isi idzowukumen unera ra abika atsu arherhe ri itsinga, bør awuri idzowukumbø ivang unga akaa itsinga ra asumbø ra arherha ha. **17** Ivangye umbø aka aba nggimi nggu umum, umum isi idärhūmum, unum uvaa umum iseí nû utarh iyerhe ni itsu umbø akũ uner ha aba. **18** Abika atsu arherhe ha aka asok arherhe, umbø asi irherhumbø abin aka abewe akirake umum iki ikau ra amennum. **19** Bør umbø akpurha awu ru uning ra agbeyi ha umbø aka amesuwe, nu utsa uwœœ agburh Uyesu aka akpea, bør Uburhu agor age awea ru urhe. **20** Umum iki isi ikpomum usu uku udøsa arherhe ha, umum

irhusa unga ugε use unga abemunga izī Urusharhima umbə avarhuwe arherhangā umə nggu abin akere. **21** Bør Uburhu aka abee uyεrhe Ukaisar unga azharhuwe arherhangā, umum itsu umbə adzeu unga utsəku ivangyε umum iki idene unga azī ru Ukaisar.” **22** Məce uyεrhe Uagiripa agər Ufestu age, “Umum ibee igū ru utsa ha nibikami.” Ufestu age, “Udā ungo uwuri igūo unga.” **23** Unum untaar Uagiripa nu Ubani adzek ri ijee iyεrhambə, aba nggu akagōng abi iwa nu anggabaashi abi utepa atsīwā udzepurhe iyεrhe. Məce Ufestu atsu umbə akū Uburhu atsīwā. **24** Ufestu age, “A uyεrhe Uagiripa, nu kishoo abirabε aka awu nggimi nggu umen, umbi anyā utsak uwure! Abi Uyahuda kishoo aka atsu arherhe ri itsinga ru umum ru Urusharhima nu nggimi ru Ukaisariya, atsuyi ivum age isi imēngge umbə neke unga abek. **25** Bør umum inyā unga asi ikorhunga ubinkpi umbə aka ifere unga. Ubinkutsu unga nibikanga abee arherhangā azī ra asu uwuku ugōng Ukaisar, umum idene unga azīā Uroma. **26** Bør umum ishimum ru undzumu ubinkpi umum iki itsēnge uyεrhe uwuku ugōng ru Uroma ri itsinga. Ngge iki iwe rimi umum ikū unga iba ru umbi kishoo, undzumunga ru ungo uyεrhe Uagiripa, ingge umen ība irhi arherhe ha imaamen umum ima ikpo ubinkpi umum iki itsēng. **27** Ubinkutsu ri inyīnyāmum, awu ijijam umbə adene uner ugborzī ru uwuku ugōng Ukaisar na asi ikpombə undzumu arherhe ha umbə aka itsēng.”

26 Məce Uagiripa agər Uburhu age, “Adzaambə ijeea ungo ukaa itsingo.” Nggee Uburhu aberu uboknga, atirhi arherhe age, **2** “A uyεrhe Uagiripa, umum inyāmum

iwu ra andzui iki iwe uge awu ru ungo umum idẽẽ ikaa
itsimum irherε ru urherhe anggbaashi abi Uyahuda iki
irherhe ri itsimum, **3** undzumunga uge ungo uhwengo
ibibayi abi Uyahuda nu abinke umbø iki iwe ru uning
ra ake. Nggee, uma udøør amenngo ukpeto ru umum. **4**
“Abi Uyahuda kishoo ahwengmbø ikpū isiseimum utirhi
ri iwædzemnum, ra abīmen nu ru Urusharhima uba
utsī irherε. **5** Ahwengmbø umum utirhi ri iwædzem.
Umbø aba abemumbø, adẽẽ idzowukumbø ideka ri
itsimum uge umum iwu ru ukpui agbeyamen ukpuku uwu
utsotsorakpo, umum iwu utsa Ufarisi. **6** Ubinkutsu umbø
avarhuwa umum arherhe irherε, awu ififosa ru ubinkpi
Unum aka abemuwe atokamen. **7** Awu ibibemuwe ha riyc
idūmen usøkdūmen aka afosaabee inyā ngge itsuifer.
Ngge itsu umbø aka amina asumbø adøsu Unum ru utsuu
ra atenum. A uyerhe, awu ififosa ha itsu anggbaashi abi
Uyahuda agor age umum iwu ru uvau. **8** Awu use utsu
umbi ashimbi ri imangmang uge Unum adẽẽ asoyika
abika akpe? **9** “Umum nibikami isha inyā ugeε awu
ufang umum ikorha abina arherhe akika akpē itsok Uyesu
uner Unazarat. **10** Ubinkpi umum iki ikorhe nukpø ru
Urusharhima, umum iki ikpo ijee ra ateiya abika adzowe
idem-Num iyiki igbange asarkasar anera arherhe ru
ugborzī. Ivangye umbø aka itsu ufai akpe ru umbø, umum
iwu ru undzing abika atsu ufai ha. **11** Ivanga irheirhe
umum iki idøsa abā ifen-Num kishoo idzise umbø uver,
ni ibee itsu umbø arheni itsok Uyesu. Umum igū avøm
nggu umbø akarhärhā nggee umum iken umbø ri iteu
iyøø iyi abī akase idzowe umbø uver. **12** “Ru uzərhā ukpu

iferha ha umum iwuri izī Udimashku, ri ijee ateiya abika adzowe idɛm-Num. **13** Aka ayoka atenuma, a uyérhe, umum iwu ru utsindī ni inyā irhirhang iyoo iki inangngge irhirhang ishaa unum irhang idzeka afā, iba idzipa umum nggu awerhu uzērhāmum. **14** Umēn kishookamen igba ra abī, nu umum igū urhem ukpoo ri idū abi Uyahuda, uku ugōr umum ugē, ‘A Ushawurhu, a Ushawurhu, awu use utsu ungo udzaa umum uver? Ungo ukpurhu unayiwe itsingo, ru nyaki inak iki igbopi itsingge nggu igbong uner ughāwā.’ **15** “Mōce umum irhusa ingge, ‘Awu ungo ungaa Uteijee?’ “Uteijee agōr umum age, ‘Awu umum Uyesu uwu ungo uku udzowe uver. **16** Bōr icere usisok udidēē nu adakngo. Umum idzeka ru ungo ibee iseng ungo uwu uner itsernum nu uwu ideka ubinkpi ungo uku unyā ru umum nu abinke umum iki ideyiwa ungo. **17** Umum iwuri iforhamum ungo ra anerngo nu atsen abi Uyahuda umum iki idena ungo uzī ru umbō. **18** Ungo iyanguwe asumbō, umbō adzipa adzek ru uzī aba ri irhirhang, na adzeki ijee Ushaitan aba ru Unum, ngge itsú umbō ama akpo itsüwe arhim, na ama akpo anang nggu abirabé umbō aka aseng umbō ru ubok imangmangmbō ru umum.’ **19** “Nggee a uyérhe Uagiripa, umum isi ikpēmum idōsa irhiyē iki idzeka afā iba ru umum. **20** Umum itirhi idzowe isarhe ra aner Udimashku imaa ni idzowe aner Urusharhima nu Uyahudiya kishoo, ikei ni indzowe isarhe ra atsen abi Uyahuda, ingge umbō adzipa aba ru Unum, akorha abinke aka ideyiwe idzidzipambo. **21** Ngge itsu abi Uyahuda adzur umum ru ufōm Iya-Numabee ifere umum. **22** Bōr Unum unga ayika umum ūba itsī irherē, ngge itsu umum

iwu nggimi ni indzowe ideka ra akagōng nu akaci. Isi irherhumum abin akase bør abin abika asəm Arherhu-Num nu Umusa aka arherhe age iwuri ikorhe rimi, **23** ugc awu ufang Ukiristo ahwa uver, na awu unggbaashi uwuku usok ra akpe, na adūwū irhirhang ififorh ra anernga nu atsen abi Uyahuda.” **24** Uburhu anu ikaa itsinga nukpi Ufestu abvutuwe arherhe Uburhu. Atsarhi irhaknга age, “A Uburhu, ungo uku uzhома! Idzursungo akarhārhā iki idzipukungge itsingo.” **25** Bør Uburhu age, “A uteiya Ufestu, isi izhəmum ukpong. Ubinkpi umum iki irherhe uwu idzidzerhe nu uwu ubin ukpuku uyei. **26** Ungo uyerhe ungo uhwengo abina akere, umum isi igūmum iwei irherha ake ru ungo. Umum ihweng ungo uku ugūo abin hā kishoo, ubinkutsu, asi ikorhumbø ake ri iwək. **27** A uyerhe Uagiripa, ungo udzowukø imangmang abika asəm Arherhu-Num? Umum ihweng ungo ubemungo.” **28** Məce Uagiripa agor Uburhu age, “Ungo utsar uge ri ungwērhī ivang iyere ungo ubee itsu umum iwu uner Ukiristo?” **29** Uburhu age, “Ivang iki ici use iyiki ider, umum ifen-Num asi íwea ungo ukpekū, bør kishoo abika akpeto ru umum irherε, awe ru nyaka umum, bør niba awembø ri inyāwā iyere.” **30** Uyerhe nu ugomna nu Ubani na abirabε aka asei nggu umbø asisok. **31** Umbø aka adzek ru ubā ha, umbø anu arherhe nggu adəka, umbø agor age, “Utsak uwure asi ikorhunga ubinkpi uku umēē ighbigbang ru ugborzī use akpe.” **32** Uagiripa agor Ufestu age, “Utsak uwure abee umbø akū arherhangā azī ra asu Ukaisar, uda umbø atsūwūkumbø unga.”

27 Ivanga iki iwe umen iki igar izī abī Uitarhiya, umbō atsuке Uburhu nu abi ugborzī abō ru ubok uteiya abi iwa Uroma uwō itsoka igburh Ujurhiyo, unying ru ukpui abi iwa Ukaisar. **2** Umēn iki itsī ukhukhō amē uku udzeku Uadiramitiyum, uku uwuri utsīrhī ifēn akau iteu iyō iyiki iwe ra abī Uasiya, umēn itsī uzērhā ru ukau azē akagōng. Uaristaku, utsa Utasarhonika ra abī Umakidoniya, awu nggu umēn. **3** Unum uvaa umēn itsīmēn Usidon. Ujurhiyo amutuwe Uburhu, aneke unga azī anyā awerhangā umbō adzowe ubinkpi unga akaabee. **4** Umēn iki isok umō ru ukhukhō amē hā itsīmēn azē akagōng, ugba ukēnkpo umēn uzērhā. Nggee umēn ikore udiku undzing Usayifuru ra anangkē ugba usi ikerkpō. **5** Umēn iki igar ukau azē akagōng hā ukpuku ukhapa ra abī Ukirhikiya nu Upamfirhiya, umēn icipa ru uteu Umira ra abī Urhikiya. **6** Umō uteiya abi iwa Uroma aka akpo ukhukhō uwō uku udzeku Uarhekzandiriya uwuri izī abī Uitarhiya, unga atsu umēn ru uwu ha. **7** Umēn uzērhā uku utōo imaa inuma irheirhe nggu uver, umēn iki ikhapa ru uteu Ukinidu, ugba ukēnkpo umēn izī ra asu, umēn ikore udiku ubang ukau Ukitrit afēn akirake aka ashike ru ugba uku uker, aka akhapa ru Usarhmoni. **8** Umēn igū uver ni itōng ubang ukau Ukitrit izī itsī anang akōo umbō iki iyisa Anang Akika Ufōrh, aka akhapa ru uteu Urhasiya. **9** Uzērhāmen ughawē ivanga irheirhe. Mōce igbigba iwe ru uzērhā hā. Ubinkutsu unum ikpem igha ubin uku utōngkpō. Nggee Uburhu adzowe umbō itsūwā age, **10** “Umum inyā uzērhā hā uwuri iwu igba abī ra asu, ukhukhōmēn nu abinmēn nu urhemēn uwuri igba abī.” **11** Bōr uteiya abi iwa asi

ibemunga ubinkpi Uburhu aka arherhe, akpurha atsu amennga ru uner ukhukhə̄̄ nu uteiya ukhukhə̄̄ ha. **12** Ngge iki isi izengge umbə̄̄ agha idoi ru anang hā, irhembə̄̄ ibemumbə̄̄ izērhā azī̄̄ ra asu, afosi izī̄̄ atsī̄̄ Ufinikiya, ngge iba imēngge umbə̄̄ agha idoyi umə̄. Akere awu anang idē̄̄ akə̄̄ aki akhukhə̄̄ ru Ukirit aka arhi udiku unə̄̄ uwu urhə̄̄ nu ufā̄̄ uwu urhə̄̄. **13** Ivangye ugba ukpuku udzek unə̄̄ utirhi ifeu uku utə̄̄o, anera atsar age ubinkpi umbə̄̄ aka abee uku ukpokpə̄̄, nggee umbə̄̄ agbiir uzou ukpuku ukpom ukhukhə̄̄ ha adə̄̄su ifen ukau uku ukhapa ru Ukirit. **14** Isi idārhūngge ugba ukpə̄̄ ugogongakpə̄̄ ukpurukpi umbə̄̄ iki iyisa ugba ufā̄̄ uwu igōkpee, uku udzku umpfūwā̄̄ abī̄̄ hā. **15** Ugba ha uku ukwer ukhukhə̄̄ ha umgbə̄̄ ufə̄̄ irhi udiku ugba ha uda umgbə̄̄, umen idiki neke ugbaka uyii umen. **16** Umə̄̄ iki idə̄̄su udiku umpfūwā̄̄ uku uci umbə̄̄ iki iyisa Ukauda, afə̄̄nke aka ashike ru ugba, umen igū̄̄ uver ni idə̄̄rhi igbiir ukhukhə̄̄ uwuku uci uwuku ukhapa ru ukhukhə̄̄ ha. **17** Ivangye anera aka agbiir ukhukhə̄̄ ha atsī̄̄ ru ukugə̄̄nga, mə̄̄ce umbə̄̄ akū̄̄ arhi aboyi adzipa ukhukhə̄̄ ukugə̄̄ng hā̄̄ utsur umgbə̄̄ uyarmgbə̄̄. Ikeyi umbə̄̄ acipukumbə̄̄ utatorho atorho ukhukhə̄̄ ha na aneke ugba uyii ukhukhə̄̄ ha. Umbə̄̄ akorhe rimi ubinkutsu agū̄̄ iwei utsur umbə̄̄ atsī̄̄mbə̄̄uzuzeu Usiriti. **18** Unum uvaa ugba utsokpə̄̄ akarhā̄̄r, utsu umbə̄̄ atirhi akarh abinke aka awe ru ukhukhə̄̄ ha atsuyiwe ra amē̄̄. **19** Ru unum untaar, umbə̄̄ atāyīwe abin akə̄̄ ikeyi aki itser ukhukhə̄̄ ha. **20** Umə̄̄ iki imaa inuma isi inyā̄̄men ishaa unum use ídzeer, nggaa ugba ukpu ufin inai ukpurhu udē̄̄ ikwer umen, umen isi ifosumen ibibek.

21 Aka adera anera aka asi ighambə ubingha, Uburhu asok adẽẽ ra ateumbə na age, “Umbi anera, uda umbi agũmbi arherhamum iki igor uge niba asombi ru ubang umpfūwā abī Ukirit, uda umen isi itsīmen igba abī nggu ididak iyere. **22** Bør icere umum idzaa umbi itsūwā àka awe ri ikeramen, unera asi ìkpea ru umbi, bør ukhukhō ha uwuri iyar ukpekū. **23** Ubinkutsu utsuu ukpu arheke ipfu itser iyiki idzeku Unum uwuruwi umum iki iwu uwu unga ni itõ itsernga, idẽẽ akhapa ru umum, **24** igor ige, ‘Niba ugñó iwei, Uburhu. Awu ufang ungo iki idẽẽ ra asu Ukaisar umbə avarhuwa arherhang, nggayé Unum ri imimutanga aka aførhuka abirabé aka uzérhā nggu ungo.’ **25** Nggee àka awe ri ikeramen, ubinkutsu umum iwemum ri imangmang ru Unum abin hã umbə aka arherhuwa umum, iwuri iwe rimi hã. **26** Bør awu ufang ugba utare umen nu ubang umpfūwā abī akɔɔ.” **27** Ru utsuu ukpu usøka na anaa, ugba ukpurhu adẽẽ ikiken umen ru ukau akagóng Umeditereniya, aka ayoka ikotsuuka abika akpai ukhukhō ha akaiferhkə age umen iki ikhapumen abī. **28** Umbə amei ighor amẽ anyã ake atsíke adaka unaka nu isøka ivaa. Umen iki igøpa izĩ ukunjiir umbə amei ikei, akpo ighor amẽ adaka isøka utoɔrha. **29** Agū iwei utsur ukhukhō ha ugbopumgbə nggu atarh, umbə acipuwe azou akika amor anaa udiku undzing ukhukhō ha, utsur umgbə uzérhumgbə uzérhā iki ifefetem. Umbə atsīmbə ifen-Num ukpee usar ifetem. **30** Abika akpai ukhukhō haabee itĩ adzek ru ukhukhō ha. Nggee umbə acipuwe ukhukhō uwuku uci, akpeta age umbə awuri icipuwe azou akika amor ra asu ukhukhō ukugóng. **31** Mœce

Uburhu agor uteiya abi iwa Uroma nu abi iwa ha age,
“Anera abere aba asi idexembø ru ukhukhø ha, umbi
asi fbekmbi.” **32** Igū rimi itsu abi iwa azharhuwe arhi
ukhukhø uku uci ha, aneke umgbø uzimgbø. **33** Ukpee
uku uwuri isar Uburhu ashørhā umbø kishoo ama agha
ubingha, agor age, “Irhere awu unum ukpu usøka nu anaa
nukpi umbi aka asei ri iwei, asi ighambi ubin. **34** Nggee
umum ishørhā umbi àka agha ubingha na abek. Igwar
unermbi unying isi ígwirngge ri itsinga.” **35** Unga aka
arherhe rimi amaa, unga anyangu uborodi atar uwøe ru
Unum ra asumbø kishoo. Møce unga azharhe atirha atāi.
36 Kishookambø akpo ikeramen na agha ubingha. **37** Umen
kishoo ru ukhukhø ha iwu inera inaka ivaa ni isøka
utøeva nu utøi. **38** Umbø aka agha ashur, umbø atsøwe
imor ukhukhø ha atare ishaa abin ra amø. **39** Ivangye
ukpee uku usar abika akpai ukhukhø ha asi ihwengmbø
abike umbø aka awe, bør umbø anyã avarha akø aka awe
ruuzu, umbøabee ikü ukhukhø ha azø afata umø. **40**
Umbø atenge arhisa kishoo aki azøu akika amor, abore
ake ru ukau. Ri ivang hñ umbø agarhuwe ubin ukpuku
udzipu ukhukhø ha. Umø umbø aberuwe utatorho aka
awe ra asu ukhukhø ha na akü adzur ugba uku iyira
umgbø ra asu na azimbø udika abi. **41** Bør ukhukhø ha
ukwer uzuzeu utsi ra amø ukãä ufør idzidzipa udamgbø,
ukhukhø ha utirhi iyata udiku undzing itso amø aka
aker uke. **42** Abi iwaabee ifere abi ugborzi, utsur uwøo
ru umbø akwer izoyi adzek atiā. **43** Bør uteiya abi iwa
Uroma abee iførhe Uburhu, akøna umbø. Atsu umbø
kishoo uwuruwi aka ahwenga ikwer izoyi unga ateer isha

atsĩ ra amẽ akwér izoyi agar nu abĩ. **44** Uteiya abi iwa ha atsu abika abubor afū uakatako, aboø afū avetu ukhukhōø ha. Rimi umbø kishoo aka aførh azĩ atsĩ nu abĩ.

28 Umén iki iførh itsĩ ubang umpfūwā abĩ hā, umén irhusa igū itsok anang hā igburh Umarhta. **2** Abi anang hā amatuwa umén akarhārhā. Inai idoi, ananga aghenga, umbø ataiwa umén urha na ayei umén iwér urha. **3** Uburhu akarh itokũ atsuyi ru urha. Imanu urha itsu ighwér idze ikpøør ni izürhā nu uboknga. **4** Ivangye abi umpfūwā hā aka anyā ngge iki izürhā nu ubok Uburhu, umbø agor adékambø age, “Idzidzerhe utsak uwure awu uner uwuku ufeyi aner, àka anyā unga aka abek ru ukau ukpuku ugong, rimi hā kishoo iyiki ibewe ina idøsa unga awuri ikpea.” **5** Bør Uburhu azusu uboknga atsukuka ibvui ha ru urha, isi inayikungge unga. **6** Anera akau ra amenmbø age anang hā awuri isengke use unga awuri igba ra abĩ akpe, bør umbø aka adärhā asì inyā iferhe ikorhungge nggu unga, umbø age awu unum. **7** Ídeø niyo ikhapa umø ra anang hā, iwu iyi Upubirhiyu, unga awu uyérhe umpfūwā hā. Unga ayei umén ri iyanga, na akorhuwa umén inna inuma itaar. **8** Ute Upubirhiyu aghonga unga, iyora imani anu nggu isurhā. Uburhu atsĩ ru unga afene-Num nu unga, atsorha abok nu unga na akerhuwe unga. **9** Ivangye iferha ha iki ikorhe, kishoo abi irhārhā aka abør ru umpfūwā abĩ hā aka aba, akerhumbø. **10** Umbø adzaa umén igøng ra atsindĩa arherhe. Umén iki iwuri isok ru ukhukhōø amẽ ukugøng, umbø akøng abinke umén iki ibee adzaa umén. **11** Aféë ataar aka amaa umén isok ru ukhukhōowi uku ugha idoyi ru umpfūwā

abī hā, uwuku udzoku Uarhekzandiriya. Ra asu ukhukhō
ha umbō aka atsē uzirhzī akārhghwē anum. **12** Umēn
iki itsī uteu Usiraku umēn imaa inuma itaar umō. **13**
Umō umēn isok izīmēn ru uteu Urigiyum. Umēn imaa
unuma unying, ukpee uku usar ugba ukpu unōr uba,
unum uvaa umēn itsīmēn Uputiyorhi. **14** Ru Uputiyorhi
umēn iki igbopa angwēmēn nu anapumēn umbō ashōrhā
umēn imaa inuma utōova nggu umbō. Ri imimasha umēn
ība itsī Uroma. **15** Angwēmēn nu anapumēn ru Uroma
aka agū isarhamēn, umbō adzek aba agbanga umēn.
Abōo adzeki Izee Uaffiyu, abōo adzeka anangkē umbō iki
iyisa Aya Atsen Ataar. Uburhu aka anyāmbō unga atar
uwēe ru Unum, na awe ru ikeramen. **16** Ivangyē umēn
iki itsī Uroma, umbō abemuwe Uburhu unga azī asei
ikiyikanga nggu uner iwa abirabē aka adzeu unga ri iyakē
umbō aka afai uhwēk. **17** Inuma itaar iki imaa, Uburhu
ayisa anggbaashi abi Uyahuda umō. Umbō aka akōng
Uburhu agōr umbō age, “Umbi angwēmēn nu anapumēn,
umum ihwēngmum isi igbamum uvau ra anermēn use ra
agbeyi atokamēn, bōr umbō adzur umum ru Urusharhima
adzowe umum ra abok abi ijee Uroma. **18** Umbō aka
arhisa umumabee itsūwe umum, ubinkutsu, asi ikpombō
umum nggu uvau uwu ubinkpi umbō aka ifere umum.
19 Bōr anggbaashi abi Uyahuda aka akpēmbō, ngge iwu
ufang ru umum ikū arherhunga umēn izīmēn ra asu
Ukaisar. Isi iwengge uge umum itsu arherhe abimēn. **20**
Akēre ha atsu umum ibee inyā umbi ni ikēki itsūwā nggu
umbi. Ubinkutsu awu ubinkpi abi Uisrairha aka afosa
itsu umbō abow umum nggu inyāwā iyēre.” **21** Umbō

agor unga age, “Umen isi ikpomen ubvur uku udzoku Uyahudiya uba ru umen ri itsingo, use ungwem'en use unapum'en uwœœ aba nggimi nggu isarhe iyiki ibewe ri itsingo. **22** Bør umen ibee igū ubinkpi ungo iki irherhe, ubinkutsu umen ihweng anera ri inanga kishoo arherhe iyiki ibewe ru ukpui ukpere ha.” **23** Nggee umbø atsū unumkpi umbø aka igbopa nggu Uburhu. Unum hā uku uwe umbø awu arherhe aka aba ra anangke Uburhu aka asei. Udzur ru ukpeeka uba utsī urhees unga akpurha adēč ideyiwe umbø arherhe ri itsi Iyerhe Unum abee itsu umbø ahweng Uyesu ru utsindī Íkpem Umusa na abvur abika asom Arherhu-Num. **24** Abøø abemumbø ubin hā unga aka arherhe, bør abøø ashimbø ri imangmang. **25** Nggee umbø atsimbø uning nggu adokambø, na atirhi ibore anang hā, Uburhu aka amaa irherhuwe umbø arherhe age, “Ipfu Isarsatangge irherhe idzidzerhe ru atokamen ra angwī uner uwuku usom Arherhu-Num Uishaya igε, **26** “Uzī ra anera abere, ugør uge, “Umbi awuri igūmbi uben unuma bør asi íhwengmbi, umbi awuri irhirhi umbi uben unuma bør asi ínyāmbi.” **27** Ubinkutsu amen anera abere awu akerketake, aka afomukumbø atombo, umbø aka abvurkumbø asumbø, utsur umbø anyāmbø nggu asumbø, utsur umbø agūmbø nggu atombo, na ahwengmbø nggu amenmbø, na idzipa aba ru umum ikerhukū umbø.’ **28** “Umum ibee umbi ahweng age Unum aka adene isarhe ififorh iyere ra atsen abi Uyahuda, nu umbø awuri ikpembø ato.” **30** Imeka ivaa Uburhu asei ri iyaké umbø aka afai uhwék, ayεi kishoo abika aba ru unga. **31** Unga adzowe isarhe Iyerhe-Num, amesuwe abin

aki Uteijee Uyesu Ukristo asi igūa iwei, unera asi ikēna
unga.

Uroma

1 Idzeku umum Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu. Umbø aka ayisa umum iwe uner itser Uyesu, atsū umum idūwū Isarhe Iyiki Ize iyi Unum. **2** Isarhe Iyiki Ize iyi Unum aka abemuwe akū abika asəm Arherhu-Num ishaisha, ru nyaka umbø aka atseng ra asarkasar abvur Arherhu-Num, **3** ri itsi Ungwēngā ri iyornga awe unang Udauda. **4** Umbø abema age unga awe Ungwē Unum ri isisoknga ra akpe ri ijee Ipfu Isarsatangge. Unga awu Uyesu Ukiristo Uteijeemēn. **5** Ru uboknga Unum aka adzaa umen imimuta na ayisa umen iwe abi itser Uyesu nggee umen iwuri iyisa kishoo atsen abi Uyahuda aba awe ru imangmang na adəsa. Umēn ikorhe akere ha ri itsoknga. **6** Umbi ikei awu ra abirabé umbø aka ayisa ra atsen abi Uyahuda umbø awe abi Uyesu Ukiristo. **7** Umum inu itsēnge ru kishoo abika awe ru Uroma Unum aka abema ayisa umbi awe asasar. Imimuta nu ididər iki idzeku Unum Utēmen nu Uteijee Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi. **8** Umum inggbasha, itar uwēe ru Unummum ri itsok Uyesu Ukiristo ru umbi kishoo, ubinkutsu aka asəmukumbø isarhe imangmangmbi ru upfunga kishoo. **9** Umum itōwe Unum itser nggu amēnum kishoo ri idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Ungwēngā, Unum awu idekamum iki iyita umbi **10** uben ivangye umum iki ifen-Num. Umum ifena unga aba abemunga, unga ama utsuruwa utsindīru umum ība ru umbi. **11** Umum ibee inyā umbi akarhārhā ni īdzaa umbi izūwā iyəo iyi Ipfu Isarsatangge iyiki itsu umbi aker. **12** Uge iwuri itsu umum nu umbi ifituwe adəka ri imangmangmen. **13** Umum isi ībeemum umbi awe

ru ida ihwihweng umbi angwēmen nu anapumēn, uge
umum ibee ība ru umbi idikunga irheirhe, bōr umum isi
ikpomum ivanga utseku icere. Umum ibee ikpo igber abin
ru umbi, ru nyaka umum iki ikpo ra atsen abi Uyahuda
aboo. **14** Umum iwemum ru uverh anera kishoo, abi
Uyahuda nu atsen abi Uyahuda, abi isarasu nu agugge.
15 Ngge itsu umum itsu amēnmum idūwū Isarhe Iyiki
Ize ru umbi abirabē aka awe ru Uroma ikei. **16** Umum
isi igūmum atsa idzowe Isarhe Iyiki Ize, ubinkutsu ngge
iwu ijee Unum iyiriye iki ikū ififōrh iyi abika awe ru
imangmang, utirhi ra abi Uyahuda uzī utsī atsen abi
Uyahuda. **17** Awu Isarhe Iyiki Ize ha ideyiwa umēn uge
Unum anyanga umēn iwe abika arhika, irhirhikaye iki
iwe ri imangmang iyi inggabaashia izī itsī imimasha, ru
nyaki itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Uwuku urhika
awuri ibek ri imangmang.” **18** Avəm Unum adzeka ra
afā aba nu atsi abirabē aka ashimbō ru Unum nu abika
awe ri iyiki ibewe anera aki adəmu idzidzerhe ri iyiki
ibewambō. **19** Abinke umbō aka adēē ahweng ri itsi Unum
uwu ukupēē ra asumbo, ubinkutsu Unum aka ayanguka
ake ra asumbo. **20** Udzur ri imimunu upfunga iwiweye
Unum aka awe umbō aka asi idēē inyāmbō, iyiriye iki
iwu ijeenga iyi ugbagbaa nu abinke aka adəyiwa uge
unga awu Unum, aka anyā ake ukupēē. Anyā ake ra
abinke unga aka amuna, ngge itsú anera asi iwembō ru
ubin ukpuku urherhe uku uka arhimmbō. (**äudios g126**)
21 Ahwengmbō Unum, na asi ikpoimbō unga aka awe
Unum, asi itarmbō uwēe ru unga. Iferhkombō iwe ibem nu
amenmbō awe uzī. **22** Umbō anu igor age umbō asarasu,

bər awu agugge **23** na afaruwe ikpikpoi Unum adzowe ra agberhekə aka awe ru nyaka anera nu anunu nu ijue nu abinke aki ikaikai ra abī. **24** Nggee Unum aneke umbə, ngge itsú umbə akorhu abin arhim iyiki ibewe amenmbə iki ibee. Umbə akorhu abin atsa nggu adəkambə. **25** Umbə adzipu idzidzerhe Unum ngge iwe igberangwī, anu idzowe igɔng ra abinke umbə aka amuna na akpẽmbə uwuku umumuna uwu ikpikpoi ugbagbaa. Iwerimi. (**aiōn g165**) **26** Nggee Unum aneke umbə nggu ikpona iyiki ikū atsa. Uko atsəmbə akpẽmbə irha nggu atsakmbə bər arha nggu akatsərh. **27** Rimi hā akatsak akpẽmbə irha akatsərh ngge iki iwe ubinkpi Unum aka amuna na awu ra anyona nggu adəkambə akatsak. Akatsak nu akatsak aka isaka arha adəkambə, na ayei avau itser iyiki ibewambo. **28** Umbə akpẽmbə iwe nggu ihwihweng Unum, nggee Unum aneke umbə ri iferhkə iyiki itārhāmbə, ngge itsú umbə akorha abinke aka asi imẽke umbə akorhe. **29** Umbə awe nggu ikpū iyiki ibewe, nu ikpona nu amen aka abewe. Awu nggu unyēē, nu ifer uner, nu ifuw, nu ikpikpēē. **30** Umbə awe abika averha anera, abika akpē Unum, abi ugbau, abika aberi itsi, abika afirhā, abika angwē amenmbə ri iki ibewe, asi it̄imbə atei, **31** abika asheri itsoi, abika asheri imangmang, abika ashera amen, abika ashera atorh. **32** Umbə ahwengmbə Íkpem iyiki irhika iyi Unum iki igor ige abika akorha abina akere imẽngge umbə akpe, umbə asi ikorhumbə akere ha ukpekū, bər umbə ikei abema abika akorha ake.

2 Nggee ungo ushiō ru urhem, ungo uwuku utsu uvau ru uwoo, ungo uba utsu uvau ru uwoo, ungo utsu uvau

ri itsingo. Ubinkutsu, ungo uner uwuku utsu uvau ha, ungo uni ukorhe ru nyaku uner uwuku uwe ru uvau.

2 Umēn ihwēngmēn ugē itsu uvau iyī Unum ru abika akorhe rimi hā iwe idzidzérhe. **3** Nggee, ungo uner uwuku utsu uvau ra abō, nu uni ukorhe iki ibewe ugēe umbō, ungo ukaiferhkō ugē ungo uwuri ishōtō ri itsu uvau Unum? **4** Use ungo ukwēete urherhē innanga, nu inineke nu idəngamēn? Ungo usi ihwēngo ugē inna Unum ikūna ungo izī idzidzipa? **5** Bōr iker itsingo nu ida idzidzipa amēnngō ngge itsu ungo unu ikōng avōm ri itsingo ru unum avōm Unum, ri ivang iyiki itsu uvau iyiki irhika iyī Unum iki idzeka. **6** Unum awuri idzowe ubēn unera ubēte ubinkpi unga aka akorhe. **7** Abika atō itser abima ri ikorhu ubin uku uze naabee ikpikpoi, imor nu urhē uwu ugbagbaa, Unum awuri idzowe umbō. (**aiōnios g166**)

8 Bōr abika abema atsimbō na akpēmbō idzidzérhe na adōsu iyiki ibewe, awuri itsī ra avōm Unum. **9** Uver nu ayetnum awuri iwe nggu ubēn unera aka akorhe iki ibewe, agbaashia akorhuwe abi Uyahuda, mōcē atsen abi Uyahuda. **10** Bōr ikpikpoi, igōng nu ididōr iwuri iwe nggu uwuku ukorhi iyiki ize, igbaashia iwe nggu abi Uyahuda, mōcē atsen abi Uyahuda. **11** Unum asi itēnga asu. **12** Abirabē aka asi ihwēngmō Íkpem na agba ra arhim, arhimmō awuri itsīme umbō, bōr abirabē aka ahwēng Íkpem na agba ra arhim, Íkpem iwuri itsīme umbō. **13** Ubinkutsu, asi iwea abika agū Íkpem awu abika arhika ru Unum, bōr Unum awuri inyanga abika adōsi Íkpem awu abika arhika. **14** Rimi hā, atsen abi Uyahuda, abika asheri Íkpem, ivang iyō umbō akorhumbō abin akō aka

awe ri Íkpem. Awembə ri Íkpem ra amenmbə, uko umbə aka ashimbə nu Íkpem. **15** Itsermbə itsu anera ahweng uge abinke Íkpem iki igor, atsengmbə ake ra amenmbə. Iferhkə amenmbə ikei ideyiwe uge iwe idzidzerhe. Ngge iki iwe uge iferhkəmbə isaki itsu uvau ru umbə, ivang iyə ngge ikaa umbə. **16** Akere ha awuri iwe ru unumkpi Unum aka itsu uvau ri iwiwək amen anera ru ubok Uyesu Ukiristo, ru nyaka Isarhe Iyiki Izemum iki irherhe. **17** Ungo uner uwuku uyisi itsingo uner Uyahuda. Ungo utsukə amenngō ri Íkpem nu ufirhā ri iwerhengo nggu Unum. **18** Ungo umesungo Íkpem ha. Ungo uhwengo ubinkpi unga akaabee ungo ukorhe, nu ubemu ubin uku uze. **19** Ungo akaiferhkə uge ungo udarh abi ibvuta, irhirhang ra abi uzī. **20** Ungo ukaiferhkə uge ungo uwu uner uwuku umesuwe agugge, uwuku umesuwe awəkaci, ubinkutsu ungo ukaiferhkə uge ri Íkpem ungo uku ukpo ihwihweng nu idzidzerhe kishoo. **21** Nggee, ungo, uner uwuku umesuwe anera, ungo usi imesukə itsingo? Ungo uner uwuku udūwā uge niba avəumbə ivəu, ungo uvepə ivəu? **22** Ungo uner uwuku ugər uge niba atomumbə-dak, ungo utomungo-dak? Ungo uner uwuku ugū ishī ugberhe, ungo uvepə ivəu ru abā agberhe? **23** Ungo uwuku ufirhā nggu Íkpem, ungo usi idakukə itsok Unum ri izharhuwe Íkpemnega? **24** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Umbi atsu atsen abi Uyahuda arhenu Unum.” **25** Usorhe uwekpo ru ugarh, ungo uba udəsungo Íkpem, bər ungo uba uzharhukə Íkpem, ungo uwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ru usorhe. **26** Nggee, abika asheru usorhe aba adəsumbə abinke Íkpem iki irherhe, asi ínyāngə umbə

awembə ru nyaka abi usorhe? **27** Uwuruwi aka ashia ru usorhe nu iyornga na adəsunga abinke Íkpem iki irherhe, awuri itsuka uvau ru ungo uwuku uwe ru Íkpem nu usorhe, bər ungo uzharhukə Íkpem hā. **28** Unera asi iwea uner Uyahuda unga aba akpurha awu Uyahuda uwu iyor, usorhe usi iwekpə utsar ukpu iyor ukpekū anera aka adēē anyā. **29** Í'í, unera awu Uyahuda uwu idzidzerhe unga aba afea ra amennga, usorhe ukpu idzidzerhe uwe ukpu amen, ukpurukpi Ipfu-Num iki isaki ikorhe, asi iwea ikpem. Ikpū uner uwere awu Unum akpoi unga, asi iwea anera.

3 Abi Uyahuda anang atsen nggu use, nggu ugarh use nggu uwe ru usorhe? **2** Íí, uwe urherhe ru uben udí! Ri inggbaashia, umbə adzowe abi Uyahuda Arherhu-Num. **3** Iwuri iwe iguse abəo aba ashimbə ri imangmang? Isheri imangmangmbə iwuri itsuwüküngge imangmang Unum? **4** Í'il! Ishingge! Unum awe idzidzerhe, nu ngge iki iwu ugə anera kishoo awe abi igberangwī. Itseng Arherhu-Num igər igε, “Ngge itsu umbə adəyiwe ugə ungo urhika ivangye ungo iki irherha arherhe nu ugha inggbaashi ri ivangye ungo uku itsu uvau.” **5** Bər uba ida irhirhikamen ikū irhirhika Unum idzekwa ukupēē, umen igər uguse? Umen igər ugə Unum asi irhikunga unga aka atsu avəmnga ru umen? Aner abəo arherhe ri imine. **6** Í'il! Ishingge rimi! Iba iwe rimi, Unum awuri ikorha aguse na atsu uvau ru upfung? **7** Uwəo awuri idēē arherhunga age, “Ida idzidzerhamum iba itsu idzidzerhe Unum idzekangge ri idzowe igəng ru Unum, awu use utsu umbə atsu uvau ru umum ra arhimmum?” **8** Awu

uge umbə anu irherhe age, “Iba iwe rimi, məce umen idẽẽ īgɔrmən uge umen ikorha iyiki ibewe nu iyiki ize iba?” Abɔɔ abika arherhi iyiki ibewe nu atsimen anu igɔr uge umen irherhe aki ha! Awuri itsime umbə ri iwiwembə. **9** Umen irherhe iguse ra akere? Umen abi Uyahuda inangmen abəø? Í'í, Ishingge rimi! Umen iki itsu atsimen uge abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda kishoo umen iwe ri ijee arhim. **10** Ru nyaku itseng Arherhu-Num iki igɔr uge, “Uner uwuku urhurhika ashia, uko unying. **11** Uwuku uhwuhweng ashia, uwuku ubee Unum ashia **12** Kishoo aka adzipu undzingmbə ru Unum, kishoo aka awe ibem uwuku ikorhe iyiki ize ashia, uko unying.” **13** “Ru nyaku inuk iki ibewe iki isaki idzeyiwa ra adzak aka adẽẽ iyem, rimi hã irhem iyiki ibewe iki isaki idzeyiwa ra angwimbə. Arhemmbə atõ itser irhirhem.” “Irhem angwimbə iwu ungguma íghwer.” **14** “Angwimbə atok nggu urhena uku ukperek.” **15** “Adakmbə afərhĩ itsu adzirh, **16** igba abĩ nu ihwa uver iwu utsar atsindimbə, **17** ikei asi ihwengmbə atsindĩ ididoor.” **18** “Ashimbo ri iwei Unum ra asumbə.” **19** Awu idzidzerhe umen ihwengmen ubinkpi Íkpem iki irherhe, irherhe nggu abirabə aka awe ru uzirhzi Íkpem, ngge itsú uben angwĩ awe uku uveb, nu kishoo upfung aka agbambə ra asu Unum. **20** Nggee asi ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru utsindĩ uwuku udøsi Íkpem Umusa. Ubinkpi Íkpem Umusa iki ikorhe, ideyiwe unera ihweng arhimnga. **21** Bør icere Unum aka adeyiwanga utsindĩwi uku itsu unga anyanga umen iwe uku urhirhiki. Asi iwea ri Íkpem Umusa. Íkpem Umusa nu abvur abika asəm Arherhu-Num adzowuke ideka ri

itsingge. **22** Irhirhika ha adzowe ngge ru ubok imangmang ru Uyesu Ukiristo ru kishoo abika awe ru imangmang. Asi iwiwembø, **23** anera kishoo awe ra arhim, na afør itsitsĩ ru igøng Unum adambø, **24** bør unga anyanga umen iwe abika arhika ri izuwā imimutaye unga aka adzaa umen. Unga akorhe akere ru ubok Ukiristo Uyesu ri ivangye unga aka ashøote umen. **25** Unum adzowe Uyesu unga awu idem-Num iyiki inyanguwe ugbete arhim. Ra azirhnga umbø aka atsūwe arhim anera ri ivangye umbø aka awe ru imangmang. Unum akorhe akere adeyiwa ugε unga arhika, ubinkutsu unga aka asi itsuka uvau ra arhim anera aki isha. **26** Unga akorha ake adeyiwe irhirhikanga ri ivang iyere. Unga arhika, na anyanga kishoo abirabε aka awe ru imangmang ru Uyesu awu abika arhika. **27** Nggee unera adēē ifirhüngä? Í'í. Awu idøsu íkpem Umusa itsu umen irhika? Í'í, awu ru imangmang. **28** Umen igør ugε iwe ru ubok imangmang Unum aka anyanga anera awu abika arhika, asi iwea itser íkpem Umusa. **29** Unum awu Unum uwu abi Uyahuda ukpekü? Asi iwea uwu atsen abi Uyahuda ikei? Íí afea, **30** ngge iki iwe ugε Unum awu unying. Unga awuri inyanga abi usorhe awu abika arhika ru ubok imangmang, rimi hã abika asheru usorhe awu abika arhika ru ubok imangmang iyere ha. **31** Umen iki itsūwükumen íkpem Umusa ri imangmang iyere? Uko ukunjiir! Nu ngge iki iwe rimi, umen ikpøm nggu íkpem hã.

4 Umen irherhu uguse ri itsi Uibrahim, utoku atokamen ri iyor? Ihwihwengnga iwu use ra akere ha? **2** Unum aba anyangu Uibrahim awu uner uwuku urhika ru ubok

itseryε Uibrahim iki itõ, unga awea ru ubinkpi unga aka ikū afīrhā nukpø, bør asi iwea ra asu Unum. **3**
Itseng Arherhu-Num igor uge use? “Uibrahim awe ru imangmang ru Unum, ngge itsu umbø anyanga unga awu uner uwuku urhika.” **4** Unera aba atõ itser, itosanga isi iwengge izūwā, bør iwu itosi itsernga. **5** Bør, unerwi aka asi itõ itser na akpurha atsu amennga ru Unum uwuruwi iki inyanga abika abewe awe abika arhika, iwu imangmang uner ha iwuri itsu unga arhika ru Unum. **6** Udauda arherhe rimi ivangyε unga aka arherhe uge unerwi Unum aka asi inyanga unga awea uner uwuku urhika ru ubok itseryε uner ha aka atõ, idorh iwe nggu uner ha. Unga agor age, **7** “Idorh iwu iyi abirabε umbø aka atsūwe avaumbø, abirabε umbø aka atsire arhimmbø. **8** Idorh iwe nggu uner ha Uteijee aka asi ivarhunga arhimnga.” **9** Idorh iyere iwe ra abi usorhe ukpekū, use nggu abika asheru usorhe ikei? Umēn iki irherhumen uge imangmang Uibrahim itsu umbø anyanga unga awu uner uwuku urhika. **10** Iwe ra akasong umbø aka anyanga unga awu uner uwuku urhika? Awe ru unga aka asorhu usorhe amaa, use unga aka anasi isorhunga usorhe? Anasi isorhukumbo unga usorhe. **11** Bør unga ayεi usorhe ru nyaku utsar. Ake adeyiwe uge Unum anyangu Uibrahim awu uner uwuku urhika ru ubok imangmang ri ivangyε unga aka anasi isorhunga usorhe. Nggee Uibrahim awu ute ru kishoo abika awe ru imangmang ru Unum, abirabε aka anasi isorhimbø usorhe, ngge itsú umbø anyanga umbø awu abika arhika. **12** Rimi hā ikei Uibrahim awu utei ra abi usorhe abirabε aka asi iwea usorhe ukpekū

umbø aka awe ru ukpø, bør adøsumbø ikpū imangmang iyí Uibrähim, unga awe ru imangmang hā na adørha asorhu usorhe. **13** Asi iwea ri Íkpem Uibrähim nu unangnga aka ayéi ibibemuwe age unga awuri igha ukam upfunga, bør awu ri irhirkha iyiki iba ru ubok imangmang. **14** Uba awu abika adøsi Íkpem umbø awuri igha ukam, imangmang iwú ibém nu ibibemuwe ishingge ru ugarh, **15** ubinkutsu Íkpem Umusa ini ikü itsu uvau iba. Nu anangké Íkpem iki ishingge, izharhuwe Íkpem ishingge. **16** Nggee, ibibemuwe iba ru ubok imangmang. Ngge iwú ru ubok imimuta unang Uibrähim kishoo aka adéé awe ru ikeramen uge umbø awuri iyéimbø ngge. Asi iwea abirabé aka adøsi Íkpem ukpekū, bør nggu abirabé aka awe ru imangmang ru nyaku Uibrähim. Unga awu utemen kishoo. **17** Ru nyaku itseng Arherhu-Num iki igor ige, “Umum itsu ungo uwe uté abíá arherhé.” Unga awu utemen ra asu Unum uwuruwi unga aka awe ru imangmang ru unga, Unumwi iki idzowe urhé ra abika akpukpe, na awe ru ijee iyisa abinke aka ashike awe. **18** Nu ifosa iki ishingge, Uibrähim akpurha atsu amennga awe ru imangmang. Ngge itsu unga iwe uté abíá arherhé ru nyaka umbø aka adéyiwe unga age, “Unangngo uwuri iwe urherhé.” **19** Imék Uibrähim iwú unaka, iker iyornga iki imaangge ri ikõner, nu ivang imar Usaratu iki itøngngge ru unga, bør Uibrähim asi idõrhüngä ri imangmangnga. **20** Asi icanga ibibemuwe-Num na nekuka imangmangnga, bør atoma awe ru iker ri imangmangnga, anu ikpoi Unum. **21** Unga awe nggu undzumu ihwihweng uge Unum afea ri ijee iyiki itsu ibibemuwenga iwe. **22** Ngge itsu umbø

anyanga unga awu uner uwuku urhika. **23** Irhem hā umbō aka atseng ngge age, “Anyanga unga awu uner uwuku urhika,” asi itsengmbō ngge ri itsinga ikiyikanga, **24** bōr ikei nggu umen. Awuri inyanga umen iwe abika arhika, abirabē aka awe ru imangmang ru uwuku usoyiwe Uyesu Uteijeemēn ra akpe. **25** Awe arhimmēn atsu umbō adzowē unga ra akpe, na asoyiwe unga nggu urhe, ru umen ikpo isheru uvau ra asu Unum.

5 Unum aka anyanga umen iwu abika arhika ru ubok imangmang. Nggee, umen iwemen ri ididōr nggu Unum ru ubok Uteijeemēn Uyesu Ukiristo. **2** Unga atsu umen idēē itsī ri imimutanga, umen idēē nú ngge icere. Umen igomagom ri itsi umen iki iwe ru ifosa uge umen iwuri ikpomen igong iyi Unum. **3** Asi iwea rimi ukpekū, bōr umen iwemen ra anggom ra ayetnummen, ubinkutsu umen ihwengmen uge ayetnum ikūwā umen ibibima, **4** ibibima ngge ikūwā umen amen aka aze, amen aka aze ake ikūwā umen ifosa. **5** Ifosa ha isi ítsu umen igūmen atsa, ubinkutsu Unum aka awupuwa ibibemanga ra amenmen ru ubok Ipfu Isarsatangge, unga aka adzaa umen. **6** Àka anyā, ri ivangye umen iki ishimēn ri iker, ivang hā niyō Ukiristo akpe ri itsi abika asheru Unum. **7** Aghong unera aka ikpe ri itsi uner uwuku urhika. Use uwəo awuri ibemunga ikpe ri itsi uner amen aka aze. **8** Bōr Unum adeyiwa umen ibibemanga rimine, Ukiristo akpe ri itsimēn ri ivangye umen iki iwe abi arhim. **9** Unum anyanga umen iwu abika arhika ru ubok adzirh Uyesu. Icicang ishingge, umen iwuri ikpomen ififorh ra avəm Unum ru uboknga! **10** Isha umen iwe

anggamtsak Unum, bɔr unga aka agbishuwa iwerhemen nggu unga ru ubok akpe Ungwẽnga. Icicang ishingge, unga aba amaa igbishiwa iwerhemen, umbɔ awuri ifɔrha umen ru ubok ibibek Ukiristo! **11** Inangngge rimi, bɔr umen ikei iffirhã Unum ru ubinkpi unga aka akorhe ru ubok Uteijeemem Uyesu Ukiristo, icere unga aka atsu umen iwe awerhu Unum. **12** Arhim atsīwā ru upfung ru ubok unera unying, arhim akūwā umen akpe. Rimi hā akpe aka akpo anera kishoo, ubinkutsu kishoo awu ra arhim. **13** Awu idzidzérhe, arhim aweke ru upfung nu umbɔ adɔrha adzowe ïkpem Umusa, bɔr asi ivarhumbɔ arhim, ubinkutsu ïkpem ina ishingge. **14** Rimi hā akpe agha iyérhe anera udzur ri ivang Uadamu uba utsī ivang Umusa. Akpe agha atsi anera, uko abirabε aka asi izharhukumbɔ ikpem, ru nyaku Uadamu aka akorhe. Uadamu awu unyaka uwɔɔ aka iba nggu izūwū Unum. **15** Bɔr izūwā hā Unum aka adzowe ru uwuku ububa ha isi iwengge ru nyaka arhim Uadamu. Awu idzidzérhe ugε arhim unera unying hā akowe akpe ra anera arherhε. Bɔr imimutu Unum irhengge, ngge itsú izūwāyε unga aka akorhe ru unera unying hā Uyesu Ukiristo, ngge ikūwā nggaa igūiben ra anera arherhε. **16** Iwe rimi, izūwū Unum iwiwengge nggu arhim unera unying hā. Awu ufaikpi uku udɔsu undzing unera unying hā uku uwu uvau akpe, bɔr izūwāyε Unum aka adzaa ngge ikūwā ufa uner uwuku usheru uvau unying ra asunga ra arhimmən arherhε. **17** Uba awu arhim unera unying atsu akpe agha iyérhe anera arherhε, nggaa imimutu Unum nu izūwā iyi irhirhikanga inangge, ubinkutsu kishoo uwuku uyεi ngge awuri ibek

ru ubok unera unying hā, Uyesu Ukristo. **18** Ngge iki iwe rimi, ru nyaka arhim unera unying aka akowe ufafai akpe ra anera kishoo, ngge rimi hā itsor iyihi unera unying iki ikowe isheru uvau nggu urhe ra anera kishoo. **19** Ida ididosa uwu unera unying itsu anera arherhe awe abi arhim, rimi hā ididosa uwu unera unying ikei itsu anera arherhe awe abika arhika. **20** Akū Íkpem Umusa aba ngge itsú anera anyā arhimmbō. Bōr arhim anera aba atomuke, imimutu Unum iki isaki itoma irheirhe, **21** ru nyaka arhim aka agha iyérhe ra anera kishoo na akū umbō azī ra akpe, rimi hā ikei imimutu Unum iki igha iyérhe igangge ni itsu umen iwu abika arhika ru Unum, ni ikūwā umen urhe uwu ugbagbaa ru ubok Uyesu Ukristo Uteijeemēn. (aiōnios g166)

6 Umēn īgor uge use? Umēn ikorha arhim ru imimuta itoma? **2** Ishingge! Ra arherha arhim, ngge iwe ugēs umen iki ikpemēn, awu use utsu umen ibék ra ake ikei? **3** Umbi asi ihwengmbi uge umen ru ubok ubotisimamen umbō aka agbopa umen nggu Ukristo Uyesu nu akpenga? **4** Ru ubok ubotisimamen ngge iwe ugēs umen iki ikpe, ikei ugēs umbō aka adzake umen nggu Ukristo. Umbō akorha akere ha ngge itsú umen idēē iwe ru urhe uwuku ufa, ru nyaku Ukristo aka asok ra akpe ru ubok igōng Utē. **5** Uba umen īgbopa iwu unying nggu unga ra akpenga, umen iwuri iwu unying ru nyaka ha ikei ri isok ra akpe. **6** Umēn ihwengmen uge amenmen aka agbe aki arhim aka akpeke anyapuke nggu unga, ngge itsú umen ishimēn ri igārhā arhim. **7** Ubinkutsu uben unera aba akpea, unga aka ashōta ru ubok arhim. **8** Umēn ūba iki ikpemēn

nggu Ukiristo, umen iwemen ri imangmang uge umen iwuri ibekmen nggu unga. **9** Umen ihwengmen uge aka asoyikumbø Ukiristo ra akpe, nggee unga asi íbvui akpea, akpe ashike ri ijee ri itsinga. **10** Akpe ha unga aka akpe, akpe ra arhim kishoo idiki unying, bør ibibekye unga aka abék, abék ri ikpikpoi Unum. **11** Rimi hā, ra arherhe arhim, aka akaiferhkø ugeee umbi aka akpembi, na akaiferhkø atsimbi uge umbi awe ru urhε ru Unum ru ubok Ukiristo Uyesu. **12** Nggee niba aneke arhim aghake iyérhe atsimbi, utsur ake atsu umbi adəsumbi ikponi iyiki ibewangge. **13** Niba akū agau ayormbi akorhumbi itser iyi arhim. Bør àka adzowe atsimbi ru Unum, ru nyaka abika adzeka akpe azī urhε, na adzowe agau atsimbi ru unga ru nyaka abin itser irhirhika. **14** Arhim asi íbvui aweke ateiyambi, ubinkutsu umbi asi iwembi abi íkpem Umusa, bør umbi awe abi imimuta. **15** Umen igor uge use? Azea umen ikorha arhim ni igé Íkpem ishingge ri ijee ra atsimen awu imimuta? Ishingge! **16** Umbi asi ihwengmbi uge umbi aba adzowe atsimbi adəsu uwɔɔ umbi awe agārhā uner ha? Umbi awu agārhā ra arhim, ukpurukpi uku ikūna umbi uzī ra akpe, use umbi awu agārhā ri ididəsa, ukpurukpi uku ikūna umbi uzī ri irhirhika. **17** Bør itar uwεe izī ru Unum! Umbi aka isaka awu agārhā arhim, bør icere amenmbi kishoo adəsa ikpū imesa ha umbø aka amesuwa umbi. **18** Aka ashooətambø umbi ra arhim, umbi aka awu agārhā irhirhika. **19** Umum irherhe akere ru nyaka anera iki irherhe ubinkutsu awu ididərhāmbi ri ihwihwεng. Umbi aka abayimbi idzowe atsimbi ri itser igārhā iyi ishī nu ikorhu iyiki ibewe, nggee icere àka adzowe atsimbi ugeee

agārhā ri itser iyiki irhika iyiki izī isisar. **20** Ivangye umbi aka awe agārhā arhim, amenmbi ashike nggu itser iyiki irhirhika. **21** Ugarh use umbi aka akpo ra abin hā, icere àka awe abina atsa? Ugbete abin hā iwu akpe! **22** Bør icere umbø aka ashø̄ta umbi ra arhimmbi, umbi awu agārhū Unum, ugarhkpi umbi aka akpo ukūna umbi azī awe asasar, nu itosambi iwu iyi urhe uwu ubagbaa. (**aiōnios g166**) **23** Itosa arhim iwu akpe, bør izūwū Unum iwu urhe uwu ubagbaa ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemēn. (**aiōnios g166**)

7 Umbi angwēmen nu anapumen umbi ahwengmbi ìkpem. Umbi asi ahwengmbi uge ìkpem iwe ru ijee ru uner urhe ukpekū? **2** Ru nyaku utsérh uwuku upfuna, ikpem ibow unga nggu utsaknga aka awe ru urhe, bør utsaka aba akpea unga aka ashø̄ta ri ikpem ipfuna. **3** Nggee unga aba arhaa utsa uwø̄ ri ivangye utsaknga aka awe ru urhe, awuri iyisa unga uner uwuku utomadak. Bør utsaka aba akpea, unga aka ashø̄ta ri ikpem hā na asi itomunga-dak uko unga abvui apfunu utsak ukuse. **4** Nggee, umbi angwēmen nu anapumen, umbi aka akpembi ri ìkpem hā, ru ubok iyor Ukiristo, ngge itsú umbi awu abi uwø̄, unga uwu ha umbø aka asoyiwe unga ra akpe, ngge itsú umen ighwér ikpürhā ri itōwe Unum itser. **5** Ri ivangye amen aki arhim iki idarh umen, ìkpem itsu umen ikponi ikorha arhim. Ngge itsu umen ighwér ikpürhā akpe. **6** Bør icere, ru ubok akpe ru ubin hā uku ubow umen, umen iki ishø̄ormen ri ìkpem ngge itsú umen itō itser ru utsindī uwuku ufa ri Ipfu-Num, asi iwea utsindī uwu itseng ikpem iyiki igbe. **7** Umēn ìgor uge

use? Íkpem iwu arhim? Í'í, ishingge! Umum isi ìhwèng ubinkpi uku uwe arhim Íkpem iba ishingge. Íkpem iba isi igòrngge uge, “Niba ugüo ikponu ubin unera,” umum isi ìhwèng ubinkpi umbø aki iyisa ikpona. **8** Bør arhim, akpo ivang iyiki iküwā umum ikpona ri Íkpem, ngge ighwér ikpū ikpona irheirhé ru umum. Íkpem iba ishingge arhim awu ubin uku ukpe. **9** Ri inum iyørø isha umum íbék ri ida ihwèng ikpem, bør Íkpem iki iba, arhim asok awe ru urhé nu umum ikpemum. **10** Íkpem iki ibee iküwā umen urhé, ngge iküwā akpe ru umen. **11** Arhim ikpo ivangngge ri Íkpem irhem umum, ngge itsu umum ra akpe ru ubok Íkpem. **12** Nggee Íkpem iwu isarsatangge, nu itsitsungge iwu isaisar, irhika ni ize. **13** Ubin uku uze ukpiré, ukpø uküwā umum akpe? Isi iwengge rimi! Bør awu arhim ake akü ubin uku uze ha aküwā umum akpe. Awu Íkpem itsu umbø ahwèng ubinkpi arhim aka awe. Íkpem itsu arhim idzeka iwe iki ibewe. **14** Umén ihwèngmen uge Íkpem idzek ru Unum, bør umum ikpurhu iwu unergwar, agoshe umum iwu ugärhá arhim. **15** Umum isi ihwèng ubinkpi iki itsu umum ikorhe abinke umum iki ikorhe. Ubinkutsu ubinkpi umum iki ibee ikikorhe, asi iwea ukpø umum iki ikorhe, bør ubinkpi umum iki ikpë, ukpø umum iki ikorhe. **16** Uba awu ubinkpi umum iki ikpë, ukpø umum iki ikorhe, umum íbemum uge Íkpem ize. **17** Nu ngge iki iwe rimi, asi iwea umum ikorha ake, bør awu arhimkë aka awe ru umum. **18** Umum ihwèng uge ubin uku uze ushikpø ru umum, ru amen aki arhimmum. Ubinkutsu umum ibee ikorhu ubin uku uze, bør umum ifør ñidakü. **19** Umum isi ikorhumum abin aka azeké umum iki ibee

ikorhe, bør iyiki ibewe ha umum iki isi ìbeemum ikorhe, ngge umum iki idẽẽ ikorhe. **20** Umum ìba ikorhu ubinkpi umum iki isi ìbeemum ikorhe, asi iwea umum ikorhu ubin hã, awu arhimké hã aka awe ru umum akorhe. **21** Nggee, umum inya awu idzidzérhe uge umum inba ibee ikorhu ubin uku uze, umum inya itsimum ini ikorhu iyiki ibewe. **22** Ra aménnum, umum ìbemumum Íkpem Unum, **23** bør ra agau iyormum, umum inyã ijee iyoo ini itõ itser ru umum, idẽẽ iwa nggu aménnum ni itsu umum ru ugborzí ijee arhim hã iki iseи ra agau iyormum. **24** Ifakpemum iwu ubina atorh! Ungamø awuri iforha umum ri iyor iyere iyi akpe? **25** Umum itarw  e ru Unum ru ubok Uyesu Ukiristo Uteijeem  ! Nggee, umum nibikami ra am  n aki arhimmum iwu ug  rhu Íkpem Unum, b  r ri iyormum iwu ug  rh   ijee arhim.

8 Nggee, icere itsu uvau akpe ri itsi abika awu ru Ukiristo Uyesu ishingge. **2** Ubinkutsu, iwe ru ubok Ukiristo Uyesu ijee iyi Ipfu-Num iki idzaa umbi urhe ni itsuwā umbi ri ijee arhim nu akpe. **3** Íkpem hā isi idēē ifənangge umen, ubinkutsu umen isi idēē idəsumen Íkpem nggu amen aki arhimmən aki arhim. Bər Unum akorha akere ha ri idene unanyi Ungwēnga ru usaka uner arhim. Unum atsu unga awu idəm ru arhim, na afere arhim nggu iyor Ukiristo. **4** Ngge itsú itser irhirhika ri ikpem ikorhe itək ru umen, iki isi ibekmen iyi amen aki arhim bər iwe iyi Ipfu-Num. **5** Abika abək ra amen aki arhim aki isaka atsu amənmbə ra abin iyor aki ibee, bər abika abək ri Ipfu-Num atsu amənmbə ru ubinkpi Ipfu-Num iki ibee. **6** Amen uner arhim awu akpe, bər amenke Ipfu-Num iki idarh awu

urhe nu ididøør. **7** Amen aki arhim awe igamtsak Unum. Asi idøsuke Íkpem Unum, na asi ídëë akorhuke. **8** Abika abek ra amen aki arhim asi ídëë atsu Unum agüä iben. **9** Ipfu-Num iba iwengge ru umbi, asi iwea amen aki arhim idarh umbi bør awu Ipfu-Num. Ubën unera aka ashia ri Ipfu iyi Ukiristo, unga asi iwea uwu Ukiristo. **10** Bør Ukiristo aba afea ru umbi, ayormbi aka akpeke ru ubok arhim, rimi hã Ipfu-Num idzaa umbi urhe ubinkutsu unga anyanga umbi awu abika arhika. **11** Ipfu-Num iyiriye iki isoyiwe Uyesu ra akpe iba iseingge ra amenmbi, unga uwu ha aka asoyiwe Ukiristo ra akpe awuri idzaanga urhe ra ayormbi aka akpe ru ubok Ipfunga iki ise i ru umbi. **12** Nggee, umbi angwëmen nu anapumen, umen iwemen ri itser, bør isi iwengge isisei iyi amen aki arhim. **13** Umbi aba abek ra amen aki arhim, umbi awuri ikpe, bør umbi aba abek ri Ipfu-Num na aferkumbi itser arhim iyor, umbi awuri ibékmbi. **14** Abirabé Ipfu-Num iki idarh umbø, awu angwë Unum. **15** Umbi asi iyéimbi Ipfu iyiki itsu umbi agärhã igü iwei ikei, bør umbi ayei Ipfu iyiki iwu angwë. Ru unga umen iki iyisu Unum uge, “Abba!” Agbena age, “Ute!” **16** Ipfu-Num ha nibikangge nggu ipfumen ihwengngge uge umen iwu angwë Unum. **17** Umén ìba iwu angwë, umen iwu abi ukam Unum ni iwu awerhu ukam nggu Ukiristo. Bør awu ufang umen ìba ihwa uver nggu unga ni idørhi igasha ri ikpikpoinga. **18** Umum inyã ayetnummen icere asi iweke ubin umbø aba akpanga ake nggu ikpikpoi iyinga aka ideyiwa umen unuma. **19** Ímimuna kishoo ídzeu ifosu angwë Unum aka idzeka. **20** Atsu imimuna awe ibem, akere asi iwea ibibema

ímimuna hă, bør awu ubinkpi Unum aka abee ikorhe. Unga akorhe rimi ri ififosa **21** age imimuna nibikangge ikpo ishishoer ri igārhāye ngge iki iwe ri ivivōō ni itsī ri ififon nu igōng iyi angwē Unum. **22** Umēn ihwengmen uge utsēku irhere ímimuna kishoo idēē ihwiwashā ru nyaku ukutserh uwuku ugū ighong ri ivang imar. **23** Isi iwengge ímimuna ukpekū ihwasha, bør umēn abika akpo Ipfu-Num iyiriye ngge iki iwe izūwū Unum iyi inggbashia. Umēn idzeu Unum adzipa umēn iwe adzuma angwēngā na atsūwe ayormen. **24** Ri ifosa iyere umbō aka afōrh umēn. Bør ifosaye umbō aki inyā, isi iwengge ifosa. Ungaa afosa ru ubinkpi unga aka akpoa? **25** Bør umēn ība ifosa ru ubin umēn iki inasi ikpomen, umēn iwuri īdzeu nggu idōngamen. **26** Rimi hă, Ipfu-Num iki isaki iba iyika umēn ri ididōrhāmen. Umēn isi ihwengmen ubinkpi umēn iki ifen-Num nukpō, bør Ipfu-Num ini ifena Unum ru umēn nggu ihwiwashayē irhem iki isi idēē isomngge. **27** Nu unga uwuku urhi amenmen ahwēngā amen Ipfu-Num ha, ubinkutsu Ipfu-Num ha ifen-Num ra abika adōsa nu abinke unga aka afena awu abinke Unum aka abema. **28** Umēn ihwengmen uge ra abina kishoo Unum atō itser ayike abika abema unga, abirabe umbō aka ayisa umbō akpo ififōrh. **29** Abirabe Unum aka atsū rimōō awu umbō ha unga aka avina umbō anyangu uzirhzī Ungwēngā, ngge itsū unga awu ukā ungwē ra arherha angwē nu anai. **30** Abi ha unga aka atsū, awu umbō unga aka ayisa. Abi ha unga aka ayisa, awu umbō unga anyanga umbō awu abika arhika. Abi ha unga aka anyanga awe abika arhika, unga adzowe umbō igōnga. **31** Nggee umēn īgor uge use

ra akere ha? Unum aba awu nggu umen ungamə idẽẽ
igamtsa nggu umen? **32** Unga aka asi ikena Ungwẽngä,
bor adzowuka unga ru umen kishoo. Awu use iken unga
idzaa umen abina kishoo ikei izũwã? **33** Ungamə awuri
itsu arherhe abirabε Unum aka aseng? Awu Unum awuri
itsu isheru uvau ra asunga. **34** Awu ungamə awuri itsu
uvau? Unera ashia. Ukiristo Uyesu, aka akpe, unga aka
asok abek, awu ru ubok ugha Unum, ikei awu unga ani
ifenuwa umen! **35** Ungamə adẽẽ agau umen nggu ibibema
Ukiristo? Awu ayetnum, use itsūwã, use uver, use imerh,
use igbīrhī, use ubin uku utsu iwei, use akpe? **36** Itseng
Arherhu-Num igor ige, “Ru ungo umen inyã akpe uben
unum, anyanga umen ru nyaka ídøi umbø aka ingwã.”
37 Í'í, ra abina akere kishoo, umen itongmen ininang ru
uboknga aka abema umen. **38** Ubinkutsu umum ihweng
uge uko akpe use urhe, use ípfu itser-Num use ípfu iyiki
ibewe, use icere, use unuma, use ikpū ijee iyoo, **39** use
ider use ighor, use ubin ukpoo ra abinke umbø aka amuna
kishoo, asi ídẽẽ agauke umen nggu ibibemu Unum aka
akorhuwa umen ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemən.

9 Umum irherhe idzidzerhe ru Ukiristo isi igbermum
angwī, amennum adeyiwake umum ru ubok Ipfu
Isarsatangge. **2** Umum iwe ru ngcaa idamen nu igū
ighong ra amennum aka asi ímaake. **3** Ngge iba imẽẽngge,
umum ibee umbø atsuka umum ikponum na agau umum
nggu Ukiristo ri iforh angwẽmen, aner unangmum, **4**
aner Uisrairha. Unum aseng umbø awe angwẽngä. Unga
adeyiwe umbø igongnga na adzowe umbø ibibemuwenga.
Umbø ayei Ikpem, umbø adzowe igong ri Iya-Num, nu ayei

ibibemuwenga. **5** Uibrahim, Uishaku, nu Uyakubu awu atokambə ri iyor, Ukiristo iganga awu unang Uisrairha. Ukiristo awu Unum uwu abina kishoo, na awe ri idorh ugbagbaa! Iwerimi. (**aīōn g165**) **6** Isi iwengge uge ibibemuwe- Num nggu anera iki igba, asi iwea anang Uisrairha kishoo awe aner Unum. **7** Ikei asi iwea anang Uibrahim kishoo awe ungwē Uibrahim. Unum agor Uibrahim age, “Awu ru Uishaku ukpekū ungo iki ikpo unang hā umum iki inbemuwa.” **8** Agben akere age asi iwea angwē abirabé Uibrahim aka amar ri iyor awu angwē Unum, awu angwē ibibemuwe ukpekū awe angwē Uibrahim. **9** Ibibemuwe ha irherhe rimine, igε, “Ri ivang iyere ra amek aka aba, umum ibvui ibamum, Usaratu awuri imar ungwē.” **10** Asi iwea ake ukpekū, bɔr angwē Urifkatu utesmbə awu unying, utemən Uishaku. **11** Unga anasi imara akārhghwē awékaci ha, use umbə atōmbə itser iyiki ize use iyiki ibewe, Unum adeyiwe Urifkatu age, “Uwuku uküa awuri itōwe itser ru uwuku ucia.” Akere adeyiwa uge Unum ani iseng abirabe unga akaabee, isi iwengge ru ubok itsermbo. **13** Ru nyaku itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Umum ibemu Uyakubu, ni ikpēmum Isuwa.” **14** Umen iwuri igor uge use? Unum asi irhikunga nukpɔ? Ishingge! **15** Unga agor Umusa age, “Umum iwuri igū atorh unerwi umum iki igū atorh, ni icorhuwe uwuruwi umum iki icorhuwe.” **16** Nggee, awu Unum unga ani igū atorh, asi iwea itser unera use ititewāngā. **17** Itseng Arherhu-Num igor Ufir'auna igε, “Umum itsu ungo uwu uyεrhe, ru umum ikū ungo ideyiwe ijeemum ni isome itsokmum ru upfunga kishoo.” **18** Nggee, Unum awuri igū atorh unerwi

unga aka abee igū atorh, ikei abvure amen uwuruwi unga aka ibvure. **19** Bør uwəo ru umbi awuri igor umum age, “Awu use utsu Unum anyā avaumen? Ungaa adēē akpē ubinkpi unga aka abee?” **20** Bør ungo uwu ungamo, unera, ungo iki iwe ru uning nggu Unum? Ubinkpi umbə aka akū abī adzin usi idēē ugorkpə uwuku udzin ukpə uge, “Awu use utsu ungo udzin umum rimi?” **21** Uner uwuku udzin anūi abī, asi iwea ri ijee iyiki ikū abī hā akorhu ubinkpi unga aka abee? Unga afea ri ijee iyiki idzin anūi iyi itser ugarh use iyi itser iyiki isheru ugarh. **22** Rimi hā awu idzidzerhe Unum aka akorhe. Unga aka abee ideyiwe avomnga, ikei adeyiwe ijeenga. Bør unga adəngamen nggu abirabe avomnga aka imē igba ru umbə ni itsime umbə. **23** Unga akorha akere ha ri ideyiwe ikpikpoinga ra abirabe unga aka agū atorh, abirabe unga aka aseng ri ideyiwe ikpikpoinga ishaisha. **24** Uko umen, unga aka ayisa, asi iwea ra abi Uyahuda ukpekū bør nggu atsen abi Uyahuda ikei. **25** Ru nyaka unga aka arherhe ru ubvur Uhosiya age, “Umbə asi iwembə anermum, bør umum iwuri iyisa umbə anermum, ikei asi iwea uwu umum iki ibema, bør umum iyisa unga uwu umum iki ibema.” **26** Na agor age, “Ngge iwuri ikorhungge uku kpengkpeng ra anangke umbə aka agor umbə age, ‘Umbi asi iwembə anermum,’ awuri iyisa umbə ‘angwē Unum uwu urhe.’” **27** Uishaya adūwū udūwā ri itsi abi Uisrairha age, “Uko irhe abi Uisrairha iwe ru nyakuuzu eu azē akagōng, abika abor ukpekū awuri ikpo ififorh. **28** Uteijee awuri itsu ufainga ru upfung iki ifefetem idiki unying.” **29** Ru nyaku Uishaya aka arherhe age, “Age Uteijee uner ijee

kishoo asi inekanga umen anang, umen iwuri iwe ru nyaka Usodom, umen iwuri iwe ru nyaku Ugomora.” **30**
Ude umen igor uge use? Uge atsen abi Uyahuda aka asi ibeembə irhirhika, aka akpombə ngge, irhirhikaye iki iwe ri imangmang. **31** Abi Uisrairha aka atewā abee Unum anyanga umbə awu abika arhika ri idosi Íkpem, bər asi ikpombə. **32** Awu use iken? Ubinkutsu, umbə asi ibeembə ngge ri imangmang bər umbə abeea ngge ri itser. Umə umbə adana nu “utarh ukpuku ukwer itok.” **33** Ru nyaku itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Unyā, umum iden utarh ru Usihiyona, ukpuku itsu anera adani itok nu ifa iyiki itsu anera agbeigba, bər uben uwuruwi aka awe ru imangmang ru unga asi íhwaa atsak.”

10 Umbi angwēmen nu anapumen, ubinkpi amēnum
aka abee nu ifen-Numnum iwu uge abi Uisrairha ama
akpo ififərh. **2** Umum iwemum ri ideka ri itsimbə uge
adzowukumbə amēnmbə ru Unum, bər idzowe amēnmbə
isi iwengge ri ihwihweng. **3** Umbə asi ihwengmbə
irhirhikaye iki idzek ru Unum, nggee umbə abee itsu
atsimbə awe abika arhika na asi ineke Unum atsu umbə
awe abika arhika. **4** Ukiristo awe imimasha Íkpem ngge
itsú uben unerwi aka awe ri imangmang ama awe uwuku
usheru uvau. **5** Umusa atseng rimine irhirhika iki ikpo ri
idosi Íkpem, agor age, “Uner uwuku udosi ikpem iyere
awuri ibeka.” **6** Bər irhirhika iki iwe ri imangmang igor
ige, “Niba ugoro ra amenngo uge, ‘Ungamo awuri ifu ra
afə akū Ukiristo acipuwa?’ **7** Use ‘Ungamo awuri itsi ra
anang abika akpe asoyiwe Ukiristo ra akpe?”” (*Abyssos*
g12) **8** Irhirhika ha igor ige, “Urhem hā akhana ru ungo,

uwe ra angwīngō nu ra amēnngō.” Ake awe, arherhe imangmang umēn iki īdūwā ake. **9** Ungo uba urherhungo nggu angwīngō uge, “Uyesu awu Uteijee,” nu uweo ri imangmang ra amēnngō uge Unum asoyiwe unga ra akpe, ungo uwuri ikpoə ififōrh. **10** Ubinkutsu idzowe imangmang nggu amēnngō ngge itsú ungo ushiə ru uvau ra asu Unum, nu ukū angwīngō urherhe ngge itsú ungo ukpo ififōrh. **11** Ru nyaki itseng Arherhu-Num iki igor ige, “Ubēn unera aka awe ru imangmang ru unga asi ígūa atsak.” **12** Ubinkutsu umēn iwe ubina unying, uwōo asi inanga uwōo, abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awu unying. Uteijee ha awe Uteijee anera kishoo na atsuke idorh ru kishoo uwuku ufena unga. **13** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Ubēn unerwi aka ayisi itsok Uteijee awuri ikpoa ififōrh.” **14** Bōr anera akorhu uguse na ayisu Unum umbō aba ashimbō ri imangmang ru unga? Awuri ikorha aguse na awe ru imangmang ru uwuruwi umbō aba anasi igūmbō isarhe ri itsinga? Awuri ikorha aguse na agū, unera aba asi idzowuka umbō isarhe? **15** Awuri ikorha aguse na adzowe isarhe, umbō aba asi idenukumbō umbō? Ru nyaku itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Adak abika akū Isarhe Iyiki Ize awu azezerake!” **16** Bōr asi iwea kishoo abi Uisrairha aka ayei Isarhe Iyiki Ize ha. Ubinkutsu Uishaya arherhe age, “A Uteijee, ungamo awe ru imangmang ri isarhamen?” **17** Nggee imangmang idzek ri igū isarhe, igū isarhe ri itsi Ukiristo. **18** Bōr umum irhusa, abi Uisrairha anasi igūmbō? Aka agūmbō, itseng Arherhu-Num igor ige, “Irifik arherhambo iki idəsu abīa kishoo, írhemmbō iki itsīngge ru upfunga kishoo.” **19**

Ikei umum ibvui irhusa, abi Uisrairha asi ihwengmbɔ? Íí, ahwengmbɔ, uko ri inggabaashia, Umusa agor age, “Umum iwuri itsu umbi agū unyɛɛ abirabɛ umbi aka asi inyang umbɔ awembɔ ubin, umum iwuri itsu umbi agū avɔm ru ubok abirabɛ aka ashimbɔ ri ihwihwengmbɔ.” **20** Nu Uishaya arherhe nggu ikeramen age, “Abirabɛ aka asi ibeembɔ umum, akpo umum, umum idzeka ra abirabɛ aka asi ibeembɔ umum.” **21** Bɔr ri itsi abi Uisrairha, unga agor age, “Kishoo unuma umum ibera abokmum iyεi anera abika asheri ididɔsa nu abika akpɛɛ igigū.”

11 Nggee umum irhusa, Unum aka akpɛɛ anernga? Ishingge! Umum iwe uner Uisrairha, umum idzeku unang Uibrahim ru unui Ubanjami. **2** Unum asi ikpɛɛ abirabɛ unga aka asɛng ri inggabaashia. Umbi asi ihwengmbi ubinkpi itseng Arherhu-Num iki irherhe ri itsi Uirhiya? Unga aka akū akpenga azī ru Unum ri itsi Uisrairha. Age, **3** “A Uteijee, aka afɛrkumbɔ abika asəm Arherhu-Numngo, na asipukumbɔ abeungo, awu umum ibɔr ikiyikami, ikei umbɔ abee ifere umum?” **4** Unum adzipuwe unga aguse? Adzipa age, “Umum ibore anera anaka agɔnga utɔɔva aka anasi itar arhu na adzowukumbɔ igɔng ru unum uwu Uba'arh.” **5** Nggee ikei, icɛrɛ, anerabɛ Unum aka asɛng ri imimutanga ana abɔrmbo. **6** Isiseng hā iwe ri imimuta, asi iwea ri itserye anera aka atɔ. Iba isi iwengge rimi, imimuta ha isi iwengge imimuta. **7** Awu use uce? Abi Uisrairha afɔr ikpo ubin umbɔ aka abee adambɔ, bɔr abirabɛ Unum aka asɛng akpombɔ. Bɔr abika abɔr awu abi atsi aka aker. **8** Ru nyaku itseng Arherhu-Num iki igɔr uge, “Unum atsu umbɔ arharhɔ. Unga adzowe umbɔ asu aka asi ídɛɛ anyɛke

nu ato aka asi ídẽč agūke uba utsĩ irherc.” **9** Nu Udauda agor age, “Uneke irhowambø iwu unggurhi ru umbø, ubinkpi uku itsu umbø agbaigba. Uneke umgbø utsu umbø ufa. **10** Uneke asumbø awu uzĩ utsur umbø adẽč anyãmbø, andzingmbø apfuri ubbagbaa.” **11** Ikei umum irhusa, abi Uisrairha aka akwer itok agbaigba asi ísombø nukpø? Ishingge! Ubinkutsu ighbigbambo ngge itsú ififørh iba ra atsen abi Uyahuda ngge itsú abi Uisrairha agū unyẽẽ. **12** Uba uvaumbø ukowe upfunga iwe ru ubin, ikei uba ighbigbambo ikowe iwe ru ubin ra atsen abi Uyahuda, iwe ru ubin hā iwe igusengge ri ivangye abi Uisrairha arherhe aka idzipa adəsu Unum! **13** Umum ini irherhe nggu umbi atsen abi Uyahuda. Unum aka atsū umum iwe uner itser Uyesu ra atsen abi Uyahuda, umum ifirhā ri itsermum, **14** ni ifosa uge umum ima itsu anermum abi Uisrairha agū unyẽẽ ni iforhe abøø ru umbø. **15** Ikpikpẽẽmbø iba idzowe ififørh ru upfung, iyiyεimbø iwuri iwe iguse? Iwuri idzowe urhε ra abika akpukpe! **16** Uba uteng akõ uborodi umbø aka adzowe idem ru Unum awe asasar, akõ hā kishoo awe asasar nukpø. Ikei anunang ucucii aba uwe asasar, abok ucucii ha kishoo awe asasar nukpø. **17** Bør abok akøø aki ucucii uzaitun ha aka abvūike, na anyanga ubok aki arhum agbopuwe. Umbi atsen abi Uyahuda, umbi awu ru nyaka abok ucucii arhum, umbø aka akū agbopa nggu ucucii ha. Icere umbi aka akpo igha atsei ra anūnang uzaitun ha. **18** Niba anyangu atsimbi anangmbi abok ucucii akøø. Umbi aba akorhumbi, àka ayita uge asi iwea umbi iyike anunang hā, bør awu anunang hā ayika umbi. **19** Bør umbi adẽč agormbi age, “Aboka abvūi umbø

akpo utsindĩ uwuku ugbopa umum nggu ucucii.” **20** Iwe idzidzerhe! Bør ida imangmang ngge itsu umbø abvūřwe umbø ru ucucii, ungo igango awu imangmang ngge itsu ungo udẽẽ. Niba ufīrhungo, ugū iwei Unum. **21** Unum aba abvūřka undzumu abok ucucii ha, unga adẽẽ abvūřka ungo igango uba unga abeenga. **22** Àka anyā atorh Unum, ikei anyā uvernga ra abika agbugba. Awu ru uver ra abika agbugba, bør agūā atorhngo, ungo uba uzērhūngō ru atorhnga. Bør ungo uba ushiø, awuri izharha ungo atare. **23** Uba abi Uisrairha asi izērhūmbø ri ida imangmang, awuri igbopukumbø umbø nggu ucucii ha, ubinkutsu Unum adẽẽ adzipa umbø atsukuka. **24** Umbi atsen abi Uyahuda awe ru nyaka abok ucucii uzaitun aki arhum, umbø aka agber agbopuwe ake itsérh nggu ucucii uzaitun akirake umbø aka akau. Akere aba awu idzidzerhe, asi íghonga ru Unum aka ibvui adzipa abok ucucii ha umbø aka agber, agbopa nggu ucucii ha umbø aka agber ake! **25** Umum isi íbeemum umbi asei ri ida ihweng abinke umbø aka awək, umbi angwẽmen nu anapumen, utsur umbi awembi abika abera atsi. Abi Uisrairha adẽẽ iker itsi utsèku Unum aka iseng atsen abi Uyahuda awe ru imangmang ru unga. **26** Nggee kishoo abi Uisrairha awuri ikpombø ififorh, ru nyaki itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Uwuku uførh awuri idzeku Usihiyona, unga awuri itsūwe kishoo ikpẽ idəsu Unum ra amen Uyakubu. **27** Akere ake awu ibibemuwemum ru umbø, ivangye umum iki itsūwe arhimmbø.” **28** Abi Uisrairha awu anggamtsak ru Isarhe Iyiki Ize, ru ugarha uwu ukpumbi, umbi atsen abi Uyahuda. Rimi hā umbø ana awu anernga aka abema

ubinkutsu atseng atokambø. **29** Ubinkutsu, Unum asi íyesuka izūwāye unga aka adzowe use atseyi abirabø unga aka atsū. **30** Umbi aka asi iwembi abika adøsu Unum, bør icere umbi aka ayεi icicorhe ri itsi ida ididøsambø. **31** Rimi hā, umbø awe abika asheri ididøsa ngge itsú umbø ayεi icicorhe ubinkutsu Unum aka adzaanga umbi icicorhe. **32** Ida ididøsa anera kishoo itsu Unum akorhuwe umbø ru nyaka abi ugbor uzī, ngge itsú unga ama acorhuwe umbø kishoo. (**eleēsē g1653**) **33** Ungaa adëë amei iwe ru ubin Unum nu itsoi nu ihwihwengnga? Ungaa adëë ahweng abinke unga akaabee ikorhe use adëë adeyiwe abinke unga iki ikorhe? **34** “Ungamø ahweng iferhkø Uteijee? Use adzowe unga itsuwā?” **35** Ungamø aka adzowe ru Unum, ngge itsú Unum afase unga?” **36** Kishoo abin adzuku Uteijee. Abina kishoo amuna ru uboknga na awuri ibvui azī ru unga. Ikpikpoi iwe iyinga ugbagbaa! Iwerimi. (**aiōn g165**)

12 Nggee, umum ishðrhā umbi angwēmen nu anapumen, ri icicorhe iyi Unum, àka adzowe atsimbi ru nyaki idem-Num iyi urhe, iyiriye iki iwu isaisar ni iwu ubin uku ububema ru Unum. Akere ha awu idzowe igongmbi iyi idzidzerhe. **2** Niba abeembi iferhkø iyi undan ukpire idarhngge amenmbi, bør àka aneke Unum afaruwe umbi awe abika afa ra amenmbi. Møce umbi adëë ahwengmbi abinke Unum aka abema, ake awe aka aze akika abubema nu akika arhurhika. (**aiōn g165**) **3** Ubinkutsu imimutayε umbø aka adzaa umum, umum igør uben unera ru umbi, ingge niba anyāngumbi atsimbi anangke iwiwembi, bør aka anyanga atsimbi uku kpengkpeng, ri imangmangye Unum aka adzaa umbi. **4** Umen iwe ra agau arherhe

ri iyora unying, kishoo agau ha awe ru itserke aweke,
5 Rimi hā ru Ukiristo, umen iwe arherhe, umen iwe
iyora unying, uben unera ru umen awu ugau udøka.
6 Izūwāye umbø aka adzaa umen iwiwengge, ru nyaki
imimutayε umbø aka adzaa umen. Izūwū unera iba iwu
iyiki isøm Arherhu-Num, neke unga atð itsernga uku
kpengkpeng nggu imangmangnga. **7** Iba iwu iyiki itð
itser, neke unga atð itsr. Ngge iba iwu iyiki imesuwe,
neke unga amesuwe. **8** Ngge iba iwu iyiki ifituwe, neke
unga afituwe. Ngge iba iwu iyiki idzowe izūwā ra adøka,
neke unga ayanga aboknga adzowe. Ngge iba iwu iyiki
ikpøm anera, neke unga atsu amennga. Ngge iba iwu iyiki
igū atorh, uneke unga agū atorh anera nu itemamen. **9**
Awu ufang ibibema iwu iyi idzidzerhe. Àka akpεε ubin
uku ubewe, bør àka akpøm ubin uku uze. **10** Àka adzowe
atsimbi ra adøka ri ibibema. Àka adzowe imor ra adøka
anangmbi atsimbi. **11** Niba agherhumbi igherha, bør àka
atsu amenmbi akarhärhā atð itsr Uteijee. **12** Àka agøm
anggøm ri ifosa, àka abima ra ayetnummbi, àka aføn-
Num uben ivang. **13** Àka agasha abinmbi nggu abika
adøsa abika abubee. Àka ayεi atsen nggu aboka avaa.
14 Àka atsuke idorh ra abika ayøm umbi, àka atsuke
umbø idorh, niba atsukukumbi umbø ikpo Unum. **15** Àka
agøm anggøm nggu abika agøm anggøm, àka aciu akpe
nggu abika aciu akpe. **16** Àka asei uku ughwoow nggu
adøka. Niba aberumbi itsi, àka awe awerhe atsūwā. Niba
anyanga atsimbi awembi abi isarasu anangmbi abøø. **17**
Niba afaimbi iki ibewe nggu iki ibewe ru uben unera.
Àka angwëdzèn na akorhe ubin uku urhika ra asu anera.

18 Iba imēngge, àka abee ise iku ughwəow nggu uben unera. **19** Umbi awerhamum, àka niba afaimbi, àka aneke Unum afai ra avəmnga, ubinkutsu ri itseng Arherhu-Num Uteijee agor uge, “Ififai iwu iyimum, umum iwuri ifai.” **20** Itseng Arherhu-Num ikci igor ige, “Unggamtsakngo aba agūā imerh, ungo udzowe unga ubingha, unga aba agūā ugō amē, ungo udzowe unga ubin unga ahwa. Ikorhe rimi, ungo uwuri ipfumuwe unga akāā urha ni itsinga.” **21** Niba uneke iki ibewe inangge atsimbi, bōr àka anang iki ibewe nggu iki ize.

13 Awu ufang uben unera adəsa arherhe abi ijee, ubinkutsu awu Unum angwē ijee kishoo. Ijeeyε iki iwe, awu Unum angwē. **2** Ngge itsu, uwuruwi aka akpēē idəsa arherhe iyərhe, akpē idəsa abin Unum aka atsu, abika akorhe rimi akowe uvau ra atsimbo. **3** Ubinkutsu ayərhe asi iwembō ubin iwei ra abirabε aki ikorhe uku urhirhiki, bōr abika awu ru uvau. Ungo ubeengo neke igū iwei abi ijee? Ukorhu ubinkpi uku urhika, umbō awuri ikpoi ungo. **4** Umbō awu ugārhū Unum uwuku ukorhuwa ungo iyiki ize. Bōr ungo uba uwu uner uvau, ugū iwei, asi iwea ibem umbō aka akpəm ikon iki ider. Umbō awu agārhā Unum, awu ru ubokmbō avəm Unum aka atsuafer, akowe ufai ru uner uvau. **5** Nggee, azea umbi adəsa abi ijee, asi iwea itī avəm Unum ukpekū, bōr ri iferhkombi ishingge ru uvau. **6** Akere ha atsu umbi afai ikirbi abī, abi ijee awe agārhā Unum, aka adzowe undzumu ivangmbō ri itser iyərhe. **7** Àka afase uben unera uverhnga. Ngge iba iwu uverh ikirbi abī, àka afai ikirbi abī. Ngge iba iwu uverh abinke umbi aka abemi idzowe, àka adzowe. Ngge iba iwu

idzowe imor, àka adzowe. **8** Niba angwẽmbi uverh unera, bɔr uverh ibibema ukpekū, ukpɔ uwe uverhkpi umbi aka asi ifai amaambi, ubinkutsu, uwuku ubemu undækanga adəsi Íkpem. **9** Ikpem hā iki igər igε, “Niba utomungo-dak, niba ufərɔ unera, niba uvepɔ ivεu, niba ugū unyēē ubin unera,” nu ikpem iyɔɔ iki iwe. Ngge itsuifer ri ikpem iyεrε iyiki igər igε, “Ubemu udækango ru nyaka ungo uku ubemu itsingo.” **10** Uba ungo ubemungo adəka, ungo usi itsu umbɔ agbambo. Nggee ibibema itsuifcr Íkpem. **11** Awu ufang umbi akorha akεrε ha, umbi ahwengmbi ivanga iki iwengge umbi aka izir ru urhɔ. Ubinkutsu ivang iyiki ifɔrh umen iki iyo inangge ivangye umen iki inggbaashia iwe ru imangmang. **12** Utsuu uku uwuri imaakpɔ, unum ukpuku ufɔrh uku abɔr ukunjiir ru ukpee usar. Nggee àka atsimuwe itser uzimbi ru nyaka atorha arhim, na atsim abin iwa aki irhirhang. **13** Umen ikorha abin aka arhika, ru nyaka abika asei ri irhirhang unum, asi iwea abika ahwesha abin use abin arhim akɔɔ, asi iwea abi afirhã, use iyiki itärhã ibee igūiben iyiki ishera atsa, use ifuw nu unyēē. **14** Nu ngge iki iwe rimi, àka atsim Uteijee Uyesu Ukiristo ugεe atorho aka afa, àka niba awembi ra amen aki arhim aka idarh umbi ri ikponangge.

14 Àka ayei unerwi imangmangnga iki isi ikerngge, niba awembi ru uning nggu unga ri itsi ubinkpi unga aki ikaiferhkɔ. **2** Imangmang uner uwɔɔ ibemuwe unga agha abina kishoo, bɔr uner uwɔɔ imangmangnga iki isi ikerngge, agha ayerhe ukpekū. **3** Unerwi aka agha abina kishoo awu ufang unga niba ayεεinga uwuruwi aka asi ighaa, nu unerwi aka asi ighaa abina kishoo awu ufang

unga niba akw  rka uwuku ugha abina kishoo, ubinkutsu
Unum aka ayeisa unga. **4** Ungo uburh ungamo ungo
uku itsu uvau ru ug  rh   uner uw  ? Uteiyanga awuri
id     atsu unga agba use atsu unga anang. Nggay   Uteijee
awuri id     atsu unga ananga. **5** Uner uw   aka isaka any  
unum ukp     unangkp   inum iy    , iny  ny   uw   inuma
kishoo iwu ubina unying ru unga. Ub  n unera ad     aker
ru ubinkpi unga aka ahweng. **6** Unga uwuku uny   unum
ukp     uwu undzuma ru unga, akorhe ri imor Uteijee.
Unga uwuku ut  i ijue, at  i ri imor Uteijee, ubinkutsu
unga atar uw     ru Unum, nu uwuku ugha ub  n ubin,
akorhe ri imor Uteijee na atar uw     ru Unum. **7** Unera
asi id     ab  ka ri iyike itsinga ukpek  , ikei asi id     akpea
ri iyike itsinga ukpek  . **8** Uba umen ibib  k, umen ib  k ri
idzowe imor ru Uteijee, umen i  ba ikpikpe, umen ikpe ri
idzowe imor ru Uteijee ha. Nggee, umen i  ba ibib  k use
akpe, umen iwu abi Uteijee ha. **9** Ak  re ha atsu Ukiristo
akpe na abvui awu ru urh  , ngge its   unga awu Uteijee
abika akpukpe nu abika abub  k. **10** Ungo, m  c  , awu
use utsu ungo utsu uvau ru ungw  mbi use unapumbi?
Awu use utsu ungo ukweete ungw  mbi use unapumbi?
Ubinkutsu kishoo umen iwuri id     ra anang ise Unum
uwuku uvarhuwa arherham  n. **11** Ri itseng Arherhu-Num
Uteijee ag   age, “Umum iyirh nggu ibib  kmum, ub  n
utsurhu uwuri irhupa ra asumum, ub  n arhem awuri
irherhukp   ru Unum.” **12** Nggee, ub  n unera ru umen
awuri ivarhunga irh   abin   unga aka akorhe ri ibib  knga
ra asu Unum. **13** Nggee umen ineke itsu avau ra ad  ka. Nu
ngge iki iwe rimi, ub  n unera atsu amennga niba awea

utarh ukpuku ukwər itok use ubin ukpəo uku uvina ru utsindī ungwēmbə use unapumbə. **14** Umum ihweng uge ru Uteijee Uyesu ubingha ushikpə ukpuku usi isarkpə. Bər unera aba agər uge ubin ukpəo usi isarkpə, iwe ru unga ubin hā uku usi isarkpə. **15** Ungo uba udakuwe amen angwēmbi ru ubinkpi ungo iki igha, ungo usi ikorhungo amen ibibema. Utsur ubinghakpi ungo iki igha udakuwe ungwēmbi use unapumbi uwuruwi Ukiristo aka akpe ru unga. **16** Niba uneke ubin uku uze ri inyinyāngō, umbə anyā ukpə uwe iki ubewe. **17** Iyerhe Unum isi iwengge ighigha nu ihwihwa, bər iwu irhirhika, nu ididər, nu igūiben ri Ipfu Isarsatangge. **18** Ubinkutsu uben unera uwuku utđitser Ukiristo ru utsindī uwure, Unum nu anera awuri ibemumbə unga. **19** Nggee umen idēē iker ri ikorha abinke aka ikūwā ididər ni ifita adəka. **20** Niba adakukumbi itser Unum ra arherhe abingha. Abingha kishoo awu asarsatake, bər asi izea unera agha ubin uku itsu ikwər itok ru uwəo. **21** Azea ungo niba utāingo ijue, use uhwəo ade use ukorhe abina akəo aka itsu ungwēmbi use unapumbi agbaigba. **22** Nggee ungo uba uweə ri imangmang ra akere ha, ungo ungwē ake ra amenngo nggu Unum. Idorh iwu iyi uner ha amennga aka asi itsuke uvau ri itsinga. **23** Bər unerwi aka acang, aba aghaa ubin hā unga aka acang, unga aka agba uvau nukpə. Ubinkutsu ighighanga ishingge ri imangmang, nu uben ubinkpi uku ushikpə ri imangmang uwu arhim.

15 Umən abika aker ri imangmang, imēngge umen itsā imor abirabe aka asi ikermbo, ni ineke igūiben atsimen. **2** Ubən unera ru umen atene amen udəka ru iyiki izeyə iki

idzin unga. **3** Ukiristo asi ikorhunga abin itsinga, bør ru nyaki itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Urhenan ukpu abika arhena ungo ugba ri itsimum.” **4** Ubən ubinkpi umbə aka atseng isha, atseng ru ake amesuwa umen, ngge idarh umen ru ibibima nu ififita itseng Arherhu-Num umen ima iwe ru ifosa. **5** Neke Unum uwuku udzowe ibibima nu ififita adzaa umbi amen aka agbopi itsi nggu adəkambi ri idəsu Ukiristo Uyesu, **6** ngge itsú umbi ama akpoi Unum nu Uteijeemən Uyesu Ukiristo nggu amen unying nu angwimbi unying. **7** Àka ayei adəka, ru nyaku Ukiristo aka ayei umbi, nu umbi atsu ikpikpoi ru Unum. **8** Umum ideyiwa umbi uge Ukiristo awu uner itser ra abi Uyahuda ngge ideyiwa uge Unum awuri ikorhunga ubinkpi unga aka arherhe, na akorhunga ibibemuwe unga aka abemuwe atokambə. **9** Ngge itsu atsen abi Uyahuda akpoi Unum ra atorhnga, ru nyaki itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Umum iwuri ikpoi ungo ra ateu atsen abi Uyahuda, umum iwuri itsusa abom ru itsokngo.” **10** Ikei, ngge igor ige, “Àka agūiben umbi atsen abi Uyahuda, nggu anernga.” **11** Ikei igor ige, “Àka akpoi Uteijee ha, kishoo umbi atsen abi Uyahuda, na atsusa abom ru unga, kishoo umbi anera.” **12** Ikei Uishaya agor age, “Unang Ujesse uwuri ikū udzeka, uwəo aka iso agha iyərhe abīā kishoo, atsen abi Uyahuda awuri ifosa ru unga.” **13** Unum uwu ifosa ama atsuka umbi igūiben kishoo nu ididoər ri imangmangmbi ru unga, ngge itsú umbi awe ru afosa irheirhe ri ijee Ipfu Isarsatangge. **14** Umum nibikami ibemumum uge umbi angwemən nu anapumən, umbi awembı ra amen aka aze akarhārhā. Umbi adzuma awembı

ri ihwihweng na adēē amesukumbi adōka. **15** Umum iki itsengamum umbi ra awiya nu abina akō, umum iyituwa ake ru umbi ikei. Umum ikorha akere ubinkutsu Unum adzaa umum imimuta **16** ngge itsú umum iwe uner itser Ukiristo Uyesu ra atsen abi Uyahuda. Umum itō itser iyi uner uwuku udzowe idēm-Num ri idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Unum, ngge itsú atsen abi Uyahuda awe idēm-Num iyi Unum aka ayei, iyiriyē Ipfo Isarsatangge iki itsu ngge isar. **17** Nggee umum ikpoi itsernum iyi Unum ubinkutsu umum itōwe ngge ru Ukiristo Uyesu. **18** Umum idēē ikeramen irherhumum ubin ru ubinkpi Ukiristo ukpekū aka akū umum akorhe ri idarh atsen abi Uyahuda umbō adōsu Unum ra arherhamum nu ikikorhe, **19** ri ijee atsar nu abin idzeu, ri ijee Ipfo-Num. Ngge udzur ru Urusharhima umum iki ikore izī Uirhirikum, umum iki idūwū Isarhe Iyiki Ize ha iyi Ukiristo. **20** Ibibemamum niyə umum idūwū Isarhe Iyiki Ize ra anangkə umbō aka asi ihwengmbō Ukiristo, utsur umum idzinnum ni itsi anangkə uwōo aka atsu atarh idzin. **21** Nu ngge iki iwe rimi, ru nyaki itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Abirabə umbō aka asi ideyikumbō umbō awuri inyāmbō, nu abirabə aka asi igūmbō awuri ihwengmbō.” **22** Akere ha atsu idikunga irheirhe umbō aka akenmbō umum ība ru umbi. **23** Bōr icere ananga aka ashike ru umum iki itō itser ra abī akere, ikei aka adera imēka irheirhe umum iki ibee iyepa umbi. **24** Umum ibee ikorhe rimi ivangyē umum iki izī abī Asbaniya. Umum ifosi iba iyepa umbi ivangyē umum iki itōng ni ibee umbi ayika umum ru uzērhānum nggōo ha, ība imaamum igūiben umbi

ukunjiir ni itōng. **25** Icere, umum iwe ru utsindī uku uzī Urusharhima ri itser iyiki iyike abika adosa aka awe umo. **26** Abika adosa ru Umakidoniya nu Uakaya agūiben idzowe izūwā ayike atsūwā ra aner Uteijee ru Urusharhima. **27** Agūiben ikorha ake, anyanga ngge iwu uverh ru umbō. Ubinkutsu atsen abi Uyahuda aba akpombō ugau idorh iyi Unum nggu abi Uyahuda, umbō awembō ru uverh umbō aka ifai abi Uyahuda idorh abin upfung. **28** Nggee umum ība imaamum itser iyere ni itsuke umbō akpombō iyiyike ha, umum iso izīnum Asbaniya ni iyepa umbi ni itōng. **29** Umum ihweng uge ivangye umum iki iba ru umbi, umum iwuri ikūwā umbi undzumu idorh iyi Ukiristo. **30** Umum ishōrhā umbi angwēmen nu anapumen, ru ubok Uteijeemēn Uyesu Ukiristo nu ri ibibemu Ipfo-Num hā, àka atsī ubokmbi ayika umum ri ititēwānum ri ifenā-Num ru umum. **31** Àka afen-Num uge umum ima ikpo ishishoer ra abok abika asheri imangmang ru Uyahudiya, ikei itsernum ru Urusharhima uwe ubin ukpuku uyuyei ra abika adosa ha aka awu umo. **32** Nggee Unum aba abemunga umum ība ru umbi nggu anggōm ni iwosha nggu umbi. **33** Unum uwu ididoer ama awe nggu umbi kishoo. Iwerimi.

16 Umum ideyiwa umbi unapumen Ufibi, awu udikin ru ikikōng abika adosa ru Ukankiriya. **2** Umum ibee umbi ayei unga ri itsok Uteijee ru utsindī uwuku uze uwuruwi umbō iki iyēi abika adosa na ayike unga ra abinkē unga aka abee umbi akorhe, ubinkutsu unga ayikuka anera arherhe nggu umum. **3** Àka aghwe Ubiriskirha nu Uakirha awerhi itsernum ru Ukiristo Uyesu. **4** Umbō atsu atsimbō ru uver

akpe ru ubokmum. Asi iwea umum ukpekū itar uwεε, bør kishoo abika adəsa ra atsen abi Uyahuda atar uwεε ru umbø igambø. **5** Àka aghwe ikikong abika adəsa ri iyambø. Àka aghwe Uabainita, uwuku ugbaashia akərh Ukiristo ra abī Uasiya. **6** Àka aghwe Ummaryamu, uwuku utɔwā umbi itser akarhārhā. **7** Àka aghwe Uandaraniku nu Uyunuya, abi Uyahudamen, abirabε umbø aka abow umbø ru ugborzī nggu umum. Umbø awu abirabε umbø aka ahwεng ra abi itsen Uyesu, awu umbø agbaashia ru umum ri iwe ru imangmang ru Ukiristo. **8** Àka aghwe Uamfirhiyat uwu umum iki ibema ri itsok Uteijee. **9** Àka aghwe Urbanus, uwərhi itsermen ru Ukiristo, nu uwərhamum Usitaki. **10** Àka aghwe Uafarhi, uwuruwi umbø aka aviri irhirhikanga ru Ukiristo iwe idzidzerhe. Àka aghwe aneriya Uaristoburhu. **11** Àka aghwe Uhirudiya, Uyahudamen. Àka aghwe abi iya Unarkisu, abirabε aka adəsu Uteijee. **12** Àka aghwe Utirayifina nu Utirayifusa, akatsərh ha abika atɔ̄ itsen Uteijee akarhārhā. Àka aghwe uwərhamum Ufarsi uwuruwi aka atɛwā ri itsen Uteijee. **13** Àka aghwe Urhufø, umbø aka aseng ri itsok Uteijee, nu uyanga aka awu uyamum ikei. **14** Àka aghwe Uasinkiritu, nu Ufirhigona, nu Uherme, nu Upaturoba, nu Uharmu nu abika adəsa aka awu nggu umbø. **15** Àka aghwe Ufirhorhogu, nu Uyurhiya, nu Uniriyu nu unapumbø, nu Uorhimfa, nu kishoo abika adəsa ha aka awu nggu umbø. **16** Àka aghwe adəka nggu ighwe ibibema. Kishoo ikikong abika adəsu Ukiristo aghwe umbi. **17** Umum ifituwa umbi angwεmen nu anapumen, àka akpøm amεnmbi nggu abika akū igigau ru umbi na atsu umbi akwer itok ru atsindimbi ru imesayε

iki iwiwengge nggu iyimbi aka ayεi. Niba akhapumbi ru umbə! **18** Ikpū anera abεrε asi itōmbə itsər Ukiristo Uteijeemən, adəsu ubinkpi amεnmbə aka abee. Ri itonga angwīmbə nu igberangwī ukpoimbə iki irhεm abika agūna umbə, abika agūna umbə awu awεkaci. **19** Ubən unera aka agūā isarhe ididəsambi, ngge itsu undzuma anggommum ru umbi, bər umum ibee umbi asarasu ra abin aka aze, na awe abika asheru uvau ra abin aka abewe. **20** Unum uwu ididəɔr asi idārhunga na ajangu Ushaitan atsu ra andaidakmbi. Imimutu Uteijeemən Uyesu ima iwe nggu umbi. **21** Utimoti, uwerhi itsərmum, aghwe umbi, rimi hā Urhushiyu, nu Uyason, nu Usosifata, abimən abi Uyahuda. **22** Umum Utartiyu, uwuku utsəng ubvur uwurε, umum ighwe umbi ri itsok Uteijee. **23** Ugayu, uwuku uyεi umum ri iyanga, umum nu kishoo abika adəsa iki igūibən ri iyaa, ighwe umbi. Uarasta, uwuku ungwē abin itsər utepa, nu ungwēmen Ukwartu aghwe umbi. **25** Àka akpoi Unum uwuruwi aka adεε̄ atsu umbi aker ru ubok Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo umum iki idzowe. Isarhe iyεrε umbə awəke isha rimɔɔ, (aiōnios g166) **26** bər icεrε aka akū adzeka ra awiya ru ubok itsəng abika asəm Arherhu-Num. Unga atsu akεrε ngge itsú abiā kishoo awuri awe ru imangmang na adəsa unga. (aiōnios g166) **27** Uzī ru Unum uwu itsoi uneke ikpikpoi iwe ru ubok Uyesu Ukiristo ugbagbaa!

Iwerimi. (aiōn g165)

1 Ukorinti

1 Ubvur uwure udzuku Uburhu, uwuruwi umbə aka aseng unga awu uner itser Uyesu Ukiristo ri ibibemu Unum, nu ungwẽmen Usastanisu. **2** Uzī ra abika adəsu Unum ru Ukorinti, abirabə aka ayisa umbə na atsu umbə awe asarkasar ru ubok Uyesu Ukiristo, nggu kishoo abirabə ra ananga kishoo aki iyisi itsok Uyesu Ukiristo Uteijeemən, Uteijeembə nu uwu umen. **3** Imimuta nu ididər idzuku Unum Utəmən nu Uteijee Uyesu Ukiristo ima iba ru umbi. **4** Uben ivang umum itar uwəe idzowe Unummum ru umbi ri itsi imimutayə unga aka adzaa umbi ru ubok iwerhembi nggu Uyesu Ukiristo. **5** Ru unga umbi aka awe ru uben abin aka aze nggu kishoo arherhe nu ihwihwengmbi, **6** akərə adəyiwa umbi uge isarhamen ri itsi Ukiristo iwu idzidzerhe. **7** Nggee umbi aka akpombi uben izūwū iyi Ipfu umbi aka atsu amenmbi adzeu idzidzeka Uteijeemən Uyesu Ukiristo. **8** Unga awuri idzaa umbi iker utsəku imimasha, ngge itsú umbi ashimbi ru uvau ru unum ukpu Uteijeemən Uyesu Ukiristo. **9** Unum awu idzidzerhe, unga ayisa umbi ri iwerhə ibibema nggu ungwẽngə Uyesu Ukiristo Uteijeemən. **10** Umum ishōrhā umbi, angwẽmen nu anapumen, ri itsok Uteijeemən Uyesu Ukiristo, ingge kishoo àka abema adəka ra amenmbi utsur igigau iwengge ru umbi, nu umbi agbopa awu unying ra amenmbi nu iferhkombi. **11** Umbi angwẽmen nu anapumen, abər ri iya Ukurhuwi adəyiwa umum uge umbi awe ri ifuw nggu adəkambi. **12** Ubinkpi umum iki irherhe unggakpi, uwəo ru umbi agor age, “Umum idəsu Uburhu,” uwəo age, “Umum idəsu Uaforho,” uwəo age, “Umum idəsu Ukefa,”

uwɔɔ ikei agor age, “Umum idɔsu Ukiristo.” **13** Ukiristo agugau? Umbɔ anyapukumbɔ Uburhu ri itsimbi? Umbɔ asorhuwambɔ umbi ubotisima ri itsok Uburhu? **14** Umum itar uwεε umum isi isorhukū ubotisima ru unermbi bɔr Ukiribu nu Ugayu ukpekū. **15** Nggee unera asi ígora uge umbɔ asorhuwe unga ubotisima ri itsokmum. **16** Íhñí, umum iyitumum ikei isorhuwe ubotisima ra aner iya Uistifanu ukpekū, umum isi iyitumum uner uwɔɔ umum iki isorhuwe unga ubotisima. **17** Ukiristo asi idenanga umum isorhuwe ubotisima, bɔr adena umum idũwū Isarhe Iyiki Ize. Umum isi ikū itsoi anera idũwūmum, utsur igārhāmau ucucii Ukiristo ushikpɔ ru ijee. **18** Ubinkutsu isarhe iyi igārhāmau ucucii ashike ru ugarh ra abirabε aka atsīm, bɔr ru umen abika afɔrh awu ijee Unum. **19** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Umum iwuri ididakuwe itsoi abi itsoi, ihwihweng abi isarasu umum iwuri idzunuwe.” **20** Aner itsoi awere umbɔ? Abika amesuwe ikpem Umusa awere? Abikaabee ihwihweng ru udan ukpire awere? Asi iwea Unum atsu itsoi iyi upfung iwe agugge? (**aiōn g165**) **21** Unum ri itsoinga atsu anera ru upfung asi idɛɛ ahwengmbɔ unga ri itsoimbɔ. Unum aseng ifɔrh abika adzowe imangmang ru unga ri igū Isarhe Iyiki Ize umbɔ aka anyanga ngge iwe itser agugge. **22** Abi Uyahuda arhusa atsar nu atsen abi Uyahudaabee itsoi. **23** Bɔr umen idũwā isarhe nyinyapu Ukiristo, ngge iki iwu utarh ukpuku utsu abi Uyahuda akwεr itok, ni iwe abin ugugge ra atsen abi Uyahuda, **24** bɔr ra abirabε Unum aka ayisa, abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda, Ukiristo awu ijee Unum nu itsoi Unum. **25** Abin ugugge ru

Unum asarasu anangke itsoi anera, nu ida iker iyi Unum ikernge iker anera. **26** Umbi angwēmen nu anapumēn, aka ayita iwiwembi ri ivangye Unum aka ayisa umbi. Anera ukunjiir ru umbi aka awe abi isarasu ri inyinyā iyi upfung. Anera ukunjiir ru umbi aki awe ru itsēr iki imor. Anera ukunjiir ru umbi aka awe angwē abika amor. **27** Bor Unum asēng abin agugge ru upfung akū adzowe atsa ra abin isarasu, na asēng abin aka asheri iker ru upfung akū adzowe atsa ra abin akika aker. **28** Unum akū abin akika asheru ugarh ru upfung, nu abinke umbō aka akwēete nu abinke aka ashike. Akū afōrhūwe abinke anera aka anyanga ake awe ru ugarh, **29** ngge itsū unera asi ifīrhūnga ra asunga. **30** Awu Unum atsu umbi awe ru Ukiristo Uyesu, uwuku uwe itsoi ru umēn iki idzeku Unum, ngge iwe irhirhika, isisar nu ishishōoramēn. **31** Nggee, ru nyaki itsēng Arherhu-Num iki igor uge, “Uneke unga aka afīrhā, afīrhā ru Uteijee.”

2 Ivangye umum iki iba ru umbi, umbi angwēmen nu anapumēn, umum isi ībamum nggu ihwēng arherhe use nggaa itsoi anera īdeyiwa umbi ideka Arherhu-Num. **2** Umum isi ībeemum ihwēng use imesuwe ubin ukpōo ivangye umum iki iwu nggu umbi bōr Uyesu Ukiristo ukpekū uwuruwi umbō aka anyapuwe. **3** Umum ība ru umbi ri ida iker nggu nggaa iwei nu izang iyor. **4** Isarhamum nu udūwāmum isi iwengge arherhe ishishōrhā use isarasu, bōr awu nggu ikikorhe ijee iyi Ipfo-Num. **5** Ngge itsū imangmangmbi ima ineke iwe ru itsoi anera, bōr iwe ru ijee Unum. **6** Umēn irherha arherhi itsōi ra abika akō ri imangmang, bōr asi iwea ikpū itsōi iyi

ivang iyεrε, use iyi ayεrhe ivang iyεrε, abirabε aka asi
íghambø iyεrhe ubagbaa. (aiōn g165) 7 Í'í, umen irherhe
itsoi Unum, iki iwøk nu Unum akaabee umen igasha ri
imor iyi Ukiristo ri ivang iyi inggbashia. (aiōn g165) 8
Ayεrhe abi ivang iyεrε asi ihwengmbø ngge, ubinkutsu
uge umbø ahwengmbø, umbø asi ínyapukumbø Uteijee
uwu imor. (aiōn g165) 9 Rimi hā itseng Arherhu-Num igor
ige, “Ubinkpi Unum aka agbishuwe abika abema unga
unera anasi inyāā, unera anasi igūa, ikei unera anasi ikaka
ifεrhkøngge.” 10 Bør abin hā ake Unum adεyiwa umen
ake ru ubok Ipfunga. Ipfu-Num ngge irhisabina kishoo,
uko abinke aka aghong ihwihweng aki Unum. 11 Ungaa
ahweng ifεrhkø unera? Ipfu uner ha ukpekū ngge ihweng.
Iwe rimi hā, unera asi ídεē ahwenga ifεrhkø Unum, bør
Ipfu-Num ukpekū. 12 Umen isi iyεimen ipfu iyi upfung,
bør umen iyei Ipfu iki idzeku Unum, nggee itsu umen
ihweng abinke Unum aka adzaa umen izūwā. 13 Ubin hā
ukpi umen iki irherhe, asi iwea irhem iyiriye iki imesuwe
ri itsoi anera bør irhemeyε Ipfu-Num iki imesuwe. Umen
ikū irhemeyε Ipfu iki imesuwa umen imesuwe idzidzerhe
iyi Unum. 14 Unerwi aka ashia ri Ipfu-Num hā, asi íyεisa
abinke aka awe aki Ipfu-Num, ubinkutsu awu abin ugugge
ru unga. Ungaa asi ídεē ahwenga ake, ubinkutsu awu Ipfu-
Num itsu ihwihweng ake ukpekū. 15 Unerwi aka awe
ru Ipfu-Num awuri idεē ahwenga kishoo abinke Ipfu iki
ideyiwe unga, bør abirabε aka ashimbø ri Ipfu-Num hā asi
ídεē ahwengmbø ifεrhkø unerwi aka awe ru Ipfu-Num.
16 Itseng Arherhu-Num igor ige, “Ungaa ahweng amen

Uteijee? Ungaa idẽẽ idzowe unga itsūwā?” Bør umen ikaiférhkø ru nyaku Ukiristo.

3 Umbi angwẽmen nu anapumēn, umum isi idẽẽ irherhuwamum umbi arherhe ru nyaka abirabé Ipfu iki idarh umbø, bør ru nyaka anera ru upfung, írheng awékaci ru Ukiristo. **2** Umum ikū abẽ ifuka umbi, umum isi ikūmum ubingha ukpuku ukpukpøma, umbi anasi imẽmbi igha ukpø. Idzidzerhe umbi anasi imẽmbi. **3** Umbi ana awu abirabé ayormbi iki idarh umbi. Umbi ana awembi ru unyẽẽ nu uning ru umbi, umbi asi iwembi abirabé ayormbi iki idarh umbi? Umbi asi itõmbi ikpū itser ru nyaka abi upfung? **4** Ivang uwøo aka igor age, “Umum idøsu Uburhu,” uwøo ikei agor age, “Umum idøsu Uaforho,” umbi asi iwembi ru nyaka abi upfung? **5** Ungamo awu Uaforho? Ungamo awu Uburhu? Umbø awe agärhã ukpekū, abirabé umbi aka adzowe imangmang ru ubokmbø. Ru uben unera atõ itserye Uteijee aka adzowe unga. **6** Umum idoi ikpūa, Uaforho utsuyi amẽ, bør awu Unum atsu ikpū hã imer iseng. **7** Nggee asi iwea unga uwuku ududoi use unga uwuku utsuyi amẽ awe ubin, awu Unum ukpekū, uwuruwi aka atsu ikpūa imer iseng. **8** Uner uwuku ududoi nu uwuku utsuyi amẽ ifosambø iwu unying, nu uben unera awuri ikpoa itosanga ri itserye unga aka atõ. **9** Umen iwu awerhi itser ri itser Unum, umbi awu icang Unum, nu idzin Unum. **10** Awe ri imimuta Unum aka adzaa umum, umum itsu atarh idzin ugeẽ uner uwuku uhweng idzin, nu uwøo adzin nu ake. Bør uben unera angwẽdzen na adzin nu ake. **11** Unera asi idẽẽ atsuka atarh idzin akøo aka anangke akirake umbø

aka agbaashia atsu, ake awu Uyesu Ukiristo. **12** Unera aba akū uzinarhi, uazurhfa, atarh imang, acucii, ubñ use agam adzin ra atarh idzin hā, **13** unuma uben unera awuri inyā ikpū itserye unga aka atō. Ivang Uyesu aka ibvui aba, unga awuri itsu anera ahweng ake. Awuri ivira ngge nggu urha nu urha ha iwuri iviri ikpū itser uben unera. **14** Ubinkpi unga aka adzin nu atarh ha uba usi ikpñikpø, uner idzin hā awuri ikpoa itosanga. **15** Idzin hā iba ikpñingge, itser uner idzin hā awuri igbabī, unga nibikanga awuri ikpoa ififorh, bør awuri iwe ru nyaku uner uwuku udzeki ikon urha. **16** Umbi asi ihwengmbi uge umbi awu Iya-Num nu Ipfo-Num ise i ru umbi? **17** Unera aba adakuka Iya-Num, Unum awuri idakuwe unga, ubinkutsu Iya-Num iwu isarsatake, ikei umbi awu Iya-Num hā. **18** Niba arhemmbi atsimbi. Unera aba akaiférhkø uge unga asarasu icere ru udan ukpire, imñngge unga adzipa awe ugugge ngge itsú unga asarasu. (*aiōn g165*)
19 Ubinkutsu isarasu upfung ukpire iwu ugugge ra asu Unum. Ru nyaku itseng Arherhu-Num iki igor uge, “Unga aka isaka adzui abi isarasu ri itsoimbø.” **20** Ikeké itseng igor ige, “Uteijee ahwenga uge iferhkø abi itsoi iwu ibem.” **21** Nggee, unera niba akū uner afirhñng! Abina kishoo awu akimbi, **22** Uburhu, use Uaforho, use Ukefa, use upfung, use urhe, use akpe, use abin aki icere, use aki unuma, kishoo awu akimbi, **23** umbi awu abi Ukiristo, Ukiristo ikei awu uwu Unum.

4 Nggee, imñngge anera anyanga umen iwu abi itser Ukiristo nu abirabø Unum aka adzowe umbø ijee iyiki ideyiwe anera idzidzérhe abinke Unum aka awøke. **2** Awu

ufang abika adeyiwe ha awu abi idzidzerhe. **3** Bør awu
ubin ukucii umbi aba avira umum, use umbø akū abi
ijee avira umum, umum ūba isi ivirumum itsimum. **4**
Amēnnum awe uku ushashaki, bør ake asi itsu umum
ishimum ru uvau. Awu Uteijee unga ivira umum. **5** Nggee
niba atsumbi uvau ri ivanga idørhi iwe, aka adzeu ibiba
Uteijee. Unga awuri ideyiwe abinke aka awok ru uzī ri
irhirhang na adeyiwe abinke aka awe ra amen anera.
Ri ivang hā uben unera aka iyci ikpikpoi ru Unum. **6**
Umbi angwēmen nu anapumen, abina akere umum nu
Uaforho iki inyanga ake ru ugarhmbi, ngge itsú umbi
amesa ru umen agben arherha ha aka agor age, “Niba
afara atongmbi ubinkpi umbø aka atseng.” Mōce unera
ru umbi asi íkū unera afirhūngu nggu uwuku umesuwe
unga ananga uwoo. **7** Ubinkutsu ungamo agor uge ungo
uwuweo nggu aboo? Ungo uwe ru use ungo uku usi
iyeso? Uba ungo uyuei, use utsu ungo ufirhā uge ungo
usi ikpoa ake izūwā? **8** Umbi akaiferhkø uge umbi aka
akpombi kishoo abinke umbi akaabee! Umbi aka awembi
ru ubin! Umbi aka awe ayerhe, umen isi iwemen ubin!
Awu ibibemamum umbi awe ayerhe ngge itsú umen igha
iyerhe nggu umbi! **9** Bør umum inyā ngge rimine, uge
Unum aka atsu umen abi itser Uyesu umen iwu amaataka
ru uben ubin, ru nyaka abirabe iwa iki igha umbø, na
adøsa ru undzing abika agha inggabaashi ri ininang, na
atsuke umbø ufa akpe. Umén iwu ubinkpi upfunga kishoo
nu ípfu itser-Num nu anera aka itsu asumbø ra ake. **10**
Abi upfunga anyā uge umen iwu agugge ubinkutsu umen
idøsu Ukiristo, bør umbi akaiferhkø uge umbi awe abika

awe ru itsol! Abi upfunga anyā uge umen ishimen ri iker, bør umbi akaifərhkɔ umbi awembi ri iker! Anera ani ikpoi umbi, bør anera asi idzaambə umen imor! **11** Icere umen igū imerh nu ugō amē, isi itsimmen abin aka aze, anu ikwer umen, ishimen ru aya. **12** Umēn itēwū itser nggu abokmēn. Umbə aba arhena umen, umen itsuke umbə idorh. Umbə aba idzaa umen uver, umen ibima ukpɔ. **13** Anera aba arhenumbə umen, umen irherhuwe umbə nggu amen aka adəor. Umēn iwe ru nyaka abin ishī, ambumbin umbə iki iyar ru upfung. **14** Umum isi itsengamum umbi arherhe akere umbi agū atsa, bør umum igbiita atombi, ru nyaka aze angwēmum iki ibema. **15** Uko abika amesuwa umbi ru Ukiristo awu anaka agōnga usəka, umbi ashimbi ra atei arherhe. Ubinkutsu ru Ukiristo Uyesu umum iwu utei ru umbi ri ikūwā umbi Isarhe Iyiki Ize. **16** Nggee umum ishōrhā umbi, aka amesa ru umum na awe ugeε umum. **17** Akere ha atsu umum idene Utimoti unga aba ru umbi, ungwēmum iki ibema, uwu imangmang ru Uteijee. Unga awuri iyituwa umbi ikpū ibibekmum ru Ukiristo Uyesu, iki iwe ru imesayε umum iki imesuwe uben anang ri ikikōng abika adəsa. **18** Abəo ru umbi aka awu abika aberi itsi, ugeε umum isi ínbamum ru umbi ikei. **19** Bør umum isi índārhūmum ni ūba ru umbi, Uteijee aba abemunga, umum iwuri ūrhisū ubin abika aberi itsi ha iki irherhe nu ikpū ijeyε umbə aka awerangge. **20** Ubinkutsu, Iyérhe afā isi iwengge arherhe ukpekū, bør iwe ijee. **21** Umbiabee use? Umum ikū asharhe ūba, use ibibema nu ipfu iyiki ididəor?

5 Umum ìgū anera age abika atoma-dak awembə ru umbi, ikpūmbə iki ishingge uko ra abi uzī. Unera adzipu utsərha utənga awu utsən̄ga. **2** Umbi ana afīrhā! Imēngge amenmbi aghong nu umbi atsūwe uner ha ru umbi. **3** Uko umum isi iwemum nggu umbi ri iyor, umum iwu nggu umbi ri ipfu. Ru nyaku unerwi aka awu nggu umbi irherε, umum iki itsukū uvau ru unerwi aka akorha akεrε ha. **4** Nggee ivangye umbi aka ikəng ri itsok Uteijeemen Uyesu, umum iwe nggu umbi ri ipfu, nu ijee iyi Uteijeemen Uyesu iwu umo, **5** àka adzowe uner ha ru Ushaitan, ngge itsú unga aneke amen aki arhim, ngge itsú umbə afərh urhenga ru unumkpi Uteijee aka iba. **6** Ififīrhāmbi isi izengge. Umbi asi ihwengmbi uge ungwērhū uga uku isaku ufuyiwe kishoo akō uborodi? **7** Àka atare uga uwuku ugbe uwu arhim hā nu umbi awe uborodi uwuku ufa, uku ushimgbə ru uga. Undzumu ubinkpi umen iki iwerakpə, ubinkutsu Ukiristo ungwē itsurhi Irhuwa Iyiki Igar Utəngmen, aka afea idem-Num. **8** Nggee umen izek Irhowa Iyiki Igar Utəng hā, ngge niba iwengge nggu uga uwuku ugbe, uga uwu amen inyar nu iyiki ibewe, bər iwu uborodi ukpurukpi ushikpə ru uga, uborodi ukpuku usar nu idzidzərhe. **9** Umum iki itsəngamum umbi ru ubvurmum ìge àka niba agbopumbi atsi nggu abika atoma-dak abi arhim. **10** Umum isi ìgərmum abi uzī abika atoma-dak abi upfung ukpirε, use abi ikpona, use aveu, use abika adzowe igōng ra agberhe. Iba iwe rimi awu ufang umbi adzeku upfunga. **11** Bər umum itsənga umbi ìgε niba agbopumbi itsi nggu uwuruwi aka anyangu itsinga awu uner uwuku udəsa na awe ra amen

aka atoma-dak, aki ikpona, use uner uwuku udzowe igɔng
ra agberhe, use uner uwuku ukow inyar, use uner uwuku
uhwa abin, use uner uwuku uvɛu ivɛu. Niba aghambi
ubingha nggu ikpū uner ha. **12** Awu use utsu umum itsu
uvau ra abi awiya? Asi iwea abirabε aka awe abika adəsa
umbi aka itsu uvau? **13** Awu Unum unga itsu uvau ra abi
awiya. Àka awayiwe uner amen aka abewe ru umbi.

6 Uwɔɔ ru umbi aba aweīa ra arherhe nggu undøka,
asi iwea ubin atsa unga akū undøkanga azī atsu uvau
ra abi uzī aka asi iwembø abika adəsa? **2** Use umbi asi
ihwengmbi uge abika adəsa umbø awuri itsu uvau anera
ru upfung ukpire? Aba awu umbi awuri itsu uvau anera
ru upfung, umbi asi imɛmbi itsu uvau abin akika aci? **3**
Umbi asi ihwengmbi uge umen iwuri itsu avau ru ípfu
itser-Num? Nggee àka ahweng uge umbi adɛɛ atsumbi
uvau ra abin aki upfung ukpire! **4** Nggee, umbi aba
awembi ra arherhe ikpū akere, awu use utsu umbi anu
ikū arherhambi azī ra abi uzī aka asi iwembø ubin ra
abika adəsa? **5** Umum irherha akere ru umbi agū atsa.
Uner itsoi ashia ru umbi unga aka idɛɛ atsu uvau agbishi
isisei abika adəsa? **6** Bør nu ngge iki iwe rimi, ungwɛmbi
aka isaka akū arherhe ungwɛmbø azī iya iyiki itsu uvau,
ra asu abi uzī aka asi iwembø abika adəsa! **7** Arherha
adøkambi umbi iki itsu ra abi uzī, aka awu igbaigba ru
umbi. Awu use utsu umbi asi iyɛimbi uvau? Awu use
utsu umbi asi ineke umbø aghambø urhambi? **8** Nu ngge
iki iwe rimi umbi nibikambi agha urha na agbambi, na
ikorhuwe adøkambi akere! **9** Umbi asi ihwengmbi uge
abirabε aka asi irhikumbø asi íkpombo ukam ri Iyerhe

Unum? Niba arhemmbɔ umbi, abi arhim itoma-dak use abika adzowe igɔng ra agberhe, use abika atoma-dak use akatsak abika arha akatsak, **10** use aveu use abi ikpona use abika afirhā ade use abika ahong inyar use abika abvuta anera na ayei abinmbɔ asi ítsimbɔ ri Iyerhe Unum. **11** Rimi hā abɔɔ ru umbi aka awe isha. Bɔr aka asorh umbi, aka atsu umbi asarmbi, Unum aka anyanga umbi awu abika arhika ri itsok Uteijee Uyesu Ukiristo nu ru Ipfo-Nummɛn. **12** Umbi agor age, “Abemuwambɔ umum ikorhe uben ubin,” bɔr asi iwea uben ubin uwe ru ugarh. Umbi agor age, “Abemuwambɔ umum ikorhe uben ubin,” bɔr umum isi iwemum ugārhā ru uben ubina. **13** Umbi agor age, “Ubingha uwu ukpu ana, ana awu aki ubingha,” bɔr Unum awuri itsime iyor nu ubingha. Iyor ha isi iwengge iyi itoma-dak, bɔr iyor iwu iyiki itɔ itser Uteijee nu Uteijee awu uwu iyor. **14** Unum akū ijengwa asoyiwe Uteijee ra akpe, rimi hā unga aka isoyiwa umen ikei. **15** Umbi asi ihwengmbi uge ayormbi awu agau iyor Ukiristo? Umum idɛɛ inyāngu agau iyor Ukiristo ikpangumum ngge nggu unggoyi? ʃ'ʃ! **16** Umbi asi ihwengmbi uge uwuruwi aka agbopi iyornga nggu unggoyi umbɔ aka awu iyora unying nukpɔ? Itseng Arherhu-Num igor ige, “Umbɔ ikivarhambo awuri iwu iyor unying.” **17** Bɔr uwuruwi aka agbopa nggu Uteijee umbɔ aka awu unying ri ipfu ru ukpɔ. **18** Aka atimbi arhim itoma-dak. Kishoo arhimkɛ unera iki igba ra ake ashike ri iyornga, bɔr unera aba agbaa ra arhim itoma-dak, uner ha asi itɔ itser iyiriye Unum akaabee nggu iyornga. **19** Use umbi asi ihwengmbi uge ayormbi awu aya Ipfo Isarsatangge iyiriye iki iwe ru

umbi, ikεi iyiriye iki idzeku Unum? Ikεi asi iwea umbi awe ru ijee atsimbi, **20** agugoi umbi nggu izεε. Nggee àka adzowe imor ru Unum nggu ayormbi.

7 Icere umum ibee irherhe nu ubinkpi umbi aka atsenga umum age, “Azea unera niba apfununga.” **2** Bør itī irha unerwi aka asi iwea utsēngō use utsakngo, aze uben utsaknga awe ru utsēngā, uben ukutserh awe ru utsaknga. **3** Ukutsak ha akorhe ubinkpi uku umēē unga akorhuwe utsēngā, rimi hā utserh ha ru utsaknga. **4** Utserh ha ashia ri ijee iyornga bør adzowe ngge ru utsaknga. Rimi hā, utsa ha ashia ri ijee iyornga bør adzowe ngge ru utsēngā. **5** Niba akεnmbi adøka bør abemuwe adøka ivanga ukunjiir, ngge itsú umbi ama afεn-Num, na abvui agbopa ikεi utsur Ushaitan arhema umbi ri itsi ida ikpøm itsimbi. **6** Umum isi itsukamum umbi ikpem, bør umum ineka umbi. **7** Umum ibee anera awe ru nyaka umum iki iwe. Bør uben uner awea ri izūwāye Unum aka adzowe unga, uwøo awea ri iyεre, uwøo awea ri iyørø. **8** Ra abirabε aka anasi ipfunumbø nu atsεrhäpfu, umum inyā azea umbø niba apfunumbø, bør awe ru nyaka umum iki iwe. **9** Bør umbø aba asi idεε abimumbø, imεngge umbø apfuna. Ugba ipfuna nu ikponaye iki ihwa itsi unera. **10** Abirabε aka apfuna, umum idzaa umbi ikpem, asi iwea umum bør Uteijee, awu ufang ukutserh asi ígapa itserh nggu utsaknga. **11** Bør unga aba agapa nggu utsaknga, awu ufang unga asi ípfununga utsak uwøo, akpurha abvui agbisha nggu utsaknga. Awu ufang utsak ha asi ítsūwūka utsēngā. **12** Ra abøo, asi iwea Uteijee bør awu umum irherhe ugε, ungwεmen aba awea ru utserhwí aka ashia

ri imangmang, utsərh ha aba abeenga ise i nggu unga, awu ufang unga niba awayika unga. **13** Iκei utsərh uwɔɔ aba awea ru utsak uwuruwi aka ashia ri imangmang, utsa ha abeenga ise i nggu unga, awu ufang unga niba adzeka ru unga. **14** Ubinkutsu umum igor rimi ru ukutsak uwuku usheri imangmang akpo isisar ru ubok utsɛŋga, rimi hā ru ukutserhwı aka ashia ri imangmang awu asarsatawɔ ru ubok utsaknga aka awe ru imangmang. Aba asi iwea rimi, awekacimbi asi ísarmbɔ, bɔr icere umbɔ awu asarsatambɔ.

15 Bɔr uba uwuku usheri imangmang abee ineke uner uku udosa ha, neke unga agau. Ra amen akere ha, ungwemem use unapumem abika adəsa, isi íwengge ufang nu atsimbɔ. Unum ayisa umen ise i ididɔɔr. **16** A utsərh ha, use ungo uhwengo awu ungo uwuri iforhe utsakngo? A utsak ha, use ungo uhwengo awu ungo uwuri iforhe utsɛŋgo? **17** Uben unera asisei iyi Uteijee aka abee nu iyi Unum aka ayisa unga asei. Akere awu ikpemye umum iki idzowe ri kishoo ikikɔng abika adəsa. **18** Uwuruwi Unum aka ayisa aka awea ru usorhe? Unga niba abeenga iwe uner uwuku usheru usorhe. Unera ashia ru usorhe ri ivangye Unum aka ayisa unga? Unga niba asorhunga usorhe. **19** Usorhe, use ida usorhe, asi iwea ubin. Bɔr idəsi íkpem Arherhu-Num ngge iwu undzumu ubin. **20** Uben unera imɛɛngge unga awe ru nyaka unga aka awe ri ivangye Unum aka ayisa unga. **21** Ungo uwu ugārhā ri ivangye umbɔ aka ayisa ungo? Niba ugū ighong ungo uba udɛɛ udzekɔ ukamngó, ukorhe rimi hā. **22** Unerwi aka awu ugārhā ri ivangye Uteijee aka ayisa unga, awu uwuku ufɔn ru Uteijee. Rimi hā unerwi aka awu uwuku ufɔn ri

ivangye Uteijee aka ayisa unga, awu ugārhā ru Ukiristo.

23 Umbø agoi umbi nggu izεε, àka niba awembi agārhā anera. **24** Umbi angwēmen nu anapumēn, uben amenke unera aka awerake ri ivangye umbø aka ayisa unga, unga asei rimi hā nggu Unum. **25** Umbi awedzém nu anadzém, umum ishimum nu ikpem iki idzek ru Uteijee, bør umum ūdzowe itsūwā uge unerwi aka awu uner idzidzerhe ru ubok atorh Uteijee. **26** Ra ayetnum akεrε icεrε, umum ikaiferhkø ūgε azea umbi asei ru nyaka umbi aka awe. **27** Ungo uku upfunungo? Niba uferø itsεrh. Ungo unasi ipfunungo? Niba upfunungo utsεrh. **28** Bør ungo uba uku upfunungo, asi iwea arhim. Unadzém aba apfununga, asi iwea arhim. Bør abirabε aka apfunumbø awuri ihwambø ayetnum arherhe ri ibibek iyεrε, ikei umum ibee ivina umbi ra akεrε. **29** Agben arherhamum, umbi angwēmen nu anapumēn, ūgε ivanga iwu uku ugbim, udzur icεrε uz̄o abika awe ra atserh aze umbø ahwεng uge ipfunambø isi iwengge iyi ugbagbaa. **30** Abirabε aka awe ri ida amen, asei uge umbø ashimbø ri ida amen, abika awe ra anggøm, asei uge umbø ashimbø ra anggøm. Abika agoi abin asei uge asi iweke akimbø. **31** Abika atø itsεr nggu abin upfung, niba atsumbø amenmbø ra ake. Ubinkutsu upfung ukpirε uwuri imaa. **32** Umum ibee umbi aneke igū ighong. Uwuruwi aka anasi ipfununga aka isaka atsu amennga ra arherhe Uteijee akarhārhā, atsu Uteijee agūiben unga. **33** Bør uwuruwi aka apfuna aka isaka atsu amennga ra abin upfung, unga aka itsu amen utsεn̄ga agūiben. **34** Nu amennga awuri igasha agbéra avaa. Ukutserhwí aka ashia ru utsak, use unadzém, aka isaka atsu amennga

ra Arherhu Uteijee, ungaabee itsu amennga ru Uteijee awe asarsatake ri iyor nu ipfu. Bor ukutserhwi aka awe ru utsak, anu itsu amennga ra abin upfung, unga aka itsu amen utsaknga aguiben. **35** Umum irherhe rimi ru ugarhmbi, umum isi ikem umbi, umum ibee isiseimbi ize, umbi atõ itser Uteijee utsur ubin ukenkpo umbi. **36** Unera aba awea ru ukarhnga aka ame ipfuna, na akaiferhkø ra amennga abinke unga aka ikorhe asi izeke, na awea ri ikponu una ha. Imengge umbo apfuna adøka, asi iwea arhim umbo apfuna. **37** Bor unerwi aka adëë ri iferhkø amennga, ubin ha usi iwekpo ufang ru unga, unga aba adëë abimunga, utsèku unga aka anyanga ra amennga na akpëë ipfunu una ha, uner ha akorhu ubin uku urhika ikei. **38** Nggee, unerwi aka apfunu ukarhnga, akorhe iyiki irhika. Unga iganga aka asi ipfununga, ngge iwu iyiki izea. **39** Ukutserh asi idzeka ri iya utsaknga uba utsaknga anasi ikpea, bor unga aba akpea, unga adëë apfununga uwuruwi unga akaabee, bor awu ufang unga apfunu uner uku udøsu Uteijee. **40** Bor ri itsuwãmum, utsèrh ha awuri iguiben ananga, unga aba aseisa ru nyaka ha, umum igamum ikaiferhkø ìge umum iwemum ri Ipfu-Num.

8 Ubingha umbo aka adzowe idem ra agberhe, umen ihwengmen kishoo umen iwemen ri ihwihweng. Ihwihweng iki isaki ikü iberi itsi, bor ibibema iki isaki idzin. **2** Abirabe aka anya ugé umbo ahwengmbo ubin, anasi ihwengmbo ubinkpi uku umëë umbo ahweng. **3** Bor unerwi aka abermu Unum, Unum ahwenga unga. **4** Igha ubingha umbo aka adzowe ra agberhe, umen ihwengmen ugé ugberhe usi iwemgbø ubin ru upfung ukpire, ikei

umēn ihwēngmēn uge Unum awu unying uwōo ashia.

5 Abina arhērhē ra afā nu abī umbō aki iyisa anum nu ateijee, **6** bōr ru umēn Unum awu unying ukpekū. Unga awu Utē uwuruwi aka amuna abina kishoo nu umēn ibék iwe abinga. Uteijee ikei awu unying ukpekū, unga awu Uyesu Ukiristo. Ru uboknga kishoo abina aka amuna, umēn ikei ibék ru uboknga. **7** Bōr asi iwea ubēn unera aka awe ru ihwihwēng iyērē ha. Abōo abika abayi ihwihwēng agberhe akaiferhkō uge uba umbō aghambo ubingha ukpu idēm ru agberhe umbō awu idēm ra agberhe, nu amenmbō aka asi ikerke, umbō aba aghambo, umbō agū uge umbō awe ra arhim. **8** Bōr ubingha usi íkūna umēn ukhapukpō ru Unum, umēn íba isi ighamen, ubin usi ídzekpō ru umēn, ikei ubin usi ítomukpō umēn íba ighamen. **9** Bōr aka angwēdzen, utsur iferhē ififonmbi itsu abirabē aka asi ikermbo ri imangmang agba ra arhim. **10** Uba abirabē aka ashimbo ra amen aka aker anyāmbō ungo uwuruwi uku uwe ru ihwihwēng, udēē igha ubin ri iya ugberhe, akērē asi ítsu umbō aghambo ubinkpi umbō aka adzowe idēm ra agberhe? **11** Nggee abirabē aka ashēra amen aka aker ha, abirabē Ukiristo aka akpe ri itsimbō, awuri itsim ri itsi ihwihwēngngo. **12** Uba ungo ukorhe arhim utsu abirabē aka ashēra amen aka aker agū ighong, ungo uwu uner arhim ru Ukiristo. **13** Nggee, aba awu ubinghakpi umum iki igha uwuri itsu ungwēmen use unapumen agba ra arhim, umum isi ítāimum ijuē ikei utsur umum itsu ungwēmen use unapumen agbaa ra arhim. (aiōn g165)

9 Umum isi iwemum uwuku ufōn? Umum isi iwemum uner itser-Yesu? Umum isi inyāmum Uyesu Uteijeemēn?

Asi iwea ru ubok itsermum umbi aka awe abi Uteijee? **2**
Umum ība isi iwemum uner itser-Yesu ra abo, idzidzérhe
umum iwu uner itsen-Yesu ru umbi! Umbi awu utsar uge
umum iwu uner itsen-Yesu ra asu Uteijee. **3** Ubin hā ukpi
umum iki ikū ikaa itsimum ra asu abirabe akaabee irhusa
ijeemum. **4** Umēn isi iwemēn ru ijee iyiki igha nu ihwa? **5**
Umēn ishimēn ru ijee iyiki inyāngu utserh uwuku udəsa
urhōnga nggu umēn, ru nyaka abi itser Uyesu abo nu
angwēmbō Uteijee nu ikci Ukefa aki ikorhe? **6** Use awu
umum nu Ubarnaba ukpekū aka awu ufang umēn itō
itsen iyiki ifuka atsimēn? **7** Awu ungamo atō itsen uner
iwa afuku itsinga? Ungamo akau icang inebi, na asi igha
ikpūrhāngge? Ungamo idzeu ukpui ibū na asi ihwa abē? **8**
Umum irherhe rimi ri iferhkō anera? Use īkpem Umusa
irherhungge rimi hā? **9** Itseng ri īkpem Umusa igε, “Niba
ubvurkō angwī inak iyiki ikau irham ri ivangye ngge iki
ini itō itsen iyiki isōng abvurh.” Awu inak ukpekū Unum
akaabee umbō ifuka ngge? **10** Asi irherhunga arherhe
akere nggu umēn? ī, awu unga atseng akere ru umēn,
ubinkutsu abika akau na abika asar abvurh imēngge umbō
afosa igashi itosambō ra abin icang. **11** Umēn iba idoi
ikpū iyi Arherhu-Num ra amēnmbi, isi imēēngge umēn
ibēr abin upfung ru umbi? **12** Abo aba awembō ri ijee
iyiki ikpo akere ha ru umbi, umēn isi iwemēn ru ijee ha
inangmen umbō? Umēn isi ikūmēn ijee iyere ha, bōr umēn
ibima nggu uben ubin utsur umēn ikenmen Isarhe Iyiki
Ize iyi Ukiristo. **13** Umbi asi ihwēngmbi uge abi itsen ri
Iya-Num akposhu ubinghambō umō? Abika adzowe idēm-
Num nu ubeu idēm ikei, akpo agaumbō ri ivangye umbō

iki idzowe idem-Num? **14** Iwe rimi hā, ri ikpem Uteijee uge abi itser Isarhe Iyiki Ize akpo abin aka afər itsūwāmbə ri itser Isarhe Iyiki Ize. **15** Bər umum isi ikūmum ijee iyere ha. Ikei umum isi itseng akere ni ifosa umbi akorhuwa umum rimi hā. Ugba umum ikpe nu umbə aka ikən umum ififirhā nggu akere ha. **16** Ivangye umum iki idēē idzowe Isarhe Iyiki Ize, asi iwea ubin umum iki ifirhā, ubinkutsu awu ufang umum idzowe Isarhe ha. Atorhmum, umum ība ikpēmum itō idzowe Isarhe Iyiki Ize! **17** Umum ība idzowe itsimum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize, məcə imēngge umbə afai umum. Bər umum ība isi ībeemum idzowe Isarhe Iyiki Ize, umum ikpurhi inu ikorhu ubinkpi Unum aka adzaa umum ikorhe. **18** Umum ibee umbə afai umum use? Umum ibee ugbetəmum uwe idzowe Isarhe Iyiki Ize nggu ida ififai, nu ri ikorhe rimi hā, umum ikpē ubinkpi uku umē umum ikpo ru nyaku uner uwuku udzowe Isarhe Iyiki Ize. **19** Umum ihweng umum isi iwemum ugārhū unera, umum itsu itsimum iwe ugārhā ru uben unera, ngge itsú umum igbiir anera arherhe ība ru Ukiristo. **20** Ra abi Uyahuda umum iwe ru nyaku utsa Uyahuda, ngge itsú umum igbiir abi Uyahuda aba ru Ukiristo. Ra abirabə īkpem Umusa iki iwe ru ijee ra atsimbə, umum iwe ru nyaku uwuruwi īkpem hā iki iwe ru ijee ri itsinga ngge itsú umum igbiira umbə aba ru Ukiristo. Bər īkpem ishingge ri ijee ri itsimum. **21** Ra abirabə aka ashimbə ri īkpem umum iwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ri īkpem, ngge itsú umum igbiir abirabə aka ashimbə ri ikpem aba ru Ukiristo. Asi iwea uge Ikpem Unum ishingge ri ijee ri itsimum, bər umum iwe ri Ikpem Ukiristo. **22** Ra

abirabε aka asi ikermbo, umum iwe ru nyaku uwuruwi
aka ashia ri iker, umum igbiira umbø ïba ru Ukiristo.
Umum iwe ikpúa ri kishoo ikpū anera ngge itsú umum
ima iforhe abøø. **23** Umum ikorhe akere kishoo ri itser
Isarhe Iyiki Ize, ru umum ikpo ugau ri idorhngge. **24** Umbi
asi ihwengmbi uge ru inuku utser, kishoo abika atí utser,
atímbø, bør awu unying ukpekū isaka akpo itosa? Åka
atí utserkpi umbi aka ikpo itosa. **25** Ubøn uner ununuka
aka isaka atsu itsinga ri imesu uver. Unga akorhe rimi
abee ikpo itosaye iki isi ídärhüngge, bør umen ikorhe ni
ikpo itosa iyi ugbagbaa. **26** Nggee umum isi itínum utser
ru nyaku unerwi aki ití ibem, umum isi íkwetü ikpoi ru
nyaku uwuku ukwer ugba. **27** Í'í, umum ikwer iyormum
ni itsu ngge iwu ugärhã utsur umum ïba idzowe isarhe ra
aboø imaamum, umum nibikami isi ikpomum itosa.

10 Umum isi íbeenum umbi awe abika ida ihweng
idzidzerhe, umbi angwemen nu anapumen, age atokamen
isha kishoo azérhã ru uzirhzí amee ikei kishoo agar atong
ru ukau ukugøng. **2** Umbø kishoo aka asorhu ubøtisima
ru amee nu ikei ru ukau ukugøng hã, ri idøsu Umusa. **3**
Kishoo agha na ahwambø amë akirake Unum aka akü
adzeka ru ubok idzeu, **4** ubinkutsu umbø ahwambø amë
akirake aka adzeku ifa iyiriye iki izí idene umbø, ifa ha
iwu Ukiristo. **5** Rimi hã, Unum asi igüa ibøn irhee ru
umbø, nggee umbø afeyiwe umbø ra arhum. **6** Abin akere
awu abin imesa ru umen, utsur umen itsumen amenmen
ra abin aka abewe ru nyaka umbø aka akorhe. **7** Niba
awembi abika adzowe igøng ra agberhe, ru nyaka abøø ru
umbø aka awe, ru nyaki itseng Arherhu-Num iki igør uge,

“Anera asei agha na ahwa na asok azer azer anyɔna.” **8**
Umɛn niba itsimɛn ra amɛn aka atom-a-dak, ru nyaka abɔɔ
ru umbɔ̄ aka akorhe, utseku anera anaka agɔŋga isɔka
ivaa na ataar akpembɔ̄ ru unuma unying. **9** Umɛn niba
ivirumɛn Ukitristo, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ̄ aka akorhe,
utseku íbvui ifeyiwe umbɔ̄. **10** Umɛn niba ibvunmen
arherhe, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ̄ aka akorhe, utseku ipfu
itser-Num iyiki itsimɛ iki ifeyiwe umbɔ̄. **11** Abin akere ha
aka akorhe nggu umbɔ̄ awe abin imesa na atsɛng ake nu
ake agbiir atomɛn, ri itsuifer imimashu undankpi uku
iba. (aiōn g165) **12** Nggee, ungo uba ukaiferhkɔ̄ uge ungo
udɛɛ̄ ukero, ukpɔ̄m amɛnngo utsur ungo ugbaɔ̄ igba! **13**
Iviviri iyɔɔ ishingge iki ikpo umbi ikpurhi iwe ivivirayɛ
iki iviru uben unera. Unum awu uner idzidzɛrhe, asi
íneke iviviri inangngge ikermibi. Bɔ̄r umbɔ̄ aba avirumbɔ̄
umbi, unga awuri itsuruwanga utsind̄iwi umbi aka ibima.
Irhowa agberhe nu ubingha Uteijee. **14** Nggee, umbi
aze awerhamum, àka atimbi ri idɔsa agberhe. **15** Umum
irherhe nggu abi itsoi, àka arhi anyã nibikambi ubinkpi
umum iki irherhe. **16** Ukpewa ha umɛn iki ikũ ru Ubingha
Uteijee ukpurukpi umɛn iki itar uwɛɛ ru Unum ru ukpɔ̄,
ivangyɛ umɛn iki ihwa ru ukpɔ̄, umɛn igasha ra adzirh
Ukitristo. Nu uborodi ha umɛn iki itsoka, ivangyɛ umɛn
iki itai ukpɔ̄, umɛn igasha ri iyor Ukitristo. **17** Ubinkutsu
awu ipo uborodi unying, umɛn kishoo, nu umɛn iki iwe
irherhe, umɛn iwe iyora unying, ubinkutsu umɛn igashi
ipoa unying. **18** Àka arhi anyã aner Uisrairha, asi iwea
abirabɛ iki itai abin idem-Num atɔ̄ itser ru ubeu? **19** Ude
umum igɔ̄r uge idemyɛ umbɔ̄ iki idzowe agberhe iwu

ubin, use agberhe awu ubin? **20** Í!í, umum ígør uge idem
abi uzí adzowe ru ípfu iki ibewe, isi iwengge ru Unum,
umum isi íbeemum umbi awe nggu ípfu iyiki ibewe. **21**
Umbi asi íhwambi ru ukpewa Uteijee nu ukpewa uwu
ípfu iki ibewe ikci, umbi asi íghambi ubingha nu utebur
Uteijee, ikci na agha nu iyí ípfu iyiki ibewe. **22** Umén ibee
itsu Uteijee agú unyéé? Umén ikermén unga? **23** Umbi
agor age, “Abemuwambø uben ubin,” bør asi iwea uben
ubin uwe ru ugarh. Umbi agor age, “Abemuwambø uben
ubin,” bør asi iwea uben ubin uyika umbi. **24** Unera niba
abeenga iyiki izenga, bør abee iyiki ize aboo. **25** Áka atái
uben ubinkpi umbø iki igoyiwe ra anang izéé ijué, niba
arhusumbi use asi izea umbi atái ngge. **26** Ubinkutsu
itseng Arherhu-Num igor ige, “Upfunga nu kishoo abinke
aka awe ru ukpø awe aki Uteijee.” **27** Abirabé aka asi
idøsumbø Ukiristo aba ayisumbø umbi igha ubingha, na
abeembi izizí, áka agha uben ikpü ubinkpi umbø aka idzaa
umbi, niba arhusumbi uge umbi awe ra arhim umbi aba
aghambi. **28** Bør uwøø aba agora umbi age, “Áka adzowe
idem ra agberhe,” niba aghambi, ngge itsú umbi akorhe
iyiki ize ru uner ha aka adeyiwa umbi, unera ashia aka
ikaiferhkø uge awu arhim. **29** Umum isi inimum irherhe
ri iferhkømbi uge umbi awe ra arhim ri ighabin, bør ri
itsi ubinkpi uwøø aka akaiferhkø. Awu use utsu umum
igwirhuwe ififønnum ri itsi uner uwøø aka akaiferhkø
uge awu arhim? **30** Umum iba igha ubingha ri itarwéé,
awu use utsu umbø acayi umum ru ubinkpi umum iki
igha nggu itarwéé ru Unum? **31** Nggee abinke umbi aka
igha use umbi aka ihwa use abinke umbi aka ikorhe,

àka akorha ake kishoo ri ikpoi Unum. **32** Àka niba atsu unera akwér itok, abi Uyahuda, abi Uherhini use abika adəsu Unum. **33** Uko umum iki it̄ewā ibee itsu uben unera agūiben ru uben atsīndī. Umum isi ìbeemum iyiki izemum bør iyiki ize anera arherhe, nggee umbø ama akpo ififørh.

11 Àka amesa ru umum, ru nyaka umum iki imesa ru Ukiristo. **2** Umum ikpoi umbi ri iyita umum ru uben ubin, ikei umbi aka akpom imesa ha uku kpengkpeng ru nyaka umum iki ̄dzaa umbi. **3** Bør umum ibee umbi ahweng uge Ukiristo unga awu itsi uben unera, ukutsa ikei unga awu itsi utsēnga, Unum unga awu itsi Ukiristo. **4** Ubén ukutsa aka ifen-Num use isom Arherhu-Num na atsim ubin ri itsinga, adzowe atsa ri itsinga. **5** Bør uben ukutserh aka ifen-Num use isom Arherhu-Num na asi ibowpa ubin ri itsinga, adzowe atsa ri itsinga, iwe ru nyaka unga aka ikone igwar itsinga. **6** Uba ukutserh asi ibowpa itsinga, unga akone igwar itsinga, bør uba awu ubin atsa ukutserh aka ikone itsinga, unga abow ubin atsire igwarnga. **7** Isi imēngge ukutsak atsire itsinga, unga aka awu uzirhzī nu ideyiwe ikpikpoi Unum, bør ukutserh awu ikpikpoi ukutsak. **8** Ukutsak asi idzeka ri iyor ukutserh, bør ukutserh adzeki iyor ukutsa, **9** ikei asi imunumbø ukutsak ru ukutserh, bør amunu ukutserh ru ukutsak. **10** Akere ha atsu, awu ufang ukutserh ha abow itsinga awe ru utsar ijee ri itsinga, ubinkutsu ípfu itsen-Num izerhungge unga. **11** Ru Uteijee, ukutserh asi ígapa ukam nggu utsaka, ikei ukutsak asi ígapa ukam nggu utsēnga. **12** Ru nyaku ukutserh aka adzeku ukutsak, rimi hā awu ukutserh amar ukutsak. Bør uben ubina udzeku

Unum. **13** Àka arhi anyā. Azea ukutsərh afən-Num asi ibowpa ubin ni itsinga? **14** Ubən unera asi ihwənga ugə ukutsak aba aneke igwar itsinga ikpusha na asi ikonuka, awu ubin atsa ru unga, **15** bər ukutserh aba awe ru igwar iki ider, iwe ubin imor ru unga? Adzowe unga igwar iyiki ider ngge itsire itsinga. **16** Unera aba abeenga uning ra akərə ha, umen isi ihwəngmən agbeyi akɔɔ, rimi hā ikei use ru ikikəng abika adəsu Unum. **17** Ra arherhe ake umum iki ibee irherhe, isi ikpoishū umbi, ubinkutsu ikikəngmbi ikorhe iyiki ibewe inangge iyiki ize. **18** Aki inggbasha, umum igū ugə ubən ivang umbi aki ikəng iyi ididəsa, igigau iwe ru umbi, umum iwemum ri imangmang ra arherhe ha. **19** Awu ufang igigau iwe ru ngge ideyiwe uwukusong ru umbi adəɛɛ ahwəng ubinkpi Unum aka abee. **20** Ubən ivangyə umbi aki ikəng, asi iwea Ubingha Uteijee umbi iki igha, **21** umbi aki igha, ubən unera asi idzeupa undəka. Uwəo nggu imerh, uwəo ahwa afīrhā. **22** Umbi ashimbi ra ayakə umbi aka igha na ahwa umə? Use umbi akwəete abika adəsu Unum na ayəei abirabə aka ashimbə ru ubin? Umum igər uguse nggu umbi? Iwuri ikpoi umbi ra akərə ha? Í'í, ishingge! **23** Ubinkpi umum iki iyəi ru Uteijee awu ubin hā umum iki ïdzaa umbi. Uteijee Uyesu anyangu uborodi, ru untsuukpi umbə aka agha adaknga. **24** Ri ivangyə unga aka atar uwəɛ, unga abvū ukpə na age, “Uwərə awu iyormum, iki iwu iyimbi, àka akorhe rimi ri iyita umum.” **25** Ru nyaka ha, amaa ighigha, unga anyangu ukpəwa ha age, “Ukpəwa uwure uwu ibibemuwe-Num iki ifa ra adzirhmum, àka ikorhe rimi, ivangyə umbi aka ihwa ri iyita umum.” **26**

Ubən ivang umbi aka itāi uborodi ukpιrε na ahwa ru ukpεwa uwure, umbi adūwā akpe Uteijee utsεku unga aka iba. **27** Nggee, ubən unera uwuku utāi uborodi ha use unga ahwa ru ukpεwa Uteijee ru ida imimē, unga agba uvau arhim ri iyor nu adzirh Uteijee nukpø. **28** Imēngge unera amei itsinga na adørha atāi uborodi ha na ahwa ru ukpεwa ha. **29** Ubən unera aka atāi na ahwa ru ukpεwa ha ri ida ihwihweng imor iyor Uteijee atāi na ahwa uvau ri itsinga. **30** Ngge itsu irhembø ashimbø ri iker na aghong iyor, irhε abøø ru umbi aka akpembø. **31** Bør umen ība imeimen atsimen, umen isi íngbamεn ru uvau ufa. **32** Aba awu Uteijee atsu uvaumen, umen iki ikpomen imesa amen nukpø ngge itsú umbø asi ítsímkumbø umen nggu upfunga. **33** Nggee, umbi angwēmen nu anapumεn, umbi aba akøngmbi igha ubingha, umbi adzeu adøka. **34** Uwøø aba agū imerh, unga agha ubingha ri iya, ngge iwe uge ikikøngmbi isi ñkūwāngge umbi uvau. Ru umum ība ñbamum, umum iwuri imesuwamum abina akøø.

12 Ri itsi ízūwā iyi Ipfo-Num, umbi angwēmen nu anapumεn, umum isi ñbeemum umbi asheri ihwihweng. **2** Umbi ahwengmbi ri ivangε umbi aka awe ru uzī, umbø arhem umbi atsīmbi idøsa agberheke aka asi idēē arherhuke arherhe. **3** Nggee umum ibee umbi ahweng uge unera ashia uwuruwi Ipfo-Num iki itsu unga agø agε, “Uyesu awu ikponum!” Ikei unera asi idēē agøra agε, “Uyesu awu Uteijee,” awu Ipfo Isarsatangge itsu unga agø. **4** Ízūwā íwiwengge, bør Ipfo-Num unying iki isaki idzowe ngge. **5** Atsīndī itsεr awuweke, bør Uteijee awu unying umen iki itøwe. **6** Itsεr íwiwengge bør Unum

unying unga aka isaka adzowe uben unera ijee iyiki itõõ. **7** Unum aka adzowuka uben unera Ipfunga, ngge itsú umen iyike adøka. **8** Uwøø Ipfu-Num idzowe unga izüwã imesuwe itsoi, uwøø Ipfu-Num idzowe unga izüwã imesuwe ihwihweng. **9** Uwøø ikei Ipfu-Num idzowe unga izüwã imangmang, uwøø Ipfu-Num idzowe unga izüwã iyiki ikerhuwe anera. **10** Uwøø Ipfu-Num idzowe unga izüwã ijee ikorha abin idzeu, uwøø ikei isøm Arherhu-Num, uwøø ihweng ikpú ípfu iki iwiwengge, uwøø arherha arherhe ri ikpú idü, uwøø ihweng agben arherhe ha anera aki irherhe ru Ipfu-Num. **11** Kishoo akere ha awu itser Ipfu-Num unying ikorha ake, unga agashuwe ru uben unera ri ibibeeangge. **12** Iyor unera iwu unying, bør iwe ru ugau arherhe. Agau iyor ha agbopa awu iyora unying. Nggee iwe rimi nggu Ukiristo. **13** Umén kishoo akorhuwa umen ubötisima ri Ipfu-Num unying uzí ri iyora unying, abi Uyahuda use atsen abi Uyahuda, use agärhã use abika aføn, kishoo atsu umen ihwa ri Ipfu-Num unying. **14** Iyor isi iwengge ugapa unying, iwu ra agapa arherhe. **15** Uba adak awuri igor uge, “Umum isi iwemum abok, ngge itsu umum isi iwemum ugau iyor,” akere asi ñkenke ukpø iwe ugau iyor. **16** Nu uto aba ugør uge, “Umum isi iwemum usu, ngge itsu umum isi iwemum ugau iyor,” akere asi ñkenke ukpø iwe agau iyor. **17** Uba iyor kishoo iwu usu, ngge ikü use igü? Uba iyor kishoo iwu uto, ngge ikü use inui inuk? **18** Bør idzidzerhe Unum agbisha uben ugapa ri iyor ru nyaka unga akaabee. **19** Uba iyor iwu ugapa unying, iyor iwerengge? **20** Ngge iki iwe agapa arherhe, bør iyora unying. **21** Usu usi ígórkpo ubok uge,

“Umum isi ïbeemum ungo!” Nu itsi isi ígorke adak ugε,
“Umum isi ïbeemum umbi!” **22** Rimi hā, agau iyor akirake
aka asi ikerke, ake awe ru undzumu ugarh. **23** Agau iyor
akirake umen iki ikaiferhkɔ uge asi iweke ru ugarh atsīke
agau akɔɔ, umen iki isaki itomuwe imor ra ake. Nu agau
akirake aka asi izeke anera anyā, umen ingwēdzen ni
ifome ake. **24** Agau iyormen akirake aka amē anera anyā,
umen isi ikorhukumen ake ubin. Bør awu Unum unga
agbishi iyor, atsu agauke aka ashike ru ugarh ake uwu
undzumunga. **25** Utsur igigau iwengge ri iyor, bør uben
ugau unyangu udəkakpɔ icaica. **26** Ugau ukpɔɔ uba ugū
ighong, kishoo agau ha agū ighong nggu ukpɔ, ugau
ukpɔɔ uba ukpukpoi kishoo agɔm anggɔm nggu ukpɔ.
27 Umbi awu iyor Ukiristo, nu uben unera ru umbi awu
ugau iyornga. **28** Ra abika adəsa Unum agbaashia atsū
abi itser Uyesu, uvaa abika asɔm Arherhu-Num, untaar
abika umumesuwe, mɔce abika atɔ itser idzeu, ikei abika
awe ru izūwā ikikerhuwe, nu abika ayike adəka, nu abika
arhi itser abika adəsa, nu ikei abika arherha arherhe ikpū
idū. **29** Awu anera kishoo awu abi itser Uyesu? Awu anera
kishoo awu abika asɔm Arherhu-Num? Awu anera kishoo
awu abika amesuwe? Awu anera kishoo atɔ itser idzeu?
30 Awu anera kishoo awe ru izūwā ikikerhuwe? Awu anera
kishoo arherhe idū iyɔɔ? Use awu anera kishoo ahweng
agbena? **31** Bør àka akponi iyεi ízūwā iyiki igɔngnga. Icere
umum iwuri ideyiwamum umbi utsindī uwuku uzea.

13 Uba umum irherhe idū anera nu iyí ípfu itser-
Num, bør ishimum ru ibibema, umum iwu ru nyaku
urhurheng uwuku uwe ru irhak ukpekū, use unggang

uwuku uwe ru irhak. **2** Uba umum iwemum ri izūwā iyiki isəm Arherhu-Num, ikei iyiki ihweng abinke aka awək kishoo, ikei umum iwemum ri ihwihweng kishoo, use umum iwemum ri imangmang iyiki igəpuwe ígū, bər ishimum ri ibibema umum isi iwemum ubin. **3** Uba umum idzowe abinke umum iki iwe ra ake kishoo ra atsūwā, ni idzowe itsimum ri itō itser iyiki ighong ru umum ifīrhā, bər umum ishimum ri ibibema, umum isi ighamum ubin. **4** Ibibema iwu idəngamen, ibibema iwu inna. Ishingge ru unyēē, ishingge ri ibemitsi, use ififīrhā. **5** Ishingge ri ingba, isi ibemungge itsingge, isi ifērhūngge igū avəm, isi ikpəmngge uvau ra amen. **6** Ibibema isi igūngge iben ibewe bər igūiben idzidzerhe. **7** Ubən ivang, ngge ivina, ubən ivang, ngge iwe ru imangmang, ubən ivang, ngge ififosa, ubən ivang, ngge ibima. **8** Ibibema isi ímaangge. Bər isəm Arherhu-Num iwuri imaangge, idū ikei iwuri igwirngge, idzursu ikei iwuri imaangge. **9** Umən ihweng agbegbəra ni isəm Arherhu-Num agbegbəra, **10** bər ivangye undzumu ihwihweng iki iba, agbəra awuri igwir. **11** Ivangye umum iki iwe uwəkuci, umum irherhe ru nyaku uwəkuci, ikaiferhkə ru nyaku uwəkuci. Ivangye umum iki iwe unera, umum inekukū amen ingwēnci ra andzing. **12** Icere umən inyā uzirhzi ru nyaki irhi, ru unum hā umən iwuri inyāmen nggu asumen. Icere umum ihweng ugbera, umum iwuri ihweng undzumunga, ru nyaka umbə aka ahweng umum. **13** Icere, imangmang, nu ifosa, nu ibibema iki itatake aweke, bər uwuku ugənga kishoo ra akere awu ibibema.

14 Åka adəsa atsīndī ibibema na akponi ízūwā iyi Ipfu-
Num, undzumunga izūwā isəm Arherhu-Num. **2** Ubən
unera uwuku ukū irhəm arherhe arherhe, asi irherhuka ra
anera, arherhewe Unum. Idzidzerhe anera asi ihwəngmbo
ubinkpi unga aka arherhe, unga anu irherhe abin aka
awək ri ijee Ipfu. **3** Bər uwuruwi aka asəm Arherhu-Num
ra anera, adzin umbə, afituwe umbə na adzowe umbə
ikeramen. **4** Uner uwuku urherhe irhəm idū adzin itsinga,
bər uner uwuku usəm Arherhu-Num adzin abika adəsa. **5**
Umum ibee umbi kishoo arherhi irhəm idū iyəo, bər ugba
umbi asəm Arherhu-Num anang. Uwuruwi aka asəm
Arherhu-Num ananga uwuku urherha arherhe ri idū
iyəo. Bər uwəo aba asəma agbena, ngge itsú abika adəsa
ama adzin, ni itsu ngge iwu icaica nggu isəm Arherhu-
Num. **6** Umbi ungwəmen nu anapumen, umum ība iba
ru umbi irherhuwa umbi irhəm idū iyikise, izea iwu
use ru umbi? Akpurha awe azezerawə ru umbi umum
ība ideyiwa umbi ubinkpi Unum aka adeyiwa umum
use ikūwā umbi ihwihweng use isəm Arherhu-Num use
irhemye iki imesuwa umbi? **7** Uko irhak abin aka abar
aka ashike ru urhe, ugeε userhuwa use igbəm írhak, ngge
iba isi idzengge, unera akorha aguse na ahwəng ubom
hā? **8** Ikei, irhak utsom uba isi idzengge uku kpengkpeng,
ungamə awuri igbisha abin iwa? **9** Iwu rimi hā nggu
umbi. Umbi aba asi irherhe irhəma idzengge ri idūye
umbə aka ihwəng, unera awuri ikorha aguse na ahwəng
ubin umbi aka arherhe? Umbi awuri irherhuwe ugba. **10**
Ikpu irhəm arherhe iwengge ru upfung, rimi hā ubən
urhəma uwekpə ra agbenke. **11** Umum iba isi ihwəngmum

agben urhem arherhe uwoo aka arherhe, umum iwu utsen ru uner uku urherha ha, nu unga awu utsen ru umum. **12** Ngge iwe rimi nggu umbi. Umbi aka akponi ízūwā iyi Ifpu-Num, àka adzowe itsimbi ri izūwāyε iki idzin abika adøsa. **13** Ubøn unera aka arherha arherhe ri irhem idū iyoo afen-Num ayike unga adεε asøm agben arherhangha aka arherhe. **14** Umum ìba ifen-Num ri irhem idū iyoo, awu ipfumum ifen-Num, bør amennum asi ihwengke. **15** Nggee umum ikorhu uguse? Umum ifen-Num ri ipfumum, bør umum ifen-Num ra amennum ikei. Umum iwuri itsū ubom ri ipfumum, bør umum iwuri itsū ubom ra amennum ikei. **16** Ungo uba utar uwee ru Unum ri ipfu, unerwi aka anu igosha ungo asi ígūa idū hā, awuri ikorha aguse na agor age, “Iwerimi” ri itarwεε ha ungo uku utar, unga aba asi ihwenga ubinkpi ungo uku urherhe? **17** Ungo udεε itarwεε ru Unum akarhārhā, bør uner uwoo asi ikpoa idzidzin ra ake. **18** Umum itarwεε ru Unum ìgε umum irherhi irhem idū iyoo inang umbi kishoo. **19** Bør ri ikikong abika adøsa, aze umum irherhe irhemma itøø anera aka ahweng agbena, nu umum iki irherhe irhem anaka agønga usøka ri iduyε anera aka amørmø agbena. **20** Umbi angwεmen nu anapumen, aka neke ikaiférhkø ugεε awekaci. Àka awe abika asheru uvau ru nyaka írheng ubok, bør ri iférhkombi, aka awe akakū. **21** Íkpem igor igε, “Umum iwuri ikü anera abika arherhe irhem idū atsen nu angwī anera ra abī akøø irherha arherhe nggu anera abere, bør rimi hā umbø asi íkpembø ato ru umum,” Uteijee unga agor. **22** Irhem idū iyoo isi iwengge atsar ra abika adøsa bør ra abika asheri ididøsa.

Bør isəm Arherhu-Num iwu iyи abika adəsa, isi iwengge iyи abika asheri ididəsa. **23** Nggee uba abika adəsa akəng nu uben unera arherhe arherhe nggu irhem idū iyə, abə aka asi ihwəngmbə use abika asheri ididəsa atsīwā, asi igərmbə uge umbi azhəmu ukpong? **24** Bør uner uwəc uwuku usheri ididəsa, use uwəc aka asi ihwenga atsīwā nu anera kishoo adēc isəm Arherhu-Num, unga awuri ibemunga uge unga awu ra arhim ikei awuri itsumbə unga uvau ra ake kishoo. **25** Abinke aka awoyi ra amennga adzeka ra awiya. Nggee unga aka agba anu na adzowe igong ru Unum age, “Idzidzerhe Unum afea ru umbi!” **26** Umən igər iguse, umbi angwəmən nu anapumen? Ivangye umbi aka ikəng ananga unying, uben unera afea ru ubom, use irhem arherhe, uwəc irhi. Uwəc arherhe ri irhem idū iyə, uwəc ikei isəm agbena. Kishoo abina akərc akika adzin ididəsa. **27** Uba ineraabee irherhe irhem idū iyə, awu ufang unera unying use ivaa use itaar arherhe unying anying. Awu ufang uwəc ikei asəm agbena. **28** Uner uwuku usəm agbena aba ashia, uwuku urherhe ha anu ukutata ri ikikəng abika adəsa, na arherha arherhe nggu itsinga nu Unum. **29** Abika asəm Arherhu-Num ivaa use itaar aba arherha arherhe, abə angwədzen na amei ubinkpi umbə aka arherhe. **30** Unum aba asəmuka uwəc aka akhapa umə agbena, uwu inggbashia anu ukutata. **31** Umbi kishoo adēc asəmmbi Arherhu-Num unying anying, utseku uben unera amesu ubin uben unera akpo ififita. **32** Uner uwuku usəm Arherhu-Num unga adēc akorhunga ake ri ivanga uku kpengkpeng. **33** Unum asi iwea Unum uwuku ukū idzidzuna aba, bør unga awu uwuku ukūwā

ididəør. Ru ikikong abika adəsa kishoo, **34** akatsərh anu ukutata ra ateu ikikong abika adəsa. Ashimbə ri ijee iyiki irherha arherhe, awu ufang umbə adəsa ru nyaki Íkpem Umusa iki agər. **35** Umbə abaabee ihweng ubin ukpəø, umbə arhusa atsakmbə ri iya, ubinkutsu awu ubina atsa ukutserh arherha arherhe ri ikikong abika adəsa. **36** Use awu ra atsimbi Arherhu-Num aka atsai? Use awu umbi ukpekū aka aka aba atsī? **37** Unera aba akaifərhkə uge unga awu uner uwuku usəm Arherhu-Num, use unga awe ru ízūwā iyəø iyi Ipfu-Num, unga ahweng uge abin hā umum iki itseng awu arherhe Uteijee aka atsu. **38** Unerwi aka akpēñ irhi akəre ha, unga nibikanga awuri ikpēñmbə unga. **39** Nggee, umbi angwēmen nu anapumen, àka akponi isəm Arherhu-Num, na niba akənmbi anera irherha arherhe ri irhəm idū iyikise. **40** Bər àka akorhe ubən abina ru nyaka ngge iki imē unying anying ri ivanga uku kpengkpeng.

15 Umbi angwēmen nu anapumen, umum ibee iyituwa umbi Isarhe Iyiki Izeyə umum iki ideyiwa umbi, umbi aka ayəi na adēñ aker ra ake. **2** Awu ri Isarhe Iyiki Ize iyərə umbi aka akpo ififərh, umbi aba akpəmmbi arherhakə umum iki isəma umbi. Iba isi iwengge rimi, imangmangmbi iwu ibəm. **3** Ubinkpi umum iki iyəi umum īdzaa umbi ukpə uwe ru ugarh akarhārhā, īgə Ukiristo akpe ra arhimmen ru nyaki itseng Arherhu-Num, **4** adzake unga, na asoyiwe unga ru unum untaar ru nyaki itseng Arherhu-Num, **5** na adzekanga ru Ubitru, nu ikei ru abi itser Uyesu usəkdūmen. **6** Akəre aka amaa, unga adzeka ra abika adəsa, abirabə aka anangmbə anaka atđđ

ivanga unying. Irhembo ikei awu umo uba utsi icere, bor
aboaka akpembø. **7** Mocø unga adzeka ru Uyaku, umo
ikei ru kishoo abi itser Uyesu. **8** Ri imimasha kishoo,
unga adzeka ru umum, nu umum iki iwe ru nyaku unerwi
umbø aka amar ri ivangye iki isi imengge. **9** Awu umum
iwu uku ucia ra abi itser Uyesu, isi imengge umbø ayisa
umum uner itser Uyesu, ubinkutsu umum idzowukü
uver ra abika adøsu Unum. **10** Bor imimutu Unum itsu
umum iwe uner itser-Yesu, ikei imimutaye unga aka
akorhuwa umum isi iwengge ibem. Ì'í, umum ito itser
inangmum uben abi itser Uyesu, rimi haa asi iwea umum,
bor awu imimutu Unum iki iwe nggu umum. **11** Nggee,
uko awu umum idzowe isarhe use umbø, isarhamen iwu
ubina unying, nu ubin umbi aka adzowe imangmang.
12 Bor umen iba idzowe isarhe isisok Ukiristo ra akpe,
awu use utsu aboø ru umbi anu igor uge isok ra akpe
ishingge? **13** Uba isok ra akpe ishingge, Ukiristo asi
isok ra akpe nukpo. **14** Ukiristo aba asi isoka ra akpe,
idzowe isarhamen iwu ibem nukpo, imangmangmbi ikei
iwu ibem. **15** Inangngge rimi, Ukiristo aba asi isoka ra
akpe, umen idzowe ideka igberangwø ru Unum, ubinkutsu
umen idzowukumen ideka ru Unum uge unga asoyiwe
Ukiristo ra akpe, unerwi unga aka asi isoyika, uba awu
idzidzerhe, isok ra akpe ishingge. **16** Isok ra akpe iba
ishingge, asi isoyikumbø Ukiristo nukpo. **17** Ikekø aba asi
isoyikumbø Ukiristo, imangmangmbi iwu ibem, utesku
icere ikei umbi awu ra arhimmbi. **18** Mocø abirabe aka
akpe ru ubok iwerhe nggu Ukiristo, umbø aka atsimbo
nukpo. **19** Uba ifosamen ru Ukiristo iwe ri ibibek iyere

ukpekū, umen inangmen uben unera iwe abin atorh. **20**
Bor awu idzidzerhe asoyikumbø Ukiristo ra akpe. Unga
awu ugbaashi uwuku usok ra akpe ra abirabε aka akpe. **21**
Ugε akpe aka atsīwā ru ubok unera unying, rimi hā isok ra
akpe iba ru ubok unera unying. **22** Ugε ru ubok Uadamu
anera kishoo aka akpeyi, rimi hā umbø aka isoyiwe umbø
kishoo ru ubok Ukiristo. **23** Bor awuri isoyiwe uben unera
ri ivangnga. Ukiristo awuri igbaashia asok, mœcε ivangye
unga aka iba awuri isoyiwe abika awe abinga. **24** Mœcε
isok upfung iki iba, ivangye unga aka ibvui adzowe Iyerhe
ru Ute Unum, ivangye unga aka isituwe uben iyerhe nu
ijee, nu abi ijee. **25** Awu ufang Ukiristo awu uyerhe utseku
unga aka itsu anggamsaknga kishoo ra andaidaknga. **26**
Unggamtsak uwu imaataka umbø aka itsīme awu akpe. **27**
Itseng Arherhu-Num igor ige, “Unum atsuke abina kishoo
ru andaidaknga.” Anangke ngge iki igor ugε, “Uben ubin
aka atsuke ra andaidaknga,” akεrε awu ra awiya nukpø
ugε asi itomumbø Unum nibikanga, aka atsuke abina ru
ubok Ukiristo. **28** Ivangye unga aka imaa ikorha akεrε
ha, mœcε Ungwε hā aka ise i ru ubok Unum aka atsuke
abina kishoo ru uboknga, nggee Unum unga awu abina
kishoo. **29** Isok ra akpe iba ishingge, aborø umbø aka
asorhuwe umbø ubötisima ri itsi abika akpe, awuri ikorha
aguse? Uba abika akpe asi ísokmbø ra akpe, awu use
utsu anera asorhu ubötisima? **30** Ru umen, awu use utsu
umen itsu atsimen ru ubin iwei uben ivang? **31** Umum
inyā akpe uben unuma, idzidzerhe umbi angwemēn nu
anapumēn ru nyaka ngge iki iwe idzidzerhe ugε umum
ifirhā umbi ru Ukiristo Uyesu Utejeemen. **32** Umum iba

ivoivoi nggu abi Uafisa aka awe ru nyaka íjue arhum iyiki ibewe, ni iwu ifosa iyi anera ukpekū, umum iwuri ikpo use? Abika akpe aba asi ísokmbø, “Umen igha ni ihwa, udā umen ikpe.” **33** Àka niba neke umbø arhemmbø umbi. Isei nggu abika abewe abi amen aka atārhā aka isaka adzunuwe abika arhika. **34** Àka abvui aba ra amenmbi, na aneke itsī ra arhim, abøø ru umbi amørmbø Unum. Umum irherhe rimi ru umbi agū atsa. **35** Bør uner uwøø awuri irhusa age, “Akorha aguse na asoyiwe abika akpe? Awuri ikū iyor iyikisong adzeka?” **36** A ugugge! Ikpū abin ungo uku udoi, ngge iwuri ikpe ni idørhi imer. **37** Ivangyc umbi aka adoi, umbi asi idoimbi iyoryε ngge iki iwe, bør awu ikpū ukpekū. Ru nyaki ishaa uarhkama use ishaa abin akøø. **38** Bør Unum aka isaka adzowe ngge iyoryε unga akaabee, nu uben ikpū ishaa unga aki isaka adzowe iyorngge. **39** Iyor isi iwengge ubina unying kishoo. Anera awembø ri ikpū ayormbø, ijue iya nu ikpūngge, anunu nu ikpūke, aberh ikei ni ikpūke. **40** Ayor aki afā aweke, ikei ayor aki abī aweke, bør irhirhang ayor aki afā awuweke nggu irhirhang ayor aki abī. **41** Ishaanum iwe ru ikpū irhirhangngge, ufɛ uwe ri ikpū irhirhangmgbø, idzeer iwe ru ikpū irhirhangngge, ikei uben idzeer irhirhangngge iwiwengge nggu iyøø. **42** Iwe rimi hā nggu isok ra akpe. Iyoryε umbø aka adoi iki isaki ivøøngge, iyor ha umbø iki isoyiwe ngge isi isaki ivøøngge. **43** Aka isaka adoi ngge ri ida ikpikpoi, aka isaka asoyiwe ngge ri ikpikpoi. Aka isaka adoi ngge ri isheri ijee, aka isaka asoyiwe ngge ri ijee. **44** Aka isaka adoi ngge ru nyaki iyoryε iki ikpe. Aka isaka asoyiwe ngge ru nyaki iyoryε iki isi íkpengge

ugbagbaa. Iyoryε iki ikpe iba iwengge, mօcε iyoryε iki isi íkpengge ugbagbaa iwengge. **45** Itsəng Arherhu-Num igɔr igε, “Uner uwu inggbaashia Uadamu awe uner uwu urhε.” Ukiristo unga awu Uadamu uwu imaataka, awe ru iyoryε iki isi íkpengge na adzowe urhε. **46** Iyor ha iki isi íkpengge asi iwea ngge igbaashia iba, bօr iyoryε iki ikpengge igbaashia iba, mօcε iyoryε iki isi íkpengge idɔrhi iba. **47** Uner uwu inggbaashia awu uzurhu abī. Uner uwu uvaa adzeka afā. **48** Abi upfung awe ru nyaku uwu ha umbօ aka amuna nggu uzurhu. Abi afā awe ru nyaku uwuruwi aka adzeka afā. **49** Ru nyaka umen iki iwe usaka uwu uner upfung hā, rimi hā ikei umen iwuri iwe usaka uwu uner afā hā. **50** Umum ideyiwa umbi, umbi angw̃emən nu anapumən, inggε iyor nu adzirh asi ídɛ̃ɛ akpoke ukam Iyerhe Unum, use uwuku uvõ agha ukam uwuruwi aka asi ívõõ. **51** Àka akpeto, umum ideyiwa umbi iwiwõk ubin ukpoo! Umen kishoo isi íkpemən, bօr umen kishoo awuri ifaruwe ayormen, **52** kanying, ugε ri ipisa asu, ri igū irhak utsom ukpuku umumasha. Awuri ibar utsom asoyiwe abika akpe na ayorke aka asi íkpeke, ikei awuri ifaruwe ayormen. **53** Awu ufang, iyor iyiki ivõ atsim itsingge iyor iyiki ishe ivivõõ hā, nu ikpikpe ikei itsim uwuku ushe ikpikpe ha. **54** Ivangyε iyor iyiki ivõ iki itsim itsingge iyor iyiki ishe ivivõõ hā, iyor iyiki ikpe ikei atsim iyor iyiki ishe ikpikpe ha, mօcε arherhe ha umbօ aka atsəng ra Arherhu-Num awuri itsuaferke agε, “Aka unguwukumbօ akpe, aka anangmbօ ake.” **55** “Akpe, ininangngó iwerengge? Ungo akpe unggumango uweremgbօ?” (**Hadēs g86**) **56** Arhim ake awu ungguma akpe,

ijee arhim awu Íkpem. **57** Bør umen itarwεε ru Unum! Unga iki idzaa umen ininang ru ubok Uteijeemən Uyesu Ukiristo. **58** Nggee, umbi aze angwεmən nu anapumən aka adεε aker. Niba neke ubin ugøpukpø umbi. Ubεn ivang aka adzowe atsimbi kishoo ri itsər Uteijee, ubinkutsu umbi ahwengmbi ayetnummbi ru Uteijee asi íweke ibεm.

16 Ra arherhe izuwā iyiki iyike abika adəsa, àka akorhe ru nyaka umum iki itsuke abika adəsa ru Ugarhatiya aki ikorhe. **2** Ubεn unum ukpu ingbaashia ri inuma utøøva, ubεn unera ru umbi atsū uhwεk ri ikpikpo ikernga angwε adzεu, ngge itsú ivangyε umum iki iba, ikøng uhwεk ishingge. **3** Møce, ivangyε umum iki iba, umum idene abirabε umbi aka abema nggu ubvur uwuku udεyiwe uge umbø akø izuwāmbi azø Urusharhima. **4** Iba izengge umum izø, umbø azø adena umum. **5** Umum iwuri itøng izø Umakidoniya, umum iøba izømum, umum iwuri iøbamum ru umbi. **6** Iba imεngge umum iwuri ise iðārhā nggu umbi, utsøki idoi iki imaa, ngge itsú umbi ayika umum ru uzεrhāmum. **7** Umum isi iøbeemum itøng ru udø ni inyø umbi, umum itsu amεnmum ibee iba imaa inuma nggu umbi, Uteijee aba abemuwanga. **8** Bør umum iwuri ise ru Uafisa utsøku unum Upentiko, **9** ubinkutsu aka atsuruwambø nggaa angwø ubø itsər atøtei nggimi, nu abika akø umum awu arherhε. **10** Utimoti aba abanga ru umbi, àka atsu unga niba igøa iwei ivangyε unga aka awu nggu umbi, ubinkutsu unga ani itø itsər Uteijee ru nyaka umum. **11** Unera niba akwεerka unga. Àka adene unga uku utøø unga ama aba ru umum, umum ifosi inyø unga nggu angwεmən nu anapumən. **12** Ra arherhu ungwεmən

Uaforho, umum ishõrhã unga akarhãrhã ìge unga aba ru umbi nggu abøø abika adøsa. Unga asi ibeenga ibiba icere. Awuri ibanga ri ivangye unga aka ikpo ugarha. **13** Àka asei adzeu, àka adëë aker ri imangmangmbi, àka aneke igba iwei, aka aker. **14** Àka akorhe uben ubin ri ibibema. **15** Umbi ahwengmbi aner iya Uistifanu umbø agbaashia akorh ra abĩ Uakaya, ikei umbø adzowe atsimbo ri itõwe itsær ra abika adøsa. Umum ishõrhã umbi angwẽmen nu anapumen, **16** àka adøsu ikpū anera abere, nu abirabc umen iki itẽwã nggu umbø. **17** Umum inggomanggom ivang Uistifanu, nu Ufartunata, nu Uaikaku aka aba atsĩ, ubinkutsu umbø adzaambø umum iyiyikeye umbi aka asi idëë ayikambi umum. **18** Umbø adørhuwa amennum nu akimbi. Ikpū aner abere azea umbø adzowe umbø imor. **19** Ikkong abika adøsa ra abĩ Uasiya aghwe umbi. Uakirha nu Ubiriskirha aghwe umbi akarhãrhã ri itsok Uteijee, nu abika adøsa aki ikong ri iyambo. **20** Kishoo angwẽmen nu anapumen nggimi aghwe umbi. Àka aghwe adøka nggu ighwe ibibema. **21** Umum, Uburhu, itseng ighwe iyere nggu uboknum. **22** Uben unerwi aka asi ibemunga Uteijee, uneke ikponum iwe ru unga. Uteijeem en uba! **23** Imimuta Uteijee Uyesu ima iwe nggu umbi. **24** Umum ìbema umbi kishoo ru Ukiristo Uyesu. Iwerimi.

2 Ukorinti

1 Umum iwu Uburhu. Unum aka aseng umum iwe uner itser Uyesu Ukiristo. Umum iwe nggimi nggu ungwēmen Utimoti. Umum itsenge ikikōng abika adōsa ru Ukorinti nu kishoo abika adōsa ra abī Uakaya. **2** Unum Utēmen nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi idorh nu ididōr. **3** Ikpikpoi iwe ru Unum nu Utē uwu Uteijeemēn Uyesu Ukiristo! Unga awu Utē icicorhe nu Unum uwuku ufituwa umen uben ivang. **4** Unga afituwa umen ra ayetnummen kishoo, ngge itsú umen iwuri ifituwe abō nggu ififitayé umen iki iyēi ru Unum. **5** Ru nyaka ayetnum Ukiristo aka atsī ru ibibekmēn akarhārhā, ikei awu ru ubok Ukiristo umen iki ikpo ififita ha akarhārhā. **6** Umēn ība iwu ra ayetnum, awu ififita nu ififorhmbi. Umēn ība ikpo ififita, iwe ru ififitambi, iki ighwer ru umbi idōngamen ibibima ra ayetnum hā umen iki ihwa. **7** Ifosamēn ru umbi idēē iker, ubinkutsu umen ihwēngmēn uge ru nyaka umbi aka ahwa ikpū ayetnummen, rimi hā umbi aka ikpo ififitamen. **8** Umbi angwēmen nu anapumen, umen isi ībeemen umbi asheri ihwihwēng ri ikpū ayetnumke umen iki ihwa ra abī Uasiya. Ayetnum hā awu arherhe umen isi idēē ibimumen, umen isi ihwēngmēn uge umen iwuri ībekmen. **9** Idzidzerhe, umen igū ugēe atsu umen ufa akpe. Bōr akēre akorhe ngge itsú umen isi ītsumēn amenmēn ri ititēwāmen, bōr umen itsu amenmēn ru Unum, uwuku usoyiwe abika akpe. **10** Unga ashōta umen ra akpe ha, umen ihwēngmēn unga awuri ishōta umen ikei. Umēn ifosa uge unga awuri ishōta umen uben ivang, **11** ru ubokmbi aka ayika umen afena-Num ru umen. Mōce anera

arherhe aka itarwεε ru Unum ru umen, ubinkutsu umen iwuri ikpomen ishishoer ha ri ifen-Num irheirhe. **12** Ubin hā ukpi umen iki ifirhā ru ukpo, amenmnen adzaa umen ideka uge isiseimen ru upfung iwe iyi idzidzerhe nu iyi irhirhika iki idzeku imimutu Unum. Isi idzekngge ri itsoi upfung ukpire. Umen īdzumi ikorha akere ri isiseimen nggu umbi. **13** Umen isi itsengamen ubinkpi umbi aka asi īdēē avarhumbi use ahwengmbi. Umum ifosa uge, **14** ru nyaka umbi icere aka ahweng umen ukunjiir, unuma umbi awuri ihwengmbi akarhārhā. Mōce umbi adēē afirhūmbi ri itsimen, ru nyaka umen iki idēē ifirhā ri itsimbi ru unumkpi Uteijee Uyesu aki ibvui aba. **15** Umum ihweng rimi hā, ngge itsu umum ibee inggbaashia iyepa umbi, ngge itsú umbi akpo idorh idevaa. **16** Umum ībeemum iyepa umbi ni itong izī Umakidoniya, ni ibvui idzeku Umakidoniya ība ru umbi. Umum ikei ībeemum umbi ayika umum izī Uyahudiya. **17** Ivangye umum iki ibee ikorhe rimi hā, umbi akaiférhkɔ ugεε umum iwe ra amen avaa? Use umum ikorhe ru nyaka abi upfung aki ikorhe iki itsu umum īgor ige, “īī, īī” bɔr ra amennum iwu, “īī, īī?” **18** Ru nyaku Unum aka awu idzidzerhe, rimi hā arherhake umen iki irherhuwa umbi asi iweke aki “īī” nu “īī.” **19** Ungwē Unum, Uyesu Ukiristo, umum nu Usirha nu Utimoti iki iduwā ru umbi, asi iwea uner “īī” nu “īī,” bɔr awu uner “īī” uben ivang. **20** Ubinkutsu ibibemuweyε Unum aka abemuwa kishoo iwu “īī” ru Ukiristo. Ngge itsu umen īgor uge, “Iwerimi” ru ubok Ukiristo ri ikpoi Unum. **21** Awu Unum atsu umen nggu umbi idēē iker ru Ukiristo. Unga atsū umen, **22** na atsuka umen atsar

aka adεyiwe uge umen iwe abinga, na atsu Ipfunga ra amenmen ngge iwe ibow izεε ni idzeu ubinkpi uku iba ra asu. **23** Umum iyisu Unum unga awu idekamum uge awu ubinkpi uku ikaa umbi utsu umum isi ibvui ībamum Ukorinti. **24** Isi iwengge uge umen ibee idεyiwa umbi ijee ri imangmangmbi, ubinkutsu umbi aka adεε akermbi ri imangmangmbi. Umen itō itsera urhɔnga, ngge itsú umbi agūiben.

2 Ngge itsu umum isi ībeemum ība iyepa umbi ikei ni īdakuwe amenmbi. **2** Umum ība itsu amenmbi ada, ungamo abor aka itsu amennum agūiben, uba asi iwea umbi umum iki itsu amenmbi ada? **3** Ubin hā uku utsu umum itsenga umbi rimi, umum isi ībeemum ība ikpo abirabε aka amεε umbø atsu umum inggɔmanggɔm, adakuwe amennum. Umum iwemum ri ikeramen ru umbi kishoo, uge umbi kishoo aba awembi ra anggɔm, umum iwuri iwe ra anggɔm. **4** Umum itsenga umbi nggu ida amen nu anyī arherhe. Isi ībeemum itsu amenmbi aghong bør umum ibee umbi ahweng ighor ibibemamum ru umbi. **5** Umum isi ībeemum iwhita arherhe ri ivangye umum iki igor īgε uner ha aka atsu amen ada, asi idakuka amennum ru nyaka amenmbi kishoo. **6** Ufaikpi irheεmbi aka atsuke unga uku umεε mənə. **7** Nggee icεre, àka atsūwe unga na afituwe unga, ngge itsú ighongamen ineke ihwa ikernga. **8** Nggee umum ishɔrhā umbi àka adεyiwe ibibemambi ru unga akarhārhā. **9** Ubin hā uku utsu umum itsenga umbi ubvur uwure ikei, umum ibee ivira umbi inyāni use umbi abeembi idəsa arherhamum kishoo. **10** Umum iwuri itsūwūkū uben unerwi umbi

aka atsūwe. Abirabε umum iki itsūwe, umum itsūwe umbø ra asu Ukiristo. Unera aba awea umbø aki itsūwe, umum ikorha akεrε ha ri iyika umbi. **11** Umum ikorha akεrε ha utsur Ushaitan akpoa ugarh uku urhem umen, ubinkutsu umen ihwengmen irhirhemng. **12** Ivangye umum iki izī Utoruwa, Uteijee unga adzaa umum ugarh ukpuku idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo umø. **13** Bør amennum aghong akarhārhā, ubinkutsu umum isi inyānum ungwēmen Utitu umø. Nggee umum ibore abi Utoruwa ni izīnum Umakidoniya. **14** Bør umum itarwε ru Unum, uwuruwi aka agha inggbaashi, unga adarh umen ru nyaku ūgbaiwa aki idarh abirabε unga aka adzur ri iwa. Unum ani ikū umen atsu ihwihwengnga itērhā ru uben ananga. Ihwihweng hā iwe ru nyaki isung iki itērhā. **15** Umen iwe ru nyaki isung iyi Ukiristo, iyiriye iki itērhā ra abirabε umbø aka aførh umbø nu abirabε aka awe ru utsñdī uwuku utsutsñm. **16** Ra abirabε aka awe ru utsñdī uwuku utsutsñm, umen iwe inu akpe, ra abika aførh, umen iwe inu urhε. Awu ungamo amēē itō itser ha? **17** Umen isi iwemen ru nyaka abøø arherhε, abika adzowe isarhe Arherhu-Num ugε umbø akpo uhwεk. Bør umen irherhi idzidzérhe, ubinkutsu awu Unum adena umen, ikei umen iwe abi Ukiristo.

3 Umbi anyā ugεε umen inu ikpoi atsimen ikei? Use umen ibee abvurkε aka ideyiwa umbi ugε umen itō itser iyiki ize, use abvurkε umbi aka itseng adeyiwe abøø ugε umen itō itser iyiki ize? **2** Umbi nibikambi awu ubvurmen iki itseng ra amenmen, ugε uben unera aka adēē avarhe na ahweng. **3** Umbi adeyiwe ugε umbi awu ubvurwi Ukiristo aka

atseng na adene ru ubok itsermen. Asi itsengmbo umbi nggu ubiro, bør nggu Ipfu-Num uwu urhe. Isi iwengge ru ubatu utarh bør iwu ra amen anera. **4** Umén itsu imangmang ru Unum ru ubok Ukiristo ngge itsu umen irherha akere ha. **5** Umén ishimén ru iferhkó uge umen ikú ikermén itó itser iyere, bør awu Unum atsu umen idéé itó itser ha. **6** Unga atsu umen idéé iwe abika ató itser iyí ibibemuwe-Num iyiki ifa, iyiriye iki isi iwengge iyí ikpem bør iwe iyí Ipfu-Num. Ikpem iki isaki ififer, bør Ipfu-Num ikúwá urhe. **7** Íkpem Umusa iyiriye iki itseng ru ubatu utarh ikúwá akpe. Irhirhang Unum idzekangge ri ivangye umbó aka adzowe ngge ni itsu unyé Umusa urhang akarhárhá ngge itsu abi Uisrairha asi idéé arhimbo unyéénga. Irhirhang hā ru unyé Umusa itirhi isisata. Uba ikpem hā iba nggu ikpū irhirhang iyere, **8** itser iyí Ipfu-Num isi íwe ru irhirhang inangngge irhirhang iyí Ikpem hā? **9** Uba ubinkpi uku ukúwá uvau uwe ubin irhirhang, mōce ubinkpi uku ukúwá umen isheru uvau uwuri iwe ru irhirhang unangkpo. **10** Idzidzerhe, irhirhang iyí ibibemuwe iki igbe isi itsingge irhirhang iyí ibibemuwe iyiki ifa. **11** Uba Ikpem iyiki imimaa uba nggu irhirhang, ubinkpi uku uwe ugbagbaa iwuri ikúwá nggaa irhirhang! **12** Umén iwe ru ikpū ifosa iyere, ngge itsu umen iwe ru ikeramen. **13** Umén isi iwemen ru nyaku Umusa, aka atsíme unyéénga nggu untama utsur Uisrairha anyambó irhirhang hā iyiki imimaa. **14** Bør amenmbó awu uku undõõ, uba utsí icere untama hā una ukènmgbo umbó inyá idzidzerhe ha ri ivangye umbó iki ivarhi ibibemuwe-Num iki igbe ha. Awu iwe ru imangmang ru Ukiristo

ukpekū idēē itsūwe untama hā. **15** Uko irherε, ivangye umbō iki ivarhu abvur Umusa, untama hā utsirmgbō amenmbō, ni itsu umbō asheri ihwihweng ra ake. **16** Bōr unera aba adzipa awe uwu Uteijee, aka atsūwūkumbō untama hā. **17** Uteijee awu Ipfu, anangke Ipfu Uteijee iki iwe, ififən iwe umə ra anang hā. **18** Umən kishoo umbō aka asi itsirukumbō unyēmən, umən īdeyiwe irhirhang Uteijee, ikei umən itoma iwe ru nyaka unga. Irhirhang ha idēē itoma. Akere awu itser iyi Uteijee, unga awu Ipfu ha.

4 Awu ru ubok atorh Unum umən iki ikpo itser iyεrε. Nggee, umən isi ìtsūwūkumən amenmən. **2** Umən ikpēmən ikorhu ubin atsa ri iwək, umən isi irhemmən anera use umən isəm igberangwī nggu Arherhu-Num. Unum awu idekamən umən iki irherhi idzidzerhe ukpekū, ngge itsú anera awe ru imangmang ru umən. **3** Uba Isarhe Iyiki Izeyε umən iki idūwā iwiwək, iwək ra abika atsutsim. **4** Ushaitan, unum uwu upfung ukpirε aka abvurka amen abika asheri imangmang, ngge itsú umbō asi ínyāmbō irhirhang Isarhe Iyiki Ize iki īdeyiwe imor Ukiristo, aka awu usaka Unum. (**aīōn g165**) **5** Umən isi idzowukumən isarhe atsimən, umən idzowe isarhe uge Uyesu Ukiristo awu Uteijee. Ri itsinga umən iki iwe agārhā ru umbi. **6** Ngge itsu Unum uwuku ugər uge, “Neke irhirhang irhang ru uzī,” unga atsu irhirhangnga irhang ra amenmən, itsu umən ihweng imornga. Anyā imor ha ra asu Ukiristo. **7** Bōr abin aka awe ru ugarh aki Ipfu ha atsu ake ru umən, abirabε aka awe ru nyaka anui umbō aka akū abī adzin. Unum akorha akere adεyiwe uge ijee iyiriye iki inangngge kishoo ījee iwu iyinga isi iwengge iyimən. **8** Umbō aka

isaka adzaa umen ayetnum ru uben afen, bør umbø asi itsu umen inekukumen itsermen. Ivang iyøø umen icicang, bør umen isi itsuwükumen amenmen. **9** Umbø adzaa umen uver, bør Unum asi ibøruka umen. Umbø akwør umen atar ra abø, bør umen isi ikpemen. **10** Uben ivang umbø akpurha abør ifere umen ru nyaka umbø aka akorhuwe Uyesu, ngge itsú umbø ama anyā urhewi uku uwe ru nyaku uwu Uyesu ru umen. **11** Umén abirabø iki iwe ru urhe, umen ishoøra akpe uben ivang, ubinkutsu umen iwe ru imangmang ru Uyesu, nggee umbø ama anyā ibibeknga ra ayormen akika akpe. **12** Nggee akpe atø itser ru umen, bør urhe utøitser ru umbi. **13** Itsøng Arherhu-Num igør ige, “Umum iwemum ri imangmang, nggee umum irherha arherhe.” Umén iwe ru ikpū imangmang hā, nggee umen irherhe igamén, **14** ubinkutsu umen ihwengmen uge Unum uwuku usoyiwe Uteijee Uyesu ra akpe, awuri isoyiwanga umen nggu Uyesu na aküna umen nu umbi aba ra asunga. **15** Kishoo akere unga akorhuwa umbi, ngge itsú imimutayø idëë itërhā ima itsu anera atoma atar uwæe ru Unum akarhärhā, iyiriye iki idzowe unga ikpikpoi. **16** Nggee umen isi itsuwükumen amenmen. Ayormen anu ikpikpe, bør uben unum ípfumen ikpo iker. **17** Ayetnummen awu ukunjiir asi ídärhûke, ake awuri iküwā umen ikpikpoi iyi ubagbaa iyiriye iki inangngge ayetnummen hā kishoo. (*aiōnios g166*) **18** Nggee umen neke itsu asu ra abinke umen iki idëë inyā, bør umen itsu asu ra abinke umen iki isi idëë inyämén. Ubinkutsu, abinke umen iki idëë inyā, asi ídärhûke, bør abinke iki isi idëë inyämén awu aki ubagbaa. (*aiōnios g166*)

5 Umēn ihwēngmēn uge ayormēn awe ru nyaka atsurha umēn iki iseī umō ri ivanga ukunjiir. Iκei umēn iba ikpemēn nu atsurha akērē atsīmke, umēn iwemēn ri aya aka afa umēn iki iseī umō. Asi iwea anera adzin aya ha. Awu Unum adzin aya ha ra afā, ake awuri iwe aki ubagbaa. (aiōnios g166) **2** Umēn iki izhemēn nggu ayor akērē umēn iki iwe ra ake icērē, umēn ibee iwe ra ayormēn aka afa ra afā. **3** Ubinkutsu ivangyē umēn iki itsim ayor aka afa ha, umēn isi iwemēn ípfu ukpekū ugēe umēn iwu igbīrhī. **4** Ivangyē umēn iki iwe ra atsurha akērē, umēn itseng igō, ubinkutsu, umēn isi ibeemēn ikpe iwe igbīrhī, bōr umēn ibee itsim ayor aka afā, ngge itsú ayorkē aka ikpe unuma afare awe akirake aka asi íkpeke. **5** Awu Unum unga agbishiwa umēn akērē ha, na adzaa umēn ipfunga ngge iwe ibow izēe ubinkpi uku iba. **6** Nggee ubēn ivang umēn iwe ru ikeramen. Umēn ihwēngmēn uge umēn ība iwe ru ayor akērē, umēn isi iwemēn nggu Uteijee. **7** Umēn iseī ri imangmang ru Unum asi iwea ri inyīnyā. **8** Umēn iwemēn ri ikeramen, umēn ibee ibōre ayormēn ni iseī nggu Uteijee. **9** Nggee umēn itsu amenmēn ru unga agūibēn umēn, ri iseī ra ayormēn use ri ida iseī ra ake. **10** Ubinkutsu awu ufang umēn kishoo iki izī ra anang iseī aka atsu uvau Ukiristo. Ra anang iseī ha ubēn unera awuri iyēi ugbētē abinkē unga aka akorhe ri iyor, iyiki ize use iyiki ibewe. **11** Umēn ihwēngmēn idzowe imor ru Uteijee, ngge itsu umēn ibee itsu anera adzipa azī ru unga. Ubinkpi umēn iki iwe Unum ahwēnga ukpō, umum ifosa uge umbi ahwēngmbi umēn igambi. **12** Umēn isi ibeemēn ikpoi atsimēn ra asumbi iκei, bōr umēn īdzaa

umbi ugarha umbi akū umen afīrhā. Umēn ikorha akērē
ru umbi adēē agbishiwe abirabē aki ifīrhā ra abinke umbō
aki inyā nggu asu na asi ifīrhūmbō ra abin aki amen.

13 Abōo age umen iwe abi ukpong. Umēn ība iwu abi
ukpong, ngge iwu ru Unum. Bōr umen ība isi iwemen abi
ukpong, izea iwu iyimbi. **14** Awu ibibemu Ukiristo idarh
umen, ubinkutsu umen ihwengmēn uge Ukiristo aka
akpea ru anera kishoo, nggee anera kishoo aka akpembō
nggu unga. **15** Unga akpe ru anera kishoo, ngge itsú
abika abubēk niba abekmbō ri igū ibenmbō bōr ri igūna
unga aka akpe umbō asoya unga. **16** Nggee udzur icērē
uzīō umen isi írhimēn unera ugeē ubinkpi upfung uku
unyanga unga. Isha, umen isaki irhimēn Ukiristo rimi hā,
bōr umen isi ibvui irhimēn rimi icērē. **17** Nggee, unera aba
awerhunga iwerhē nggu Ukiristo, awu uner uwuku ufa.
Iyiki igbe iki izīngge, iyiki ifa iki ibangge! **18** Kishoo akērē
ha adzeku Unum, uwuku ubishiwa iwerhemēn nggu
unga ru ubok Ukiristo na adzaa umen itser igbigbisha. **19**
Ubinkpi umen iki irherhe iwu uge Unum agbishi upfung
nggu itsikamngā ru ubok Ukiristo. Asi ívarhunga arhim
anera ra atsimbō na adzaa umen itser iyiki ikū anera ība
ru unga. **20** Umēn iwe afare Ukiristo, ngge itsu umen
ini ishōrhā umbi ri itsok Ukiristo ugeē Unum unga ani
ishōrhā umbi ru ubokmēn, uge umbi agbisha nggu unga.
21 Unum atsu unga aka ashia ra arhim anyanga arhimmēn
ri itsinga, ngge itsú ru ubok Ukiristo, Unum ama anyanga
umen iwu abika arhika.

6 Umēn ishōrhā umbi ri itsimēn iki iwe awerhi itser
Unum, uge umbi niba ayeimbi imimutu Unum ibēm. **2**

Unga aka agor age, “Ivang umatatum, umum igūmum umbi, ru unum ififorh ha, umum iyikamum umbi.” Umum ideyiwa umbi, icere awu ivang Unum aka iyike, icere awu unum ififorh. **3** Umen isi itsumen utarh ukpuku ukwer itok ru atsindī anera, ngge itsú anera asi írherhumbə arherhe aka abewe ri itsi itsermen. **4** Bor ru uben ubin umen iki ikorhe, umen ini ìdeyiwe uge umen iwe agārhū Unum. Umen ibima akarhārhā ri ihwa ayetnum, ri igū ighong nu ipipare. **5** Anera akwer umen ugwee na atsuke umen ru ugborzī. Anera asoyi unggōd ifuw nggu umen. Umen itō itser iyiki iker, umen isi irhamen urhō, isi ighamen ubingha. **6** Umen iwu abika asar, abi ihwihweng, abi idongamen, abi inna, abi Ipfu Isarsatangge, abi ibibema iyi idzidzerhe. **7** Uben ivang umen ini irherhi idzidzerhe, ijee Unum iwe nggu umen. Umen iwemen ra abin iwa aki irhirhika ru ubok ugha nu ubok ufer. **8** Umen iwu agārhū Unum ru ubok imor nu ikwikweete, ra arherhe aka abewe nu akika aze anera aki irherhuwa umen. Abō anyā umen ugεε abika arhem anera, bor umen irherhi idzidzerhe. **9** Umbə asi ihwengmbə umen, bor abō ahwengmbə umen akarhārhā. Umen iwu ra angwī akpe, bor umen iwemen ru urhe. Umen iyεi ugwee, bor umen isi ikpemēn. **10** Umen iwemen ri idamen, bor umen iwe ra anggom uben ivang. Umen iwe ri itsūwā, bor umen itsu abō awe ru ubin urherhe. Umen ishimen ru ubin, bor uben ubin umen iwemen ra ukpō. **11** Umen irherhuwa umbi arherhe isi iwokmen ubin ru umbi abi Ukorinti. Umen iyanguwa umbi amenmen. **12** Umen isi ikpēmen ibema umbi, awu umbi asi iyanga amenmbi abemumbi umen. **13** Umum irherha

arherha akere nggu umbi ru nyaku utei iki irherhe nggu angwënga, àka ayanga amenmbi ikεi. **14** Niba agbopumbi atsimbi nggu abirabε aka asi iwembø abika adøsa. Awu use uwuri igbopu uner uwuku urhika nggu uner arhim? Use awu iwerhe use iwuri igbopu irhirhang nggu uzí? **15** Ukiristo awu uwérhu Undenggū? Use awu use utomu abika adøsa nggu abirabε aka asi iwembø abika adøsa? **16** Awu use uwuri igbopuwe Iya-Num nggu agberhe? Umen iwu iya Unum uwu urhe. Ru nyaku Unum aka agor age, “Umum iwuri ise i nggu umbø ni izérhā ru umbø, umum iwuri iwe Unummbo, umbø awuri iwe anermum.” **17** Nggee, “Àka adzeka ru umbø na agau atsimbi nggu umbø, Uteijee unga agor. Àka niba abangumbi abinke aka asi isarke, umum iwuri iyesü umbi.” **18** “Umum iwuri iwe Utε ru umbi, umbi awuri iwe angwënum akatsak nu akatserh,

7 Umbi aze awerha, umen iwemen ri ibibemuwe iyεre kishoo. Nggee, awu ufang umen isare atsimen ra abinke aki itsu ida isisar ri iyor nu ipfu. Umen undzumu iwe abika asar ri igü iwei Unum. **2** Àka ayanguwa amenmbi ru umen. Umen isi ikorhumen iyiki ibewe ru unera. Umen isi idakukumen itsok unera. Umen isi ighamen urha unera. **3** Umum iki irherhe rimi hā, umum isi itsukamum umbi uvau. Ru nyaka umum iki ideyiwa umbi ugε umbi awe ra anang ra amenmen ngge itsú umen iwe nggu umbi ru urhe nu akpe. **4** Umum itsu amennum ru umbi akarhärhā. Umum ikü umbi ifirhā akarhärhā. Umbi afituwa amennum akarhärhā. Umen ihwa ayetnum akarhärhā, bør umum iwe ra anggom akarhärhā. **5** Uko

ivangye umen iki iba Umakidoniya, ayormen asi ikpoke iwiwosha, bør uben udíkpi umen iki idzipa umen ihwa ayetnum. Ra awiya umbø ashøng umen ifuw, ra amenmen umen igü iwei. **6** Bør Unum uwuku ufituwe abika agü ighong, afituwa umen ri ibiba Utitu. **7** Asi iwea ibibanga ukpekü, bør ififituyeyø umbi aka akorhuwe unga. Unga adeyiwanga umen uge umbi abeembi inyä umum, na awembi ri ighongamen ru ubinkpi umbi aka akorhe, na atsumbi amenmbi abeembi iyika umum. Akere ha atsu umum igüiben akarhärhä. **8** Üba umum itsu umbi agü ighongamen ru ubvurwi umum iki itsenga umbi, umum isi igümum ighongamen. Ivang iyøø amenmum aghongke, ubinkutsu umum inyä ubvur ha itsuka umbi ighongamen, bør ighongamenmbi ha iwe ri ivanga ukunjiir ukpekü.

9 Icere umum iwe ra anggom, asi iwea uge umbi aka agü ighongamen, bør ighongamenmbi ngge itsu umbi adzipa. Unum akü igü ighongamen hä atsu umbi adzipa amenmbi, nggee umen isi ikorhuwamen umbi iyiki ibewe.

10 Ighongamen hä Unum aki ikü, isaki itsu umbi adzipa. Idzidzipa ha iküwä umbi ififørh, ni iwuri ishingge ri ighongamen. Bør ighongamen iyi upfung iki isaki itsu anera akpe. **11** Àka anyä ubinkpi uku ukorhe ru umbi ru ubok ighongamen hä Unum aka aküwä. Ngge itsu umbi akponi itö itser iyiriye iki ideyiwe uge umbi ashimbi ru uvau, ngge itsu umbi adzeidzeu ri ikpü arhimke aka awe ru umbi na agü avøm nggu ake. Ngge itsu umbi awe ru nggaa ikponi iyiki itsu ubinkpi uku usi irhikukpø urhika na atsu uvau ru uner uwuku ukorhe iyiki ibewe. Ru uben anang umbi aka adeyikumbi uge umbi ashimbi

ru uvau ra arherha akere. **12** Nggee ivangye umum iki itseng ubvur uworo, asi iwea ubin uvau unera aka akorhe, use unerwi umba aka akorhuwe unga itsu umum itseng umgbə. Umum itseng umgbə ngge itsú umbi anyā nggu asumbi uge umbi abema umen akarhārhā ra asu Unum. **13** Abin akere kishoo atsu umen iwe ru ififita. Undzuma abinke aka atoma afituwa amenmen, umen iki inyā Utitu ra anggom, ubinkutsu umbi kishoo atsu ipfunga iwosha. **14** Ru uben ififirhāmum iki ikorhe ri itsimbi ru Utitu, umbi asi idzaambi umum atsa. Ru nyaka uben ubina umen iki irherhuwa umbi awe idzidzerhe, rimi hā umba adeyiwe uge ififirhāmen ra atsimbi ra asu Utitu iwu idzidzerhe. **15** Ibibemaye Utitu aka awerangge ru umbi itoma iwe akarhārhā ivangye unga aka iyita idosa arherhambi kishoo nu ikpū imorye umbi aka adzowe unga ri ivangye umbi aka ayei unga nggu iwei nu izang iyor. **16** Umum iwe ra anggom icere ubinkutsu umum iwemum ri ikeramen ru umbi.

8 Umbi angwēmen nu anapumen, umen ibee umbi ahweng imimutaye Unum aka adzowe ikpui ikikong abika adosa ru Umakidoniya. **2** Ra ateu nggaa ayetnummbə nu itsuwāmbə, arherha anggommbə itsu umba adzowe ízūwā ra abo akarhārhā. **3** Umum idēē ideyiwamum umbi uge umba adzowe uku kpengkpeng ri ikermbo, utséku umba aka adzowe ngge itongngge ikermbo. Ri ibibemambə, **4** umba ashōrhā umen akarhārhā uge umen neke umba akpo idorh ri itsu abokmbə atosa ayike abika adosa ru Urusharhima. **5** Akorha anangmbə ubinkpi umen iki ikaiferhkə. Umba agbaashia adzowe atsimbo ru Uteijee

mɔcɛ umbɔ adzaa atsimbɔ ru umen ri idɔsu ubin Unum aka abee. **6** Nggee umen ishɔrhū Utitu ugɛ unga amina asunga amashu itserye unga aka atsai na ayika umen ri ikɔng izūwā iyi ibibema ru umbi. **7** Umbi aka akorha anangmbi ra abina kishoo ri imangmang, ra arherhe, ri ihwihweng, ri ikponi itɔ itser nu ibibemambi ru umen, àka akorha anangmbi rimi hā ikei ri idzowe izūwā iyere iki idzek ri ibibema. **8** Umum isi itsukamum umbi inggang, bɔr umum ibee iviri idzidzerhe ibibemambi ri ikpanga ngge nggu abɔɔ aka awe ru ikponi iki iyiyike. **9** Umbi ahwengmbi imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, unga awu uner abina kishoo, bɔr ri itsimbi unga awe utsuwā, ngge itsú umbi awe abika awe ru ubin ru ubok itsuwāŋga. **10** Itsuwāmum iyɛ ru ubinkpi uku uze ru umbi ra arherhe akere. Ishaikɛ umbi awu anggabaashi asi iwea ri idzidzowe ukpekū, bɔr nggu amen aka akponi idzowe. **11** Nggee icere àka amashi itser ha nggu amen aka akponi idzowe ha umbi aka atsai na adzowe ubinkpi umbi aka adɛɛ adzowe. **12** Umbi aba awembi ra amen aka adzowe, Unum awuri iyɛsa ubinkpi umbi aka adzowe. Unum atsu asunga ru ubinkpi unera aka awerakpɔ, asi iwea ru ubinkpi unera aka ashe rakpɔ. **13** Asi iwea ibibemamum ugɛ abɔɔ awosha nu umbɔ apara umbi ri iker, bɔr umum ibee umbi kishoo awe icaica. **14** Ri ivang iyere umbi aka awe ru arherha abin, àka akū ayike abɔɔ ra abinke umbɔ aka abee, ngge itsú umbɔ ivangyɛ umbɔ aka awe ra abin arherhe, umbɔ awuri ikū ayikambɔ umbi ra abinke umbi aka abee. Mɔcɛ abina awe icaica. **15** Ru nyaku itseng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, “Uwuruwi aka akɔng arherhe, asi irhɛke unga.

Uwuruwi aka akɔng ukunjiir, asi ibɔrk̩ci ru unga.” **16**
Bɔr umum itar uwεε ru Unum, unga aka atsu ra amen
Utītu ru nyaka amenmum aka awe ru umbi. **17** Utītu asi
iyesa ubinkpi umen iki ishɔrhā ukpekū, bɔr unga atsu
amennga abee iyika umen, ngge itsu unga aseng itsinga
aba ru umbi. **18** Umēn ikei idene ungwēmen nggu unga,
uwuruwi aka akpo ikpikpoi ri kishoo ikikɔng abika adɔsa
ri idzowe Isarhe Iyiki Ize. **19** Asi iwea rimi ukpekū, bɔr
awu umbɔ aseng unga azɛrhā nggu umen ri ikū izūwā
iyere izī Urusharhima. Umēn ikorha ngge ru umen ikpoi
Uteijee ni ìdeyiwe uge umen iwemen ra amen akika ayike.
20 Umēn isi ìbeemēn anera arhena umen ri itser iyiki
idzowe urherhi izūwā hā. **21** Umēn ibee ikorhe abin aka
arhika ra asu Uteijee nu ra asu anera ikei. **22** Ikei umen
idene umbɔ nggu ungwēmen uwuruwi umen iki inyā
uge unga adzowe itsinga atɔ itser ra abina arherhe. Icere
unga abee ikorha ananga rimi, ubinkutsu unga awea
ri ikeramen ru umbi akarhārhā. **23** Utītu awu uwərhi
itsernum uwuku uyika umbi. Angwēmen abɔɔ aka awu
nggu unga, awu abi itser ikpui ikikɔng abika adɔsa na
akowe imor ru Ukiristo. **24** Nggee aka adeyiwe aner aberε
ibibemambi, ngge itsú abika adɔsa kishoo ahweng uge
ififirhāmen ru umbi iwu idzidzerhe.

9 Ri iyike abika adɔsa ha, asi iwea ufang umum itsenga
umbi, **2** ubinkutsu umum ihwengmum itsu amenmbi ri
iyiyike. Umum ifirhā ri itsimbi ru Umakidoniya. Umum
ígor umbɔ uge ngge utirhi ishaike ru Uakaya umbi aka
agbisha abinke umbi aka idzowe amaa. Ikpu itsu amenmbi
hā itsu irhee abɔɔ ru umbɔ asok adēē. **3** Ngge itsu

umum idene angwẽmen abε, ngge itsú umbə anyā ugε ubinkpi umum iki ifīrhā ri itsimbi ra arherhe akεrε awu idzidzérhe. Umum ibee umbi agbisha adzeu ru nyaka umum iki irherhe ugε umbi awuri ikorhumbi. **4** Bor umum ība idzeku Umakidoniyा nggu aboo abika adəsa ība ikpo umbi anasi igbishumbi ubin, atsa awuri ifεr umen ri iker amεnyε umen iki iwerangge ru umbi nu umbi awuri igūmbi atsa ikεi. **5** Nggee umum inyā azea umum ishōrhā angwẽmen hā aba akong abinke umbi aka abemi idzidzowe ru umum idərhi iba, ngge itsú ake anu adzeu ru nyaki izūwāyε umbi aka adzowe ri ibibemambi, isi iwengge ri inggang. **6** Àka ayita ugε uben unera aka adoi ikpū ukunjiir, awuri igber ukunjiir, bər unerwi aka adoi ikpū irhεirhε, awuri igber abina arherhε. **7** Uben unera atsū ra amεnnga ubinkpi unga aka abemi idzowe na adərha adzowe, asi iwea ri ighongamen use ri inggang, ubinkutsu Unum abemu uner uwuku udzowe nggu anggəm. **8** Unum ikei adεε adzaanga umbi imimutayε iki inangngge ubinkpi umbi akaabee, ngge itsú uben ivangye umbi aka ikpo kishoo abinke umbi akaabee, umbi adεε akorhumbi uben itser iki uze. **9** Ru nyaku itsεng Arherhu-Num iki igor ige, “Unga aka isaka ayangu uboknga adzowe ra atsūwā. Irhirhikanga iwu ugbagbaa.”

(aiōn g165) **10** Unga uwuku udzowe ikpū ru abika ududoi nu uborodi uwe ubingha, awuri itoma adzaanga umbi ikpū na atsu ngge iwe irherhε na atsu umbi agber abin arherhε. Unga awuri ikorhe rimi hā, ngge itsú umbi adεε adzowe abirabε akaabee. **11** Unga awuri itsu umbi awe ru ubin ra atsīndīa kishoo, ngge itsú umbi ayanga abokmbi adzowe

ru uben iferhe. Mœce anera awuri itarw   ru Unum ri iz  w  y   umbi aka adzowe ru ubokmen. **12** Itsery   umbi aka at   isi iyikungge abika ad  sa ukpek  , b  r ini itsu anera arherhe atar uw  e akarh  rh   ru Unum. **13** Awu itsery   umbi aka at   iwuri itsu umb   akpoi Unum. Awu idzidzowey   umbi aka adzowe ru umb   nu ru ab  o kishoo iwuri ideyiwe uge umbi awu abika ad  sa arherhe ri Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo. **14** Awu nggaa imimutay   Unum aka adzaa umbi itsu umbi ayike umb  . Ak  re ha atsu umb   ad       ifena-Num ru umbi naabee iny   umbi. **15** Um  n itarw  e idzowe Unum ru nggaa iz  w  y   unga aka akorhuwa um  n, iyiri   angw  i aka asi id       as  m amaake!

10 Ab  o ani ig  r uge umum iwu uner iwei ni ishimum ru ikeramen ra asumbi, b  r umum iwu uner ikeramen ri ivangye umum iki ishimum ru umbi! **2** Ab  o age ibibekmen iwe ru nyaka abi upfung. Umum Uburhu, umum ish  rh   umbi ri idido  r nu irherhi itsi iyi Ukiristo, aka niba atsu umum iwemum uner ikeramen nggu umbi ru nyaka umum iki ibee iwu uner ikeramen nggu ab  o ha. **3** Nu ngge iki iwe uge um  n iwe ru upfung, um  n isi itangmen iwa ru nyaku upfung iki ikorhe. **4** Abin iwamen asi iweke aki upfung ukpire. Awu aki ijee Unum, akirake um  n iki ik   ibupuwe iferhk   iyiki iker iki itsu anera ayapa. **5** Um  n iki isaki itsu uben imesa iyiki iberi itsi iki ik  n anera ihw  ng Unum iwe ib  m. Ikei um  n iki isaki ivur iferhk   ha kishoo itsu ngge id  su Ukiristo. **6** Ivangye umbi aka adeyiwe uge umbi awu abika ad  su ubinkpi Ukiristo aka ag  r, m  ce um  n igbisha idzeu itsu ufai ru uben unerwi aka akp       id  su uben ubinkpi Ukiristo aka

agor. **7** Uben unerwi aka awe ru ikeramen age unga awu uwu Ukiristo, aze unga ahweng uge umen iwu abi Ukiristo igamen. Akere ha awu uku ukpēč. **8** Uteijee adzaa umum ijee iyiki ikū idzin umbi ni isi iwengge iyiki ibupuwe umbi. Uko ififirhāmum iba irhengge ri ijee ha, umum isi ígūmum atsa. **9** Umum isi íbeemum umbi akaiferhkō uge umum ibee idzaa umbi iwei nggu abvurke umum iki itsenga umbi. **10** Abəo age, “Abvur Uburhu amor na aker, bər unga aba awu nggu umen nibikanga, asi iwea unerwi iki irherha arherhi iker, ikəi arherhangas iweke ubin.” **11** Imēngge ikpū anera abere ahweng uge abinkē umen iki itseng ra abvurmēn ri ivangye umen iki ishimēn umə, abin hā rakə umen iki ikorhe umen ība iwemen umə. **12** Umen isi íbeemen imei use ikpanga atsimēn nggu abirabə aka akpoi atsimbə. Bər ivangye umbə iki imei atsimbə nibikambə na akpanga atsimbə nggu adəkambə, umbə ashimbə ri ihwihweng. **13** Umen isi ibeemen ifirhā inangmen ubinkpi uku uwe, bər umen iwuri ifirhā idēē ru ubinkpi Unum aka adzaa umen. Akere atoma nggu itserye umen iki itō ru umbi. **14** Umen isi ifari itōngmen ubinkpi Unum aka adzaa umen. Umen isi ífirhūmen ri itsimbi, umen iba inasi ībamēn ru umbi. Bər umen igbaashia inyangu uzārhā uku uder ikū Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo ība ru umbi. **15** Umen isi ifirhā inangmen ubinkpi Unum aka adzaa umen. Umen isi iyemēn ikpikpoi ri itserye umen iki itō ru umbi iwuri itoma akarhārhā, **16** ngge itsú umen idzowe Isarhe Iyiki Ize ra abī akəo aka awe ra asu uteumbi. Umen iwuri ikorha ake ni isi ífirhūmen ri itsi

itseryε abɔɔ aka atɔ. **17** Itseng Arherhu-Num igɔr igε, “Uneke uwuku ufufirhā, afirhā ru Uteijee.” **18** Asi iwea uwuruwi aka akpoi itsinga awuri iyεi imor, bɔr uwuruwi Uteijee aka akpoi.

11 Umum ifosa umbi awuri idɔng amenmbi ru ungewerhū ugugge ha umum iki ikorhe. Kabɔɔ àka awe nggu umum! **2** Umum ibema umbi nggu ibibema iyi Unum. Umum ibemuwa utsa uwɔɔ unga awe utsakmbi, utsa ha awu Ukiristo. Umum ibee idzowe umbi ru unga ru nyaku usarkasar unakugbirhī aka anasi ihwenga ukutsak. **3** Bɔr umum igū iwei uge awuri irhem umbi na atsu umbi ayapa ri idɔsu Ukiristo nggu idzidzerhe nu isisar, ru nyaki ibvui iki irhem Uhawa'u nggu igberangwī. **4** Umum igū iwei ha ubinkutsu unera aba adzaa umbi isarhe Uyesu uwɔɔ aka asi iwea Uyesu uwu ha umen iki idzaa umbi, umbi akpurha ayei ngge. Umbi ikei abeembi iyεi ipfu iyɔɔ nu isarhe iyiki ize iyɔɔ, iyiriye iki iwiwengge nggu iyiriye umbi aka ayei ru umen. **5** Umum isi ikakū iferhkɔ uge umum ibotuci ri iwu icaica nggu abere ha umum iki igbaashia iba ru umbɔ, abirabε aka anyanga atsimbɔ age umbɔ awu nggaa abi itser Uyesu. **6** Nu ngge iki iwe uge umum isi idɛɛ irherhumum arherhe ugeɛ abika ahweng arherhe, umum iwemum ri ihwihweng. Umen iki ideyiwamen umbi akere ha ru uben utsindī. **7** Umum idzaa umbi Isarhe Iyiki Ize izuwā. Ri ivangye umum iki ikorha aki ha, umum ikorha arhim ri irherhi itsimum ngge itsú umbi abera afafā? **8** Umum iyεi uhwek ri ikikɔng abika adɔsa abɔɔ ikū itɔwā itser ru umbi. **9** Ivangye umum iki iwe nggu umbi ni ibee ubin, umum

isi iparumum unera, ubinkutsu angwẽmen abika adzeku Umakidoniya umbə ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee. Ri ivang iyɔrɔ, umum isi iparumum umbi, ikεi umum isi íparumum umbi ru uben utsindia. **10** Idzidzerhe Ukiristo iki iwe nggu umum itsu umum īgɔr uge, unera ashia ra abī Uakaya aka ikεn umum ififirhā iyere. **11** Umum isi ībemumum umbi ngge itsu umum irherha akere ha? Unum ahwenga umum ībemumum umbi. **12** Bɔr umum idēē isarumum ri ikpēē iyεi uhwek ru umbi, ngge itsú umum ikεn nggaa abi itser Uyesu ha ugarh ukpuku ufirhā uge umbə atō itser icaica nggu umen. **13** Ikpū anera abere awe abi itser Uyesu igberangwī, awu abika arhem anera, atsu atsimbə awe abi itser Uyesu Ukiristo. **14** Asi iwea ubin idzeu, ubinkutsu, Ushaitan nibikanga aka isaka ayani itsinga ru umbə anyā unga awe uge ipfu Itser-Num iyi irhirhang. **15** Asi iwea ubin idzeu uge abi itsernga ikεi ayana atsimbə ru umbə anyā umbə awe uge abi itser iyi irhirhika. Ri imimasha umbə awuri ikpombə itosayε iki iwe uku kpengkpeng nggu itsermbə. **16** Umum ibvui irherhe, unera niba agora uge umum iwu ugugge. Bɔr umbi aba agormbi rimi hā, mōce aka ayεi umum ru nyaka umbi aka ayεi ugugge, ngge itsú umum ifirhā ukunjiir. **17** Asi iwea uge Uteijee atsu umum ifirhā, bɔr umum irherhe ru nyaku ugugge. **18** Ngge iki iwe uge abo afirhā ru nyaka anera ru upfung iki ikorhe, umum igamum iwuri ifirhūmum. **19** Umbi akaiferhkə uge umbi asarasu, bɔr umbi abima nggu agugge ra anggom! **20** Idzidzerhe, umbi abimumbi nggu uben unera aka atsu umbi igārhā use avur abinmbi use unga abvuta umbi,

use unga akwεete umbi use akwεr umbi ra asumbi. **21**
Umum isi īgūmum atsa uge umen ishimεn ra amen
aka akorhe abina akεrε ha! Umum irherhe ru nyaku
ugugge. Abinkε ubεn unera aka ifīrhā, umum ikei iwuri
ifīrhūmum ra ake. **22** Umbø awe abi Uyahuda? Umum
iwe rimi hā. Umbø awe abi Uisrairha? Umum iwe rimi
hā. Umbø awe unang Uibrahim? Umum iwe rimi hā. **23**
Umbø awu abi itser Ukiristo? Umum inang umbø. Umum
irherhe ugeε uner ukpong. Umum itō itser inangmum
umbø, umum itsī ru ugborzī inangmum umbø, umbø
akwεr umum idikunga irheirhε, ni icorha akpe idikunga
irheirhε. **24** Idikūnga itō anggbashi abi Uyahuda aka
akwεr umum asharhe isoka itaar nu utօorha. **25** Idikūnga
itaar umbø aka akwεr umum nggu igbong. Umbø aka
atangmbø atarh ru umum idikūnga unying. Idikūnga
itaar akhukhø amε aka ayarke ra akau akagɔng nggu
umum. Umum iki iyangmum ru ukau ukugɔng utsuu
nu atenum. **26** Ru irhε uzərhāmum, umum iki itsīmum
ayetnum arherhε. Umum ikpo ayetnum ra azε, ru ubok
aveu, ru ubok abimen, ra abok abirabε aka asi iwembø abi
Uyahuda, ri iteu iki igɔng, ra arhum, ra akau akagɔng,
ikei ra abok angwεmen abi igberangwī. **27** Umum īhwa
ayetnum ri itsermum nu ida urhø nu imerh nu ugð amε,
ikei inuma irheirhε umum isi ikpomum ubingha. Umum
igūmum ighenga nu atorhamum asi irheke. **28** Asi iwea
abina akεrε ha ukpekū, ubεn unuma umum iwe ru imor
iyiki irhi ikikɔng abika adəsa kishoo. **29** Uwukusong
asherri iker, umum isi iwemum ru nyaka ha? Uwukusong
umbø aka atsu unga agba ra arhim, nu ake asi ighongke

amennum? **30** Aba awu ufang umum iki ifīrhā, umum
iwuri ifīrhā nggu abinkē aka adεyiwa ididōrhāmum. **31**

Unum nu Ute Uteijee Uyesu, uwu umbə aka idzowe unga
igōng ubbagbaa, ahwenga uge umum isi igbərmum angwī.

(aiōn g165) **32** Ru Udimashku, ugomna uwuruwi aki itōwe
itser ru uyərhe Uareta atsu umbə adzeu angwī ufōm
uteu Udimashku kishoo ru unga adzur umum. **33** Bər
awərhamum atsu umum ru uzing na acipuwe umum ru
angwī ugba ufōm utepa, umum ishōor ru uboknga.

12 Ikei awu ufang umum ifīrhā. Umum ihwəngmum uge
ishingge ru ugarh, bər umum iwuri irherhe ri itsi irhi
nu abin aka awəkə Uteijee aka idεyiwa umum. **2** Umum
ihwəng utsawəo aka awu uner uwuku udəsu Ukiristo. Aka
awu iməka usəka nu anaa icere umbə aka ashupa unga azī
ra afā aki untaar. Umum isi ihwəngmum use utsa ha afea
ri iyor use ashia, bər Unum ahwenga. **3** Umum ihwəng
uge akū utsak uwure azī ra afā. Umum isi ihwəngmum use
utsa ha afea ri iyor use ashia, bər Unum ahwenga. **4** Unga
agū arherha akirake unera aka asi ídēē arherhunga,
ikei akənmbə unera irherha ake. **5** Umum ifīrhūmum ri
itsi unera ru nyaka ha, bər umum isi ídēē ifīrhūmum ri
itsimum. Umum ikpurhi ifīrhā ri ididəngmum. **6** Umum
iba iwuri ififīrhā, umum isi íwemum ugugge, ubinkutsu
umum iwuri irherhe idzidzerhe. Bər isi ífīrhūmum, utsur
unera inyanga umum ananga ubinkpi unga aka anyā
umum ikorhe na agū umum irherhe. **7** Nggaa abin aka
awəkə Uteijee aka adεyiwa umum adēē atsuke umum
iberi itsi. Nggee umbə adzaa umum ubin ukpəo uku
itsu iyormum ihwa ayetnum. Akere ha akən umum iberi

itsi, awu Ushaitan adene ake adzaa umum ayetnum.

8 Idikunga itaar umum iki ishōrhū Uteijee unga ama anyanguwe ubin hā ru umum, **9** bōr unga agōr umum age, “Imimutatum imē mōnō ru ungo, ubinkutsu ijeeum iwuri itsufer ri ididōng.” Nggee umum iwuri ifīrhā nggu anggōm akarhārhā ri itsi ididōrhāmum, ngge itsú ijee Ukiristo ima iwe ru umum. **10** Nggee, umum igūmum iben ididōrhā, urhena, inyā ayer, uver nu ikikōka ri itsi Ukiristo, ubinkutsu umum ūba ididōrhā, umum iwe ru iker. **11** Umum itsu itsimum iwu ugugge, bōr awu umbi atsu umum iwe. Idzidzerhe, irhikungge umbi akpoi umum, ubinkutsu uwōo asi inangnga umum ru nggaa abi itser Uyesu abere, nu ngge iki iwe uge umum isi iwemum ubin. **12** Abinke aki ideyiwe uge unera awu uner itser Uyesu uwu idzidzerhe akorha ake ru umbi nggu ibibima akarhārhā. Ake awu atsar nu abin idzeu nu kishoo itser iki ideyiwe ijee Unum. **13** Awu ra atsīndī akasong umum iki ideyiwa uge umbi asi iwembi icaica nggu abika adəsa abōo? Umum iki isi iparumum umbi idzaa umum ubin. Àka ama atsūwā umum ru ighbigba ha! **14** Umum iwuri ūba iyepa umbi ide untaar. Umum isi íparumum umbi adzaa umum ubin, ubinkutsu isi ūbeemum abinmbi bōr umum ibeea umbi. Asi iwea awekaci awuri ikōng abin adzowe ra ateimbō, bōr ateimbō awuri ikōng abin adzowe ra angwēmbō. **15** Nggee umum iwuri igūiben ri ifere ubinkpi umum iki iwerakpō kishoo ni idzowe itsimum ikei ri iyika umbi. Umum ūba ibema umbi akarhārhā, umbi awuri ibema umum ukunjiir? **16** Umbi awuri ibemumbi uge umum isi íparumum umbi idzaa umum ubin. Bōr

uwɔɔ agɔr uge umum ūvuta umbi, umum ikū isarasu irhem umbi. **17** Umum ighamum urhambi ru ubok abirabε umum iki idene umbɔ aba ru umbi? **18** Umum ishɔrhū Utitu unga aba ru umbi ni idene ungwẽmen nggu unga. Utitu aghaa urhambi? Umum nggu unga isi ikorhumen ubina unying nggu amen unying? **19** Umbi akaiferhkɔ uge umen ikū uwure ibee ika atsimen ru umbi? Umen iwu abika adəsu Ukiristo ni irherhi idzidzerhe ra asu Unum. Umbi aze awerha, abinke umen iki ikorhe kishoo, awu abinke aki itsu umbi aker. **20** Umum igū iwei uge umum iba ūbamum, iwuri ikpo umbi asi iwembi ru nyaka umum iki ibee umbi awe, ikei umbi awuri inyā umum isi iwemum ru nyaka umbi akaabee umum iwe. Umum igū iwei uge umum iba ūbamum, umum iwuri iba ikakū ifuw, nu unȳɛɛ, nu avəm, nu ibemitsi, nu iverhe, nu iberi itsi, nu isisita. **21** Umum igū iwei uge umum ūba ibvui ūbamum ru umbi, Unum awuri ideyiwanga umum arhimkε aka awe ru umbi nu ngge iwuri itsu umum igū atsa ri itsimbi ni iciu akpe ra arherhe abirabε aka agba ra arhim na asi idzipumbɔ ra abinke umbɔ aka akorhe. Abin hā awu ida isisar, irha unerwi aka asi iwea utsẽmbɔ use utsakmbɔ, use ikaiferhkɔ ri itsi ake, use ikorha abin ishī nu abin atsa amenmbɔ akaabee.

13 Iyere iwuri iwe iyyepamum iyi untaar riye ru umbi. Ru nyaku Itseng Arherhu-Num iki igor ige, “Uben arherhe awu ufang inera ivaa use itaar adzowe ideka ru arherhe ha.” **2** Umum iki itsrhummum umbi ri ivangye umum iki iwe nggu umbi iyi ivaa. Umum icere iki isi iwemum nggu umbi ibvui irherhumum, umum ūba ibvui ūbamum

isi ínekukũ imesuwe amen ra abərɔ ha nu ubən unerwi
aka awe ra arhim. **3** Akərε ha awuri idεyiwa umbi ugε
Ukiristo ani irherha arherhe ru ubokmum, ngge iki iwe
ugε umbiabee ihweng. Unga asi imesuwanga umbi amen
ri isheri iker, bər unga adεyiwa nggaa ijeeenga ru umbi. **4**
Umbə anyapuwe unga ri isheri iker, bər unga abək ru
ubok ijee Unum. Umən idɔrhūmen igamen. Bər ru nyaku
Ukiristo icεrε aka abək ru ubok ijee Unum, umən ikei
iwuri ībekmen ru ubok ijee Unum hā ru umbi. **5** Àka
avira atsimbi ahweng use umbi awembi ri imangmang
iyi idzidzerhe ru Ukiristo. Àka avira atsimbi. Umbi asi
ihwengmbi ugε Ukiristo Uyesu awe ru umbi, umbi aba
asi ighbambi ivivira ha? **6** Umum ifosa ugε umbi awuri
ihwengmbi ugε umen isi ighbamen ivivira ha. **7** Umen ifen-
Num ugε umbi niba akorhumbi ubinkpi uku uwe uvau. Asi
iwea ugε umen ibee anera anyā ugε umen itɔ itsermen
izeizerhangge, bər ngge itsú umbi akorha abin aka aze,
uko anera awuri inyā ugε umen iki īgbamen ri itsermen.
8 Umen isi idɛɛ̄ ikorhumen ubinkpi uku ukən idzidzerhe,
bər umen ikpurhi ikorhu ubinkpi uku itsu idzidzerhe igha
inggbaashi. **9** Umen igūiben ivangye umen iki īdɔrhā
bər umbi awe akeker. Ifen-Nummen iwe ugε umbi awe
undzumunga. **10** Ngge itsu umum itseng akεrε ha ivangye
umum iki ishimum umə, nggee ivangye umum iki ība,
umum ima ineke ikū ijee iyiriye Uteijee aka adzaa umum.
Ijee ha iwu iyiki ifituwa umbi, isi iwengge iyiki ibupuwe
umbi. **11** Umbi angwẽmen nu anapumən, ubinkpi umum
iki ibee imashi īdeyiwa umbi, àka agəm anggəm. Àka
atsu amenmbi agbishi isiseimbi nggu adəka. Àka afituwe

adøka. Àka awe amen unying. Àka asei uku ughwœw.
Umbi aba akorhumbi rimi, Unum uwuku ububema nu
ididœr awuri iwe nggu umbi. **12** Àka aghwe adøka nggu
ighwe ibibema. **13** Kishoo abi Unum aghwe umbi. **14**
Imimuta Uteijee Uyesu Ukiristo, nu ibibemu Unum, nu
iwerhe Ipfu Isarsatangge ima iwe nggu umbi kishoo.

Ugarhati

1 Awu umum Uburhu itseng ubvur uwirε. Umum iwu ungwẽ itser Uyesu. Asi iwea anera adena umum use atsu umum iwu ungwẽ itser Uyesu, bɔr awu Uyesu Ukiristo nu Unum Utε atsu umum iwu ungwẽ itser Uyesu. Nu Unum Utε, uwuruwi aka asoyiwe Uyesu Ukiristo ra akpe. **2** Umum nu kishoo abika adɔsu Uyesu umbɔ aka awu nggu umum aghwe ikikɔng abika adɔsa ru Ugarhatiya kishoo.

3 Unum Utε nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr. **4** Uyesu adzowe itsinga ra arhimmɛn, ngge itsú unga afɔrh umen ru upfung uku ubewe ukpire, ri ibibemu Unum Utɛmɛn. (aiōn g165) **5** Neke ikpikpoi iwe nggu Unum ugbagbaa. Iwerimi. (aiōn g165) **6** Umum iwe ru idzeu uge ru ungw̄rh̄ ivang rimine umbiabee ineke idɔsu uwuruwi aka ayisa umbi ri imimuta Ukiristo na abvui az̄i ri isarhe iyɔɔ, **7** uko rimi h̄ Isarhe Iyiki Ize iyɔɔ ishingge. Bɔr abɔɔabee idzidzunuwe umbi, ikeiabee idzipuwe idzidzerhe Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo. **8** Bɔr uko unying ru umen use ipfu itser-Num iyɔɔ idzeka afā iba idzaa umbi isarhe iyiki ize iyɔɔ iki iwiwengge nggu iyiriye umen iki īdzaa umbi, neke unga atsim ri idzūū urha! **9** Ru nyaka umen iki ideyiwa umbi, nggee umum ibvui ideyiwa umbi icere uge uben uwuku udzaa umbi isarhe iyiki ize iyɔɔ iki iwiwengge nggu iyiriye umbi aka ayei, neke unga atsim ri idzūū urha! **10** Umum irherhe rimi h̄ ibee itsu anera agūiben umum use Unum agūiben umum? Umum ība ibee anera agūiben umum, umum isi iwemum ugārhū Ukiristo. **11** Umbi angw̄men nu anapumɛn, umum ibee umbi ahweng uge Isarhe Iyiki Izeyε umum iki īdzaa umbi

isi idzengge ru unera. **12** Umum isi iyēisū ngge ru unera, unera asi imesuwanga umum ngge, bōr Uyesu Ukiristo nibikanga akū ngge adzeka ru umum. **13** Umbi aka agūmbi ikpū isiseimum iyi isha ra agbeyi abi Uyahuda, umum iki idzowe uver akarhārhā ri ikikōng abika adəsu Unum ni ibee isituwe umbō. **14** Umum iki izī īdermum ri imesa ra agbeyi abi Uyahuda inang arherhe abi undanmum. Umum itsu amēnmum akarhārhā ra agbeyi atokamum akere. **15** Bōr Unum ri imimutanga aseng umum umbō adōrha amar umum, ikei unga ayisa umum ru ubok imimutanga, **16** ayanguwa asumum na akū ungwēnga adzeka ru umum, ngge itsu umum indzowe Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda. Ri ivang hā, umum isi ībeemum itsūwā ru unera. **17** Umum ikei isi izīmum Urusharhima ra abirabé aka agbaashia awe abi itser Uyesu ru umum. Nu ngge iki iwe rimi umum izī abī abi Urharaba, ni īdōrhi ibvui izī Udimashku. **18** Mōce imeka itaar iki itōng umum iso izīmum Urusharhima ibee inyā Ubitru. Umum imaa inuma usōka ni inuma itōñ nggu unga. **19** Umum isi inyāmum abi itser Uyesu abōo, umum ikpurhi inyā Uyaku ungwēmbō Uteijee ukpekū. **20** Abinke umum iki idēē itsenga umbi awu idzidzerhe. Unum ahwenga asi iweke igberangwī. **21** Umum imaa ni izī abī Usuriya nu aki Ukirhikiya. **22** Bōr ri ivang iyi ha, ikikōng abika adəsu Ukiristo ra abī Uyahudiya asi ihwēngmbō umum. **23** Akpurha agū age, “Uner ha aki idzaamen uver icere unga anu idzowe isarhe imangmang Uyesu iyiriye unga aka abee idakuwe ngge isha!” **24** Umbō akpoi Unum ri itsi ubinkpi uku ukpo umum.

2 Imeka usəka ni imeka inaa iki imaa umum izī Urusharhima. Ivang hā niyə umum iki izī nggu Ubarnaba nu Utitu ikei. **2** Unum unga adeyiwa umum ru irhi asu uge umum izī Urusharhima. Umum iki izī itsī, umum īdəyiwe abi itser Uyesu ni īdəyiwe umbə Isarhe Iyiki Ize umum iki inū indzowe ra atsen abi Uyahuda. Bər umum ikorhuwe akəre ha ri iwək ra abirabə umum iki inyā umbə awu anggabaashi, umum ibee īdəyiwe uge itsernum iyi isha nu iyi icəre isi iwengge ibəm. **3** Utitu awu nggu umum, bər unera asi itsu unga asorhunga usorhe, uko unga aka awu uner Uherhini. **4** Bər ubinkutsu arherhe usorhe akəre asoyi, angwəmən abəə abi igberangwī aka akū umbə atsīwā ri iwək. Umbə aba inyā ukam hā umen iki iwe ru Ukiristo Uyesu na atsu umen iwu agārhā. **5** Bər umen isi inbemukumən uko ivanga unying, ngge itsú idzidzerhe iyi Isarhe Iyiki Ize iwe ru umbi. **6** Bər abi ha aka awe ru nyaka anggabaashi asi itomumbə ubin ri isarhamum. Uko umbə awe ungaa, asi ifarukumbə ifərhkəmum, ubinkutsu Unum asi inyangu uwəə atənga uwəə. **7** Nu ngge iki iwe, umbə anyā Unum aka adzaanga umum itser umum idūwā Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda, ru nyaku Unum aka adzowe Ubitru itser unga azī adūwūwe Isarhe Iyiki Ize ra abi Uyahuda. **8** Unum uwu ha aka atə itser ru Ubitru awu abi itser Uyesu ra abi Uyahuda, awu Unum uwu ha ikei atə itser ru umum iwu abi itser Uyesu ra atsen abi Uyahuda. **9** Umbə Uyaku nu Ubitru nu Uyohana anera aka anyanga umbə awu anggabaashi ri ikikəng abika adəsa, ahwəngmbə itser iyərə Unum aka adzaa ru umum, umbə ayei Ubarnaba nu umum aboka avaa. Umbə abemumbə

umum nggu Ubarnaba umen izī ra atsen abi Uyahuda, nu umbō azī ra abi Uyahuda. **10** Kishoo ubinkpi umbō aka abee ugε umen iyita atsūwā. Ubin hā umum iki ikponi ikikorhe nukpō. **11** Bōr ivangye Ubitru aka aba Uantakiya, umum itserha unga ra asunga ubinkutsu uvaunga uwe ra awiya. **12** Unga aka isaka agha ubingha nggu abika adəsa aka asi iwembō abi Uyahuda. Bōr ivangye Uyaku aka adene abi Uyahuda abika adəsa abōo azī Uantakiya, Ubitru atsūwūka aboknga ra atsen abi Uyahuda na agapa itsinga ru umbō. Unga akorhe rimi ubinkutsu unga agū iwei abi Uyahuda abi usorhe. Umbō akaiferhkō uge uwuku udəsu Uyesu awu ufang umbō asorhuwe unga usorhe. **13** Abi Uyahuda abōo agbopa nggu unga ru ukpukpeta ha utseku Ubarnaba ayapunga. **14** Bōr ivangye umum iki inyā umbō asi izērhūmbō ri idzidzerhe iyi Isarhe Iyiki Ize, umum īgōr Ubitru ra asumbō kishoo ingge, “Ungo uwu uner Uyahuda, bōr ungo ubek ru nyaku utsen abi Uyahuda nu usi ibekō ru nyaku uner Uyahuda. Awu use utsu ungo utsu atsen abi Uyahuda adəsa agbeyi abi Uyahuda? **15** “Umen abirabε umbō aka amar umen abi Uyahuda isi iwemen ‘atsen abi Uyahuda abi arhim,’ **16** umen ihweng uge Unum asi īnyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok idəsi Íkpem Umusa, bōr awu imangmang ru Uyesu Ukiristo. Nggee, umen igamen iki iwemen ri imangmang ru Ukiristo Uyesu, ngge itsú umen irhika ra asu Unum ru ubok imangmang ru Ukiristo na asi iwea ri idəsi Íkpem. Ubinkutsu asi inyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok idəsi Íkpem. **17** “Ivangye umen iki ibee iwu irhirhika ra asu Unum ru ubok iwe ru imangmang ru Ukiristo,

na ahweng uge umen iwu abi arhim, akere ha adeyiwa uge Ukiristo afituwanga umen ri ikorha arhim? Í'í, uko ukunjiir! **18** Umum íba ibvui ibee iwu irhirhika ra asu Unum ri idosi Íkpem iyi ha umum iki itsime ri idosu Ukiristo, idzidzerhe umum iwu uner uwuku uzharhuwe ikpem nukpo. **19** Ubinkutsu ivangye umum iki ibee idosi Íkpem, aka atsimkumbó umum ra akpe. Nggee umum iki inekukumum ibee idosi Íkpem, ngge itsú umum ima ibek ri idosu Unum. **20** Aka anyapukumbó umum nggu Ukiristo. Umum isi ibvui íbèkmum, bòr awu Ukiristo unga abek ru umum. Icere ibibèkmum iyi iyor, umum íbèk ri imangmang ru Ungwé Unum, uwuku ubema umum na adzowe itsinga ru umum. **21** Umum isi ikpémum umatu Unum. Unum aba anyangu unera awu uwuku urhika ri idosi Íkpem Umusa, akpe Ukiristo awu ibem.”

3 Umbi aguge abi Ugarhati! Ungaa azhòmuwe umbi? Aka adeyiwambó umbi ukupéé uge Uyesu Ukiristo unga awu uwuruwi aka akpe ni igárhámau ucucii. **2** Umum ibee irhusa umbi ubina unying ukpekü. Umbi ayei Ipfo-Num ri idosi Íkpem, use iwe ru imangmangmbi ra arherhaké umbi aka agú? **3** Umbi awu aguge? Umbi atirhi ri idosi Ipfo-Num amaa, umbi icere abee imasha ri itsu atsimbi ri itser iyi ikermbe? **4** Umbi ahwa arherhé ayetnummbi ibem nukpo? Awe ibem? **5** Unum adzaa umbi Ipfunga na akorha abin idzeunga ru umbi. Awu ri idosi Íkpemmbi ngge itsu use awu imangmangmbi ru ubinkpi umbi aka agú? **6** Àka anyá Uibrahim. Itseng Arherhu-Num igor ige, “Awe ri imangmang ru Unum, ngge itsu umbó anyanga unga awu uner uwuku urhika.” **7** Àka ahweng

ice, uge abi imangmang umbø awu unang Uibrahim uwu idzidzerhe. **8** Rimõõ itseng Arherhu-Num igor ige Unum awuri inyanga atsen abi Uyahuda awu abika arhika ru ubok imangmangmbø. Unga aka adeyiwe Isarhe Iyiki Ize ha ru Uibrahim, age “Iduwã kishoo awuri ikpo idorh ru ubokngo.” **9** Nggee abirabø aka awe ru imangmang awuri ikpo idorh urhonga nggu Uibrahim, uner imangmang. **10** Kishoo abika akaiferhkø uge Unum awuri iyëisa umbø ri idosi Íkpem Umusa awe abi ikponum, itseng Arherhu-Num igor ige, “Uben uwuruwi aka asi idösunga kishoo abinkø aka atseng ru ubvur Íkpem Umusa, unga awe ru ikponum.” **11** Iwu ra awiya uge Unum asi ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok idosu Íkpem, ubinkutsu, “Uwuku urhurhika unga awuri ibek ri imangmang.” **12** Íkpem isi idzengge ri imangmang, bør, “Unerwi akaabee ikpo urhe ru ubok idosi Íkpem, awu ufang unga adosu uben ubinkpi ngge iki irherhe.” **13** Ukiristo afasa umen indzek ri ikponum Íkpem ri itsi ri ikponum nibikanga ru umen, ubinkutsu itseng Arherhu-Num igor uge, “Awu ikponum ri itsi uwuruwi umbø aka anyapuwe unga nu ucucii.” **14** Unga afasa umen ngge itsú idorhye umbø aka adzowe Uibrahim ngge ima iba ra atsen abi Uyahuda ru ubok Ukiristo Uyesu, ngge itsú umen idéé iyéi Ipfo ha Unum aka abemuwe ru ubok imangmang. **15** Umbi angwëmen nu anapumen, àka aneke umum irherhe ru nyaka umen iki ibek uben unuma. Ru nyaku unera aka asi idéé atomunga use atsúwùka ubin ri ibibemuweye anera aka abemuwe adøka, ngge iwe rimi hñ ra akere ha. **16** Unum abemuwe Uibrahim nu unangnga. Itseng

Arherhu-Num isi igɔrn̩gge uge, “nu anangnga,” agbena anera arh̩r̩h̩, b̩r̩ ngge ig̩r̩ uge, “nu unangnga,” agbena unera unying, unga awu Ukiristo. **17** Agben arherhamum ake, Unum aka atsukuka ibibemuwenga ru Uibrâhim isha ni Íkpem id̩r̩hi iba ra am̩ka anaka anaa nu is̩ka itaar, ngge isi itsungge ibibemuwe h̩ã iwengge ib̩m. **18** Ikpo ukam iba iwe ri id̩si Íkpem, m̩c̩e ngge isi iwengge ru ubok ibibemuwe. B̩r̩ Unum ri imimutanga adzowe ngge ru Uibrâhim ru ubok ibibemuwe. **19** Awu use utsu umb̩ ak̩ Íkpem Umusa adzeka? Unum ak̩ Íkpem adzeka ngge itsú ngge id̩yiwe ubinkpi arhim aka awe. Unga ak̩ ngge adzeka ngge itsú umb̩ at̩ itser uts̩ku ivangye unang Uibrâhim h̩ã uku iba, ri nyaki ibibemuwe h̩ã iki irherhe. Adzowe Íkpem h̩ã ru ubok Umusa, uner uwu ateu. Ípfu itser-Num ngge idzowe Umusa Íkpem h̩ã. **20** Abee unera unying ad̩e̩r̩ ra ateu anera avaa, b̩r̩ Unum awu unying. **21** Íkpem id̩e̩r̩ igamtsak nggu ibibemuwe-Num? Í'í, uko ukunjiir! Umb̩ aba adzowe Íkpem ru ngge id̩e̩r̩ idzowe urh̩, m̩c̩e Unum awuri inyangu uben unera awe uner uwuku arhika ri id̩sa ngge. **22** B̩r̩ its̩ng Arherhu-Num ig̩r̩ ige upfunga kishoo uwe ru ugborz̩ arhim, ngge itsú ubinkpi umb̩ aka abemuwe awuri id̩e̩r̩ adzowe ngge ra abirab̩ aka awe ru imangmang ru Uyesu Ukiristo. **23** Imangmang iyere iki id̩r̩hi iba, umen iwe abi ugborz̩ ri Íkpem. Umen iwu ri ighbigbang uts̩ku imangmang iki idzeka. **24** Nggee umb̩ atsu Íkpem ngge idarh umen iz̩ ru Ukiristo, ngge itsú umb̩ ama anyanga umen iwe abika arhika ru ubok imangmang. **25** Ic̩re ngge iki iwe uge imangmang iki ibangge, ikpem isi ídarhngge umen ikei.

26 Umbi kishoo awu angwẽ Unum ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu, **27** umbi kishoo umbø aka asorhuwa umbi ubøtisima ngge utsu umgbø ideyiwe uge umbi awu abi Ukiristo. Umbi aka atsu amen Ukiristo ru nyaki itsim atorho. **28** Uner Uyahuda ashia use uner Uherhini, ugärhã use uwuku uføn, ukutsak use ukutserh, ubinkutsu kishookambi awu unying ru Ukiristo Uyesu. **29** Umbi aba awe abi Ukiristo, mœce umbi awu unang Uibrahim, umbi awuri ikpo ukam abinke umbø aka abemuwe ru unga.

4 Ubinkpi umum iki irherhe uge uner ukam aba awu uwekuci, unga nggu ugärhã awu ubina unying, uko abin utenga kishoo awu akinga. **2** Unga nu abinnga awu abin adzeu ru ubok abirabø aka akpøm unga utsøku ivangye utenga aka atsū. **3** Ngge iwe rimi hã, ivangye umen iki iwe awækaci, umen iwu agärhã ri ïkpem iyi inggbaashia iki igha iyérhe upfung ukpire. **4** Bør undzumu ivanga iki iba itsuifør, Unum adene Ungwënga. Amar unga ru ukutserh, umbø amar unga ri ïkpem Umusa, **5** ngge itsú unga afase abirabø aka awe ri ïkpem. Unga akorhe akere ha ngge itsú umen ima iwe angwẽ Unum. **6** Umbi awu angwënga, ngge itsu Unum adene Ipfu Ungwënga ra amenmen, Ipfu ha iyisa igε, “Abba, uze Utømum.” **7** Nggee ungo usi ibvui uweø ugärhã, bør ungo uwu ungwẽ. Ngge iki iwe uge ungo uwu ungwẽ, Unum aka atsu ungo uwe uner ukam ru unga. **8** Ivangye umbi aka anasi ihwengmbi Unum, umbi awe agärhã ra abirabø aka awe anum igbørangwĩ. **9** Bør icere umbi aka ahwëng Unum, use izengge umum ïgor uge Unum aka ahwënga umbi, awu use utsu umbiabee izĩ ri ïkpem iyi inggbaashia iki ishingge ri iker nu ugarh ru

umbi? Umbiabee ibvui awe agārhā ru ngge ikεi? **10** Umbi adzowe atsimbi ru agbeyi inum iyɔɔ nu afɛɛ akɔɔ nu imɛk iyɔɔ! **11** Iwei ifer umum uge umum ihwa ayetnum ibɛm ru umbi! **12** Umum ishɔrhā umbi angwɛ̃men nu anapumen, àka awe ru nyaka umum, ubinkutsu umum iwe ru nyaka umbi. Umbi asi ishɔyiwambi umum ubin. **13** Umbi ahwɛngmbi uge irhārhāmum itsu umum idūwūwa umbi Isarhe Iyiki Ize ri inggabaashia. **14** Umum ihwɛng irhārhāmum iwe imor ru umbi, bɔr umbi asi ikwɛerkumbi umum, asi ikpɛmbi umum. Umbi ayei umum ugɛɛ umum iwu ipfu itser-Num, use ru nyaka umbi aka ayci Ukiristo Uyesu nibikanga. **15** Awu use utsu umbi asi igɔomm̩bi ru nyaki iyi inggabaashia? Umum iwemum ri ideka uge, iba imɛngge, uge umbi aba atsusu ishaa asumbi adzaambi umum! **16** Icere umbi anyanga umum iwu unggamtsakmbi ri idεyiwa umbi idzidzerhe? **17** Aner abεrε atsu amεnmbɔ akarhārhā abee umbi adɔsa umbɔ, bɔr isi iwengge ri iyiki ize. Abee igau umbi nggu umen, ngge itsú umbi abvui atsu amεnmbi kishoo ru umbɔ. **18** Izengge umbi atsu amεnmbi kishoo awe ru ubin, ukpɔ uba uwe ukpuku uze. Imɛɛngge umbi akorhe rimi hã uben ivang, bɔr isi iwengge ri ivangye umum iki iwe nggu umbi ukpekũ. **19** Umbi aze angwɛ̃mum, umum ibvui īgū ighong imar ri itsimbi, utseku ikpū ibibek Ukiristo itar ise ru umbi. **20** Oka age umum iwe nggu umbi icere ngge itsú umum idzipu irhɛm iki itsoomum, ubinkutsu amεnnum aghong akarhārhā ru umbi! **21** Àka adεyiwa umum, umbi abika abee idɔsi Íkpem Umusa. Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi Íkpem hã iki irherhe? **22** Itseng Arherhu-Num igɔr ige

Uibrahim awe ra awekatsa avaa, unying amar unga ru ugārhā ukutserh, unying amar unga ru ukutserh uwuku ufɔn. **23** Ungwēnga uwu ugārhā ukutserh ha, akpo unga ru nyaki imar iyi iyor. Bør ungwēnga uwu ukutserh uwuku ufɔn hā amar unga ri ibibemuwe. **24** Arherha akere awu ikpikpanga, ubinkutsu akatsersh ha ikivarhambø adeyiwe ibibemuwe ivaa. Uhajaratu unga awu uwuku umar agārhā, unga awu ikpikpanga iyi ibibemuweye umbø aka akorhe ru Igū Usinai. **25** Uhajaratu unga awu ikpikpanga Igū Usinai iyiriyε iki iwe ra abī abi Urharaba. Unga iganga awu ikpikpanga uteu Urusharhima, ubinkutsu unga nu angwēnga awu agārhā. **26** Bør Urusharhima ukpu afā uwe ififɔn, ukpø uwe Uyamen. **27** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Ugomanggøm ukpirh ukutserh, uwuruwi aka asi imara imar, utsuyi ivum iyi anggøm ungo uku unasi igū ighong imar, ubinkutsu awekaci ukutserh ha utsaka aka aneke unga anangmbø abi utsersh ha aka awe ru utsak.” **28** Umbi angwēmen nu anapumen, umbi awe angwē ibibemuwe ru nyaku Uishaku aka awe. **29** Ri ivang iyɔrø ha ungwēwi umbø aka amar ri iyor adzowuka uver ru ungwēwi umbø aka amar ri ijee Ipfu-Num. Iwe rimi hā icere. **30** Bør itseng Arherhu-Num igor ige use? “Uwayiwe ugārhā utsersh ha nu ungwēnga, ubinkutsu, ungwē ugārhā hā asi ígashunga ukam nggu ungwē utsersh uwuku ufɔn hā.” **31** Nggee, umbi angwēmen nu anapumen, umen isi iwemen angwē ugārhā ukutserh, bør umen iwe angwē ukutserh uwuku ufɔn.

5 Ukiristo afona umen ngge itsú umen iseí ri ififɔn, nggee aka adéé aker na niba abvui atsimbø ri igārhā. **2** Àka

akpeto ra arherhamum! Umum Uburhu, ideyiwa umbi
uge umbi aba abvui adəsi Ikpem ri isorhu usorhe, Ukiristo
awuri ishia ru ugarh ru umbi nukpø. **3** Umum ibvui
irherhe uge uben unera aka aneke itsinga isorhu usorhe,
awu ufang unga adəsa kishoo Íkpem. **4** Umbi abikaabee
iwe abika arhika ra asu Unum ri idəsi Íkpem, umbi aka
adzembu ru Ukiristo, umbi aka ayapumbi ri imimuta
Unum. **5** Bør Ipfu-Num itsu umen idzeu nggu ikeramen
uge Unum awuri inyanga umen iwe abika arhika ru ubok
imangmangmen, irhirhikayε umen iki ifosa. **6** Ubinkutsu
ru Ukiristo Uyesu, usorhe nu ida usorhe ashike ru ugarh.
Ubinkpi ukpekū uku uwe ru ugarh uwu imangmangye
iki ideyiwe ibibemu Unum nu anera. **7** Ri inggbasha
umbi anu igha inggbashi. Ungaa adzipuwe amenmbi na
akəna umbi idəsi idzidzerhe? **8** Ikpū idzidzipa amen hā
asi idzeke ru Unum uwuku uyisa umbi. **9** “Ungwērhū uga
uku isaki itsu akə ineu aseng awu arherhe.” **10** Umum
iwe ru ikeramen ru Uteijee uge umbi awuri inyāmbi abin
akere ha ru nyaka umum iki indeyiwa umbi. Uwuruwi
aka atsu umbi ri idzidzuna awuri ikpoa ufa, uko unga
awu ungaa. **11** Umbi angwēmen nu anapumen, umum
iba ina inu idzowe isarhe isorhu usorhe, awu use utsu
umbø ana adzaa umum uver? Umum iba inu idzowe umbø
isarhe akere ha, mœce abi Uyahuda asi igūmbø avəm
ri itsi isarhe iyi igārhāmau ucucii umum iki idūwā. **12**
Umum ibee abika asoya amenmbi amashi itsermbø na
awəruwe ikpokmbø! **13** Umbi, angwēmen nu anapumen,
ayisa umen iyεi ififon. Bør àka aneke ikū ififonmbi akū
adəsi ikponi iyormbi ri ikorha amen aki arhim. Nu ngge

iki iwe rimi àka akū ififòn hā awu agārhā ra adøka ri ibibema. **14** Íkpem Umusa kishoo itsuifer ri ikorhu ubina unying ukpere, age, “Ubemu undøkango ru nyaki itsingo.” **15** Bør umbi aba anayikumbi adøka, na akū igigau atsīā ra adøkambi, àka angwèdzen utsur umbi atsīme adøka! **16** Nggee umum igor ugε, umbi aba abek ri Ipfu-Num, umbi awuri inekukumbi idøsi ikponi iyormbi ri ikorha amen aki arhim. **17** Ubinkutsu amen aki arhim ibee uwe ri igamtsak nggu ubinkpi Ipfu-Num iki ibee, ikei Ipfu-Num ha iwe ri igamtsak nggu abinke amen aki arhim iki ibee ikikorhe. Akere ikivarhake awe ri igamtsak nggu adøka, ngge itsu umbi asi ídëë akorhumbi ubinkpi umbi akaabee. **18** Bør aba awu Ipfu-Num idarh umbi, idøsi Íkpem isi iwengge ufang. **19** Abinke amen aki arhim iki ibee ikorhe iwu ukupëë. Ake awu irha nggu unerwi aka asi iwea utsëngó use utsakngo, use ikaiférhkò ri itsike, use ikorha abin ishí nu abin atsak, **20** nu idzowe igong ra agberhe, idzim, ikpëna adøka, ifuw, unyëë, avom, ibemi itsi, nu uning, nu ikü igigau, **21** nu unyëë, afirhā ade, nu ihwa ade utsekü ikorhe iyiki ibewe, nu abina akø rimi hā. Umum inu igbiita atombi, ru nyaka umum iki irherhe ri inggbasha, ingge abika akorhi ikpü iferha ha asi ítsimbø Iyerha Unum. **22** Bør ikpürhü Ipfu-Num iwu ibibema, anggøm, ididøor, idøngamen, inna, iyiki ize, idzidzerhe, **23** irherhi itsi, nu ikpøm itsi. Ivang unera aka akorhunga abin akere ha, unga asi izharhuka ikpem. **24** Abika awu abi Ukiristo Uyesu aka anyapukumbø ikponi iyi iyor nu amen aki arhim, ngge iki iwe iyiki ibewe nu ikerketangge. **25** Ngge iki iwe ugε umen ïbek ri Ipfu-Num, umen izérhā

ri Ipfu-Num. **26** Umēn niba iwemēn abi iberi itsi, use abika asoya amēn adōka, use abika agū unyēē adōka.

6 Umbi angwēmen nu anapumēn, aba adzurmbō unera ra arhim, umbi aka awu asasar ri Ipfu àka akūna unga uku utōo aba ru utsīndī. Bōr àka adzēu atsimbi, use umbō ikei awuri ideya umbi. **2** Àka atsā ayetnum adōkambi, rimi hā umbi aka itsu Íkpem Ukiristo itsuifēr. **3** Ubēn unera aba akaifērhkō uge unga awu ubin ukpōo, nu unga asi iwea ubin, anu irhēm itsinga. **4** Ubēn unera aviri itsernga. Mōce unga adēē agūa ibēn itsikamngā, bōr unga asi ikpangunga itsinga nggu uner uwōo, **5** ubinkutsu imēngge ubēn unera atsā imornga. **6** Ubēn unera aka ayei imesa awu ufang unga agasha abin aka aze nggu unerwi aka amesuwe unga. **7** Àka niba arhemmbi atsimbi. Isi imēēngge unera ayēei Unum. Unera awuri igbēr ubinkpi unga aka adoi. **8** Unerwi aka adoi ikponi iyornga iyi amēn aki arhim, unga awuri igbēr itsitsīm ri idōsu ikponi iyi iyor ha. Uwuku udoiabee Ipfu-Num igūibēn, ri Ipfu-Num ha awuri igbēr urhē uwu ugbagbaa. (aiōnios g166) **9**

Umēn ineke igū azhe ikorhe iyiki ize, ubinkutsu ivanga niyō ibarō umēn iwuri ikpomen ugbetamēn umēn iba isi itsūwūkumen amēnmen. **10** Nggee, ivangye umēn iki ikpo ucharha, umēn ikorhi iyiki ize ra anera kishoo, undzumunga ra abirabē aka awu angwēmen nu anapumēn ri imangmang. **11** Àka arhi anyā nggaa ídzeu itsengye umum iki itsenga umbi ru ubokmum! **12** Abika abee itsu umbi asorhu usorhe abee anera anyā umbō azeze ukpekū ra abika adōsi Ikpem. Umbō akorhe rimi ubinkutsu, asi ibeembō ihwa uver ri itsi idzowe isarhe igārhāmau ucucii

Ukiristo. **13** Uko abika asorhu usorhe asi idɔsumbə ìkpem kishoo, bɔr umbəabee umbi asorhu usorhe ngge itsú umbə adɛɛ afírhã ra atsimbi. **14** Bɔr umum isi iбеemum ififírhã ru uben ubin, ikpurhi ifírhã ru igārhãmau ucucii Uteijee Uyesu Ukiristo, ukpurukpi uku utsu upfunga uwu ibem ru umum nu umum iwe ibem ru ukpɔ. **15** Isorhu usorhe nu ida isorhu usorhe usi iwekpo ubin. Ubin uku unang unera awu imimuna iyiki ifa. **16** Ididɔɔr nu atorh iwe nggu kishoo abika adɔsu ikpem iyere, abere ha awe Uisrairha idzidzérhe abi Unum. **17** Ri imimasha, unera niba atsukanga umum igū ighong, ubinkutsu umum iwe ra abir ri iyormum aka adeyiwe uge umum iwu uwu Uyesu. **18** Imimuta Uteijeemən Uyesu Ukiristo ima iwe nggu ipfumbi angwẽmən nu anapumən. Iwerimi.

Uafisa

1 Awu umum Uburhu itseng ubvur uwirε. Umum iwu uner itser Uyesu Ukiristo. Unum aseng umum iwu uner itser Uyesu. Umum itsenge ubvur uwure ra abika adəsa ru uteu Uafisa, abika awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.

2 Imimuta nu ididər idzeku Unum Utəmən nu Uteijee Uyesu Ukiristo iba ru umbi. **3** Ikpikpoi iwe ru Unum nu Utε uwu Uteijeemən Uyesu Ukiristo, aka atsukanga ri ipfumən uben idorh iki idze ra afã ru ubok iwerhemen nggu Ukiristo. **4** Unga aka asenga umen ru ubok Ukiristo na adərha amunu upfunga, ngge itsu umen iwe asasar ni ishimən ru uvau ra asunga. Ri ibibema **5** unga aka atsū umen isha rimõõ umen iwe ru nyaka angwẽngə ru ubok Uyesu Ukiristo. Unum atsū ikorha akere ha nu ake atsu unga agūiben. **6** Umen ikpoi unga ru nggaa imimutanga aka adzaa umen izūwā ru ubok uwu ha unga aka abema. **7** Uyesu afai arhimmən nggu adzirhngə. Aka atsūwāmbə arhimmən na afənambə umen. Unum akorhe rimi ubinkutsu unga awea ru nggaa imimuta iyiriye **8** unga aka adzaa ru umen irheirhε. Nggu itsoi nu ihwihweng kishoo, **9** unga aka adeyiwanga umen ubinkpi uku uwe ri iwək unga akaabee ikorhe ru ubok Ukiristo. **10** Unum awuri itsu ake atõ itser ri ivanga uku kpengkpeng ngge itsú abina kishoo ra afã nu abĩ awe ananga unying ru ijee Ukiristo. **11** Unum atsu abina kishoo ru nyaka unga akaabee na aseng umen isha rimõõ iwe abinga ru ubok iwerhemen nggu Ukiristo. **12** Unga akorha akere ha ngge itsú umen, abika agbaashia ifosa ru Ukiristo, ama akpoi unga ru nggaa irhirhangngə. **13** Nu

umbi ikei aka atomumbə umbi ru Ukiristo ivang umbi aka igū urhem idzidzerhe, Isarhe Iyiki Ize iyi ififørhmbi. Ri ivangmbi aka awe ru imangmang, umbə aka atsuka umbi Ipfo Isarsatangge iyiriye umbo aka abemuwe nu ngge iwe utsar uge umbi awe abi Unum. **14** Ipfo Isarsatangge ha Unum aka adzaa umen ngge itsú umen ihweng uge unga awuri idzaanga ukammen unga aka abemuwa umen. Umēn iwuri ikpomen abin hā ri ivangye Unum aka idzuma afona umen abirabe iki iwe abinga, ngge itsú umen ikpoi unga ru nggaa irhirhangnga. **15** Umum iki igūnum arherhe imangmangmbi ru Uteijee Uyesu nu ibibemambi ra abika adəsa kishoo. **16** Nggee umum isi inekukū ifen-Num ni itar uwee ru unga ri itsimbi. **17** Inu irhusa Unum uwu Uteijeemēn Uyesu Ukiristo, Ute uwu ikpikpoi, ama adzaa umbi Ipfo itsoi na adeyiwa itsinga ru umbi, ngge itsú umbi ama ahweng unga atai. **18** Umum ifen-Num ikei uge unga ama ayanguwa amenmbi ngge itsú umbi ahweng ifosaye unga aka ayisa umbi awe. Ifosa hā iwe iyiyei nggaa idorhnga aka abemuwe abika adəsa. **19** Umum ifen-Num ikei īge nu umbi ahweng ijeenga iki inangge uben ijee. Ijee ha iyika umen abi imangmang ru Ukiristo. Iyere ana awe nggaa ijee ha **20** iyiriye Unum aka akū ri ivangye unga aka asoyiwe Ukiristo ra akpe na atsu unga asei nu ubok ughanga ra afā. **21** Ukiristo agha iyerhe ananga uben iyerhe, uben ikpū ipfo iyiki igha iyerhe nu iyiki iwe ru ijee akarhārhā, ipfo itsen-Num nu ipfo iyiki ibewe kishoo. Ugaunga unangkpo uben ugau. Asi iwea ri ivang iyere ukpekū bōr nu ivang iyiki ibiba ikei. **(aiōn g165)** **22** Unum aka atsukuka abina kishoo ra

andaidaknga na atsū unga awe itsia ru uben ubin ri iyike abika adosa, **23** aka awe iyornga. Unga atsu atøke umbø na atsu atøke uben abin ra ananga kishoo.

2 Umbi aka agaumbi nggu Unum ri itsi arhimmbi. **2** Ri ivang hā umbi aka isaka idosa atsindī abi upfung ukpire nu Undenggū. Unga agha iyerhe ípfu iyiki ibewe nu icere unga ani itō itser ra abika akpē idosu Unum. (*aiōn g165*) **3** Umēn kishoo igamen ibekmen ru nyaka umbø ri ivangye umen idosi nggaa amen aki arhim ni ikorha abinke ngge iki ibee ri iferhkongge. Ru nyaka umbø kishoo ngge itsu Unum awe ra avəm nggu umen. Amar umen ru nyaka ha. **4** Bər Unum abema umen akarhārhā, nu atorhnga awe arherhe. **5** Arhimmēn atsu umen ikpe, bər Unum aka asoyiwa umen nggu Ukiristo umen iwe ru urhe. Awu imimuta itsu umen ikpo ififorh. **6** Unum asoyiwa umen nggu Ukiristo Uyesu na atsu umen ise iei nggu unga ra afā ru ubok iwerhemen nggu unga. **7** Unum akorha akere ha ngge itsú unuma unga awuri ideyiwanga uge imimutanga inangngge abina kishoo. Unga adeyiwa umen akere ha ru ubok inna hā Ukiristo Uyesu aka akorhe. (*aiōn g165*) **8** Awu ru ubok imimuta umbø aka aforh umbi, ru ubok imangmangmbi ru Ukiristo. Asi iwea ikikorhambi, awu izuwū Unum. **9** Asi iwea ru ubok itser iyiki ize, nggee unera asi ídēē afirhūngā. **10** Umēn iwe abinke Unum aka amuna. Unga agbisha umen ru ubok iwerhemen nggu Ukiristo Uyesu nu umen itō itser iyiki ize, iyiriye unga akaabee umen itō isha rimōō. **11** Nggee, àka ayita uge umbi asi iwembi abi Uyahuda ri imar. Abika ayisa atsimbo “abi usorhe” ayisa umbi “abirabé aka ashimbø

nu usorhe". Bør usorhe uwe ubinkpi anera aka akũ abok akorhe. **12** Åka ayita uge ri ivang hã umbi aka asi iwembi nggu Ukiristo, umbi asi iwembi aner Uisrairha, umbi awe abirabé aka asi íyεimbø ubinkpi Unum aka abemuwe abi Uyahuda. Umbi ashimbi ri ifosa na ashimbi ru Unum ru upfung. **13** Ri ivang hã umbi adermbi ru Unum, bør icere ru ubok iwerhembi nggu Ukiristo Uyesu, umbø aka akūna umbi aba akhapa ru ubok adzirh Ukiristo. **14** Ukiristo nibikanga awe ididoormen. Unga atsu abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awe unying na abupuwe ubandzin ukpuku ukpukpẽč uku utsu igigau. **15** Unga akorha akere ri ikweete Íkpem ri ivangye unga aka akpe. Unga akpenuwe ri ifena kishoo abinke Íkpem iki igor ige awu ufang ngge ikorhe. Ungaabee itsu abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awu unying ru ubok iwerhembo nggu unga, iyiriye iki itsu ididoor. **16** Ru ukpui uku ufa ha, unga agbopa umbø ru Unum ru ubok akpenga ri igärhāmau ucucii na afere ikpikpẽčmbø. **17** Unga aba aduwā Isarhe Iyiki Ize iyi ididoor ru umbi aka awe ukuka ru Unum nu ididoor ra abika akhapa ru unga. **18** Ru uboknga umen iki ikpo utsindí uwuku uzí ru Ute ri Ipfo-Num unying. **19** Umbi abirabé aka asi iwembi abi Unum na awe atsen, umbi asi iwembi rimi icere, bør umbi awe abi ugau ra aner Unum aka awe abi iyanga. **20** Adzin iya ha nu atarh idzin abi itser Uyesu nu abika asom Arherhu-Num, nggu Ukiristo Uyesu nibikanga aka awe utarh ãgboki idzin. **21** Ru unga agbopi iya ha kishoo iwe unying na atsu ike iwe Iya-Num isarsatake ru Utejeee. **22** Ru unga, umbi aka

awe atsen abi Uyahuda ikei umbø anu idzin umbi awe urhønga ri iya ra anangke Ipfu-Num iki iseit.

3 Akere ha utsu umum, Uburhu, ifena-Num ru umbi. Umum iwe ru ugborzī ru ubok idzowe Isarhe Ukiristo Uyesu ru umbi atsen abi Uyahuda. **2** Idzidzerhe umbi aka agūmbi Unum aka acorhuwa umum na adzaa itser iyere umum itōwā umbi. **3** Ngge iwu iwiwok Unum unga aka adeyiwa umum ri irhi, iyiriye umum iki itarzhang itseng. **4** Ivangye umbi aka ivarhe itseng iyere, mœce umbi awuri idēē ahwengmbi iwiwe uwu ihwihwengmum ri iwiwok Ukiristo. **5** Iwiwok iyere umbø asì itsu undankpu isha ahwengmbo. Iceré Unum aka atsu Ipfunga itsu ihwihweng izi ra asarkasar abi itser Uyesu nu abika asom Arherhu-Num. **6** Iwiwok ha iwu uge ru ubok Isarhe Iyiki Ize atsen abi Uyahuda awe abi ukam nggu Uisrairha. Umbø awe iyora unying, na agasha urhønga ri ibibemuwe ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu. **7** Umum iwe uner itsen Isarhe Iyiki Ize iyere ru ubok ijee Unum nu izuwū umatanga aka adzaa umum. **8** Umum ihweng, umum iwe uku ucia ru kishoo abika adøsa, bør umata ukpire unga aka adzaa umum, iyiriye umum iki idzowe ra atsen abi Uyahuda, isarhe idorh iyi Ukiristo iki isi ímaangge, **9** ni ideyiwe uben unera ukupēē iwiwok Unum, uwuku umuna abina kishoo aka awøk isha rimøð. (**aiōn g165**) **10** Ubin Unum aka abee ikorhe, abee itsu ayerhe nu abi ijee aka awe ípfu ahweng nggaa itsoinga icere. Unga abee akū ikikøng abika adøsa akorha akere ha. **11** Unga abee ikorha akere ha na adørha amunu upfunga iyiriye unga aka akorha ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemien. (**aiōn g165**) **12** Ru unga

nu ru ubok imangmangmen ru unga, umen idēē izī ru Unum nggu ififon nu ikeramen. **13** Umum ishōrhā umbi uge niba atsūwūkumbi amenmbi ri itsi ayetnummum ri itsimbi, ake awe ikpikpoimbi. **14** Ngge itsu umum itar arhu ru Ute. **15** Ru unga abi iyanga kishoo ra afā nu abī aka akpo itsokmbo. **16** Umum ifen-Num uge ru nggaa igōngnga, unga ama atsuka umbi iker ru ubok Ipfunga ra amenmbi, **17** ngge itsú Ukiristo ama asei ra amenmbi ru ubok imangmang. Umum ifen-Num uge umbi adēē aker ri ibibema, **18** na awe ru ijee nggu abika adəsa kishoo. Umum ifen-Num uge umbi awuri ihwengmbi itei nu ider nu igōng nu ighor ibibemu Ukiristo iwu uguse, **19** na ahweng ibibemayé iki inangngge ihwihweng. Umum ifen-Num ikei uge umbi ama adzuma atōk nggu ikikorhe iyi Unum. **20** Unum adēē akorha abinke aka anangke ubinkpi umen iki irhusa unga use abinke umen iki ifərhkə unga adēē akorhunga, ru ubok ijeenga iki itō itser ru umen. **21** Abika adəsa nu Ukiristo Uyesu ama akowe unga ikpikpoi ru kishoo andanna ugbagbaa! Iwerimi. (**aiōn g165**)

4 Nggee, umum Uburhu, iki iwe uner ugborzī ri idəsu Uteijee, umum ishōrhā umbi asei nggu amenke aka amēē uyisakpi umbō aka ayisa umbi awe aner Unum. **2** Àka awe undzumu abika arherhitsi nu ididəor, àka adəng amenmbi, na abima nggu adəka ri ibibema. **3** Àka atsu amenmbi ri ighbopa atsimbi awu unying ri Ipfu-Num ru ubok ididəor iki ibow umbi urhōnga. **4** Umen kishoo iwe iyora unying nggu Ipfu-Num unying. Umbō ayisa umen ri ifosi unying. **5** Umen iwe ru Uteijee unying, imangmang unying nu ubotisima unying. **6** Umen kishoo iwe ru Unum nu Ute

unying. Unga agha iyérhe ru umen kishoo, atõ itser ru ubokmen kishoo na asei ru umen kishoo. **7** Bør uben unera ru umen umbø aka adzaambø umen imimuta ru utsindíwi Ukiristo akaabee igasha ngge. **8** Ngge itsu Arherhu-Num agor age, “Ivangye unga aka azí ra afafá, unga akú nggu aboø unga aka adzui azia na adzowe ízüwā ra anernga.” **9** Agben “unga aka azí ra afafá” awu use? Agbena awu uge unga aka agbaashia acipuwanga ru upfung. **10** Unga uwuku ucipuwa awu unga hā azí ra afafá aka anangke afafá kishoo, ngge itsú unga atóke inanga kishoo nggu itsikamnga. **11** Nggee Ukiristo nibikanga aseng aboø awe abi itser Uyesu, aboø awe abika asom Arherhu-Num, aboø awe abika adzowe Isarhe Iyiki Ize, nu aboø awe abika adarh abika adøsa na awu abika amesuwe. **12** Unga akorha akere ha ngge itsú unga agbisha abika adøsa ru umbø atõ itser Unum, ngge itsú umbø adzin iyor Ukiristo. **13** Akere ha awuri ikorhuke utséku umen kishoo iki igbopi iwe unying ri imangmangmen nu ihweng Ungwé Unum nu iseng iba iwe undzumu aner ru nyaku Ukiristo ra abina kishoo. **14** Mœce umen isi ñbvui iwemen awékaci. Abi atapa akaabee ikorhe iki ibewe asi írhemmbø umen. Imesi igberangwimbø isi íyiingge umen izí ra asu ni izí ra andzing ru nyaku ukhukhø amë ibvun amë nu ugba iki iyii. **15** Bør ru ubok irherhi idzidzerhe ri ibibema, umen iwuri iseng ni iwe undzumunga ru nyaku Ukiristo aka awu itsia. **16** Umén iwu iyornga nu umen kishoo igbopa iwe urhonga ri icim. Iyor iyere iseng ni idzin itsike ri ibibema, ru nyaku uben ugau ukpøø iki itõitserkpo. **17** Nggee umum ideyiwa umbi akere ni igbiita atombi nggu

ijee iyi Uteijee, ugε awu ufang umbi aneke ikorhe ru nyaka atsen abi Uyahuda iki ikorhe ri iferhkø iyiki itārhā.

18 Umbø awe ru uzī ri ihwihwengmbø na agau atsimbø ri ibibek iyi Unum ri itsi ida ihwihwengmbø iki idze ru iker itsimbø. **19** Ashimbø ra atsa, umbø adzowe atsimbø ri ikorhe abin iyormbø iki ibee ngge itsú umbø akorhe uben ikpū abin ishī naabee itoma akorhe. **20** Bør umbi asi imesumbi ru Ukiristo ru ikpū atsñdī hā. **21** Abinke umbi aka agū ri itsi Ukiristo nu abinke umbø aka amesuwa umbi ru unga iwu idzidzerhe ha iki idzeku Uyesu. **22** Umbø aka amesuwambø umbi uge umbi neke ikorhe ikpū ibibekmbi iyiki igbe, iyiriye iki iwe iyiki itārhā ru ubok irhirhem iyi ikponi iyor. **23** Àka neke Ipfo-Num itsu umbi awe abika afa ri iferhkø amenmbi, **24** na akorhe ru nyaku uner uku ufa, uwuruwi umbø aka amuna unga awe ru nyaku Unum ri irhirhika nu isisar iyi idzidzerhe. **25** Nggee uben unera ru umbi awu ufang unga neke igberangwī na arherhe idzidzerhe nggu udøka, ubinkutsu umen kishoo iwu agau ri iyora unying. **26** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Ri igū avøm, umbi niba awembi abi arhim.” Niba aneke unum utsikpø nu umbi ana awe ra avøm. **27** Niba adzowukumbi ugarh ru Undenggū. **28** Unerwi aka awu uveu awu ufang unga neke ivεu, bør atð itser. Imëngge unga akū aboknga atð itser iyiki iwe ru ugarh, ngge itsú unga ama akpo ubin unga aka idzowe izñwā ra abika abubee. **29** Niba neke irhem iyiki itārhā idzekangge ra angwimbi, bør aka arherhi irhem iyiki ize iyiriye iki iyike ri idzin adøka ra abinke umbø akaabee, ngge ima idzowe iker ra abirabε aka ikpeto. **30** Niba adakukumbi amen

Ipfu Isarsatangge, iyiriyε Unum aka akū atsuka utsar ru umbi, ngge idεyiwe uge ru unum uku utsu uvau unga awuri ifjrh umbi. **31** Àka atare kishoo amen aka abewe, isa nu avom. Àka aneke ifuw nu irhena adøka nu uben ikpū ikpikpēč. **32** Àka awe ru inna na agū atorh adøka, àka atsūwe adøka, ru nyaku Unum aka atsūwā umbi ru ubok Ukiristo.

5 Umbi awe awékaci Unum aka abema, nggee, àka awe abika amesa ru Unum, **2** na asei ise iyi ibibema, ru nyaku Ukiristo aka abema umen na adzowe itsinga awe idem Unum ru umen isung nu idem ru Unum. **3** Bør ru umbi isi imēngge umbø agū arherhe uko irha nggu ubin use unerwi aka asi iwea utsēngo use utsakngo, use ikorhu uben abin atsa, use unyēč, ubinkutsu akere ha asi imēke ra abika adøsa. **4** Ikei isi imēngge umbi arherha arherhi ishī, arherhe agugge use itsui agwerha aki ishī. Abin akere ha isi imēngge aner Unum akorhe, bør àka awe abika atang awee ru Unum. **5** Umbi ahwēngmbi akarhārhā uge uner uwuku urha nggu ubin use unerwi aka asi iwea utsēnga use utsaknga, uner uwuku ukorhu uben abin atsa, use uner unyēč ashia ru ugau ru ukam Iyerhe Ukiristo nu iyi Unum. Uner unyēč awu uner uwuku udzowe igong ra abin upfung ugée ake awe Unum. **6** Niba aneke unera arhemma umbi nggu irhem iyiki itārhā, ubinkutsu ikpū iyi ha itsu avom Unum iba ra abirabé aka akpēč idøsa unga. **7** Nggee àka neke iwe nggu umbø ri ikorhe akere ha. **8** Umbi awe ru uz̄ ri inggbashia, bør icere umbi awe ri irhirhang nggu Uteijee. Àka asei ru nyaka awε irhirhang, **9** ubinkutsu ikpūrhā irhirhang iwe ri iyiki

ize, irhirhika, nu idzidzerhe. **10** Àka amesa ahweng ubin Uteijee aka abee. **11** Niba akorhumbi abin uzī aka asi íghwérke ikpūrhā, bør aka akūna ake adzeka ra awiya. **12** Awu ubin atsa umen irherha arherhe abinke abika akpēč idøsu Unum iki ikorhe ri iwøk. **13** Bør uben ubinkpi aka akū adzeka ri irhirhang anera anyāmbø ngge, **14** ubinkutsu awu irhirhang itsu umbø anyā uben abin. Ngge itsu itseng Arherhu-Num igor igε, “Uzir, ungo uner urhø, uso ra akpe, nu Ukiristo arhang ru ungo.” **15** Àka akpøm amenmbi ri ibibekmbi, niba awembi ru nyaka agugge bør àka awe ru isarasu. **16** Àka akorhe iyiki ize uben ivang umbi aka idēē akorhe, ubinkutsu inuma ibewungge. **17** Nggee àka niba awembi agugge, bør àka ahweng ubin Uteijee aka abee umbi akorhe. **18** Niba afirhūmbi nggu adε, ake awuri itsu umbi atomra arhim. Nu ngge iki iwe rimi, àka awe nggu Ipfu-Num. **19** Àka arherha arherhe nggu adøka ra ambom aki ubvur Unum nu ambom abika adøsa aka amuna nu ambom Ipfu Isarsatangge aka atsu ru umbi. Àka atsū ambom na abar abin ru Uteijee ra amenmbi. **20** Uben ivang àka atar uwεε ru Ute Unum ru uben ubin, ri itsok Uteijeemən Uyesu Ukiristo. **21** Àka adzowe atsimbi ra adøka ri iwei Ukiristo. **22** Umbi akatsérh, àka adzowe atsimbi ra atsakmbi ru nyaka umbi iki ikorhuwe Uteijee. **23** Ubinkutsu ukutsa unga awu itsia ru utsēnga ru nyaka Ukiristo aka awu itsia ra abika adøsa, abirabε aka awu iyornga nu unga awe uner uwuku uførh umbø. **24** Ru nyaka abika adøsa àka adzowe atsimbø ru Ukiristo, rimi hā akatsérh imēngge umbø adzowe atsimbø ra atsakmbø ra abina kishoo. **25** Umbi akatsak, àka abema

atsëmbi, ru nyaku Ukiristo àka abema abika adøsa na adzowe urhenga ru umbø **26** ngge itsú umbø asar na aten ri isorh umbø nggu amč ru ubok Arherhu-Num. **27** Unga akorhe akere ngge itsú unga akü abika adøsa kishoo aba ri itsikamnga ru nyaku usarkasar utserh uku ufa. Umbø awuri ishimbø na arhim use utau, bør awuri iwe asarkasar abika asheru uvau. **28** Rimi hā, akatsak àka abema atsëmbi ru nyaka ayormbi. Unerwi aka abemu utsënga abemi itsinga. **29** Unera asi íkpëë iyornga, bør unga afuka na agbisha ingge, ru nyaku Ukiristo aki ikorhe ra abika adøsa, **30** ubinkutsu umen iwu agau iyornga. **31** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Akere ha atsu ukutsa awuri neke utenga nu uyanga na agbopa nggu utsënga, umbø ikivarhambø awuri iwe iyora unying.” **32** Írhëm iyere ha aghong ihwihwëng, bør umum inu irherhe ake ri itsi Ukiristo nu abika adøsa. **33** Nggee ikei umum igor ige uben ukutsak awu ufang unga abemu utsënga ru nyaka unga aka abemi itsinga, nu ukutserh awu ufang unga adzowe imor ru utsaknga.

6 Umbi awekaci, irhikungge umbi adøsa ateimbi, ubinkutsu umbi awe abi Uteijee. **2** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Udzowe imor utengo nu uyango.” Ngge iwe ikpem iyi inggbaashia iki iwe nggu ibibemuwe iki igor ige, **3** “Ukorhe rimi ngge ima itsu ungo useisei iyiki ize nu ungo uma ubek imeka irheirhe ru upfung.” **4** Umbi atei, àka neke isa nggu angwëmbi uben ivang, bør àka adzowe umbø itsuwã na amesuve umbø ri itsi Uteijee. **5** Umbi agärhā, àka adøsa ateiyambi abi upfung ru nyaka umbi aka adøsu Ukiristo. Àka akorha ake nggu imor nu iwei ra

amen unying. **6** Àka adəsa umbə asi iwea uge ri inyīnyā ukpekū naabee umbə akpoi umbi, bər ru nyaka agārhū Ukiristo, àka akorhe ubin Unum aka abee ra amənmbi. **7** Àka atō itsermbi nggu anggəm, uge umbi ani itōwe Uteijee na asi iwea ra anera. **8** Ubinkutsu umbi ahwəngmbi age Uteijee awuri idzowuka itosa ru ubən unera ru ubin uku uze unga aka akorhe, uko ugārhā use uwuku ufən. **9** Umbi ateiya, àka akorhe rimi hā ra agārhāmbi. Niba agərmbi agārhāmbi age, “Ungo uba usi itō itsə iyere, umum iwuri ikwər ungo.” Ubinkutsu umbi ahwəngmbi uge uwu ha aka awe uteiyambə nu uwu umbi awu unying ra afā, na ashia ri itengasu. **10** Ri imimasha, àka adəə aker ru Uteijee nu ru nggaa ijeenga. **11** Àka atsim undzumu abin iwa Unum, ngge itsú umbi adəə apkəə irhirhem Undenggū. **12** Umən isi itangmen iwa nggu anera, bər iwu nggu ípfu iyiki ibewe iki iwe ru iyərhe nu iker nu ijee ru uzī ukpu upfung ukpire nu ípfu iyiki ibewe iyiriye iki ishingge ru upfung ukpire. (**aiōn g165**) **13** Nggee àka atsim undzumu abin iwa Unum, ngge itsú ivangye unum uku ubewe uku iba, umbi ama adəə atang iwa. Ivang umbi aka itang iwa amaa, umbi awuri idəə akermbi. **14** Àka adəə aker, nggu ikpəm idzidzerhe iyiki ibow nu ufurhsimbı, nu irhirhika ngge iwe atorho azəu aki ikəkmbi, **15** àka atsu abadak, abadak ha awu ru nyaki ididoər iki idzeki Isarhe Iyiki Ize na atsu umbi agbisha abina kishoo adzeu itang iwa. **16** Utoma ra akere ha, àka anyangu imangmang ngge iwe urhəre aki irhiwuwe urha agwee Undenggū aka itang umbi **17** Àka atsim ifur azəu iyi ififərh, na anyangu ikon ikider iyi Ipfu-Num, ike iwu Arherhu-Num. **18** Na afən-

Num uben ivang na aneke Ipfu-Num idarh umbi ru uben
ikpu ifen-Nummbi nu ifen. Aka atsu asumbi na abima ri
ifen-Nummbi ra abika adosa kishoo. **19** Ikei aka afena-
Num ru umum, aka afen Unum unga ama adzaa umum
irhemye umum iki ikü ideyiwe anera abinke umbø aka
awøk ri Isarhe Iyiki Ize nggu ikeramen. **20** Umum iwe ru
ugborzí icere ri idzowe Isarhe Iyiki Ize ha. Aka ifen-Num
ru umum ima idzowe ngge ugée Unum akaabee nggu
isheri iwei. **21** Utikiku awu ungwëmen umen iki ibema nu
uner itser idzidzérhe ru Uteijee. Unga awuri ideyiwanga
umbi uben ubin, ngge itsú umbi ikei ama ahweng iwiwe
umum nu ubinkpi umum iki ikorhe. **22** Umum idene
unga aba ru umbi ra abin akere, uge umbi ama ahweng
iwiwe umen, nu unga ama afituwa umbi. **23** Unum Ute nu
Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi ididoer, umbi
angwëmen nu anapumen. Umbø ama atsu umbi atoma
ri ibema adøka nu iwe ru imangmang ru Ukiristo. **24**
Imimuta iwe nggu kishoo abika abemu Uteijeemén Uyesu
Ukiristo nggu ibibemayé iki isi íkpengge.

Ufirhibi

1 Ubvur uwirε udzuku Uburhu nu Utimoti. Umεn iwe agārhū Ukiristo Uyesu. Umεn itsenge kishoo aner Unum abika adøsu Ukiristo Uyesu ru uteu Ufirhipi. Umεn ikei itsenge anggabaashimbø nu adikin. **2** Unum Utεmen nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididøør. **3** Umum, Uburhu, itar uwεε ru Unummum ubεn ivang umum iki ikaiferhkø umbi. **4** Ubεn ivang umum ifεna-Num ru umbi kishoo, umum ifεn nggu anggom akarhārhā, **5** ubinkutsu umbi aka atōmbi itser nggu umum ri idεyiwe anera Isarhe Iyiki Ize ha. Umbi aka akorhumbi akεrε utirhi ru unumkpi umbi aka awe ru imangmang uba utsī icεrε. **6** Idzidzérhe umum ihweng uge Unum aka atirhunga ikorhe iyiki ize ra amεnmbi. Nu unga awuri inua ikorha ngge utsεku unga aka imasha kishoo ivangye Ukiristo Uyesu aka ibvui aba. **7** Irhikungge umum igū ri imine ri itsimbi kishoo, ngge iki iwe uge umum ībema umbi nggu kishoo amennum. Uko umum iwe ru ugborzī use ikake Isarhe Iyiki Ize ni idεyiwe uge iwe idzidzérhe, kishoo umbi agasha nggu umum ri imimuta iyi Unum. **8** Unum awu idekamum uge umum ībeemum umbi kishoo akarhārhā nggu ibibemaye Ukiristo Uyesu aka adzaa umum. **9** Umum ifεn-Num uge umbi awuri itoma abemumbi adøka na aseng ri ihwihwεngmbi na adεε atsū ri iyiki irhika nu iyiki ida irhika. **10** Umbi aba akorhumbi rimi, umbi awuri idεε atsūmbi ubinkpi uku uwe uku uze. Umbi ikei awuri idεε aseimbī ise iyi isar iki ishingge ru uvau utsεku Ukiristo aka ibvui aba. **11** Umbi ikei awuri idεε akorhumbi abin aka arhika arhεrhe

ri ijee Uyesu Ukiristo iki uwuri ikū ikpikpoi nu itosa iba ru Unum. **12** Umbi angwẽmen nu anapumēn, umum ibee umbi ahwēng uge abin aka abewe ha aka akorhe ru umum atsu Isarhe Iyiki Ize ha izērhā. **13** Icere kishoo abi iwa aki idzeu udzepurhe uyērhe nu kishoo abōo nggimi aka ahwēngmbō uge umum iwe ru ugborzī ri itsi idzowe isarhe Ukiristo. **14** Ri itsi umum iki iwe ru ugborzī, Uteijee atsu irhē abika adōsa nggimi awe ru ikeramen. Umbō ani irherha Arherhu-Num nggu ikeramen akarhārhā nu isheri iwei. **15** Awu idzidzerhe uge abōo adzowe isarhe Ukiristo umbō agū unyēē umum na abee abōo anyā umbō awe ru ugarh anangmbō umum. Bōr abōo adzowe isarhe Ukiristo ra amen aka aze **16** nu ibibema. Umbō ahwēngmbō uge atsuka umum ru ugborzī ngge itsú umum ideyiwe anera uge Isarhe Iyiki Ize iwe idzidzerhe. **17** Abōo adzowe isarhe Ukiristo ngge itsú umbō akpo ubin umbō aka abee. Umbō asi idzowekumbō ngge nggu amen aka asar. Umbō akaifērhkō uge idzowe isarhembo iwuri itsu ighongamēn ru umum ri ivangye umum iki iwe ru ugborzī. **18** Bōr ubinkpi umbō aka akaifērhkō usi ighongkpō amennum. Umbō aba akorha ngge ri ifērhkō iyiki ibewe use ifērhkō iyiki ize, ubinkpi uku uwe ru ugarh kishoo uwe uge adzowe isarhe Ukiristo. Ake atsu umum inggomanggom. Íí umum iwuri inggomanggom, **19** umum ihwēng uge ru ubok ifēn-Nummbi nu iyiyikeye iki idzeki Ipfu Uyesu Ukiristo, umum iwuri idze ru ugborzī ukpirē. **20** Umum ifosa akarhārhā uge umum isi ígūmum atsak ru ubinkpi umum iki ikorhe. Umum ibee irherhe ni isheri iwei ngge itsú umum idēē ikū ikpikpoi iba ru Ukiristo ri

ikikorhamum, ru nyaka ha umum iki iwe uben ivang. Umum iba ibek use iba ikpe, umum ibee ikpoi unga uben ivang. **21** Umum iba ibek, umum ikpoi Ukiristo ukpekū, ikei ivangye umum iki ikpe, iwuri iwe ru ugarh inangge ibibek ru upfung! **22** Umum iba inu ibek ri iyor iyere, umum idēē ikorhumum ubinkpi uku awe ru ugarh. Bør umum iwuri itsū ubin ukusong? Umum isi ihweng! **23** Umum isi idēē itsūmum akpe use ibibek. Umum ibee ineke upfung upkire ni iwe nggu Ukiristo, ubinkutsu, ngge iwe iyiki izea ru umum. **24** Bør izengge ru umbi umum iba ibek ri iyormum. **25** Umum ihweng izengge ru umbi, nggee umum ihwengmum iwuri iwe ru urhe nu umum iwuri inu itsernum ru umbi kishoo. Umum ibee iyika umbi atoma awe ru imangmang ru Unum na awe ra anggom ra ake. **26** Ngge itsú ivangye umum iki iwe nggu umbi ikei umbi awuri itoma akpoi Ukiristo Uyesu ru ubinkpi unga aka akorhe ru ubokmum. **27** Ubinkpi uku unang kishoo, uge umbi akorhe ru utsind̄wi uku urhika ra abika awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize ri itsi Ukiristo. Moc̄e umum iba iba inyā umbi use igū arherhe ri itsimbi, umum iwuri ihweng uge umbi adēē akerm̄bi urhōnga na ani itō itser akarhārhā ri ikake abin hā Isarhe Iyiki ize iki imesuwe. **28** Ikek̄i umbi asi ígūmbi iwei ru uben utsind̄i abika akpēna umbi. Ri ikorhe ru nyaka ha umbi awuri ideyiwe umbō uge Unum awuri itsime umbō, bør awuri iforha umbi. **29** Umum irherha akere ubinkutsu Unum aka adeyiwanga umbi imimuta ri ineka umbi awe ru imangmang ru Ukiristo nu ikei ahwa ayetnum ru unga. **30** Ayetnum hā icere umbi aka awe ra

ake, awe ru nyaka ayetnumkə umbi aka anyā umum ra
ake, nu ayetnumkə umbi aka agū icere umum ini iwe ra
ake.

2 Umbi aba afita ri itsimbi aka awe abi Ukiristo, nu umbi
aba awembi ri idøngamen ru ibibemanga ru umbi, nu
umbi aba awembi ri iwérha nggu Ipfu-Num, nu Ukiristo
aba afea ri inna nu icicorhe ru umbi, **2** mōcē àka atsu
umum igømagøm idzidzérhe ri idøsa arherhamum. Umbi
àka akaiferhkø abin urhønga. Àka abema adøka. Àka
awe amen unying nggu adøka na azī ra asu urhønga.
3 Àka niba akorhumbi iferheyε iki itsu umbi awe ru
ugarh anangmbi abøø use akorhe ubinkpi uku utsu umbi
aberi itsi. Bør àka irherhi atsimbi àka aneke uben unera
anyangu uner uwøø ananga unga. **4** Umbi kishoo àka
niba akaiferhkø na akorha abinke aka iyika umbi ukpekü,
bør àka akorha abin aka aze àka iyike abøø. **5** Imëngge
umbi akaiferhkø ru nyaku Ukiristo Uyesu. **6** Unga awe ru
nyaku Unum ru uben utsindīa, bør asi inyangi itsinga
awea icaica nggu Unum. **7** Unga anyangi itsinga asi iwea
ubin, unga awe ugärhā ri adzeka ri iyor uner. **8** Unga aka
adzipa awe unera, unga arherhi itsinga na akpe ru nyaka
Unum aka adeyiwe unga. Unga akpe ru utsindī uwuku
ubewe ri inyapuwe unga ru igärhāmau ucucii! **9** Ngge
itsu Unum abera unga afafā ra anangkə aka anangke
uben anang na adzowe unga itsoke iki inangke uben
itsok. **10** Unum akorha akere ngge itsú uben unera ra afā
nu abī use unørkang abī awuri itar arhu ri idzowe itsi
ru Uyesu, **11** nu uben arhem awuri irherhe ukupëë ugε
Uyesu Ukiristo awu Uteijee. Akere awuri ikū imor azī ru

Unum Utε. **12** A aze awerhamum, rimi hā, aka adəsa ru nyaka umbi aka isaka adəsa ri ivangyε umum iki ina iwe nggu umbi, àka adēē adəsa na akorhe icεrε anangmbi umum iki isi iwemum nggu umbi. Àka atō itser adεyiwe ififørhmbi nggu iwei nu izizang. **13** Umbi adēē akorhumbi akεrε ubinkutsu Unum nibikanga anu itō itser ru umbi ri iyika umbi abema na akorhe ubinkpi unga aka abee umbi akorhe. **14** Àka niba akorhumbi iferhε ri ibvibvun use uning, **15** ngge itsú unera asi írhenunga umbi ri ikorhe iki ibewe, nu umbi awuri iwe asasar. Umbi awuri iwe angwε Unum aka asi íkorhumbø ubin uvau ra ateu abi amen aka atārhā, umbø aka isaka akorhe abin aka abewe. Awu ufang umbi asei ise iyiki ize nggu umbø ru nyaka abika arhang ugε ídzeer ra afafā. **16** Aka adēē aker ri isarhe idzidzérhe iyiki idzowe urhε. Mocε, ru unumkpi Ukiristo aka iba, ngge iwuri itsu umum ifírhā ugε umum isi itōmum itser iyiki itso ru umbi ibem. **17** Abinke umbi aka adzowe na akorhe aki idze ru imangmangmbi ru Uyesu awe ru nyaki idem-Num. Uko urhemum uba uwe ru nyaku ungwεrhā abin aka ahwake umbø aka awupuwe izūwā ru idem-Num, umum iwe ra anggøm nggu umbi kishoo. **18** Umbi igambi aka agøm anggøm nggu umum. **19** Umum ifosa ugε Uteijee Uyesu abemuwa umum idene Utimoti aba ru umbi ifitem, ngge itsú umum ima igømagøm ivangyε umum iki igū isarhe ra atsimbi. **20** Umum ishimum nu uwøø nggu umum ru nyaku Utimoti. Awu idzidzérhe unga abee inyā iker iyormbi. **21** Abøø nggimi akpurha akaiferhkø abinke umbø aka abee na asi ikambo iferhkø abinke Uyesu Ukiristo aka abee. **22** Bør umbi ahwεngmbi age Utimoti

aka adεyiwanga iwiwenga. Unga atõ itser urhɔ̄nḡa nggu umum adzowe Isarhe Iyiki Ize ru nyaku ungwẽ aki itõ itser nggu utε̄nḡa. **23** Nggee uba umum igūmum abinκ̄ abi ijee Uroma aka ikorhuwa umum, umum iwuri idene unga aba ru umbi. **24** Nu umum iwemum ri ikeramen uge Uteijee awuri ineka umum iba ru umbi ifitem. **25** Bør umum ikaiferhk̄o uge awu ufang umum idene Uabaforiditu abvui aba ru umbi. Unga awu ungwẽmen. Unga atõ itser nggu umum na atang iwa ru nyaku uner iwa nggu umum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize. Umbi adene unga ru umum ru unga ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee. **26** Umum ibee idene unga aba ru umbi ubinkutsu umbi agūmbi uge aghonga unga, amε̄nnga adake. Ngge itsu unga adzumaabee inyã umbi. **27** Idzidzerhe irhārhā ighongge unga akpurha abør akpe. Bør Unum acorhuwe unga nu umum ikei. Unum asi ibeenga umum itoma nggu idøngam̄en ri idøng amε̄nyε umum iki iwerangge. **28** Umum itoma ibee idene unga aba, nggee umbi aba anyãmbi unga ikei, umbi ama agø̄m nu umum ima itsuwe ighongam̄enmum. **29** Mø̄cε aka ayε̄i unga nggu ibibema iyi Uteijee nggu anggø̄m na adzowe imor ra anera ru nyaka unga. **30** Àka akorha akε̄rε ubinkutsu unga akpurha abør akpe ri itser Ukiristo. Unga atsu itsinga ru iyiki ighong ri iyika umum ivangyε umbi aka asi idε̄ε̄ ayikambi umum.

3 Arherha akø̄ ake umum iki ibee irherhe. Umbi angwẽmen nu anapum̄en, aka agø̄m anggø̄m uge umbi awe abi Uteijee! Asi íwea ighighong ru umum itsenga abin ru umbi akirakε umum iki ititi itsenga umbi. Ngge iwuri ika umbi ri imangmangmbi. **2** Niba uneke aner ha aki

ikorhe ru nyaki ñjui aküna umbi ayapumbø. Umbø akorhe iyiki ibewe ivangye umbø iki ibee usorhe uwe utsar ififørh, umbø akpurha azharhuwe agau ayormbø. **3** Umen iwe ru usorhe idzidzerhe ukpu ipfu, ubinkutsu umen idzowe igöng ru Unum ri Ipfunga, umen iwe ru ikeramen ru Uyesu Ukiristo, umen isi iwemen ru ikeramen uge ititëwämén iwuri iførh umen. **4** Bør umum iwemum nu ubinkpi uku utsu umum ikeramen. Unera aba akaiferhkø uge ititëwänga iwuri iførh unga, mœce unga ahweng ugc umum itëwã inang unga. **5** Asorhuwa umum ru unum ukpu utørøk. Umum iwu uner Uisrairha. Umum iwe ru unang Ubanjami. Umum iwu utsa Uyahuda. Uyamum nu utemum awu abi Uyahuda. Umum iwe Ufarisi abika adøsi Íkpem anangmbø uben unera. **6** Umum ïdeyiwe itsu amennum ru Unum ri idzowe uver ra abika adøsu Uyesu. Umum inyangu itsimum irhika ru utsindïwi umum iki udøsi Íkpem. **7** Bør kishoo abinke umum iki ikaiferhkø uge awu ake atsu umum iwe asasar ra asu Unum, icere umum inyã ake asi iweke ubin, ri itsi umum iki iwe ru imangmang ru Ukiristo. **8** Abinke aka anang, umum irhi uben ubin ugees usi imækpo ivangye umum iki ikpanga ukpø nggu nggaa ugarhkpi ukpuku uhweng Ukiristo Uyesu Uteijeemum. Umum iki itarukü kishoo uben ubinnum ri itsinga. Umum irhi abina ru nyaka abinke aka ashike ru ugarh ru umum ima ikpo Ukiristo, **9** ni ikpo iwe uwu unga. Unum asi inyangum umum iwemum uner uwuku urhika ri idøsi Íkpem. Bør unga anyanga umum uner uwuku urhika ri iwe ru imangmang ru Ukiristo. Irhirhika ha idzeku Unum ru ubok imangmang.

10 Umum ibee ihwεng Ukiristo nu ijee iyiki isoknga ra akpe nu igasha ra ayetnumnga, ni iwe ru nyaka unga ra akpenga. **11** Ngge itsú umum ima isok ra akpe ikei. **12** Isi iwengge uge umum iki ikpomum akere kishoo, umum inasi iwemum ru nyaka Ukiristo, bɔr umum ikpurhi itsu amennum ibee iwe ru nyaku Ukiristo, aki ha atsu Uyesu akpɔm umum. **13** Umbi angwεmen nu anapumen, umum isi ikakū iferhkɔ uge umum iki idzur ikpommum ukpɔ, bɔr umum ikorhu ubina unying. Umum iyiruwe ubinkpi uku utɔngkpɔ ra andzing nu itɔ itser akarhārhā igɔpa izī ra asu ru ubinkpi uku uwuri ikorhe. **14** Umum igɔpa nggu ikermum izī ra asu ru ubinkpi uku udzeu umum ri imimasha. Umum ikorhe rimi ngge itsú umum iyεi ubεtε Unum aka ayisa umum ra afā izī iyεi, ru ubok ubinkpi Ukiristo Uyesu aka akorhe. **15** Kishookamεn iki iseng ri imangmang, imɛngge umen irhi abina ru utsindī uwεre. Nu unermbi unying aba akaiferhkɔ iyikise ru ubina unying ra abin hā umum iki irherhe, mɔcε Unum awuri iyikuka unga anyã ru utsindī uwuku urhika ikei. **16** Bɔr umen ima isisei ru nyaka abinke umen iki imesa uba utsī icεre. **17** Umbi angwεmen nu anapumen, àka agbopa nggu abɔɔ ri ikorhe ru nyaka umum. Àka arhi abirabε aka abek ru nyaka abinke umen iki ïdzaa umbi. **18** Ubinkutsu anera arherhe abek ru nyaka anggamtsak igārhāmau ucucii Ukiristo. Umum iki ideyiwamum akere isha, nu icεre umum irherhe ake ikei nggu anyī. **19** Ivangye umbɔ aka ikpe, umbɔ awuri itsī ri itsitsīm. Unummbɔ awu anambɔ. Abinke umbɔ aka agɔm awu abin ishī umbɔ aki ikorhe. Amenmbɔ awe ra abin upfung. **20** Bɔr umen iwe

abi afā. Umēn ini idzēu uwuku ufōrh umēn Uteijee Uyesu
Ukiristo, uwuruwi aka idzeku nggō̄ ha. **21** Unga awea
ri ijee iyiki ikū abina kishoo aba ri ididarhngā. Unga
awuri ikū ijee ha afaruwe ayormēn aka aghong irhārhā
na akpe icērē ngge itsú ake awe ru nyaki iyinga iyiki ibek
ugbagbaa.

4 Nggee, umbi angwēmēn nu anapumēn, ngge iwuri itsu
umbi adē̄̄ aker ri idōsu Uteijee. Umbi awe awerhamum iki
ibema ni idzumi ibee inyā. Umbi atsu umum igōmagōm.
Umbi awe ru nyaku nggaa itosa iyi itsermum iki itso. **2**
Umum ishōrhā ungo Uafodiya nu Usintiki umbi akaifērhkō
unying nggu adōka ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru
Uteijee. **3** Iī, ikei umum irhusa ungo uwerhē itsermum uwu
idzidzērhe uyike akatserh abērē aka atō itser akarhārhā
ayika umum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize. Ukirhemēn nu
abō̄ aka atō itser nggu umum ikei nu kishoo atsokē
umbo aka atseng ru ubvur uwu urhē. **4** Uben ivang àka
agōm anggōm uge umbi awe abi Uteijee. Umum iwuri
irherhumum ikei, àka agōm anggōm! **5** Àka adēyiwe ubēn
unera ididoorye umbi aka awe. Uteijee asi ídārhunga na
aba. **6** Niba angwārhūmbi anaa ri itsi ubēn ubin, bōr
àka arhusu Unum ubinkpi umbi aka abee, àka ashōrhā
unga na atar uwēe ru unga. **7** Nu ididoorye Unum aka
adzowe, ididoor ha iki inangge kishoo ihwihweng iwuri
ikake ifērhkombi nu ubinkpi umbi aka igū̄ ra amenmbi
ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu. **8**
Umbi angwēmēn nu anapumēn, ubinkpi uku udōsa umum
iki ibee irherhe unggakpi. Àka adē̄̄ akaifērhkō ri itsi
abinkē aka awe idzidzērhe na awe ru imor na arhika na

asar ru abinke aki itsu amen agom anggom, nu abin aka aze inyinyã, nu udzumu ize na ameke iyei ikpikpoi. **9**
Àka akorhe kishoo abinke umbi aka amesa na ayei na agü na anyã ru umum. Unum uwuku udzowe ididœr awuri iwe nggu umbi. **10** Umum iwe ra anggom akarhärhã nggu ikpü anggomke Uteijee aka adzaa ubinkutsu umbi ikei aka adeyiwambi umum ibibemambi. Ngge iwe idzidzerhe uge umbi abemumbi umum uben ivang, bør umbi asi ikpombi utsindř uwuku udøyiwa ingge. **11** Umum isi ini umum irherhe akere uge umum ibee ubin, umum iki imesumum igomagom nggu uben ubinkpi uku ukpo umum. **12** Umum iki imesumum ibek nggu ida ubin nu ibek nggu iwe ru ubinkpi uku unangkpø ubinkpi umum iki ibee. Umum iki imesumum ibima nggu uben ubinkpi uku ukorhe ru umum. Umum iwe ra anggom ivang anaamum aka atok na ashike ru ubin, ivangye umum iki ikpo inang ubinkpi umum iki ibee nu ivangye umum iki isi ikpomum ubinkpi umum iki ibee. **13** Ukiristo ani adzaa umum iker iyiki igomagom ru uben ubinkpi uku ukorhe ru umum. **14** Uko rimi hã, aze umbi aka ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee. **15** Awu use anang akere ha, ivangye umum iki ibore Umakidoniya, abika adøsu Uyesu abøø asi iyikambø umum nggu uhwek uku utøitser Unum. Umbi ukpekü akpurha akorha aki ha ri ivangye umbi abi Ufirhibi aka awe abika afa ri idøsi Isarhe Iyiki Ize. **16** Uko ivangye umum iki iwe ru Utasarhonika, umbi ayikambi umum anangmbi idiki unying ri ivangye umum iki ibee. **17** Umum isi irherhumum rimi uge umum ibee iyei izuwã iyøø. Bør umum ibee umbi akpo itosa akarhärhã ru Unum.

18 Umum iki iyεisū abina kishoo umbi aka adene ru ubok Uabaforiditu. Umum ikpo inang abinkε umum iki ibee. Iyiyikembi iwe ru nyaki idεm iyiki iwe ru isung iyiki ize umbɔ aka adzowe ru Unum. Unga ayεi ngge nggu anggɔm.

19 Unummum awuri idzaanga umbi abina kishoo umbi aka abee ru abinkε unga aka awurake ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu. **20** Unum Utεmen ama awe ru ikpikpoi ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.

(aiōn g165) **21** Àka aghwe kishoo abika adøsa, abirabε aka awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu. Abika adøsa aka awe nggu umum nggimi aghwe umbi. **22** Kishoo aner Unum nggimi aghwe umbi, undzumunga abika awe ru udzepurhe Ukaisar. **23** Imimutu Uteijee Uyesu Ukiristo ima iwe nggu umbi kishoo. Iwerimi.

Ukorhosí

1 Awu umum Uburhu. Unum unga atsū umum iwe uner itser Ukiristo Uyesu. Ungwẽmen Utimoti awu urhõnga nggu umum. **2** Umēn itsēnge ubvur uwure ra asarkasar anera aka awe ru imangmang ru Ukiristo aka asei ru uteu Ukorhosí. Unum Utēmen ama adzaa umbi imimuta nu ididəor. **3** Uben ivang umēn ifēna Unum ru umbi, umēn iki isaki itar uwēe indzowe Unum Utē uwu Uteijeemen Uyesu Ukiristo. **4** Umēn ikorhe rimi ubinkutsu umēn igūmen imangmangmbi ru Ukiristo Uyesu. Ikei umēn igūmen ibibemambi aka awerangge ra abika adəsa. **5** Imangmang nu ibibema hā idzeki ifosambi ra abin aka aze umbō aka angwēwa umbi ra afā. Umbi aka agūmbi ake ri isarhe iyi idzidzerhe ngge iki iwe Isarhe Iyiki Ize **6** iki ibangge ru umbi. Ru upfunga kishoo Isarhe Iyiki Ize ha ighwērungge ikpūrhā ni isengge. Ngge iki isaki ikorhe rimi hā ru umbi udzur ru unumkpi umbi aka agū ngge na ahwēng idzidzerha iyi imimutu Unum. **7** Umbi amesa ngge ru Uabafara, uze uwērhi itsermen. Unga awu uner itser idzidzerhe uwu Ukiristo, uwuruwi umēn iki idene unga aba ru umbi. **8** Unga adēyiwa umēn ibibemayē Ipfu-Num iki idzaa umbi. **9** Ri itsi akere ha, umēn inasi inekukumēn ifēna Unum ru umbi udzur ru unumkpi umēn iki igū isarhe ri itsimbi. Umēn ini ishōrhū Unum unga ama adzaa umbi ihwihwēng nu itsoi iyiriye iki idze ri Ipfunga. **10** Umēn ifēna umbi Unum, ngge itsú umbi ama asei iseī iyi ibibek iki idzowe igōng ru Uteijee na atsu unga agūibēn ru uben udī, ngge itsú umbi awuri idēē akorhumbi ikpū iyiki ize kishoo nu umbi ikei atomi

ihweng Unum akarhārhā. **11** Unum akū nggaa ijeeenga atsu umbi awe akeker, ngge itsú umbi akpo nggaa ibibima nu anggom, **12** ni itsu umbi agom anggom atar uwεε ru Utε, uwu ha aka atsu umbi adεε amεε igasha ru ukam ukpu abika adosa ri iyerhe iyi irhirhang. **13** Unga ashɔɔte umen īdzek ri iyerhe iyi uzī, na akū umen atsī ri Iyerhe iyi Ungwē hā unga aka abema. **14** Ru ungwē hā umen iki ikpo ififorh nu itsūwe arhim. **15** Umēn itsikammēn isi idεε inyāmen Unum, bɔr Ukiristo ayika umen ihweng iwiwe Unum, ubinkutsu unga awe ru nyaku Unum. Unga awu unanyī ungwē Unum, nu unga awe ru nggaa ijee ri kishoo abinke aka amuna. **16** Ukiristo amuna kishoo abinke aka awe ra afā nu abī. Unga amuna abinke umbō aki inyā nu akirakε umbō aka asi īnyāmbō, utoma nu kishoo ípfu iyi ijee, nu kishoo íyerhe nu uben ubin uku uwe ri ijee. Abina kishoo unga amuna na awe akinga. **17** Unga awei nu abina adorha amuna, nu unga atsu abina kishoo agha inggbashi. **18** Unga awu itsi iyor ha, iyiriye iki idarh iyor ha, ngge iki iwe abika adosa. Unga awu unggbaashi uben ubin nu unggbaashi uner uwuku usok ra akpe, ngge itsú unga ananga uben ubin. **19** Unum awe ra anggom age Ukiristo awe ru nyaka unga ru uben udīa. **20** Unum aseng unga akū uben ubinkpi unga aka amuna atsī ri ighbigbisha iyiki ize nggu itsikamngā. Akere atoma nggu uben ubin nu abī nu afā. Ukiristo akorha akere ha ri ikpe nu igārhāmau ucucii, ngge ikū ididɔɔr iba ra ateu uben ubin nu Unum. **21** Umbi aka asaka awe ru igigau nggu Unum. Umbi awe abika akpē Unum ra amenmbi ru nyaka umbi aka ideyiwe ri itser iyiki ibewambi. **22** Bɔr icere ru

ubok akpe Ukiristo ri iyor, Unum aka abvui agbisha umbi. Unum akorhe rimi ngge itsú ivangye unga aka irhi umbi, unga awuri inyā umbi ru nyaku undzumu abika asar nu isheru uvau. Umbi ashimbi ru uvau, ikei unera ashia ru ubinkpi unga aka ikū arhena umbi ri ikorhe uben ubin uku ubewe. **23** Akere kishoo awuri ikorhuke umbi aba adēē akermbe ri imangmangmbi ru Ukiristo na asi ineke uben unera akəna umbi ifosu ubinkpi uku uwe ukpumbi Isarhe Iyiki Ize iki irherhe. Umbi aka agūmbi Isarhe Iyiki Ize iyere nu umbə aka adūwükumbə ngge ru uben unera aka awe ra abī. Umum Uburhu, iki iwu uner itserngge. **24** Umum iwe ra anggom ubinkutsu umum ihweng uge ayetnummum aka ayikake umbi. Nu umum ibeemum ihwa kishoo ayetnumke Ukiristo akaabee umum ihwa, ngge itsú umum iyike iyornga, iyiriye iki iwe abika adəsa. **25** Unum adena umum iwu ugārhā abika adəsa ri ideyiwe kishoo ubinkpi urhemngu uku uni irherhe. **26** Isarhe iyere iwe ri iwək ri kishoo anera aka asei riməñ, bər icere iki idzekangge ukupeng ra aner Unum. (**aiōn g165**) **27** Unum aseng ideyiwe anernga age unga awea ru nggaa ibibeanga ra atsen abi Uyahuda. Ibibeanga iwu uge Ukiristo awe ru umbi, nu umbi awe ru ifosa iyiki igasha ri ikpikpoi iyi Unum. **28** Umen ideyiwe anera ri itsi Ukiristo, ni ifituwe ni imesuwe uben unera nggu kishoo itsoiyε umen iki idēē ikorhe. Umen ikorha akere ngge itsú uben unera aka awe ru imangmang ru Ukiristo unga arhika ra asu Unum. **29** Ubin hā nukpo uku utsu umum itō itser akarhārhā ikū nggaa ikerye Ukiristo aka adzaa umum.

2 Umum ibee umbi ahweng ititēwāmum akarhārhā ru umbi nu abirabε aka awe ru Urhawudikiya, nu kishoo abirabε aka anasi igbopumbə nggu umum. **2** Umum itō itser akarhārhā ngge itsú umbi ama akpo ififita ra amenmbi na agbopi itsi ri ibema adəka. Umum itō itser akarhārhā ngge itsú umbi ama awe nggu undzumu idorh iyiki ihweng undzumu isarhe Unum. Umum itō itser akarhārhā ngge itsú umbi ama ahweng iwiwək Unum ngge iki inasi idzekangge ru anera rimōd. Iwiwək ha iwu Ukiristo. **3** Ru unga awəke kishoo iwu ru ubin iyi itsoi nu ihwihweng. **4** Umum ideyiwa umbi akere ngge itsú unera asi írhema umbi nggu irhem iyiki irhika bər ishingge. **5** Umum isi iwemum umō nggu umbi ri iyor, bər uben ivang umum ini ikaiferhkə ri itsimbi. Umum iwe ra anggom uge umbi agbopi itsi nu imangmangmbi ru Ukiristo idēē iker. **6** Nggee, ru nyaka umbi aka ayei Ukiristo Uyesu awu Uteijeembi, aka adēē awe abika adəsa unga. **7** Aka adēē aker na aseng ri iwerhambi nggu Ukiristo. Aka adēē aker amen uge abin umarhemmbi aka amesuwa umbi ri itsi Ukiristo awe idzidzerhe. Aka atar uwəe uben ivang. **8** Aka angwēdzen utsur unera adzura umbi igārhā nggu iferhkōnga iyiki itārhā iki iwe nggu igberangwī. Ikpū iferhkə ha iyurhi ra agbeyi anera nu ikpem ri itsi abin aki upfung ukpire na asi iweke ru Ukiristo. **9** Ubinkutsu ivang Ukiristo aka adzipa awe unera, unga ana awu undzumu Unum. **10** Umbi awu undzumunga ri idəsu Ukiristo, uwuku uwe itsi ru uben ijee nu iyərhe. **11** Ri idəsu Ukiristo, iwe ru nyaka umbi aka asorhu usorhe, nu amen aki arhimmbi aka adzeke. Akere asi iweke usorhe

anera aki ikū abokmbø akorhe, bør awu ikpū usorhe
Ukiristo aki ikorhe. **12** Aka adzakukumbø umbi nggu
Ukiristo ri isorhu ubötisima, ikei umbi aka asombi nggu
unga ru ubok imangmangmbi ri ijee Unum, uwuruwi aka
asoyiwe Ukiristo ra akpe. **13** Umbi aka agaumbi nggu
Unum ri itsi arhimmbi, nu ikpona ibee ikorha amen
arhim idarh ibibekmbi, bør Unum atsu umbi adzipa abek
nggu Ukiristo. Unum atsūwe arhimmen kishoo. **14** Unga
afðrhūwe arherhe igbigbaye umen iki ikorhe, akirake aka
adðð irhena umen ni itsuka umen ufa. Arherhe igbigba
ha adðð igamtsak nggu umen, bør Unum anyanguwe ake
ri inyapuwe ake nu igärhāmau ucucii. **15** Unga abvure
ijee iyi ayerhe nu abi ijee na adzowe umbø atsak ra awiya
ri ikpe nu igärhāmau ucucii na adzuma ananga umbø.
16 Ngge aka niba aneke unera atsuka uvau nu umbi ru
ubinkpi umbi aka igha use ubinkpi umbi aka ihwa, use
ri inum agbeyambi, use irhowa ufð uku ufa, use unum
ukpuku uwosha. **17** Akere awu azirhzī abinke aka iba, bør
undzumu idzidzerhe akpo ngge ru Ukiristo. **18** Àka niba
anekukumbi uben unera uwuku ugübèn irherhi itsi iyi
igberangwī na adzowe igøng ípfu itser-Num atsu umbi asi
ikpombi ugþetambi. Ikpū uner ha anu irherha arherhe
akarhārhā ru ubinkpi unga aka anyā. Ihwihwenga idzek
ra amennga, ni itsu unga aberi itsinga, bør idzidzerhe
unga ashia ru ubinkpi uku itsu unga aberi itsinga. **19**
Unga aka nekuka ikpøm Ukiristo, uwuku uwe itsimèn.
Kishoo abika adøsu Ukiristo awe ri nyaki iyor iki igbopa
urhønga nggu icim. Iyor ha iseng ru Ukiristo uwu ha aka
awu itsia ru udíkpi Unum akaabee. **20** Ukiristo akpe na

afone itsikamnga ri íkpem upfung ukpire. Ri idøsa unga, umbi aka akpembi ri íkpem hā ikei. Ngge awu use utsu umbi akorhe ugεε umbi ana awu abi upfung ukpire ri idøsi íkpemkpø? **21** “Àka niba akū ubok anyangumbi! Niba akū arhem abangumbi! Niba akū ubok abangumbi!” **22** Ikpū íkpem iyere ha iwu abinke aka asi ídärhūke. Umèn ïba itõ itser nggu ake imaamen umèn iwuri itare ake, ubinkutsu ake awe íkpem nu ímesayε anera aka amuna ukpekū. **23** Íkpem hā iwe ru nyaka abirabε umbø aki inyā umbø ugεε umbø adzeku iferhkø iyi itsoi. Ngge iki isaki imesuwe anera umbø akorha atsar akagøng aki idεyiwe uge umbø abemu Unum ri irherhi itsi igberangwī na atsu iyormbo ihwa uver, bør íkpem hā isi idεε ikennngge ikponi iyor ri itsu ngge igüiben.

3 Aka asoyiwa umbi nggu Ukiristo, nggee àka atsu amènmbi ra abinke aka awe ra afā, ra anangkε Ukiristo aka asei ra anang iseinga ru ubok ugha Unum. **2** Àka atsu amènmbi akaiferhkø ra abinke aka awe ra afā, niba aweke ra abin aki upfung. **3** Ubinkutsu ibibekmbi iyiki igbe iki ikpengge, nu urhèmbi uwuku ufa icere uwe nggu Ukiristo. Unum anasi idzuma akū Ukiristo adzekanga use urhe uwuku ufambi. **4** Bør ivang Ukiristo aka idzeka, umbi awuri idzeka nggu unga ru nggaa imornga. **5** Nggee àka aneke ikorhe uben abinke ayormbi aka ibee ngge itsu ngge igüiben, ru nyaki irha nggu unera use ibee irha nggu unera aka asi iwea utsakngo use utsëngø, use ibee ikorhe iyiki ibewe, use ikpona. Ikpona iwu ikpū idzowe igøng ru ugberhe. **6** Ri itsi akere ha, avøm itsu ufai Unum aka iba. **7** Umbi akorhumbi abin rimi hā na adørha atirhi

idøsu Ukiristo. **8** Bør icere awu ufang umbi aneke ikorhe kishoo abin akere, uben ikpū avøm, nu ikpikpëë, nu inyar, nu irherha arherhe aka atärhā. **9** Àka aneke igberangwī atsuke adøka, ubinkutsu umbi aka atsimukumbi amen aka agbembi nggu ikorha arhim, **10** na atsim amen aka afa. Amen hā ake anu idzipa awe ru usaka uwuku umuna ake ru nyaka umbi aka anu iseng ri ihweng unga. **11** Ru urhe uwuku ufa ha ri idøsu Ukiristo, umen isi inyā anera awuwembø ubinkutsu, umbø awe abi Uyahuda use atsen abi Uyahuda, use uner usorhe use uner ida usorhe, use uner arhum use utsen uwuku usheru Unum, use ugärhā use uwuku uføn. Ubin uku unang ugarh kishoo awu Ukiristo, nu unga asei ru kishoo abika adøsa unga. **12** Umbi awu aner abirabø Unum aka aseng. Unga abema umbi na atsu umbi awe asasar. Nggee, àka awe ratorh, nu inna, irherhi itsi, ididøør, nu idøngamen. **13** Àka adøngamen nggu adøka. Àka atsüwe adøka ra abinke umbi aka akaiferhkø umbø aka asi ikorhumbø ru utsindø uwuku uze. Àka adzuma atsüwe adøka ru nyaku Uteijee aka atsüwe umbi. **14** Ubinkpi uku uwe ru ugarh unang akere ha kishoo, aka abema adøka. Ri ikorhe rimi hā umbi awuri iwembi ru undzumu igbopi itsi urhønga. **15** Àka aneke ididøoryø Ukiristo aka adzaa umbi idarh kishoo iferhkombi nu ikikorhambi. Àka akorha akere ubinkutsu Unum aka aseng umbi asei urhønga uku utøø ru nyaki iyora unying. Na atar uwøø. **16** Àka akaiferhkø ri itsi isarhe Ukiristo. Àka akaiferhkø ra ake na amesuwe adøka na amutuwe adøka nggu itsoi. Àka arherha arherhe nggu adøka ra ambom aki ubvur Unum nu ambom abika adøsa

aka amuna nu ambom Ip̄fu Isarsatangge aka atsu ru umbi. Àka atsū ambom na abar abin na atar uwεε ru Uteijee ra amenmbi. **17** Ru uben ubin umbi aka irherhe na akorhe, aka akorha ake kishoo ri itsok Uteijee Uyesu, ri itar uwεε ru Unum Ute ru ubok unga. **18** Umbi akatsērh, aka akorhu ubinkpi atsakmbi aka agor umbi ikikorhe, ubinkutsu ubin hā nukpō uku umēē abika adəsu Uteijee akorhe. **19** Umbi akatsak, aka abema atsēmbi na akpōm umbō uku utəə. **20** Umbi awekaci, aka akorhe kishoo abinke ateimbi aka atsu umbi ikikorhe, ubinkutsu ubin hā nukpō Uteijee aka abee. **21** Umbi atei, aka niba acayimbi angwēmbi akarhārhā utsur umbō atsūwūkumbō amenmbō ru umbi. **22** Umbi agārhā, àka akorhe kishoo abinke ateiyambi aka atsu umbi ikikorhe. Àka niba akorhumbi ri ivang umbō aka anu irhi umbi ukpekū na abee itsu umbō abema umbi. Bər àka akorha ake nggu amen unying nggu iwei na adeyiwe imor ru Uteijee. **23** Ra abina kishoo umbi aki ikorhe, àka akorha ake nggu amenmbi kishoo. Àka atō itser ugee umbi atōwe Uteijee, isi iwengge iyi anera ukpekū. **24** Ubinkutsu umbi ahwēngmbi age umbi awuri iyēmbi ukam ru Uteijee ri itsermbi. Awu itser Uteijee Ukiristo umbi aka anu itō. **25** Ubēn unera aki ikorhe iyiki ibewe, umbō awuri ifai unga ri itsi iyiki ibewanga. Unum asi ínyāngu uwəə ananga uwəə.

4 Abika awe ra agārhā, aka adzowe ugbetambo uku kpengkpeng ubinkpi umbō aka atō, ubinkutsu umbi ahwēngmbi age umbi awembi ru Uteiya ra afā. **2** Aka adzowe atsimbi ri ifen-Num. Aka angwē amenmbi ru ubinkpi umbi aki irherhe na awe abika atar uwεε ru

Unum. **3** Aka afəna-Num ru umen. Aka ashɔrhū Unum ama atsuruwa utsindī ri isarhamen, ngge itsú umen idēē indzowe isarhe Ukiristo ukupēē ra anera. Isarhe ha iwe ri iwək rimōō. Awe ri itsi isarhe iyere umum iki idūwū itsu umum iwe ri ínyawā ru ugbor uzī icere. **4** Aka afən-Num age unga ama ayika umum idūwā ngge ukupēē ru udikpi umum iki imēē ikorhe. **5** Àka atō itser nggu itsoi ri ivangye umbi aka ikorhe uben ubin nggu anera aka asi idosumbo Uyesu. Aka akorhe uben ubinkpi umbi aka idēē akorhe uben ivangye umbi aka iwe nggu umbo. **6** Aka atsu arherhambi nggu umbō awe nggu ibibema uben ivang. Aka atsu ake awu ubinkpi umbō aka igūiben, nu ubinkpi uku ibemuwe irhirhusambō. **7** Utikiku awuri ideyiwanga umbi isarhe kishoo ri itsimum. Unga awu ugārhā idzidzerhe nggu umen ru Uteijee nu umum ībemum unga. **8** Umum idene unga aba ru umbi, ngge itsú umbi ama ahweng ubinkpi uku ukorhe nggu umen, nu unga ama afituwa umbi. **9** Unga anu iba nggu Uonisimu, unga aka awe unying ru umbi. Uonisimu ungwēmen nu uner idzidzerhe nu umum ībemum unga. Umbō awuri ideyiwambō umbi uben ubinkpi uku ikorhe nggimi. **10** Unerwi umbō aki iyisa Uaristaku awu nggu umum nggimi ru ugbor uzī. Unga aghwe umbi. Rimi hā Umarku uwuruwi aka awe ungwē iyambō Ubarnaba aghwe umbi. Umum ideyiwamum umbi arherhe ri itsi Umarku, unga aba abanga, umbi ayei unga nggu aboka avaa. **11** Uyasuwa, uwuruwi umbō aki iyisa Ujustu, ikei aghwe umbi. Aner aberē ikitatambō ukpekū ra abi Uyahuda aka atō itser iyi Iyerhe-Num nggu umum. Umbō aka afituwambō umum

akarhārhā. **12** Uabafara aghwe umbi. Unga awu unying ru umbi na awu ugārhā Uyesu Ukiristo. Ubēn ivang unga adēē ifena umbi Unum nggu amēnnga kishoo. Unga ashōrhū Unum ama atsu umbi adēē aker ri ikorhe ubinkpi Unum aka abee, aka aker ru Ukiristo na awe ru undzumu ikeramen. **13** Umum ideyiwa umbi uge unga atō itser akarhārhā iyimbi nu iyi abirabē aka awe ru Urhawudikiya nu abi Uhirhaforhi. **14** Uze uwērhamen Irhuka, uner agōu, nu Udima, aghwe umbi. **15** Àka akū ighwemum azī ra angwēmen nu anapumen ru Urhawudikiya, nu ru Unimfa nggu anera abika adōsa aki ikōng ri iyanga. **16** Umbi aba avarhu ubvur uwure amaambi, àka akū azī avarhuwe ru abika adōsu Uyesu ru Urhawudikiya. Na ayei ubvur uwu ha umum iki itsēnge abi Urhawudikiya na avarha umgbō ikei. **17** Àka adēyiwe Uarkibu uge, “Uteijee aka adzaanga ungo itser iyiki itō. Niba ukpēō ititō.” **18** Umum Uburhu, itsēng ighwe iyērē ru ubokmum. Àka ayita afēna Unum ru umum ru ugborzī. Imimuta ima iwe nggu umbi.

1 Utasorhonika

1 Ubvur uwure udzeku umum Uburhu. Usirha nu Utimoti awu urhɔŋga nggu umum umen ighwe umbi. Ubvur uz̄i ri ikikɔŋg abika adɔsa ru Utasarhonika umbɔ aka awu abi Unum Ute nu Uteijee Uyesu Ukiristo. Imimuta nu ididoɔr ru umbi. **2** Umən iki isaki itar uwɛɛ indzowe Unum ru umbi kishoo, iyisa atsokmbi ri ifɛn-Nummen. **3** Umən idɛɛ iyita ra asu Unum Utəmən itsermbi iyi imangmang, nu ikikorhambi iyi ibibema, nu ibibimambi iyi ifosa ru Uteijeemən Uyesu Ukiristo. **4** Umbi angwɛmən nu anapumən, umen ihwengmən awu Unum abema umbi na aseng umbi, **5** ubinkutsu, Isarhe Iyiki Izemən iba ru umbi isi iwengge ri irhem ukpekū, bɔr iwe nggu ijee, nu Ipfo Isarsatangge nu ida icicang. Umbi ahwengmbi isiseimən iyi inggbaashia ru umbi umen iyika umbi. **6** Umbi aka awu abika amesa umen nu Uteijee, ubinkutsu umbi ayei arherha ha ru nggaa ayetnum nggu anggomkɛ Ipfo Isarsatangge iki idzaa. **7** Ngge itsu umbi awe abin aka amesa ra abika adɔsa kishoo ra abī Umakidoniya nu Uakaya. **8** Asi iwea Umakidoniya nu Uakaya ukpekū isarhe Uteijee iki idzeku umbi iz̄i, bɔr imangmangmbi ru Unum aka ahwengmbɔ uben anang. Nggee umen ishimən nu ubinkpi umen iki irherhe ra ake, **9** ubinkutsu anera nibikambɔ aki isom ikpū amenkɛ umbi aka akū ayei umen. Umbɔ asom ugɛ umbi aka aneke idɔsa agberhe, na adzipa atɔ̄we itser ru Unum uwu idzidzerhe uwu urhɛ, **10** na adzeu Ungwɛŋga aka idzeka afā, uwuruwi unga aka azituwe ra akpe, Uyesu uwuku ushɔɔrte umen ru uvɔmwi uku iba.

2 Umbi angwẽmen nu anapumēn, umbi ahwengmbi ugę iyiyepamēn iki ība ru umbi isi igbangge abī. **2** Umēn iki ihwamen ayetnum nu urhena ru Ufirhipi, ru nyaka umbi aka ahweng, bōr iyiyike Unummēn itsu umēn īdzaa umbi Isarhe Iyiki Izenga ra asu uver ukerketakpō ukpu ikpikpēē.

3 Ivangye umēn itsu umbi awe ru imangmang umēn isi igbamēn irhak use ida isisar use umēn ibee ibvuta umbi.

4 Bōr umēn iwu abirabē Unum aka anyā umēn imēēmen idzowe Isarhe Iyiki Ize. Umēn isi ībeemēn irherhe abinkē anera aka abee bōr abinkē Unum uwuku uvira amēnmen aka abee. **5** Umbi ahwengmbi arherhamēn asi iweke itonga angwī, use umēn ikū ubin ukpōo itsire atsimēn ri ibee uhwēk, Unum unga awu idekamēn. **6** Umēn isi ībeemēn anera akpoi umēn, use umbi use abikase. Umēn iwu abi itsēr Uyesu umēn iwemēn ri ijee iyiki ibee ubin ru umbi, **7** bōr umēn iwu ru nyaka awēkaci ru umbi, ru nyaku uyi aki ikpōm angwēngā. **8** Umēn ibema umbi akarhārhā, ngge itsu umēn isi īdzaamēn umbi Isarhe Iyiki Ize iyi Unum ukpekū, bōr umēn igūibēn idzowe urhemēn, ubinkutsu umbi awe azeze ru umēn. **9** Umbi angwẽmen nu anapumēn, idzidzerhe umbi ayitumbi ititēwāmen nu ayetnummēn, umēn itō itsēr utsuu nu atenum isi igūmen azhe utsur umēn iyōmmēn unera ru umbi ivangye umēn iki idzowe Isarhe Iyiki Ize ru umbi. **10** Umbi nggu Unum awu ideka, ra amen aka asar, nu irhirhika nu ida uvau umēn iki iwe ru umbi abika adōsa ri inggbashia. **11** Ubinkutsu umbi ahwengmbi umēn iwe nggu umbi ru nyaka ateī aki iwe nggu awēkacimbō. **12** Umēn ifituwa ni iyika umbi ni itsu umbi asei ra amenkē Unum aka

abee, unga aka ayisa umbi ri Iyerhangang nu ikpikpoi. **13**
Umēn isi inekukumēn itar uwēe ru Unum ra akere ha,
ubinkutsu, ivangye umbi aka ayci Arherhu-Num umbi
aka agū ru umēn, umbi abema ake asi iweke ru nyaka
arherhe anera, bōr ru nyaka ake aka awe. Awe Arherhu-
Num aka atō itsər ru umbi aka awe ru imangmang. **14**
Umbi angwēmēn nu anapumēn, umbi awe abika amesu
kishoo ikikōng abika adəsu Unum ru Uyahudiya, umbō
aka awe ru Ukiristo Uyesu. Umbi ahwa ayetnum ra
anermbi ubina unying nggu abika adəsa ha aka ahwa
ra abok abi Uyahuda, **15** abika afere Uteijee Uyesu nu
abika asəm Arherhu-Num ikei na awayiwe umēn idzek.
Umbō adakuwe amen Unum na akpēmbō uben unera **16**
ri ititēwāmbō umbō akēnmbō umēn idzowe Isarhe Iyiki
Ize ra atsen abi Uyahuda utsur umbō akpombō ififōrh.
Rimi hā uben unum umbō aki itomu ugbiu arhimmbō
akarhārhā. Avəm Unum aka acipuwake nu atsimbō. **17**
Bōr umbi angwēmēn nu anapumēn, ivangye umēn iki
idzipa ineke umbi ri ivanga ukunjiir, igigau ha iwu iyi iyor
isi iwengge iyi amen, ngge itsu umēn itsu asumen itēwā
ibee ība inyā umbi. **18** Ubinkutsu umēn ibee ība ru umbi,
udzumunga awu umum Uburhu iki ibee ikei nu ikei, bōr
Ushaitan akēna umēn. **19** Asi iwea umbi awu ifosamen, nu
igūibenmēn nu ifur iyērheyē umēn iki ikū ifīrhā ra asu
Uteijee Uyesu unga aba abanga? **20** Idzidzérhe umbi awu
ikpikpoimēn nu igūiben.

3 Nggee ivangye umēn iki ifor ibibima idamēn, umēn
inyā izengge umbō aneka umēn ukpekū ru Uatina. **2**
Umēn īdene Utimoti, aka awu ungwēmēn nu uwērhu

itser Unum ri idūwū Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo, unga adzaa umbi ikeramen na afituwa umbi ri imangmangmbi, **3** ngge itsú unera asi ítsūwūka amennga ri ivivira iyεrε. Ubinkutsu umbi ahwengmbi uge aseng umen ikorha akere ha. **4** Idzidzerhe, ivangye umen iki iwu nggu umbi, uben unuma umen isoma umbi uge umen iwuri ihwa uver. Ngge itsu, ivangye umum iki isi idēē imēēmum, umum īdene unga aba nu umum ima igū isarhe imangmangmbi. Umum igū iwei uge use uwuku uvuviri ha aka avirunga umbi, ikei ayetnummen hā aka awe ibem. **6** Bør icere Utimoti anai idzeku umbi aba ru umen, akūwā umen isarhe iyi imangmang nu ibibemambi. Unga asoma umen uge uben unuma umbi anu iyita umen nggu iki ize na abee inyā umen, ru nyaka umen iki ibee inya umbi. **7** Nggee, umbi angwēmen nu anapumen, ri kishoo igū ighong nu uvermen, umen ikpomen ififita ri itsi imangmangmbi. **8** Ubinkutsu, icere umen iwemen ri ikeramen ikei, umbi aba adēē akermbe akarhārhā ru Uteijee. **9** Umen itarmen uwēe ru Unum akarhārhā ru umbi, ri igūibenyε umen iki iwurangge ra atsimbi ra asu Unummen. **10** Nu utsuu nu atenum umen ifen-Num akarhārhā uge umen ima inyā umbi ikei ni īdzaa ubinkpi umbi aka ashimbi rakpō ri imangmangmbi. **11** Unum Utēmen itsikamnga nu Uteijeemēn Uyesu ama ayanguwa utsīndī uwuku uba ru umbi. **12** Uteijee ha ama atomuwa ibibemambi ngge itok ni ibor igba ra adəka nu uben unera, ru nyaka umen iki ikorhuwa umbi. **13** Unga ama atsu umbi awe ru ikeramen, ngge itsú umbi awe abika asheru uvau na awu asasar ra

asu Unum Ut̄em̄en, ivangyε Uteijeem̄en Uyesu aka iba
nggu kishoo asarkasarnga.

4 Ri imimasha, umbi angw̄em̄en nu anapum̄en, um̄en
imesuwa umbi ise isei iyi ibibemu Unum, ru nyaka
umbi aka asei. Icere um̄en irhusa ni itsu umbi ri itsok
Uteijee Uyesu àka atoma asei rimi hā. **2** Ubinkutsu umbi
ahw̄engmbi ubinkpi um̄en iki itsuka umbi ri ijee iyi
Uteijee Uyesu. **3** Awu ibibemu Unum umbi asei asasar, na
niba akorhumbi kishoo itser itoma-dak. **4** Uben unera
ru umbi amesi ikp̄om iyornga ru utsind̄i isisar nu imor,
5 isi iwengge iyi ikponi iyor iyiriyε atsen abi Uyahuda
aka asi ihwengmbø Unum. **6** Ikei ra arherhe itoma-
dak ha unera niba agbaa avau ru ungw̄embø use unga
akpo utsind̄i adakuwe amen ungw̄embø. Uteijee awuri
itsuka ufaí ra anera ru ikpū arhim akere kishoo, ru nyaka
um̄en iki isoma umbi ni igbiita atombi. **7** Ubinkutsu,
Unum asi iyisunga um̄en isisei iyiki ida isisar, bør um̄en
ibek ri isisar. **8** Nggee, unga uwuku ukp̄e imesa iyere
asi ikp̄eë unera, bør akp̄e Unum, uwuku udzisa umbi
Ipfunga Isarsatangge. **9** Um̄en isi ìbvui itsengamen umbi
arherhe ibema angw̄embi, umbi nibikambi Unum aka
amesuwanga umbi ibema adøka. **10** Idzidzerhe, umbi aka
isaka abemumbi abika adøsa kishoo ra abī Umakidoniya.
Rimi hā um̄en ifituwa umbi angw̄em̄en nu anapum̄en,
àka atoma akorhe rimi hā ikei. **11** Àka anyanga ngge
iwu ubinkpi umbi akaabee, ri ise isei uku ughwoaw
ri ibibekmbi, aka atsu amen ri itsermbi ukpekū na akū
abokmbi atō itser, ru nyaka um̄en iki isoma umbi. **12** Mocce
inum ibibekmbi iwuri ikū abirabε aka asi ihwengmbø

Unum adzaa umbi imor, ngge itsú umbi aneke itsorha atsimbi ra ayor anera. **13** Umbi angwẽmen nu anapumen, umen isi ibeemēn umbi awe abika ada ihweng ubin ri itsi aborø aka awu ru urhø akpe, use umbi agū ighong ru nyaka aner abøø, abika ashimbø ri ifosa. **14** Umēn iwemen ri imangmang uge Uyesu akpe na asoka ikεi, nggee umen iwemen ri imangmang uge Unum awuri ikū abika adøsa ha aka akpe aba nggu Uyesu. **15** Ru nyaka Arherhu Uteijee, umen idεyiwa umbi uge umen iki ibek icεrε, umen ibek utseku ibiba Uteijee, umen isi ínggabaashia isomen ra abirabε aka awu ru urhø. **16** Ubinkutsu Uteijee nibikanga awuri idzeka afā acipuwa, nggu uyisa ijee utsotsorakpø, nggu urhem unggbaashi ípfu itser-Num nu irhak utsom ukpu Unum, abika akpe ru Ukiristo awuri igbaashia asok. **17** Aki ha aba amaaKE, umen abi urhε awuri ishupa umen nggu umbø ra amεε ru umen ikpo Uteijee ra afafā. Nu umen iwuri iwe nggu Uteijee ugbagbaa. **18** Nggee àka afituwe adøka nggu irhem iyεrε ha.

5 Umbi angwẽmen nu anapumen, ri itsi ivang nu inum, umen isi ibeemēn itsenga umbi, **2** ubinkutsu umbi ahwengmbi uku ushashaki uge unum ukpu Uteijee uwuri iba ru nyaku uvεu ru untsuuka. **3** Ivangyε anera aka ani igor age, “Umen ise isei uku ughwoow nu ififørh,” kanying itsitsim iwuri ikpo umbø, ru nyaki ihwashi imar iki ikpo ukutserh uwuku uwu ra anaa, utsindí ishishøør ushimgbø ru umbø. **4** Bor umbi angwẽmen nu anapumen, umbi asi iwembi ru uz̄, ngge itsú unum hā usi ígbipukpø umbi ru nyaku uvεu. **5** Umbi kishoo awe angwε irhirhang na angwε atenum. Umēn isi iwemen abi utsuu use abi uz̄.

6 Nggee, umen niba iwemen ru nyaka abɔɔ aka awe ru urhɔ, bɔr umen ise i ðzɛu ni ikpɔm atsimen. **7** Ubinkutsu abika arharhɔ arha ru untsuu nu abika afirhā ade afirhā ru untsuu. **8** Bɔr umen iki iwe abi atenum, awu ufang umen ingwɛdzen ni ikpɔm atsimen, itsim imangmang nu ibibema ru nyaka atorho uzɔu aki ikɔk, ni ifosi ififɔrh ru nyaki ifur uzɔu. **9** Ubinkutsu, Unum asi itsūā umen ihwa ayetnum avomnga, bɔr atsū umen ikpo ififɔrh ru ubok Uteijeem en Uyesu Ukiristo. **10** Unga akpe ri itsim en, ngge itsú uko umen iwu aka arhi use umen iwu ru urhɔ, umen ima ise i urhɔnga nggu unga. **11** Nggee àka afita adøka na adzin adøka, ru nyaka umbi aki ikorhe. **12** Umbi angwɛmen nu anapumen, umen ishɔrhā umbi, àka adzowe imor ra abika atɛwū itser ru umbi, anggabaashimbi ru Uteijee, abika adzaa umbi itsuwā. **13** Àka akpɔm umbø afafā ri ibibema ri itsi itsermbø. Àka asei uku ughwɔow nggu adøka. **14** Umbi angwɛmen nu anapumen, umen ishɔrhā umbi, àka agbiite ato abi igherha ru umbi, àka afituwe abika asheri ikeramen ru umbi, àka ayike abika asheri iker ru umbi, àka adøng amenmbi nggu uben unera. **15** Àka angwɛdzen, utsur unera afasa iyiki ibewe nggu iyiki ibewe, bɔr uben ivang àka akorhi iyiki ize nggu adøka nu uben unera. **16** Àka agɔm anggɔm uben ivang, **17** àka niba anekukumbi ifen-Num, **18** àka atar uwɛɛ ri kishoo ubinkpi uku uwe, ubinkutsu ngge iwu ibibemu Unum ru umbi ru Ukiristo Uyesu. **19** Àka niba arhɔwukumbi Ipfu-Num, **20** àka niba akwɛerkumbi itser iyiki isom Arherhu-Num, **21** àka avira abina kishoo, na akpɔm akirake aka awe aka aze, **22** àka atimbi uben iyiki

ibewe. **23** Unum nibikanga, Unum uwu ididɔɔr, ama asare umbi undzumunga, ipfumbi nu urhɛmbi nu ayormbi kishoo ima isheru uvau ru unumkpi Uteijeemɛn Uyesu Ukitristo aka iba. **24** Unga awuri ikorhunga ake, ubinkutsu unga uwuku uyisa umbi awu uner idzidzérhe. **25** Umbi angwɛmɛn nu anapumɛn àka afɛna-Num ru umɛn. **26** Àka aghwe adɔka nggu ighwe ibibema. **27** Umum ishɔrhã umbi ri itsok Uteijee, àka avarhuwe ubvur uwure ra angwɛmɛn nu anapumɛn kishoo. **28** Imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukitristo ima iwe nggu umbi.

2 Utasorhonika

1 Ubvur uwure udzeku umum Uburhu. Usirha nu Utimoti awu urhonga nggu umum umen ighwe umbi. Ubvur uži ri ikikong abika adəsa ru Utasarhonika umbə aka awu abi Unum Utəmən nu Uteijee Uyesu Ukiristo. **2** Unum Utə nu Uteijee Uyesu Ukiristo, ama adzaa umbi imimuta nu ididəør. **3** Awu ufang ubən ivang umen itar uwəe ru Unum ru umbi angwəmen nu anapumen, irhikungge rimi hā. Ubinkutsu imangmangmbi idēē isiseng akarhārhā, nu ibibema ubən unera ru umbi inu ititoma nggu adəka. **4** Nggee, umen ikū umbi ifirhā ra ateu ikikong abika adəsu Unum kishoo, ru ibibimambi nu imangmangmbi ru uvermbi kishoo, nu ayetnumke umbi aka abima. **5** Akere kishoo awu utsar uge izharha Arherhu-Num irhika nu ngge iwuri itsu umbi amēē isei ri Iyərhe-Num, aki ha umbi aka ahwa ayetnum ake. **6** Unum awu uner uwuku urhika, unga awuri ibvui afase ayetnum ra abirabə aka isaka adzaa umbi ayetnum, **7** na awoshuwa umbi abika awu ru uver, nggu umen igamen. Akere awuri idzeka ru unumkpi Uteijee Uyesu aka idzeka afā aba nggu nggaa ípfu itsernga iyi ijee, **8** nu ikon urha. Unga awuri itsu ufai ra abirabə aka asi ihwəngmbə Unum na asi idəsumbə Isarhe Iyiki Ize iyi Uteijee Uyesu. **9** Awuri itsu umbə ufai ukpuku utsime umbə ugbagbaa na atang umbə adzek ra asu Uteijee nu nggaa ijeenga. (*aiōnios g166*) **10** Unumkpi unga aka iba, asarkasarnga awuri ikpoi unga nu kishoo abika awe ru imangmang ru unga. Umbi igambi awuri iwe nggu umbə, ubinkutsu umbi awembi ri imangmang ri idekamen iki ūdzaa umbi. **11** Nggū akere ra amen, ubən

unuma umen ifena-Num ru umbi, uge Unum ama avarha umbi amẽẽ uyisakpi unga aka ayisa umbi, na akū ijeenga atsu umbi adẽẽ akorhe kishoo abinke aka awe aka aze umbi akaabee ri imangmangmbi. **12** Umen ifena-Num ru umbi rimi, ngge itsú itsok Uteijee Uyesu ima iwe ru imor ru umbi, nu umbi igambi ama awe ru imor ru unga, ru nyaki imimuta Unummén nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

2 Ra arherhe ibiba Uteijeemén Uyesu Ukiristo nu ikikongmén ru unga, umen ishõrhã umbi angwémén nu anapumén. **2** Àka niba aférhumbi idzidzuna use amenmbi agū ighong ru ubin ipfu iyoo iki irherhe, use udūwã, use ubvur uwuku use umbø aki igor age umgbø udzeku umen aki igor uge unum ukpu Uteijee uku ubakpø. **3** Àka niba neke uben unera arhemá umbi uko ru use, ubinkutsu, unum hã usi íbakpø utséku ivang hã umbø aka ikpë Unum, nu uner uwuku uzharhuwe ikpem hã adzeka, uwuruwi umbø aka agbishiwe unga itsitsim. **4** Unga awuri ikpëẽ ubinkpi anera aka anyanga ukpø uwe Unum, use ubinkpi umbø aka adzowe igong, na aberi itsinga ananga ake. Unga awuri ise ri Iya-Num, anu igor age unga awu Unum. **5** Umbi asi iyitumbi ivangye umum iki iwe nggu umbi, umum iki isaki ideyiwa abin akere? **6** Icere umbi ihwengmbi ubinkpi uku uni ikpøm unga, ngge itsú unga ama adzek ri ivanga uku kpengkpeng. **7** Ubinkutsu ijee iyiki izharhuwe ikpem hã iki itirhungge itser ri iwøk, bør uwuku ukøn ngge awuri idẽ ikiken ngge utséku umbø aka inyanguwe uwuku ukøn hã. **8** Mocce uwuku uda ikpem hã aka idzeka, uwuruwi Uteijee Uyesu aka ikū uwøi angwinka afere unga na awuri iba nggu

nggaa ijee na atsu unga ashia ri ijee. **9** Ibiba uwuku uda ikpem hā iwu ri itser Ushaitan, ri kishoo nggaa ijee ru ubok abin idzeu nu atsar nu ighbigba awe ibem, **10** nu uben ikpū iyiki ibewe iki irhem abirabe aka awuri itsitsim. Ubinkpi uku utsu umbō atsim, asi ibemumbō idzidzerhe na akpo ififōrh. **11** Ngge itsu Unum awuri idene ijee iyiki irhem umbō, ngge itsú umbō awuri iyεimbō igberangwī hā. **12** Ikei, ngge itsú umbō awuri itsu uvau ri kishoo abirabe aka akpē ihweng idzidzerhe ha, bōr àka awe ru igūiben iyiki ibewe. **13** Umbi angwēmēn nu anapumen abirabe Uteijee aka abema, awu ufang uben ivang umen itar uwē indzowe Unum ru umbi, ubinkutsu Unum aseng umbi agbaashia akpo ififōrh ru ubok isisare iyi Ipfu-Num nu imangmang ri idzidzerhe. **14** Unga ayisa umbi ra akere ha ru ubok Isarhe Iyiki Izemēn, ngge itsú umbi ama akpo imor ru Uteijeemen Uyesu Ukiristo. **15** Nggee, umbi angwēmēn nu anapumen, àka adēē aker na akpōm imesayε umen iki imesuwa umbi, uko ra angwī use ri itseng ubvur. **16** Uteijeemen Uyesu Ukiristo nibikanga nu Unum Utēmēn uwuku ubema umen, nu uwuku udzaa umen ififita iyi ugbagbaa ni ifosa iyiki ize ri imimutanga, (aiōnios g166) **17** unga ama afituwa amenmbi, na adzaa umbi iker ru uben itser iyiki izembi nu arherha aka azembi.

3 Ri imimasha, umbi angwēmēn nu anapumen, àka afena-
Num ru umen uge isarhe Uteijee ima itērhā ifetem ni iwe
ru imor, ru nyaka ngge iki iwe nggu umbi. **2** Na afen-
Num uge umen ima ishōor ra abok abi amen aka abewe,
ubinkutsu, asi iwea uben unera awe ru imangmang. **3** Bōr
Uteijee awe idzidzerhe, na awuri idzaanga umbi iker na

akaa umbi ru ubok uwuku ubewe ha. **4** Umēn iwemēn ri ikeramēn ru Uteijee ugē umbi aka akorhumbi na awuri idēēmbi ikikorha abinke umēn iki itsu umbi. **5** Uteijee ama adarh amēnmbi ri ibibemu Unum nu ibibimu Ukiristo. **6** Umbi angwēmēn nu anapumēn, umēn itsuka umbi ri itsok Uteijee Uyesu Ukiristo, àka agau atsimbi nggu uben uner uku udosa aka awu ugherha na asi iseisa ru nyaku ubinkpi umbi aka amesa ru umēn. **7** Ubinkutsu umbi nibikambi ahwengmbi imēngge umbi amesa iwe ru nyaka umēn. Umēn ishimēn ri igherha ivangyē umēn iki iwe nggu umbi, **8** use umēn igha ubin unera ni isi ifaimēn ukpō. Umēn itēwā utsuu nu atenum, utsur umēn itsukukumēn uben unermbi imor. **9** Umēn iwemēn ri ijee iyiki itsu umbi ayika umēn, bōr umēn isi ikūmēn ngge, ngge itsú umbi amesa ru umēn na adosa. **10** Ubinkutsu ivangyē umēn iki iwe nggu umbi, umēn idzaa umbi ikpem iyere, “Unera aba asi itōō itser, unga asi íghaa ubin.” **11** Umēn igūmēn ugē abo ru umbi awe ru igherha. Asi itōmbō itser, akpurha anu iyarhe igheta azaki itser abo. **12** Ikpū aberē ha umēn itsu umbō ni ishōrhā ri itsok Uteijee Uyesu Ukiristo, umbō asei sei uku utō na atō itserabee ubinkpi umbō aka igha. **13** Ru umbi angwēmēn nu anapumēn, àka niba agūmbi azhe ri ikorhe iyiki ize. **14** Unera aba asi idōsunga arherhamēn ru ubvur uwure, àka angwēdzen nggu unga. Niba awembi nggu unga, ngge itsú unga agū atsa. **15** Àka niba anyanga unga awea unggamtsakmbi kata, bōr àka agbiite atonga ru nyaku ungwēmbi. **16** Uteijee uwu ididōr nibikanga ama adzaa umbi ididōr uben ivang ra atsīndīā kishoo. Uteijee ama awe nggu umbi kishoo. **17**

Umum Uburhu, itseng ighwe iyεrε ru ubokmum, ngge
iwu undzumu utsar ra abvurmum kishoo. Umum iki isaki
itseng ri imine. **18** Imimuta Uteijeemεn Uyesu Ukristo
ima iwe nggu umbi kishoo.

1 Utimoti

1 Ubvur uwire udzuku umum, Uburhu, uner itser Ukiristo
Uyesu ri itsitsu Unum Uwuku Uførh umen nu Ukiristo
Uyesu ifosamen. **2** Uzĩ ru Utimoti, uze ungwẽmum uwu
idzidzérhe ri imangmang. Unum Ute nu Ukiristo Uyesu
Uteijeemен ama adzaa ungo imimuta, nu atorh nu ididøør.
3 Ru nyaka umum iki ishõrhã ungo ri ivangye umum
iki iwuri izĩ Umakidoniya, usei ru Uafisa, nu utsu anera
abøø aneke imesuwe igberangwĩ. **4** Udeyiwe umbø niba
atsumbø amenmbø ra atsutson nu idøsa atutsok aka asi
imaake. Ikpu arherhe akere isi itsu umbø atðmbø itser
Unum iki iwe ru ubok imangmang, bør iwuri ikū uning
aba. **5** Ubinkutsu umum itsuka umbi akere ha umum ibee
abika adøsa kishoo awe ru ibibema, iki idzek ra amen aka
aten nu amen aka aze nu imangmang idzidzérhe. **6** Abøø
aka abørukumbø akere ha na atsimbø idøsa arherhe aka
atährhã. **7** Umbøabee iwe abika amesuwe Íkpem Umusa.
Awu abika amesuwe nggu ikeramen ugeee ahwengmbø
ubinkpi umbø aka ani imesuwe, bør nggaye umbø asi
ihwengmbø abinke umbø aki irherhe. **8** Umen ihwengmen
uge Íkpem ize anera aba atðmbø itser nggu ngge ru utsindĩ
uku uze. **9** Umen ikei ihwengmen uge asi ingwẽmbø
Íkpem ra abika arhurhika bør ra abika akpë idøsi Íkpem,
na asoyi amen, abirabe aka asi idøsumbø Unum, nu abika
akorha arhim, asi isarimbø na ashimbø ri iwei Unum,
nu abika afeyi atei use ayisumbø, abika afər aner, **10**
nu abika atomo-dak, nu akatsak abika arha akatsak nu
akats erh abika arha akats erh, abika agoyi na agoyiwe
agärhã, nu abi igberangwĩ, nu abi ideka igberangwĩ, nu

kishoo abinke aka awuweke nggu imesa iyi idzidzerhe. **11**
Imesa ha idzek ri Isarhe Iyiki Ize ri itsi ikpikpoi Unum
uwu idorh aka atsuka ru ubokmum. **12** Umum itar
uwee ru Ukiristo Uyesu Uteijeemēn, uwuku udzaa umum
iker, unga anyanga umum iwe uner idzidzerhe, unga
atsuka umum ri itsernga. **13** Nu ngge iki iwe uge umum
irhenenum Unum, idzowukū uver ra abika adəsu Uyesu
ni iwe atsotso ru umbə ishaa, bər unga adəyiwa umum
atorh ubinkutsu umum ikorhe ri ida ihwihweng nu isheri
imangmang. **14** Imimuta Uteijeemēn iwupa ru umum
akarhārhā, urhōnga nggu imangmang nu ibibema akirakc
aka awe ru Ukiristo Uyesu. **15** Arherhe idzidzerheke
aka imēē anera kishoo ayəi nggu aboka avaa. Ukiristo
Uyesu aba ifərh abi arhim ru upfung, nu umum iki iwu
undzumu uner arhim. **16** Bər ngge itsú Ukiristo Uyesu
agū atorh umum, umum iki iwu ra arhim inang ubən
unera ru umbə, ngge itsú ru umum unga awuri idəyiwe
undzumu idəng amennga ru umum ima iwu utsar ri
kishoo abirabé aka awe ru imangmang ru unga na akpo
urhē uwu ugbagbaa. (*aiōnios g166*) **17** Unum aka awu Uyerhe
ugbagbaa, uwuruwi aka asi íkpea, asi ínyāmbə unga, unga
aka awu Unum ikiyikanga, uneke igɔng nu ikpikpoi iwe
nggu unga ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi. (*aiōn g165*) **18**
A ungwēmum Utimoti, abinke umum iki idəyiwa ungo,
awu uku kpengkpeng nggu abinke anera abəo aka agū ru
Unum na arherhe ri itsingo. Ungo uba udəsungo ake, ungo
udēē utango iwa iyiki ize ha, **19** nu ukpəm imangmango
ri iferhkoye iki itsu ungo ukorhu ubin uku uze. Abəo
akpēmbə abin akere ha na adakuwe imangmangmbə.

20 Ra abi ha awu Uhimeniyu nu Uarhekzanda, abirabε umum iki idzowe umbə ru Ushaitan umbə amesi ineke irhenu Unum.

2 Nggee ubin uku unang, umum ifituwa ugε, àka afεne-Num ra adøka ru uben utsindīā, na atang awε ru Unum ru uben unera. **2** Àka afεn-Num rimine ra ayerhe nu kishoo abi ijee, ugε umen ima ise iku ughwoɔw ri ibibek idɔngamen, ri iwei Unum nu isisar. **3** Akεrε ha aze, nu Unum Uwuku Uførh umen agüiben ake. **4** Ungaabee anera kishoo akpo ififørh na aba ahweng idzidzerhe. **5** Ubinkutsu Unum awu unying, na akpurha awu unying aka awe ra ateu Unum nu anera, uner ha unga awu Ukiristo Uyesu. **6** Unga adzowe itsinga ififai ra anera na ashøote kishoo. Unum adekuwa umen akεrε uku kpengkpeng ri ivang hã. **7** Akεrε ha atsu umbə asεng umum iwu uner udūwã ni iwu uner itser Uyesu. Nu ikei iwu uner uwuku umesuwe imangmang idzidzerhe ra atsen abi Uyahuda. Umum irherhe idzidzerhe isi igbermum angwĩ. **8** Umum ibee anera uben ananga abera abok aka asar ri ifεn-Num, akorha ake ri ishera avøm use uning. **9** Ikei umum ibee akatsérh atsim atorhakε aka imε, na akpøm imormbø na akpøm atsimbø. Niba afermbø uhwék akarhärhã ri igbisha atsimbø, uzinarhi use abinato use atorho imang, **10** bør umbø akorhe iyiki ize, iyiriye iki iwu uku kpengkpeng ru nyaku akatsérh abε aka iwe ri iwei Unum. **11** Neke ukutserh ayei imesa ukutata nu undzumu idzowe itsinga. **12** Umum isi inekukũ ukutserh ijee iyiki imesuwe use awe ru ijee ni itsi ukutsak, awu ufang unga anukutata. **13** Ubinkutsu agbaashia amunu Uadamu mœcε Uhawa'u. **14**

Ikei asi irhema Uadamu, bər arhem ukutserh ha na awe uner arhim. **15** Bər awuri ifərh ukutserh ru ubok imar awəkaci, umbə aba azərhūmbə ri imangmang, ibibema nu isisar, nggu ikpəm itsi.

3 Arherha akərə awu idzidzerhe, unera abaabee iwu unggbaashi ri ikikəng abika adəsu Uyesu,abee itser iyiki ize. **2** Awu ufang unggbaashi ashia ru ubin umbə aka ichaia unga, awu uner utsərha unying, awu uner uwuku ukpəm itsinga ra abina kishoo, awu unerwi anera aki idzowe unga imor, awu uner uwuku uyəi atsen, uwuku uhwəng imimesuwe. **3** Asi íwea uner uwuku udzowe itsinga ra adə, asi íwea uner uwuku ufəmbok bər awu uner uwuku ududər, asi íwea ru uning, ikei asi íwea uner uwuku ubemu uhwək. **4** Awu ufang unga awu unerwi aka idəə akpəm iyanga, na atsu awəkacinga adəsa arherhenga na adzowe imor ru unga. **5** Unera aba asi idəə akpəma iyanga, awuri ikorha aguse na adəə akpəm abika adəsu Unum? **6** Awu ufang asi íwea uner uwuku ufa aka ani idzipa, use unga awe ru iberi itsinga umbə atsu unga uvau ru nyaka Undenggū ha. **7** Awu ufang unga awu unerwi aka awe ru ideka iyiki ize ra asu abirabə aka asi idəsumbə Uyesu, utsur ngge itsu unga afea ubin atsa na agbaa ru unggurhi Undenggū. **8** Rimi hā ikei udikin awu uner imor ra anera, asi íwea uner ingwīa avaa. Ikei asi íwea unerwi aka inyangi itsinga adzowe ra adə, use abikaabee uhwək ru udī uku ubewe. **9** Awu ufang umbə akpəm imesa idzidzerheyə Unum aka adeyiwa nu ifərhkəmbə iyiki iten iki ideyiwe ugə ashimbə ra avau. **10** Awu ufang umbə avira umbə. Ubin uvau uba ushimgbə ru umbə,

uneke umbø atõ itser ha. **11** Rimi hã atsẽmbø awu abika amẽ iyεi imor, asi íwembø abika anyata anera, na abirabε aka akpøm atsimbø, awe ru idzidzerhe ra abina kishoo. **12** Uwuku utõitser udikin awu ufang unga awu ru utsøra unying na ahweng ikpøm awekacinga nu aner iyanga arhika. **13** Abika atõ itser iyiki ize aka isaka akpombø atsok aka aze na aker amen arherhi imangmangmbø ru Ukiristo Uyesu. **14** Umumwi ifosi iba ru ungo ifetem, bør umum itsenga ungo ubvur uwure ngge itsú, **15** umum ïba isi ïbamum ifetem, ungo uwuri uhwengo abinkε anera aka ikorhe ra abi iya Unum. Ikirikε iki iwu ikikøng abika adøsu Unum uwu urhε, aka awe ugban na atarh idzidzerhe. **16** Irhirhusa ishingge, abinkε Unum aka adeyiwa umen awu abin idzeu, uge, Ukiristo adzeka ri iyor, Ipfu-Num idεyiwa igε unga arhika, ípfu itser-Num inyāngge unga, abika adøsa adzowe isarhangra ra anera ri idūa kishoo, awe ru imangmang ru unga ru upfunga, ashupa unga afafā ri ikpikpoi.

4 Ipfu-Num irherhe ra awiya igε ivanga niyø ibarø abøø awuri inekukumbø imangmang. Awuri idzowe atsimbø ri Ípfu igberangwĩ nu imesa iyiki idzeki ípfu iyiki ibewe. **2** Ikpū imesa ha idzeku abi ukpukpetra abika agberangwĩ, abirabε iferhkømbø iyiki ihweng iyiki ize nu iyiki ibewe iki ikpengge. **3** Umbø atsu anera akpẽmbø ipfunna na atsu umbø aneke igha abingha akøø. Akirakε Unum amuna umbø aka iyεi ake nggu itar uwεε ra abika awe ru imangmang na ahweng idzidzerhe. **4** Bør uben abinkε Unum aka amuna awu azeze, niba akpẽmbø uben ubin, umbø aba ayεimbø ake nggu itar uwεε, **5** ubirkutsu

aka asare ake nggu Arherhu-Num nu ifen-Num. **6** Ungo uba umesukə angwẽmən akere ha, ungo uwuri iwu uner itser uku uze uwu Ukiristo Uyesu, uwuruwi umbə aka amesuwe ri irhem idzidzerhe iyi imangmang nu imesa iyiki ize iyiriye ungo uku udəsa. **7** Niba ukhapungo nggu atsutson aka asi idzowuke imor ru Unum, bər umesuwe itsingo uwe uwu Unum. **8** Ungo uba umesuwe iyorngō iwe ikerketangge, iwengge ru ungwērhū ugarh, bər, ungo uba umesuwe itsingo ri idəsu Unum iwu ru ugarh ra abina kishoo. Awuri iyikake ungo ri ibibek icere nu ibibek iyi unuma ungo uba ukpeo. **9** Akere awu idzidzerhayə iki imē iyiyei kishoo. **10** Umən itə ni itəwā, ubinkutsu umən ifosa ru Unum uwu urhə, uwuruwi aka awu ififərh anera kishoo, undzumunga ra abirabə aka awe ru imangmang. **11** Utsu nu umesuwe akere ha. **12** Niba uneke unera akwēerkə ungo ubinkutsu ungo uwu ungwēdzəm, bər uwu ubin ukpuku umesa ra abika adəsa ru arherhango, ru ibibekngō, ru ibibemango, ru imangmango, nu isisarngo. **13** Utseku umum iki ība, utsu itsingo ri ivarhuwe Arherhu-Num ra anera ra awia, udzowe isarhe nu umesuwe. **14** Niba ukwēerkə izūwāyə Unum aka adzaa ru ungo ri isəm Arherhu-Num ri ivang anggabaashi akakū aka atsorhuwa abok nu ungo. **15** Udzowe itsingo ri ikorhe akere ha, ngge itsú anera kishoo anyā igha inggabaashingo. **16** Ungwēdzen nggu ibibekngō nu imesango ikei. Ubima ra ake, ubinkutsu ungo uba ukorhungo, ungo uwuri ifərhə itsingo nu abika agūna ungo.

5 Niba utserungo ukukū ri itsoo, bər urherhe nggu unga ru nyaka ungo uku irherhe nggu utəngo. Unyanga

awədzəm ru nyaka angwəmbi, **2** nu unyanga ayətsərhkū ru nyaka ayii, akatsərh ru nyaka anapumbi nggu undzumu isisar. **3** Udzowe imor ra atsərhāpfu abirabə aka ashimbə ra abika iyike. **4** Bər utsərhāpfu aba afea ra awəkaci use angwənzungwē, umbə amesi idəyiwe idzowe atsimbə ru Unum ri iyike abi iyambə. Ikorhe rimi hā umbə afase atesmbə ngge idəote amen Unum. **5** Utsərhāpfuwi aka awe ri ibibee na ashia ru uner, unga afosa ru Unum na anu ifən-Num utsuu nu atenum, na arhusu Unum ayike. **6** Bər utsərhāpfuwi aka atsu amennga ri ibee igūiben aka akpea ri ipfu, uko unga awu nggu urhə. **7** Udzowe anera arherhe akərə igambə, ngge itsú umbə akorha abin aka arhika. **8** Ubən unera aba asi iyikuka anernga, nu undzuma abi iyanga, unga aka atseyi imangmang hā. Ikpū abi ha abewe anangmbə abi aka asheri imangmang. **9** Ungo ukpurhu utsəng itsok utsərhāpfu ha ra atsok atsərhāpfu iməknga iba iki itsīngge isəka utōi. Ikei na asisei idzidzərhe nggu utsaknga, **10** na ahwəngmbə itsernga iyiki ize, ru nyaki ikpəm angwənega ru utsindī uku uze, ayei atsen, asorhuka adak abika adəsa, ayikuka abika abubee, ikei adzowe itsinga ri ikorhi iyiki ize. **11** Anadzəm aka awu atsərhāpfu, niba utsukə atsokmbə ra atsok akərə, ubinkutsu ivang anyəna akatsak aki igashuwe amenmbə nggu Ukiristo, umbə akpurha abee ipfuna. **12** Akərə ha atsu umbə atsuyiwe atsimbə uvau, ubinkutsu, umbə aka azharhukumbə ibibemuwembə iyi inggabaashia. **13** Asi iwea rimi ukpekū, akərə ha atsu umbə aka isaka amesumbə iseibem, na ayarhe atsīrhā aya. Asi iwea iseibem ukpekū bər awu imesi iverhe na atsīrhā

angwī arherhe abin aka asi imēēke. **14** Nggee umum ibee anadzem atsērhāpfu apfuna atsak, amar awēkaci, akpōm ayambō na akēn anggamtsakmen ugarh ukpuku urherhi iyiki ibewe ra atsimen. **15** Idzidzerhe abōo aka adzipa adōsu Ushaitan. **16** Ubēn ukutserh uwuku udōsawi aka awea ru utsērhāpfu ra abi iyambō, unga ayike umbō utsur umbō atsukukumbō imor ri ikikōng abika adōsa. Ngge itsú abika adōsa akpo ugarh ayike atsērhāpfu abika abubee aka ashimbō ru uner. **17** Akakū abika adarh itser ikikōng abika adōsa izeize amēmbō iyēi imor idiki ivaa, undzumunga abirabe itsermbo iki iwu iyi udūwā nu imesa. **18** Ubinkutsu itseng Arherhu-Num igōr igē, “Niba ubvurkō angwī inak iyiki itsak ri ivangyē ngge iki idēē isung abin,” ikei “Uner itser amēē iyēi ugbetanga.” **19** Niba uyesō arherhe aka abewe umbō aka itsu ri itsi ukukū uwu ikikōng abika adōsa. Ungo ukpurhu uyei nggu ideka anera avaa use ataar. **20** Ukukū hā aba akorhunga arhim utserha unga ra asu anera. Ngge itsú abōo agū iwei. **21** Umum īdzaango itsūwā, ra asu Unum nu Ukiristo Uyesu nu ípfu itser-Numyē umbō aka aseng, udōsa akere niba utsukō itengasu, use ibemu uwōo unango uwōo. **22** Niba uzango itsorhuwe abok nu unera ri itsū unga awu unggbaashi, ikei niba utsukō itsingo ra arhim abōo. Utsam itsingo asarsatawō. **23** Uneke ihwa amē ukpekū, bōr uhwa amē inebi ukunjiir ri itsi anango nu írhārhāyē iki ighong ungo ubēn ivang. **24** Arhim abōo awu ra awiya, aka ahwēngmbō ake ru umbō adōrha aviri ikikorhambo. Bōr arhim abōo ana awuwōk utseku ivang iyōo ake awuri idzekake. **25** Rimi hā, itser iyiki ize abōo iwu ra awiya,

uko itser iyiki izeyε iki iwɔk, ngge iwuri idzekangge ri irhirhang.

6 Kishoo abika awe ru ukhɔɔ igārhā adzowe ateiyambɔ undzumu imoryε iki imɛ̄, ngge itsú anera aneke irherhe iki ibewe ri itsok Unum nu imesamen. **2** Agārhābε ateiyambɔ aka awu abika adɔsa, niba ikwεerkumbɔ ateiyambɔ ugε umbɔ awu abika adɔsa. Nu ngge iki iwe rimi, imɛ̄ngge umbɔ atoma atɔ̄ itser iyiki ize, ubinkutsu abika agha ugarh itsermbɔ awu abika adɔsa ikei abirabε umbɔ aka abema. Awu ufang ungo umesuwe nu udzowe itsūwã ra abina akε̄rε. **3** Uba uben unera aka amesuwe igbεrangwĩ iyɔɔ iki isi iwengge ishha arherhu Uteijee Uyesu Ukiristo nu imesayε iki iwe ri idɔsu Unum, **4** uner ha awuri iberi itsi, asi lhwenga ubin. Awu ra amen aka abewe, ibee uning nggu irhem iyiki itsu unyɛ̄, nu uning, nu inyar nu ifεrhkɔ iyiki ibewe ri itsi abɔ̄. **5** Ungaabee uning nggu abirabε ifεrhkɔmbɔ iki ikpengge, idzidzerhe ikei ishingge ru umbɔ. Ikpū abε̄rε ha anyã idɔsu Unum iwu utsīndī uwuku ukpo uhwεk. **6** Bør idɔsu Unum nggu ashur iwu ighigha, **7** ubinkutsu, umen isi ikū ubin itsīwāmen ru upfung, ikei umen isi ídɛ̄ ìkū ubin idzemēn ru ukpɔ̄. **8** Bør umen ìba iwemen ru ubingha nu atorho aka atsim, akε̄rε ha amɛ̄ mɔ̄nɔ̄. **9** Abirabε akaabee iwu ru ubin aka isaka atsī ra andeya nu unggurhi, atsī urherhe ikponi iyiki itārhā, iki ikū umbɔ izī itsitsim. **10** Ubinkutsu ibemu uhwεk ngge iwu usu irhe ikpū iki ibewe. Ikponu uhwεk itsu abɔ̄ ayapumbɔ ri imangmangmbɔ utsèku umbɔ aka atsu atsimbɔ ri ighongamēn irheirhe. **11** Bør ungo, uner Unum, utfɔ̄ abina akε̄rε kishoo. Utsu itsingo ubee irhirhika, ni

idəsu Unum, imangmang, ibibema, ibibima, nu ididoər. **12**
Nu ununuka uwuku uze uwu imangmang. Ukpəm itosa
iyi urhe uwu ugbagbaa uwuruwi umbə aka ayisa ungo
udzowe ideka iyiki ize ra asu abi ideka arherhe. (**aiōnios**
g166) **13** Umum itsu ungo ra asu Unum, uwuku udzowe
urhe ra abina kishoo, nu Ukiristo Uyesu uwuruwi ri
idekanga ra asu Ubuntu Ubirhatu aka arherhi idzidzerhe,
14 udəsu ubin hā Unum aka arherhe uku kpengkpeng
utseku ibiba Uteijee Uyesu Ukiristo. **15** Unum awuri ikū
unga adzeka ri ivanga iki irhika. Unum uwu idorh ha,
unga ukpekū awu ru ijee kishoo, awu Uyerhe ayerhe
nu Uteijee ateijee. **16** Unga ikiyikanga asi ikpea, unga
awu ri irhirhangye unera asi idēē akhapunga umo, unera
anasi inyāā use adēē anyāā. Ru unga imor nu iyerhe iwu
ugbagbaa. Iwerimi. (**aiōnios g166**) **17** Udeyiwe abika awu
ru ubin ru upfung ukpire umbə niba aberumbə atsimbə
use atsumbə amenmbə ri iwu ru ubin, akirake aka asi
ídārhūke. Bər atsu amenmbə ru Unum, unga iki idzaa
umen abina kishoo izūwā umen igūiben. (**aiōn g165**) **18**
Utsuke umbə akorhe iyiki ize, na awu ru ubin ri ikorhi
iyiki ize, na awu abika ayanga abokmbə adzowe izūwā
ayike abəə. **19** Ikorhe rimi hā umbə angwewe abinmbə
akika awu atarh idzin ibibekmbə ru urhe uwuku iba
unuma, ngge itsú umbə akpəm urhewi uku uwu ishaa
urhe. **20** A Utimoti, ukpəm ubinkpi umbə aka adzaa ungo
idzeu. Utsūwe itsingo ra arherhe aka atārhā aka ashike
ri iwei Unum, aki abəə aka anyanga uge awu idzursu
bər isi iwengge rimi. **21** Abəə aka ayapumbə ru utsīndī

imangmang ri idøsa arherha akεrε. Imimuta ima iwe
nggu umbi.

2 Utimoti

1 Ubvur uwure udzuku umum, Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu ri ibibee Unum. Adena umum idze idūwā ibibemuwe urhe uku udze ri imangmang ru Ukiristo Uyesu. **2** Uzī ru Utimoti, uze ungwēmum. Unum Utē nu Ukiristo Uyesu Uteijeemēn ama adzaa ungo imimuta, nu atorh nu ididəor. **3** Umum itar uwēe ru Unum, uwuruwi umum iki itō itsernga, ru nyaka atokamum aki ikorhe, ri itēna amēn, ivang umum iki iyita ungo ru utsuu ra atenum uben ivang ri ifen-Nummum. **4** Umum iki iyita anyīngo, umum ibee inyā ungo, ngge itsú umum ima igōmanggōm. **5** Umum iyitu imangmango iyi idzidzerhe, iki inggbashia iwe nggu ukokango Urhoyi nu uyango Uyuni, iyiriye umum iki ihweng ungo nggu ngge. **6** Akere ha atsu umum iyituwa ungo utāitser nggu izūwāyē Unum aka adzaa ungo ri ivangye umum iki itsorhuwa ungo abok. **7** Ubinkutsu, Unum asi idzaanga umēn amēn iwei, bōr amēn ijee, iyi ibibema nu ikpōm itsi. **8** Nggee niba ugō atsa ideku Uteijeemēn, use atsa umum ru ugborzī. Bōr uwe nggu umum ri ihwa ayetnum urhōnga ri Isarhe Iyiki Ize iyere, ri ijee Unum. **9** Unga afōrh umēn na ayisa umēn iwe ru urhe uwuku usar. Asi iwea ubin ukpōo umēn iki ikorhe, bōr awu ibibeeanga nu imimuta. Imimuta ha adzaa umēn ru Ukiristo Uyesu ri ivang iyi inggbashia idorhi itirhi, (aiōnios g166) **10** bōr icere aka adeyiwa ngge ri idzidzeka uwuku ufōrh umēn, Ukiristo Uyesu, uwuku unyanguwe akpe na adeyiwa urhe uwu ubagbaa ri Isarhe Iyiki Ize. **11** Nu Unum asēng umum iwu uner udūwā, nu uner itser, nu ikei uner uwuku umesuwe ri Isarhe Iyiki

Ize iyere. **12** Ngge itsu umum ihwa uverkpi umum iki
iwe ru ukpo. Rimi hā umum isi igūmum atsa, ubinkutsu,
umum ihweng unerwi umum iki iwe ru imangmang ru
unga, ikei umum ihweng uge unga adēē adzepa kishoo
abinke umum iki idzowe ru unga utseku unum hā. **13**
Ungo udosa akarhārhā imesa iyiki izeyē ungo uku ugū ru
umum nggu imangmang nu ibibema ru Ukiristo Uyesu.
14 Udzeu abin aka aze ha umbō aka aneka ake ru ungo.
Udzeu ake nggu iyiyike Ipfu Isarsatangge iki iwe ru
umen. **15** Ungo uhwengo uge uben unera ra abī Uasiya
aka adzipu undzingmbō ru umum. Ru umbō ha awu
Ufaijerhu nu Uhamojeni. **16** Neke Uteijee ama adeyiwe
atorh ru aner iya Uonesiforu, ubinkutsu, inuma irheirhe
unga aki atsuka umum iker, asi igūa atsa umum iki iwe
ungwē ugborzī. **17** Nu ngge iki iwe rimi, unga aka atsī ru
Uroma, unga abeea umum akarhārhā utsēku unga aka
akpo inyā umum. **18** Uteijee ama atsu ru unum ibiba
Ukiristo Uonesiforu akpo atorh ru unga! Ungo uhwengo
ikpū itser irheirhe unga aka akorhuwa umum ru Uafisa.

2 A ungwēmum, udēē uker ri imimuta iyi Ukiristo Uyesu.
2 Ra abinke ungo uku ugū ru umum iki irherhuwe ra asu
abi ideka arherhe, umesuwe ake ra abi idzidzerhe abirabē
aka amē imesuwe abo. **3** Ubima ayetnum nggu umen ru
nyaku uner iwa uwuku uze uwu Ukiristo Uyesu. **4** Uner
iwa uwuku uze asi ídēē itser na atsuka itsinga ra arherhe
upfung, ubinkutsu unga abee itene amen uteiya abi iwa.
5 Ru nyaka ha, uben unera aba awe ru ununuka ititser nu
itengasha, unga asi ikpoa itosa, unga aba asi idosunga
ikpem ununuka ha. **6** Uner irham uwuku uker itser, unga

awuri agbaashia ayei ugarh abin icang. **7** Ukaiferhkɔ
ra abinke umum iki irherhe, ubinkutsu Uteijee awuri
idzaanga ungo ihwihwɛng ra abin akere kishoo. **8** Uyita
Uyesu Ukiristo, aka asok ra akpe, aka awu unang Udauda.
Akere awu Isarhe Iyiki Izemum **9** iki ihwa uver ngge.
Umbɔ abow umum nggu inyāwā ugεε uner ugbau, bɔr
Arherhu-Num asi ibowke. **10** Nggee umum ibima abina
kishoo ubinkutsu abirabε umbɔ aka aseng ama akpo
ififɔrh ha iki iwe ru Ukiristo Uyesu, nggu ikpikpoi iyi
ugbagbaa. (aiōnios g166) **11** Awu arherhe idzidzerhe ugε,
Umεn ība ikpemen nggu unga, umen ikei iwuri ībekmen
nggu unga. **12** Umεn ība ibimumen, umen ikei iwuri
ighamen iyerhe nggu unga. Umεn ība itseyimen unga,
Unga ikei awuri itseyinga umen. **13** Umεn ība ishimen ri
imangmang, unga awu uner imangmang, ubinkutsu, unga
asi ídɛɛ atseyinga itsikamnga. **14** Udɛɛ uyituwe umbɔ abin
akere. Utserha umbɔ ra asu Unum ra arherhu uning ru
irhem. Ashia ru ugarh, akpurha idakuwe abika akpeto. **15**
Umina asungo nu utsu itsingo ru Unum nu uwe uwuruwi
unga akaabee, uner itserwi aka ashia ra atsa na arhika ri
ideyiwe irhem idzidzerhe. **16** Uneke irherhi irhem iyiki
itārhā iki ishingge ri iwei Unum, ubinkutsu abika atsu
atsimbɔ ru ngge awuri iwe abika atoma azī adermbɔ ru
Unum. **17** Imesambɔ iki isaki itērhā ru nyaki inor. Ru
umbɔ ha awu Uhimeniyu nu Ufirhetu, **18** abika aneke
utsindī idzidzerhe. Agor ugε isok ra akpe iki iwengge na
idakuwe imangmang abɔɔ. **19** Bɔr atarh idzin aki Unum
hā adɛɛ akeketake, nggu itseng iyiki inyapa umɔ igε,
“Uteijee ahwenga abirabε aka awe abinga,” nu “Uben

unera aka agor age unga awu uwu Uteijee awu ufang unga
aneke ikorhe iyiki ibewe.” **20** Ri iya iki igong asi iwea abin
uzinarhi nu uazurhfa ukpekū, bør aki acucii nu aki abī
aweke. Akɔɔ awe aki itser iyiki idzowe imor, akɔɔ awu aki
itserye iki ishingge ri imor. **21** Unera aba atsūwūka itsinga
ri itser iyiki ibewe, unga awuri iwe ubinkpi umbø aka ikū
atō itser iyiki idzowe imor. Unga awuri iwu ateten na
adzeu Uteiya aka ikū unga atō uben itser iyiki ize. **22** Utīo
ri itser ikpona iyiki ibewe iyi iwèdzem, bør ubee irhirhika,
imangmang, ibibema, nu ididør, nggu abirabø aki afen-
Num ru Uteijee ra amen aka aten. **23** Niba neke uben
ubin utomukpø ungo nggu uning uwuku utārhā uwu ida
ihwihweng, ubinkutsu ungo uhweng umgbø usaki ikū
ifuw uba. **24** Uner itser Uteijee awu ufang asi ifupunga
ifuw. Nu ngge iki iwe rimi, awu ufang unga awe ru inna ru
uben unera, awuri idēē amesuka na awu uner idøngamen.
25 Awu ufang unga angwèdzèn na udzowe abika ikpè unga
itsūwā na afosa use Unum awuri nekuka umbø adzipa ra
arhimmbø na adarh umbø ahweng idzidzerhe ha, **26** nu
umbø awuri ibvui atsī ra amenmbø, na ashør ru unggurhi
Undenggū, aka idzur umbø adøsu ubinkpi unga akaabee.

3 Aze ungo uhweng ugè ri inum iyiki imasha ayetnum
awuri iwe akarhārhā. **2** Anera awuri ibema atsimbo, awuri
ibemu uhwek, awuri iwu abika afufirhā, abika akwer ikø,
abika ahong inyar, asi idøsumbø arherhe ateimbø, asi
ítarmbo uwèè, asi ísarmbo, **3** awuri ishimbo ri ibibema, asi
ítsūwūkumbø adøka ra amenmbø, abika adakuwe atsok
aboo, asi ikpøommbo atsimbo, abi amen aka atsoo, asi
ibemumbø iyiki ize, **4** abika agha-dak, abika ashera amen,

abi iberi itsi, abikaabee igūiben anangmba ibemu Unum,
5 abika adøsa ra asu anera, bør atseyimbo ijeengge. Niba
ukorhungo ubin nggu ikpūmba. **6** Ru umba ha awu ikpū
abika akpo atsīndī itsī ra aya anera na arhem akatsérh
abika asheri itsoi, abirabé arhim aka awe ra atsimba, nu
uben ikpū ikponi iyiki ibewe iyiki ikū amenmba iyarhe. **7**
Akatsérh abere ha awu abirabé uben unum umba adēē
imimesa, bør asi idēē atsimba ri ihweng idzidzérhe. **8** Ru
nyaka Ujeni nu Ujambra aka akpē Umusa, rimi hā aner
abere aka akpē idzidzérhe. Aner abere akaiferhkō abin
aka abewe. Aka agbambo ri imangmangmbo. **9** Bør asi
ízī adermba, ubinkutsu anera kishoo awuri ihwengmbo
aguggembø, ru nyaka anera aka ahweng agugge umba
Ujeni nu Ujambra. **10** Bør ungo, uku udøsungo kishoo
imesamum, ikpū ibibekmum, nu ubinkpi umum iki ibee
ikorhe ri ibibekmum. Nu imangmangmum nu idøng
amennum, nu ibibemamum, nu ibibimamum. **11** Umbi
ahwengmbi uverkpi nu ayetnumke aka akpo umum ru
Uantakiya, nu Uikoniya nu Urhistira. Umum iki ibima ru
uver ha. Rimi hā, Uteijee ashøorka umum ra ake kishoo.
12 Idzidzérhe, uben uwuku ubee ibibek iyi Unum aka
abee ru Ukristo Uyesu awuri ihwaa uver. **13** Bør abika
abewe nu abika arhurhem awuri itoma agha ingbaashe,
utirhi ri iyiki ibewe azī atsī nggaa iyiki ibewe. Awuri
irhem abøø nu awuri irhembo umba. **14** Bør ungo, udēē ru
ubinkpi ungo uku umesa nu udzowe imangmang ru ukpø,
ubinkutsu ungo uhwengo abirabé ungo uku umesa ru
umbø. **15** Ungo uhwengo uge udzur ri ivangye ungo uku
una uwu uwékuci nu uhweng usarkasar itseng Arherhu-

Num. Akirakε aka adẽẽ amesuwa ungo utsindĩ uwuku ukpo ififørh ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu. **16**
Kishoo itseng Arherhu-Num awu irhemye unga aka atsu ra amen abika atseng ngge na aze ri imimesuwe nu itsitsærhe, nu igbigbisha ru igbaigba nu imimesuwe ri irhirhika, **17** ngge itsú uner Unum ama adzuma agbisha akorhe uben itser iyiki ize.

4 Umum ideyiwa ungo ra asu Unum nu Ukiristo Uyesu, uwuruwi aka itsu uvau abi urhε nu abika akpe, uwuruwi aka ibvui aba awu Uyerhe ivangye unga aka idzeka, **2** udzowe isarhe Arherhu-Num hā. Udẽẽ udzeu uko ivanga izengge uko ivanga isi izengge. Ugbishuwe anera, utserha umbø, nu ufituwe umbø nggu idongamen akarhārhā nu ungwēdzen nu imesuwe umbø. **3** Ubinkutsu, ivanga niyø ibarø anera asi ïbeembø igū imesa iyi idzidzerhe. Nu ngge iki iwe rimi, awuri itsu atsimbø adəsa ikpona amenmbø, awuri ikong abika amesuwe arherhe adziira umbø na amesuwe abinke atombø aka aghoabee igigū. **4** Umbø awuri idzipa atombø akpẽmbø idzidzerhe, na atsu amenmbø ri igosha atsutson aka atārhā. **5** Bor ungo, ukpom itsingo ri kishoo abina, ubima ra ayetnum, utðitser iyi uner udūwā Isarhe Iyiki Ize, utsufer itserngo iyi ugārhā Unum. **6** Ubinkutsu awupuwe urhemum ru nyaku ugwiya idem-Num, ivanga iki ibangge umum iki ibore upfung. **7** Umum iki itítser ununuka uwuku uze. Umum iki imaamum ununuka ha, umum ina ikpommum imangmang hā. **8** Icere itosa irhirhika ngge idzeu umum, iyiriye Uteijee, uwuku urhika ri itsu uvau, aka idzaa umum ru unum hā unga aka iba. Unga asi ídzaanga

umum ukpekū, bør nggu kishoo abirabε aka atsu asumbɔ akarhārhā abemi inyā idzidzekanga. **9** A Utimoti, ubee udīkpi ungo uku idēē ukorhe nu uba ru umum ifetem, **10** ubinkutsu Udima, aka abemu upfung ukpirε, aka nekuka umum aka adzek azīā Utasarhonika. Ukirzen aka azīā Ugarhatiya. Utitu aka azīā Udarhmatiya. (**aiōn g165**) **11** Irhuka ukpekū awu nggu umum. Ukpo Umarku umbi aba nggu unga, ubinkutsu unga awuri iyika umum ri itsermum. **12** Umum iki idene Utikiku azīā Uafisa. **13** Ivangyε ungo uku iba, ukū nggu untamamum iki ineke ru ubok Ukarbu ru uteu Utoruwa. Nu ikei ukū nggu abvurmum akorɔ, undzumunga abvur aki itseng hā. **14** Uarhekzanda uner unai uwɔrɔ akorhuwa umum iki ibewe akarhārhā. Uteijee awuri ifasanga ubinkpi unga aka akorhe. **15** Ungo igango udzeu itsingo ru uboknga, ubinkutsu unga awe ru igamtsak akarhārhā nggu isarhamen. **16** Ivangyε umum iki itirhi ikaa itsimum, unera asi itsiranga undzingmum, bør uben unera abora umum iki iyikami. Unum ama aneke ivarha akere ha ra atsimbɔ. **17** Bør Uteijee adēē nggu umum na adzaa umum iker, ngge ítsu umum ima idūwā kishoo isarhe ha nu kishoo atsen abi Uyahuda ama agū ngge. Nu unga aka ashɔrka umum ra angwī uterhīmi. **18** Uteijee awuri ishɔrka umum ru uben iyiki ibewe na awuri ishɔrka umum azī uku utɔ ri Iyerhe afā. Ru unga ikpikpoi iwe ugbagbaa nu ugbagbaa! Iwerimi. (**aiōn g165**) **19** Ughwea Ubiriskirha nu Uakirha nu aner iya Uonesiforu. **20** Uarastu asei ru Ukorinti, nu umum ineke Uturofimu ri irhārhā ru Umirhetu. **21** Ubee udīkpi ungo uku uba ri nggimi

ri ivang ighenga idərhi iwe. Uyaburhu nu Ufuden, nu Urhainu, nu Ukarhaudiya nu kishoo abika adəsa aghwe ighwe. **22** Uteijee ama awe nggu ipfumbi, nu imimutanga ima iwe nggu umbi.

Utitu

1 Idzeku Uburhu ugārhā Unum nu ungwē itser Uyesu Ukiristo. Aseng umum na adena umum ifituwe abi imangmang ru Unum aka aseng ni īdarh umbō ahweng idzidzerhaye iki ikū izī idōsu Unum, **2** ngge iki ise i ri ifosa iyi urhe uwu ugbagbaa. Unum uwuruwi aka asi igberangwī, aka abemuwa umen urhe ha na adorha angwē ivang. (aiōnios g166) **3** Ri ivanga uku kpengkpeng Unum akū idzidzerhanga adzeka ri irhirhang ri idzowe isarhe, iyiriye umbō aka adzaa ru umum age umum īdūwā ri itsitsu Unum uwuku ufōrh umen. **4** Ubvur uwure uzī ru Utitu ungwēmum uwu idzidzerhe ri imangmang. Imimuta nu ididōr idzeku Unum Ute nu Ukiristo Uyesu Uwuku Ufōrh umen. **5** Umum ībōra ungo ru Ukirit ru ungo umashuwe itserye iki ibōr nu useng anggasha ri ikikōng abika adōsa ru ubēn utepa, ru nyaka umum iki itsuka ungo. **6** Awu ufang unggasha awu unerwi aka ashia ru uvau, awe ru utsērha unying ukpekū, uwuruwi angwēnga aka awe ru imangmang ru Uyesu na asi iwembō abi ishera amen use ida igū arherhe. **7** Unggasha ri ikikōng abika adōsa adzeu aner Unum na awu ufang unga ishia ru uvau ru ubēn unera, asi íwea uner iberi itsi use afērhī igū avōm, asi īdzowuka itsinga ra adē, use uner itsoo, use uner ikponu uhwēk. **8** Nu ngge iki iwe rimi awu ufang unga awu uner uwuku uyē atsen, unerwi aka abemu iyiki ize, uwuku ukpōm itsinga, uwuku urhurhika, uwuku usar na adōr. **9** Arherhu-Num awu idzidzerhe, awu ufang unga akpōm Arherhu-Num akarhārhā uku kpengkpeng ru nyaka umbō aka amesuwe. Ngge ítsu unga afituwe abōo

abika adəsi imesa ha na adəyiwe igbigba abika akpəna ngge. **10** Ubinkutsu abika asoyi amən awu arherhe, abi arherhe aka atārhā nu abika arhurhəm, undzumunga ru ukpui abi Uyahuda abika adəsu ikpem usorhe. **11** Awu ufang umbə atserha umbə anukutata, ubinkutsu umbə asoyi amən aya anera arherhe nggu imesa iyε iki isi imēngge umbə amesuwe ri ibee iwu ru uhwək. **12** Uko nggaa uwuku umesuwe umbə agər age, “Abi Ukarita uben ivang awu abi igberangwī, íjue iyiki ibewe, abi igherha abika akponi ighabin urherhe.” **13** Ideka iyere iwu idzidzerhe. Nggee, utserha umbə akarhārhā, ngge itsú umbə awuri imangmang iyi idzidzerhe. **14** Umbə awuri inekukumbə ikpeto ra atsutson akatārhā abi Uyahuda nu idəsi ikpem abirabε aka akpəmbə idzidzerhe. **15** Ra abika asar, abina kishoo awu asarsatake, bər ra abirabε aka asi isarmbə na ashimbə ri imangmang, ubin usi isarkpə. Idzidzerhe, iferhkombə iyiki ihweng iyiki ize nu iyiki ibewe iki ikpengge. **16** Agər age umbə ahwəngmbə Unum, bər ri itsermbə atseyimbə unga. Umbə awu abin ishī, abika akpə ididəsa, asi ídēē atōmbə itser iyiki ize.

2 Bər ungo, awu ufang ungo umesuwe ubin uku uwe uku kpengkpeng ri imesa iyi idzidzerhe. **2** Umesuwe akakū akatsak umbə angwēdzən nggu atsimbə, amē iyεi imor, akpəm atsimbə, na adēē aker ri imangmang, na awe ru ibibema nu ibibima akarhārhā. **3** Rimi hā, umesuwe akakū akatsərh umbə asei iseiyε iki idzowe imor ru Unum, asi ínyatumbə inyar, use anyanga atsimbə adzowe ra adε, bər amesuwe abin aka aze. **4** Umbə amesuwe akatsərh abika awe ru iker umbə abema atsakmbə nu angwēmbə, **5**

na awe abika akpɔm atsimbɔ na asar, abika atɔ itser ra
aya, abika awu ra amɛn, abika adɔsa arherhe atsakmbɔ,
ngge itsú anera asi írhenumbɔ Arherhu-Num. **6** Rimi
hã, ufituwe awɛdzɛm umbɔ akpɔm atsimbɔ. **7** Ru uben
ubin ukorhu ubinkpi uku ideyiwe umbɔ itser iyiki ize.
Ungwẽdzen nu utsu amɛnngo **8** nu urherhe irhem iyí
idzidzerhe ri imesango anera aka asi ídẽe acayimbɔ.
Ukorha akere ngge ítsu abika akpɛ ungo ama agū atsa
ubinkutsu umbɔ asi íkpombɔ iyiki ibeweyɛ umbɔ aka
irherhe ra atsimen. **9** Umesuwe agãrhã umbɔ adɔsa
arherhe ateiyambɔ ru uben ubin, na atsu umbɔ agūiben.
Niba awembɔ ru uning nggu umbɔ, **10** niba aveumbɔ ivɛu
ra aya ateiyambo, bɔr adeyiwe atsimbɔ ri idzidzerhe ra
abina kishoo. Ikorhe rimi hã ngge ítsu imesa iyere iyi
Unum Uwuku Ufɔrh umen iwe ru izama ru uben utsindia.
11 Imimutu Unum iyiki ikū ififɔrh iki idzekangge ra anera
kishoo. **12** Imesuwa umen igɛ umen ìgɔr uge “Íl” ri ikpona
abin upfung nu ikorha abinke Unum aka asi ibemunga.
Imesuwa umen igɛ umen ìgɔr uge “l” ri ibibɛk ri ikpɔm
atsimen, iwe abika arhurhika, ni ibɛk ru nyaka Unum aka
abee umen ibɛk ru upfung ukpu irherɛ. (**aion g165**) **13** Umɛn
ikorhe rimi ri idzeu ifosa iyi Unum aka atsuke idorh, ngge
iwu ibiba ikpikpoi iyi nggaa Unummen nu Uwuku Ufɔrh,
Uyesu Ukiristo. **14** Unga adzowe itsinga na afai na afona
umen ri kishoo iyiki ibewemɛn na asare anerabɛ aka awu
abinga, abika atsu amen atɔ itser iyiki ize. **15** Umesuwe
abin akere. Ufituwe nu utserhe nggu ijee kishoo. Niba
uneke unera akwɛerka ungo.

3 Uyituwe anera umbø adøsa arherhe abi ijee, na agbisha adzeu itø uben itser iyiki ize. **2** Niba arherhumbø arherhe urhena ri itsi uben unera, asei uku ughwoøw, awe abika adøør na arherhe atsimbø ra anera kishoo. **3** Isha umen iwu aguge, iwemen ru ida idøsa arherhe, abina akø aka arhem umen. Ni iwe agärhã ri ikpona ru ikpū abina arherhe ru upfung. Ibibekmen iwu ibewe nu unyëë, abøø akpëmbø umen nu umen ikpëmen abøø. **4** Bør ivangye inna nu ibibemu Unum Uwuku Uførh umen iki idzeka, **5** unga aførh umen, isi iwengge ubin ukpuku urhurhika umen iki ikorhe, bør awu atorhnga atsu. Unga aførh umen ru ubok Ipfo Isarsatangge aka asorh arhimmén, na adzaa umen urhe uwuku ufa. **6** Unum awupuwa Ipfo Isarsatangge ru umen izñwā ru ubok Uyesu Ukiristo Uwuku Uførh umen. **7** Unga anyanga umen iwu abika arhika ru ubok imimutanga, ngge itsú umen iwe abi ukam urhe uwu ugbagbaa umen iki ifosa. (**aiōnios g166**) **8** Akere ha awu arherhe idzidzérhe. Umum ibee ungo udëë uker ra abin hã, ngge itsú abirabé aka uwe ru imangmang ru Unum adzowe atsimbø ri itø itser iyiki ize. Abin hã awu azeze na awu ru ugarh ru uben unera. **9** Bør niba utsñ uning uwu ibem nu uning anang atokamen nu uning aki Ikpem abi Uyahuda, ubinkutsu ashike ru ugarh na asi íyikuke unera. **10** Ugbiate ato uner uning idiki unying nu ide uvaa. Akere aba amaaake, ugau itsingo nggu unga. **11** Uhwëng uge ikpū uner ha aka ayapunga ru utsñdñ, anu ikorha arhim, unga aka atsímka itsinga. **12** Kanying umum ñba idenukñ Uartima use Utikiku ru ungo, ubee udñä uba ru umum ru Unikaforhi, ubinkutsu umum iwuri iseí umø

ri ivang ighenga. **13** Ubee udīā uyike Uzena urhoya ha nu Uaforho ru utsīndī nu uhweng uge umbō akpombō uben ubinkpi umbō aka abee. **14** Awu ufang anermēn amesi idzowe atsimbō ri ikorhe abin aka aze, nggee umbō ama adēē ayike ifer itsūwāmbō na niba aseimbō ise iyiki isheru ugarh. **15** Ubēn unera nggu umum ighwe ungo. Ughwe abika abema umen ri imangmang. Imimutu Unum ima iwe nggu umbi kishoo.

Ufirhimon

1 Ubvur uwire udzeku umum Uburhu, uner ugborz̄i ubinkutsu umum īdūwā ri itsi Ukiristo Uyesu, nu ungwēmen Utimoti. Umēn itsenge ubvur uwure ru Ufirhimon uze uwərhamen nu undøka itsermen, **2** nu Uafiya unapumen, nu Uarkibu uwuku utēwā ru udūwā nggu umen nu ikikōng abika adəsa aki ikōng ri iyango. **3** Unum Ute nu Uteijeemēn Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididøør. **4** Ubēn ivang umum ifēna-Num ru umbi, umum itar uwēe ru Unum, **5** ubinkutsu umum igū isarhe imangmango ru Uteijee Uyesu nu ibibemango ru kishoo asarkasar. **6** Umum ifēn-Num ungo uma udēē ugashi imangmango, ngge itsú undzumu ihwihwengmbi ra abin aka aze kishoo aka awe akimen ri idøsu Ukiristo. **7** A ungwēmen ibibemango iki idzaangge umum anggōm akarhārhā nu ififita, ubinkutsu ungo uku utenukō amen abika adəsa. **8** Nu ngge iki iwu uge Ukiristo adzaanga umum ijee umum itsu ungo ukorhu ubinkpi uku imēē ungo ukorhe, **9** bør ibibemamum ru ungo itsu umum ibee ish̄ərhā ungo. Umum Uburhu iki iwu ukukū, ikei icere umum iki iwu ru ugborz̄i ri itsi imangmangmum ru Ukiristo Uyesu. **10** Umum ish̄ərhā ungo ri itsi ungwēmum Uonisimu, uwuruwi aka adzipa awu ungwēmum ri imangmang ri ivangye umum iki iwu ri inyāwā. **11** Ri ingbaashia unga ashia ru ugarh ru ungo, bør icere unga awu ru ugarh ru ungo nu umum. **12** Umum idene unga abvui aba ru ungo, uwuruwi umum iki ibema akarhārhā. **13** Umum ibee iden unga nggu umum ru unga anyangu ugarhingo ayika umum ivangye umum iki iwe ri

inyāwā ubinkutsu ri idūwū Isarhe Iyiki Ize. **14** Bər umum isi ībeemum ikorhu ubinkpi ungo uku usi ibemungo, ngge itsú iyiki izeyε ungo uku ikorhe awu ungo ubee ikorhe asi iwea umum itsu ungo. **15** Ungaa ahweng use ibibore Uonisimu ru ungo ivanga ukunjiir ngge itsú ungo ubvui uyei unga ugbagbaa? (aiōnios g166) **16** Asi ībvui afea ugārhā ukpekū, bər awuri inanga ugārhā, awuri iwe ru nyaku uze ungwēmbi. Umum ibema unga, bər ungo uwuri ibema unga unango umum ru nyaku ugārhā nu unerwi aka awe ru imangmang ru Uteijee. **17** Nggee ungo uba unyanga umum iwemum uwerhitser, uyei Uonisimu ru nyaka ungo uku iyei umum. **18** Unga aba ashoyinga ungo use angwēē uverhngo, uvarhe kishoo ri itsimum. **19** Umum, Uburhu, itseng itseng iyere ru ubokmum. Umum ibvui ifasamum ungo, umum iyituwa ungo uge umum idəsa ungo uverh urhengo. **20** A ungwēmen, umum ibee ungo ukorha akere ubinkutsu umen kishoo idəsu Uteijee. Utəna amennum ru Ukiristo. **21** Umum itsenga ungo ubinkutsu umum ihweng ungo ikorhungo ubinkpi umum iki īgər ungo. Idzidzerhe umum ihweng ungo ikorhe unango ubinkpi umum iki īgər. **22** Ubina unying uku utoma ikəi, kaboo uma ugbishuwa ubā umum iki iba itsī, ubinkutsu umum ifosa uge ri ifen-Nummbi, Unum awuri ikū umum ibvui ībamum ru umbi. **23** Uabafara uwuruwi aka awe ru ugborzī nggu umum ri idəsu Ukiristo Uyesu, aghwe ungo. **24** Umarku, nu Uaristaku, nu Udima, nu Irhuka abirabε aka awe awərhi itsernum, ikəi aghwe ungo. **25** Imimuta iyi Uteijee Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi.

Uibrani

1 Isha, Unum arherhe arherhe nggu atokamen ra angwĩ abika asom Arherhu-Num ri ivanga irheirhe ra atsindã arherhe. **2** Bør ri ivang iyiki imimasha iyere unga arherhuwa umen arherhe ra angwĩ Ungwẽnga. Unga aka atsũ unga awe uner ukam abina kishoo. Ru ubok ungwẽ hã Unum aka amunu upfunga ikei. (*aiōn g165*) **3** Ungwẽ hã unga adeyiwe irhirhang Unum na awe uzirhzĩ Unum, na awu icaica nggu unga. Unga akpõm abina kishoo ra arherhanga aki ijee. Unga aka amaa igbishi utsindĩ uwuku usorhe arhim, unga aseisa ru ubok ugha Uwuku Ugonga ra afã. **4** Nggee unga ananga ípfu itser-Num, rimi hã, itsokyé umbø aka adzowe unga inangke ikimbø. **5** Awu ipfu itser-Num iyikisong Unum aka ayisa ngge age, “Ungo uwu Ungwẽmum, irhere umum iwu Utengo?” Use ikei unga agor ngge age, “Umum iwuri iwu Utenga nu unga awu ungwẽmum?” **6** Nu ikei, ivangye Unum aka akū ukã ungwẽnga aba ru upfung, unga agor age, “Uneke kishoo ípfu itser-Num idzowe unga igong.” **7** Arherhi ípfu itser-Num, unga agor age, “Unga atsu ípfu itsernga ngge iwe ru nyaku ugba, na atsu umbø awe ru nyaki ikonrha ri itserye umbø aki itðwe unga.” **8** Bør ru Ungwẽnga unga agor age, “A Unum, Iyerhango iwuri iwu ubagbaa, nu ungo uwuri ikü igbong iyiki igha Iyerhango ukü ugha Iyerhe idzidzerhe. (*aiōn g165*) **9** Ungo uku ubemu uben irhirhika nu ukpẽo uben iki ibewe, nggee, Unumngó aka atsu ungo unango awerhango ri idzukuwa ungo atsei anggom.” **10** Ikei unga agor age, “Utirhi ri inggashia, A Uteijee, awu ungo udzin atarh idzin abĩ, nu afã awu

itser abokngo. **11** Umbø awuri itsime ake, bør ungo uwuri iwe umø uben ivang. Umbø awuri ishaka ugεε atorho aka agbe. **12** Ungo uwuri ifeta ake ugεε atorho, awuri ifara ake ru nyaka umbø iki ifaru untama. Bør ungo uwe ru nyaka ungo uku uwe, nu imekngo isi ímaangge.” **13** Ipfu itser-Num iyikisong Unum aka agør ngge age, “Usei nu ubok ughamum utseku umum iki itsu anggamtsakngo awe ubin uku utsorhe andaidakngo?” **14** Bør ípfu itser-Num kishoo akpurha awu awe itser Unum aka adene ngge iyike abirabε aka igha ukam ififørh.

2 Ri itsi akere ha awu ufang umen ingwēdzen ni ingwē amenmen ra abinke umen iki igū, utsur abin akøø atsu umen iyapumen. **2** Isarheyε umbø aka adzaa umen ra angwī ípfu itser-Num idēē ikerngge, nu uben uwuku uzharhuwe ngge use asi idösunga ngge, akpo ufaikpi uku umēē. **3** Ngge iba iwe rimi, umen ikorhi iguse ni ishoor umen ūba isi ingwēmen amenmen ru nggaa ififørh ha umen iki igū? Ififørh iyere, Uteijee nibikanga agbaashia adūwā ngge, abirabε aka agū ngge agør umen age iwu idzidzérhe. **4** Unum ikei atomuwe ngge ideka ra atsar nu abin igbigba nu idzeu nu ízūwā iyi Ipfo Isarsatangge unga aka agasha ru nyaka unga akaabee. **5** Upfung ukpuku uba, ukpurukpi umen iki irherhe ri itsi ukpø, Unum asi ítsu ípfu itser-Num agha iyerhakpø. **6** Bør anang akøø aweke uner uwøø aka adzowe ideka ri itseng Arherhu-Num age, “Anera awu use ungo uku utsu umbø ri iferhkøongo, awekaci anera awu use ungo uku udzeu umbø rimi? **7** Ungo utsu umbø awe abirabε ípfu itser-Num inangngge umbø ri ivanga ukunjiir. Ungo ukare umbø ikpikpoi nu

imor, **8** nu utsuke uben ubin ra andaidakmbø.” Ivangye
Unum aka itsuke abina kishoo ra andaidakmbø, unga
asi ínekuka ubin ukpøø uku usi iwekpø ri ijeembø. Bør
icere umen isi inyāmen uben ubin uwekpø ri ijeembø. **9**
Bør umen inyāmen Uyesu uwuruwi umbø aka atsu ípfu
itser-Num inangngge unga ri ivanga ukunjiir. Icere umbø
aka akare unga ikpikpoi nu imor ubinkutsu unga ahwa
uver akpe, ngge itsú unga ru ubok imimutu Unum unga
akpe ri iyike uben unera. **10** Unum unga amuna abina
kishoo, abina kishoo awu akinga. Imēēngge unga akū
anera arherhe aba ru umbø agasha ri ikpikpoinga. Unga
akorha akere ri itsu Uyesu awe undzumunga ri ihwa
ayetnum na adarh umbø azī ri ififørh. **11** Uwuku utsu
anera awu asarsatambø nggu abirabø aka atsu umbø asar,
Utømbø awu unying. Nggee Uyesu asi igūa atsa iyisa
umbø age, “Umbi awu angwēmen nu anapumen.” **12** Unga
agor age, “Umum iwuri idūwū itsokngo ra angwēmen
nu anapumen, ra asu ikikøng anerngo umum iwuri itsū
ubom ukpuku ukpoi ungo.” **13** Na age, “Umum iwuri itsu
imangmangmum ru unga.” Ikei unga agor age, “Umum
uwi nggu anerabø Unum aka adzaa umum.” **14** Iki iwe ugø
abi ha awe ru ijue nggu adzirh, unga awe ubina unying
nggu umbø ri iyor, ngge itsú unga ru ubok akpenga, awuri
atsīme Undenggū, uwuruwi aka akpøm ijee akpe. **15** Na
awuri ifønuka abirabø iwei akpe iki itsu umbø igärhā
ru kishoo ibibekmbø. **16** Awu idzidzerhe ugø unga asi
ibanga iyike ípfu itser-Num, bør ayike anang Uibrahim.
17 Ngge itsu awu ufang unga awe ru nyaka angwēmbø
nu anapumbø ra atsīndiā kishoo, ngge itsú unga awu

Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwuku utɔ̄itser Unum nggu idzidzerhe nu atorh, na awe idɛm iyiki itsūwe arhim anera. **18** Unga imɛ̄̄ iyike kishoo abirabɛ umbɔ̄ aka avira umbɔ̄, ubinkutsu unga nibikanga ahwaa ayetnum ri ivang iviviranga.

3 Nggee, asarkasar angwẽmen nu anapumen, abirabɛ umen iki iwu awerhε ru ubok iyiyisa iyi Unum, àka atsu iferhkombi ru Uyesu, uwuruwi umen iki ìdekuwe uge unga awu nggaa uner itser Unum na awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. **2** Unga akorhunga kishoo abinke uwuku useng unga akaabee unga akorhe, ru nyaku Umusa aka akorhe abinke aka amɛ̄̄ unga akorhe ri iyike abi Unum. **3** Uyesu amɛ̄̄ ikpo nggaa imor ananga Umusa, ru nyaku uner uwuku udzin iya aka awe ru imor ananga iya ha. **4** Ubɛ̄n iya awu unera adzin ike, bɔ̄r Unum unga adzin ubɛ̄n ubin. **5** Umusa akorhe abinke aka amɛ̄̄ ugārhā akorhe ri iyike abi Unum, ri adzowe ideka ra abinke Unum aka irherhe unuma. **6** Bɔ̄r Ukiristo ani ikorhe ubɛ̄n ubinkpi uku umɛ̄̄ Ungwε̄ akorhe ra abi Unum kishoo. Nu umen iwe abi Unum, umen iba ikpomen ubinkpi umen iki ifosa nggu ikeramen nu isheri iwei. **7** Nggee, Ipfu Isarsatangge igɔ̄r igε̄, “Irherε̄, umbi aba agũmbi urhem Unum, **8** àka niba awembi abi ikertsi ru nyaka atokambi aka akorhe ri ivang isoyi amɛ̄̄ hā, ri ivang iviviri ra arhum. **9** Nggɔ̄ ha atokambi aka avira umum, imɛ̄ka isɔ̄ka inaa, umbɔ̄ anyãmbɔ̄ ubinkpi umum iki ikorhe. **10** Ngge itsu umum igū avɔ̄m nggu udan ukpɔ̄rɔ̄ ha, umum igɔ̄r igε̄, ‘Ubɛ̄n ivang amɛ̄nmbō ani iyapa, na asi ihwɛ̄ngmbɔ̄ atsindimum.’ **11** Nggee umum itsu ra avɔ̄mmum iyirh ìgε̄,

‘Umbə asi ítsimbə ri iwiwoshamum.’’ **12** Àka angwēdzən, umbi angwēmen nu anapumen, utsur unera ru umbi awe ra amen aka abewe akika isheri imangmang atsu unga adzipu undzingnga ru Unum uwu urhe. **13** Bər àka afituwe adəka ubən unum, ubən unumkpi umbə iki iyisa ‘Irhere,’ ngge itsú unying ru umbi asi íwea uner ikertsi ri itsi irhirhəm iyi arhim. **14** Umən iwu awərha nggu Ukiristo umen ūba ikpəmmen imangmangmən iyi inggbashaia izī itsimən imimasha. **15** Ru nyaka ngge iki igor uge, ‘Irhere, umbi aba agūmbi urhəm Unum, àka niba awembi abi ikertsi ru nyaka atokambi aka akorhe ri ivang isoyi amen hā.’’ **16** Awu umbə ungamo agū urhəm Unum na asoyi amen? Asi iwea umbə ha kishoo Umusa aka akūna umbə adzek ra abī Umasar? **17** Awu nggu umbə ungamo unga aka agū avəm imeka isəka inaa? Asi iwea nggu abika akorha arhim, ayormbə aka akpe ra arhum? **18** Awu umbə ungamo Unum aka ayirh uyirh uge umbə asi ítsimbə ri iwiwoshanga? Asi iwea umbə abika akpə ididəsa? **19** Nggee umen inyāmen umbə asi idēē atsimbə, ubinkutsu ida imangmangmbə itsu.

4 Nggee, ngge iki iwe uge ibibemuwe ivang iwiwosha iki idēēngge iba itsī icere, umen ingwēdzən utsur uwəo ru umbi asi ikpoa itsitsī ru ngge. **2** Umən iki īgūmen Isarhe Iyiki Ize umbə aka adzaa umen, ru nyaka umbə aka agū, bər isarhe ha umbə aka agū ishingge ru ugarh ru umbə, ubinkutsu, umbə asi iyəimbə ngge nggu imangmang ru nyaka abika adəsa. **3** Umən iki iwe ru imangmang umen itsī iwiwosha ha, ru nyaku Unum aka agor age, ‘Nggee umum iki itsu ngge nu uyirh nggu avəmmum

1gε, ‘‘Umbø asi ítsimbø ri iwiwoshamum.’’ Nu ngge iki
iwe ugε unga amaa itsernga udzur ri ivangye unga aka
amunu upfunga. 4 Itseng Arherhu-Num irherha arherhe
ri itsi unuma utøøva igε, ‘‘Ru unum ukpu utøøva Unum
aka awosha ri itsernga kishoo.’’ 5 Bør ru ubvur ha Unum
arherhe age, ‘‘Umbo asi ítsimbø anang iwiwoshamum.’’
6 Inang iwengge uge abøø awuri itsimbø iwiwosha ha,
bør abirabε aka agbaashia agū Isarhe Iyiki Ize ha asi
itsimbø, ubinkutsu, ida idøsumbø itsu. 7 Nggee Unum
ikei abvui atsu unum ukpøø, ayisa age, ‘‘Irherε.’’ Unga
arherha akεrε ra angwī Udauda ri ivangye imeka irheirhe
iki itøng, age, ‘‘Irherε umbi aba agūmbi urhemmum, àka
niba awembi abi ikertsi.’’ 8 Ujoshuwa asi idëë adzowuka
umbø iwiwosha, ngge itsu Unum arherha arherhe ri itsi
unum ukpøø uku iba. 9 Nggee, unum ukpuku uwosha ra
aner Unum una uwe umø ru nyaku Unum aka awosha ru
unum ukpu utøøva. 10 Ubøen unerwi aka atsī ri iwiwoshu
Unum unga akpowe itsinga iwiwosha ri itsernga, ru
nyaku Unum aka akorhe ri iyinga. 11 Nggee, awu ufang
umεn ikorhu ubøen ubinkpi umεn iki idëë ikorhe ri ikpo
itsī ri iwiwosha ha, ngge itsú anera niba atsímmbo ri itsi
ida ididøsa ru nyaka abi Uisrairha aka akorhe. 12 Ubøen
arherhakε Unum aka arherhe, aweke ru urhε nu iker.
Agha anangke ubøen ikon ikider iyi angwīa avaa. Ngge
idëë izharhe igashuwe ipfu nu urhε, ikei agau icim nggu
apfupfu. Adëë ahwèngke ubøen iferhkø nu amen anera. 13
Ubin ushikpø ra abinκε aka amuna kishoo aka awøk ru
Unum. Abina kishoo awu ukupëë ra asunga. Awu ufang
umεn iki ivarhuwe unga abinκε umεn iki ikorhe kishoo.

14 Iki iwe uge umen iwemen ru ukugɔŋga ra Ukugɔŋg
Uwuku Udzowe Idɛm-Num aka atsĩā ra afã, Uyesu Ungwɛ
Unum, nggee umen ikpɔm imangmangmen iker. **15** Umen
isi iwemen ru Ukugɔŋg UWuku Udzowe Idɛm-Num aka
asi igūa atorh ru ida ikermen, bɔr umen iwemen ru uwɔɔ
uwuruwi umbɔ aka avira unga ra atsindīā kishoo, ru
nyaka umbɔ aka avira umen, bɔr unga ashia ra arhim. **16**
Nggee umen ūba nggu ikeramen ru Unum uwuruwi aka
awe ru inna, ngge itsú umen iyeci atorh nu umata ukpuku
uyika umen ri ivang iyiki ibibee.

5 Aka isaka aseng uben Ukugɔŋg UWuku Udzowe Idɛm-
Num ra akatsak na atsu unga awe asumbɔ ri itser-
Num, unga awuri iyeruwe izūwā nu idzowe idɛm-Num
ri itsi arhim. **2** Unga idɛɛ angwɛdzen nggu abika asheri
ihwihweng abika ayapa, ubinkutsu unga awea ru ida iker
iganga. **3** Akere ha atsu awu ufang unga adzowe idɛm-
Num ra arhimnga, nu arhim anera ikei. **4** Unera asi idɛɛ
asenga itsinga ri imor iyere, bɔr awu Unum ukpekū awuri
idɛɛ aseng unga, ru nyaka unga aka aseng Uharuna. **5**
Rimi hā ikei Ukiristo asi ibeeka itsinga ikpikpoi iyiki iwe
Ukugɔŋg UWuku Udzowe Idɛm-Num. Bɔr awu Unum agor
unga age, “Ungo uwu ungwɛmum, irhere umum iwu
Utɛng.” **6** Unga abvui arherhe ra anang akɔɔ age, “Ungo
uwu uner uwuku udzowe idɛm-Num uwu ugbagbaa, ri itɔ
itser iyi Unum ru nyaku Umarhkizadak.” (**aiōn g165**) **7** Ri
ivang Uyesu aka awe ri iyor ru upfung, unga afɛn-Num
nggu iciu akpe atsotsorake nu anyi, afɛn uwuruwi aka
amɛɛ ifɔrhe unga ra akpe, agūmbɔ unga ubinkutsu unga
awu uner uwuku udɔsu Unum na adzowe unga imor.

8 Unga awu Ungwē Unum, bōr unga amesi ididōsa ru utsīndī ayetnumke unga aka ahwa, **9** unga aka amaa ihwa ayetnumnga kishoo, umbō atsu unga awe utsīndī ififjrh iyi ugbagbaa ru kishoo abika adōsa unga. (aiōnios g166) **10**

Unum atsu unga awe Ukugōng Uwuku Udzowe Idem-
Num ri itō itser iyi Unum ru nyaku Umarhkizadak. **11**
Umēn iwe ra abin arherhe umēn iki irherhe ra akērē ha,
bōr aghong umēn iki ideyiwa umbi agbena, ubinkutsu,
umbi asi ifērhūmbi idzursu. **12** Icērē imēngge umbi awe
abika umumesuwe, bōr utsēku icērē umbiabee unera
abvui amesuwa umbi angwērhā abina akōo ra Arherhu-
Num. Umbiabee abē, ubinkutsu, umbi asi idēē aghambi
ubingha akakū! **13** Ubēn uwuruwi abē aka awe ubinghang
awu irheng ungwē, asi ihwēnga imesa iyiki irhika. **14**
Bōr ubingha akakū uwu ukerketakpō. Akakū hā adēē
asēngmbō iyiki ize ri iyiki ibewe, ubinkutsu umbō ubēn
unum ani ikū ihwihwēngmbō iyiki irhika.

6 Nggee, umēn itsu amēnmēn ri iwe akakū, asi iwea
irherha arherhe ri itsi abinke umēn iki imesa ri itsi
Ukiristo ri inggabaashia ukpekū, akirake aka awu atar
idzin aki imangmangmēn. Ake awu idzidzipa ri ifere iki
ikū umēn izī ra akpe ni iwe ru imangmang ru Unum,
2 arherhi imesa iyi ubōtisima, nu itsorhuwe abok, nu
isisok ra akpe, nu itsu uvau iyi ugbagbaa. (aiōnios g166)

3 Imēēngge umēn iwe akakū, Unum aba abemunga. **4**
Abirabē aka anyāmbō irhirhang iyi idzidzerhe Unum na
aka abanga agūmbō izūwāngā, abirabē aka akpombo iwu
awerhu uzārhā Ipfu Isarsatangge, **5** na aka abangumbō
ize Arherhu-Num nu ijee ivangye uku iba unuma, (aiōn

g165) 6 na abvui adzipu undzingmbø ru Unum, isi ídëë
iwengge uge umbø abvui akü umbø adzipa aba ru Unum.
Akëre awu idzidzerhe, ubinkutsu iwu ugëë umbø aka
abvui anyapuwe Ungwë Unum na adzowe unga atsa ra
awiya. **7** Abïkë aki ihwa inai uben unum ngge idoi nu
ake aka isaka amerke abin aka awe ru ugarh ra abirabë
iki ikau ake, abï hã rako iki iyéi idorh Unum. **8** Bør abï
aka amer ididök nu undzi, ashike ru ugarh nukpø. Abï
hã Unum aka ayoka itsu ake ikponum. Ri imimaa ikei
awuri ikpññwe ake. **9** Umbi awerhamen umen iki ibema
akarhärhã, umen irherhumen rimi hã, bør umen iwemen
ri ikeramen uge umbi awe ru udí uku uze, udí hã uwu
ukpu ififörh. **10** Unum asi iwea ri ida irhirhika, unga
asi íyiruka itsermbi nu ibibemaye umbi aka adeyiwe
unga ri iyiyikeye umbi aka akorhuwe abika adosa, ru
nyaka umbi aki ikorhe. **11** Umen ibee uben unera ru umbi
atsu asunga ri ideyiwe ikikorhe ha azí atsí imimasha,
ngge itsú umbi akpo ubinkpi umbi aka afosa. **12** Umen
isi ibeemen umbi awe ru igherha, bør àka akorhe ru
nyaka abirabë aka iyéi ubinkpi Unum aka abemuwe ru
ubok imangmang nu ibibimambø. **13** Ivangye Unum aka
abemuwe Uibrähim, uwøø aka ananga Unum ashia, nggee
unga ayirh nggu itsinga, **14** age, “Awu idzidzerhe umum
iwuri itsuka ungo idorh, umum iwuri itsu unangngo uwe
urherhe.” **15** Mœce Uibrähim aka abima adzeu, ayéisa
ubinkpi Unum aka abemuwe unga. **16** Anera aka isaka
ayirh ri itsok unerwi aka ananga umbø, uyirh ha udéyiwe
uge arherhangha awu idzidzerhe na akënke uben uning. **17**
Unumabee ideyiwe ukupëë ra abirabë aka awe abi ukam

ra abinke unga aka abemuwe uge abinke unga aka abee
ikorhe asi ifaruке. Nggee unga atsuafer nggu uyirh. **18**
Ibibemuwe nu uyirh ha asi ifaruке, ubinkutsu, Unum asi
ídẽ́ agberangwí. Unum atsu ibibemuwe nu uyirh ha ngge
itsú umen abirabé iki ití izí ru unga akaa umen, umen idẽ́
ikpommén ifosayé umbó aka atsu ra asumén na adzaa
umen ififita akarhárhá. **19** Umen iwe ru ifosa iyére ngge
iwe ubinkpi uku ukpóm urhemén, ake ashike ni iwei nggu
icicang. Ake anu itsírhá ru unórkang andzing urhaburhe
anangké aka asar anangke ananga kishoo, **20** anangké
Uyesu aka agbaashia azí ri itsimén. Unga awu Ukugóng
Uwuku Udzowe Idém-Num uwu ugbagbaa ri itó itser iyi
Unum ru nyaka Umarhkizadak. (aión g165)

7 Umarhkizadak ha awu uyérhu Usarhim na awu uwuku
udzowe idém-Num uwu Unum UWuku Ugónga. Agbopu
Uibráhim aka adzeki iwayé unga aka atang nggu ayérhe
arherhé agha inggbashi, Umarhkizadak atsuke unga
idorh. **2** Uibráhim adzowe unga unying ra abina usóka
ru uben abinnga. Agben Umarhkizadak awu, “Uyerhe
irhirhika.” Ikei unga awu Uyerhe Usarhim, agbena awu,
“Uyerhe ididóor.” **3** Asi ideyiwambó umen ubin ri itsi ute
Umarhkizadak use uyanga use atokanga. Asi ideyiwambó
umen unum imarnga use unum akpenga. Unga awu
uwuku udzowe idém-Num uwu ugbagbaa ru nyaku Ungwé
Unum. **4** Àka arhi anyá ikpú imornga. Uko Uibráhim
utokamen adzowuka unga unying ra abinnga usóka ra
abinke unga aka akpo ri iwa! **5** Ri Íkpem awu ufang abi
Urhwái aka awe abika adzowe idém-Num ayéi ubina
unying ra abina usóka ra abin aner Uisrairha aka awe,

nu ngge iki iwe uge umbø awu unang Uibrahim. **6**
Umarhkizadak aka asi iwea unang Urhawi, bør unga ayεisa
ugau unying ra abina usøka ru Uibrahim, na atsukuka
idorh ru Uibrahim uwuku uwe ru ibibemuwe iyi Unum.
7 Icicang ishingge uwuku utsuke idorh ananga uwuku
uyεi idorh. **8** Ru utsindø uwøø, abi Urhawi abirabε aka
ikpe ayeimbo ugau unying ra abina usøka, bør ru utsindø
uwøø, Umarhkizadak uwuruwi umbø aka agør age unga
awe nggu urhe ayεi. **9** Urhawi nibikanga ani iyei ubina
unying ra abina usøka ha, bør adεε agørmbo age unga aka
afasa ubin ukpunga ru ubok Uibrahim ivangye Uibrahim
aka adzowe unying ra abina usøka ru Umarhkizadak. **10**
Urhawi ana awu ri iyor Uibrahim ri ivangye Uibrahim
aka adzowe unying ra abina usøka ru Umarhkizadak. **11**
Idzidzerhe, umbø aka adzowe anera Ikpem hã, adzowe
umbø nggu ikpem itser iyiki idzowe idεm-Num Urhawi
nu unangnga aka akorhe. Anera aba adεε awembø abika
arhika ru ubok idzowe idεm-Num urhawi nu unangnga
aka akorhe, awu use utsu umbøabee uwuku udzowe
idεm-Num uwøø aka iba, uwuruwi aka awu uner uwuku
utøitser iyi Unum ru nyaka Umarhkizadak, isi iwengge
ru nyaku Uharuna? **12** Ivangye umbø aka afaruwe ikpū
idzowe idεm-Num, awu ufang umbø afaruwe Íkpema.
13 Uyesu uwuruwi umbø aka arherhe abin hã ri itsinga,
asi iwea unang Urhawi, unera unying ra atokanga anasi
iwea uner uwuku udzowe idεm-Num. **14** Iwu idzidzerhe
Uteijeemεn adzeku unang Uyahuda, abirabε Umusa aka
asi irherhunga uge umbø awe abika adzowe idεm-Num.
15 Umbø awuri igbisha ahwεngmbø ubinkpi umen iki

irherhe uba uwɔɔ uwuku udzowe idem-Num ru nyaku Umarhkizadak adzekanga. **16** Asi isengmbɔ uner ha ri itsi ikpem atokanga, bɔr iwe ri itsi urhenga uku usi ídɛɛ umaamgbɔ. **17** Ubinkutsu umbɔ adzowe ideka ri itsinga ra Arherhu-Num uge, “Ungo uwu uner uwuku udzowe idem-Num uwu ugbagbaa, ri itɔ̄ itser iyi Unum ru nyaka Umarhkizadak.” (**aiōn g165**) **18** Angwɛ̄we ikpem iyi isha ri ibanga ubinkutsu ngge ishingge ri ijee nu ugarh, **19** ubinkutsu Íkpem isi itsu anera arhikumbo. Bɔr ifosa iyiki izea iki idzekangge, ru ubokngge umen iki ība ikhapa ru Unum. **20** Unum atsu ngge nggu uyirh! Abika adzowe idem-Num abɔɔ asi itsimbɔ itser nggu uyirh. **21** Bɔr unga awu uwuku udzowe idem-Num nggu uyirh ri ivangye Unum aka agor unga age, “Uteijee aka ayirha, asi ifarunga amennga age, ‘Ungo uwu uwuku udzowe idem-Num ugbagbaa.’” (**aiōn g165**) **22** Uyirh ha udeyiwe uge Uyesu awuri itsu ibibemuwe-Num iyiki izea iwe. **23** Abika adzowe idem-Num hã awu arherhe, ubinkutsu akpe aka isaka aken umbɔ itsermbɔ. **24** Bɔr Uyesu awu uwuku udzowe idem-Num ugbagbaa, ubinkutsu unga awe ru urhe uwu ugbagbaa. (**aiōn g165**) **25** Nggee icere nu ugbagbaa unga imɛɛ iforhe kishoo abirabe aka aba akhapa ru Unum ru ubok unga, ubinkutsu unga abek ugbagbaa na afene-Num ru umbɔ. **26** Ikpū Ukugɔng Uwuku Udzowe Idem-Num uwere ha umen iki ibee, unga awu asarsatawɔ, ashia ru uvau, aka atsūwūkumbo unga ra anang abi arhim na akū unga azimbɔ ra anang ikpikpoi akagɔnga ra afā. **27** Unga asi iwea ru nyaka Ukugɔng Uwuku Udzowe Idem-Num abɔɔ, abirabe aki idzowe idem-Num inuma ni

inuma, agbaashia adzowe idem-Num iyi arhimmbɔ, mɔce na adzowe iyi arhim anera. Bɔr Uyesu adzowe itsinga awe idem-Num ru arhim anera idiki unying ugbagbaa ri ivangye unga aka adzowe itsinga akpe. **28** Anera kishoo ani ikorha arhim na akpe. Íkpem Umusa ini iseng Akagɔng Abika Adzowe Idem-Num ra aner ha, bɔr uyirh ha uku uba ru undzing Íkpem, useng Ungwɛwi umbɔ aka atsu unga awu undzumu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idem-Num uwu ugbagbaa. (**aiōn g165**)

8 Itsi arherhamen ru ubinkpi umen iki irherhe unggakpi, umen iwemen ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idem-Num, aka asei nu ubok ugha anang ise Uwuku Ugɔnga ra afã. **2** Unga hã ikei ani itõ itser ri Iya-Num, utsurha idzidzerhe uwu Unum, akirake Uteijee unga adzin, asi iwea abok anera. **3** Uben Ukugɔng Uwuku Udzowe Idem-Num aseng unga idzowe izuwã nu idem-Num, nggee awu ufang Ukugɔng Uwuku Udzowe Idem-Nummen hã ikei awe ru ubinkpi unga aka idzowe. **4** Unga aba awe ru upfung, unga asi íwea uwuku udzowe idem-Num, ubinkutsu ishaisha umbɔ atsu abɔɔ awe abika adzowe izuwã ri igigɔr Íkpem Umusa. **5** Atõ itser ri Iya-Num, ikirikε iki iwu uzirhz̄i anangkε aka awe ra afã. Akere ha atsu umbɔ avange Umusa ri ivangye unga aka awuri itar utsurha Unum. Umbɔ agɔr age, “Ukorhu uben ubina uwe ru nyaka umbɔ aka adeyiwa ungo ni igū hã.” **6** Bɔr itserye Uyesu aka ayei inangge iyi abika adzowe idem-Num ru nyaki ibibemuwe-Num iyiki ifa ha unga aka atsu ngge iwe, inangge iyiki agbe ha, ubinkutsu ibibemuwe-Num iyiki ifa ha ikũwa umen abin aka azea. **7** Agε ibibemuwe-

Num iyi inggbaashia isi igbangge, umbə asi ūbeembə iyə. **8** Bər Unum anyā ighbigba ra anera na age, “Uteijee unga agor age, ivanga niyə ibarə, umum iwuri ūbemuwe abi iya Uisrairha nu iya Uyahuda ibibemuwe-Num iyiki ifa. **9** Isi iwengge ru nyaki ibibemuwe iyiriye umum iki ūbemuwe nggu atokambə, ri ivangye umum iki ikpəm ubokmbə ikūna umbə ūdzek ra abī Umasar. Umbə asi ikorhumbə ubinkpi umum iki ibee ri iyei ibibemuwemum, ngge itsu umum ūdzipu undzingmum ru umbə, **10** Iyere iwu ibibemuweye umum iki ūbemuwe aner Uisrairha ivang iyi ha iba itāngge, Uteijee unga agor. Umum iwuri itsuke ūkpemmum ra amenmbə, ikei umum iwuri itsenye ngge ra amenmbə. Umum iwuri iwu Unummbo, umbə awu anermum. **11** Asi imesukumbə adəkambə, use uwəc agor ungwēmbə use unapumbə age, ‘Uhweng Uteijee,’ ubinkutsu kishoo awuri ihwengmbə umum, udzur ra abika awe ru ugarh ukunjir uba utsi abika awe ru ugarh urherhe. **12** Umum iwuri itsūwükü iyiki ibewambə, ni isi ūvui iyitumum arhimmbə.” **13** Ivangye unga aka arherha arherhe ibibemuwe-Num iyiki ifa ha, unga aka atsu iyi inggbaashia iwe iyiki igbe, ikei uben ubin ukpuku ugbe uku ukōkpə usi ūdārhūkpə nu ugwig.

9 Ibibemuwe-Num iyi inggbaashia iwengge ra atsindikə aka awu ufang ru umbə adəsa ri idzowe igong ru Unum nu ikei ra anangkə aki ikorha ake ru upfung. **2** Atar utsurha Unum. Anang idēē irhirhang nu utebur iyi uborodi ukpuku unemuwe ru Unum awu ru udāwunga. Anang akere ha umbə ayisa ake Anang Akika Asar. **3** Ru undzing urhaburhe umbə aka ayapuwe ru untana

uba utai ra abī awu ubā ukpōo umbō ayisa ake Anangkē
Aka Asar Anangke Ananga Kishoo. **4** Ubā hā uwekpō ru
ubeu uzinarhi umbō iki ikpīi isung umō, nu ikei akōti
ibibemuwe-Num umbō aka afuruwe ake nggu uzinarhi.
Akōti ha awe nggu igbong Uharuna iyiki ipfum ayerhe nu
abata atarh avaa aka awe ru Íkpema usōka Unum aka
adzowe ru Umusa nu undzoma uzinarhi ukucii uku uwe
ru umanna. **5** Ímimuna iyiki iwe ra afε, iyiriye irhirhang
Unum iki icipuwa ru ake, adēē ni itsi akōti ha na adzowe
uzirhzī ru utsīmwī umbō aki itsūwe arhim. Bōr icere
umen isi idēē irherhumēn arherhe ri itsi abin hā unying
anying. **6** Umbō aka amaa igbisha abin hā rimi, abika
adzowe idēm-Num atsīrhā ru udāwā hā atō itsermbō. **7**
Bōr Ukugōng Uwuku Udzowe Idēm-Num ukpekū awuri itsī
ru unōrkān uwu uvaa, idiki unying ra amēka. Unga awuri
itsī nggu adzirh, unga aka iyēruwe ru arhimnga nu arhim
anera aka akorhe ri ida ihwihweng. **8** Ru ubok abin hā
kishoo Ipfu Isarsatangge idēyiwa igε umbō asi ihwēngmbo
utsīndī uwuku utsī Anankē Aka Asar Anangke Ananga
Kishoo, akirakē aka awu ra afā, ri ivangye utsurha Unum
uwu inggbashia aka ana adēē umō. **9** Akēre ake adēyiwa
umen abin ri itsi ivang iyēre. Ake adēyiwa umen ugε
ízūwā nu idēm-Num umbō iki iyēruwe isi idēē itsungge
amen abika adzowe igōng aweke uku urhirhiki. **10** Akēre
ha awu arherhe ighigha nu ihwihwa nu ikpū isisorh nggu
amē, awu agbeyi utseku unumkpi Unum aka itsu ake awe
aka afa. **11** Bōr ivangye Ukiristo aka aba ugεe Ukugōng
Uwuku Udzowe Idēm-Num uwu abin aka aze umbi aka
ayεi, unga atsī ru utsurha uwuku uzea uwu Unum, uwuku

uwe ru imor unangmgbø uwu upfunga, uwuruwi asi iwea unera atar, asi iwea ikpū imimuna iyεrε. **12** Asi itsĩa nggu adzirh ishur use aki inak. Bør unga atsĩ ra Anankε Aka Asar Anangke Ananga Kishoo nggu adzirhnga. Unga akorha akεrε ha idiki unying ubagbaa apkowa umen ififørh iyi ubagbaa. (**aiōnios g166**) **13** Adzirh ishur nu aki inak iyiki itsak nu atɔɔ ungwẽ inak umbø aka isaka akū amisuwe ra anerabε aka asi itenmbø ngge itsú umbø awe abika aten ra asu Unum. **14** Adzirh Ukiristo awuri ikorhe anangke aki ha akarhārhā! Unga uwuruwi ru ubok Ipfu-Num iyi ubagbaa adzowe itsinga uwuku usheru uvau ru Unum. Adzirhnga adεε asorhke arhimmen akirake aki ikūna umen azī ra akpe na atsu amεnmen arhika, ngge itsú umen ima itɔ itser Unum uwu urhε. (**aiōnios g166**) **15** Akεrε ha atsu Ukiristo awe uwuruwi aka atsu ibibemuwe-Num iyiki ifa iwe, ngge itsú abirabε umbø aka ayisa ama ayei ukam ukpu ubagbaa ukpurukpi umbø aka abemuwe. Akεrε adεε aweke, ubinkutsu unga aka akpe akpeke aka iførhe anera ra arhimke umbø aka akorhe ri izharhuwe ibibemuwe-Num iyi inggbaashia. (**aiōnios g166**)

16 Unera aba abemuka awekacinga ukamnnga, awu ufang umbø adzeu unga akpe kata nu umbø adørha ayei, **17** ubinkutsu, ibibemuwe iyi ukam isi íwengge utsεku uner ha aka ikpe. Ibibemuwe ukam ha isi ídεε iwengge uba uner uku ubemuwe ha ana awu nggu urhε. **18** Ngge itsu umbø akū adzirh atsu ibibemuwe-Num iyi inggbaashia itɔ itser. **19** Ivangye Umusa aka amaa isõme uben Íkpem ra anera ha kishoo, unga anyangu adzirh ïbū nu angwẽ inak, atoma nggu amẽ na anyangu ayerhe umbø iki iyisa uizob

nggu igwar idɔi umbɔ aka atsu ngge iwu iyiki ibārhā akū amisa adzirh ha ru ubvur Íkpem hā nu atsi anera. **20** Agor age, “Akere ake awu adzirh ibibemuwe-Num, ibibemuwe iyiriye Unum aka adeyiwa umbi adəsa.” **21** Rimi hā ikei, unga amisuwe adzirh ri itsi Utsurha-Num hā nu kishoo abinke umbɔ iki ikū akpoi Unum. **22** Idzidzérhe, ri Íkpem Umusa, abina ukunjiir umbɔ aka asi ikū adzirh atsu ake asar. Asi ídēē atsūwūkumbɔ arhim, adzirh aba asi igbake. **23** Ngge itsu awu ufang abina kishoo ru Utsurha-Num akirakε aka awe ru nyaka abin ra afā, umbɔ asorh ake nggu adzirh íjue. Bør abin aki afā awu ufang umbɔ asorh ake nggu idem iyiki izea iki inangngge iyi adzirh íjue ha. **24** Ngge itsu Ukiristo asi itsīa anang akika asar anera aka adzin aka awe usaka uwuruwi uku uwe ra afā. Bør unga atsī ra afā hā ngge itsú unga adēē ra asu Unum icere ri itsimēn. **25** Ikei unga asi itsī ra afā adzowuka itsinga idikunga irhēirhe, ru nyaku Ukugōng Uwuku Udzowe Idem-Num aki itsī ra Ananke Aka Asar Anangke Ananga Kishoo uben ameka nggu adzirhκe aka asi iweke akinga. **26** Iba iwe rimi, Ukiristo awuri ihwa ayetnum arherhe udzur ru unumkpi umbɔ aka amunu upfunga. Bør ngge iki iwe, unga akpurha adzeka idiki unying ukpekū ri imimaa upfunga atsūwe arhim ri idzowe itsinga awe idem-Num.

(aiōn g165) **27** Ru nyaku unera aka awu ufang unga aka ikpe idiki unying, akere aba amaa umbɔ awuri avarhuwe arherhenga, **28** rimi hā Ukiristo awu idem-Num idiki unying ubagbaa anyanguwe arhim anera arherhe. Unga awuri ibvui adzekanga ideva, asi ūbanga itsūwe arhim, bør akū ififōrh aba ru abirabε aka adzeu ibibanga.

10 Íkpem Umusa iwu usaka abin aka aze aka iba ukpekū, isi iwengge undzumu abin hā. Nggee idem-Num ri Íkpem hā, iyiriye umbə iki ikorhe uben ameka, isi idēē itsūwüküngge arhim abika azī akhapa ru Unum. **2** Uba idem-Num imēngge itsūwe arhim, abika adzowe idem-Num asi ínekukumbə idzowe idem-Num hā? Ubinkutsu abika adzowe igōng ru Unum adēē ikpombə isisar idika unying ubagbaa, na asi ígūmbə ighong arhimmbə. **3** Bor idem-Num hā iwu utsindī uwuku uyituwe arhim uben ameka. **4** Ubinkutsu, adzirh ínak nu aki íbū asi idēē atsūwüke arhim. **5** Nggee ivangye Ukiristo aka atsīwā ru upfung, unga agor Unum age, “Ídem-Num nu ízūwā ungo usi ibeengo, bør ungo uku udzaango umum iyorye umum iki inēmuwe. **6** Ídem-Num iyiki ikpikpī nu ídem-Num iyiki itsūwe arhim ungo usi igūo iben ngge. **7** Mōce umum igor igε, ‘A Unummum, umum uwi iki íba ikorhuwa ungo ubinkpi ungo uku ubee, ru nyaka umbə aka atseng ru ubvurngo ri itsimum.’’ **8** Ri inggbaashia unga agor age, “Ídem-Num nu ízūwā nu ídem-Num iyiki ikpī nu ídem-Num iyiki itsūwe arhim ungo usi ibeengo, ungo usi igūo iben ngge.” Bor awu Íkpem itsu umbə akorha akere ha. **9** Mōce unga agor age, “Umum uwi, umum iki íba ikorhuwa ungo ubinkpi ungo uku ubee.” Unga adene ídem-Num hā iyi inggbaashia ri ifena ngge itsú unga aden idem-Num iyi uvaa. **10** Ivangye Uyesu Ukiristo aka akorhu ubinkpi Unum akaabee unga akorhe, umbə atsu umen iwe asasar ru ubok unga aka adzowe itsinga awe idem-Num hā idiki unying ubagbaa. **11** Uben uwuku udzowe idem-Num adēē itser uben unum

adzowe ídém-Num idikünga irheirhe, bør ngge isi ídëë
itsuwüküngge arhim. **12** Bør ivangye Ukiristo aka adzowe
idém-Num idiki unying ri itsuwe arhim ubagbaa, unga
asei ru ubok ugha Unum. **13** Udzur ri ivang hā unga anu
idzeu utseku umbø aki itsu anggamtsaknga awe ubin uku
utsorhe andaidaknga. **14** Idém-Num iyi idiki unying hā
ngge itsu anera awu asarsatambø na awu undzumunga
ubagbaa. **15** Ipfu Isarsatangge ikei idzaangge umen
ideka ra akere ha. Ni inggbaashia igor igε, **16** “Uteijee
agor age, ibibemuwe ha iyε umum iki ikorhe nggu umbø
inum hā iba imaangge, umum iwuri itsuke íkpemnum ri
iférhkombø, ikei umum iwuri itsënge ngge ra amenmbø.”
17 Mocε unga atoma agε, “Umum isi íbvui iyitumum
arhimmbø nu iki ibewambø.” **18** Ivangye umbø aka atsüwe
abin akere ha, asi íbvui abeembø idém-Num iyiki atsüwe
arhim. **19** Umbi angwëmen nu anapumen, umen iwemen
ri ikeramen iyiki iwe nggu Unum ugε umen iki itsī ra
Anankε Aka Asar Anangke Ananga Kishoo ri ijee adzirh
Uyesu. **20** Unga atsuruwa umen utsindī uwuku ufa uku
ukuwā umen urhe. Utsindī hā uwe ru ubok urhaburhe ha
ungo iki itong utsī ra Anangke Aka Asar Anangke Ananga
Kishoo. Urhaburhe ha uwu usaka iyor Uyesu. **21** Umen iki
iwemen ru nggaa uwuku udzowe idém-Num uwuruwi iki
idzeu abi Unum kishoo. **22** Nggee, umen íba ikhapa ru
Unum nggu amen aki idzidzerhe nu imangmang iyiki iker
nu amenke aka aten na ashike ru iférhkø iyiki ideyiwa
umen igε umen ikorhe iyiki ibewe nu ayormen umbø aka
asorh nggu amε aka aten ikei. **23** Umen idëë iker ri ifosaye
umen iki irherhe, ubinkutsu uwu ha aka abemuwa umen

awu uner idzidzerhe. **24** Umēn ikaiferhkō atsīndīkē umēn iki ifituwe adōka umbō awe ru ibibema na akorha abin aka aze. **25** Umēn niba inekukumēn ikikōngmēn abika adōsa ru nyaka abōo aka aneke ikikōng hā, bōr umēn itoma ri ifituwe adōka, ubinkutsu umēn inyāmēn unum ibiba Ukiristo uku uyokpō. **26** Umēn iba idzum ikorha abin arhim umēn iki imaa iyē ihwihwēng idzidzerhe, idēm-Num iyiki itsūwe arhim ibvui ishingge. **27** Bōr umēn ikpurhi iwe ru iwei itsu uvau nu nggaa urhakpi uku ikpīwe abirabē aka akpēmbō Unum. **28** Ubēn uwuku ukpēē īkpem Umusa, umbō adēē afērmbo unga asi īgūmbō atorh uba inera ivaa use itaar adzowukumbō ideka ri itsinga. **29** Uba umbō atsu ufai akpe ru unerwi aka akpēē īkpem, ri iferhkōmbi, awuri ikorha aguse ru unerwi aka akwēete Ungwē Unum, na anyanga adzirh ibibemuwe-Num ha umbō aka akū asare umēn awe aka atārhā, na arhenu Ipfu-Num iyi imimuta? Awuri ikorha anangmbō rimi hā. **30** Ubinkutsu umēn ihwēngmēn unga uwuku ugōr age, “Ififai iwu iyimum, awu umum iwuri ibvui ifase umbō iyiki ibeweyē umbō aka akorhe.” Abvui agōr age, “Uteijee unga awuri itsu uvau anernga.” **31** Awu ubin iwei unera agba ra abok Unum uwu urhē. **32** Àka ayita inum iyi isha umbi aka agbaashia anyā irhirhang Unum amaa, ivangye umbi aka abima atēwā akarhārhā nggu ayetnum ru ubok abōo. **33** Ivang iyōo umbō arhena umbi na adzaa umbi uver ra awiya, ivang iyōo umbi agbopa atsimbi nggu abika ahwa ikpū ayetnum hā. **34** Umbi agūmbi atorh abirabē aka awe ru ugborzī na awembī ru itenamen ivangye umbō aka avur abinmbi, ubinkutsu

umbi ahwengmbi age umbi awembi ru ubin ukpuku uze unangkpø nu uwe ubagbaa. **35** Nggee àka niba atarkumbi iker amenmbi, ngge iwuri idzaa umbi nggaa itosa. **36** Imèngge umbi abima, ngge itsú ri ivangye umbi aka imaa ikorhu ubinkpi Unum akaabee, umbi awuri iyecimbi ubinkpi unga aka abemuwa umbi. **37** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Ri ivanga ukunjiir, unga uwuku ububa ha awuri ibibanga, asi ídärhünga. **38** Bør unermum uwuku urhika awuri ibék ru utsíndí imangmang. Amennum asi ígúke iben unga, unga aba agú iwei abvui azia ra andzing.” **39** Bør umen isi iwemen ikpú abika agú iwei na abvui azí ra andzing azia atsim, bør umen iwe abika awe ru imangmang na akpo ififørh.

11 Imangmang iwu ikeramen ru ubinkpi umen iki ifosa, ihweng abinke asu aka anasi inyáke uge awu idzidzerhe. **2** Iwe ru ubok imangmang hā Unum aka ayei abi isha. **3** Awe ri imangmang umen iki ihweng uge Unum akú irhem amunu upfunga, ngge itsú abinke umen iki inyá, asi imunumbø ake ru ubok abinke umbø aka adéé anyá. (**aión g165**) **4** Awe ru ubok imangmang Uhabirha aka adzowe Unum idem-Num iki izeyé iki inangngge iyi Ukayinu. Awe ru ubok imangmang umbø aka anyá unga arhiku uner, ivangye Unum aka arherhi iyiki ize ri itsinga ri iyei ízúwänga. Unga aka akpea, bør icere ru ubok imangmangnga unga ana arherha arherhe. **5** Awe ru ubok imangmang umbø aka ashupu Uenøk nggu urhe ngge itsu unga asi inyáakpe. Asi inyambø unga, ubinkutsu, Unum aka ashupa unga azia. Anera ahwengmbø uge Uenøk atsu Unum agúiben, umbø adorha ashupa unga.

6 Imangmang iba ishingge, asi ídẽẽ atsu Unum agüa iben, ubinkutsu awu ufang kishoo uwuku uba ukhana ru Unum awe ru imangmang uge Unum afea, ikei unga ani idzowe itosa ru kishoo abika abeeaa unga. **7** Awe ru ubok imangmang, Unuhu aka agbishu ukhukhõo amẽ ukugõng ngge itsú unga afõrh aner iyanga ri itsi abin aka abewe Unum aka adeyiwe unga age awuri ibake. Unga akorha akere ha ubinkutsu unga afea ri iwei Unum akarhãrha. Ri ikorha akere unga atsu uvau ru upfunga nu unga awe uner uwuku ukpo ukam irhirhika iki iba ri imangmang. **8** Awe ru ubok imangmang, Uibrâhim aka adøsu Unum ri ivangye Unum aka adeyiwe unga azí abí akase, akirake unga aka abemuwe unga aka iwe uner ukam ake. Unga adøsa azí, unga uwi anasi ihwenga anangke unga aka izí. **9** Awe ru ubok imangmang unga aka awu utsen asei ra abí hã Unum aka abemuwe, unga asei ru atsurha, unga nu Uishaku nu Uyakubu, aka akpo ukam ibibemuwe ha ru unga. **10** Uibrâhim adẽẽ idzeu uteukpi Unum aka igbisha na adzin, uteu ha uwe ru atarh idzin aki ugbagbaa. **11** Awe ru ubok imangmang Usaratu aka adẽẽ amar ungwë ri ikõner, nu ngge iki iwe uge unga awu ukpirh. Unga adẽẽ amara ubinkutsu afea ri imangmang uge uwuku ubemuwe ha awu uner idzidzerhe. **12** Nggee ru ubok Uibrâhim, uwuruwi aka akõõ akpurha abõr akpe, umbõ amar anang arherhe ru nyaki ídzter afã use ru nyakuuzu eu ra abang ukau ukugõng umbõ aka asi ídẽẽ avarhumbõ. **13** Kishoo aner abere asei ri imangmang. Ivangye umbõ aka akpe, asi iyεimbõ abinké Unum aka abemuwe umbõ, bõr umbõ anyãmbõ abin hã

uku ukaa na agūmbɔ iben inyā ake. Iκei umbɔ abemumbɔ uge umbɔ awu atsen na asi iwembɔ abi upfung. **14**
Abirabε iki idzowe ikpū ideka iyεrε adεyiwe ra awiya uge umbɔabee abī akimbɔ. **15** Umbɔ aba adεē ikaiferhkɔ ri itsi anangkε umbɔ aka abɔre, umbɔ awuri ikpombɔ ivang iyiki ibvui izī. **16** Nu ngge iki iwe rimi, umbɔ atsu amεnmbɔabee abī aka azea, akirake aka awe ra afā.
Nggee, Unum asi igūa atsa umbɔ ayisa unga uge unga awu Unummbɔ, ubinkutsu unga aka agbishuka uteu ru umbɔ.
17 Awe ru ubok imangmang ivangye Unum aka aviru Uibrahim, unga anεmuwe Uishaku awu idεm-Num. Unga aka ayei ibibemuwe ha, ibor uku ukpεe unga afere unanyī ungwēngα, **18** nu ngge iki iwe uge Unum aka arherhunga nggu Uibrahim age, “Awu ru ubok Uishaku ungo uku ikpo unangwi umum iki ibemuwa ungo.” **19** Uibrahim avarhe ra amεnnga age awu idzidzerhe Unum adεē azituka unga ra akpe. Unera adεē agora age ungwēngα aka akpea na abvui aba ru unga. **20** Awe ru ubok imangmang Uishaku aka atsuke idorh ru Uyakubu nu Isuwa ra abinkε aka iba ra asu. **21** Awe ru ubok imangmang Uyakubu, ivangye unga akaabee ikpe, unga atsuke idorh ra angwε Uyusuf ikivarhambo. Unga asūrhī itsinga ri ighbongnga na adzowe igōng ru Unum. **22** Awe ru ubok imangmang, ivang akpe Uyusuf iki iyo, unga arherha arherhe akika adzek abi Uisrairha ru Umasar, na adεyiwe umbɔ ubinkpi umbɔ aka ikorhe nggu apfupfu iyornga. **23** Awe ru ubok imangmang umbɔ abika amar Umusa awoke unga afεē ataar, ubinkutsu umbɔ anyā ungwε hā awuwea, ngge itsu umbɔ asi igūmbɔ iwei arherhe uyεrhe. **24** Awe ru ubok

imangmang Umusa aka aseng, unga akpēē umbō ayisa unga age ungwē unapa Ufir'auna. **25** Unga aseng ihwa ayetnum nggu aner Unum nu unga aka igūiben arhim ri ivang iyiki ici. **26** Unga abemu iyiyei ri itsok Ukiristo nu unga aka iwe ru kishoo abin akagōng ru Umasar, ubinkutsu unga atsu amennga ri itosanga. **27** Awe ru ubok imangmang unga aka abore abī Umasar, asi igūa iwei avōm uyerhe, abimunga ubinkutsu, unga anyā uwuruwi umbō aka asi idēē anyāmbō nggu asu. **28** Awe ru ubok imangmang Umusa aka aden Irhowa Iyiki Igar Utōng, unga akū adzirh amisuwe, ngge itsú uwuruwi aka ifer akā angwē asi ibangunga abi Uisrairha. **29** Awe ru ubok imangmang abi Uisrairha aka agar Ukau Upuku Ubārhā ru nyaka abī aka akoyi, bōr ivangye abi Umasar akaabee igar, amē afere umbō. **30** Awe ru ubok imangmang ufōm uteu Ujeriko uku ugba ru uzērhāmbō aka adzipu ufōm hā inuma utəɔva. **31** Awe ru ubok imangmang Urahab unggoyi ha, umbō aka asi ifermbo unga nggu abika akpēē Unum, ubinkutsu unga ayeisa abika azī arhi abī hā ri iwōk. **32** Nu umum ibvui irherhu use? Ishimum ri ivang iyiki irherha arherhe ri itsi Ugidiyon, Ubarak, Usamson, Ujefta, Udauda, Usamairha, nu abika asom Arherhu-Num hā. **33** Awe ru ubok imangmang abere ha aka agha unggbaashi nu iyérhe, atō itser iyiki irhika, ayei abinke umbō aka abemuwe, abvure angwī utērhīmi, **34** irhiwuwe igigar ikon urha, umbō ashōor ri ighigha akon akika ader, atsu ighēpa iwu iker ru umbō, awe abika aker ri iwa, na atsu abi iwa abī akase atī. **35** Akatserh ayeimbō anermbo aka akpe na asok nggu urhe. Abōo akwere umbō ugweε.

Abika ayei ugwee ha asi ibeembə umbə atsūwe umbə ngge itsú umbə abvui asok nggu urhe uku uzea. **36** Arhena aboɔ na akwere umbə ugwee nggu asharhe, umbə akū inyāwā abow umbə na atsuke umbə ru ugborzī. **37** Atang atarh ru umbə, akū ikon iki izharha acucii agasha umbə agbera avaa, na afere umbə nggu akon aka ader. Atsim abvur itsurhi nu aki ibū, ashimbə ru ubin. Asei ra ayetnum nu anera akorhuwe umbə iyiki ibewe, **38** ayarhe ri inanguzuzeu nu ikei atsi igū nu atai nu ingwī aki iwe ra abī. Irhirhika anera ru upfunga isi iyongge iyi abere ha. **39** Nu ngge iki iwe uge Unum adzowuka ideka iyiki ize ri imangmangmbə, umbə asi iyεimbə ubinkpi Unum aka abemuwe. **40** Unum agbisha abin aka azea ru umen, ngge itsú umen nggu umbə iwe uku kpengkpeng urhōnga.

12 Abere ha kishoo aka adeyiwe uge umbə awembə ri imangmang ru Unum, ikei umbə ani izerha umen kishoo. Nggee umen itare abina kishoo aka ikēn umen, nu ikei uben arhimkə aka akpōm umen uku ugbong. Umēn ibima ni ikorhu uben abinke Unum aka adzaa umen ikorhe. **2** Umēn itsu asumen ru Uyesu, unga awu uwuruwi aka adzaa umen imangmang ikei unga awuri iyika umen ngge itsuifer. Unga asi ibemunga atsa igārhāmau ucucii ha, bōr unga abima ngge, ubinkutsu unga ahwenga anggomkə aka iba. Icere unga asei nu ubok ugha anang ise Unum. **3** Åka arhi anyā utsak uwure aka abima ikpikpēē abi arhim, ngge itsú umbi asi ígūmbi azhe use atsūwūkumbi amenmbi. **4** Ri ititewāmbi nggu arhim, umbi anasi itewā atsīmbi iyi akpe. **5** Umbi aka ayirukumbi ififitayε umbə aka akorhuwa umbi ru nyaka angwēngə ri itseng Arherhu-Num? Unga

agor age, “A ungwēmum, niba ukwēerkō imesuwe amen
iyi Uteijee. Niba utsūwūkō amenngo unga aba atserhunga
ungo. **6** Ubinkutsu Uteijee aka isaka amesuwe amen ru
abirabē unga aka abema, na amesuwe amen ra abirabē
unga aka ayei umbō awu angwēnga.” **7** Àka abima nggu
ayetnum, ubinkutsu, ake awe imesuwe amen Unum aka
akorhuwa umbi ru nyaka angwē. Ungwē uwukusong
utēnga asi imesuka unga amen? **8** Awuri imesukumbō
amen ru uben uwekuci. Uba umbō asi imesuwambō umbi
amen, umbi awu abirabē umbō aka amar ru ugba, umbi
asi iwembi angwēnga abi idzidzerhe. **9** Ikei, umen iwemen
ra atesmen abi upfung umbō iki imesuwa umen amen,
umen iki isaki idzowe umbō imor. Imēngge umen igbishi
iyei imesa iyi Utei uwu ípfu inangmen iyi upfung ru
umen iwe ru urhe. **10** Atesmen abi upfung amesuwa
umen amen ri ivanga ukunjiir ru ubinkpi umbō aka anyā
ukpō urhika, bōr Unum amesuwa umen amen ru iyiki ize
umen, ngge itsú umen ima ikpo ugau ri isisar iyinga. **11**
Ri ivang imesa amen hā umen isi isaki īgūmen iben, umen
ini igū ighong. Bōr akere ha aba amaake, abirabē aka ayei
imesuwe amen hā, irhrirhikayē umbō aka akpo ri imesuwe
amen hā iwuri itsu umbō akpo ididoor. **12** Nggee, àka
abera abokmbi akika agū azhe na atsu atsurhukmbi akika
agū azhe aker. **13** Àka avi atsīndīmbi arhika, ngge itsú
andaidakmbi akika asheri iker niba akhōruke, bōr awuri
ikerhuke. **14** Àkaabee utsīndī uwuku asei uku ughwōow
nggu anera kishoo na awu asasar, ubinkutsu isisar iba
ishingge unera asi ínyāā Uteijee. **15** Àka angwēdzen utsur
unera asi ikpoa imimutu Unum na niba neke ikpere

iseng itsu ayetnum ni idakuwe amen anera arherhe.

16 Unera niba awea ra anyona use uwuku usheri iwei
Unum ru nyaku Uisuwa, uwuruwi aka agoshe ugau ukam
ikñer ukã ungwë ngge itsú unga ayei utubin ubingha
unying. **17** Ru nyaka umbi aka ahweng, unga aka abee
iyei ukam idorh ha iyi ukã ungwë, bør umbø akpëmbø
unga. Unga asi ikpoa ivang iyiki igbisha, nggayë unga
abee idorh ha nggu anyí. **18** Umbi anasi ibambi ri Igü
Usinai iyiriye umbø aka adëë abanga, iyiriye iki ikpíi nggu
urha nu uzí uku uburhuk nu ufin inai nu ugba uku
uker **19** nu ibar utsom nu urhemkpi uku itsu abika agü
ukpø ashôrhä age ukpø niba ubvui urherhukpø arherhe
nggu umbø. **20** Ubinkutsu, umbø asi idëë abimumbø nggu
itsitsu ha iki igor igë, “Uko ijue iba ibangungge igü hã,
awu ufang umbø afer ngge nggu atarh.” **21** Abin hã umbø
aka anyã awu abin iwei akarhärhã utséku Umusa aka
agor age, “Iwei itsu iyormum izang.” **22** Bør umbi aba ri
Igü Usihiyona, ru uteu Unum uwu urhe ukpurukpi uku
uve Urusharhima uwu afã, anangke ikikong ípfu its-

Num anera aka asi ídëë avarhumbø iki igomanggom. **23**
Anang hã awu anangke ikikong akã angwë abika adøsa
aka awe, abirabø atsokmbø aka atseng ra afã. Umbi aba
ru Unum uwuku utsu uvau anera kishoo, nu ípfu abika
arhika umbø aka awu uku kpengkpeng. **24** Umbi aba ru
Uyesu uwuruwi aka atsu ibibemuwe-Num iyiki ifa iwe
ru ubok adzirhnga hã umbø aka amisuwe ake ri itsüwe
arhim. Adzirh ha arherha arherhe aka aze anangke adzirh
Uhabirha. **25** Àka arhi utsur umbi akpëmbi unga uwuku
urherha arherhe. Ubinkutsu umbø aba asi ishôormbø

ri ivangye umbø aka akpø uwuku udzowe umbø isarhe iyiki igbiir ato ru upfung, umen isi íshoormen, umen íba ikpømen uwu ha aka adzaa umen isarhe ha iyiki idzeka afā. **26** Ri ivang hā Unum aka arherha arherhe ri Igū Usinai, urhemnga uzusuwe abīā, bør icere unga aka abemuwanga age, “Umum izusu abīā idiki unying, ikei asi íwea abī ukpekū, bør nggu afā.” **27** Irhem hā, “Idiki unying ikei,” ideyiwa itsūwe abinke umbø aka amuna aka adēē izusa awuri itsūwe ake. Ngge itsú abinke aka asi ízusuke ama abør. **28** Nggee, umen itar uwee ubinkutsu, umen iki iyemien Iyerhayé iki isi ízusungge. Ikei umen idzowe igøng Unum nggu iwei nu imorye unga akaabee, **29** ubinkutsu “Unummien awu urha ukpuku ukpīiwe.”

13 Àka abema adøka ru nyaka angwë uyi. **2** Niba ayirukumbi iyei atsen, ubinkutsu ikorhe rimi hā itsu abøø ayei ípfu itser-Num na asi ihwengmbø. **3** Àka ayita abi ugborzī ugée abow umbi urhønga, nu abika ahwa ayetnum ugée umbi anu ihwa urhønga. **4** Umbi kishoo àka adzowe imor ri ipfuna. Ukutserh nggu ukutsak awe ru idzidzerhe ra adøka, ubinkutsu Unum awuri itsu uvau ru uben unerwi aka atom-a-dak use irha nggu unerwi unga aka asi ipfununga. **5** Àka atsūwe amenmbi ri ibemu uhwék, àka ashur nggu ubinkpi umbi aka awerakpø. Ubinkutsu, Unum aka agøra age, “Umum isi ínekamum umbi, isi ítsuwāmum umbi.” **6** Nggee umen irherhe nggu ikeramen igor igé, “Uteijee unga awu uwuku iyika umum, umum isi ígūmum iwei. Unera adēē akorhuwa umum use?” **7** Àka ayita anggbaashimbi abika amesuwa umbi Arherhu-Num. Àka arhi ikpū isiseimbø na amesi

imangmangmbø. **8** Uyesu Ukiristo asi ífarunga! Unga awe ru nyaka ha arhøkø nu irherø nu ubagbaa. (aiøn g165) **9**

Niba neke imesa iyikise inyangungge amenmbi. Azea umbi akpo ififita ri imimutu Unum, asi iwea ri imesa ri itsi abingha, iyiriye iki isi iyikungge abika atsu amenmbø ru ngge. **10** Umøn iwemøn ru ubeu ha abika adzowe idøm-Num ru utsurha ashimbø ri ijee iyiki igha ubin umø. **11** Ukugøng Uwuku Udzowe Idøm-Num aka isaka akø adzirh atsø ra Ananke Aka Asar Anangke Ananga Kishoo awe idøm-Num arhim, bør ijuee umbø akpøwe ru undzing utepa. **12** Ngge itsu Uyesu ikei aka ahwa ayetnum ru undzing utepa atsu anera asar nggu adzirhnga. **13** Awu ufang umøn idze izø ru unga ru undzing utepa ni igasha ra atsakø unga aka abima. **14** Ubinkutsu umøn ishimøn ru uteu ukpu ubagbaa ru upfung ukpire, bør umøn itsu asumøn idzeu uteukpi uku iba. **15** Nggee, umøn idzowe ikpikpoi ru Unum ru nyaki idøm-Nummøn ru ubok Uyesu, iyiriye iki iwe izøwøye umbø aka adzowe ra angwø na agør age unga awu Uteijeemen. **16** Na niba ayirukumbi ikorhe iyiki ize na agashu ubinkpi umbi aka awerakpø nggu adøka, ubinkutsu ikpø idøm-Num iyøre itsu Unum agøiben. **17** Àka adøsa anggabaashimbi na akorhu ubinkpi umbø aka agør, ngge itsú umbø akorha akere nggu anggom, asi íwea nggu ibvun arherhe, iyiriye iki isi íyikangge umbi. Ubinkutsu umbø anu idzeu umbi nu umbø awuri avarhuwe irhe itsermøn ru Unum. **18** Àka aføna-Num ru umøn. Umøn ihwengmøn umøn ishimøn ru uvau ru uben utsøndø, nu umøn ibee ikorha abinkø aka arhika ra abina kishoo. **19** Umum ñdzumi ibee aføn-Num

ĩge Unum ama atsu umum ibvui ìba ru umbi ififitem.

20 Unum uwu ididɔɔr unga asoyiwe Uteijeemən Uyesu
ra akpe, uner idzeu idɔi uwuku ugɔng, ru ubok adzirh
ibibemuwe-Num iyi ugbagbaa. (*aiōnios g166*) **21** Unga ama
adzaa umbi kishoo abina akaze ngge itsú umbi akorha
abinke unga akaabee, na atɔ itser ru umen iki itsu unga
agūiben, ru ubok Uyesu Ukiristo. Ikpikpoi izī ru unga
ugbagbaa. Iwerimi. (*aiōn g165*) **22** Umbi angwẽmen nu
anapumēn, umum ishɔrhā umbi aka akpeto ri ififitayc
umum iki itsenga umbi, ubinkutsu umum itsenga umbi
ukunjiir. **23** Umum ibee umbi ihweng uge ungwẽmen
Utimoti aka adzeka ru ugborzī. Unga aba abanga nggimi
ifitem, umum uwuri ikū nggu unga ivangye umum iki
iba iyepa umbi. **24** Àka aghwe anggbaashimbi kishoo nu
kishoo abika adɔsa ungɔmɔ. Abika adɔsa ra abi Uitarhiya
aghwe umbi. **25** Imimutu Unum ima iwe nggu umbi
kishoo.

Uyaku

1 Ighwe idzeku Uyaku ugārhā Unum nu uwu Uteijee Uyesu Ukiristo. Izī ra abika adōsu Uyesu anui usokdūmen hā aka asita amaa upfunga. **2** Àka anyanga ake awe abin anggōm, umbi angwēmēn nu anapumēn, ivangyε ikpū andeya arherhε aka ikpo umbi, **3** ubinkutsu umbi ahwengmbi iviviri imangmangmbi ngge itsú ibibimambi. **4** Àka amesa ibima ru uben ubin ngge itsú umbi akō na awe undzumunga, asi íshembi ru ubin. **5** Unera ru umbi aba abeenga itsoi, unga arhusu Unum, uwuku udzowe izūwā ru kishoo na asi ibeenga uvau, awuri idzowuka unga. **6** Bør ivangyε unga aka irhusa, awu ufang unga awe ru imangmang asi ícanga. Ubinkutsu, uner uwuku ucang awe ru nyaki iborh amē ukau ukugōng, ukukom iki iyii ni idzui ukau ha. **7** Ikpū uner ha niba akaka iferhkɔ iyei uben ubin ru Uteijee. **8** Unga awu uner amen avaa, asi ingwēē amennga ananga unying ri ikikorhangha. **9** Uneke uwuku udōsu Uyesu aka awu utsūwā afirhā uge ra asu Unum unga awu nggaa uner. **10** Bør uwuku uwe ru ubin afirhā ugee unga asi iwea ubin ra asu Unum, ubinkutsu unga awuri ikikoyi ru nyaka ífur ubii. **11** Ivang ishaa unum iba idzek imani iki isaki itsu ífur ubii ukoyi igba nu izengge igwirngge. Rimi hā uner ubin aka ikpe ru uzérhāngā ukpu igoyi igoi. **12** Idorh iwe iyi unerwi aka abima ri iviviri, ubinkutsu unga aba ananga ivivira ha, awuri iyēsa itosa urhe Unum aka abemuwe kishoo abika abema unga. **13** Ivang undeya uba uwemgbø, unera niba agora age, “Unum unga andeya umum.” Ubinkutsu, asi ikū iki ibewe adeyimbø Unum, ikei unga nibikanga asi

ídeyinga unera. **14** Bør undeya iwuri ibamgbø ru unera ri ivangye ikponi iyiki ibewe iki irhem unga, ihwa itsinga. **15** Mocce ikponi iyiki ibewe iba itsi ru unera, iki isaki imar arhim. Ivang arhim aka iseng amaa, ake amar akpe. **16** Umbi aze angwemmen nu anapumen, niba arhemmbø umbi. **17** Uben izuwā iyiki ize nu undzumu izuwā idzeka afafā, idzoku Ute uwuku umunu írhirhang ra afā. Unga asi ifarunga ru nyaku uzirhzī uku idziu. **18** Unga aseng imarmen ri irhem idzidzerhe, uge umen ima iwe íkpürhā inggbaashi ugarh ra abina kishoo unga aka amuna. **19** Umbi aze angwemmen nu anapumen, àka ahweng uge uben unera aférhī igigū, bør niba azanga arherhe, na azanga igū avom. **20** Ubinkutsu, unera asi íkū avomnga akorhunga abin aka arhurhika Unum akaabee. **21** Nggee, àka atare uben amen ishī hā aki arhim nu urherhe ibewe iki imaa ananga, àka angwēdzen na ayei irhem hā umbø aka adoi ra amenmbi, iki idēē akū umbi izi ififorh. **22** Niba agū irhem ukpekū na arhemmbi atsimbi. Àka atō itser nggu ngge. **23** Uben uner uwuku ugū urhem na asi itōō itser nggu ukpo, awu ru nyaku unerwi aki irhi asunga ri irhi. **24** Unga anyā itsinga na azérhā aziā, kanying na ayiruka ikpū unyēngä uku uwe. **25** Bør unerwi aka angwēdzen na arhi uku kpengkpeng ikpem iyiki idzowe ukam, na akorha ake, asi iyiruka ubinkpi unga aka agū, bør atō itser nggu ake, awuri itsukukumbø unga idorh ru ubinkpi unga aka ikorhe. **26** Uneraba akaiférhkø uge unga awu uner agbeyi na asi ikpoma arhemnga, arhem itsinga, agbeyanga awu ibem. **27** Agbeyake Unum Utémén aka iyéi ru nyaki isisar aki idzidzerhe awu rimine, akika

afuka ats̄erhāpfu, nu angwērhāpfu ra ayetnummbɔ, na
asi ineke abin upfung adakuke unga.

2 Umbi angwēmēn nu anapumēn, ru nyaka abi imangmang ru Uteijeemēn Uyesu Ukristo, Uteijee ikpikpoi, àka aneke itēngasu. **2** Agε unera ats̄iwā ri ikikōngmbi, atsu imang uzinarhi ri itoknga nu atorho aka aze nu utsūwā ikei ats̄iwā nggu ashaka atorho. **3** Umbi aba adzowe uner uwuku utsim atorho aka aze ha imor uge, “Uba usei ra anang iseī aka azea,” bɔr umbi agɔr utsūwā hā age, “Udēē nggɔo,” use “Useisa abī ukhapa ra andaidakmum,” **4** umbi asi itēngmbi asu nukpɔ na awu abika atsu uvau adōkambi nggu iferhkɔ iyiki ibewe? **5** Àka akpeto, aze angwēmēn nu anapumēn, Unum asi iseng ats̄iwā ra asu upfunga umbɔ awe abi ubin ri imangmang na anyangu ukam Iyérhe afā hā unga aka abemuwe abika abema unga? **6** Bɔr umbi arhena ats̄uwā. Asi iwea abika awe ru ubin ayəm umbi? Asi iwea umbɔ aka isaka akūna umbi azī ukotu? **7** Asi iwea umbɔ aka isaka arheni itsok Uteijeembi uwuku uwu ru ugarh? **8** Umbi aba adōsumbi Íkpem Iyérha ha ri itseng Arherhu-Num, aki igɔr igε, “Ubemu udōkango ru nyaki itsingo,” ungo ukorhe uku urhirhiki nukpɔ. **9** Bɔr umbi aba atēngmbi asu, umbi awu ra arhim, umbi aka agba uvau izharhuwe Íkpem. **10** Ubēn unerwi aka adōsi Íkpem kishoo aba azharhuka unying, aka agba uvau azharhuwe kishoo nukpɔ. **11** Ubinkutsu uwuku ugɔr age, “Niba utomungo-dak,” ikei agɔr age, “Niba ufero uner.” Ungo uba usi itomungo-dak, bɔr ufero unera, ungo uku uzharhuwe Íkpem nukpɔ. **12** Àka arherhe na akorhe ru nyaka abirabε aka itsu umbɔ

uvau ri ikpem iyiki idzowe ukam. **13** Ubinkutsu Unum awuri izharha arherhe iyiki isheru atorh ra abirabε aka ashimbɔ ra atorh. Bɔr atorh awuri inangke itsu uvau. **14** Awu use uwu izea, umbi angwẽmen nu anapumen, unera aba agɔr uge unga awea ri imangmang bɔr asi ikorhunga ngge? Ikpū imangmang hã iwuri ifɔrhngge unga? **15** Uba ungwẽmbi use unapumbi ashia ra atorho use ubingha, **16** unying ru umbi aba agɔr unga age, “Uzĩ uku utɔo, Unum ama adzaa ubinkpi ungo uku itsim nu ugha,” bɔr asi ikorhukanga ubinkpi unga akaabee, awu use izea? **17** Rimi hã, imangmang nibikangge, unera aba asi ikū atðð itser nggu ngge, iki ikpengge. **18** Bɔr uwɔo awuri igɔr age, “Ungo uwe ru imangmang, umum iwe ru ikikorhe.” Udeyiwa imangmango iyiki ishingge ri ikikorhe, umum ideyiwa imangmangmum ri ikikorhamum. **19** Ungo uwe ð ri imangmang uge Unum awu unying. Aze! Uko ípfu iyiki ibewe iwengge ri imangmang rimi hã, na atsu umbɔ agǔ iwei ayormbɔ azang. **20** Ungo ugugge uner, ungo ubee umbɔ adeyiwa ungo imangmang iki ishingge ri itser iwu ibem? **21** Asi iwea itser utokamen Uibrahim aka adzowe ungwẽnga Uishaku ru ubeu idem-Num, itsu umbɔ anyanga unga awu uner uwuku urhika? **22** Ungo unyaɔ imangmangnga iki izẽrhã nggu ikikorhangga itsu imangmangnga iwe undzumunga ri ikikorhangga. **23** Ngge itsufer itseng Arherhu-Num iki igɔr ige, “Uibrahim aka awe ru imangmang ru Unum itsu Unum anyanga unga awu uner uwuku urhika.” Ngge itsu umbɔ ayisa unga uwɛrhu Unum. **24** Umbi anyānɛ, asi ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok imangmang ukpekũ, bɔr ru

ubok itsernga ikei. **25** Rimi hā, umbə aka anyangu Urahab unggoyi ha awu uner uwuku urhika ru ubok ubinkpi unga aka akorhe, ri ivangye unga aka awəke abika arhi anang hā, na adene umbə adəsu utsīndī uwukuse **26** Ru nyaka iyor iki ishingge ru ipfu ngge iki ikpengge, iwe rimi hā imangmang iki ishingge ri ikikorhe iki ikpengge.

3 Asi iwea irhembi aka iwe abika amesuwe, umbi aze angwēmen nu anapumēn, ubinkutsu umbi ahwēngmbi uge umen abika amesuwe awuri izharha arherhamen anangmbə abəo. **2** Umēn kishoo igbeimen irhak ra atsīndīā arherhe. Unera aba asi igbaa irhak ru ubinkpi unga aka arherhe, unga awu undzumu uner uwuku udēē akpōm iyornga kishoo. **3** Nggu ungwērhū unangga umen iki itsu ra angwī inyāwā, ni idēē idzui iyorngge kishoo izī anangkē umen iki ibee. **4** Use unyangu akhukhōo amē akpanga. Nggakē aka awu agōgōngake, ugba ukerketakpō iki isaku ukūna aka uzērhū uzērhā. Uko rimi hā, nggu ungwērhū igbong ukunjiir uner uwuku ukpai ukhukhōo amē hā aka isaka adzipa umgbō akū ažī uben anangkē unga aka abee izī. **5** Rimi hā arhem unera ukunjiir aka awe ra agau iyor, bōr awu ru nggaa ififirhā. Aka anyā ishi urha ukunjiir iki ikpīwe akoi kishoo! **6** Arhem ikei awu urha. Awu nggu iki ibewe ra agau iyor. Aka isaka adakuwe unera kishoo. Aka isaka atsu ibibeknga kishoo itsī ru urha. Urhakpi arhem aka awe adzeki idzūū urha isok upfung.

(Geenna g1067) **7** Unera adēē akpōma ikpū íjué kishoo, nu anunu akika asoyi afafā nu abin aka akaikai nu aberh ra ukau ukugōng, **8** bōr unera asi ídēē akpōma arhemnga. Arhem awu ubin uku ubewe asi iwoshuke. Atōk nggu

ungguma uwuku ufer uner. **9** Nggu arhem umen iki ikū ikpoi Uteijee aka awu Utemen, nu nggu ake umen iki ikū irhena anera Unum aka amuna ru uzirhzīnga. **10** Nggu angwīā unying umen iki ikū ikpoi ni irhena. Umbi angwēmen nu anapumen, akere isi imēngge ngge iwe. **11** Akwiu amē unying udēē udzowukpō amē aka aze nu amē aka akpere? **12** Umbi angwēmen nu anapumen, ucucii uvorhvo udēē ughwermgbō ikpūrhā uzaitun use ucucii inebi udēē ughwermgbō ikpūrhā uvorhvo? Rimi hā akwiu amē aka awu uku ukpere asi idēē adzeke amē aka aze. **13** Ungamō awe ru itsoi nu ihwihweng ru umbi? Uneke unga adeyiwengge ri ibibeknga iyiki ize, nu itser iyiki ize nggu ididoerye iki idzeki itsoi. **14** Bōr uba ra amenmbi unyēē akarhārhā nggu ibemitsi iwengge, aka aneke ikū ngge afīrhā use atseyi idzidzerhe. **15** Ikpū itsoi iyere isi idzengge ra afā. Idzeku upfung. Isi iwengge iyi lpfu Isarsatangge, bōr iwu iyi Undenggū. **16** Ubinkutsu anangkē unyēē uku uwe nu ibemitsi, umō ishōng arherhe nu uben iyiki ibewe iki iwe. **17** Bōr itsoiye iki idzeka afā itirhi iwu isaisar, ikei ibemungge ididoer, itenamen, irherhi itsingge, itōk nggu atorh nu ikikorhe iyiki ize. Ishingge ri itengasu use igha urha. **18** Uner uwuku ududoer adoi ididoer na aka isaka agber irhirhika.

4 Awu use ukū ifuw nu uning uba ru umbi? Asi idzekake ri ikponi iyiki ibewambi iki itang iwa ru umbi? **2** Umbi abee ubin bōr asi ikpombi ukpō. Umbi afer na akārhā, bōr umbi asi idēē akpombi ubinkpi umbi aka abee. Umbi awu ru uning na afupa. Umbi asi ikpombi, ubinkutsu, umbi asi irhusumbi Unum. **3** Ivangye umbi aka irhusa, umbi asi

iyεimbi, ubinkutsu, umbi arhusa nggu iferhkɔ iyiki ibewe, ngge itsú umbi afere ngge ri igūibεnmbi. **4** Umbi abi itsεr itoma-dak, umbi asi ihwεngmbi uge iwerhε nggu upfung iwu igamtsak nggu Unum? Uben unera aka abee iwe ri iwerhε nggu upfung awu unggamtsak Unum. **5** Umbi akaifεrhkɔ uge awu ibεm itsεng Arherhu-Num iki igεr igε, “Unum akpɔm Ipfu ha unga aka atsu ru umεn? **6** Bɔr unga aka isaka adzaa umεn imimuta irheirhε. Ru nyaku itsεng Arherhu-Num iki igεr igε, “Unum akpεč uwuku ufirhā, bɔr adzowe imimuta ru uwuku urherhi itsi.” **7** Nggee, àka adzowe atsimbi kishoo ru Unum. Àka akpε Undenggū, unga awuri itfā umbi. **8** Àka aba akhapa ru Unum unga awuri iba akhapunga ru umbi, àka asorh abokmbi, umbi abi arhim, àka asare amenmbi, umbi abi amen avaa. **9** Àka agū ighongamen, aciu na adəng. Àka afaru unyīrhāmbi uwe akpe, nu anggomm̩bi abvui awe idamen. **10** Àka arhεrhuwe atsimbi ra asu Uteijee, unga awuri iberuwa umbi. **11** Umbi angwεmεn nu anapumen, niba acayimbi adəka. Uben unera aka acayi ungwεmbɔ use unapumbɔ, use atsu uvau ru unga, acayi Íkpem Unum nukpɔ na atsu uvau ru ngge. Ivangye ungo uku utsu uvau ri Íkpem, ungo usi idəsungo ngge, bɔr ungo utsu uvau ri ngge. **12** Unum ikiyikanga adzowe Íkpem na atsu uvau, unga ikiyikanga adεε afərh na atsīme. Bɔr ungo uwe ungamo ungo uku itsu uvau ru udəkango? **13** Àka akpeto, umbi abika agεr age, “Irherε use udāā umεn izī uteu ukpere use ukpɔrɔ, izī imaa amεka umɔ, igoyi igoi ni ikpo uhwεk.” **14** Umbi asi ihwεngmbi ubinkpi uku iwe udā. Awu use uwu urhεmbi? Awu ubinkpi uku uwe ru nyaku uziu uku idzeka ri ivanga

ukunjiir nu ugwickpo. **15** Nu ngge iki iwe rimi, imɛɛngge umbi awuri igɔr age, “Uteijee aba abemunga, umen ibek, umen ikorhe akere use akɔrɔ.” **16** Bɔr nggayɛ icere, umbi afirhā na abera atsimbi. Ikpū ififirhā hā iwu iyiki ibewe. **17** Ubɛn unera aka ahwenga ubin uku uze unga aka ikorhe na asi ikikorhunga, awu arhim ru unga.

5 Àka akpeto, umbi abika awu ru ubin, àka aciu akpe na adɔng ri itsi ayetnumkɛ aka iba ru umbi. **2** Abinmbi aka avɔke, nu ughɛɛ uku ughamgbɔ atorhambi. **3** Uzinarhimbi nu uazurhfambi aka adzurhke. Idzidzurhngge iwuri iwu ideka ra atsimbi, iwuri ikpīiwe iyor umbi ru nyaku urha. Umbi akɔnge atsimbi abin ri imimasha ínum. **4** Àka anyã! Ugbeta ha umbi aka akpẽ ifai abi itser ri icangmbi, aka adɛɛ iciu akpe ra atsimbi. Akpe abika agbera abin icangmbi aka atsike ra ato Uteijee uwu ijee kishoo. **5** Umbi asei igūiben ru upfung, umbi agha na ahwa ri ibibemambi. Umbi afuka atsimbi atsu ayormbi aseng agogɔng ru nyaki ijue iki itsī unum ukpuku ungūngwā. **6** Umbi atsu ufai na afere anera aka ashimbɔ ru uvau, aka asi ikpẽmbɔ ra umbi. **7** Àka adɔng amenmbi, umbi angwẽmen nu anapumɛn, utseku ibiba Uteijee. Àka anyã uner irham aki idzeu icangnga iki ighwer abin unga aka adoi, nggu urherhe idongamen unga adzeu inai iyiki idoi abin utséku inai iyi imaataka. **8** Umbi igambi, àka adɔng na adɛɛ aker, ubinkutsu ibiba Uteijee iki iyongge. **9** Umbi angwẽmen nu anapumɛn, àka niba ibvun arherhe ri itsi adɔka, utsur umbɔ atsumbɔ uvau ru umbi. Uner uwuku utsu uvau ha adɛɛ ra angwī ubā! **10** Umbi angwẽmen nu anapumɛn, àka anyã abika asɔm Arherhu-Num aki

irherhe ri itsok Uteijee aka abima ra ayetnum. Àka amesa ru umbø. **11** Ru nyaka umbi aka ahweng, umen iki isaki iyisa abika abubima awu abi idorh. Umbi agümbi ikpū ibibima Uayuba na anyāmbi abinke Uteijee aka akorhuwe ri imaatak. Uteijee atök nggu atorh. **12** Ubin uku unang kishoo, umbi angwēmen nu anapumen, àka niba ayirhmbi uyirh nggu afā, use nggu abī, use ubin ukpoo. Àka agor age, “Íí”, iba iwu “Íí” na agor age “Í’í” iba iwu “ÍÍ,” iba isi iwengge rimi, umbi awuri itsimbì ufaï ukpu Unum. **13** Uner ayetnum afea ru umbi? Unga afen-Num. Uner anggom afea? Neke unga atsū ubom ikpikpoi. **14** Uner irhārhā afea ru umbi? Unga ayisa akakū ikikong abika adøsa umbø afene-Num ru unga, na adzukuwe atsei ru unga ri itsok Uteijee. **15** Ikpū ifen-Num ri imangmang iwuri ikerhukungge uner irhārhā. Uteijee awuri iberuka unga. Unga aba afea ra arhim awuri itsitsūwūkumbø ake. **16** Nggee àka asome adøkambi arhimmbi, na ifene-Num ra adøka nu umbø ama akerhuwa umbi. Ifen-Num iyi uner uwuku urhika iwe ru ijee nu iker iyiki itõ itser. **17** Uirhiya awu unera ru nyaka umen. Unga ifen-Num akarhārhā utsur inai idoingge, ikei inai isi idoingge nu abī utseku imeka itaar nu utenga. **18** Ikei unga afen-Num, afā adzowe inai, nu abī aghwer ikpūrhā. **19** Umbi angwēmen nu anapumen, uba uben unera ru umbi nekuka utsindī idzidzerhe, uben unera ru umbi aba azī akūna unga abvui aba **20** àka ayita uge uben uwuku ukunu uner arhim abvui aba ru utsindī idzidzerhe, unga awuri iforhuka uner ha ra akpe na akū utsindī uwuku utsūwe arherha arhim.

1 Ubitru

1 Ubvur uwure udzoku Ubitru uner itser Uyesu Ukiristo. Umum itsenye abirabe Unum aka aseng umbø aka awu atsen ru upfung, asita asei ri inang ra abī Ufontu, nu Ugarhatiya, nu Ukafadokiya, nu Uasiya, nu Ubitiniya. **2** Unum Utε ri ihwihwengnga, unga aseng umbi ru Ipfunga isare umbi, ngge itsú umbi adøsu Uyesu Ukiristo, nu isisar ra adzirhnga. Imimuta nu ididøør irheirhε iwe nggu umbi. **3** Ikpikpoi iwe ru Unum, Utε Uteijeemen Uyesu Ukiristo! Ru nggaa atorhnga, unga aka amar umen iwe abika afa ru ubok isok ra akpe Uyesu Ukiristo, ngge itsú umen iwe ru ifosa iki iwe ru urhε. **4** Nu ukam hā uku usi ëkpekpø, usi ídakpø use usatukpø, uwu ukpumbi ra afā. **5** Ru ubok imangmangmbi Unum akū ijengen avina umbi utsøku umbi ayei ififørh iyere, unga aka iwuri ideyiwe ngge ri imimasha inum. **6** Ra akere ha àka agom akarhärhā, nggayε umbi awuri ihwambi ayetnum icere ivanga ukunjiir, ri kishoo ikpū iviviraye umbi aka iwe. **7** Akere ha aba, ngge itsú imangmangmbi iwe ru ugarh inangge uzinarhi ukpuku utsutsim. Nggakpi umbø aka isaka agbisha ukpø ru urha ru nyaka umbø aki iviri igbishi uzinarhi, nggayε imangmangmbi inangge uzinarhi. Nggee ivang imangmangmbi iki idëë iker ru iviviri irheirhε, ngge iwuri ikñwā umbi ukpoi urhεrhe nu imor ri ivangye Uyesu Ukiristo aka idzeka. **8** Nggayε umbi anasi inyãmbi unga, bør umbi abemumbi unga. Nggayε umbi asi inyãmbi unga icere bør umbi awembi ri imangmang ru unga, umbi awembi ri itenamen akarhärhā, **9** ubinkutsu umbi ayεimbi ugbede imangmangmbi, ififørh ipfumbi. **10** Arherhi ififørh

iyere, abika asom Arherhu-Num aka angwēdzen na arhisna arhusa, ivang umba aka arherhe imimuta ha iki iba ru umbi. **11** Ipfu Ukiristo iwe ru umba ni ideyiwe umba ikpū ayetnumke Ukiristo aka ihwa nu nggaa imorye umba aka idzowe unga. Nggee umbaabee ihweng Ukiristo awu ungaa, ikei ukang akere ha aka ikorhe. **12** Adeyikumbabage umba asi itōmba itsertsimba bōr atō itsertumbi. Icerē Isarhe Iyiki Ize iyere umba aka arherhuwa umbi ratabirabe aka adūwā ri ijee Ipfu Isarsatangge umba aka adene ngge idzeka afā. Uko ípfu itsert-Num ibeengge inyā ake. **13** Nggee, aka agbisha amenmbi atō itsert, aka akpōm atsimbi, aka atsu ifosambi kishoo ru umata umba aka idzaa umbi ru unum Uyesu Ukiristo aka idzeka. **14** Åka awe ru nyaka awekaci abika adōsa arherhe, aka niba aneke ikpona abin ake anyanguke amenmbi ru nyaka umbi aka awe ru ida ihwihweng. **15** Bōr ru nyaka unga uwuku uyisa umbi awu asasar, aka awe asasar ri itsertsimbi kishoo. **16** Itseng Arherhu-Num igorngge uge, “Åka awe asasar, ubinkutsu umum iwu asasar.” **17** Umbi aba ayisa uge Ute uwu afā uwuku utsu uvau ru uben unera ashia ri itengasu, nggee aka asisei iwei iyi atsen nggimi. **18** Ubinkutsu, umbi ahwengmbi uge asi ikumbabina aka atsutsim ugeee uazurhfa use uzinarhi agoimbabumi ra agbeyi atokambi aki ibem, **19** bōr nggu adzirh aka awe ru ugah aki Ukiristo, uwuruwi aka awe ru nyaku ungwē itsurhi iyi idem, iyiriye iki ishingge ru uvau use utauu. **20** Atirha aseng unga na adōra amunu upfunga, bōr unga adzeka ri imimasha ivang iyere ri itsimbi. **21** Iwe ru uboknga umbi aka awe ru imangmang ru Unum,

uwuku usoyiwe unga ra akpe na akpoi unga, nggee imangmangmbi nu ifosambi iwe ru Unum. **22** Icere ri idosu idzidzerhe umbi awe asasar ngge itsú umbi abema adokambi. Àka adzuma abema adokambi ra amenmbi.

23 Amar umbi imar iyiki ifa ikei, asi iwea ri ikpú imar urhe uwuku ukpe, bør udzeku ikpú urhe uwu ubagbaa, ru ubok Arherhu-Num uwu urhe ri ibibima. (**aión g165**)

24 Itseng Arherhu-Num igor ige, “Kishoo anera awu ru nyaku ubii, nu kishoo ikpikpoimbó iwu ru nyaki ifur ubii idee, ubii uku isaku ukoyi nu ifurngge igba, **25** bør Arherhu Uteijee adee ugbagbaa.” Arherha ha awu Isarhe Iyiki Izeye umbó aka arherhuwa umbi. (**aión g165**)

2 Nggee, àka atsúwe atsimbi ru ikpú amen aka abewe, ukpukpeta, unyéé nu urhena ukpu uben ikpúa. **2** Ru nyaka írheng awékaci iki ikponi iyam abé, Àka akponu ihweng Arherhu Unum, ake itsu umbi aseng ri ififörhmbi, **3** icere umbi aka abanga agú ugé Uteijee awu azeze. **4** Àka aba ru unga, utarh urhe ha anera aka akpẽmbó, bør Unum aseng ukpó uwe ru ugarh ru unga. **5** Umbi ikei, awe ru nyaka atarh, Unum unga awu uner idzin, unga ani ikú umbi akú adzin iyanga. Ru ubok Uyesu Ukiristo, umbi awe asarkasar abika idzowe idem-Num iyiriyé iki itsu Unum agüiben. **6** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Unyá, umum itsu utarh ru Usihiyona, utarh ukpuku uwu ru ugarh umbó aka asseng ukpu angboki idzin, kishoo uwuku uwe ru imangmang ru unga, asi ígúa atsa.” **7** Nggee ru umbi abi imangmang, utarh ukpire uwu ru ugarh. Bør ra abika asheri imangmang, “Utarhkpi abi idzin aka akpé, ukpó uwu utarh angboki idzin.” **8** Nu, “Utarhkpi uku utsu anera

akwer itok, nu ifa iki itsu umbo agbaigba.” Unum atsu umbo akwer itok, ubinkutsu, asi idøsumbo isarhe iyiki ize. **9** Bor umbi awu abirabe umbo aka aseng, abika adzowe idem-Num ri iya uyerhe, asarkasar abi, anerabe aka awe abi Unum, age umbi ama akü ikpikpoinga adzeka unga aka ayisa umbi ru uzi adzek atsi ri idzeu irhirhangnga. **10** Isha umbi asi iwembi aner Unum, bor icere umbi awe aner Unum. Isha umbi asi iyεimbi atorh, bor icere umbi ayεimbi atorh. **11** A aze awerhamum, umum ifituwa umbi, ru nyaka atsen ru upfung, àka neke idøsa abin ikponi iyor, aki itang iwa ri ipfumbi. **12** Àka asei nggu amen aka arhurhika ra ateu anera aka asi ihwengmbo Unum, nggaye umbo ani irhena umbi, umbo ama anyä irhirhikambi na akpoi Unum ru unumkpi unga aka iba ayepa umen. **13** Àka adøsa arherhe uben abi ijee ri itsi Uteijee, ra ayerhe use uben ijee ra anernga kishoo, **14** use agomna, unga aka adene umbo atsu ufa*r* abi uvau, na akpoi abika arhika. **15** Ubinkutsu, awu ubinkpi Unum akaabee nukpo, umbi akorhe iyiki ize ngge itsú aguge aneke irherha arherhe ida ihwihwengmbo. **16** Àka asei ise*r* ru nyaka abika afon, bor àka niba anyangu ififon atsirmbi iyiki ibewe, bor àka asei ru nyaka agärhä Unum. **17** Àka adzowe undzumu imor ru uben unera, àka abemu ukpui abika adøsa, àka agü iwei Unum na adzowe imor ru uyerhe. **18** Umbi agärhä, àka adøsa arherhe ateiyambi ri idzowe undzumu imor, niba iwengge ra ateiya abi amen aka aze nu ididøor ukpekü, bor ikei nggu abi amen aka atsoo. **19** Unera aba abimunga ri igü ighong ayetnum aka ada irhika, na ahwenga Unum, awu ubin ukpoi. **20**

Bør umbø aba akwər umbi ra avaumbi, ibibimambi iwu use? Bør umbi aba ahwa ayetnum ri ikorhu iyiki ize na abima, awu ibibemu Unum niyø. **21** Ubinkutsu ayisa umbi ri ikpū akere ha, Ukiristo ahwa ayetnum ri itsimbi na aneka umbi utsindīwi umbi aka idøsa adaknga. **22** “Unga asi ikorhunga arhim na asi irherhunga igberangwī ra angwīnga.” **23** Ivangye umbø aka arhena unga, unga asi irhena afasa, ivangye unga aka ahwa ayetnum, asi ifasa. Bør unga atsu amennga ru uwuku uvarhe arherhe idzidzérhe. **24** Unga nibikanga atsā arhimmén ri iyornga ni igārhāmau ucucii, ngge ima itsu amenmén aki arhim akpe nu umen ibék ri irhirhika, ru ubok isoønga umbi akpo ikikerhe. **25** Umbi aka agwirmbi ru nyaku ídøi, bør icere umbi aka abambi ru uner ughawā nu uwuku udzeu ipfumbi.

3 Ru nyaka ha, umbi akatsérh àka adøsa arherhe atsakmbi ngge itsú uben ukutsak ru umbø aba akpēē Isarhe Iyiki Ize, umbi adéē adarhmbi umbø, asi íwea irhem bør ri ikpū isiseimbi, **2** ivangye umbø aka inya iten amenmbi nggu idzowe imor ri ibibekmbi. **3** Niba atsumbi amenmbi ri igber idzam iyi iyor awia, ru nyaka umbø itsérhi itsi, nu itsu abin uzinarhi, nu itsim atorho aka aze. **4** Nu ngge iki iwe rimi, àka aneke idzammbi iwe amen aka aze, idzam iyiriye iki isi ísatungge iyiki ikpøm atsi, iyiriye iki iwu ru undzumu ugarh ru Unum. **5** Ubinkutsu akere ha aweke ishaa ri ivang asarkasar akatsérh abika atsu ifosambø ru Unum aki igber idzam awu azeze. Umbø aki isaka adøsa arherhe atsakmbo, **6** ru nyaku Usaratu aka adøsa arherhe utsaknga Uibrähim, na ayisa unga uteiyanga.

Umbi awu anapu Usaratu, umbi aba akorha arhikumbi na asi igūmbi iwei. **7** Umbi akatsak, rimi hā àka adzowe imor ra atsēmbi na anyanga ra amenmbi uge umbø asi ikermbo ru nyaka umbi na ahweng uge umbi awu abika ayéi ukam umata Unum urhønga, nggee utsur ubin ukpøø ukenkpo ifen-Nummbi. **8** Ri imimasha, neke kishoo amenmbi awu unying, àka agü atorh adøka, àka abema adøka ru nyaka angwëyi, àka ayike adøka nggu irherhi itsi. **9** Niba afaimbi iyiki ibewe nggu iki ibewe, use urhena nggu urhena, bør àka afai nggu itsuke idorh, ubinkutsu awu akere ha atsu Unum ayisa umbi, ngge itsú umbi awe abika akpo ukam igüiben. **10** Itseng Arherhu-Num igor ige, “Ubøn unera aka abemi ibibek na anyä inum iyiki ize awu ufang unga aneke irherhi iyiki ibewe ra angwïnga na aneke irhem iyi igberangwï. **11** Awu ufang unga aneke ikorhe iyiki ibewe na akorhi iyiki ize, awu ufang ungaabee ididøør na adøsa ngge. **12** Ubinkutsu asu Uteijee arhi abika arhika na akpe atonga ri ifen-Nummbø, bør asu Uteijee awe ri igamtsak nggu abika akorhe iki ibewe.” **13** Bør umbi aba atsu amenmbiabee ikorhe iyiki irhika, ungaa awuri korhuwa umbi iyiki ibewe? **14** Bør uko umbi aba ahwa ayetnum ri ikorhe abin aka arhika, umbi awu abi idorh. Nggee àka niba agümbi ighong use agümbi iwei umbø. **15** Bør ra amenmbi àka atsu Ukiristo awe Uteijee. Ubøn ivang àka adzeu ideyiwe ubøn unera aka irhusa ri itsi ifosaye umbi aka awerangge, bør àka akorhe nggu ididøør nu idzowe imor. **16** Àka angwë itenamen. Ngge ítsu abika arhena umbi ri ikorhi iyiki izembi ru Ukiristo agü atsak ru urhenambø. **17** Aba awu ibibee Unum, azea umbi ahwa

ayetnum ri ikorhe iyiki ize nu umbi aka ihwa ayetnum ri ikorhe iyiki ibewe. **18** Ukiristo akpe idikunga unying ri itsi arhimmēn kishoo, uwuku urhurhika akpe ra abirabē aka asi irhikumbō, ngge itsú unga akūna umbi aba ru Unum. Atsu iyornga ra akpe nu Unum atsu urhenga uwe ru Ipfunga. **19** Ru ubokngge unga aka azī adzowe isarhe ru ípfuye iki iwe ru ugborzī, **20** umbō aka akpēmbō idəsu Unum ishaisha ivang Unum aka adəng amennga adzeu ri inum Unuhu ivangye unga aka adēč igbishi ukhukhō. Ri ivang hā inera utərək ukpekū ru kishoo, aka abek ra amē. **21** Amē hā awu utsar isorhu ubötisima uwuku ufərh umbi icere, asi iwea isorhi iyor bər awu ibibemuwe iyi amen aka aze ra asu Unum. Ngge ifərha umbi ri isok ra akpe Uyesu Ukiristo, **22** uwuruwi aka azīra afā na awu ru ubok ugha Unum, nu ípfu itser-Num nu ípfu iyi iyérhe nu iyi ijee kishoo iwu iyenga.

4 Ru nyaku Ukiristo aka ahwa ayetnum ri iyor, nggee àka abema ihwa ayetnum aki ikpū hā, ubinkutsu uben uwuku uhwa ayetnum ri iyor aka agau itsinga nukpō nggu arhim. **2** Ubinkutsu, ibibenkngä ru upfung isi iwengge iyiki ibewe iyi ikponi iyor ri inum iyiki ibər, bər iwu iyi ibibemu Unum. **3** Ubinkutsu umbi aka aghawukumbi ivangmbi ri iyi isha ri ikorha abinke abika asheri ihweng Unum aka isaka ikorhe, awu ikorhe iyiki itärhā, ikpona iyi iyor, nu afirhā, nu ikikong ihwa abin, nu idzowe itsi ra abin ishī. **4** Icere abika ashe ihweng Unum ani idzeu idzeu umbi aka asi igbopumbi atsi nggu umbō ri ikorha abin aka abewe ha ru nyaki isha, umbō arhena umbi. **5** Bər umbō awuri ivarhukumbō abinke umbō aka akorhe ru unga aka itsu

uvau ra abi urhe nu abika akpe. **6** Ubin hā ukpi uku utsu umbø adzowe Isarhe Iyiki Ize ra abika akpe, ngge itsú umbø atsu uvau ru umbø ri iyor ru nyaka anera, bør adëë abékmbø ru Unum ru nyaki ipfu. **7** Imimasha abina kishoo iki iyongge. Nggee àka angwëdzen na akpom atsimbi ngge itsú umbi adëë afen-Num. **8** Ubinkpi uku unang kishoo, àka atoma abema adøka ra amènmbi kishoo, ubinkutsu ibibema iki isaki iføme arhim arherhe. **9** Àka ayei adøka ra ayambi nggu ida ibvibvun. **10** Uben unera akū izūwāyc unga aka ayei akū ayike abøø, ri idzidzérhe akū atð itser ra atsindí imimutu Unum. **11** Unera aba adzowuka isarhe, unga akorha ngge uge unerwi Unum aki irherha arherhe ra angwìnga. Unera aba atðð itser, unga atð ngge nggu ikerye Unum aka adzowe unga. Ngge itsú abina kishoo awe aki ikpikpoi ru Unum ru ubok Uyesu Ukiristo. Ru unga ikpikpoi iwe nu ijee ubagbaa nu ubagbaa.

Iwerimi. (aiōn g165) **12** Umbi aze awerhamum, àka niba adzeumbi idzeu ra ayetnum akarhärhã aki ivira umbi, uge abin aka afà akpo umbi. **13** Bør àka agom uge umbi ahwambi ayetnum ru nyaka Ukiristo, ngge itsú umbi awu ra anggom arherhe ri ivangye unga aka ikū ikpikpoinga adzeka. **14** Umbø aba arhena umbi ri itsi Ukiristo, umbi awu abi idorh, ubinkutsu Ipfu-Num iyi ikpikpoi isei nggu umbi. **15** Umbi aba ahwambi ayetnum, niba aweke aki ifer uner use ivéu use iyiki ibewe iyøø use uwuku ushøng urherhe. **16** Bør umbi aba ahwa ayetnum akika awe abi Ukiristo, àka niba agùmbi atsa, àka akpoi Unum, uge ayisa umbi nggu itsok ha. **17** Ubinkutsu ivanga iki iwengge umbø aka itirhi ivarha arherhe abi iya Unum. Umbø aba

atirhi nggu umen, iwuri iwu uguse nggu abirabe aka akpẽmbø igū Isarhe Iyiki Izeyε iki idzeku Unum? **18** Nu, “Ngge iba ighongge uner uwuku urhurhika aka iforh, iwuri iwu uguse ra abirabe aka asi igūmbø iwei Unum nu abi arhim?” **19** Nggee umbi aba ahwa ayetnum ri ibibemu Unum, àka atsu atsimbi ru Unum uwuku umuna umbi na akorhu iyiki ize uben unuma.

5 Izī ra anggbaashi ru umbi, umum ishōrhā ru nyaku unggbaashi ikei uwu ideka ayetnum Ukiristo nu uwuruwi aka ikpo ugau ri ikpikpoiyε iki idzeka. **2** Àka adzeu ukpui idɔi ukpu Unum umbø aka adzaa umbi ididen, àka atɔ itser ru nyaka abi ughawā, niba iwengge ri inggang, bɔr awu ubinkpi umbi akaabee ikikorhe, ashia iyi ikponu uhwék, bɔr akaabee itɔ itser. **3** Niba awembi abi ijee ra anera Unum aka adzaa umbi, bɔr àka awe abinke umbø aka imesa ru ukpui ha. **4** Ivangye Unggbashi abi Ughawā hā aka idzeka, umbi awuri iyεimbi ifur ikpikpoi iki isi ïsatungge. **5** Umbi awedzɛm, rimi hā àka adəsa arherhe anggbashi. Àka arherhe atsimbi ra adɔka, ubinkutsu, itseng Arherhu-Num igɔr ige, “Unum awe ri igamtsak nggu abika aberi itsi, bɔr unga aka isaka amutuwe abika arherhi itsi.” **6** Nggee, àka arherhuwe atsimbi ru Unum uner ijee, ngge itsú unga aberuwa umbi ri ivangye unga akaabee. **7** Àka atsuke kishoo abinke aka aghong umbi ru unga, ubinkutsu unga awu uner uwuku ukpɔm umbi. **8** Àka akpɔm atsimbi na adzeu. Unggamtsakmbi Undenggū ani ayarhe ighau ru nyaku utɛrh̄imi, abee uwuruwi unga aka itaiwe. **9** Niba abɔrkumbi ugarh ru unga, àka idɛɛ aker ri imangmangmbi, ubinkutsu umbi ahwengmbi

angwēmbi abika adəsa ru upfunga adēē izērhā ri ikpū
ayetnum hā. **10** Nu Unum uwu umata kishoo, aka ayisa
umbi atsī ri ikpikpoinga iyi ugbagbaa ru ubok Ukiristo,
umbi aka imaa ayetnum ukunjiir, unga awuri ishoɔrka
umbi na afituwa umbi, adēē aker. (*aiōnios g166*) **11** Ijee iwu
iyinga ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi. (*aiōn g165*) **12** Nggu
iyiyike Usirha, uwuruwi umum iki inyanga unga awu
ungwēmen uwu idzidzerhe, umum itsenga umbi ubvur
uwire uku utsseu, ifituwa umbi ni idekuwa umbi uge iyerc
iwu idzidzerhe imimutu Unum. Àka adēē aker ru ngge. **13**
Ukpui abika adəsa ri nggimi ru Ubabirha nu ungwēmum
Umarku, umbə aka asəng ru nyaka umbi, aghwe umbi. **14**
Àka aghwe adəka nggu ibibema iyi abika adudəsa. Ididoɔr
iwe nggu umbi kishoo umbi abika awu ru Ukiristo.

2 Ubitru

1 Ubvur uwirε udzuku Usiman Ubitru, ugārhā nu uner itser Uyesu Ukiristo, uzī ra abika ayεi imangmang ru nyaka umen ru ubok irhirhika Uyesu Ukiristo Unum uwuku ufōrh umen. **2** Umata nu ididօr irheirhε ima iwe nggu umbi ri ihwihweng Unum nu Uyesu Uteijeemεn. **3** Nggua nggaa ijee Unum aka adzaa umen uben ubin umen iki ibee ri ibibekmen iyi iwei Unum. Umεn iyεi akεrε kishoo ri ihwihwengnga, unga aka ayisa umen izī ru unga ru ubok ikpikpoinga nu iyiki izenga. **4** Ra akεrε ha unga aka adzaanga nggaa uzeze ibibemuwenga, ngge itsú ru ubokngge umbi adēē awe ru nyaka unga, na ashəoτe umbi ri ididakuwe iyi ikpona iyiki ibewe iki ikū iba ru upfung. **5** Nggee, àka atsu amenmbi atomε ri imangmang atō itser iyiki ize, itser iyiki izembι aka atomε nggu ihwihweng, **6** nu ihwihweng aka atomi ikpōm atsi, ri ikpōm atsi aka atomu ibibima, ri ibibima aka atomε iwei Unum. **7** Ri iwei Unum, aka atomu inna nggu adəka, ri inna nggu adəka aka atomu ibibema. **8** Umbi aba awembι ri ikpū amen akεrε ha irheirhε, ihwihweng Uteijeemεn Uyesu Ukiristo iwuri itsu umbi ashimbi ri igherha nu ida ighwighwεr. **9** Bər uben unera aka asi ikpoa ikpū amen akεrε ha, asi ikpang anyāā, awu uner ibvuta, na ayiruka uge umbə aka asare unga ra arhimnga aka agbe. **10** Nggee, umbi aze angwēmen nu anapumen, awu ufang umbi akorhe uben ubinkpi uku idεyiwe uge idzidzərhe Unum unga ayisa umbi na asəng umbi. Umbi aba akorhumbi akεrε ha umbi asi ígbambi igba. **11** Nu umbi awuri iyεimbi nggaa udərhi ri itsī lyerhe iyi ugbagbaa iyi Uteijeemεn Uyesu Ukiristo

uwuku ufərh umen. (aiōnios g166) **12** Nggee uben ivang umum iwuri iyituwa umbi abin akere, umum ihweng umbi ahwengmbi ake. Umbi aka atar aseimbi icere ra arherhe idzidzerheke umbi aka awe. **13** Umum inyā irhikungge umum iyituwa umbi uben ivang utsəku umum iki ineke iyor iyere, **14** ubinkutsu, umum ihweng isi ìndārhūmum ni itsuke ngge ri ibanga, ru nyaka Uteijeemən Uyesu Ukiristo aka adeyiwa umum. **15** Nggee, uben ubinkpi umum iki ikorhe, umum iwuri imina asumum ni ikorhe, ngge itsú umbi ayitu ake ri ivangye umum iki ibore upfung ukpire. **16** Ubinkutsu, umen isi ìdəsumen atsindí atsutson itsoi aka atārhā ivangye umen iki isoma umbi ijee nu ibiba Uteijeemən Uyesu Ukiristo, bər umen inyāmen ikpikpoinga ra asumen. **17** Ivangye unga aka ayei ikpikpoi nu imor idzeku Unum Ute ra anang hā, umen īgūmen irhak iki idzeku unga uner ikpikpoi igor ige, “Uwəre awu Ungwēmum, uwuruwi umum iki ibema. Amənmum agūiben unga akarhārhā.” **18** Umən īgūmen irhak ha iki idzeka afā ri ivang hā umen iki iwu nggu unga ni itsi usarkasar igū hā. **19** Akere kishoo atsu umen itoma iwe ru ikeramen ra arherhe abika asəm Arherhu-Num aka arherhe awu idzidzerhe. Imēngge umbi akpeto ra arherha ha aka awe ru nyaki irhirhang iki irhange anang uzī, utsəku ukpee iki isar nu idzeer ukpee idēē ra amenmbi. **20** Ri kishoo, awu ufang umbi ahweng uge abika asəm Arherhu-Num hā umbə aka atseng ra abvur ha, asi isəmmbə ake ri itsimbə. **21** Ubinkutsu, isəm Arherhu-Num asi ibake ri ibibee unera, bər Ipfo Isarsatangge ngge itsī ra amen anera ngge itsu umbə asəm Arherhu-Num.

2 Bør abika asom Arherhu-Num igberangwī ikei awembə
ra anera, ru nyaka abi imesi igberangwī aka idzeka ru
umbi. Umbə awuri ighōrhā akūwā umbi imesa iyɔɔ ri
iwək iyiki itsitsim, uko umbə atseyimbə ihweng Uteijee
uwuku ugoi umbə. Ikorhe rimi hā iwuri iyar umbə ikū izī
itsitsime. **2** Anera arherhe aka idəsa atsīndī atsakmbə.
Atsu abɔɔ akwεete utsīndī idzidzerhe. **3** Ri ikponambə
abi imesa ha awuri ikū arherhe igberangwī ha umbə aka
akorhe akū akpo ubin ru umbi. Ufaimbə uku udārhūkpɔ
uku uyurhi ra atsimbə nu itsitsimmbə iwuri iba ifetem.
4 Ubinkutsu, Unum asi inekuka arhim ípfu itser-Num
ivangye ngge iki igba, bør atsukuka ngge ru ughwee urha
ru uzī, utseku unum uku utsu uvau. (**Tartaroō g5020**) **5** Unga
asi inekuka arhim abi upfung ukpu isha, ivangye unga
aka akū inai atsime anera ru upfung aka asi idəsumbə
Unum. Bør aganuwe Unuhu ukpekū uner isarhe irhirhika,
nu inera utɔɔva abɔɔ. **6** Unga atsīmkə nggaa iteu Usədəm
nu Ugomora akpīwe ukpɔ uwe atɔɔ, na atsu umbə awe
ru nyaka abinke aka ikorhe ra abirabə aka asi idəsumbə
Unum. **7** Unga afərhuka Urhutu, uner uwuku urhurhika
ha, aka agū ighong akarhārhā ri itser itoma-dak aner
Usədəm abirabə aka asi idəsumbə ikpem. **8** Ubinkutsu
uner uwuku urhurhika ha aka asei ra ateumbə uben
unuma, amen irhirhikanga aghong akarhārhā unga aka
anyā na agū ida idəsi ikpemmbə. **9** Akere ha aba awe rimi,
mɔcε Uteijee ahwenga udīkpí unga aka ishɔɔte abika
arhurhika abi Unum ri iviviri na ahwenga udīkpí unga
aka itsu ufai ra abi amen aka abewe utseku unum ukpuku
uvarha arherhe. **10** Akere awu undzumu idzidzerhe ri

itsi abika adosi ikpona amen aki arhim na arheni iyerhe.
Abere abika amesuwe igberangwī hā ashimbō ra atsak!
Atsā itsi. Umbō asi igūmbō iwei umbō iki irhena abi
ikpikpoi. **11** Uko ípfu itser-Num iki iwe ikerketangge
ni iwe ru ijee akarhārhā, isi irhenungge urhena ra abi
ikpikpoi ra asu Uteijee. **12** Bør aner abere arhena abinke
umbō aka asi ihwengmbo. Awe ru nyaka íjue arhum iki
ishingge ri iferhkō. Amar ngge ukpekū umbō adzui na
atsīme ngge. Rimi hā awuri itsīme umbō ru nyaka íjuc
arhum. **13** Awuri idzowe ugbetambō ukpu ayetnum, ri itsi
ayetnumke umbō aka adzowe aboo. Anyanga uge awu
abin aka aze, umbō niba ikorhe iki ibewembō ra atenum.
Isiseimbō ru umbi iwu ubin ishī. Agha na ahwa nggu
umbi na akorha abin ibemi atsimbō akaabee ra asumbi.
14 Nggu asu aki itoma-dak, umbō asi inekukumbō ikorha
arhim, umbō arhem abika asheri iker ri imangmang, awu
abika ahweng atsīndī ikpona, ikpūmbō asei ri ikponum. **15**
Umbō aka aborukumbō utsīndī idzidzerhe, adosu utsīndī
Ubarha'am ungwē Ubeyor, uwuku ubemu itosa iki ibewe.
16 Bør uzhika atserha unga ri iyiki ibewanga utséku
uzhika uku urherha, ijué irherha arherhe nggu unera
ru urhem uner, itsu amen uwuku usom Arherhu-Num
hā aneke izhōma. **17** Abi ha awu ru nyaka akwiuke aka
ashike ra amē na awu ru nyaki iburye ugba iki ikēn. Aka
agbishukumbō anang iseimbō ru uzī ukpuku ufīrhā. **18**
Ubinkutsu aner abere, ru ugbugbuwa uku atārhā umbō iki
ideyiwe iberi itsimbō, umbō abee ikū ikpū amenmbo akika
atārhā aki ikponi iyor igbiir abirabé aka anasi idārhūmbō
ri ishishoer ra abika abubék ra amen arhim. **19** Umbō

abemuwe umbə ififən, bər umbə abə awu agārhā ri ikorhe iyiki itārhā. Unera awu ugārhā ra arhim nu iki itārhā iki idzur amennga. Ubinkutsu umbi awu agārhā ru ubən ubin uku udarh umbi. **20** Umbə aba ashəɔrmə ri itser iki itārhā iyi upfung ri ihweng Uteijee Uyesu Ukiristo Uwuku Ufərh umen, bər adzeka ri itser aner abika adakuwe upfung ukpire, unga abvui ikei atsīā ra abin aka abewe ha, utseku ake aka ahwawe itsinga, idzidzərhe uner ha asei iseinga iyi inggabaashia izengge iyi imaataka. **21** Azea anera abere aba asi ihwengmə utsīndī uwuku urhurhika ri inggabaashia, nu umbə aka ihweng utsīndī hā na abvui azī ra andzing anekukumbə idəsa asarkasar arherhe ha umbə aka adzowe umbə. **22** Ru umbə nyaka arherhe ha iwu idzidzərhe, uge, “Ijui igoi ugoi ni ibvui irhene ugoi ha.” Nu aki umbə iki igər age, “Arhede umbə aka asorhuwe iyorke abvui atsī ru ughēē.”

3 Ubvurmum uwu uvaa uwi, uba ru umbi aze awerhamum. Ra abvur ha ikivarhake umum itseng iyituwa umbi abinke umbi aka ikaiferhkə idzidzərhe. **2** Umum ibee umbi ayitu irhem asarkasar abika asəm Arherhu-Num abi isha aka arherhe ra arherhu Uteijee Uwuku Ufufərh aka atsuka ra angwī abi itser Uyesu. **3** Undzumu ubinkpi umum iki ibee iyituwa umbi īgə ri imimasha upfung anera abika ayəei idzidzərhe awuri idzeka, awuri idəsi ikponi iyiki ibewambə. **4** Umbə awuri igər age, “Ibibə ha iwuri iwu ukang, Uyesu aka abemuwa? Uko rimōō atokamən aka akpembə, bər abina awu ru nyaka ake aka awe asi ifaruke udzur ri inggabaashia umbə aka amunu upfung.” **5** Bər umbə adzum ayiruwe uge isha rimōō awu ri irhem Unum

aka akū amuna afā nu abī aka adzek ra amē na adziirte
ake nggu amē. **6** Mōce akū amē akere ha ikei adēke na
atsīme upfung hā nggu nggaa inai. **7** Awe ri irhem hā
afā nu abīke umen iki inyā icere aka adēē idzeu urha, ru
unum ukpuku utsu uvau umbō aka itsīme abika asheri
iwei Unum. **8** Bōr ubina unying àka niba ayirukumbi,
aze awerhamum, nggu Uteijee unuma unying uwe ru
nyaki imēka unaku ugōnga, nu imēka unaku ugōnga
iwe ru nyaku unuma unying. **9** Uteijee asi idōrhūngā
ri itsufer ubinkpi unga aka abemuwe, ru nyaka abōo
aka akaiferhkō. Unga adōngamen nggu umbi, asi ibeenga
unera atsim, bōr ubēn unera adzipa. **10** Bōr unum ukpu
Uteijee uwuri iba ru nyaku uveu. Afā awuri igwirke ru
nggaa ubvun, abin afā nggu abī awuri ikpikpī atsim, nu
abī nu ubēn ubin uku uwe ru aka awuri igwigwir. **11** Ngge
iki iwe uge ubēn abinke aka adziira umen awuri itsīme
rimine, imēngge umbi anera awu agusembi? Imēngge
umbi asei asasar ri ibibēk iwei Unum. **12** Umbi àka ise i na
afosi ibiba unum ukpu Unum naabee ukpō uba ifetem.
Unum hā afā awuri ikpī ru urha, na abin afā nu abī awuri
ititēē ri imani urha. **13** Bōr ri idōsi ibibemuwenga, umen
ifosa afā aka afa nu abī aka afa, anangke irhirhika iki iwe
umō. **14** Nggee, aze awerhamum, àka adzeu akere ha, àka
atsu asumbi na asei iseimbi ra asu Unum iyiki isheru
uvau, àka adōor nggu unga. **15** Àka ayita ra amēnmbi uge
idōngamen Uteijee ri ibiba uge ra anera akpo ififōrh. Ru
nyaku uze ungwēmen Uburhu aka atsenga umbi ri itsoiyē
Unum aka adzowe unga. **16** Atseng ikpū arherhe unying
ra abvurnga kishoo. Abvurnga hā awe ra abina akōo aka

aghong ihwihweng, abika asheri ihwihweng ashimbɔ ri imangmang iyiki iker, umbɔ iki idzipuwe agbenke ru nyaka umbɔ aki idzipuwe abvur Arherhu-Num akɔɔ, rimi hā ikowe umbɔ itsitsim. **17** Nggee, aze awerhamum, ngge iki iwe ugɛ umbi aka ahwɛngmbi akɛrɛ ha, àka angwɛdzen nggu ikpū anerabɛ aka abɔrukumbɔ idəsu Unum, utsur imesambɔ iyi igberangwī idarhngge amenmbi, itsu umbi agbambi igba ri ididɛɛmbi. **18** Bɔr àka aseng ri imimutu nu ihwihweng Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo uwuku ufɔrh umen. Ikpikpoi iwu iyi unga icɛrɛ nu ugbagbaa. Iwerimi.

(aiōn g165)

1 Uyohana

1 Umēn īdūwūwa umbi Urhēm ukpuku udzowe urhē, uwu ha aka awe ri inggabaashia, uwu ha umēn iki igū, uwu ha umēn iki inyā ra asumēn, uwu ha umēn iki inyā ni ibanga nggu abokmēn. **2** Urhē ha udzeka. Umēn inyāmēn umgbō ni idzowe ideka umgbō. Umēn īdūwūwa umbi urhē uwu ugbagbaa, uku uwe nggu Utē nu udzeka ru umēn.

(aiōnios g166) **3** Umēn īdūwūwa umbi ubinkpi umēn iki inyā ni igū, ngge ima itsu umbi awe ri ikikōng iwerhē nggu umēn. Iwerhamēn iwu nggu Utē nu Ungwēnga Uyesu Ukiristo. **4** Umēn itseng akērē ngge itsú anggommen atsuafer. **5** Isarhe ha iyē umēn iki igū ru unga ni īdūwūwa umbi, Unum awu irhirhang. Ru unga uzī ushikpō uko ukunjiir. **6** Umēn ība īgor uge umēn iwemēn ri iwerhē nggu unga bōr ni izērhā ru uzī, umēn igberangwī ni isi ikorhumēn idzidzerhe. **7** Bōr umēn ība izērhā ri irhirhang, ru nyaka unga aka awe ri irhirhang, umēn iwemēn ri iwerhē nggu adōka, nu adzirh Uyesu, Ungwēnga, asorh umēn ra arhimmēn kishoo. **8** Umēn ība īgor uge umēn ishimēn ra arhim, umēn irhem atsimēn nu idzidzerhe ishingge ru umēn. **9** Bōr umēn ība isommen arhimmēn, Unum awu uner idzidzerhe na arhika, awuri itsūwūka arhimmēn na asorhuwa umēn ri kishoo ida irhirhikamēn. **10** Umēn ība igor uge umēn isi ikorhumēn arhim, umēn itsu unga awu uner igberangwī nu arherhangashike ra amenmēn.

2 A aze angwēmum, umum itsenga umbi akērē utsur umbi agbambi ra arhim. Bōr unera aba agba ra arhim, umēn iwemēn ru uwuku urherha arherhe nggu Utē,

uwuku ukaa umen, Uyesu Ukiristo uwuku urhurhika ha. **2** Unga awu idem-Num iyiki itsuwe arhimm'en, asi iwea akim'en ukpekū nu aki anera kishoo ru upfunga ikei. **3** Um'en ība īdōsumen ikpem Unum, mōce umen ihwengmen uge umen ihwengmen unga. **4** Unera aba agor age, "Umum ihweng unga," bōr asi ikorhunga ubinkpi ikpemnga iki irherhe, unga agberangwī, nu idzidzerhe ishingge ru unga. **5** Bōr unera aba adəsunga urhem Unum, idzidzerhe ibibemu Unum ighwərungge ikpūrhā ru unga. Akere atsu umen ihweng uge umen iwemen ru unga. **6** Ubēn unera aka agor age unga abek ru unga, awu ufang unga azērhā ru nyaka Uyesu aka akorhe. **7** A aze awerhamum, umum isi itsengamum umbi ikpem iyiki ifa bōr iyiki igbe, iyi ha umbi aka ayei ri inggasha. Ikpem iki igbe ha iwu isarhaye umbi aka agū ri nyaku iki ifa ha. **8** Ikpem hā ikei iwu iyiki ifa. Idzidzerhangge anyā ngge ru unga nu umbi, ubinkutsu uzī uni ititong nu irhirhang idzidzerhe iki ini irhang. **9** Ubēn unera aka agor age unga awe ru irhirhang hā bōr unga akpēē ungwēmbō use unapumbō, ana awe ru uzī. **10** Uwuruwi aka abemu ungwēmbō use unapumbō awu ri irhirhang hā, nu utarh ukpuku ukwer itok ushikpō ru unga. **11** Bōr uwuruwi aka akpēē ungwēmbō use unapumbō awe ru uzī, azērhā akon ru uzī. Asi ihwenga anangke unga aka izī, ubinkutsu uzī uku utsu unga itapa. **12** Umum itsenga umbi, aze awəkaci, ubinkutsu aka atsūwāmbō arhimmbi ri itsinga. **13** Umum itsenga umbi, ate, ubinkutsu umbi ahwengmbi unga uwu ha aka awe ri inggasha. Umum itsenga umbi, awedzəm, ubinkutsu umbi aka anangmbi

uwuku ubewe ha. Umum itsenga umbi, aze awekaci, ubinkutsu, umbi ahwengmbi Utε ha. **14** Umum itsenga umbi, atei, ubinkutsu, umbi ahwengmbi unga uwu ha aka awe ri inggbaashia. Umum itsenga umbi, awedzɛm, ubinkutsu, umbi awu akerketambi, na Arherhu-Num asei ru umbi, nu umbi aka anangmbi uwuku ubewe ha. **15** Åka niba abemumbi upfung use abinke aka awe ru upfung. Ubεn unera aka abemu upfung, ibibemu Utε ha ishingge ru unga. **16** Ubεn ubinkpi uku uwe ru upfung ru nyaki ikponi iyor, nu unyεε asu nu ifirhā abinke umen iki iwura ake, ake asi idzeke ru Utε, bɔr adzeka ru upfung. **17** Upfung nu abin ikponi iyorke awuri itong, bɔr uwuruwi aka akorha abinke Unum akaabee, awuri ibεka ugbagbaa.

(aiōn g165) **18** A aze angwɛmum, ivang iyiki imimasha riye. Ru nyaka umbi aka agū age, uwuku ukpɛ Ukiristo uwɔ abarɔ, uko icere arherha abika akpɛ Ukiristo aka abambɔ. Ngge itsu umen ihweng ivang imimasha iyere. **19** Umbɔ adzeku umen, bɔr asi iwembɔ abimen. Age umbɔ awe abimen, umbɔ asei nggu umen, bɔr uzεrhāmbɔ udεyiwe ukupεε uge uko unying ru umbɔ asi iwea uwu umen. **20** Bɔr umbɔ aka adzaambɔ umbi Ipfo Isarsatangge, nu kishoo umbi ahwengmbi idzidzerhe. **21** Umum itsenga umbi akere, asi iwea uge umbi asi ihwengmbi idzidzerhe, bɔr umbi ahwengmbi ngge, ikei umbi ahwengmbi uge idzidzerhe isi isaki imarngge igberangwī. **22** Ungamo awu uner igberangwī? Awu uner ha aka atseyi uge Uyesu asi iwea Ukiristo. Ikpū uner ha awu uwuku ukpɛ Ukiristo, unga atseyinga Utε nu Ungwɛ. **23** Unera ashia aka itsεyi Ungwɛ, na awea ru Utε. Bɔr ubεn unera aka ayeisa Ungwɛ,

aka ayei Utε nukpø. **24** Àka atsu amεnmbi ri imesayε umbi aka agū ri inggbashia iwe ru umbi. Iba iwengge, umbi awuri iseimbi ru Ungwε nu Utε. **25** Akεrε ha ake awe ibibemuwe ha unga aka abemuwa umen uko urhe uwu ugbagbaa. (aiōnios g166) **26** Umum itsenga umbi akεrε ra arherhe abirabε aka abee itsu umbi ayapa. **27** Bør umbi aka ayeimbi Ipfu Isarsatangge, unga asei ru umbi, nu umbi asi ibeembi uner uwøø amesuwa umbi. Bør Ipfu ha imesuwangge umbi ubøn ubinkpi uku umεε umbi ahweng, nu abinke unga aka amesuwa awu idzidzerhe, asi iweke igberangwī. Ru nyaka unga aka amesuwa umbi, àka asei ri iwerhε ru Ukiristo. **28** Icεrε umbi aze awεkaci, àka asei ru Ukiristo, ngge itsú ivangye unga aka idzeka, umen ima iwe ru ikeramen isi ígūmen atsa ra asunga. **29** Umbi aba ahwεngmbi age unga arhiku uner, umbi ahwεngmbi age ubøn unera aka akorhi iferhε iyiki irhirhika, awu Ukiristo amar uner ha.

3 Àka anyā nggaa ibibema iyε Utε aka abema umen, ngge itsu umbø ayisa umen angwε Unum! Umεn iwe rimi hā! Upfung usi ihwεngkpø unga, ngge itsu ukpø usi ihwεngkpø umen. **2** A aze awεrhε, icεrε umen iwu angwε Unum, anasi ideyiwambø umen ubinkpi umen iki iwe. Bør umen ihwεngmεn uge Ukiristo aba adzekanga, umen iwuri iwe ru nyaka unga, ubinkutsu, umen iwuri inyāmen unga aka awe. **3** Ubøn unera aka awe ru ifosa iyεrε ru unga, aka isaka asare itsinga ru nyaka unga aka awe asasar. **4** Ubøn unera aka awe ra arhim azharhuwe ikpem, idzidzerhe arhim awu ida ikpem. **5** Bør umbi ahwεngmbi uge unga adzeka, ngge ítsu unga

ama asorhuwa arhimmən. Ikei ru unga arhim ashike. **6**
Unera ashia aka iseи ru unga na anu ikorha arhim. Uner
uwuku unu ikorha arhim anasi inyāā unga use ahwəngə
unga. **7** A aze awəkaci, àka niba aneke unera adarha
umbi ayapumbi. Uwuruwi aki ikorhi iyiki irhika unga
awu uner uwuku urhurhika, ru nyaka Ukiristo aka awu
uner uwuku urhurhika. **8** Unga uwuku unu ikorhe abin
arhim unga awe uwu Undenggū, ubinkutsu, Undenggū
awu ra arhim utseku ri inggbashia. Ubin hā nukpø uku
utsu Ungwē Unum adzeka ru upfung, unga aba itsīme
itser Undenggū. **9** Unerwi Unum aka amar asi ídēēngə
itser arhim, ubinkutsu, ikpū iyı Unum iwengge ru unga.
Asi ídēē akorhumbø itser arhim, ubinkutsu Unum amar
unga. **10** Ubin hā uku itsu umen ihweng abikasong awe
angwē Unum nu abikasong awe angwē Undenggū. Uben
unera aka asi ikorhunga abinke aka arhika asi iwea ungwē
Unum, nu uben unera aka asi ibemunga ungwēmbø use
unapumbø. **11** Isarhe ha iyε umbi aka agū ri inggbashia
uge, umen ibema adøka. **12** Niba awembi ru nyaka
Ukayinu, aka awe uwu undenggū na aferuka ungwēmbø.
Awu use utsu unga afere unga? Ubinkutsu, itsernga iwu
iyiki ibewe bør iyi ungwēmbø iwe iyiki irhika. **13** Niba
agūmbi idzeu, umbi angwēmen nu anapumen, upfung uba
ukpēkpø umbi. **14** Umen ihwengmen uge umen iki itōng
akpe izīmen urhε, ubinkutsu, umen ibemumen angwēmen
nu anapumen. Uben unera aka asi ibemunga undøka,
awu ra akpe. **15** Uben unera aka akpēē ungwēmbø use
unapumbø, unga awu uwuku ufer aner. Umbi ahwengmbi
age uner uwuku ufer aner ashia ru urhε uwu ugbagbaa ru

unga. (aiōnios g166) **16** Umēn ihwēngmēn ibibema iki iwe, ubinkutsu Uyesu Ukiristo adzowe urhēnga ri itsimēn. Imēngge umēn indzowe urhēmēn ri itsi angwēmēn nu anapumēn. **17** Unera aba aweīa ra abin aki upfung na anyā ungwēmbō use unapumbō aka abee na asi igūa atorh unga, ibibemu Unum ikorhu uguse iwe ru unga? **18** A aze awēkaci, umēn niba ibemumēn nggu irhēm arherhe ra angwī ukpekū, bōr umēn ikū itser nu idzidzērhe indeyiwe. **19** Akērc ha awuri itsu umēn ihwēng uge umēn iwemēn ri idzidzērhe, umēn idēē itsu amenmēn awoshuke ra asunga, **20** amenmēn aba atsukake umēn uvau. Unum ananga amenmēn, na ahwēnga abina kishoo. **21** Umbi awērhe, amenmēn aba asi itsukake umēn uvau, umēn iwemēn ri ikeramēn ra asu Unum **22** ni iyēi ubēn ubinkpi umēn iki irhusa unga, ubinkutsu umēn idōsi ikpemngā ni ikorhu ubinkpi unga aka abema. **23** Ikpemngā hā iyē, iwe ru imangmang ru Ungwēngā Uyesu Ukiristo, ni ibema adōka ru nyaka unga aka atsu ri ikpem. **24** Abika adōsi ikpemngā asei ru unga, nu unga asei ru umbō. Umēn ihwēng uge unga awe ru umēn, ubinkutsu, Ipfunga ha unga aka adzaa umēn.

4 A aze awērhe, àka niba awembī ri imangmang ru ubēn ipfu, bōr àka aviri ípfu ha anyā use idzeku Unum. Ubinkutsu abika asōm Arherhu-Num igbērangwī arherhe aka adzeka ru upfunga. **2** Umbi awuri ihwēng Ipfu-Num riminē, ubēn ipfuyē iki idzowukungge ideka igē Uyesu Ukiristo adzeka ri iyor, ipfu ha idzeku Unum, **3** bōr ubēn ipfuyē iki isi idzowukungge ideka ru Uyesu, isi idzengge ru Unum. Iyērē ha iwu iyiki ikpē Ukiristo,

iyiriye umbi aka agū ngge iki iwuri iba, icere iki iwengge ru upfung. **4** Umbi, aze awəkaci, umbi adzeku Unum, umbi aka anangmbi umbə, ubinkutsu uwu ha aka awe ru umbi ananga uwuku uwe ru upfung. **5** Umbə awe abi upfung nggee umbə arherhe arherhe aka adzeku upfung, upfung ukpeto ru umbə. **6** Umen indzeku Unum. Abirabə aka ahwəng Unum, akpeto ru umen, bər abirabə aka asi idzembə ru Unum, asi ikpembə ato ru umen. Akere ha atsu umen ihwəng Ipfu iyi idzidzerhe nu ipfu iyi igberangwī. **7** A aze awərhe, awu ufang umen ībema adəka, ubinkutsu, ibibema idzeku Unum. Uben uwuku ububema, awu Unum amar unga nu unga ahwənga Unum. **8** Uben unera aka asi ibemunga asi ihwənga Unum, ubinkutsu, Unum awu ibibema. **9** Udī hā ukpi Unum aka adeyiwa ibibemanga ru umen, unga aka adene unanyī Ungwēnga aba ru upfung uge umen ima ibek ru uboknga. **10** Undzumu ibibema iyε, Unum abema umen utsəku unga aka adene Ungwēnga awu idəm-Num iyiki itsūwe arhimmən, asi iwea umen ibemu Unum. **11** A aze awərhe, ngge iki iwe uge Unum abema umen, imēngge umen ibema adəka. **12** Unera anasi inyā Unum, bər umen ība ibemumen adəka, Unum asei ru umen, ibibemanga ighwərungge ikpūrhā ru umen. **13** Umen ihwengmen uge umen ise iru unga, nu unga asei ru umen, ubinkutsu, unga aka adzaanga umen Ipfunga. **14** Umen inyāmən ni idekuwe uge Ute unga adene Ungwē, unga awe uner Uwuku Ufərh upfunga. **15** Unera aba adekuka uge Uyesu awu Ungwē Unum, Unum asei ru unga nu unga asei ru Unum. **16** Nggee umen ihwengmen ni iwemen ri imangmang ru ibibemu Unum ru umen.

Unum awu ibibema. Ub  n unera aka asei ri ibibema asei ru Unum, nu Unum ru unga. **17** Ru ud   ukpire, ibibema ighw  rngge ikp  rh   ru um  n. Ngge   tsu um  n iwe ru ikeramen ru unum ukpuku uvarha arherhe, ubinkutsu, ru upfung ukpire um  n iwe ru nyaka unga. **18** Nggee, iwei ishingge ri ibibema. B  r ibibema iki ighw  r ikp  rh   iwayiwe iwei, ubinkutsu, iwei iwu nggu imesuwe amen. Unerwi aka awe ru iwei, ibibema isi ighw  rngge ikp  rh   ru unga. **19** Um  n ibema, ubinkutsu, unga agbaashia abema um  n. **20** Ub  n unerwi aka ag  r age, “Umum inbemu Unum,” na akp    ungw  mb   use unapumb  , uner ha agb  ra angw  . Ubinkutsu, ub  n unera aka asi ibemunga ungw  mb   use unapumb   unga aka any  , asi id    abemunga Unum, unga aka asi iny    . **21** Unga aka adzaanga um  n ikpem iy  re, ub  n unera aka ubemu Unum, awu ufang unga abemu ungw  mb   nu unapumb  .

5 Ub  n uwuku uwe ru imangmang age Uyesu awu Ukiristo, awu Unum amar unga, nu ub  n unerwi aka abemu Ut   abema ungw  nga ikei. **2** Ubin h   ukpi uku itsu um  n ihw  ng ug   um  n inbemumen angw   Unum, ri ibemu Unum nu id  si ikpemnga. **3** Id  si ikpem Unum ngge iwu ibibema ru Unum. Ikpemnga isi ighongge, **4** ub  n unerwi Unum aka amar aka ananga upfunga. Imangmangmen ngge itsu um  n inang upfung h  . **5** Ungam   ad    anang upfunga? Awu uwuruwi aka awe ru imangmang age Uyesu awu Ungw   Unum. **6** Uyesu Ukiristo adzeka ru nyaku Ungw   Unum ri isorhu ubotisima ra am   nu itare adzirhnga. Unga asi ibanga ra am   ukpek  , b  r aba ra am   nu adzirh. Awu Ipfu-Num ngge ideka,

ubinkutsu, Ipfu-Num ha ngge iwu idzidzerhe. **7** Abina awu ataar aka adekuwe, **8** awu Ipfu-Num, amē, nu adzirh ha, aki itatake arherhe ubina unying. **9** Umēn ibemumēn ideka anera, bōr ideku Unum inangge, ubinkutsu, ideka ha iwu iyi Unum iyiriye unga aka adekuwe ri itsi Ungwēngā. **10** Ubēn unera aka awe ru imangmang ru Ungwē Unum, awea ri ideka ha ra amennga. Ubēn unera aka ashia ri imangmang ru Unum, unga atsu Unum awe uner igberangwī, ubinkutsu, unga asi iwea ri imangmang ri ideka ha Unum aka adekuwe ri itsi Ungwēngā. **11** Urhē uwu ugbagbaa Unum aka adzaa umēn umgbō uwu ideka ha, nu urhē ha udzeku Ungwēngā. (*aiōnios g166*) **12** Unga uwuku uwe ru Ungwē hā awea ru urhē, bōr uwuku usheru Ungwē Unum, ashia ru urhē. **13** Umum itseng abin akērē ru umbi abika awe ru imangmang ri itsok Ungwē Unum, ngge ítsu umbi ama ahwēng age umbi awembi ru urhē uwu ugbagbaa. (*aiōnios g166*) **14** Umēn iwemen ri ikeramen iyiki izī ru Unum, uge umēn íba ifēna unga ubēn ubina ri ibibemanga, unga awuri igūā umēn. **15** Nu umēn íba ihwengmen uge unga agūā umēn ri ivangye umēn iki ifēna unga, umēn ihweng uge umēn ikpomen ru ubin hā umēn iki ifēna ru unga. **16** Ubēn unera aba anyā ungwēmbō use unapumbō akorhunga arhimkē aka asi ikūna unga azīke akpe, unga afēne-Num. Unum awuri idzowuka unga urhē. Umum ìgor abirabē arhimmbō aka asi ikū umbō azīke akpe. Arhim akōo akū azīke akpe. Umum isi irherhumum uge unga afēne-Num ru ikpū aki ha. **17** Kishoo ida irhirkha awu arhim, bōr arhim akōo asi ikū unera atsīke ra akpe. **18** Umēn ihwengmen uge ubēn

unerwi Unum aka amar, asi ídẽngä itser arhim. Uyesu
uwu Unum aka amar, adzeu uner ha, uwuku ubewe ha
asi ídẽñ akorhunga ubin ru unga. **19** Umén ihwengmén
uge umén iwe angwẽ Unum, nu upfunga kishoo uwu ru
ubok uwuku ubewe ha. **20** Umén ikei ihwengmén uge
Ungwẽ Unum aka aba adzaanga umén ihwihweng, ngge
ítsu umén ihweng unga aka awe idzidzerhe. Nu umén iwe
ru unga aka awe idzidzerhe, ru Ungwẽnga Uyesu Ukiristo.
Unga awe Unum uwu idzidzerhe nu urhe uwu ugbagbaa.

(aiōnios g166) **21** A aze awékaci, àka aneke idøsa agberhe.

2 Uyohana

1 Ubvur udzuku ukukū hā, uzī ru utsərh ha umbo aka aseng unga nu angwēnga, abirabé umum iki ībema ri idzidzérhe, asi iwea umum ukpekū, bør abika ahweng idzidzérhe. **2** Idzidzérhe iyε iki iseī ru umen itsu umen ībema umbi, ikeī idzidzérhe ha iwuri iwe nggu umen ugbagbaa. (aiōn g165) **3** Imimuta, atorh nu ididɔr idzuku Unum Utε nu Uyesu Ukiristo, Ungwē Utε ha, iwuri iwe nggu umen ri idzidzérhe nu ibibema. **4** Umum inggomanggom akarhārhā umum iki inyā awékacimbi abō aka azērhā ri idzidzérha ha, ru nyaku Utε aka atsuka umen. **5** Icere, uze ukutserh, umum isi itsengamum ungo ikpem iyiki ifa, bør iyimēn iki igū ri inggabaashia. Umum ifen umbi uge umen ībema adøka. **6** Ibibema hā iyε, uge umen izērhā ri itsitsuk Utε. Ru nyaka umbi aka agū ri inggabaashia, itsitsuknga igor ige umbi azērhā ri ibibema. **7** Abika arhurhēm arherhe aka ashimbō ri imangmang uge Uyesu Ukiristo aka aba ri iyor, àka adzek amaa upfunga. Uben ikpū abere ha awu abika arhurhēm na awe abika akpē Ukiristo. **8** Àka arhi utsur itsermen iwengge ibem, bør umbi ama akpo undzumu itosa itsermbe. **9** Uben unera aka atoma akase na asi idēēnga ri imesa Ukiristo, asi iwea ru Unum, uwuruwi aka adēē ri imesa ha awea ru Utε nu Ungwē. **10** Unera aba abanga ru umbi na asi ikūwāngā imesa iyεre, àka niba akūna unga atsīmbi ra ayambi use ayεimbi unga. **11** Uben unera aba ayεisa ikpūngā, agashi itser iyiki ibewanga. **12** Umum iwu ra abina arherhe umum iki itsenga umbi, bør umum isi ībeemum itseng ake ru ubvur. Nu ngge iki iwe rimi,

umum ifosa ūba iyepa umbi ru umen irherhe ri inyinyā
adōka, nggee ra anggommēn ama atsuafer. **13** Awēkaci
unapumbi abi Unum aka aseng, aghwe ungo.

3 Uyohana

1 Ubvur udzuku ukukū hā, uzī ru uze uwərhamum Ugayu, uwu ha umum iki ībema ri idzidzérhe. **2** A uze uwərhamum, umum ifən-Num uge kishoo ima iwe uku kpengkpeng nggu ungo, nu ungo uma ugūibən iyorngo, uko ipfungo iki iwe ikerketangge. **3** Umum inggəmanggəm akarhārhā ivangye abəo abika adəsa aka aba adekuwa uge ungo uni izərhū uzərhā idzidzérhe. **4** Anggəm akəo asi inangke igū uge angwēmum azərhā ri idzidzérhe ha. **5** A uze uwərhamum, ungo unu itō itser iyi imangmang ra abinke ungo iki ikorhuwe abika adəsa, nggabə awu atsen ru ungo. **6** Umbə aka adəyikumbə ikikōng abika adəsa arherhe ibibemango. Kabəo uyike umbə ru uzərhāmbə ru nyaka ngge iki iwe ibibemu Unum. **7** Awu ri itsok Ukiristo umbə aka adzek, asi iyəimbə ubin ra abi uzī. **8** Nggee imēngge umen abika adəsa iyike anera abərə, ngge itsú umen itō itser urhōnga ri idzidzérhe. **9** Umum itsənge ubvur ru ikikōng abika adəsa, bər Udiyitarifi, aka abee iwe unggbaashi, asi ikpea ato ru ubinkpi umen iki irherhe. **10** Nggee umum ība ībamum, umum iwuri iyare igoinga, ru ubən unera ahweng iverhe nu iyiki itärhā iyəo unga aka anu irherhe ra atsimen. Iyiki ibeweyə unga aka anu ikorhe, akpēē iyəi abika adəsa aka awu atsen. Ikeyi unga akəna anera iyəi umbə, na awayiwe abirabə aka abee iyiyəi ha adzembə ri ikikōng abika adəsa. **11** A uze uwərhamum, niba umesungo amen aka abewe, bər umesa amen aka aze. Ubən unera aka akorhe iyiki ize adzuku Unum, ubən unera aka akorhe iyiki ibewe anasi inyaa Unum. **12** Kishoo anera adzowukumbə ideka

iki ize ri itsi Udimitiriyu, uko idzidzerhe nibikangge idekungge. Umən ikei idzowukumən idekanga. Ungo uhwəngō idekamən hā iwe idzidzerhe. **13** Umum iwe ra abina arhərhə umum iki ibee itsənga ungo, bər umum isi ībeemum itsənga ake ru ubvur. **14** Umum ifosi inyā ungo ifefetem, nu umən irherhe ra asu adəka. Ididəɔr iwe nggu ungo. Awərhə nggimi adene ighwembə. Ughwe awərhango nggəo, unying anying nggu atsokmbə.

Uyahuda

1 Ubvur udzuku Uyahuda, ugārhū Uyesu Ukiristo, ungwēmbō Uyaku. Izī ra abirabē umbō aka ayisa, abirabē Unum Utē aka abema, abirabē Uyesu Ukiristo aka aden. **2** Uneke Unum ama adzaa umbi atorh, ididōr nu ibibema irheirhē. **3** Umbi aze awerhē, nggayē umum ībeemum itsenga umbi arherhe ififōrh ha umen iki inggasha, bōr umum inyā awu ufang umum itseng ifituwa umbi ru umbi akaa idzidzerhaye Unum aka adzowe abika adōsa kishoo idikunga unying. **4** Ubinkutsu, aner abōo, abirabē itsitsim iki itseng ra atsimbō ishaisha, aka aghōrhā atsīwāmbō ru umbi. Umbō ashimbō ru Unum, abika adzipu imimutu Unummēn ngge iwe udī ikorhe itser iki itārhā na atseyi Uyesu Ukiristo, unga iki iyikanga aka awu Uteiyamen nu Uteijeemen. **5** Umum ihweng umbi aka ahwengmbi akere ha kishoo, umum ibee iyituwa umbi īgē Uteijee aka afōrhe anernga adzek ra abī Umasar, na abvui atsīme abirabē aka ashimbō ri imangmang ra anernga hā. **6** Åka ayita ikei ípfu itser-Num iyōo iki isi idēēngge ra anang ijeengge, na abōrukumbō anang iseimbō. Uteijee afōme ngge ru uzī, abow ngge nggu inyāwā iyi ugbagbaa adzēu unum ukpuku uzharha arherha ha. (**audios g126**) **7** Ru nyaka ha, Usōdōm nu Ugomora nu iteu iyiki ikhapa nggu ngge, adzowe atsimbō ru kishoo itser iyiki itomadak nu nggaa ikponi iyor iyiki ibewe. Umbō awu ru nyaku utsar abirabē aka ahwa ayetnum urha ukpu ugbagbaa. (**audio g166**) **8** Iwe rimi hā ikei ra abirabē aka aghōrhā atsīwā ru umbi, irheyirhō idarh umbō, atsuке ayormbō ishī, akpēmbō idōsa abi ijee, na ayeei abi ikpikpoi afā. **9**

Bør uko Umika'irhu unggbaashi Ípfu itser-Num, unga
asi ikeramen anyatunga Undenggū use arhenunga unga,
bør agor age, “Uteijee atserha ungo!” Akere akorhe ri
ivangye ngge iki idēē uning nggu Undenggū ru ukom iyor
Umusa. **10** Bør aner abere aka aghōrhā atsīwā ru umbi,
arhena kishoo ubinkpi umbø aka asi ihwengmbø, nu
abinke umbø aka ahweng awe ri iyor, ru nyaki ijueyε iki
ishingge ra amen, ikpū abin hā ikūna umbø izī itsitsīme.
11 Atorhmbø! Adøsu utsīndī Ukyayinu. Azangabee ighigha
azī agbambo ri igbairha ikpū iyi Ubarha'am. Umbø atsim
ri ikpū iyi isoyamen Ukora. **12** Aner abere adakuwe
ikikongmbi iyi irhowa ibibemambi, aghesha abin nggu
umbi ashimbø ra atsa, ashimbø ri iwei. Imēngge umbø
adzeu anera bør umbø afukuwe atsimbo ukpekū. Awu ru
nyaki irhifin, ugba iki ikεn, bør inai ishingge ru ukpø.
Awu ru nyaka acuciake aka ashike ri ikpūrhā ri ivang iki
igber, na abvurhuwe ake akpe undzumunga. **13** Umbø
awu ru nyaki iborh amē ukau ukpuku ugōng iki itengasha,
umbø akūwe abin atsak akirake aka akpeta ru nyaku
ufuu. Umbø awu ru nyaki ídzeer iyiriye iki iyarhe izī
itsī ru uzī ukufirhā uku ugbagbaa. (**aiōn g165**) **14** Uenøk
awe ru undankpu utɔɔva udzur ru Uadamu, unga asom
Arherhu-Num ri itsi anera abere age, “Unyā! Uteijee uwøø
abaro nggu asarkasar ípfu itser-Numnga anaka agønga
irheirhe, **15** aba itsu izharha arherhe ri itsi anera kishoo.
Awuri ideyiwe igbigba abirabε aka asi idøsumbø Unum, ri
kishoo umbø aka akorhe ru udī ida iwei Unum, nu kishoo
irhem iki itsooye abi arhim aka ashimbø ri iwei Unum
aka arherhe ri itsinga.” **16** Aner abere awu abika abvun

arherhe,abee inyā uvau abəə. Umbə aka isaka adəsi ikpona iyiki ibewambə, umbə afīrhā akpoi atsimbə na akū irhəm iyiki izeabee ikpo ighigha. **17** Bər umbi, aze awerhε, àka ayita abinke abi itser Uteijee Uyesu Ukiristo aka atiti irherhe. **18** Agər umbi age, “Ri imimashu upfung, abika ayuyεεi awuri ibambə. Umbə awuri idəsi ikpona iyiki ibewambə.” **19** Aner abere agashuwe umbi, abika adəsi ikponi iyor na ashimbə ri Ipfi-Num. **20** Bər umbi, aze awerhε, àka aseng atomru asarkasar imangmangmbi na afen-Num ri ijee Ipfi Isarsatangge. **21** Àka akpəm atsimbi ri ibibemu Unum, na adzeu ibiba atorh Uteijeemən Uyesu Ukiristo aka ikūna umbi atsī urhε uwu ugbagbaa. (**aiōnios g166**) **22** Àka agū atorh abika acucang. **23** Àka atsūwe abəə ru urha na afərhe umbə, àka agū atorh abəə nggu iwei, utsur umbi atammbi arhimmbə bər àka agū ishī uko atorhambə, umbə aka adakuwe nggu itser arhim aki iyor. **24** Ikpikpoi iwe nggu uwuruwi aka awe ru ijee iyiki ivina umbi ri igbaigba, na atsu umbi awe abika asheru uvau ra asu ikpikpoinga nu nggaa anggəm. **25** Ikpikpoi nu nggaa imor, nu ijee izī ru Unum, unga awu Unum ikiyikanga Uwuku Ufərh umen, ri itsok Uyesu Ukiristo Uteijeemən, udzur ri imimunu upfung, uba utsī icere nu ugbagbaa!

Iwerimi. (**aiōn g165**)

Irhi Uyohana

1 Irhi Uyesu Ukiristo, iyiriye Unum aka adzowe unga, adeyiwe agārhāngā abinke aka awu ufang asi idārhūke na akorhe. Unga atsu umbō ahweng ake ri idene ipfu itsernga ru ugārhāngā Uyohana, **2** uwuku uwe ideka ra abina kishoo unga aka anyā, ake awe Arherhu-Num nu ideka Uyesu Ukiristo. **3** Idorh iwe nggu unerwi aka avarhuwe Arherhu-Num akere ra anera, nu idorh iwe iyi abirabe aka agū na atō itser nggu ake, ubinkutsu ivanga iki iyongge. **4** Umum Uyohana, itsenge ikpui ikikong abika adəsa utəɔva ra abī Uasiya. Imimuta nu ididər iwe nggu umbi idzeku unga aka awe icere, nu uwu ha aka awe isha, nu uwu ha aka iba, ni idzeku ipfu utəɔva iki idēē ra asu anang iseī Unum, **5** ni idzeku Uyesu Ukiristo. Unga awu uwuruwi aka awe idzidzerhe ri ideka ha, unga awu uner unggbaashi uwuku usok ra akpe, nu uwuruwi aka agha iyerhe ra ayerhu upfung. Unga abema umen na afərh umen ra arhimmən nggu adzirhngā. **6** Unga atsu umen iwe abi Iyerhangā na atsu umen iwe abika adzowe idem-Num abika atō itser Unum nu Ute. Ru unga ikpikpoi nu ijee iwe ugbagbaa nu ugbagbaa! Iwerimi. (aiōn g165) **7** Unyā, unga anu iba nggu amee, uben asu awuri inyāke unga, uko abika atar unga ikon. Nu kishoo idüa ru upfung awuri idəngmbō amen ru unga. **8** Uteijee Unum unga agor, “Umum iwu ititirhi ha nu imimasha ha, umum hā iwe icere, umum hā iwe isha, umum hā iwe uwuku ububa ha, Unum Uwu Ijee hā.” **9** Umum Uyohana, ungwembī, umen iwu urhōngā ra ayetnum, umen iwu urhōngā ri Iyerhe-Num, ikei ri idəngamen nu ibibimayē umen iki

iwe ru Uyesu. Atsuke umum ru umpfūwā Ubatmo ri itsi idzowe isarhe Arherhu-Num nu ideka ri itsi Uyesu. **10**
Ru Unum ukpu Uteijee, Ipfu-Num iwengge ru umum, ni inggūmum urhem ukerketakpō ru undzingmum ru nyaki ibar atsom, **11** uku ugōr uge, “Utseng ru ubvur uku ufeta abinke ungo uku unyā nu udene umgbō uzī ru ikpui ikikong abika adosa ha utōova, abi Uafisa, nu abi Usimirina, nu abi Ubirgamum, nu abi Utiyatira, nu abi Usardi nu abi Ufirhadefiya, nu abi Urhawudikiya.”
12 Umum idzipa ibee inyā urhem hā uku urherhe nggu umum. Umum iki idzipa umum inyā anang idēē irhirhang uzinarhi utōova. **13** Ra ateu anang idēē irhirhang hā umum inyā uwōo awu ru nyaku Ungwē-Ner, atsim atorho akika ader aka atsī andaidaknga, unga abow uyim uzinarhi ri ikoknga. **14** Igwar itsinga iwu uku upērhēng ru nyaka aghwitu urhurhu, iwu iki iterha ugeē ibur, nu ishaa asunga iwu ugeē ikon urha. **15** Adaknga arhang ugeē uzōu uku ubārhā umbo aka avum ru urha ugbor unai uku umani uku uzhāī. Nu urhemnga uwu ru nyaku ubvun amē azē akagōng. **16** Akpōm nggu idzeer utōova ru ubok ughanga, ra angwīnga ikon iki ider ighaigharake ibanga ivaa iki idzeka. Unyēēnga urhang ru nyaki ishaa unum iki irhang kishoo nggu ijee ra atenuma. **17** Ivangye umum iki inyā unga, umum igba inū ra adaknga ru nyaku ukom. Mōce unga atsorhu ubok ughanga nu umum na age, “Niba ugōo iwei. Awu umum iwe Ingbaashia nu Imaataka. **18** Awu umum ibek nggu urhe, umum iki ikpemum, bōr icere umum iwemum ru urhe uwu ugbagbaa! Umum ikpōm atsak umukurhi akpe nu anang iseī abika akpukpe. (aiōn

g165, Hadēs g86) 19 “Nggee, utseng abinke ungo uku unyā, abinke aka awe icere nu abinke aka ikorhe unuma. 20 Unyā agben ídzeeṛ utɔɔva ha ungo uku unyā ru ubok ughamum nu anang idẽẽ irhirhang uzinarhi utɔɔva ha. Idzeeṛ utɔɔva ha iwu ipfu itser-Num utɔɔva iyi ikpui ikikong abika adudosa utɔɔva ha, ra anang idẽẽ irhirhang uzinarhi utɔɔva ha iwu ikpui abika adudosa utɔɔva.

2 Utsenge ipfu itser-Num iyи ukpui ikikong abika adosa ru Uafisa ugər uge, “Irhem hā iyε iki idzeku uwu ha aka akpɔm idzeeṛ utɔɔva ru ubok ughanga, na azərhā ra ateu anang idẽẽ irhirhang uzinarhi utɔɔva ha. 2 Umum ihweng ikikorhango, ititewāngo nu ibibimango. Umum ihweng ungo usi idẽẽ unekukɔ abi amen aka abewe. Ungo uku uvirungo abirabε iki iyisa atsimbɔ abi itser Uyesu, na asi iwembɔ rimi, nu ukpo umbɔ agberangwī. 3 Ungo uku ubima ra ayetnum ri itsokmum, nu usi igūo azhe. 4 “Bər umum isi igūum iben abin akɔ̄ ru ungo, ubinkutsu, ungo uku unekukɔ abinke ungo uku ubema ri ingbaashia. 5 Uyita anang idẽẽngō aki ingbaashia aka awe ru ungo udørhu ugba! Udzipa ra arhimngó ubvui ukorhe abinngó aki ingbaashia. Ungo uba usi idzipungo, umum iwuri ība ru ungo ni itsūwe anang idẽẽ irhirhangngó ra anangke. 6 Bər ungo uweɔ ru ubin uku uze ru ungo, ungo uku ukpẽɔ itser abi Unikorhata, ru nyaka umum iki ikpẽ. 7 “Uner ato akika agū, uneke unga agū ubinkpi Ipfi-Num iki irherhuwe kishoo ikikong abika adosa ha. Uwuruwi aka abima adẽẽ nggu umum, umum iwuri idzowe unga ijee iyiki igha ikpūrhū ucucii uwu urhε, uwuku uwe ru uzeze icang Unum. 8 Utsenge ipfu itser-Num iyи ukpui

ikikong abika adøsa ru Usimirina ugør uge, “Irhem hā iyε iki idzeku uwu ha aka awu ingbaashia nu imaata, aka akpea na abvui abeka ikei. **9** Umum ihweng ayetnumngo nu itsūwāngø, bør ungo uwu uner ubin! Umum ihweng urhena ukpu anera aki irherhuwa ungo uge umbø awu abi Uyahuda, na asi iwembø abi Uyahuda, bør umbø awu abi ubā ifen Ushaitan. **10** Niba ugūo iwei ayetnumke ungo iki ihwa. Umum indeyiwa ungo, Undenggū hā awuri itsu abøø ru ugborzī avira umbi, nu umbi awuri ihwa uver inuma usøka. Àka adēē aker ri imangmangmbi, uko umbi atsī ra akpe, umum iwuri idzaamum umbi ifur iyérhe iyi urhe. **11** “Uner ato akika agū, uneke unga agū ubinkpi Ipfi-Num iki irherhuwe kishoo ikikong abika adøsa ha! Uwuruwi aka abima adēē nggu umum, akpe aki uvaa asi ñkpoke unga. **12** Utsenge ipfu itsen-Num iyi ukpui ikikong abika adøsa ru Ubirgamum uge, “Irhem hā iyε iki idzeku uwu ha aka akpøm ikon iki ider ighaigharake iki aføna avaa. **13** Umum ihweng anang iseingo, anangke aka awu anang sei Ushaitan. Rimi hā ungo una udēē usare ri itsokmum. Ungo usi itseyingo imangmango ru umum, uko ru unum Uantifa, uwuruwi aka awe idekamum uwu idzidzerhe umbø aka afere ru uteumbi, anangke Ushaitan aka asei. **14** “Bør umum iwemum ru angwērhā abin aka abewe akøø ri itsingo. Aner abøø ru umbi adøsu imesa Ubarha'am, uwuruwi aki imesuwe Ubarhak unga atsu abi Uisrairha agba ra arhim igha ubinghakpi umbø aka adzowe idem ra agberhe, nu arhim itoma-dak. **15** Rimi hā ungo uku uweø ra anera aki idøsu imesa abi Unikorhata. **16** Udzipa ra arhimngø! Iba ishingge rimi, umum ïba iki ifefetem ru

ungo, umum iwuri ikū ikon iki ider iki idzek ra angwīnum itang iwa nggu umbō. **17** “Uner ato akika agū, uneke unga agū ubinkpi Ip̄fu-Num iki irherhuwe kishoo ikikōng abika adōsa ha. Uwuruwi aka abima adēē nggu umum, umum iwuri indzowe umannakpi umbō aka awəke. Ikei umum iwuri idzowe utarh ukpuku uterhakpi umbō aka atseng itsok iki ifa ni itsikpō, ukpurukpi uwuku uyuyei ukpekū ahwēng itsok ha. **18** Utsenge ip̄fu itser-Num iyi ukpui ikikōng abika adōsa ru Utiyatira ugōr uge, “Irhem hā iyē iki idzeku Ungwē Unum, uwuruwi asunga aka awe ru nyaki ikon urha, adaknga aka arhang ugeē uzōu uku ubārhā umbō aka avum. **19** Umum ihwēng ikikorhango, ibibemango nu imangmango, itserngo nu ibibimango, umum ihwēng itserngo iyi icere inangge iyi ingbaashia. **20** “Bor uvau uwuruwi umum iki ikpo ungo nggu umgbō uwi, ungo uku uneke utsērh ha Ujezeberh, aka ayisi itsinga uge unga awu utsērh uwuku usōm Arherhu-Num. Ri imesanga, arhem agārhāmum umbō atomā-dak ikei na agha abinghake aka awu idem ra agberhe. **21** Umum iki idzowukū unga ivang unga adzipa ri itser iyiki itoma-daknga, bor unga akpēē. **22** Nggee umum iwuri itsuke unga aghong irhārhā ayetnum ru ukomanga, ikei ni itsu abika atomā-dak nggu unga ahwa ayetnum akarhārhā, umbō aba asi idzipumbō ri itser iki itārhāngā. **23** Umum iwuri ifere angwēngā. Mōce kishoo ikikōng abika adōsa awuri ihwēngmbō uge awu umum uwuku unyā iferhkō nu amen uben unera, ni iwuri ifai anera ri itserye umbō aki itō. **24** “Umum ideyiwe abōo ru umbi abika asei ru Utiyatira, umbi abirabē aka asi idōsumbi imesanga nu

iyiki ibewa ha umbø iki iyisa age, ‘Iwiwøk Ushaitan iki iwu ighorghotangge.’ Umum isi ítsukamum umbi imor iyøø, **25** bør àka akpøm itsermbi utsøku umum iki ïba. **26** “Uwuruwi aka abima adëë nggu umum na akorha abinke umum iki ibee utsøku imimasha, umum iwuri idzowe ijee abiä kishoo, **27** ru nyaka umum iki iyøi ijee ru Utømum. **28** Umum ikci iwuri idzowe unga idzeer iyi igð ukpee. **29** Uner ato akika agü, uneke unga agü ubinkpi Ipfi-Num iki irherhuwe kishoo ikikøng abika adøsa ha.

3 Utsønge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikøng abika adøsa ru Usardi ugør uge, “Irhem hää iyø iki idzeku uwu ha aka akpøm ipfu utøøva iyi Unum nu idzeer utøøva ha. Umum ihweng ikikorhangø, anera akaiferhkø uge ungo uweø ru urhe, bør ungo uku ukpeø. **2** Uzir! Nu ufituwe abinke aka abør, aka awuri ikpe, ubinkutsu, umum isi inyã itserngo imaangge ra asu Unummum. **3** Nggee, uyita ubinkpi ungo uku uyøi nu ugü, udøsa ake, nu udzipa. Ungo uba usi iziro, umum iwuri ïba ru nyaku uveu, ungo usi íhwengo ivangye umum iki ïba ru ungo. **4** “Bør ungo uweø ra anera ukunjiir ru Usardi umbø aka anasi itsu atorhambo adzurke arhim. Umbø awuri izérhää nggu umum, awuri itsim atorho aka aterha, ubinkutsu, umbø amëmbø. **5** Uwuruwi aka abima adëë nggu umum, awuri itsime unga atorho akaterha ru nyaka umbø. Umum isi ítsuwükü itsokmbø ru ubvur urhe. Bør umum iwuri indeyikü Utømum nu ípfu itsernga uge umbø awu abimum. **6** Uner ato akika agü, uneke unga agü ubinkpi Ipfi-Num iki irherhuwe kishoo ikikøng abika adøsa ha. **7** Utsønge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikøng abika adøsa ru Ufirhadefiya ugør uge, “Irhem hää iyø iki idzeku

asarkasar uner idzidzerhe ha, unga aka akpɔm utsak umukurhi Udauda. Uwuruwi iki itsuri uwuku ufɔme ashia, ikei unga aba afɔmuka uwuku utsutsuri ashia. **8** Umum ihweng ikikorhango. Unyā, umum iki itsuruwamum ungo angwī ubā akirake unera asi ídēē afɔmuka. Umum ihweng ikerngo iwu ukunjiir, rimi hā ungo ukpɔm arherhamum nu usi itseyingo itsokmum. **9** Abika awu ru ubā ifen Ushaitan, abika ayisa atsimbə uge umbə awe abi Uyahuda na asi iwembə, umbə agberangwī, umum iwuri itsuke umbə aba agba ra adakngo na ahweng age umum ibema ungo. **10** Ngge iki iwe uge ungo ubimu udəsungo ubinkpi umum iki itsuk. Umum iwuri ikakamum ungo ri ivang iyiki iviraye iki ibawe upfunga kishoo, umbə aki ivira anera aka asei nu abī. **11** “Umum isi índārhūmum ni ība. Ukpɔm ubin uku uwe ukpungo, utsur unera avura ifur iyərhango. **12** Uwuruwi aka abima adēē nggu umum, umum iwuri itsuke unga awu ugban ri Iya-Nummum. Asi ībvui nekuka anang hā. Umum iwuri itseng itsok Unummum ni itsi uner ha nu itsok uteu Unummum, Urusharhima uku ufa, ukpurukpi uku idzeku Unummum ra afā ucipuwa. Ikei umum iwuri itseng itsokmum iki ifa ni itsinga. **13** Uner ato akika agū, uneke unga agū ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikong abika adəsa ha! **14** Utsenge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikong abika adəsa ru abi Urhawudikiya ugər uge, “Irhem hā iyε iki idzeku Iwerimi, uwu ha aka awu idzidzerhe ri ideka, uwuku ugha iyərhe abin Unum aka amuna. **15** Umum ihweng ikikorhango, ungo usi ighəngungo, ungo usi imanungo. Umum ibee ungo uwe uku ughəeng use uku umani! **16**

Ubinkutsu, ungo uwu ra ateu, ungo usi iweo uku ugheeng, ungo usi imanungo, umum iwuri itare ungo udzeka ra angwīmum. **17** Ungo ugōr uge, ‘Umum iwu uner ubin, umum iwu ra abin upfung, umum isi ibeemum ubin.’ Bor ungo umorō ungo uwu uner ida ugarh, ubin atorh, uner itsūwā, uner ibvuta, nu uwu igbīrhī. **18** Nggee, umum īdzaa ungo itsūwā ugoi uzinarhi ru umum, uzinarhi uku uterhakpi umbō aka asui ru urha, ngge itsú ungo ukpo iwu ru ubin, nu ugoi atorho aka aterha ungo iki itsime igbīrhāngō utsir atsak, nu ugoi agōu usu utsu ra asungo, ngge itsú ungo udēē unyāo. **19** “Umum iki isaki itsere ni imesuwe amen ra abirabe umum iki ibema. Nggee utsu amenngo, nu udzipa. **20** Umumwil! Idēē ra angwī ubā ni ikwer. Unera aba agūa urhemmmum na atsurunga angwī ubā hā, umum iwuri itsīmum igha nggu unga, nu unga nggu umum. **21** “Uwuruwi aka abima adēē nggu umum, umum iwuri itsuke unga asei nggu umum nu anang iseimum, ru nyaka umum iki ibima ru upfung ni isei nggu Utēnum ra anang iseinga icere. **22** Uner ato akika agū, uneke unga agū ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikōng abika adəsa ha.”

4 Akere ha aka amaa kishoo umum irhi, inyā angwī ubā aka atsuri adēē ra asumum ra afā. Urhem ukpu ha umum iki igū uni irherhe nggu umum, uwu urhem hā umum iki igū ugēe ibar utsom ri inggasha, ugōr uge, “Ufūwā nggeε, nu umum ideyiwa ungo ubinkpi uku uwu ufang ukpō uku ikorhe akere ha ake aba amaa.” **2** Kanying Ipfu-Num iwengge ru umum, umum inyā ra asumum anang ise ra afā uner uwōo aka asei umō. **3** Uwuku usei

ra anang iseи ha arhang ru nyaka amasarha akika awu ru ugarh, aki ujasfa nu uknorhiya. Ikon inai ngge ini idziirte anang iseи ha nggu irhirhang ru nyaku utarh uzumurudu. **4** Udziirte ra anang iseи ha ikei anang iseи akɔɔ isɔka ivaa nu anaa, akirake akakū isɔka ivaa nu anaa aka asei nu ake. Atsim nggu atorho aka aterha nu ifur iyerhe uzinarhi nu atsimbo. **5** Ra anang iseи ha irhirhang nu irhirhare inai iki idzeyiwa. Udika asu anang iseи ha, irhirhang utɔɔva iki idɛɛ igar, akere ha awu ípfu-Num utɔɔva ha. **6** Udika asu anang iseи ha ikei ubina nukpɔ ru nyaku ukau ukugɔng umbɔ aka agbisha ukpɔ nggu irhi, urhang ukupɛrhɛng ru nyaku irhi nū unum. Akan udziirte ra ateu anang iseи ha uben ubanga, abin akika amumuna anaa aki urhe nggu isha asu irheirhe iki iwe ra asu nu andzingngge. **7** Ubin urhe ukpu ingbaashia uwe ru nyaku utɛrhimi, ukpu uvaa uwe ru nyaki inak iki itsak, ubin ukpu untaar asuke awe ru nyaka aki unera, ubin ukpu unaa ikei uwe ru nyaki isew iyiki isoka afek. **8** Uben abin akika amumuna aki urhe ha ikinanake awu ra afeka utɔ̄i, akan udziirte iyormbɔ awe nggu íshaa usu nggu afekmbɔ. Nu utsuu nu atenum umbɔ asi inekukumbɔ itsusa ambom age, **9** Abin urhe akika amumuna hā aki isaka ikpoi, adzowe igɔng nu itanga awεε ru uwuku usei nu anang iseи ha, uwu ha aka awe ru urhe uwu ugbagbaa. (aiōn g165) **10** Mɔce akakū isɔka ivaa nu anaa hā aka isaka agba anu ra asu uwuku usei nu anang iseи ha, adzowe unga igɔng, unga aka abek ugbagbaa. Umbɔ aka isaka angwɛwe ifur iyɛrhambɔ ra abī ra asu anang iseи ha, na age, (aiōn g165) **11** “A Uteijee Unummen, ungo umɛngο, uyei

ikpikpoi, nu imor, nu ijee. Ubinkutsu, awu ungo umuna abina kishoo, ikei awu ibibemango ake aka awe na awe ru iyor.”

5 Mœce umum inyā ubvur uku ufeta ru ubok ughanga unga aka akpom ra anang iseinga ha uku ufeta nggu itseng ru uben ibanga iki ivarhangge na aborhe nggu ibiborh utɔɔva. **2** Ni inyā nggaa ipfu itser-Num iki itsarhi irhakngge idūwā ige, “Ungaa adēē amē ibuur ibiborh ha na ayangu ubvur ha?” **3** Bør unera ashia ra afā use nu abī use ru unorkang abī aka idēē ayangu ubvur ha use avarha umgbo. **4** Umum iciu akpe ni iciu ubinkutsu, asi ikpombo unera aka idēē amēē iyangu ubvur ha use adēē avarha umgbo. **5** Mœce ukukū uwɔɔ agor umum age, “Niba uciupo akpe! Unyā, Utērhīmi uwu unui Uyahuda, Unang Udauda, aka ananga anggamtsaknga. Unga adēē amēē ibuur ibiborh utɔɔva ha na ayangu ubvur ha.” **6** Mœce umum inyā Ungwē Itsurhi iki idēē ugée aka angwā ngge, idēē ikhapa ra anang sei ha, nggu abin urhe akika amumuna ikinanake nu akakū ha aka akan adziira unga. Unga awu ra atsom utɔɔva nu asu utɔɔva akirake aka awe ipfu utɔɔva iyi Unum aka adene ngge ru upfunga kishoo. **7** Ungwē Itsurhi ha azī ayei ubvur uku ufeta ha ru ubok ugha uwu ha aka asei ra anang sei ha. **8** Ivangye aka ayei ubvur uku ufeta ha, abin akika amumuna aki urhe ha ikinanake nu akakū isoka ivaa na anaa hā agba anu ra asu Ungwē Itsurhi ha. Uben unera ru umbō akpom igbōm nu itērhī iyi uzinarhi nggu abin isung, ake awu ifen-Num abika adosa. **9** Atsū ubom uku ufa age, “Imēngge ungo uyei ubvur uwuku ufeta ha, nu ubuute ibiborh

ake, ubinkutsu, aka afərmbo ungo, nggu adzirhngō, ungo uku ukū ufai anera ru Unum ru uben anuisa nu idūa nu anera nu abīā. **10** Ungo utsu umbō awe abi iyərhango nu abika adzowe idem-Num, na atō itser Unummen, na agha iyərhe ra abī.” **11** Məce umum inyā ni igū irhem ípfi itsen-Num irhəirhε, iki iwe anaka agənga arhərhε. Akan adziir anang iseī ha, nu abin akika amumuna ha aki urhε nu akakū ha ikei. **12** Atsarhi irhakmbō atsusa ambom age, “Ungwē Itsurhi ha umbō aka afere, iməngge unga ayei ijee, ni iwe ru ubin, nu itsoi, nu iker, nu igong, nu ikpikpoi!” **13** Məce umum igū kishoo abinke umbō aka amuna ra afā nu abī, nu unərkang abī, nu akau akagong, nu kishoo abin urhε aka awe ra ake, atsusa ambom age, “Ru unga uwuku usei ra anang iseī ha nu Ungwē Itsurhi ha, ikpikpoi nu igong, nu imor nu ijee iyi ugbagbaa!” (**aiōn g165**) **14** Abin akika amumuna aki urhε ha ikinanake agor uge, “Iwerimi!” Nu akakū hā agba anu na adzowe igong.

6 Umum iki inyā Ungwē Itsurhi ha iki ikhor ibiborh unying ru utəəva ha, ri imimuna hā ikinanake umum igū unying iki itsarhi irhakngge ru nyaki inai iki irhare ige, “Uba!” **2** Məce umum inyā inyāwā iyiki iterha! Uwuku ufū ngge akpəm nggu utəə, aka adzowe unga nggu ifur iyərhe. Unga adzek ru nyaku unggang, abee iwu ungganga. **3** Ivang Ungwē Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyī uvaa, umum igū uwu uvaa ra abin akika amumuna aki urhε ha ikinanake agor uge, “Uba!” **4** Məce inyāwā iyəə idzeka, iwu iyiki ibārhā. Umbō adzowe uwuku ufū ngge ijee iyiki inyānguwe ididoər ru upfung, ngge itsú anera agbeyi adəka. Adzowe unga nggaa ikon iki ider.

5 Ivang Ungwē Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyi untaar, umum igū imimuna iyi untaar ra abin akika amumuna hā ikinanake aki urhe ha iki igor uge, “Uba!” Mōce umum inyā inyāwā iyiki ifīrhā. Uwuku ufū ngge akpōm nggu ubin ukpuku umei imor abin ru uboknga. **6** Mōce umum igū ubin ukpōo ru nyaku urhem uku udzeki imimuna hā ikinanake aki urhe ugōr uge, “Imang ubgiu itsem unying iwu imang itser unuma unying, imang ubgiu ishaa abvur ataar iwu imang itser unuma unying, bōr niba udakukō atsei uzaitun nu amē inebi!” **7** Ungwē Itsurhi ha aka akhor ibiborh iyi unaa, umum igū urhem imimuna iyi urhe ikinanake igor uge, “Uba!” **8** Mōce umum irhi inyā inyāwā iyōo iyorngge iki isatungge! Uwuku ufū iyi ha itsoknga igburh Akpe, anang ise iabika akpukpe ikē adōsa ru unga. Umbō adzowe umbō ijee ri itsi ukpusha unying ra anaa aki upfung, umbō afeyiwe nggu ikon iki ider, nu imerh, nu ikpo, nu ījuē arhum iyiki ibewe iyi upfung. (**Hadēs g86**) **9** Ungwē Itsurhi ha aka akhor ibiborh iyi untōō, umum inyā ra anōnōr ubeu ha ipfu abirabē umbō aka afēr ra Arherhu-Num nu idekambō aka abima. **10** Umbō atsarhi irhakmbō age, “A Uteijee uner ijee kishoo, usarkasar uner idzidzerhe, ukang ungo uku udōrhu utsu uvau ru aner upfung ukpire, nu utsuke umbō afai ubinkutsu, umbō afere umen?” **11** Mōce umbō adzowe ubēn unera ru umbō atorho aka ader aka aterha, na asōme umbō adārhā ukunjir utsēku umbō aka imaa ifere angwēmbō nu anapumbō, abirabē aka awu andōki itsermbo ru nyaka umbō aka afēr umbō. **12** Umum iki inyā Ungwē Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyi utōō, umō

nggaa izizusa abī iki ikorhe. Ishaa unum idzipa iwu iki ifīrhā ru nyaki igwar ibū, uſe udzipu uwe uku ubārhā ru nyaka adzirh. **13** Ídzeer afā igbei ra abī, ru nyaki ikpūrhā uvorhvoye iki ibī akarhārhā, ugba uku uker uzung ngge nu ucuciangge, ngge ipupi igba. **14** Afā afeta ru nyaka umbō iki ifetu ufar, atsusuwe igū nu ampfūwā ra anangke. **15** Mōce ayerhe upfung ukpire, nu anggbaashi anera, nu anggbaashi abi iwa abika agōng, nu abika awe ru ubin, nu abi ijee, nu kishoo anera, agārhā nu abirabē aka asi iwembō agārhā, awoyi ra atai nu ífa iyī ígū. **16** Anu iyisi ígū nu ífa agor age, “Àka agbei nu atsimen na atsire umen ra asu uwu ha aka asei nu anang iseih, nu avəm Ungwē Itsurhi ha. **17** Ubinkutsu, nggaa unum avəm uku ubakpō, ungaa idēē abek?”

7 Akere aka amaa umum inyā ípfu itsr-Num inaa iki idēē nu anggbokunga anaa aki upfung. Ikenngge uben ugba ififeu nu abī ru anggbokunga anaa hā, use ukau ukugōng use acucii. **2** Mōce umum inyā ipfu itsr-Num iyəo iki idze udiku igōkpee ifūrhūwa, ikpəm nggu utsar ukpu Unum uwu urhe. Ayisu ípfu itsr-Num inaa hā iyiriye Unum aka adzowe ijee ngge idakuwe abī nu ukau ukugōng hā. **3** Ipfu itsr-Num hā igor ige, “Niba adakukumbi abī use ukau ukugōng use acucii, utseku umum iki itsuke agārhū Unum utsar ra ashimbo.” **4** Mōce umbō asəma umum irhe abirabē umbō aka itsuke utsar ha, Anaka agōnga unaka nu anaka agōnga isəka inaa nu anaka agōnga anaa. Umbō aka adzeka ri idū usəkdūmen aki Uisrairha kishoo. **5** Itsuke utsar ra anera, anaka agōnga usəkdūmen ri idū iyī Uyahuda. Itsuke anaka agōnga isəka nu anaka agōnga

avaa ri idū iyi Uruben. Atsuke ri idū iyi Ugad. **6** Atsuke anaka agōnga usōka nu anaka agōnga avaa ri idū iyi Uasher. Atsuke anaka agōnga usōka nu anaka agōnga avaa ri idū iyi Unaftarhi. Atsuke anaka agōnga usōka nu anaka agōnga avaa ri idū iyi Umanase. **7** Atsuke anaka agōnga usōka nu anaka agōnga avaa ri idū iyi Usimiyon. Atsuke anaka agōnga usōka nu anaka agōnga avaa ri idū iyi Urhawi. Atsuke anaka agōnga usōka nu anaka agōnga avaa ri idū iyi Uisakar. **8** Atsuke anaka agōnga usōka nu anaka agōnga avaa ri idū iyi Uzeburhun. Atsuke anaka agōnga usōka nu anaka agōnga avaa ri idū iyi Uyusuf. Atsuke anaka agōnga usōka nu anaka agōnga avaa ri idū iyi Ubanjami. **9** Akere aka amaa, umum inyā nggaa ikikong irheirhe unera aka asi ídēē avarhunga, iki idzeka ru abīā, nu anera, nu anuisa, nu idūa kishoo, adēē ra asu anang iseи ha nu Ungwē Itsurhi ha. Umbō atsim atorho aka ader aka aterha na akpōm nggu angbōk irhek ra abokmbō. **10** Atsarhi irhakmbō age, “Ififōrh iwe iyi Unummen uwuku usei nu anang iseи ha, nu iyi Ungwē Itsurhi ha ikei!” **11** Kishoo ípfu itser-Num idēē idziirte anang iseи ha, nu akakū ha, nu imimuna abin urhe ha ikinanake. Umbō agba anu ra asu anang iseи ha, adzowe igōng ru Unum, **12** age, “Iwerimi! Ikpikpoi, nu imor, nu itsoi, nu itar uwēē, nu igōng, nu ijee, nu iker iwe ru Unummen ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi!” (**aiōn g165**)

13 Mōce unying ra akakū hā arhusa umum age, “Abere abika atsim atorho aka aterha aka ader ha, awu umbō ungaa? Ikei umbō adzeki inēē?” **14** Umum īgor ingge, “A uteiya ungo uhwēngō.” Unga agor umum age, “Anera

abere adzeka ru nggaa uver ayetnum, umba asorh atorha aka adermba ra adzirh Ungwē itsurhi ha, ake awu aka aterha. **15** Nggee, “Umba adēē ra asu anang ise Unum, anu itōwe unga itser ru untsuu nu atenum ri Iya-Num. Unga uwuku asei nu anang ise ha awuri itar utsurhangatatsire umba. **16** Asi ibvui agūmba imerh, asi ibvui agūmba ugō amē. Asi ibvui agūmba imani unum use imani iyoo. **17** Ubinkutsu, Ungwē Itsurhi ha aka asei akhapa ra ateu anang ise ha unga awuri idzeu umba, unga awuri ikūna umba azī ra akwiu amē urhe. Unum awuri ifiruka kishoo anyī ra asumbo.”

8 Ivang Ungwē Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyi utøova, afā asei ukutata utsèku uteng ukara unying. **2** Mœce umum inyā ípfu itser-Num utøova iki idēē ra asu Unum, umba adzowe umba atsom utøova. **3** Ipfu itser-Num iyoo, ikpom nggu umoshu uzinarhi isung, iba idēē ra asu ubeu ha. Umba adzowe unga isung irheirhe unga aka itoma nggu ifen-Num iyi abika adosa, unga aka adzowe umgbø nu ubeu uzinarhi uwuku uwe ra asu anang ise ha. **4** Azoo isung hā nggu ifen-Num abika adosa ha adzeku ubok ipfu itser-Num hā, afū azike ra asu Unum. **5** Mœce ipfu itser-Num inyāngu umoshu uzinarhi uwu isung hā, itsū urha nu ubeu ha itsu ru umosha ha ni itare umgbø ru upfunga. Umgbø ukū irhirhang inyaka, nu irhare inai, nu izizusa abī. **6** Mœce ípfu itser-Num hā utøova iki ikpom atsom hā idzeu ibar ake. **7** Ipfu itser-Num iyi inggbaashia ibar utsomngge, umø atarh inai nu urha ukayi nggu adzirh na atare ru upfung. Urha ukpīwe ugbera unying ra agbera ataar aki upfung, ugbera unying ra agbera ataar

aki acucii, nu kishoo ubii uku usum ukpñikpø. **8** Ipfu itser-
Num iyi uvaa ibar utsomngge, ubin ukpøø ru nyaku nggaa
igü ikpñi urha, umbø atare ngge ru ukau ukugøng. Ugbøra
unying ra agbøra ataar aki ukau ukugøng hñ udzipa uwu
adzirh, **9** ugboera unying ru agbøra ataar aki imimuna
abin aki urhe aka awe ru ukau ukugøng hñ akpeke, nu
akhukhøø amë ugboera unying ra agbøra ataar atsñmke. **10**
Ipfu itser-Num iyi untaar ibar utsomngge, nggaa idzæer
iyiki irhang ugøø urha iki idzeka afä icipuwa, iba igba ru
ugboera unying ra agbøra ataar aki azë nu akwiu amë. **11**
Itsok idzæer ha igburh “Ikpere.” Atsu ugboera unying ra
agbøra ataar aki amë hñ awu uku ukpere, anera arherhe
abika ahwa amë ikpere ha akpeyimbo. **12** Ipfu itser-Num
iyi unaa ibar utsomngge, umbø akwer ugboera unying ra
agbøra ataar aki ishaa unum, ugboera unying ra agbøra
ataar aki ufë, nu ugboera unying ra agbøra ataar aki ídzæer.
Ngge itsú irhirhangmbø idzipa iwe uzí, nu ugboera unying
ra agbøra ataar aki atenum asi irhangke, rimi hñ ugboera
unying ra agbøra ataar aki utsuu asi irhangke. **13** Umum
iki irhi inyã, umum igü isew iyøø iyiki ití ra afek afafä
iciu akpe ikerketange, igøø igøø, “Atorh! Atorh! Atorh
ra abirabø aka asei ru upfunga kishoo, ubinkutsu atsom
akirake ípfu itser-Num ikitatangge iki ibør, umum ibee
ibar atsomngge!”

9 Ipfu itser-Num iyi untøø ibar utsomngge, umum inyã
idzæer iki idzeka afä iba igba ra abñ. Umbø adzowe ngge
utsak umukurhi utsim angwñ aka awe aghoghotake.
(Abyssos g12) 2 Ivangye ngge iki itsuri angwñ hñ, azoo adzek
ru nyaka akirake aki idzek ru nggaa ugbor unai, utsèku

azoo ha atsu ishaa unum nu amee awu uzī. (*Abyssos g12*) 3

Ru azoo ha asusu adzek acipuwa nu abī, umbō adzowe
ake ijee iyiki ititang ru nyaki ínna ra abī. 4 Agor ake age
ake niba atsímkuke ubī use acucii use uben ubin ukpuku
umumer ra abī, bōr akpurha atang anera aka ashimbō ru
utsar ideka iyi Unum nu ashimbō. 5 Asi idzowukumbō
ijee iyiki ifere anera, bōr adzowe umbō uver ukpekū ukpu
afēē atōō. Uver ha uwe ru nyaki inna iki itar unera. 6 Ri
inum hā anera akpurha abee akpe, bōr umbō asi ikpombo
akpe ha. Umbō awuri ikpona akpe, bōr akpe ha awuri
ikpēke ibiba. 7 Asusu ha awu ru nyaki ínyāwā iyiki ibee
itang iwa, ra atsi ake atsim ifur iyérhe uzinarhi, unyēēke
awe ru nyaku unyēē anera. 8 Igwarke iwe ru nyaki igwar
akatserh, anyīke awe ru nyaka aki utērhīmi. 9 Atsime
abina ni ikokuke ugee atorho uzōu, irhak afekuke iwe
ru nyaki ínyāwā iyiki iwe ru íkar utser ri iwa. 10 Aweke
ra asī na atang ru nyaki ínna, ra asīke aweke ri ijee
iyiki idzowe anera uver afēē atōō. 11 Aweke ru uyérhe,
unga awu ipfu itsr-Num hā umbō aka adzowe ijee nu
angwī aka aghor ha. Itsoka ri idū abi Uyahuda igburh,
“Uabaddo.” Ri idū abi Uherhini igburh, “Uaforhiyon,”
agbena “Uwuku udakuwe.” (*Abyssos g12*) 12 Atorh aki
inggbashaaka atongke, abōr atorh akō avaa aka iba. 13
Moce ipfu itsr-Num iyi utōō ibar utsomngge, umum igū
urhem uku udzeka ra atsom anaa hā aki ubeu uzinarhi ra
asu Unum. 14 Urhem hā ugōr ipfu itsr-Num iyi utōō hā
iki ikpōm atsom hā uge, “Ugarhuwe ípfu itsr-Num hā
ikinanangge umbō aka abow ru nggaa azē Uyuferiti!” 15
Umbō agarhuwe ípfu itsr-Num hā ikinanangge iyiriye

umbə aka aden adzeu ivang iyere iyi unum ukpire ukpu
ufə uwure nu ameka akere, atsūwe umbə afere ugbera
unying ra agbera ataar ru kishoo angwē anera. **16** Irhe abi
iwa aka afū ínyāwā itsīngge andena inaka ivaa. Umum
igūmum irhembo. **17** Ínyāwā hā nu abika afū ngge, umum
inyā ri irhi iwe ri imine, atorho ikokmbə awu uku uzhāī,
ru nyaku amē imūrhūm, nu undzuna. Atsi inyāwā hā
awe ru nyaka atsi atērhīmi, urha nu azoo nu urha uku
uterha adzeyiwa ra angwīngge. **18** Ugbəra unying ra ataar
aki anera umbə afere nggu ikpo urha, nu azoo, nu urha
uku uterha ha uku udzeyiwa ra angwī inyāwā hā. **19** Ijee
ínyāwā hā iwu ra angwīngge nu asīngge. Asīngge awu
ru nyaka ibvui iyiki iwu ra atsi, akū ake anayiwe anera.
20 Anera abōo aka asi ikū ikpo ha afērmbə umbə, ana
akpēmbə idzipa aneke abinke umbə aka akū abokmbə
akorhe, asi inekukumbə idzowe igōng ri ípfo iyiki ibewe,
nu agberhe uzinarhi, uazurhfa, uzōu uku ubārhā, atarh,
acucii, abinke aka asi idēē anyāke use agūke use azērhuke
uzērhā. **21** Use adzipumbə ri ifere anera, use idzimmbə,
use amen aka atom-a-dakmbə use ivēu umbə iki ivēu.

10 Mōcē umum inyā nggaa ipfu itsēr-Num iyō
ikerketangge, ngge idzeka afā icipuwa. Atsire ngge nggu
amee, nggu ikon inai ni itsingge, asungge awe ru nyaki
ishaa unum, adakngge ikei awe ru nyaka agban aki urha.
2 Akpōm nggu ungwērhū ubvur uku ufeta, uwuruwi
unga aka ayanga akpōm, udak ughanga unga aden nu
ukau ukugōng, udak ufer nu abī. **3** Atsarhi irhaknga
ikerketangge ayisa ru nyaka akpe utērhīmi. Ivangye unga
aka ayisa amaa, írhak iyiki irhirhare ha utōova irherha

arherhe. **4** Ivang írhak utøøva iyiki irhirhare ha iki irherhe, umum ibee itsitseng, bør umum igū urhem uku urherha arherhe ra afā ugε, “Uborhe arherhe irhirhare ha utøøva iki irherhe, niba utsengo ngge!” **5** Mœce ipfu itser-Num hā umum iki inyā ngge idēē ru ukau ukugøng nu abī hā iberu ubok ughangge ra afā. **6** Ni iyirh nggu itsok uwuku ubek ugbagbaa, uwuruwi aka amuna afā nu kishoo abinke aka awu ra ake, nu abī nu kishoo abinke aka awe ra ake, nu ukau ukugøng nu kishoo abinke aka awe ru ukpo, igor ugε, “Ididārhā ishingge! (aiōn g165) **7**

Bør ru inum ipfu itser-Num iyi utøøva ha iki iwuri ibar utsomngge, ngge iki itsuifer ubinkpi Unum aka awok ra amenngaabee ikorhe, ru nyaka unga aka adeyiwe agārhāngā abika asom Arherhu-Num.” **8** Mœce urhem hā umum iki igū ra afā ubvui urherha arherhe nggu umum ugε, “Uzī, uyei ubvur uku ufeta ha uku uwe ru ubok ipfu itser-Num hā iki idēē nu ukau ukugøng nu abī hā.” **9** Nggee umum izī ri ipfu itser-Num hā igor ngge ugε udzaa ungwērhū ubvur uku ufeta ha. Ngge igor umum ige, “Uyei utāi, umgbø uwuri iwu uku ukpere ra anango, bør ra angwīngo umgbø uwuri iwu uku utoong ru nyaku utoo.” **10** Nggee umum izī iyεi ungwērhū ubvur uku ufeta ha ru ubok ipfu itser-Num hā itāiwe. Umgbø uwe uku utoong ugεe utoo ra angwīnum, bør umum iki inguwe, umgbø udzipu uwe uku ukpere ra anaamum. **11** Mœce umbø adeyiwa umum age, “Awu ufang ungo iki isom Arherhu-Num ru anera arherhe, nu abiā arherhe, nu idūa irheirhe, nu ikei ra ayerhe.”

11 Adzaa umum igbong iyiki imei ider nu ikpina, agor age, “Uzī umei Iya-Num nu ubepa, nu uvarhi irhe anera aki idzowe igōng umo. **2** Bōr niba umeiso ufoma, ubinkutsu aka adzowe ukpō ra atsen abi Uyahuda. Abirabe aka idzowe uver ru usarkasar uteu ha utseku afēē isoka inaa nu avaa. **3** Umum iwuri idzowe ijee ru inera ivaa abika adeka umum, umbō awuri itsim atorho aki ifakpe na asom arherhamum inuma unaku ugōnga unying nu inaka ivaa nu isoka utōī.” **4** Abi ideka avaa ha awu acucii uzaitun hā nu anang idēē irhirhang hā ikivarhake iki idēē ra asu Uteijee uwu abī kishoo. **5** Unera aba abeenga inayiwe umbō, urha udzeka ra angwīmbō ukpīīwe anggamtsakmbō. Rimi hā uben unera akaabee inayiwe umbō awu ufang unga akpe. **6** Anera abere awembō ri ijee iyiki ifōme afā utsur inai idoingge ri inumyē umbō aka idēē isom Arherhu-Num, awembō ri ijee iyiki idzipa amē ake awe adzirh na atsuke abīā nggu uben ikpū ikpo uben ivang umbō akaabee. **7** Ivangye umbō aka amaa ideka ha, ijue arhum iyiki ibewe ha iwuri idzek ru ughorkaghorrangwī aka asheri imimasha ha, iwuri itang iwa nggu umbō, ni inangge umbō, ni ifere umbō. (**Abyssos g12**) **8** Ikommbo iwuri inū ru utsīndī nggaa uteu Urusharhima, umbō aki iyisa Usədōm nu Umasar, anangkē umbō aka anyapuwe Uteijeembō. **9** Inuma itaar nu utenga anera ru uben abīā, anuisa, idūa, awuri itsu asumbō ri ikom hā, na akpēmbō idzak ake. **10** Aner upfung awuri igōmanggōm ru akpe abi ideka ha ikivarhambō, awuri izek irhowa na adzise ízūwā ra adōka, ubinkutsu uver abika asom Arherhu-Num hā ikivarhambō aka akūwe upfunga uku

umaakpo. **11** Bor inuma itaar nu utenga iki imaa, uwoi ukpuku udzowe urhe udzuku Unum uba utsĩ ru umbø, umbø akata asok adẽč ra adakmbø, na abika anyã umbø agū iwei akarhärhā. **12** Mœce abi ideka ha ikivarhambø agū urhem ukerketakpo uku udzeka afã urherha arherhe nggu umbø ugε, “Àka afūā nggee!” Umbø afūmbø ra afã ru amεε, na anggamtsakmbø azerhe izizimbø. **13** Kanying nggaa izizusa izusu abī ugbera unying ra agbera usøka aki uteu ha abupa atsīke ra abī, aferke inera anaka agɔŋga utɔɔva. Aner abika abor agū iwei akarhärhā, akpoi Unum uwu afã. **14** Atorh aki uvaa aka atongke, bør atorh aki untaar asi ídärhûke na aba. **15** Ipfu itsr-Num iyi utɔɔva ibar utsomngge, irhem ikerketangge ra afã, igor igε, “Ijee iyerhe upfunga iki iwe iyi Uteijeem en nu iyi Ukristonga, unga awuri igha iyerhe ubbagbaa!” (aiōn g165) **16** Nu akakū isøka ivaa na anaa hā aka asei nu anang iseimbø ha ra asu Unum, agba anu na adzowe igɔŋg ru Unum, **17** agε, “Umēn itar uwεe ru ungo, Uteijee Unum Uwu Ijee, Uwuruwi aka awe icere, awu unga awe isha. Ubinkutsu ungo uku utirhungo itsr nggu ijee iyiki igɔŋngø, nu uku utirhungo igha iyerhe. **18** Abīā agū avøm, nu avømngø aka abake. Ivanga iki iwengge iyiki itsu uvau ra abi akpe, nu udzowe itosa ra agārhāngø abika asøm Arherhu-Num nu abika adøsa nu kishoo abika awe ri iwei ri itsokngø, akagɔŋg nu akaci. Ivanga iki iwengge umbø aka itsime abirabø aka atsime upfunga.” **19** Mœce Iya-Num ra afã itsuri, ri Iya-Num hā umbø aka anyã akøti ibibemuwenga. Ra anang hā inyñyaka irhang, nggaa irhirhare, nu izizusa abī nu nggaa atar inai.

12 Nggaa utsar idzeu udzeka ra afā, utsərh uwəo umbə
aka anyangu ishaa unum atsire unga, nggu ufē ru
andaidaknga, nu ifur iyərhe ídzeer usəkdūmen ni itsinga.
2 Utserh ha awu ra anna na ihwashi imar aciu akpe uver
imar. **3** Məce utsar ukpəo udzeka ra afā, nu nggaa ibvui iki
ibārhā nggu atsi utəɔva, nu atsom usəka, nu ífur iyərhe
utəɔva nu atsingge utəɔva ha. **4** Usīngge ubiir ugbera
unying ra agbera ataar aki ídzer ra afā itare ngge ra abī.
Ibvui ha idēē ra asu utserh uwuku uhwashi imar, nu ngge
ima inguwe ungwē utserh ha aka imar. **5** Utserh ha amar
uwəkutsa, uwuruwi aka iwu uyerhe abīā kishoo nggu
igbong uzəu. Bər umbə avur ungwēngə azimbə ru Unum
ra anang iseinga. **6** Utserh ha atī aziā ra arhum ra anang
akəo Unum aka agbishuwe unga, umbə ama afuka unga
inuma unaku ugɔŋga unying nu inaka ivaa nu isəka utðī.
7 Məce iwa isongge ra afā. Umika'irhu nggu ípfu itsen-
Num itang iwa nggu ibvui ha, ibvui ha nu ípfu itsen-
ngge itang ifai. **8** Bər iwa ighangge ibvui ha, awayiwe
ngge idzekngge, akənmbə ngge anang sei ra afā. **9** Nggaa
ibvui ha, ibvui iyi isha ha umbə iki iyisa ngge Undenggū,
use Ushaitan, aki idzunuwe upfunga kishoo ukpə uyapa,
umbə atare unga igba ra abī nggu ípfu itsernga. **10**
Məce umum īgū urhem ukerketakpə ra afā ugər uge,
“Icere ififərh nu ijee nu Iyerhe Unummən iki ibangge, nu
ijee Ukiristonga. Ubinkutsu uner uwuku utsu arherha
angwēmən nu anapumən, uner uwuku utsu arherhambə
ra asu Unum ra atenum nu utsuu, aka atarkumbə unga ra
abī. **11** Umbə anangmbə unga ra adzirh Ungwē Itsurhi ha
nu ijee irhem idekambə. Umbə asi ibemumbə urhembə

akarhārhā na abeembɔ idzowe urhɛmbɔ akpe. **12** Nggee àka agɔm anggɔm, umbi afã nu umbi abika asei umɔ! Bɔr atorh abĩ nu akau akagɔng, ubinkutsu Undenggū hā aka acipuwanga ru umbi! Unga awu nggu avɔm ubinkutsu unga ahwenga ivangnga iwu iki ikpina.” **13** Ivang ibvui ha iki inyã ugɛ aka atare ngge nu abĩ, ngge idɔsu utserh ha aka amar uwɛkutsa ha. **14** Bɔr adzowe utserh ha afek avaa aki nggaa isew iyiki igɔng, nu unga ama asoka afek afafã izĩ ra anangke umbɔ aka agbisha ra arhum, umbɔ aka ifuka unga utseku imeka itaar nu utenga ra anangke ibvui iki isi ídẽ ibangungge unga. **15** Mɔce ibvui ha iwupa amẽ ra angwīngge ru nyaka azẽ ru utserh ha, ibvui ha ibee ikũ azẽ hā idz̄erhā unga. **16** Bɔr abĩ ayike utserh ha. Ayanga angwīke ahwawe amẽ hā ibvui ha iki iwupa ra angwīngge. **17** Mɔce ibvui ha igū avɔm nggu utserh ha akarhārhā ni idzek idẽngge iwa nggu unang utserh ha, kishoo abirabɛ aka adɔsi Íkpem Unum, na akpɔm ideka Uyesu.

13 Ibvui ha idẽngge ru ubang ukau ukugɔng hā. Ikei umum inyã ijue arhum iyiki ibewe iki idzeka ru ukau ukugɔng hā. Iwu ra atsom usɔka, nu atsia utɔɔva. Uben utsoma uwekpɔ ru ifur iyɛrhe, ikei uben itsia iweke ri itsok iki irhenu Unum. **2** Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha umum iki inyã iwu ru nyaki igbĩ, bɔr iwu ru nggaa agbarh itok adedetake, angwīngge awu ru nyaka aki utɛrhīmi. Ibvui ha idzowe ikerngge ri ijue arhum iyiki ibewe hā, nu anang iseingge, nu ijee iyiki igɔng. **3** Itsia unying ra atsi ijue arhum iyiki ibewe ha iwe ru nggaa usɔɔ, bɔr nggaa usɔɔ ha uku ukerhukpɔ. Upfunga kishoo udzeidzeu nu udɔsukpɔ ijue ha. **4** Anera adzowe igɔng ri ibvui ha

ubinkutsu ngge iki idzowe ijengge ri ijuε arhum iyiki
ibewe hā, umbō ikei adzowe igōng ri ijuε arhum iyiki
ibewe hā na arhusa age, “Ungaa awu ru nyaki ijuε arhum
iyiki ibewe iyere? Ungaa adēē atang iwa nggu ngge?” **5**
Adzowe ijuε arhum iyiki ibewe hā angwī aki irhena ibemi
itsi nu irhenu Unum, na adzowe ngge ijee iyiki ikorhu
ubinkpi ngge iki ibee afēē isoka inaa nu afēē avaa. **6** Ngge
iyanga angwīngge irhenu Unum, ni irhenu itsoknga, nu
anangke unga aki isei, nu kishoo abika asei ra afā. **7**
Adzowe ngge iker, ngge itang iwa nggu abika adəsa ni
inangge umbō. Na adzowe ngge ijee ra anuisa, nu anera,
idūa, nu abīā. **8** Kishoo anera abika asei ra abī awuri
idzowe igōng ru ijuε arhum iyiki ibewe ha, bōr abirabc
udzur ri imimunu upfunga umbō aka atseng atsokmbō
ru ubvur urhe uwu Ungwē Itsurhi ha umbō aka afer, asi
ídzowukumbō igōng ru ijuε arhum hā. **9** Uner ato akika
agū, uneke unga agū! **10** Ubēn unera aka izī igārhā, igārhā
unga aka izī. Ubēn unera umbō aka ifer nggu ikon iki
ider, akū ikon iki ider afere unga. Akere abee idəngamen
ibibima nu imangmang ra abika adəsa. **11** Məce umum
inyā ijuε arhum iyiki ibewe iyōō, iki idzeka ra abī. Iwu ra
atsom avaa ru nyaku ungwē itsurhi, bōr irherha arherhe
ru nyaki ibvui. **12** Ngge ikū kishoo ijee iyi ijuε arhum iyiki
ibewe iyi inggabaashia ni itōwe ngge itser. Ni itsu upfunga
nu abika asei umō adzowe igōng ri ijuε iyi inggabaashia iyi
ha usəongge uku ukerhukpō. **13** Ijuε arhum iyiki ibewe iyi
uvaa ha ikorhe nggaa abin idzeu, utseku ngge iki itsu
urha udzeka afā acipuwa ra abī ra asu anera. **14** Ngge
irhem anera kishoo aka asei ra abī ri itsi atsar idzeu ha

umbə aka adzowe ngge ijee ru ubok ijuε arhum iyiki ibewe iyi inggabaashi ha. Ngge itsú umbə adzin usaka ijuε arhum iyiki ibewe iyi inggabaashi ha adzowe ngge igɔng, iyi ha umbə aka akū ikon iki ider anayiwe ngge, ngge inang ibek. **15** Adzowe ijuε iyεrε iyi ivaa ha ngge idzowe uwoi ukpu urhe ru usaka ijuε hā iyi inggabaashia. Ngge ítsu usaka ha udẽẽ urherha arherhe, ni ifere kishoo abirabε aka akpẽmbə idzowe ngge igɔng. **16** Itsu uben unera inggang, akagɔng nu aka aci, abi ubin nu atsūwā, ateiya nu agārhā, atsenge umbə idzeu ra abokmbə use ra ashimbə. **17** Ngge itsú unera asi ígosha use agoshuka ubin, unga aba ashia ri idzeungge, iyi ha iki iwe itsok ijuε ha use utsar itsokngge. **18** Akεrε haabee itsoi. Uben unera aba awea ri ihwihweng awuri idẽẽ akū agben utsar ijuε arhum iyiki ibewe ha adzekanga. Ubinkutsu utsar ha udẽẽ ri itsok unera. Utsar ha uwu anaka utõõ nu isøka utõõ nu utõõ.

14 Mocε umum iki irhi, umum inyā Ungwē Itsurhi ha, iki idẽẽ ni itsi Igū Usihiyona nu aner ha anaka agɔnga unaka unying nu anaka agɔnga isøka inaa nu anaka agɔnga annaa nggu itsok Ungwē Itsurhi nu iki Utε aka atseng nu ashimbə. **2** Umum igū irhak iyøø ra afā irhaka ugεε arherha amẽ iki idzérhā, ru nyaku nggaa irhirhare inai. Irhak ha umum iki igū irhakngge iwu ugεε abar igbəm. **3** Atsū ubom uku ufa ukpɔø ra asu anang iseī ha, ra asu imimuna abin hā ikinanake aki urhe, nu ra asu akakū hā. Unera asi ídẽẽ amesunga ubom hā, inera anaka agɔnga unaka unying nu anaka agɔnga isøka inaa nu anaka agɔnga annaa hā ukpekū, abirabε aka akpo ififai ra

abī. 4 Abi ha abe aka anasi itsimbō ra arhim akatsērh, umbō atsu atsimbō asasar. Umbō adəsu Ungwē Itsurhi ha atsī uben anang unga aka azī. Abere ha umbō afai umbō ru anera umbō awu ru nyaki ikpūrhā abin irham akirake aka agbaashia akō umbō aka idzowe ru Unum nu Ungwē Itsurhi ha. 5 Asi igūmbō igberangwī ra angwīmbō, umbō ashimbō ru uvau. 6 Mōce umum inyā ipfu itser-Num iki itī afafā, ikpōm nggu Isarhe Iyiki Ize iyi ugbagbaa ideyiwe anera aka asei nu abī uzī uben abīā, unuisa, idūa nu anera. (aiōnios g166) 7 Ngge itsarhi irhakngge uge, “Àka agū iwei Unum na akpoi itsoknga, ubinkutsu ivang iyiki izharha arherhangha iki ibangge. Àka adzowe unga igōng unga uwuku umuna afā, nu abī, nu akau akagōng, nu akwiu amē!” 8 Ipfu itser-Num iyi uvaa idəsa ni igor uge, “Ubabirha ukugōng, uku ugbakpō, uku ugbakpō, ukpuku utsu abīā kishoo afirhā nggu amē inebi akatārhā amen itoma-dak!” 9 Ipfu itser-Num iyi untaar idəsa umbō ni itsarhi irhakngge igor ige, “Uben unera aba adzowuka igōng ru ijue arhum iyiki ibewe ha nu usakangge na ayeisa idzeu ni ishinga use uboknga, 10 unga iganga, awuri ihwa amē inebi avōm Unum akirake umbō aka akū ikernga kishoo agbisha ru ukpewa avōm Unum. Awuri idzowe uver ru unga ru urha, nu urha uku uterha, ra asu asarkasar ípfu itser-Num ra asu Ungwē Itsurhi ha. 11 Azoo urhambo aki uver adēē isisoyi ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwiwosha ishingge ra abirabe aka adzowe igōng ri ijue ha nu usakangge na ayei idzeu itsokngge ru untsuu nu atenum.” (aiōn g165) 12 Akere abee idōngamen ibibima ru abika adəsu Íkpem Unum na awe ru imangmang ru

Uyesu. **13** Mœce umum igū urhem uku udzeka afā ugōr uge, “Utseng, idorh iwu iyi abirabē aka akpe ru Uteijee udzur icere uzīo!” Ipfu-Num igōr ige, “Íí, umbō awuri iwoshumbō ri itsermbō, ubinkutsu itosi itsermbō idōsa umbō!” **14** Umum irhi, umum inyā amēe akaterha, nu uwəo ugeε Ungwē-Ner aka asei ra amēe ha, awu nggu ifur iyerhe uzinarhi ni itsinga, akpōm nggu ikon ighaigharake ru uboknga. **15** Mœce ipfu itser-Num iyoo idzek ri Iya-Num itsarhi irhakngge iyisu uwu ha aka asei ru amēe ha igōr ige, “Ukū ikonngo ugber, ubinkutsu ivang igber abin iki iwengge, abin abī aka akōke.” **16** Nggee uwu ha aka asei ru amēe ha atare ikonnga nu abī, umbō akū agber abin abī. **17** Ipfu itser-Num iyoo idzeki Iya-Num ra afā, ngge igangge iwengge ri ikon ighaigharake. **18** Ikei ipfu itser-Num iyoo, iyiriye iki idzeu urha ubeu idzeka ru ubeu ha itsarhi irhakngge iyisu ipfu itser-Num iyiki ikpōm ikon hā, igōr ige, “Ukū ikonngo ugber inebi ra abī, ubinkutsu ikpūrhāngge iki ikōngge.” **19** Ipfu itser-Num hā itare ikonngge nu abī, ngge igber ikpūrhū inebi ni utsuke ru nggaa ughwee ukpuku upayi amē inebi aki avōm Unum. **20** Umbō anu ipayi umbō ru unōrkang nggaa ughwee ukpuku upayi amē inebi ru undzing utepa. Adzirh atengasha adzek afūrhā afafā iderngge itsīngge angwī inyāwā iteisa itsīngge akirhomita anaka ataar (300 km).

15 Umum inyā nggaa utsar ukpōo ra afā ugōgōngakpō, ípfu itser-Num utōova nu íkpo utōova iyiki imimasha, ubinkutsu ngge iwuri ideyiwe avōm Unum akika amumasha. **2** Umum inyā ubin ukpōo uku uwe ugeε ukau ukugōng umbō aka agbisha ukpō nggu irhi ukayi nggu

urha. Awu abirabε aka anangmbɔ ijue hā, nu usaka ha, nu atsar itsok ha, umbɔ adēē akhapa ru ukugɔng. Akpɔm nggu igbɔm Unum aka adzowe umbɔ. 3 Atsū ubom Umusa ugārhū Unum nu ubom Ungwē Itsurhi ha age, “A Uyerhe undanna kishoo! Itsengro iwu idzeu igɔigɔng, Uteijee Unum Uwu Ijee! Ikei, atsīndīngo awu akika arhurhika aki idzidzerhe. 4 Ungaa asi ígūa iweingo, A Uteijee, na akpoi itsokngο? Ungo ikiyikango uwu usasar. Abīā kishoo awuri iba na adzaa ungo igɔng, ubinkutsu itser irhirhikango iki idzekangge.” 5 Akere aka amaa, umum inyā ra afā Iya-Num, iki iwu Utsurha-Num udēē iyem. 6 Ri Iya-Num hā ípfu itser-Num utøøva iki idzeka nggu íkpo utøøva. Atsim atorho urhini atetēnake na arhang, abow nggu ayim uzinarhi ri ikɔkmbɔ. 7 Mɔcɛ unying ri imimuna abin ha aki urhε ha ikinanake adzowe ípfu itser-Num utøøva ha itērhā azou uzinarhi utøøva atɔk nggu avɔm Unum, unga aka abek ugbagbaa nu ugbagbaa.

(aiōn g165) 8 Umø azoo adzeki ikpikpoi Unum nu ijeenga atɔke Iya-Num hā. Unera asi idēē atsīā ri Iya-Num hā utsekú íkpo ha utøøva iyi ípfu itser-Num hā iki imaa.

16 Mɔcɛ umum igū urhɛm ukpɔɔ ukeker uku urherha arherhe ri Iya-Num hā udεyiwe ípfu itser-Num hā utøøva uge, “Àka akū atērhā akere utøøva aki avɔm Unum azī awupuwe nu abī.” 2 Ipfo itser-Num iyi inggbashia izī iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itērhī ake ra abī, isøø inor iyiki ibewe idzeyiwa ra ayor aner ha aka awu ri idzeu ijue ha na adzowe igɔng ru usakangge. 3 Ipfo itser-Num iyi uvaa iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itērhī ake ru ukau ukugɔng, amē adzipa awe adzirh ru nyaku unerwi aka

akpea, nu uben imimuna abin urhe aka awu ru ukau ha akpeke. **4** Ipfu itsər-Num iyi untaar iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itərhī ake ra azē nu akwiu amē, ake adzipa awe adzirh. **5** Məce umum igū ipfu itsər-Numye amē aka awe ru ubokngge iki igor uge, “Ungo urhika ri itsu uvaungo hā, Usarkasar uwuku urhika ha, ungo uku uwe icere, nu uwe isha. **6** Ubinkutsu umbə afere abika adəsa ungo, nu abika asəm Arherhu-Num, nggayə ice ungo udzowe umbə inyā ayer umbə ahwa ubin uku umēē ru umbə!” **7** Umum igū urhem uku udzaku ubeu ha ubema uge, “Iī, Uteijee Unum Uwu Ijee, izharha arherhangō iwu idzidzerhe ni irhika.” **8** Ipfu itsər-Num iyi unaa iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itərhī ake ri ishaa unum, na adzowe ishaa unum ijee ngge ikpīwe anera nggu urha. **9** Imani unum hā inū ikpī anera, utsəku umbə aka arheni itsok Unum, uwuruwi aka awu ri ijee ni itsi ikpo ha, bər akpəmbə idzipa akpoi igongnga. **10** Ipfu itsər-Num iyi untəō iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itərhī ake nu anang ise ijué hā, ikpo uzī utsirkpə iyərhe ijué ha, anera ashang arhemmbə ru uver. **11** Arhenu Unum uwu afə ubinkutsu uvermbə ukpu isəə inormbə, bər umbə akpəmbə idzipa ra abinke umbə aka akorhe. **12** Ipfu itsər-Num iyi utəō iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itərhī ake ru nggaa azē Uyuferiti, azē hā akoyike, umbə agbishuwe utsindī ra ayərhe aka idzek udiki igōkpee aba itang iwa. **13** Məce umum inyā ípfu iyiki ibewe itaar iki iwe ru nyaka aghwerh adzeka ra angwī ibvui ha, ni idzeka ra angwī ijué hā, ikei idzeka ra angwī uner uwuku usəm Arherhu-Num igberangwī. **14** Ípfu iyiki ibewa ha iwu ípfuyə iki ikorhe nggaa atsar idzeu, ngge

idzek izīngge ra ayerhe upfunga kishoo, ikōng umbō itang iwa ru nggaa unum hā ukpu Unum Uwu Ijee. **15** “Àka anyā, umum iba ru nyaku uvēu! Idorh iwe iyi unerwi aka asei adzēu na atsim atorhanga, utsur unga aziā igbīrhī na agūā atsak ra ateu anera.” **16** Mōce ípfu iyiki ibewe ha ikōng ayerhe ha ananga unying ra anangkē umbō iki iyisa uge Uarmagedon ri idū abi Uyahuda. **17** Ip̄fu itsēr-Num iyi utōeva iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itērhī ake ru ugba afafā, urhem ukpōo ukeker udzek ra anang ise iha ri Iya-Num, ugōr uge, “Iki imaangge!” **18** Mōce irhirhang inyaka, nu irhak, nu irhirhare, nu nggaa izizusa abī, iyiki ibeweyē iki inasi ikorhungge udzur ri imimunu unera ru upfunga, iwu nggaa izizusa abī akarhārhā. **19** Nggaa uteu ha ugasha agbēra ataar, iteu iki igōng ra abīā kishoo itsīmngge. Unum ayitu nggaa uteu Ubabirha, atsu ukpō uhwa ukpēwa avōmnga aka atsoo kishoo. **20** Uben umpfūwā usitumgbō, ígū ikei irhusa inungge. **21** Nggaa atar inai imorke iki iwe akirhograma issōka itōō, idzeka afā igbei nu atsi anera. Anera arhenu Unum ri ikpo atarh inai ha, ubinkutsu ikpo ha ibewungge.

17 Unying ri ípfu itsēr-Num utōeva ha iyiki ikpōm atērhāzōu utōeva ha iba igōr umum igē, “Uba, umum ideyiwa ungo itsu uvau uwi umbō aka itsuke nggaa unggoyi utserh uwure, unga aka asei ra amē arherhē. **2** Ayerhe upfunga atom-a-dak nggu unga nu anera ru upfung ikei itoma-dakmbō nggu unga itsu umbō afīrhā ru nyaka afīrhā ade.” **3** Mōce ip̄fu itsēr-Num hā ikūna umum ri Ip̄fu-Num izīngge ra arhum. Umō umum inyā ukutserh aka asei ni ijue iyiki ibārhā iki iwe ra atsok akika arhenu

Unum aka atseng ri iyorngge, ikei iwe ra atsi utɔɔva nu atsom usɔka. **4** Utserh ha atsim abin aka abārhã, nu ikei agber idzam nggu uzinarhi, nu ikpū amasarha akika awu ru ucharh. Akpom nggu ukpewa uzinarhi atɔk nggu abin ishĩ nu iyiki ibewe iyi itoma-daknga. **5** Ni ishinga umbo atseng itsok iyε agbena aka awe iwiwɔk age, NGGAA UBABIRHA, UYI ANGGOYI AKATSERH KISHOO, NU UWU ABIN ISHĨ UPFUNGA. **6** Umum inyã utserh ha aka afirhũnga nggu adzirh abika adɔsa, adzirh abirabɛ umbɔ aka afere ri idekuwe Uyesu. Ivangye umum iki inyã unga, umum idzedzeu akarhãhã. **7** Mɔcc ipfu itser-Num hã igɔr umum ige, “Awu use utsu ungo udzeidzeu? Umum iwuri ideyiwamum iwiwɔk agben utserh uwure nu aki ijuε hã unga aka afū, iyiki iwu ra atsia utɔɔva nu atsom usɔka. **8** Ijue ha ungo uku unyã, iwengge isha, bɔr icere ngge ishingge, ngge iwuri ipfudzeka ra angwĩ aka aghor ha izĩ ra anangkɛ umbɔ aka itsime ngge. Anera abika asei ru upfung, abirabɛ atsokmbɔ aka ashike ru ubvur urhe udzur ri imimunu upfung, awuri idzedzeu ivangye umbɔ aka inyã ijuε ha, ubinkutsu ngge iwengge isha, icere ngge ishingge, ngge ibvui ibangge. (**Abyssos g12**) **9**

“Abin akere ayisa umen nggu itsoi. Atsi utɔɔva ha awu igū utɔɔva aki utserh ha aka asei. **10** Ake ikei awe ayerhe utɔɔva. Abirabɛ atɔɔ ru ayerhe ha aka akpembɔ, unying awu umɔ, unying anasi ibanga kata. Unga aba abanga, awu ufang unga awuri iwe uyerhe ivanga ukunjiir. **11** Ijue iyiki iwu ru urhe isha, ni ishingge icere, ngge iwu uyerhe uwu utɔrɔk. Ngge iwe ru utɔɔva ha iki idzeka, ngge izĩ ra anangkɛ ngge iki ikpe. **12** “Atsom hã usɔka ungo uku

unyā, awu ayerhe usōka aka anasi iyεimbō ijee iyεrhe kata, bōr umbō awuri iyεi ijee iyεrhe iyi ukara unying nggu ijuε ha. **13** Amεnmbō awe unying na awuri idzowe ijuε ha ijeembō nu iyεrhambō. **14** Awuri itangmbō iwa nggu Ungwē Itsurhi ha, Ungwē Itsurhi ha awuri inanga umbō, ubinkutsu unga awu Uteijee ateijee nu Uyerhe ayerhe. Nggu unga awu abirabε aka adəsa unga, unga aka ayisa na asəng, umbō awe abi imangmang.” **15** Mōcε ipfu itsεr-Num hā igor umum ige, “Amē hā ungo uku unyā aka awu anang iseī unggoyi utserh ha, awu ikpū anera, nu ikikōng irhεirhε, nu abīā nu idūa. **16** Atsom hā usōka ungo uku unyā nu ijuε ha awuri ikpēmbō inyā unggoyi utserh ha. Awuri igarhuwe ubinkpi unga aka awu ra ukpō na abōre unga igbīrhī, awuri itāiwe ijuε iyornga, na akpīiwe unga nggu urha. **17** Ubinkutsu Unum atsu umbō atđ itseryε amεnnga akaabee, ra amεn unying umbō abemi idzowe ijuε ha ijee iyεrhambō utsεku Arherhu-Num aka itsuafer. **18** Utserh ha ungo uku unyā unga awu nggaa uteu ha, unga agha iyεrhe ra ayεrhe abīā.”

18 Akεrε aka amaa umum inyā ipfu itsεr-Num iyōo iki idzeka afā icipuwa. Iwu nggu nggaa ijee, ikei izengge irhange abīā. **2** Itsarhi irhakngge itsui ivum ige, “Ubabirha ukugōng, uku ugbakpō, uku ugbakpō! Ukpō uku uwu anang iseī ipfu iyiki ibewe nu anang awoyambō, nu ununu uwuku ubewe, uwu ishī. **3** Ubinkutsu kishoo abīā aka ahwambō amē inebi akatārhā aki itoma-daknga. Ayεrhe abīā ikei atomumbō-dak nggu unga, awe izεε abīā awe abi ubin ri ikponi iyiki ibewanga.” **4** Mōcε umum igū urhem ukpōo uku udzeka afā ugōr uge, “Àka apfudzeka

ru unga umbi anermum, nggee utsur arhimnga agarke umbi, nggee utsur umbi ayεimbi ikponga. **5** Ubinkutsu ivõ arhimnga iki itsike ra afã, Unum aka ayitunga iyiki ibewanga. **6** Àka abvui adzowe unga ru nyaka unga aka adzaa, ubinkpi unga aka adzowe, àka afase idiki ivaa ubinkpi unga aka akorhe. Ru ukpewawi unga aka adaka amẽ inebi umgbø ha umbi aka ikü adaka idikunga ivaa. **7** Àka adzowe unga uver ru nyaki ikpikpoi ni igūibenyε unga aka adzowe itsinga. Ra amennga, unga aka isaka afirhã age, ‘Umum ise isei iyérhe ukutsérh, umum isi iwemum utsérhāpfu, umum isi íseisü ifakpel’ **8** Nggee ru unuma unying umbø awuri ikwer unga nggu ikpo, akpe, ifakpe, nu imerh. Awuri ikpīwe unga nggu urha, ubinkutsu Uteijee Unum uwuku utsu uvau unga awu nggaa uner ijee. **9** “Ivangye ayérhe abĩä aka atom-a-dak nggu unga na agashi igūiben, umbø aba inyāmbø azoo ikpikpīanga, umbø awuri idøng na aciu akpenga. **10** Iwei itsu umbø adẽš ukuka ru ayetnumnga, awuri idẽš ukuka na aciu age, “Ator! Atorh, nggaa uteu, Ubabirha, uteu ijee! Ri ivanga unying umbø aka atsuka ungo uvau!” **11** “Awe izεε abĩä ikei aciu akpe na agū ighongnga, ubinkutsu, unera asi igosha abinmbø ikei. **12** Unera asi igosha uzinarhimbo, nu uazurhfambo, nu ikpū amasarhambo akika awu ru ugarh, nu uzeze atorho umbø aki iyisa urhini nu usirhiki, nu akika awu aka abärhã, nu ikpū acucii isung, nu arherhe abin aki anyĩ ini, nu acuciakε umbø aka atsẽ aki uhwεk, nu abin azou aka abärhã, nu abin azou, nu abin atarh aka aze, **13** nu ikpū abin akɔɔ aki ibõõ, nu atsei umbø aki iyisa umur nu ufirankisen, nu amẽ inebi, nu atsei

uzaitun, nu akɔ̄ itsem, nu ínak, nu ídɔ̄i, nu ínyāwā, nu
íkar inyāwā, nu igārhā ngge iki iwe ípfu anera. **14** “Awε
izεε agɔ̄r unga age, ‘Kishoo abin aka aze iyī ha ungo uku
utsu amεnngo iki igwirngge ru ungo. Kishoo abin akika
arhang akika awu ru ugarh aka agwirke, ungo usi íbvui
ukpɔ̄o!’ **15** Awε izεε aki ikpo ubin ri izεεmbɔ̄ nggu unga,
adε̄ē ukuka, awuri igū iwei ayetnumnga. Aciu akpe na
adə̄ng, **16** awuri iciu akpe age, “Atorh! Atorh, oka nggaa
uteu ha, ukpurukpi uku itsim uezze atorho umbɔ̄ aki iyisa
urhini, nu ikεi atorho aka abārhā, ikεi na agbεr idzam
nggu uzinarhi, nu ikpū atarh akika awu ru ugarh! **17** Ri
ivanga unying kishoo nggaa abin akεre atsīmke!” “Uben
abi ukhukhɔ̄o akau akagɔ̄ng nu abika atsutsīa nu abika
akpayinga nu kishoo abika atɔ̄ itsermbō ra akau akagɔ̄ng,
adε̄ē ukuka. **18** Ivangye umbɔ̄ aka anyā azoo urha ukpuku
ukpīiwe uteu ha, agɔ̄r age, ‘Uteu ukpɔ̄o uwekpɔ̄ ru nyaku
uteu ukpire?’ **19** Umbɔ̄ atsuyi uzurhu nu atsimbō na
aciu akpe, amεnmbɔ̄ aghong, atsuyi ivum age, “Atorh!
Atorh, oka nggaa uteu! Uteukpi abi nggaa ukhukhɔ̄o
amε kishoo iki ikpo ubin ra abinkpɔ̄! Bɔ̄r ivanga unying
ukpɔ̄ utsīmkpɔ̄! **20** Àka agɔ̄m anggɔ̄m ru ukpɔ̄ umbi afā!
Àka agɔ̄m anggɔ̄m, umbi abika adɔ̄sa nu abi itsere Uyesu
nu abika asɔ̄m Arherhu-Num! Unum atsu uvau ru ukpɔ̄
ru nyaka ukpɔ̄ uku uyɔ̄m umbi!”” **21** Mɔ̄ce nggaa ipfu
itsere-Num iyɔ̄o ikerketangge inyāngu nggaa utarh ukpɔ̄o
ru nyaku nggaa ukɔ̄ igɔ̄, itare ru ukau ukugɔ̄ng, igɔ̄r
ige, “Nggu nggaa avɔ̄m rimine umbɔ̄ aka itare Ubabirha
nggaa uteu ha, asi íbvui akpombō ukpɔ̄. **22** Umbɔ̄ asi íbvui
agūmbɔ̄ ibar igbɔ̄m nu abika atsusa ambom, ibar userhwa

nu ibar atsom ru ungo ikεi. Asi ïbvui anyāmbɔ abi itsər abok umɔ, asi ïbvui agūmbɔ irhak igɔ ru ungo ikεi. **23** Irhirhang usi ïbvui irhangngge ru ungo ikεi. Asi ïbvui agūmbɔ urhem utsa uku ufa use utsərh uku ufa ru ungo ikεi. Ubinkutsu isha awε izεengo umbɔ awe ru ijee ru upfunga kishoo. Iκei ungo urhem abīā kishoo nggu itsər igokango! **24** Ru atsīndīngo umbɔ aka akpo adzirh abika asɔm Arherhu-Num nu aki abika adəsa ha nu abɔɔ umbɔ aka afər ru upfunga.”

19 Akere aka amaa umum igū abin akɔɔ irhak ake ieker ugεε nggaa ikikong ra afā atsu ivum age, “Ukpoi Unum! Ififɔrh, nu igɔng, nu ijee, iwu iyi Unummen. **2** Ubinkutsu izharha arherhanga iwe idzidzerhe ni irhika. Unga aka atsīme nggaa unggoyi utsərh ha aka adakuwe abīā nggu itoma-daknga. Unga utsuke ufa ru utsərh ha ri ifere agārhā Unum.” **3** Iκei umbɔ abvui atsu ivum age, “Ukpoi Unum! Azooke iki idzeyiwa ru unga awuri ifürhā afafā ubagbaa nu ubagbaa.” (*aiōn g165*) **4** Akakū isəka ivaa na anaa hā nggu imimuna abin urhε ha ikinanake agba anu na adzowe igɔng ru Unum, uwuku usei nu anang iseい ha. Aciu age, “Iwerimi! Ukpoi Unum!” **5** Mɔce urhem udzek ra anang iseい ha ugɔr ugε, “Àka akpoi Unummen, kishoo umbi agārhāng, umbi abika agū iwei unga, abika agɔng nu abika aci.” **6** Mɔce umum igū irhak ru nyaki ikikong iyiki igɔng, ru nyaka amɛ azɛ akagɔng aki itī, ru nyaku nggaa irhirhare inai, itsu ivum age, “Ukpoi Unum! Ubinkutsu Uteijee Unum Uner Ijee awu Uyerhe. **7** Umen igomanggom ni igūibɛn, ni ikpoi unga! Ubinkutsu ipfunu Ungwē Itsurhi iki iwengge, nu utsərh uwuku

ufanga aka agbisha amaanga. **8** Uzeze atorho umbø aki iyisa urhini, aka aterha atetenake, umbø aka adzowe unga atsim.” Uzeze atorho ha ake awu itsen irhirhika iyi abika adøsa. **9** Mœce ipfu itsen-Num hā igor umum igε, “Utseng, ‘Idorh iwe iyi abirabe umbø aka aghwi umbø izī ipfuna Ungwē Itsurhi ha!” Ngge itoma igor igε, “Akere ake awe Arherhu-Num aki idzidzerhe.” **10** Mœce umum igba inū ra adaknga idzowe unga igøng, bør unga agor umum age, “Niba ukorhungo rimi! Umum iwu undøki itsen ru ungo nu angwëmbi nggu anapumbi, abirabe aka akpom ideka Uyesu. Udzowe igøng ru Unum! Ubinkutsu ideku Uyesu ngge idzowe ijee iyiki isom Arherhu-Num.” **11** Umum inyā afā adēē iyem umum inyā inyāwā iyiki iterha itsok uwuku ufū ngge igburh Uner Imangmang nu Uner Idzidzerhe. Nggu irhirhika unga aka atsu uvau na itang iwa. **12** Ishaa asunga iwu ru nyaki ikon urha, ifur iyerhe iwu irheirhe ni itsinga. Ikei awea ri itsok iki itseng, unera asi ihwenga bør unga ikiyikanga ahweng. **13** Atsim atorho akagøng aka abii ra adzirh, itsoknga igburh, Urhem Unum. **14** Ukpui abi iwa ra afā udøsa unga, atsim azeze atorho umbø aki iyisa urhini akaterha na awu atetenake, afū inyāwā iyiki iterha. **15** Ra angwīngä ikon iki ider ikoo ighaigharake unga aka akū azharha abīä agba. Unga awuri ikū igbong uzou awe Uyerhambo. Unga awuri ipayi ru nggaa ughwee ukpuku upayi amē inebi aki uver avom Unum uwu ijee kishoo. **16** Nu atorha akagøngä nu ijeng adaknga umbø atseng itsoknga age, “UYERHE AYERHE NU UTEIJEE ATEIJEE.” **17** Ni inyā ipfu itsen-Num iki idēē ri ishaa unum, itsarhi irhakngge iyisa anunu

kishoo aka atīna ra afafā age, “Àka aba akōng ra anang nggaa irhowa iyi Unum. **18** Ngge itsú umbi atāiwe ijue ayerha, nu iyi anggbashi abi iwa, nu iyi aner abika aker, nu iyi inyāwā, nu iyi abika afūrhā ngge, nu ikei ijue anera kishoo, agārhā nu abika afon, nu abika agōng nu abika aci!” **19** Mœce umum inyā ijue arhum iyiki ibewe hā nu ayerhe abīā nu abi iwa umbō aka akōng,abee itang iwa nggu uwu ha aka asei nu inyāwā hā, unga nu abi iwanga. **20** Bor umbō adzur ijue arhum iyiki ibewe ha nggu abika asom Arherhu-Num igberangwī abirabē aka akorhuwe ijue arhum iyiki ibewe hā nggaa atsar abin idzeu. Akū abin idzeu ha arhem abika awe ru idzeu ijue arhum iyiki ibewe hā, nu abirabē aka adzowe igōng ru usaka ijue arhum iyiki ibewe hā. Umbō adzur ijue arhum iyiki ibewe hā nggu uwuku usom Arherhu-Num igberangwī na atsuke umbō ru ukau urha uku uterha. (*Limnē Pyr g3041 g4442*) **21** Afere abi iwambō kishoo nggu ikon iki ider iki idzeka angwī uwu ha aka asei ni inyāwā hā, anunu kishoo atāiwe ijue iyormbō utseku ake iki ishur akarhārhā.

20 Umum inyā ipfu itser-Num iki idzeka afā icipuwa, ikpōm ngguatsak umukurhi ughorkaghorrangwī hā nu nggaa inyāwā ru ubokngge. (*Abyssos g12*) **2** Ngge idzur ibvui ha, ibvui iyi isha ha iyiriye iki iwu Undenggū use Ushaitan, abow ngge nggu inyāwā imēka unaku ugōnga. **3** Ipfu itser-Num hā itare ngge ra angwī aka aghor ha na agbanguka angwīna aborhuka ngge, utsur ngge ibvui irhemngge abīā, utseku imēka unaku ugōng hā utōng. Akere aka imaa, awu ufang umbō atsūwe ngge ivanga ukunjiir. (*Abyssos g12*) **4** Ivang hā niyō umum inyā anang

isei arherhe, aki abirabε umbø aka adzowe umbø ijee
ivarha arherhe, umbø asei umø. Ikei umum inyā ipfu
abirabε umbø aka azharhuwe atsimbø ri idzowe ideku
Uyesu nu Arherhu-Num. Awu umbø aka asi idzowukumbø
igɔng ri ijuε arhum iyiki ibewe ha use usakangge, ikei asi
iyεimbø idzeu ukpu ijuε arhum iyiki ibewe hā ra ashimbø
use abokmbø. Awu umbø abvui abek nggu urhe na agha
iyerhe nggu Ukiristo imεka unaku ugɔnga. **5** Akere ake
awu inggbashi isisok ra akpe. Abø aka akpe asi ibvui
abekmbø, utsèku imεka unaku ugɔng hā iki imaa. **6** Idorh
nu isisar iwe iyi abirabε aka akpo ugau ri isisok ra akpe
aki inggbashi ha. Akpe aki uvaa ashike ri ijee ri atsimbø,
bør umbø awuri iwe abika adzowe idεm-Num abi Unum
na abi Ukiristo, awuri igha iyerhe nggu unga imεka unaku
ugɔnga. **7** Ivangye imεk unaku ugɔng hā iki itɔng, umbø
awuri itsūwe Ushaitan ra anangκε umbø aka agbange
unga. **8** Unga ikei adzek arhem anera aka asita asei ra
angboka anaa aki upfunga, abīñ umbø aki iyisa Ugog nu
Umagog. Awuri ikong umbø itang iwa, irhembo iwuri
iwe ru nyakuuzu eu ubang azē akagɔng. **9** Umbø adzek
az̄rhā atɔng ru upfunga kishoo, adziirte anang isei aki
asarkasar aner Unum, uteukpi unga aka abema. Bør urha
udzeka afā ukpīiwe umbø. **10** Nu Undenggū hā, uwuku
urhem umbø, atare unga ru ukau urha ukpuku ukpīi nggu
urha uku uterha, anangκε umbø aka atare ijuε arhum
iyiki ibewe ha nggu uner uwuku usøm Arherhu-Num
igberangwī. Umø, umbø awuri ihwa ayetnum ru untsuu
nu atenum ugbagbaa nu ugbagbaa. (**aiōn g165, Limnē Pyr g3041**
g4442) **11** Møce umum inyā nggaa anang isei aka aterha nu

uwuku usei umɔ. Abĩ nu afafā agwirke ra asunga, ikei asi ibvui anyãmbɔ ake. **12** Nu umum inyã abika akpe, ukugɔng nu uku uci, aka adẽč ra asu anang iseи ha. Umbɔ ayanga abvur akɔɔ, ikei ayangumbɔ ubvur urhe. Atsu uvau nu abika akpe ru ubinkpi umbɔ aka akorhe ru nyaka ngge iki itseng ra abvur ha. **13** Azẽ akagɔng akū abirabɛ aka akpe ra ake adzeka, akpe nu anang iseи abika akpukpe adzowe abika akpe aka awe ra ake, nu uben unera umbɔ atsu uvaunga ru ubinkpi unga aka akorhe. (**Hadēs g86**) **14** Mɔce akpe nu anang iseи abika akpukpe, umbɔ atare ake ru ukau urha. Ukau urha ha uwu akpe aki uvaa. (**Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442**) **15** Uben unerwi aka asi itsengmbo itsoknga ru ubvur urhe, awuri itare unga ru ukau urha ha. (**Limnē Pyr g3041 g4442**)

21 Mɔce umum inyã afā aka afa nu abĩ aka afa, ubinkutsu afā aki inggbashia nu abĩ aki inggbashia aka agwirke, nu akau azẽ akagɔng ashike. **2** Umum inyã usarkasar uteu ukugɔng hã, Urusharhima uku ufa, udzeka ra anang Unum ra afā ucipuwa, agbisha ukpo ru nyaku utsersh uku ufa aki igber idzam ru utsaknga. **3** Umum igū urhem ukeker uku udzeka anang iseи ha ugɔr ugɛ, “Icere anang Unum awe nggu anera! Unga awuri iseи nggu umbɔ. Umbɔ awuri iwe anernga, Unum iganga awuri iwe nggu umbɔ, na awe Unummbɔ. **4** Unga awuri ifire uben anyĩ ra asumbɔ. Akpe awuri ishike use idamen use iciu akpe, use ighighong, ubinkutsu abin aki isha aka atɔngke.” **5** Unga uwuku usei ra anang iseи ha agɔr age, “Umum iwuri itsu abina kishoo awe akika afal!” Mɔce unga agɔr age, “Utseng akere ha, ubinkutsu arherhe akere awe

idzidzerhe icicang ishingge.” **6** Unga agor umum age, “Aka akorhuke. Umum iwe Uarhfa nu Umega, itirhi nu imimasha. Uwuku ugū ugō amē, umum iwuri indzowukū ijeea unga ahwa ra akwiu amē urhe izūwā. **7** Uwuruwi aka abima adēē nggu umum, awuri inyāngu ukam abin akere kishoo, nu umum iwuri iwe Unumnga nu unga awe ungwēnum. **8** Bor abika asheri ikeramen, abika asheri imangmang, nu abi amen akatārhā, nu abika afər aner, nu abika atoma-dak, nu abika atō itsel idzim, nu abika adzowe igōng ra agberhe, nu abi igberangwī, anangmbo awe ru ukau urha uku uterha. Akere ake awe akpe aki uvaa.” (*Limnē Pyr g3041 g4442*) **9** Unying ri ípfu itsel-Num hā utəova iyiki ikpom atērhā azou aka atok nggu íkpo ha yi imaataka, iba igor umum ige, “Uba umum ideyiwa utsərh uwuku ufa ha, utsərha Ungwē Itsurhi ha.” **10** Ipfu-Num icipuwa ni itsimum, ipfu itsel-Num hā ikūna umum izīngge ni itsi nggaa undender igū, ideyiwa umum Urusharhima, usarkasar uteu ukpuku ugōng ukpu Unum ra afā uku ucipuwa. **11** Urhang nggu ikpikpoi Unum, irhirhangge iwu ru nyaku utarh ukpuku uwu ru ugarh, uku uwe uzeze ni irhang ru nyaki irhi iki irhang. **12** Uteu ha uwu ru nggaa ubandzin udedetakpō, nggu angwī ubāke usəkdūmen ípfu itsel-Num usəkdūmen iki idzeu ingwī ubandzin hā. Atseng atsok anang usəkdūmen iyi Uisrairha nu ingwī ubandzin hā. **13** Ingwī ubandzin hā iwu itaar udiki igōkpee, itaar udiku unor, itaar udiku ufā, itaar udiku urhee. **14** Ikei adzin ubandzin uteu ha nu atarh idzin usəkdūmen, umbə atseng atsok abi itsel Uyesu usəkdūmen aki Ungwē Itsurhi ha. **15** Ipfu itsel-Num hā iki

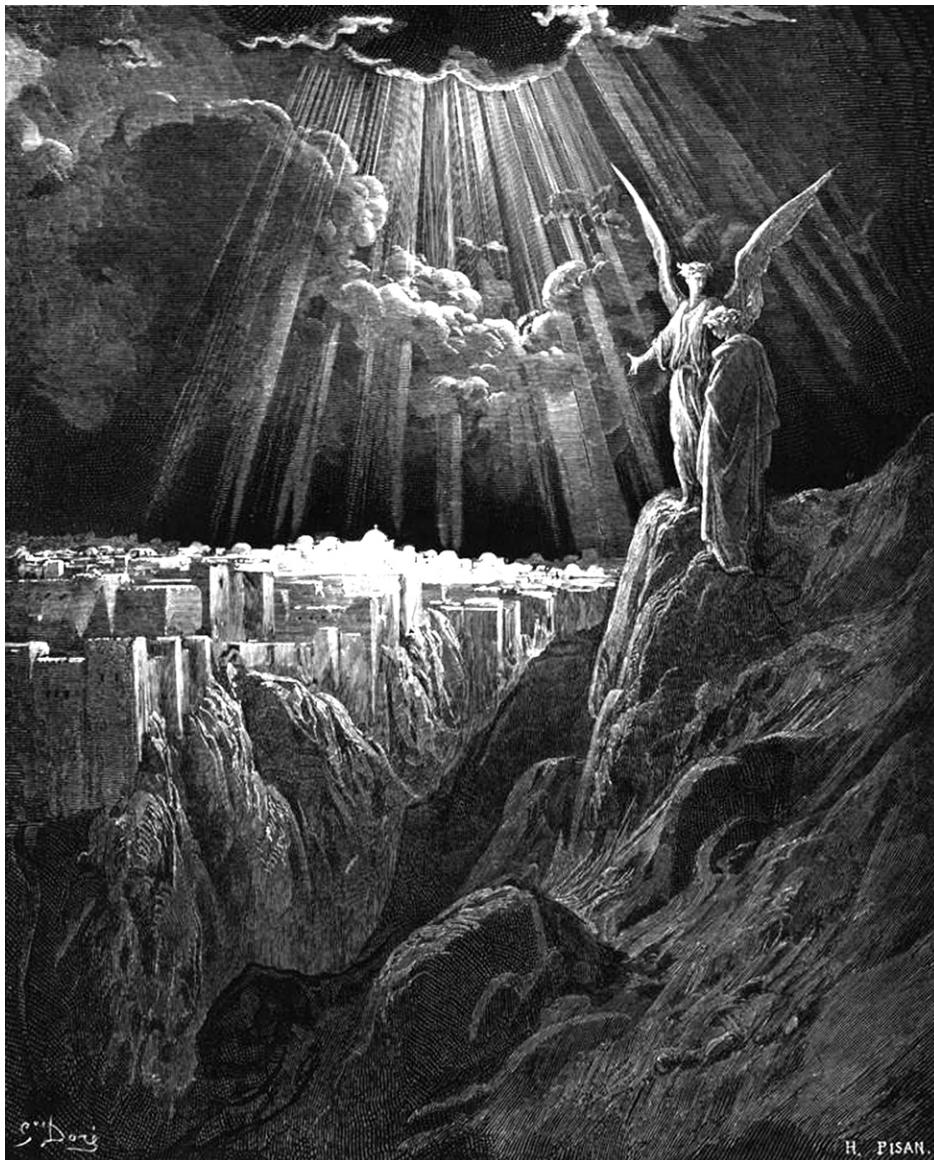
irherha arherhe nggu umum iwe ru igbong iyiki imei ider nu ikpina ukpu uzinarhi iyiriye aka akū amei uteu ha, nu angwīke, nu abandzinke. **16** Uteu ha uwu ra angboka anaa, iderngge nggu iteingge iwu icaica. Ipfu itsr-Num ikū igbong iyiki imei ider nu ikpina ha amei uteu hā, akpo iderngge, akirhomita anaka agōnga avaa na anaka anaa iderkpō, nu iteikpō, nu ikpinakpō kishoo iwu icaica. **17** Ipfu itsr-Num hā imei ubandzinkpō, ikpo iderkpō adaka anaka avaa ru ubin ukpuku umumei ukpu anera aki ikū amei abin. **18** Akū atarh aka awu ru ugarh aki ujasfa adzin ubandzin hā, akū uzinarhi uku usar adzin uteu ha, ukpō urhang ru nyaki irhi. **19** Agbère idzam nu atarh idzin hā nggu uben ikpū atarh aka awu ru ugarh. Atsu atarh aki ujasfa ri inggbaashia, aki uvaa atarh usaffaya, aki untaar atarh uagat, aki unaa atarh uzumurudu, **20** aki untōō atarh ubani, aki utōō atarh ukarnerhiyan, aki utōōva atarh ukirisorhat, aki utōōrök atarh ubirirh, aki utōōrha atarh utofa, aki usōka atarh ukirisofura, aki usōka nu unying atarh ujasin, aki usōka na avaa atarh uameti. **21** Angwī ubā ubandzin hā awu usōkdūmen awe urhu'urhu usōkdūmen, akū urhu'urhu unying agbisha uben angwī ubandzin hā. Akū uzinarhi uku usar agbisha atsīndī uteu ha, ake arhang ru nyaki irhi. **22** Umum isi inyāmum Iya-Num ru uteu ha, ubinkutsu, Uteijee Unum Uner Ijee nu Ungwē Itsurhi ha, umbō awu Iya-Num uteu ha. **23** Uteu ha usi ibeekpō ishaa unum, use ufē iki irhange ukpō, ubinkutsu, ikpikpoi Unum ngge irhange ukpō, nu Ungwē Itsurhi ha unga awu irhirhang uteu ha. **24** Abīā awuri izērhā ri irhirhang uteu ha, ayérhe abīā ikei awuri ikū

abinmbø akūwe ukpø. **25** Asi ífømmbø ingwī uteu ha, ubinkutsu, utsuu ushikpø umø. **26** Awuri ikū abin ikpikpoi nu igøng iyi abīā, akū aba ru uteu ha. **27** Bør abin arhim asi ítsíke ru uteu ha, use uwøo uner uwuku ukorha abin ishī, use uner igberangwī. Akpurha awu abirabø atsokmbø aka atseng ru ubvur uwu urhe uwu Ungwē Itsurhi ha umbø awuri itsī ru uteu ha.

22 Møce ipfu itser-Num hā ideyiwa umum azē amē aki urhe, akika arhang ugøe irhi, adzeka anang ise Unum nu aki Ungwē Itsurhi ha, **2** adzērhā ra ateu utsīndī nggaa uteu ha. Uben ubang azē hā acucii urhe adēē umø, ake aka isaka aghwer ikpū ikpürhā usøkdūmen, aka isaka aghwer idikunga unying ru uben ufēē. Ayerhe acucia awu akika akerhuwe abīā. **3** Asi íkpombø ikponum ru uteu ha. Anang ise Unum nu aki Ungwē Itsurhi ha awuri iwe ru uteu ha, nu agārhānga awuri itōwe unga itser. **4** Awuri inyāmbø asunga, itsoknga iwuri itseng nu ashimbø. **5** 5 Utsuu usi íwekpø. Asi íbeembø irhirhang, ubinkutsu Uteijee Unum unga awuri iwe irhirhangmbø. Umbø awuri igha iyerhe ugbagbaa nu ugbagbaa. (**aion g165**) **6** Ipflu itser-Num hā igør umum igø, “Arherha akere awe idzidzerhe, icicang ishingge. Uteijee ha, Unum hā uwuku ukpøm ípfu abika asøm Arherhu-Num, adene ipfu itsernga ngge ideyiwe agārhānga ubinkpi uku usi ídärhükø nu ukorhe.” **7** “Nggayø umum iwuri íba iki ifefetem! Idorh iwe iyi abirabø aka adøsa arherhe abika asøm Arherhu-Num ru ubvur uwure.” **8** Umum, Uyohana, umum igü ni inyā abin akere. Ivangyø umum iki igü ni inyā ake, umum igba inü ra adak ipfu itser-Num hā ngge iki ideyiwa umum ake ni

ibee indzowe ngge igøng. **9** Bør ngge igør umum igε, “Niba ukorhungo rimi! Umum iwu undøka itser nggu ungo nu angwẽmbi abika asõm Arherhu-Num, nu kishoo abika adøsa arherhe ubvur uwure. Udzowe igøng ru Unum!” **10** Mɔcε ngge igør umum igε, “Niba uwøkø arherhu uwuku asõm Arherhu-Num akere ru ubvur uwure, ubinkutsu ivanga iki iyongge. **11** Uneke uwuku ukorhe iyiki ibewe, adẽẽ akorhe iki ibewe, ikei uwuku ukorhe abin ishĩ, adẽẽ akorhe abin ishĩ, uwuku ukorhe iyiki irhika, adẽẽ akorhe iyiki irhika, uwuku ususar, adẽẽ akorha abin aka asusar.” **12** Uyesu age, “Àka anyã umum isi índãrhãmum ni ïba! Umum ikpøm nggu itosa ru ubokmum, umum iwuri idzowe uben unera ri itserye unga aka atð. **13** Umum iwu Uarhfa nu Umega, inggbaashi nu imaata, ititirhi nu imimasha. **14** “Idorh iwe iyi abirabε aka asorh atorha aka adermbø, ngge itsú umbø ama akpo ijee iyiki izĩ ru ucucii urhe na atsĩ ra angwĩ ubandzin uteu ha. **15** Bør abi awiya awu ïjui, abika akorhi idzim, nu abika atom-a-dak, nu abika afer anera, nu abika adzowe igøng ra agberhe, nu abika abemi igberangwĩ. **16** “Umum Uyesu, umum idene ipfu itsermum ngge iwuri idzaangge umbi ideka abina akere ri ikikøng abika adøsa kishoo. Awu umum iwu Unang nu Ungwẽ Udauda, nu irhirhang Idzeer Igɔ̄kpee.” **17** Ipfu-Num nu utsørh uwuku ufa ha agør age, “Uba!” Uneke uwuku ugū akere ha, unga agør age, “Uba!” Uben uwuku ugū ugõ amẽ uneke unga aba, uben uwuku ububee, uneke unga ayεi amẽ urhe izñwã. **18** Umum Uyohana, ïgbiiite ato uben uwuku ugū arherhe ru ubvur isõm Arherhu-Num uwure, unera aba atomunga urhem nu ake, Unum awuri

itomuwe unga ikpo umbø aka atsøng ru ubvur uwirø. **19**
Nu unera aba abøruka urhøm ru ubvur isøm Arherhu-
Num uwure, Unum awuri iyøisuka ugau ukpu uner ha ri
ikpürhū ucucii urhø, nu ukpu asarkasar uteu, ru nyaka
umbø aka asøm ru ubvur uwure. **20** Uner uwuku udzowe
ideka ra abin hā agør age, “Íí, umum isi índärhūmum
ni íba!” Iwerimi. Uba, Uteijee Uyesu! **21** Uneke imimuta
Uteijee Uyesu iwe nggu aner Unum. Iwerimi!

Umum inyā usarkasar uteu ukugōng hā, Urusharhima uku ufa, udzeka ra anang Unum ra
afā ucipuwa, agbisha ukpō ru nyaku utserh uku ufa aki igber idzam ru utsaknga. Umum
igū urhem ukeker uku udzeka anang iseī ha ugōr uge, “Icere anang Unum awe nggu anera!

Unga awuri iseī nggu umbə. Umbə awuri iwe anerenga, Unum iganga
awuri iwe nggu umbə, na awe Unummə.”

Irhi Uyohana 21:2-3

Reader's Guide

Düya at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Düya at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aidios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Duya---Duya-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Irhuka 8:31
Uroma 10:7
Irhi Uyohana 9:1
Irhi Uyohana 9:2
Irhi Uyohana 9:11
Irhi Uyohana 11:7
Irhi Uyohana 17:8
Irhi Uyohana 20:1
Irhi Uyohana 20:3

Abi Itser-Yesu 3:21
Abi Itser-Yesu 15:18
Uroma 1:25
Uroma 9:5
Uroma 11:36
Uroma 12:2
Uroma 16:27
1 Ukorinti 1:20
1 Ukorinti 2:6
1 Ukorinti 2:7
1 Ukorinti 2:8
1 Ukorinti 3:18
1 Ukorinti 8:13
1 Ukorinti 10:11
2 Ukorinti 4:4
2 Ukorinti 9:9
2 Ukorinti 11:31
Ugarhati 1:4
Ugarhati 1:5
Uafisa 1:21
Uafisa 2:2
Uafisa 2:7
Uafisa 3:9
Uafisa 3:11
Uafisa 3:21
Uafisa 6:12
Ufirhibi 4:20
Ukorhos 1:26
1 Utimoti 1:17
1 Utimoti 6:17
2 Utimoti 4:10
2 Utimoti 4:18
Utiti 2:12
Uibrani 1:2
Uibrani 1:8
Uibrani 5:6
Uibrani 6:5
Uibrani 6:20
Uibrani 7:17
Uibrani 7:21
Uibrani 7:24
Uibrani 7:28
Uibrani 9:26
Uibrani 11:3
Uibrani 13:8
Uibrani 13:21
1 Ubitru 1:23

aïdios

Uroma 1:20
Uyahuda 1:6

1 Ubitru 4:11
1 Ubitru 5:11
2 Ubitru 3:18
1 Uyohana 2:17
2 Uyohana 1:2
Uyahuda 1:13
Uyahuda 1:25
Irhi Uyohana 1:6
Irhi Uyohana 1:18
Irhi Uyohana 4:9
Irhi Uyohana 4:10
Irhi Uyohana 5:13
Irhi Uyohana 7:12
Irhi Uyohana 10:6
Irhi Uyohana 11:15
Irhi Uyohana 14:11
Irhi Uyohana 15:7
Irhi Uyohana 19:3
Irhi Uyohana 20:10
Irhi Uyohana 22:5

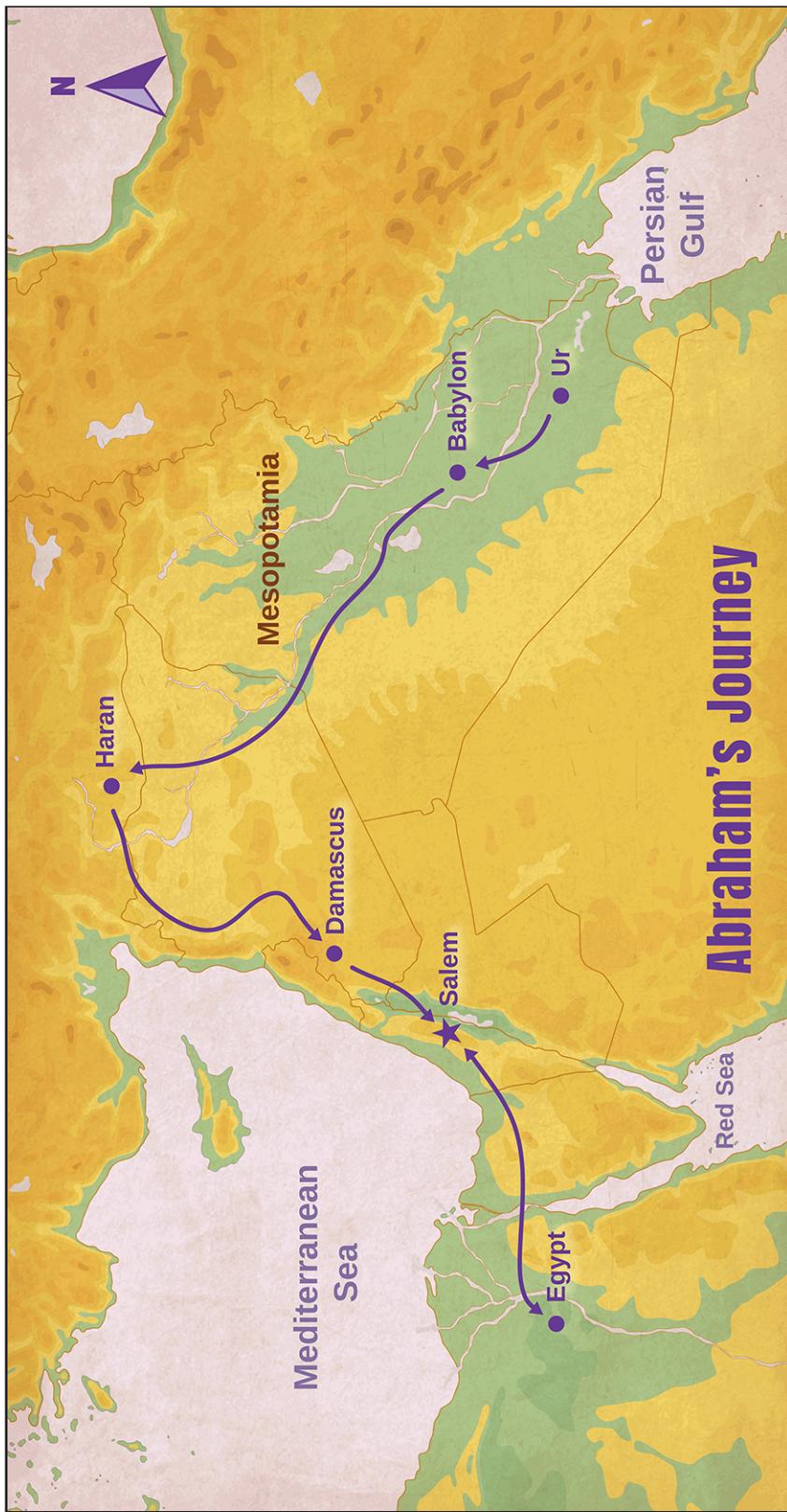
aiōn

Umatta 12:32
Umatta 13:22
Umatta 13:39
Umatta 13:40
Umatta 13:49
Umatta 21:19
Umatta 24:3
Umatta 28:20
Umarku 3:29
Umarku 4:19
Umarku 10:30
Umarku 11:14
Irhuka 1:33
Irhuka 1:55
Irhuka 1:70
Irhuka 16:8
Irhuka 18:30
Irhuka 20:34
Irhuka 20:35
Uyohana 4:14
Uyohana 6:51
Uyohana 6:58
Uyohana 8:35
Uyohana 8:51
Uyohana 8:52
Uyohana 9:32
Uyohana 10:28
Uyohana 11:26
Uyohana 12:34
Uyohana 13:8
Uyohana 14:16

Umatta 18:8
Umatta 19:16
Umatta 19:29
Umatta 25:41
Umatta 25:46
Umarku 3:29
Umarku 10:17
Umarku 10:30
Irhuka 10:25
Irhuka 16:9
Irhuka 18:18
Irhuka 18:30
Uyohana 3:15
Uyohana 3:16
Uyohana 3:36
Uyohana 4:14
Uyohana 4:36
Uyohana 5:24
Uyohana 5:39
Uyohana 6:27
Uyohana 6:40
Uyohana 6:47
Uyohana 6:54
Uyohana 6:68

aiōnios

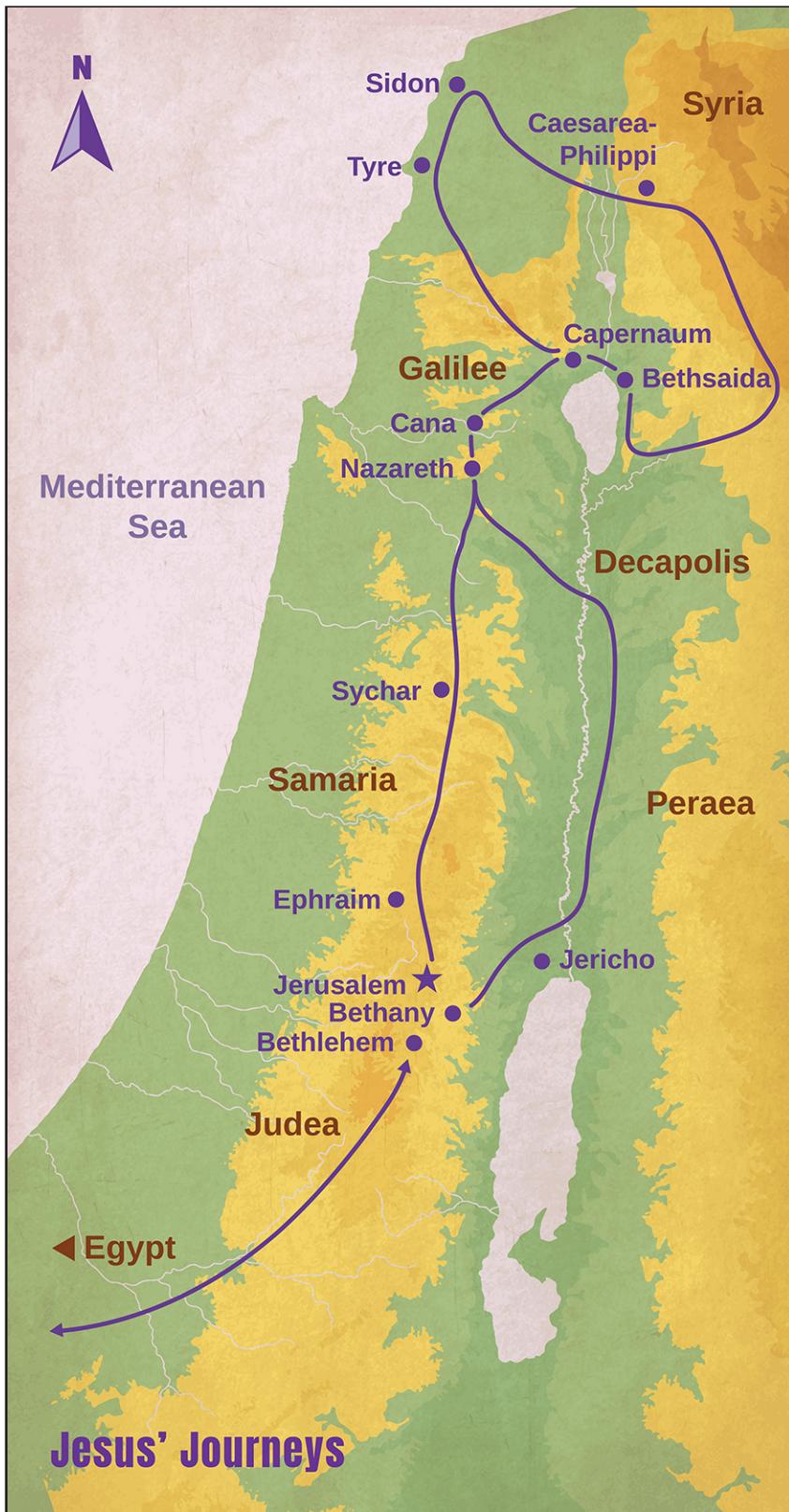
Uyohana 10:28	Umarku 9:45	Psalms 116:3
Uyohana 12:25	Umarku 9:47	Psalms 139:8
Uyohana 12:50	Irhuka 12:5	Psalms 141:7
Uyohana 17:2	Uyaku 3:6	Proverbs 1:12
Uyohana 17:3		Proverbs 5:5
Abi Itser-Yesu 13:46		Proverbs 7:27
Abi Itser-Yesu 13:48		Proverbs 9:18
Uroma 2:7	Umatta 11:23	Proverbs 15:11
Uroma 5:21	Umatta 16:18	Proverbs 15:24
Uroma 6:22	Irhuka 10:15	Proverbs 23:14
Uroma 6:23	Irhuka 16:23	Proverbs 27:20
Uroma 16:25	Abi Itser-Yesu 2:27	Proverbs 30:16
Uroma 16:26	Abi Itser-Yesu 2:31	Ecclesiastes 9:10
2 Ukorinti 4:17	1 Ukorinti 15:55	Song of Solomon 8:6
2 Ukorinti 4:18	Irhi Uyohana 1:18	Isaiah 5:14
2 Ukorinti 5:1	Irhi Uyohana 6:8	Isaiah 7:11
Ugarhati 6:8	Irhi Uyohana 20:13	Isaiah 14:9
2 Utasorhonika 1:9	Irhi Uyohana 20:14	Isaiah 14:11
2 Utasorhonika 2:16	Irhi Uyohana 20:15	Isaiah 14:15
1 Utimoti 1:16	Irhi Uyohana 21:8	Isaiah 28:15
1 Utimoti 6:12		Isaiah 28:18
1 Utimoti 6:14		Isaiah 38:10
2 Utimoti 1:9		Isaiah 38:18
2 Utimoti 2:10		Isaiah 57:9
Utitu 1:2		Ezekiel 31:15
Utitu 3:7		Ezekiel 31:16
Ufirhimon 1:15		Ezekiel 31:17
Uibrani 5:9	Genesis 37:35	Ezekiel 32:21
Uibrani 6:2	Genesis 42:38	Ezekiel 32:27
Uibrani 9:12	Genesis 44:29	Hosea 13:14
Uibrani 9:14	Genesis 44:31	Amos 9:2
Uibrani 9:15	Numbers 16:30	Jonah 2:2
Uibrani 13:20	Numbers 16:33	Habakkuk 2:5
1 Ubitru 5:10	Deuteronomy 32:22	
2 Ubitru 1:11	1 Samuel 2:6	
1 Uyohana 1:2	2 Samuel 22:6	
1 Uyohana 2:25	1 Kings 2:6	
1 Uyohana 3:15	1 Kings 2:9	
1 Uyohana 5:11	Job 7:9	
1 Uyohana 5:13	Job 11:8	
1 Uyohana 5:20	Job 14:13	
Uyahuda 1:7	Job 17:13	
Uyahuda 1:21	Job 17:16	
Irhi Uyohana 14:6	Job 21:13	
	Job 24:19	
	Job 26:6	
	Psalms 6:5	
	Psalms 9:17	
	Psalms 16:10	
	Psalms 18:5	
	Psalms 30:3	
	Psalms 31:17	
	Psalms 49:14	
	Psalms 49:15	
	Psalms 55:15	
	Psalms 86:13	
	Psalms 88:3	
	Psalms 89:48	

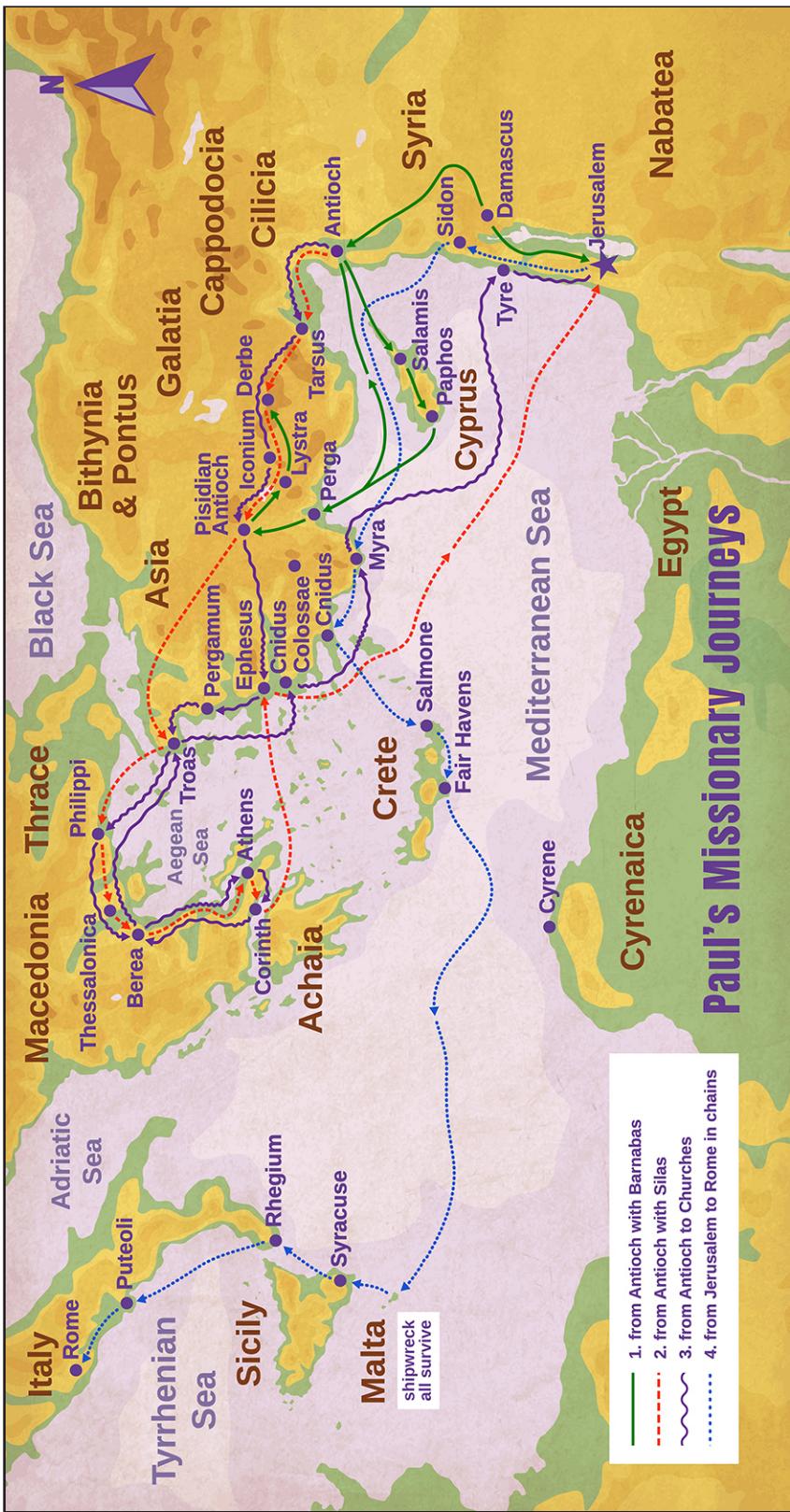
Awe ru ubok imangmang, Uibrahim aka adosu Unum ri ivangye Unum aka adeyiye unga azī abī akase, akirake unga aka abemuwe unga aka iwe uner ukam ake.
Unga adosa azī, unga uwi anasi ihwenga anangke unga aka izī. - Uibrani 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Ungwē-Ner as iħingga umbo atidwe una iser, bor unga awuri iwu ugħarrha, na adzow uħringa aferħ anera arherha. - Umarku 10:45

İdzeke umum Uburhu, uner itsər Ukiristo Uyesu. Umbo aka ayisa umum iwe uner itsər Uyesu, atsü umum idüwü Isarhe İyiki İze iyi Unum. - Uroma 1:1

Creation 4004 B.C.

- Adam and Eve created
Tubal-cain forges metal
- Enoch walks with God
- Methuselah dies at age 969
- God floods the Earth
- Tower of Babel thwarted
- Abraham sojourns to Canaan
- Jacob moves to Egypt
- Moses leads Exodus from Egypt
- Gideon judges Israel
- Ruth embraces the God of Israel
- David installed as King
- King Solomon builds the Temple
- Elijah defeats Baal's prophets
- Jonah preaches to Nineveh
- Assyrians conquer Israelites
- King Josiah reforms Judah
- Babylonians capture Judah
- Persians conquer Babylonians
- Cyrus frees Jews, rebuilds Temple
- Nehemiah rebuilds the wall
- Malachi prophesies the Messiah
- Greeks conquer Persians
- Seleucids conquer Greeks
- Hebrew Bible translated to Greek
- Maccabees defeat Seleucids
- Romans subject Judea
- Herod the Great rules Judea**

Jesus Christ born 4 B.C.
(The Annals of the World, James Usher)

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- Jim Elliot martyrdom in Ecuador
- John Williams reaches Polynesia
- Zinzendorf leads Moravian mission
- Japanese kill 40,000 Christians
- Jesuits reach Mexico
- Martin Luther leads Reformation
- Gutenberg prints first Bible
- Franciscans reach Sumatra
- Ramon Llull trains missionaries
- Crusades tarnish the church
- The Great Schism
- Adalbert martyrdom in Prussia
- Bulgarian Prince Boris converts
- Boniface reaches Germany
- Alopen reaches China
- Longinus reaches Alodia / Sudan
- Saint Patrick reaches Ireland
- Carthage ratifies Bible Canon
- Ulfilas reaches Goth / Romania
- Nicæa proclaims God is Trinity
- Denis reaches Paris, France
- Tertullian writes Christian literature
- Titus destroys the Jewish Temple
- Paul imprisoned in Rome, Italy
- Thomas reaches Malabar, India
- Peter reaches Gentile Cornelius
- Holy Spirit empowers the Church**

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?

		When?						
		Innocence		Fallen		Glory		
	Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth
God	Father	God's Perfect Fellowship	God's Perfect Fellowship with Adam in the Garden of Eden	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16	Pre-Incarnate, John 8:58 Everywhere, Psalm 139:7	Incarnate, John 1:14 Indwelling Believers, John 14:17	Paradise, Luke 23:43	God's Perfectly Restored Fellowship with All Mankind in the Holy City
	Son	John 10:30						All Restored Acts 3:21
	Holy Spirit							
	Living Mankind							
	Deceased Believing Mankind							
	Deceased Unbelieving Mankind							
	Holy Angels							
	Imprisoned Angels							
	Fugitive Angels							
	First Beast Demon							
	False Prophet Demon							
	Satan							
		Who?						
		Angels		Fallen Angels		Fallen Angels		
		Thalaasa, Rev 20:13		Prepared for the Devil and his Angels		Prepared for the Devil and his Angels		
		Rebelling Against Christ		Lake of Fire Revelation 19:20		Lake of Fire Revelation 19:20		
		Accusing Mankind		Mat 25:41 Rev 20:10		Mat 25:41 Rev 20:10		
		1 Peter 5:8 and Revelation 12:10		Abyss Revelation 20:2		Abyss Revelation 20:2		

Destiny

Düya at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels.'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Nggee dika azi dki anera kishoo ru upfunga aba adesa umum. Aka asorhuwe umbo ubotisima ri itsok Ute nu iki Ungwē nu iki Ipfi Isarsatangge. - Umatta 28:19